Genealogisk og biographisk

Archiv,

udgivet

af

det genealogisk-biographiske Selskab.

Nr. 1—8.

(Med tre Stamtavler.)

Kjøbenhavn.

Trykt hos J. D. Qvist, Bog- og Nodetrykker.

1840-1849.

Indhold.

Side

Familien Munck

med tre Roser i Skjoldet,

af **Johan Henrik Begtrup.**

(Med en Stamtavle.)

Iblandt de oprindelig danske Slægter, som have brugt Tilnavn, ere Munckerne upaatvivlelig en af de første; thi alt 1140 solgte Jørgen Munck noget Gods til Biskop Nicolf i Fyen. Dog har heller ikke dette Skjælnemærke været tilstrækkeligt betegnende for at udfinde de Personer, som høre til samme Slægt i Adelshistoriens dunkle Perioder, thi over ti forskjellige Vaaben findes betegnede med Navnet Munck og fem temmelig talrige Slægter førte det samtidig.

Den ældste og næst berømteste af disse Familier, der ogsaa i de adelige Slægtbøger findes benævnet „de gamle Muncker" eller „Bjelke Munckerne", har talt mange ansete Mænd blandt sine Medlemmer, saasom: Waldemar Atterdags Jevnaldrende og Raad, Ridder **Peder Munck** til Holbekgaard i Jylland, der forekommer i Historien 1340—77[1]; Erik af Pommerns Raad Hr.

---

[1]) Han maa nøie adskilles fra "**Petrus Munk junior, miles,**" der forekommer 1364, og fra "**Petrus Andreæ Munck in Hethegaard**" 1392—1401, der begge vare af to andre forskjellige Slægter; hvorimod "**Palne Jönssen Marscalcus et miles**" 1355 og "**Nicolaus Jönssen de Keldebec,**" **Justitiarius regni** 1349—1361, og de andre ældre Stamfædre for „Vinranke Munkerne" ventelig hørte til „Bjelke Munckerne", dersom de ikke udgjorde een Familie med de i Adelslexikonnet under Navnene Rani og Rød anførte Slægter.

Magnus Munk til Boller og Holbekgaard, Befalingsmand paa Bygholm, Kolding og Rodtsborg, der formodentlig fik Ridderslaget ved Kroningen i Kalmar, og som faldt 18de August 1410 for Friseren Hune Jessens Haand, da den danske Armee, som han var Medanfører for, blev uformodet overfalden paa Solbrup Mark ei langt fra Flensborg [1], og hvis Kjærligheds og Ægteskabs Historie med Kirsten Thot, Søster til Kong Eriks trofaste Tilhænger og Befalingsmand paa Varberg Slot Hr. Axel Pedersen, der døde 1447, nyligt er saa smukt besunget af C. Winther [2]; Magnus's Broder, Hr. Stygh Munck til Nørgaard, der ligeledes var Ridder og endnu levede 1421; Hr. Niels Munk til Brusgaard, der nævnes som Ridder 1448—58 i Dipl., og hvis Hustru, „Gertrwd Swensdotther [3], Her Niels Mwnks aff Brwsegards Efftterleffuer", solgte to Bøndergaarde i Wedelby Sogn St. Laurentii Dag 1464; deres Søn Anders Munk, der forekommer som Eier af Brusgaard

1) I Tidsskriftet „Orion", 1 Bind Pag. 365, anføres Hr. Mogens Munk først at være død 1435, men Forfatterens Auctoritet, Pontop. Atlas, er ventelig forledet til dette Angivende ved et Par Erklæringer af Aar 1435, hvorved „Jones Biscop i Oslo, Hans Krøppeliin, Konung Eriks Foghet oc Æmbitzman wpa Stokholm, og Jens Griim Ridder" bevidne paa Kong Eriks Forespørgsel, „at then Tiidh Drotning Margrete forstodh, at Her Magnus Munk war dødh, tha foor hwn til Byughholm oc swa ther hoos til then Gardh Boller, oc annamedhe i sine Wære noket swa Gots ok Penninge, ok sidhen, noket swa ther efter, kom hwn igen til Bywgholm oc antwordedhe Her Stygh Munk, til Herre Magnus Munks Arwingers Behoff, i myn oc mange andre godhe Mens Nerwære, forscreffne Gots, som war bothe Smitzerii oc kosteliche Klæther oc Slicht." (Diplomatariet i Geheimearch.). 2) Under Titlen: Ringens Indskrift i „Nogle Digte" af Christian Winther. 1837. Desværre stemmer Digtet ikke ganske med Sandheden, da W. ventelig i sin Fremstilling har fulgt Hofmans d. Adelsmænd I, 131, men her angives efter Slægtbøgerne urigtigt Munks Fornavn at være Holger i Stedet for Magnus. — Magnus Muncks Ridderslag, den anmassende Skaaning, Ridder Jep Muuses Død og hans Enkes Giftermaal med hendes Huusbondes Drabsmand Hr. Magnus ere iøvrigt Begivenheder, der ere foregaaede mellem 8 Septb. 1395 og 1400. 3) Genealogerne have hidtil været uvidende om hendes Navn.

1469, og som 1487 var med at vælge Prinds Christiern til til=
kommende Konge; **Ludvig Pallesen** til Østruppegaard i Fyen, der
forekommer som Ridder og Rigsraad fra 1487 til 1504, og stadig
i Dokumenterne kaldes **Ludvig Marsk** eller **Marsk**, men aldrig
Munk, uagtet han med fuldkommen Sikkerhed bør regnes til denne
Familie, og aldrig var Rigens Marsk. Med ham uddøde Familien.

Den ovenfor nævnte Hr. **Stygh Munck** til Nørgaard i Sal=
ling, over hvem der endnu skal ligge en Liigsteen i Grinderslev
Kirke, avlede med sin Hustru Mette Brune blandt flere Børn
ogsaa Datteren **Anne**, som ved 1420 blev gift med **Malthe Iversen**
til Klegenstrup, der nedstammede fra en gammel jydsk adelig Slægt,
som ventelig med Urette regnede den af Erik Glippings Mord
berygtede Ranild Jonsen blandt sine Ahner, men som efter gam=
mel dansk Skik endnu ikke førte noget Familienavn[1]. **Nu** op=
toge **derimod deres tre Sønner Navnet Munck**, uagtet den
Familie, som egentlig var berettiget til dette Navn, endnu levede.
Om denne Navneoptagelse har været foranlediget ved noget Ønske
af Morfaderen og forbunden med nogen Gave af Jordgods, saa=
ledes som det fandt Sted i flere lignende Tilfælde, er uvist. Det
er disse Børns og deres Efterkommeres Biografier jeg vil stræbe
at beskrive, saavidt Kildernes Mangelfuldhed tillader det, idet jeg
lader Efterretningerne om deres Forfædre og deres Fættere, der
siden optoge Navnet **Lange**, hvile i den tidligere Dunkelhed, med
Undtagelse af Stamtavlen over Slægten, som jeg har søgt
at berigtige og fuldstændiggjøre, saavidt muligt[2] — Jøvrigt

[1]) Med Hensyn til de adelige Personer, som have levet i Danmark
og Norge Aar 1350—1660 gjør man rigtigere i at gruppere dem efter
deres Vaaben, end efter deres Familienavn, da dette er en meget sikkrere
Ledetraad for at udfinde dem, som ere i Familie med hinanden, end
Navnet, og man desuden derved faaer alle de Personer optagne, som
mangle Slægtnavne. Det danske Adelslexikon er saaledes indrettet efter
en aldeles urigtig Plan, da det er ordnet alphabetisk, uden at tage
Hensyn til, om det er Familier eller blot enkelte Personer, det anfører.
[2]) Dog maa jeg indrømme Usikkerheden i Slægtforbindelsen i de tre
første Generationer, da Stamtavlerne hos Wieland, Parsberg, Michelsen

har jeg i Sinde strængt at holde mig til mit Emne og af Fædrenelandets Historie kun at medtage saa meget som er absolut nødvendigt, eller saadanne Begivenheder, hvortil jeg har funden en

---

og Klevenfeld øiensynlig ere falske i de første Par Generat. Det samme er ogsaa Tilfældet med Hofmans berømte Adelsmænd, hvor alt, hvad der paa Stamtavlerne anføres og naaer op før Aar 1450, er (med Undtagelse af Familien Moltke) høist forvansket eller aldeles usandsynligt. — Kun maa jeg bemærke, at, om endog nogen Urigtighed skulde have indsneget sig ved at opstille de første Generationer, have dog alle de af mig paa Stamtavlen anførte Personer, hvortil der er føiet Aarstal, ældre end 1470, existeret det angivne Aar, baaret det angivne Navn, og ført Lange-Munkenes Vaaben: hvilket Alt kan bevises af Dokumenter. Følgende Personer, som ogsaa alle have hørt til denne Slægt, og ført dens Vaaben, vover jeg ikke at anvise nogen bestemt Plads paa Stamtavlen:

1) Nicholaus Eyessen eller Esgissen, der 1354 nævnes de Woldorp, og da solgte noget Jordegods til Kong Waldemar og deriblandt "duos manseos terrare dictos Bool in Rörby in Ars hæret in Syellandie." Han forekommer atter 1364 og 67, og kaldes Aar 1368 af den holstenske Grev Claus "Dn. Nicholaus Esgyssen, miles, consiliarius noster," da han fik til Gave sin Slægtning Thordo Jacobsen de Roordals jydske Godser, fordi denne var bleven K. Waldemar tro under den almindelige Opstand. Han levede endnu 1376, og solgte da sine Godser i Ars Herred til Dronning Margarethe.

2) Marene, Godike Ulffens Husfrues Moder, der forseglede en Afstaaelse Aar 1408.

3) Ulricus, episcopus Arusiensis 1435, var Biskop sammesteds 1425— † 1449.

4) Daniel, Cantor i Københaffn, Kongens Canceller 1463.

5) Oluff Ffriis, Slotsfoghith paa Kalfføø, armiger, der præsiderede i Retten paa Øster Liisberg Herred 1486, endnu levede 1493, men var død 1503; hans Syster var Birgitte Ottis Datter. (Adelslexiconnet, I. Pag. 160, flytter hans Dødsaar til 1507.)

En Deel af dette findes adspredt hos Klevenfeld og Langebek. Derfom Citater til Stamtavlen skulde været anførte, vilde de omtrent have optaget dobbelt saa megen Plads, som selve Stamtavlen har optaget, og udelades derfor sædvanligt.

Deel utrykte Dokumenter, og hvori Munckerne i høiere Grad gribe ind. Naar jeg derhos kun sparsomt citerer, da er det især fordi Manuscripter vanskeligen lade sig citere til Nytte for Læseren. Hvitfelds chronologiske Orden og Navneregisteret over Personer og Steder i Pontoppidans Atlas, i Forbindelse med denne Forfatters systematiske Orden, gjøre desuden Citater af disse to Forfattere temmelig unødvendige, da enhver derved let kan undersøge, om det Anførte findes hos dem.

De tre Brødre, — der ved Optagelsen af Navnet Munck dog beholdt deres tidligere Vaaben: 3 røde Roser i Sølvfeldt og paa Hjelmen 13 vexelviis røde og hvide Faner — have tilligemed deres Efterkommere i længere eller kortere Tid eiet følgende Godser. I Jylland, hvor de især have været bosiddende i Ribe Stift: Aasumgaard, Boller, Dalsgaard, Demmestrup, Estvadgaard, Haraldskiær, (Kleitrup), Krogsdal, Krogsgaard, Nørlund, Oxvang (der og skrives Oestvang og Østvang og nu er en Bondeby i Skads Sogn og Herred), Pallisberg, Palstrup, Qvistrup, Ruballegaard, Sneumgaard, Sæbygaard, Sødringholm, Taarnholm i Ribe Bye, Tobberup (ved Christiansfeld, i Stepping Sogn, Gram Herred), Tvis, Udstrup, Visselberg og Volstrup. I Fyen: Ellensborg (nu Holkenhavn), Lundegaard, Taasinge, Thurø, Thybrønd, (d. e. Tybring) og Veilegaard. I Sjelland: Lellinge og Østervallø.

Peder Munck til Krogsgaard.

Af de tre Brødre Peder, Oluf og Holger, har Peder Munck til Krogsgaard sandsynligviis været den ældste, uagtet alle Slægtbøgerne (Holger Parsbergs meget afvigende iberegnet) gjøre ham endog til en Søn af hans Broder Oluf; thi i "Documenta

---

[1]) I det danske Adelslexicon findes dette Vaaben fire Gange gjentaget, nemlig under Lange Nr. 3, Munk Nr. 3, Eyssen og Friis Nr. 4, uagtet alle disse høre til een Familie.

dioecesis Ripensis," (der 1776 bleve afskrevne af David Grønlund, og udgjøre en tyk Foliant, som opbevares i Geheimearchivet) siger i Dokumentet Nr. 324 Vidnet welbyrdige Peder Munck om sig selv i Aaret 1472: „saa lenghæ han haffuer wæret ii Krøxgardh, som kan wel være sex or XXX Aar oc meer." Iøvrigt er det kun lidet, jeg kan berette om ham. Da hans Farbroder Jens Ywersſen, Biskop i Aarhuus, den 20 Mai 1454 fundere et Capel og Alter i Ribe Domkirke i Følge hans afdøde Broder, Cantor i Ribe, Jeipp Ywerssens sidste Villie, hvortil han gav en Deel Bøndergaarde, for at holde Sjælemesser for hans Forældres og Brødres Sjæle, forekommer ogsaa han, thi Dokumentet ender saaledes: "In qvorum testimonium sigillum meum (ↄ: episcopi) unacum sigillis Christierni episcopi Ripensis et ejus venerabilis capituli Ripensis, nec non Nobilium Gunni Nicolai militis, Olavi Lange, Henrici Eyson. Magni Nilsen, Lagonis Olaffssen, Petri Munch, Olavi Munk et Erici Cristierni, armigerorum et consangvineorum meorum [1]". 1455 gav Peder Munck Mariager Kloster Skjøde paa en Gaard i Thereborg i Skads Herred [2]. Med sin Broder holdt han, siger H. Parsberg, 1479 Skifte om Krogsgaard; dog heri maa en Feil være indløben, idet han forvexler denne Peder, som da alt maa være død, med hans Brodersøn, hvis Fornavn ligeledes var Peder. Sidstnævnte har efterladt Krogsgaard til sin Søn Hans, thi Aar 1505 hængte „Hanſſ Mwnck i Krogeßgaard, Vepner" sit Segl under et Thingsvidne, som Hr. Iwer Munck tog over Lyde (ↄ: Lo) Herreds Bønders Tilstaaelse om, hvorledes Bisperne af Ribe havde behandlet Trøiborg Slot og dets Bønder og Tjenere.

Oluf Munck til Kleitrup,

Broder til foregaaende, bliver i Ahnetavlen, som findes anført i Liigprædiken over Marsk Peder Munck til Sæbygaard urigtig benævnet: „Iwer Munck til Kleitrup strenge Ridder."

---

[1]) Grønlund. [2]) Dansk Mag., 6 Bind, Pag. 78.

Dette er falskt, ligesom overhovedet Ahnetavlerne og Slægtregistrene næsten aldrig ere at stole paa, naar de Personer, som de anføre, have levet før 1500 eller 1536. De tillægge dem desuden ogsaa hyppig høiere Værdigheder og større Besiddelser, end de have havt. Han havde naaet Væbneralderen alt 1447, og forseglede da, Løverdagen før Christi Himmelfart, som Vidne, et Brev, hvorved Hr. Nils Petherson (Gyldenstjern) aff Agard, Ridder, oc Pernil Magnsdotter (Munck med Bjelken), hans kiære Husfrwe, forlehne deres Tjener Henrik Sak for tro Tjeneste paa Livstid med en Gaard i Stienum i Jærsloffhæret. Han benævnes i Brevet: Oleff Munk Vebner, og hans Vaaben har Omskriften: S' Olef Malt sö. Ogsaa dette er et Beviis for, at han nyligt havde antaget Navnet Munck. Ligeledes hængte han sit Segl under den nysnævnte Fundats af 1454. Da Kong Christiern Aar 1468 lod optage Thingsvidner paa alle Thing i Danmark, for at have sit Folks Vidnesbyrd for sig mod de Svenskes og Axelsønnernes Beskyldninger for Forurettelse og Undertrykkelse[1], aflagde O. Munck sit Vidnesbyrd med endeel andre Jyder. Begyndelsen af Dokumentet vil jeg anføre, da det giver Underretning om, hvo der den Tid regnedes til de meest ansete i Provindsen, næst efter Rigsraaderne.

„Alle them thette Breff see eller høre helsse wii Abbet Niels y Omcloster, Abbed Ingwor y Woor Closter, Prowest Niels i Twilum Closter, Mickel Perszen Prowest i Aars, Hartwick Jwl Provest i Wiborgh, Per Wlff Canick j Aars, Morthe Swinboo Cannick j Wiborgh, Erick aff Sthiiffe, Jens Mattisſen, Riddere, Bertel Kaas, Boo Høk, Olæff Mwnk, Erick Christensen, Swen Therbernszen, Erick Hwas, Jon Wefſirſſzen (nogle uden Familienavn), Morten Rood ok Anders Breed aff Wabn, Anders Nielſſen Borghemester j Wiborgh, Christiern Mandrupp Borghemester i Aars, Hans Iwdæ Borghemester j Aalborgh, Per Christenszen Borghemester i Ribe, Knwt Worm Borghemester j Horſſnes, Nis Palneszen Borghemester j Randers, Per Nielszen Radmand i

[1]) Jahns Danmarks Historie under Unionskongerne, Pag. 305.

Lars, Griib Radmand i Alborgh o. s. v.[1]" Disse vare 1468, Løverdagen næst efter Walburgh Dag, samlede paa Viborg Landsthing, for at høre paa Kong Christierns Forsvar. Forsvaret blev oplæst af Bisk op Knud i Wiborg og Hr. Niels Kaas.

Nu nævnes han ikke før 1481; thi da Biskop Jens af Aarhuus St. Thomæ Dag dette Aar skjødede en Gaard til Capitlet i Ribe, forseglede Olavus Martini, justiciarius Nörre Jucie, et Olavus Munck Skjødet. Løverdagen næst før Marcelli Dag 1485 paa „Wiborg Landstings Snapsting" kundgjøre Oluff Mortensen (ɔ: Girsting) Landsdommer i Nørre-Jutland, Andhers Nielsen (ɔ: Banner) Riddher, Laghe Brock, **Oluff Munck** og nogle andre Væbnere ved et aabent Brev, paa Decani ripensis Thames Longges Spørgsmaal, at „huor then helge Kirke haffuer hafft Jorde Goz i treduge Winther oc ther til en loglig Indwort met Lagheffd i Kirken, tha bør fornefnte Kirke thet at nyde, bruge oc beholde, saalenge til fornefnte Lagheffd lofflig rygges, som Loff oc Rett er, og Ingen maae gøre Lagheffd paa thet, som han ey i Heffd haffuer for sig sielffue." (L. Diplom.) I et Brev af 1490, der er udstedet af Kong Hans[2] kaldes han Landsdommer i Nørrejylland. Han var desuden den aarhusiske Biskops Befalingsmand paa Silkeborg, og beklædte denne Post endnu 1492; hans Farbroder Biskop Jens havde ventelig overdraget ham den en Deel Aar iforveien, da Bisperne pleiede at forlehne deres Slægtninge med Kirkens Gods, hvorpaa der strax vilde følge flere Exempler. Sædvanligt angives han at have eiet Kleitrup, der ventelig er det samme Gods, som ellers kaldes Klittrup, Kleistrup og Klegenstrup (hvilket sidste skal have tilhørt hans Fader). Herved forstaaes formodentlig den Borg, der har ligget mellem Hobroe og Viborg i Kleitrup Sogn, ved den sydlige Bred af Kleitrup Søe, paa en Tange, hvor der findes Spor af Steenbro, som føre til en temmelig stor Høi, der af Omegnens Beboere endnu kaldes Kleitrup Slot. Det ødelagdes i Grevens Feide[3].

---

[1]) Efter Originalen paa Perg. i Geheimearch. [2]) Hofmans Fundat. II., 30. [3]) Danſk Atlas IV., 655; Oluffens Collectanea og Hvitf.

Hr. Holger Munck, Befalingsmand paa Taasinge.

Den tredie Broder Holger Munk tog sin Bopæl i Fyens Stift og forekommer 1454; thi i Fasten dette Aar mødte, for Claus Jensſen, Hersfoghet po Thasſen (ɔ: Taasinge) og Præsterne i Breningh, Lanne oc Berby, „en Riddermantz Man beſcheden Holger Munk, Embetzman po Kerstorp, oc Jes Martsſøn aff Søby tilstoth, at bethale hanum (ɔ: Munck) en Tønne Mødh oc et halt Stykke Kledhe Leydiſk po Hr Tymmes Wegen Preſt i Berby [1]." Han var altſaa den Gang endnu Væbner og ſom Befalingsmand paa Taaſinge i Tjeneſte hos Biſkoppen af Aarhuus. Han vedblev at beklæde denne Poſt lige til 1475. Af hvad Grund Taaſinge den Gang har ligget til Aarhuus Biſpeſtol er nu ubekjendt, formodentlig har Biſpen af Fyen overladt dette Lehn ſom Pant til Aarhuus Biſkop; thi at det den Gang har været ham undergivet, beviſes ved de vor Holger af denne Biſkop givne Qvitteringer, ſom haves i Udtog i Klevenfelds Samlinger.

„Kwngøre wy Jens met Guts Nathe Biſcop j Aars, at wy haffue upboret aff Holger Mwnk Kirkens oc wor Thienner treſinnetiwe Mark lub oc hundrethe j Guldh Stæder Peninge oc danſke Peninge aff then Ræntte oc Skyldh, ſom han oſſ oc vore Efftterkomer Biſper i Aars aff Thoſlandh giffue ſkal" 1455 feria secunda paschæ. Lignende Qvitteringer for Kerſtrup og Taaſinge af 1456, 58, 61, 66 og 75 findes ſammeſteds. I den for 1466 qvitteres ham for „tre Hwndrethe Mark lub i gothe danſke Peninge, hand af Kerſtorp med ſine Tilliggelſe j Thoßlandh hwert Aar betalt hafde, ſiden hand det annammede."

Ridderværdigheden har Holger Munk ventelig førſt opnaaet den 30te Juni 1457 ved Kong Chriſtierns Ridderſlag i Upſala, hvorhen han kan have fulgt Kongen paa dennes Tog mod Sverrig, thi i Qvitteringen af 1456 tillægges ham endnu intet Epitheton af Hr. eller Ridder, men derimod nævnes han fra 1458

[1]) Langeb. Diplomat.

af stadigen saaledes. Da Børnene efter Hr. Jachim[1] Flemming til Knudstrup og Møllerup, Ridder og Danmarks Riges Raad, then Thorsdagh næst effter pasce 1458 holdt Skifte efter deres afdøde Fader i Graabrødre Closteret i Horsens[2], fik hans Svigersønner: „Hr Holgærd Mwnk Ryddher oc Anders Ebbeß' Wæpner, pa there Husfrower, Frowe Ingiærds Jachims Dætther oc Frowe Ane Jachims Dothr Wæghne", en Deel Bøndergods i Sjælland og Jylland[3]. Ni Aar efter har han som Vidne tilligemed Magnus, Biskop i Odense, Axel Axelsøn, Landsdommer i Langeland, og Bertel Pors, Væbner, hængt sit Segl under et Gjeldsbeviis, som er udstedet i Tranekjær, dominica proxima ante Pentecosten 1467, hvorved Eric Stwre, Høfzmand pa Tranekier, kjender sig at være skyldig til Datteren af Hr Eggert Frille Ridder aa Vrbierch, Fru Ermegardh, og hendes Arvinger 600 lybske Mark, der i Fyn gjenge og gjæve ere[4], som han lover at

[1]) Paa Latin blev dette Navn da oversat ved Jacobus; man finder derfor den bekjendt Biskop Rønnow snart benævnet Joachim, snart Jacob. [2]) I Catholicismens Tider afgjordes hyppig Retssager og afsagdes ofte Domme i Klosterne, især Graabrødreklosterne, ventelig for at meddele Dommen eller Pagten en større Hellighed og Ubrydelighed. [3]) Klevenfeld efter Originalskiftebrevene i Geheimearch. [4]) Hvor meget udenlandske Penge i Aarene 1340—1513 cirkulerede i Danmark kan bedst sees af, at af 10 Pengecontracter fra den Tid ere i det mindste de 9 bestemte i rhinske Guldgylden eller i lybske og Stædernes (ↄ: Hansestædernes) Penge, ja Bøndernes Afgifter fastsattes heri, og dette fandt Sted i alle danske Provindser, uagtet Erik af Pommern havde 5 Myntofficiner i Danmark og 3 i Sverrig, og uagtet Kong Christoffer og Hans begge sloge Mynt, den Sidste endog baade i Malmø, Kjøbenhavn, Aalborg og Bergen (den i Trondhjem paany oprettede Mynt tilhørte derimod Erkebispen). Den lybske Mark, Skilling og Hviid var i øvrigt dobbelt saa god som den danske, saa at der gik 2 danske Hvid paa 1 lybsk. Dog maae det indrømmes, at mange Steder hvor lybsk Mynt omtales i disse Pengecontracter, forstodes derved danske Penge vurderede efter og beregnede i lybsk. Hvor derimod Nobler, Guldgylden eller anden Guldmynt, hvori ogsaa ofte Laan og Kjøb fandt Sted, nævnes paa disse Tider, forstaaes derved altid engelske, tydske eller franske Guldpenge, da ingen Guldmynt er bleven præget i Danmark før Aaret 1496.

betale i Odense første St. Mortensdag, eller i manglende Fald at holde Indlager [1] i Odense. Samme Aar nævnes han ved en vigtig Leilighed, nemlig ved Prinds Hanses Hylding. Da Jahn og de tidligere Historieskrivere ikke have kjendt noget til denne Hylding, anføres Hyldingsbrevet her fuldstændigt afskrevet efter et Exemplar i Geheimearchivet [2]. Et lignende Hyldingsbrev, der er udstedet af Sjellænderne samme Aar, den 15de Mai, findes endnu sammesteds; de øvrige ere tabte.

„Alle Men thette Breff see eller høre leses helse wii Moghens meth Gudz Nathe Biscop i Othens, Mattis Prier til Sancte Knwt, Claws Rønnow, Eggert Friille, Pether Howenskild, Johan Byørnss, Johan Rantzow, Iwen Brysske oc Jørghen Brne, Holger Mwnck, Johan Hwitkop, Friderick Barssbeck oc Byørn Johanss, Riddere, Laurentz Anderss Prouest i Toffte (sic), oc Mester Claws Prier i Dalwm, Claws Rantzow, Johan Skinckel, Borqward Skinckel, Wilhelm Frille, Claws Kremstorp, Claws Brysske, Hans Wolkindorp, Jochim Byørnss oc Knwt Jachimss, Wepnere, Mester Pether Marswin oc Tyghe Anderss i Othens, Mattis Anderss i Asnes, Jes Hay i Sweneborgh och Jes Petherss i Nyborgh, Pether Nielss i Kirtemynne oc Jes Laurifs i Methelfar, Borghmestere, kerlige oc ydmywgelige meth

---

1) En af Middelalderens besynderlige Vedtægter var Indlageret hvorved Skyldneren forbandt sig til, at, dersom han ikke opfyldte Pengecontractens Bestemmelse til rette Tid, da vilde han paa sin egen Bekostning indlogere sig i en Gjestgivergaard i den i Contracten bestemte Bye, og det ofte med et fastsat talrigt Følge, og opholde sig der til han afgjorde sin Gjæld. Selv Konger forpligtigede sig dertil, saasom Frederik den Første, da han havde gjort et stort Laan hos Lybekkerne. Denne Skik blev endnu brugt i Danmark 1590; thi dette Aar bød Kong Christian den Fjerde Befalingsmanden paa Bygholm, Erik Lange, at indstille sig i Orelogen i Kjøbenhavn og der holde et ærligt og ridderligt Indlager, indtil han havde betalt sin Gjæld til Kongen. (Dansk Mag. 4 Deel, Pag. 31). 2) Afskriften af dette Dokument har jeg, som sædvanligt, søgt at gjøre saa bogstaveret som muligt, men dog udfyldt Abbreviationerne. Derimod har jeg tilladt mig at ombytte smaae Bogstaver med store og omvendt, saavelsom at forandre Interpunctionen, da vore Forfædre vare regelløse i Brugen heraf.

Gudh, oc giøre wii witterlicht alle meth thette wort opne Breff, at Aar effter Gudz Byrdh M°cdlx° septimo, then Løffuerdagh nest effter Sancte Walburgis Dagh, paa Fywnboslandzthing, war skicket for oss oc mene Fywns Inbyggere, baathe Aandelighe oc Wereldzlighe, wor kere nathige Herre Christiern meth Gudz Nathe Danmarckis, Swerigis, Norgis, Wendes oc Gothes Koning, Hertugh i Sleßwigh, Greffue i Holsten, Stormarn, Oldenborgh oc Delmenhorst, oc haffde ther met sigh hans Nathes kere Søn Hans. Hwelken wii alle forscriffne meth alle Menighethens oc Almoghens i Fywn Samtycke keesde oc hyllede for wor rette Herre oc Koning at haffue oc holde vdi Danmarck effter wor nathige Herre Koning Cristierns, hans kere Fathers Dødh, om Gudh thet swo forseet haffuer, han hanom offuerliffuer. Oc tha paa samme Dagh oc Stedh lodh hans Nathe openbarlige tilbywde, at ware noghre, Aandelighe eller Wereldzlighe, som noghen Skyldning haffdhe til hans Nathe i nogher Made, tha wilde han ther pleye them Rett oc Skell. Oc war ther tha engen Man eller Qwinne, som hans Nathe Skylld eller Saghg aff i nogher Made, men alle sambrechtelige oc ydmywgelige oc kerlige tackede hans Nathe for all Eræ, Skell oc Rett, som hans Nathe effther hans yderste Macht til then Dagh, alle Danmarcks Rigis Indbyggere fastelige oc trolige haffuer holdet wedh. Oc ther vtoffuer lodh hans Nathe tilbywde, at wilde noghen her effter, ehwo then helzst er eller weræ kan, sette noghen Skyldning vpaa hans Nathe, tha skulde werdhughe Fæthræ, Biscoper, Abbether, Prieræ, Prelater, Riddere oc Swene, oc mene Dene (ↄ: Dannemænd) i alle Danmarcks Righe were hans Nathe alting mechtughe til all Ere oc Rett. Til ydermere wisſæ oc bethre Forwaring, at swo gick oc foor i alle Made, som forscreffuit staar, thet withne wii alle forne hwar effter syn Staat meth wore Secret, Insigle oc Signetæ hengde nethen fore thette Breff, som giffuit oc skreffuit er Aar, Dagh oc Stedh, som forskreffuit staar."

Erik Ottesen (Rosenkrands), Ridder paa Byørneholm, bekjendtgjør ved et Skjødebrev, dateret die commemorationis ani-

marum (2 Novbr.) 1468, at han skjøder og afhænder til Her Holgærd Mwnck og hans Datter Ingerd og deres Arvinger to Gaarde i Beiragher Sogn (der give i aarlig Afgift 7 Ortug Korn og ½ Td. Smør) og een Gaard i Hatting Sogn, som han fik af Her Henrik Sandbyerg, (alle 3 i Hatzherred) „for al den Deel og Rettighed, som fornævnte Her Holgerds Husfrue, Fru Ingerd, min Søsterdatter, havde udi Byørneholm oc Byørnelmsfang.“ Dn Nicolaus Rönnow, Strango Nicolai (ɔ: Strange), Absalon Latszen (det maa være Axel Lagesen Brock), Nicolaus Kaas et Andreas Jacobss (Bjørn), milites, Martinus Krabbe et Andreas Fleeming, armigeri forsegle som Vidner[1]. I Juli 1470, die Margeretæ virginis, i Odense, gjør Lawe Brock paa Eskdrop, Wepnere, vitterligt, at han sælger en Gaard i Schowbyhærret i Fywn, som skylder een Ore Korn og een lybsk Mark til „aarlig Landgilde oc Gifft“, til velborn Mand Powel Jeippsſen, Wepnere; med „hedherlige oc welborne Mens Insegle, som ære Her Holger Munck, Hr Johan Hwitkopp, Riddere, Ebbe Andersson Wepner, oc bescheen Mand Nis Andersen Raadmand i Othens:“ Tredie Paaske Dag 1475 pantsatte Her Holger Mwnck, Ridder, to Gaarde i Veragher Sogn i Hadzherret til sin Farbroder Biskop Jens af Aarhuus for 300 Mark danske Penge. Dette er den sidste Gang, jeg har funden ham nævnet. Hans Kone Inger skal efter Pontopp. Atlas og Mikel Mikelsens Slægtbog have eiet Møllerup 1513, dog betvivler jeg dette, da hendes Heelbroder Anders Flemming arvede denne Gaard efter deres Fader og det maa være dennes Datter Inger, der da maae have været Eierinde heraf, ligesom det er denne „Frue Ingerdt aff Møllerup,“ der 1525 stillede en Skytte af sit Gods[2].

---

[1]) Dette Udtog af Diplomet er taget efter Langebecks Afskrift af Originalen, der 1761 fandtes paa Rosenholm. I denne Anledning maa jeg, da flere Lærde have beklaget det store Tab, den nordiske Historie leed ved det rosenholmske Archivs Brand i Frederikshald 1826, bemærke, at dette Tab ikke er saa stort, som man troer; thi Langebek har sørget for, at i det mindste alle ældre og vigtigere Dokumenter i dette Archiv findes i en paalidelig Afskrift i hans Diplomatarium. [2]) Ny dansk Mag., 5 B., P. 52.

Dette er Alt hvad jeg har funden om disse tre Brødre[1]. Jeg har medtaget endogsaa hvad der er ubetydeligt, i det jeg antager, at ligesom man i Fædrenelandets Historie ved at behandle dets Oldhistorie tager selv det Mindste med, som kan tjene til at oplyse den Periode, for at faae en bredere og fastere Basis at bygge paa, saaledes bør man ogsaa gaae til Værks, naar man vil behandle en enkelt Slægts Historie. Herefter vil jeg være mindre vidtløftig og f. Ex. ikke anføre hvor Munckerne kun fremtræde som Vidner.

Hr. Iver Munck

eller, som Dokumenternes Concipister ogsaa skrive Navnet, Iwer Monck eller Iuer og Iffuer Mwnck, den 29de Bisp i Ribe, roses i A. Hvitfelds Bispekrønike for at have været en from og lærd Mand, ydmyg og venlig imod Alle. Pontoppidan[2] formoder, at Iwer, før han blev Bisp, har været Prior i Gudomkloster, da han har fundet samme Navn i Catalogen over dets Forstandere. Dog dette er neppe rigtigt; thi det er idetmindste vist, at han i de sidste Aar, før han besteeg Bispestolen, var Cannik i Ribe Domkapitel. Feria qvinta ante dominicam Passionis 1498 gjorde nemlig Johannes Vamehaghen, Archidiaconus Ripensis, sit Testamente og testamenterede til Biskoppen 10 Mark danske Penge, til sin Begravelse 16 Mark, til Cannikerne 22 Mark, til rector scholarum 2 Mark, til sin Broder og sine Søstre "unam peciam (sic) panni Lodensis mancei," pro anniversario suo (ɔ: sin aarlige Sjælemesse) 36 Mark; convivio St. Nicolai, vulgariter dicto Peblinghgilde, 2 Mark; ecclesiis Hweding 8, Riisby 12, Seem 24, Arnom 24, Helwad 24, Jwad 8 solidos; ecclesie Randerop 4 tonnas ordei, ecclesie Emmerlef 12 tonnas ordei, etc. Magister

---

1) Hvor ingen andre Kilder ere nævnede, har Diplomatariet i Geheimearchivet under de anførte Aar været min Hjemmel, da Klevenfeld har kun lidet og de andre Genealoger næsten intet Rigtigt om disse Brødre. 2) Annales Eccl. Dan, II., Pag. 469.

Jvarus Munck, Canonicus et officialis Ripensis, et Nicolaus Michaelis, civis Ripensis, hængte deres Segl under som Vidner [1].

Ved næste Aars Begyndelse blev han valgt til Biskop i Ribe, uagtet hans Formand, Bisk op Hartwig Juel, først døde St. Gjertruds Dag 1500; men denne, der var hans Morbroder, raadede selv til Jwers Udnævnelse i sit Sted, og resignerede derfor. Ligesom Rigsraaderne indskrænkede Valgkongen ved skrevne Forpligtelser ved hans Thronbestigelse, saaledes benyttede ogsaa Vælgerne deres Vigtighed ved en Bispestols Vacance. Man finder derfor, at Canonicus Jvar Munck den 15de Januar 1499 har indgaaet den Forpligtelse, at, dersom han blev valgt til Bisk op, vilde han haandhæve alle Capitlets Statuter og Friheder og ikke blande sig i Prælaters og Provsters Strid om Jurisdictioner, undtagen ved Mord; desuden lover han dem, at de skulde nyde deres Præbender uden nogen Præstation til Bispen [2].

Efter at være bleven valgt, benyttede han sig strax af de Penge, Hartwig Juel havde samlet, i det han laante Kong Hans en Sum, mod derfor samme Aar 1499 at faae Trøiborg Slot af Kongen som Pantelehn paa Livstid. Næste Aar forlehnede Bispen Væbneren Peder Ranzau med Møgeltønder Slot, som var en af Bispestolens Eiendomme. Jens Artstsen med Tilnavnet Clarke, Abbed i Lygum Kloster, overlod 1501 Munkegaard, Munkemølle og to andre Gaarde til Bisk op Jwer mod andet Gods til Mageløgning [3]. Med Capitlets Samtykke bestemte Munck, feria qvarta Paschæ 1502, at der kun skulde være 12 ved Domkirken residerende Canniker med 12 for dem alene bestemte Præbender [4]. Samme Aar lagde han ecclesiam sancti sepulcri uden for Ribe med al dens Rettighed og Tilliggende til Sakristanembedet ved Domkirken, da dette Embede var meget besværligt [5].

---

[1]) Nr. 426 iblandt Grønlunds documenta ripensia. [2]) ibid. ad. an. [3]) Scriptores rerum Dan, Tom 8, Pag. 107. [4]) Grønlunds docum. rip., Nr. 444. Diplomet er trykt hos Terpager, Rip. Cimb., Pag. 136, fg. [5]) Det fuldstændige Donationsbrev findes hos Terpager, Pag. 216.

Kongen bad, ved Brev af Tirsdagen efter St. Karine Dag 1503, „Hr Iwer Monck Biscop i Ribe, Hr Prebern Podebusch Ridder wor Embitzman po Riiberhuusß, Atzer Brock wor Embitzman pa Skotborg, Hans Nielssen af Kiærgaard, Henric Steen af Sønderskoff, wore Men oc Thienere, Lasß Pederssen wor Borgemester i Ribe," 2 Borgere og 2 Bønder, at de med det Første ville forfare, om den Rebning var ret, som var dragen paa Sønder Farderop Mark, og hvorover Cannikerne i Ribe beklage sig[1]. Som Svar mælde de Kongen, at de Tirsdagen efter vor Frue Dag nativitatis have været forsamlede, og sluttet et Forliig hvorved Engene, som kaldes Hywge Hollem, Krwge Holme, store Steen Engh, liden Steen Engh, Myelycke og en Toft ved Capitlets Gaard i Bierwm tilkjendes Capitlet i Ribe til evig Eie; de mælde tillige, at Hr. Henric Knutzsen, Ridder ok Lenßman til Torningh, lod sig nøie dermed[2].

Sidste Dag i April 1506 bevilgede Pave Julius den Anden Bisskop Iver, da Kirken i Ribe trængte til stor Hjælp til dens Bygning og var i stor Gjæld, at alle de maatte faae deres Synders fuldkomne Forladelse, som ret angrede dem, skriftede dem, besøgte Ribe Kirke indtil Solens Nedgang paa den Dag, da Iver i samme Kirke skal holde sin første Mesſe i bisskoppelig Ornat, og gave Noget til Kirkens Forbedring[3]. Man seer heraf, at Bisskoppen endnu ikke havde udført den vigtige geistlige Function, at læse Mesſe, og han opsatte det endnu i sex Aar[4]. Bisskoppen og flere ansete Mænd bilagde 1508 i Fabjerg Kirke den Strid, som havde fundet Sted mellem Niels Andersen, Abbed i Tvis Kloster, og Hr. Predbjørn Podebusk om noget Jordgods[5]. I

1) Hos Grønlund, Nr. 448. 2) ibid. Nr. 451. 3) Hvitfelds Bispekrønike. 4) Ved et Pavebrev (blandt Grønlunds doc. Rip.) confirmeredes næste Aar, 1507, Calendis Juliis, Matthias Marqvardsen, clericus Ottoniensis, som Archidiaconus i Ribe Capitel i den afdøde Vilhelmus Skooders Sted. Man seer heraf, at Paven søgte at udvide sin Indflydelse til Besættelsen ogsaa af de lavere Poster i Kirken. 5) Daugaards Klosterhistorie, Pag 436. Man har endnu et andet Brev af 1508, som viser Domkapitlernes Magt og Uafhængighed saavel af Konge som Bisskop, thi Kong Hans tilskrev feria sexta infra octavas

Aaret 1510 kjøbte han en Jord og et Steenhuus i Skolegaden af St. Gjertruds Gildes Oldermænd i Ribe. Fra Aaret 1511 haves følgende Brev fra Bispoppen til Capitlet.

"Jvarus Munck, Dei et Apostolice sedis gratia Episcopus Ripensis, sinceram caritatem in Domino cum salute. Wiither kere Herrer oc Wenner, wii haffue untfanget wor naduge Herres Koning Hanses etc. Tilskriuelse, wii skulle sende Hans Nade pecuniam Jubilei til Kiøpnhaffn indhen Fastelauent, oc nw wthi Kalundborigh wor skicket hcoss off en Doctor met eeth breve Apostolicum saa lydendes, ath twenne Borghere uti Lybeck ere tilskicket aff wor Helgeste Father Pawen up ath bere for[de] Penning offuer alle Dannemarkes Riige; oc ey bleff bewisth for oss, om forscrewne Doctor wer substitueret aff thii Borghere up ath bere samme Penninge. Nw wiidhe wii ey om then Nøgele er tilstede. Hr Preybørn haffuer then Nøgel, Mesther Hans Søffrinssen antuordet oss, then haffue wii hannum igien antuordet. Thi tyckes off raadeliigt were i tilskriffuer wor Nadugh Herre, at nar samme Doctor kommer til ether met then Nøgel, Hr Preibørn haffuer, oc bewiiser siigh at were substitueret aff thii Borghere til at annamme thii Penninge, saa ath Kirken kand were ther brysteløs fore, tha wille i meth wilie antworde Hans Werdughet samme Penninghe, thii thet er faerliigt oc sende thennom offuer Søen. Weradher ether her wthinden huadt besth Raadt er, saa thet maa were Kirken skadeløs her effther. Oc huadt i ther om beslutendes wurdher, laadher oss forstande skreffteliig, thet wele wii met ether

---

Paschæ Capitlet i Ribe, at, da Bisskop Iwer sidst var i Kjøbenhavn, lovede han Dronningen, at hendes Cantzler Hans Reff (der 1525—1542 var Bisskop i Opslo) skulle faae det Cantordom i Ribe, som var vakant ved Hr. Jeyp Windhs Død, men at Capitlet nu havde udvalgt en Anden (Magister Sewren Clauffen), dog uden Bispens Samtykke; han bad dem derfor at vælge Reff, og lade ham nyde Indtægterne, uden at opholde sig ved Capitlet. Kongen, Dronningen og Bisskop Iver tilskreve i denne Anledning Capitlet, men udrettede dog Intet for deres Candidat. (Grønlunds dipl., Nr. 461—64).

tiilſkriffue Hans Nade, oc wii myndeliig underuiſthe Meſther ythermere therom, ſom i ſkriffuer ath Meſther Pawel Andherſen haffuer citeret Meſther Lambert, tha haffuer Meſther Hans underuiſt oſß, huat i ther wti giort haffue, oc wii pa thenne Tiidt ey andre Raadt wide ther wti. Giøres noget her effthir i then Saag, tha wele wii raade oc gøre met hues ether oc Kirken kandt were til beſte. In Christo valete fauste ex curia nostra Episcopali Holstebro MDXI, secundo Agnetis Virginis ac martiris. nostro sub signeto [1]."

Aaret derefter, nemlig i December 1512, drog Kong Hans til Ribe for at bivaane Lauge Urnes Indvielſe til Biſkop i Roeskilde og Iver Muncks førſte Meſſe [2]. Munck forrettede denne Indvielſe ſom en af den danſke Kirkes ældſte Biſkopper, da Erkebiſpen var ſyg. Den Tid havde Ribe en Deel fornemme Gjæſter, nemlig Kongen, Dronningen, den udvalgte Konge Chriſtjern, Biſperne af Opſlo, Aarhuus og Viborg, ſamt nogle andre Rigsraader. Alle disſe vare i flere Dage Biſkop Ivers Gjæſter, idet en Vandflod fra Veſterhavet havde pludſeligt indeſluttet Ribe. Ved dens Fald kunde Kongen med Følge førſt fortſætte Reiſen til Aalborg, hvor han ankom 24de Januar, og døde 21de Febr. 1513 [3]. Samme Aar har Biſkoppen været med at udſtede følgende Document: „Biſkop Juar Munck, Tammes Faſſi uti Wennergardt, Peder Skram uti Wolberg, Pedher Grøn wti Rydeberg, Joſep Rekhals" giøre vitterligt, at 1513, St Volburgis Dag, „wore wii tilſkicket at gránſke oc forfare, om nogen Trette emellom Jep Lasſen wti

¹) I Grønlunds Samling Nr. 477. ²) Hvitf. 1089—90, og Vita Lagonis Urne auct. P. C. Müller, Pag. 8. ³) I Forbigaaende bemærkes, at i denne Konges Tid ſvarede Ribe i Byſkat 237½ Mark, Kjøbenhavn derimod 281 Mark. Til Krigen imod Sverrig 1519 ſtillede Ribe 40 harniſkklædte Ryttere, Kjøbenhavn ligeſaamange. Dette i Forbindelſe med andre Data gjør det ſandſynligt, at Ribe den Tid havde 5000 Indbyggere, Kjøbenhavn 6000 Indbyggere. Men det varede ikke længe, før Kjøbenhavn ſteeg, og Ribe ſank; allerede 1625 ſvarede Kjøbenhavn i Skat 1588 Daler, hvorimod Ribe kun gav 520 Daler.

Eystrup oc Axel Pederssen pa Tim om en Holm liggendes wti Tim Birck; tha tilstode for Ossz Welburdiig Suend Axel Pedersen (Gyldenstjern) oc Eyermendt wti Eystrup, ath then Holm, som ligger Norden wedt then gamle Aastrøm, som Markeskeel giordt wor, er Capittels wti Riipe rette Enemerkes Holm." (Grønl. Nr. 484.)

Mellem Abbeden i Tvis Niels Andersen og Hr. Predbiørn Podebusk stiftede Bispen atter Forlig og bragte endelig en fast Contract tilveie 1516. Aaret efter vedkjender Kong Christiern sig, at være ham 1000 Mark danske Penninge skyldig, og forpligtiger sig til at betale dette Laan inden Mikkelsdag [1]. Kong Frederik anbefaler 1526, Stephani Papæ die, sin Cantzler Magister Nicolaus Gørtze til Erkedegnedommet i Ribe Capittel, da dette var blevet vacant ved Kongens Secretair Magister Johan Friises frivillige Resignation. (Grønlund Nr. 508). Den 8de September samme Aar gav Bispen Nicolaus Gørtz Collatz herpaa. 1531 laante **Munck** Frederik den Første endnu 2000 rhinske Gylden paa Trøiborg Slot som Pant og har ved denne Leilighed faaet sin Panteret til Slottet udvidet; thi 1532, Tirsdagen efter Dionysii, forlehner Biscop **Iwer Munck** med Capitlets Samtykke (for tro og villig Tjeneste mod Kirken) „strenghe Ridder Hr **Wulff Powysk** Høffuitzmandh paa Trøyborg" og hans Hustru Fru Christine Mwnck med Trøyborg Slot, Lehn og Gods for Bispens Livstid og endnu 4 Aar derefter, mod at holde Godset vedlige, værne om Bøndernes Velfærd, tjene med 4 rusthige Hesthe deraf uden- og indenlands, aarlig svare Bispen 100 Mark lybsk, gjøre Regnskab for Halvdelen af Indfæstning og Sagefald og gjøre ubestemt Gjæsterie for Bispen og Følge; desuden skulde han afstaae Slottet til Bispen, naar denne ønskede det, men da mod samme Afgift forlehnes med Bøfflingh, Wolstrup eller Møgeltynder [2], som da laae til Bispestolen. Aar 1533 forlehner Biskop **Iffuer** med Capitlets Samtykke **Niels Lange** med „wor oc Kirckens Hoffuetgaard Wisselbierg (i Skads Herred) med alle hindes rette Tilligelse wbi hans Liffsthiid," (naar Hendrich Stampe afgaaer ved Døden),

---

1) Suhms nye Samlinger, 1, 181. 2) Grønlund, Nr. 519.

desuden med Ilßleff og Hogstrup Kiercker, thuo Møller och theb Guodtz wdi Guldbagger, Hostrup, Alsleff, Loyken, Oll, Hoo og Oxby Sogne, mod at „hand skall wdi egen Person besidde forne Gord, och hinde bygge och forbedre effther hans Formouffue och thienne oß och wore Efftherkommer, Bisthopper wdi Riibe, ther aff sielff Fierde med iiij gereyst Heste paa hans egen Klede och Pendinge," og „følge med thennem indenlandtz wdi egen Person, och lade sinne Suenne følge till Skibs, naar Skibe Reyße paa-ganger," desuden aarlig „giffue aff forne Gaard 1 Læst Rug eller Miell och ij Tner Sild, ij Tnr salt Huilling och ij m Fisk af Hoo och Oxeby Sogen, och holde ofß thuinde Reigser om Aaret" (Klevenf.). Med Volstrup havde han forlehnet sin Broder Mogens Munck, der beholdt det efter Reformationen. Ligesom andre catholske Biskopper, havde Munck selv et eget Cancellie. I dette tjente en Tidlang Frantz Berg, som siden blev Biskop i Opslo og Hammer Stifter. Han var sendt til Hr. Iver, for at de lutherske Ideer, hvortil Berg begyndte at helde, skulde udslettes hos ham[1]. Ligeledes var Magister Johan Peder Wiborg, Archidiaconus, en Tid hans Cantsler.

Som Kirkefyrste og derfor tillige Medlem af det danske Rigsraad deeltog han desuden i Statens og Kirkens almindelige Anliggender. Da saaledes Swante Sture strax efter sin Udvælgelse til Sverrigs Rigsforstander søgte at faae Tid til at befæste sin Magt, og derfor efter sin Formands Exempel fortsatte de Underhandlinger med Danmark, der hverken førte, eller skulde føre til Andet, end at trække Tiden ud, var Iwar Munck en af de 21 Danmarks Riges Raad, der den 30te April 1504 i Kjøbenhavn tilligemed Kongen udstedte Leidebrev for Biskop Mats af Strengnæs, paa det at denne kunde komme til Kjøbenhavn[2]. — Han var ogsaa en af de Rigsraader, der 24de Mai 1505 kundgjorde, at Biskop Jens af Odense og Amtmanden paa Segeberg, Hans Rantzow, havde i deres og Kongens Nærværelse erklæret,

---

[1]) Danske Mag., 1, 26. [2]) Hadorphs Riimkrønike, Pag. 395.

at de ikke havde havt Befaling til at love Lybekkerne Penge i Kongens Navn[1], for at faae deres Medvirkning til den danske Dronnings Befrielse fra Fangenskabet i Stokholm. Da Kongen samme Aar besluttede at træde mere energisk op mod de Svenske, og derfor indfandt sig til det berammede Møde i Calmar, ledsaget af en lille Armee og Flaade, var ogsaa **Munck** med, og deeltog i den bekjendte Fordømmelsesdom over de Svenske den 1ste Juli, hvorved 9 svenske Magnater for Udeblivelse fra Mødet dømmes til at have forbrudt deres Gods, som Oprørere, og Sverrig tildømmes Kongen[2]. Samme Maaned havde de den Uforsigtighed at søge om keiserlig Confirmation paa denne uiværksættelige Dom. Endelig 17de Aug. 1509 enedes man med de svenske Deputerede om, at Kongen skulde for det Første beholde tre svenske Slotte og desuden aarlig have 12000 Mark i stockholmsk Mynt, indtil de Svenske atter antoge ham som Konge. Hr Iffwer **Munck** var ogsaa en af de Rigsraader, der deeltoge i denne Overeenskomst[3].

Efter Kong Hanses Død samledes han med de øvrige danske og norske Rigsraader i Kiøbenhavn, hvor de den 15de Juli 1513 kom overeens med de svenske Gesandter om et nyt Møde til næste Juni, hvorved Malmø-Recessen af 1512 skulde fuldbyrdes[4]. Strax efter, den 22de Juli, antog Rigsraadet Christjern til Konge i Følge hans tidligere Udvælgelse, mod at han samme Dag udstedede den Haandfæstning, som Behrman har ladet aftrykke i sin Christian den 2dens Historie[5].

---

1) Behrmans Christian 2, II., 16—18. 2) Jahns Unionshistorie Pag. 415—16, og Hvitfeld 1053, dog staaer hos denne sidste Forfatter ifølge hans sædvanlig Skjødesløshed, Niels Glob til Viborg for Niels Friis til Viborg. 3) Haborph og Hvitfeldt. 4) Haborph, Pag. 429; Suhms nye Samlinger, 3die Deel, 149. 5) 2 Deel, Pag. 37—53. Hans Afskrift skal være taget efter en Original; men det forholder sig neppe saaledes, da der staaer **Jenns Munck** i Ribe i Stedet for **Iver Munck**, og man desuden der finder indskudt „Oge Bilde i Orhus" uagtet denne først 7 Aar efter blev Biskop. I Samlinger til det norske Folks Sprog og Historie, 4de Deel, Pag. 363, findes denne Haandfæstning ligeledes aftrykt efter en Original.

Ligeledes var **Munck** med i Kjøbenhavn, da Kongen og Raadet den 29de Juli 1515 enedes med de svenske Gesandter om Fred imellem Rigerne til Februar 1517[1]. Da de jydske Bisper og Rigsraader efter det stockholmske Blodbad frygtede, eller foregav at frygte en lignende Skjæbne, som havde truffet den høie svenske Adel, var Biskop **Iver** een af de Første, der lod sig bevæge til at tiltræde Confoederationen af 21de December 1522, for at underhandle med Hertug Frederik (see den udførligere Beretning herom i **Mogens Muncks** Levnet), og paafølgende 20de Januar opbøde Jyderne mod Kongen. Da Kong Christiern, som en Følge heraf, var flygtet fra sine Riger, fulgte han sin nye Herre til Sjelland. Her stadfæstede ogsaa han Kongens haarde Haandfæstning med sit Navn og Segl, og drog derpaa hjem til sit Stift. Dog hvad han og de øvrige Bisper havde ved Haandfæstningen vundet for det danske Hierarkie, gik snart tabt, uagtet de næste Aar (den 28 Juni 1524 i Kjøbenhavn) endnu fik de verdslige Raader til at deeltage i Beslutninger til den lutherske Læres Undertrykkelse. Frugtesløse vare alle Hierarkiets Skridt for at underkue Luthers forhadte Sekt. Forgjæves havde Bisperne bidraget til at forjage en Konge og lagt Lænker paa hans Efterfølgers Hænder og Samvittighed; forgjæves mødte de geistlige Rigsraader in pleno corpore paa alle Herredage for saalidet, som muligt, at lade de anderledes Sindede faae den numeriske Overvægt i Rigsraadets Beslutninger; forgjæves viste de Villighed til i Stats-Diemed at beskatte Riget og Selv overtage Størstedelen af de Byrder, som i dette Tidsrum bleve Landet paalagte (saaledes paa Herredagen i Kolding 1525, hvor Bispen af Ribe forpligtede sig til at stille 20 Ryttere med Glavind og 40 Fodfolk[2] af sine Indkomster til Hertugdømmenes Forsvar mod et formodet Angreb af Kong Christiern); forgjæves søgte de at vinde Adelen ved den Beslutning, at kun Adelsmænd herefter skulde være valg-

[1]) Det hidhørende Dokument er skjødesløst aftrykt saavel i Suhms nye Saml., 3die Deel P. 153, som hos Hadorph, P. 432. [2]) Ny dansk Mag., 6te Deel, 51, 52.

bare ved Bispestoles Besættelse; forgjæves hentede de Talsmænd for deres Parti fra Tydskland, da de vare sig deres Mangel paa Lærdom og Disputereøvelse bevidste. Kongen troede at have gjort nok for Geistligheden, naar han sikkrede dens Personer, og forskaffede den uhindret Nydelse af sine Emolumenter. De fleste verdslige Rigsraader og Adelsmænd vilde hellere, efter det i Nordtydskland givne Exempel, selv besidde de geistlige Godser som privat Eiendom eller Kronlehn, end dele deres Magt med denne Stand i det Haab, at nogle af deres Efterkommere engang kunde komme til at beklæde en høi Værdighed i Kirken. Borgerstanden ønskede at afkaste de aandelige Lænker, hvis Urimelighed de begyndte at indsee, og kastede desuden deres Oine paa de mange Klostre og Kirker i Stæderne, hvoraf de ventede efter Exemplet i Hertugdømmerne at erhverve i det mindste nogle til Commune-Diemed. Bønderne, der gradviis vare sunkne mere og mere, og især i de sidste 50 Aar næsten ikke længer bleve regnede for nogen særskilt Stand i Staten, forstode ved den ny Kirkefrihed en Befrielse for de mange Byrder, hvormed den catholske Geistlighed havde betynget dem, navnligen Tiende.

I disse for Catholicismen sørgelige Aar forekommer den nu aldrende Bisp **Iver Muncks** Navn temmelig ofte. Saaledes var han med paa Herredagen i Kjøbenhavn 1524, og gav der sit Samtykke den 21de Juli til en Landskat af 100,000 Gylden, for at afbetale paa den Gjæld, hvori Kongen var kommen i den nu endte Borgerkrig[1]. Da det jydske Rigsraad Aaret efter sammenskjød en Sum til en evig Gudstjeneste i hellig Trefoldigheds Kapel i Viborg, tegnede **Munck** sig for 50 Mark (ɔ: 20 Specier)[2]. Paa Herredagen i Odense fik vel han og Rigets øvrige Prælater et skriftligt Løfte (udstedet den 6te December 1526) af Rigsraadets 33 verslige Medlemmer, hvorved de forpligtede sig til at vedligeholde Kirkens Friheder og Privilegier, og ei antage sig de Lutherske, men dette Løfte maatte kjøbes med et andet, hvorved Prælaterne ligeledes skriftligen forpligtigede sig og den øvrige Geistlig-

¹) Ny dansk Mag., 1, 214. ²) Sammesteds, 5, 50.

hed til efterdags ikke mere at kjøbe eller modtage som Pant Jordegods fra Adelen og Ridderskabet[1].

Hvor meget Rigsraadets Løfte iøvrigt var at stole paa, viste sig allerede inden Aaret var omme paa en ny Herredag i Odense, som Kongen, for at stifte Fred mellem Partierne, aabnede den 1ste August 1527; thi her maatte de 10 Prælater, som havde Sæde i Rigsraadet, efter 3 Ugers frugtesløs Modstand finde sig i at samtykke i en Reces, hvorved Catholiker og Lutheranere sattes paa lige Fod, Cølibatsforpligtelsen ophævedes, og det blev forbudt at kjøbe Pallium i Rom. Det Eneste, de opnaaede, var Sikkerhed for deres Person, deres Eiendom og for Oppebørslen af Tienden og geistlige Bøder, men de maatte derfor endnu give slip paa Bispkopsgave og Gebyhr for Copulation, Kirkegang, Redsel og Jordpaakastelse[2]. Hvor ugunstige denne Herredags Beslutninger end vare mod Geistligheden, maatte de dog allerede næste Aar paa Herredagen i Nyborg paaberaabe sig denne Reces, for at udvirke en kongelig Ordre til Bønderne i Nørrejylland, at de skulde svare Geistligheden, hvad der tilkom den[3]. Da Kongen den 24de Juni 1530 gav Joachim Rønnow Confirmation paa hans Udvælgelse til Biskop, mod at han betalte Gebyhrene til Kongen og ikke til Paven, maatte Biskop Iwer tilligemed de øvrige geistlige Raader besegle denne Confirmation[4]. En Maaned sildigere maatte han samtykke i den bekjendte Dom, hvorved hans ældste Collega, Biskop Jens af Odense, blev dømt til Tremarksmand[5].

Den lutherske Lære vedblev imidlertid, begunstiget af Kongen, at skride rask frem her i Landet, indtil Kongens Tanker en Tid fik en anden Retning ved Christiern den Andens Landing i Norge i November 1531. Konge, Bisper og Adel forenede sig nu mod denne fællebs Fjende, og enedes i Kjøbenhavn om en Ud-

---

1) Ny dansk Mag., 5, 211—15. 2) Münters Kirchengeschichte von Dänemark, 3, 198—211; K. Rosenvinges gamle Love, 4, 139; Ny dansk Mag., 5, Pag. 288—306. 3) ibid. 310—314. 4) Hvitf., 319. 5) Pontopp. Ann. II., 444 og Jens Beldenaks Levnet ved Paludan-Müller, Pag. 92.

skrivning af Skibe, Folk og Penge; thi Intet havdes i Behold. Rigets Flaade bestod kun af 6 brugbare Skibe. De syv Bisper maatte derfor finde sig villige til hver at stille et godt bemandet Skib med Tilbehør; Kjøbstæderne bleve beordrede at stille 10 Skibe[1]. Saaledes fik man da en Flaade. Desuden blev Adelen beordret at ruste sig; Biskoppen og to ansete Adelsmænd bleve efter gammel Sædvane ansatte til at have Opsigt med Rustningen i hvert Stift; saaledes fik Biskop **Iwer** og hans Broder Mogens Mwnk samt Hr. Mogens Bilde Tilsyn med Rustningen i Ribe Stift[2]; for at vinde Almuen, fik de tillige Ordre til at holde over Lov og Ret. For at faae tilstrækkelige Pengesummer opdrevne til at lønne Krigsfolket med, blev der paalagt en Landskat af 4 Mark paa hver 4 Bønder. Desuden skulde Halvdelen af Kirketienden over hele Riget og dertil endnu næsten alt det Sølv, som Kirkerne besade (Kalk, Disk etc.), anvendes til Landsknægtenes Lønning[3]. Ogsaa i disse Beslutninger samtykkede Biskop **Munk** med sine øvrige Colleger, uagtet man seer heraf, hvor særdeles stor Deel af Byrden, der blev lagt paa Kirken og dens Indtægter, medens næsten Intet paalagdes Adelen. Frygten for den afsatte Konge tabte sig imidlertid et halvt Aar efter, da man mærkede, hvor ringe Hjelpekilder han besad, og endte aldeles med hans Overgivelse den 1ste Juli 1532 og paafølgende troløse Fængsling.

Af følgende Brev, der er udstedet 11te September 1531, seer man, at Rigets Finantser alt tidligere vare maadelige.

„Biscop **Iuer Munck** ffich Breff, att hanndt haffuer ladett anttuorde och fornøge kl Maiestatt tu tuſinde rinske Gulldene, vij rinske Gulldene, i Jochimdaler, Skreckenberger, Marckstycker och dubillde lubske Skellinge, som hanndt konglig Maiestat lonntt haffuer till Riigenns store Nytthe och Behouff och ther mett er thett Panntt paa

[1]) Ny dansk Mag., 6, 128. [2]) ibid. 130—32. [3]) Ny dansk Mag. 1, 227. Sølvet blev anvendt til at slaae Penge af, men som, uagtet den store Udskrivning, dog er bleven af en overordentlig slet Gehalt.

Troyeburg Slott och Leen forhøygett och schall hannom eller hanss Epthcrkomer Biscoper wtj Riipe fornøges och gengiffuis, naar thes tillforne Pantt paa forⁿᵉ Slott hannom igenngiffuis aff konngel Maiestat eller hannss Naades Arffuinge, eptherkomere Koningere vti Danmarck. Datum die Egidii abbatis Dag, Aar Mdxxxj. Dns rex per se" [1].

Paa Herredagen i Kjøbenhavn 1532 var **Munck** atter tilstede og udstedede den 6te August tilligemed Kongen og 23 andre Rigsraader uindskrænket Fuldmagt for Bisкop Hans Reff af Opslo og to danske Riddere til at afgjøre med det norske Rigsraad, hvorledes Fred og Enighed imellem disse to Riger herefter skulde befordres [2]. Dette er sidste Gang Bispens Navn forekommer under Frederik den Første, thi næste Aar den 10de April endte Døden denne Konges Liv og Regjering.

Den catholske Geistlighed indsaae, at den ved denne Thronvacance maatte anvende hele sin Indflydelse, for at bringe Kronen paa et Hoved, hvorfra der i det mindste ikke saasnart truede Fare. Thi blev den kjetterske „Herzog Carsten," som ældste Prinds, Konge, var det snart aldeles forbi med Geistlighedens aandelige og verdslige Herredømme. Efterat **Iwer Munck** derfor i Forening med de andre jydske Rigsraader fra Karup den 7de Mai havde bekjendtgjort Jyderne, at de havde indsat 4 Lehnsmænd til at have Tilsyn med Landet under deres Fraværelse [3], begav han sig med de øvrige Magnater til den forestaaende Herredag i Kjøbenhavn. Efterat denne var aabnet den 24de Juni 1533, fremtraadte Bisperne strax med deres Klager over de Forurettelser, som de og Kirken nu i 7 Aar havde lidt, og forlangte Alt restitueret. For at tilveiebringe Enighed, gave de evangeliske Rigsraader i Begyndelsen efter i Noget, og Bisperne fik saaledes udvirket, at det samlede Rigsraad alt den 29de Juni udstedede en Befaling til Almuen i Aarhuus Stift om Kirketiende [4], at den odinseiske Reces af 1527

---

[1]) Register paa alle Lande, 1526—33, Fol. 94, b. [2]) Samlinger til det norske Folks og Sprogs Hist., 2, 241. [3]) Ny dansk Mag., 2, 196. [4]) ibid., 2, 250.

blev confirmeret den 3die Juli [1], og at, den 4de Juli, Bestemmelse blev taget om, hvorledes der skulde forholdes med Regjeringen i Interregnet [2]. Men da Bisperne nu tillige vilde sætte Valget af Hertug Hans igjennem, da de troede at kunne faae denne 12 Aar gamle Prinds opdraget i den catholske Religion, saa adskilte de evangeliske Rigsraader sig fra dem. De fik derfor kun 3 verdslige Raader til med sig at hænge deres Segl under en Overeenskomst af 13de Juli, om at holde sammen mod udenlandske og indenlandske Angreb, uagtet den var udstedet i 37 Rigsraaders Navn [3]. Næste Dag fik de dog 17 verdslige Raader til at fælde en Dom, hvorved det blev den ny Læres ivrige Apostel Hans Tagesøn forbudt at præke i Kjøbenhavn, og han blev forviist fra Sjællands og Skaanes Bispedømmer [4]. Dog ved Bortgangen fra denne Forsamling fik Bisperne Leilighed til at see, hvorlidet de kjøbenhavnske Borgere agtede eller frygtede dem. I alle disse Documenter forekommer Iver Muncks Navn og indtager den første Plads, da han var den ældste Biskop, og da Erkebispen af Lund og Bispen af Roeskilde, der ifølge deres Embedsposter rangerede over ham, ikke betragtede den kongelige Confirmation paa deres Poster som tilstrækkelig og derfor, da de manglede Pavens, kuns kaldte sig archielectus og electus. Kort efter hævedes Herredagen, da Bisperne, der ikke kunde faae deres Villie sat igjennem med Hensyn til Kongevalget, paastode, at man i det mindste maatte opsætte Valget, indtil ogsaa det norske Rigsraad kunde komme til Danmark, og deeltage i Forhandlingerne.

Efter Hjemkomsten fra Herredagen toge nogle af Bisperne paa egen Haand endnu flere Forholdsregler imod de Lutherske, end Herredagsbeslutningerne hjemlede dem Ret til; dog er intet Saadant bekjendt om vor Biskop. Derimod samledes han endnu engang i dette Aar med hele det øvrige Rigsraad i Odense, og deel-

---

[1]) Rosenvinges gamle Love, 4, 145. [2]) ibid. Pag. 151 og dansk Mag., 3, 105. [3]) Ny dansk Mag., I., 230. [4]) Sandvigs Christian den 3die, 3die Decl, Pag. 18; hvor han dog urigtigen har henført dette Dokument til Aar 1534.

tog i den Beslutning, at den Konge, som blev valgt, skulde samtykke i Forbundet mellem Rigsraadet og Hertugdømmene[1] og deri, at et Forbund blev indgaaet med Nederlandene. Dette er sidste Gang, han fremtræder, som sit Bispedømmes Repræsentant; thi, da han følte, at han manglede Kraft til at fortsætte Kampen for Hierarkiet, og mulig tillige forudsaae det Uveir, som udenfra samlede sig paa Danmarks politiske Horizont, troede han at handle klogere i at afstaae sin Bispestoel til sin Brodersøn **Oluf Munck**, da han saaledes skaffede sine Troesforvante en kraftig Medkjemper, og tillige ærefuldt forsørgede en kjær Slægtning. Han resignerede derfor enten endnu i dette Aar eller i Begyndelsen af Aaret 1534, efter i 35 Aar at have beklædt sin vigtige Post, og fik Cannikerne til at vælge **Oluf** til hans Eftermand. Fjernet fra Borgerkrigens Rædsler[2] tilbragte han nu sine Dage roligt i Ribe, og hans Navn forekommer derfor kun et Par Gange i Diplomerne fra disse Aar. Dog naar han i Sandvigs Christian den Tredie, 2den Deel, Pag. 22, nævnes som en af de Befuldmægtigede, som den fyenske Adel affendte til Hertug Christian med deres Hyldingsbrev af 9de Juli 1534, viser saavel den Plads, han indtager i Brevet, nemlig bag efter Bisp Stygge Krumpen, som ogsaa Tillæget „Electus wdi Riibe", at **Iffuer** er en Skrivfeil for **Oluf**. Sammesteds, 3die Deel Pag. 199, anføres han som Medudfærdiger af et Rigsraadsbrev, dateret Aalborg 15de Marts (Mandagen efter Judica) 1535, hvorved Raadet udsteder en Qvittering til Statholderinde Maria af Nederlandene for 22,000 Gylden, og tillige giver Secretair Frantz Trebbaw Fuldmagt til at underhandle med hende paa Rigets Vegne[3].

---

[1]) 21 November; Ny dansk Mag., 2, 256. [2]) Dog blev endog Varde indtaget af Skipper Clements Staldbroder Herman og Ribe Bispestols Eiendomme ødelagte. [3]) I Dateringen af dette Brev kunde man fristes til at troe, at der var en Feil indløben, da Konge og Kongemagten ei deri omtales med eet Ord, uagtet alt 8 Maaneder vare forløbne siden Christians Valg; men da de Rigsraader, hvis Navne feile i Brevet, da enten vare døde eller i Fængsel i Mecklenburg, maa det dog være rigtigt dateret.

Efterat Kongen havde seiret, og Kjøbenhavn endelig havde overgivet sig, ventede formodentlig den gamle Biskop, at Lutheranerne vilde blive begunstigede, men har dog vistnok med Forbauselse og Kummer erfaret, at alle Bisper tilligemed hans Broderson bleve pludselig fængslede den 20de August 1536, og derpaa at Adel og Borgerstand paa Rigsdagen gave deres Samtykke til, at den catholske Religion skulde være aldeles afskaffet. Biskop **Iwer** slap paa Grund af sin Alder, og fordi han havde resigneret, for Arrest, men maatte dog høre, at følgende Klagepuncter paa Rigsdagen vare af den kongelige Kantsler oplæste, og lagte ham til Last[1]: 1) At han havde været en skadelig Mand for Riget, da han havde underskrevet den Akt, i Følge hvilken Kongevalget skulde opsættes, uagtet Kong Christian havde haabet, at han havde villet stræbe at befordre det „efter Breves og Segls Udviselse", og i Betragtning af, at meget af hans Gods laae i Hertugdømmene; 2) at han, mod Ribe Capitels Willie og Samtykke, havde ved Gave indtrængt sin Brodersøn i Stiftet, for at gjøre det arveligt i sin Familie, uden at tage Hensyn til sit tidligere Capitlet givne Løfte eller til Kirkens Friheder; 3) at han havde ladet en Mand dræbe paa Varde Kirkegaard. — Dog at Kongens Vrede mod ham ikke har været heftig eller varig, sees af følgende Brev, som findes i Geheimearchivet i „Registter over alle Landene„ 1532—40, Fol. 280, hvorved Kongen 5te Søndag i Faste 1537 forlehner ham frit paa Livstid med Ribe Bispegaard, og henved 40 Bondergaarde, der alle laae knap een Miil syd for Ribe Bye.

„Wy Christian med Gudz Naade wduold Koning till Danmarck och Norge etc. — med thette wort obne Breff wnde och forleene Oß elskel' werdige Herre, Her **Iffuer Munck** till Riibe Stifft, thisse effther" wore och Kronens Gaarde och Goz, som tilforne haffuer leyet till Ripe Stifft och nu aff oß elskel' och mienige Danmarck Riigis Raad och Adell er sambtycht till Oß och Kronen her effther till euig Thiid at were och bliffue skulle,

---

[1]) Ny dansk Mag., 3, 22; og Svannings Excerpt, ibid. Pag. 26.

som er først Riiber Bischopgaard med en Eng kaldis Mieldamme, item elluffue Gaarde wdi Lustrup och skylder huer iij Orti Korn, ther till med Lustrup Mølle och skylder aarligen viij m℔ Penninge, item Damgaard skylder iij m℔, item Szeemgaard ther till med siu hielle Gaarde wdi Seemby och skylder huer iij Orti Korn, item et halfft Gotz ther sammestedtz skylder en Orti Korn, end thou halffue Gaarde ther sammestedtz giffuer bode v m℔, item iiij hele Gaarde wdi Hieen skylder huer iij Orti Korn, item et halff Gotz ther sammestedtz skylder ij m℔, item thou Gaarde wdi Fauerholt skylder bode i T^{ne} Smør, item thou halffue Gotds wdi Fauerholt Hede giffwe sex Marck, item Snepsgaard ther hoeß liggendis skylder thre Orti Korn, item Munckß Gaard och Munck Gotz, Mølle. Item fem helle Gotz wdi Werninge, som skylder tilhobe viiij Orti Korn, wdi Karckhert et heell Gotz skylder j Tønde Smør, j halt Gotz ther sammestedtz skylder j Frd Smør, item en Gord wdi Thested skylder iij Orti Korn, item Hedegaard skylder ij Orti Korn, huilcke for^{ne} Gaarde och Godtz med ald thieris Herlighed och rette Tilliggelse inthet wndertaget ehuad thed helst er eller neffnis kand, som ther nu tilligger och med rette tilliggett haffuer, maa och skall for^{ne} Her Iffuer Munck till Riibe haffue, niude, bruge och beholde frij och quit wden ald Affgifft wdi sin Liffstid och saa lenge som hand leffuer, dog med saa Skiell, at hand skall lade holde samme Gaarde och Godtz welbygt med thieris Heffd och Macht och holde Thienerne, som ther paa boendis ere wid Loug, Skiell och Ret och ingen aff thennom at wforrette wdi nogre Maade. Och naar for^{ne} Hr Iffuer Munck till Ripe død och affgangen er, tha skall for^{ne} Gaarde och Godtz med ald thieris rette Tilliggelse strax och wbehindret frii och quit egienkomme till Oß och Kronen wden ald Giensigelse wdi nogre Maade, effther for^{ne} Her Iffuer Munckß Gienbreffß Lydelse, som hand Oß ther paa giffuit haffuer. Cum inhibitione et clausulis consuetis, giffuet wdi wor Kiøbsted Riibe. Søndagen Judica Aar Mdxxxvij.

Relator Her Johan Rantzow,
Riidder, holsteske Hoffmester.

Den samme Kjærlighed og Omhu for sin Slægt, der synes at have ledet hans tidligere Skridt, var endnu levende hos ham i hans sidste Dage. Man finder saaledes endog, at hans Broders Sønnesøn Peder, der siden blev Marsk, har lært at læse og skrive hos sin gamle Slægtning[1]. I Pakken Nr. 4 af Breve fra lærde Mænd til Kongerne af Danmark, som nu bevares i det store kongl. Bibliothek, findes et Brev fra den pavelige Nuncius **Vorstius**, epsc. Aqvens., til Biskop **Munck**, dateret Verden 6te April 1537, hvori han, efter at have beklaget, at han ei kan komme til Danmark, underretter **Munck** om, at der den 23de Mai skal aabnes et almindelig Concilium i Mantua, og lægger til: "et licet Archiepiscopo tuo Lundensi Breuia ad alios suos suffraganeos miserim, tamen. quia audio ipsum parum esse catholicum, et P. s. Reuerentiam singulari constantia in fide catholica perstetisse; volui eidem particulariter Breue S. D. N. vna cum exemplari autentico Bulle indictionis supradicte mittere."

Efter at have været Biskop i fire Kongers Tid, hensov **Iver Munck** endelig den 9de Februar 1539, Dagen før Scolasticæ virginis Dag, i Ribe Bispegaard, og blev begraven i det af ham opbyggede St. Andreæ Capel ved den søndre Ende af Ribe Domkirke. Marmorliigstenen, som blev lagt over ham, og hvorpaa han findes afbildet i fuld Bispeornat tilligemed sin Faders og Moders Vaaben og en Gravskrift, findes kobberstukken i Terpagers Beskrivelse af Ribe, Pag. 325. I sit Testamente gav han 200 Fl. til Domkirken[2].

Som catholsk Geistlig var han ugift, dog havde han Børn, hvoraf to nævnes, nemlig **Frantz Iffuersøn**, der forekommer i Bergens Capitelbog som levende den 21de Aug. 1564[3]; og **Niels Iversen Munck**, hvis Vaaben findes i Adelslexikonnet under **Munck** Nr. 4. Den hos hiin Tids catholske Biskopper sædvanlige (jfr. ovenfor S. 8) Hang til Nepotisme synes at have været

---

[1]) See Liigprædiken over denne. [2]) Grønlunds doc. rip., Nr. 532. [3]) Suhms Samlinger, 2den Deel, 2det Hæfte, Pag. 95.

endog meget stærk hos Iver; thi foruden Oluf Mu[...] ved hans Hjælp først blev Cannik, siden Bisskop i Ribe, vare Mogens Munck, Henrik Stampe, Niels Lange og Hr. Wulf Pogwisch, som alle forlehnedes med Stiftets Hovedgaarde, hans Nærpaarørende.

(Slutningen følger.)

Tyge Rothe.

Sin Konges Ven, han Friheds Forsvar førte,
Og fuld af Gudsfrygt tændte Sandheds Ild;
Naturens Røst som Skriftens frit han hørte,
Derfor paa Tænknings Dyb han ei foer vild.

J. Møller.

Vi erindres ved disse Ord om en Mand, hvem dyb Tænkning, utrættelig Grandskning, Sandhedskjærlighed og Frimodighed erhvervede en høi Plads i hans Samtidiges Agtelse, ja en Ærefrygt, kun Faa ved deres blotte personlige Værd, uafhængigt af udvortes Forhold, have nydt; vi erindres om en Mand, der fremstod mod sin Tids almindeligste og mest yndede Meninger, som var en af de Første, der i Danmark udtalte de Grundsætninger, hvilke nu ere almindeligen antagne og fulgte, fordi de stemme med Fornuften, saaat Mange maaskee ei have tænkt sig en Tid, da de gjennem voldsomme Kampe maatte arbeide sig frem til Erkjendelse af deres Rigtighed og Gavnlighed; vi erindres om en Mand, hvem uskrømtet Gudsfrygt, en oplyst Forstand og mangfoldige Kundskaber drev til Kamp mod Vantroens indtrængende Mørke, især mod den, paa historiske Beviser, som det syntes, velgrundede Tvivl om Christendommens Sandhed og velgjørende Virkninger paa Menneskeheden. — Jo færre slige Mænd ere, der saaledes ved indre, selvstændig Kraft staae og virke ene efter Overbeviisning, desmere billigt og belønnende synes det, at gjenkalde og levendegjøre deres Billede til Opmuntring og Efterligning for Efterslægten. At dette vil være Tilfældet ved Betragtningen af Tyge

endbog meget stærk hos Iver; thi foruden Oluf Mu [illegible] ved hans Hjælp først blev Cannik, siden Bisfop i Ribe, vare Mogens Munck, Henrik Stampe, Niels Lange og Hr. Wulf Pogwisch, som alle forlehnedes med Stiftets Hovedgaarde, hans Nærpaarørende.

(Slutningen følger.)

Tyge Rothe.

> Sin Konges Ven, han Frihebs Forsvar førte,
> Og fuld af Gudsfrygt tændte Sandheds Ild;
> Naturens Røst som Skriftens frit han hørte,
> Derfor paa Tænknings Dyb han ei foer vild.
>
> J. Møller.

Vi erindres ved disse Ord om en Mand, hvem dyb Tænkning, utrættelig Grandskning, Sandhedskjærlighed og Frimodighed erhvervede en høi Plads i hans Samtidiges Agtelse, ja en Ærefrygt, kun Faa ved deres blotte personlige Værd, uafhængigt af udvortes Forhold, have nydt; vi erindres om en Mand, der fremstod mod sin Tids almindeligste og mest yndede Meninger, som var en af de Første, der i Danmark udtalte de Grundsætninger, hvilke nu ere almindeligen antagne og fulgte, fordi de stemme med Fornuften, saaat Mange maaskee ei have tænkt sig en Tid, da de gjennem voldsomme Kampe maatte arbeide sig frem til Erkjendelse af deres Rigtighed og Gavnlighed; vi erindres om en Mand, hvem uskrømtet Gudsfrygt, en oplyst Forstand og mangfoldige Kundskaber drev til Kamp mod Vantroens indtrængende Mørke, især mod den, paa historiske Beviser, som det syntes, velgrundede Tvivl om Christendommens Sandhed og velgjørende Virkninger paa Menneskeheden. — Jo færre slige Mænd ere, der saaledes ved indre, selvstændig Kraft staae og virke ene efter Overbeviisning, desmere billigt og belønnende synes det, at gjenkalde og levendegjøre deres Billede til Opmuntring og Efterligning for Efterslægten. At dette vil være Tilfældet ved Betragtningen af Tyge

Familien Munck-Lange,

med tre Roser i Skjoldet.

Jep Thom[…]sen, hvis Familieforhold til Ywarus Ywarssen ikke nøiere kan be[…]emmes, men hvis […] ansørte Efterkommere alle førte de 3 Roser i Skjoldet.

Ywarus Ywarssen forse[…]glede til Vitterlighed med Hr. Bo Høg Aar 1[3]67. Han førte 3 Roser i Skjoldet, ordnede som sædvanligt, og hans Indsegl har til Omskrift: S. Iwarus Ivers'.

Thordo Jacobsen de Roordal, der 1364 udstedte Gjeldsbevis for Godset i Jylland blev 1368 af Greve Claus af Holsteen given Egsysson mis, fordi denne holdt med Greven under Opstand. 1373 udstedte Thordo Jacobi de Röiædal Skjøde paa „omnia m[…] Kyrky sita" til Dn. Nicholao Esgyns' militi. […] 8 Mark puurt Sølv; hans til hans Slægtning Nicolaus […]en med Kong Waldemar. […]ena bona in parochia Lyll[…]

Jonas Jacobsen, armiger, for[…]glede som Vidne i Aalborg Aar 1391 Vidnesbyrdet om at Dronning Margrethe gav Nonneklostret sammesteds Ekholm i Emmersyssel. * Else (Rosenkrands) (Datter af Niels Jensen til Tange og Kirst[…]n Munck).

Anne. * Hr. Pæther Nielsen (Gyldenstjern) af Aagaard, Ridder, DRR. 1391—1406.

Thomas Iwari, armiger, sad 27 Ap[…]ril 1389 med Friderick Dulmer Archidiaconus […]ipensis, Borgemesteren i Ribe og nogle Andre i Nette paa Stads […]erreds Ting om Hennikin Pikstéens Gods (Suhm […]n XIV., 251). Ligeledes forseglede han Christiern Frellavsens […]one 1392. At han og tre af dem, der her ere an[…]agne for hans Sønner og hans fleste Børnebørn have ført Lange-Mu[…]nckernes Vaaben kan endnu bevises ved Dokumenter fra de vedføiede Aar.

Claves Jøsson a Wapn var Tingsvidne paa Riberhuus Aar 1[…] trykt i dansk Mag. V., 303). * Giertrud Munck (Datter Munck til Bjer, Ridder, DRR., og Kirstine Thot). Hun […] Anders Hak.

[14]21 (Dokumentet af Hr. Magnus […] lavsens Sone i Ribe 1392 (trykt i Magazin […] L., 123) og Nicolai Qvyæ Skjøde til Hennik […] af Aar 1399.

Petrus Jenssen de Lönningh, armiger, forsegle[…]de Christiern Frellavsens […] til dansk Adelshist. […]e Lembek de Gram

Iwarus Thomessen, armig[…]er, (til Krogsgaard?) forseglede ligeledes Akten om Pikstéens Gods 1389; (Pontop. Atlas figer at han eiede Krogsgaard […] 1430). * Karen Lykke?

[Johannes Thom[…]as og Olavus Thomæ], armigeri, forseglede ligeledes C. Frellavsens Sone af 1392, og hørte ventelig til denne Familie.

Gunner Thome[…]sen, armiger, der 1392 forseglede Christiern Frell[…]avsens Sone i Ribe.

Bo Thom[…]essen, der 1397 forseglede et Thingsvidne […] Herredsthing om at Fru Lene, Anders Gloops […] skjøde Br[…]ynum og Brynum Fang til Hr. Christen […] (Suhm's Reve, Pakke 8, Nr. 78.)

[…]fra Slet Herredsthing […] Niels Thomsen til Lydomgaard forlever følgende Hustruer. * 1) Ide, af Vendelbo. af Gobo.

Cristiern Ulfsen i Holbechgaard, Væbner, der 146[…] var Voldgiftsmand mellem Hr. Otte Nielsen (Rosenkrands) og Lage Bro[…]

Anne levede 1457. * Hr. Strange Nielsen til Norholm, Befalingsmand paa Drum, Ridder og DRR. 1449—88. (Søn af Niels Strange […] Dosfenrode). […] og Ingeborg

Malthe Iwersen, der skrives til K[…]strup og Bolsnæs. * Anne M[unck] (Datter af Hr. Stigh Munck til […]gaard, Ridder, og Mette Brune). Børn optoge Navnet Munck.

Hr. Jacobus Iwari, cantor Ripensis, hængte 1442 sit Segl under sin Fætter Gunne Nielsens til Lydom, Wepners Forpligtelsesbrev for Kirkens Slot Trøjeborg. Han døde før 1454.

Magister J[…]nus Arhusi[…] 1449—† 9 […] i Aarhus

[…]ens Iwarssen, archidiaconus […]nsis 1446, Biskop i Aarhus […] Mai 1482. Ligger begraven i […] Domkirke.

Giertrud. * Niels Chri[…]stensen Lykke til Klold[…]gaard.

Ellen Iwarssdat. * Iver Hak.

Mætte Gunnes[…] Datter, der tilligemed sin Søster og deres Mand T. Mygh afstode deres Rettighed til Gaarden Wig og Wigs Fang, Støtorp og Povel […] Dronning Margrethe i Aaret 1406.

Botild Gunners Datter, der 1406 var gift med Thorkild Mygh. […]eres Mand T. Mygh […]t til Brynnum, Kolsfloss øvrige Gods til […]

Paulus Bossen hængte 1392 paa Slet Herredsthing sit Segl under et Gjeldsbrev af Anders Glob til sin Hustru Lene for Morgengave.

1. Mogens Nielsen forlod Danmark for et Mord.

2. Hr. Gunde Nielsen af […] blev da af Biskop Christ[…] Tronoborg, var Ridder al[…] DRR. 1460, 64 og […] † 1477 (vel 1474), beg[…] Giordz, † 148., (Datter til Solvig 1420 og Anne […]

Peder Mur, Væbner, Eier af Krogsgaard 1436—72.

Oluff Munck Maltson (til Kleitrup […] og Krogsgaard?) Væbner 1447—92, Bispens Befalingsmand paa Silkeborg. * Ide Juel […] of Daubjerggaard, (Datter af Jver Juel til Astrup og Ugelstrup og Mette Hvas) Enke efter […] Lange Ibsen Saltensee til Starupgaard.

Hr. Holger […] lehnet med Kre[…] (Datter af […] Ridder og […] Ridder, DRR.)

[…] Munck, Væbner, 1454—56, Ridder 1458—75, fo[…]strup paa Taasinge 1454—75. * Inger Flemming […] Joachim Flemming til Knudstrup og Møllerup […] og Inger Hvide).

Hr. Niels Gundesen, Ridd[er …] gaard 1489, skrev sig 150[…] Ridder af Mollegaards, be[g…] Anne Niels Datter Rosen[krands] Billede lehn og Gaard i […] 92 Aar gl., begraven i Bal[…] Nielsen, Ridder, og Ide Bal[…]

[…] 1467—1505, til Lydomgaard, Hr. Niels Gunesen, […] raven i Ribe. * 146 med Anne […] Frandsen, der 1528 havde […]ent af Kronen, * 1538, […] de, (Datter af Hr. Niels […]ner).

Hr. Tomes Lange, Cannik i Ribe 1472—97, blev arvet af Mester Gunde Lange.

Pederlunck til Krogsgaard, der (efter Holger Parsbergs Stag[…]bog) 9 holdt Gifte med sin Broder om Krogsgaard. (Dat'af Jesper Tagesen Emm[…] til Resso og Dorthe Breide[…]

Hr. Jwer Munck, Biskop i Ribe og DR[R]. 1499—1534, † 9 Febr. 1539 og begraven i Ribe Domkirke.

Mogens Munck til og Aagisvig, Landsdommer, begraven i Hjerm Ki[rke] (Datter af Hr. Ludwig Kirsten Hack).

[…] Bolstrup, Palstrup, Totterup, Ausumgaard […] mer i Jylland, DRR. 1523—† 3 Decbr. 1558, […]ke. * Karen Rosenkrands til Palsgaard […]g Nielsen til Palsgaard, Ridder, DRR., og

Karen […] rik Sta[…] af Bisko[…] var forlo[…] og Dyvan[…] havde 15[…] gravne i

[…] Munck. * Jens […]mpe, Væbner, der […] to Jwer Munck […] med Wesselberg […]g, som han endnu […] 1533. De blere begravne i […] Stads Kirke.

Else Munck, Abbedisse i Stubberkloster.

Inger Munck […] der Rige til […] der, DRR. […] i Kjøbenhavn, […] De havde 2 […] Datter Brock[…] sten Eriks […] Dreseld.

[…], † ved 1486. * 147. med Hr. Povel Laxman […]herbo, Sandholt, Rieldtrup, Aagerup og Valden, Ri[dder …] Rigens Hofmester, der blev myrdet 22 Juni 15[…] Born sammen. Han var gift med 1) Marie Jens[…] 2) Inger Hr. Holgers Datter Munck; 3) Kir[sten …]atter Banner, der siden ægtede Gjord Niels[en].

Hr. Thomas Nielsen til Lydomg[aard …] Kongl. Embedsmand paa Honborg […] Ridder og DRR. 1513—† 1520. […] Thot, der 1523 og 1529 havde S[…] Herred i Pant, levede endnu 1546 og […] hav været Dronning Dorotheæ […]mesterinde, (Datter af Pæther Nilss[…] Alnerup, DRR., Landsdommer i Sk[…] og Ide Rønnow). Enke efter Hr. Cl[…] Krummedige.

[…]gard, 1517, […] Else […] Hr. Niels Lange, Erkedegn i Roeskilde, begraven i St. Nicolai Kirke i Kbhvn.

Hans Nielsen til Kiergaard 1503, Befalingsmand paa Trøjeborg Slot 1513. * Maren Spend (Datter af Christen Spend til Mindstrup og Edel Saltensee).

Hans Munck til Krogsgaard (og Krogsdal?) 1499 og 1505, lovet 1525 at stille 3 Glavind mod Fienden, † 1535. * [20 Juli 151…] i Ribe med Maren Kaas (Datter af Jens Kaas til Starupgaard og Edel Saltensee).

[…] Lene Munck. * Claus Pedersen til Linnethaugaard, […] Vaaben var et forgyldt Sværd. (Søn af Peder Nielsen, der […] begraven […] Kirkegaard ved Silkeborg).

Ludvig Munck til […]gaard, † 1537. * […] ægtede Christopher […] Peder Lykke til Skoust[…] Høeg).

[…]alsgaard, Befalingsmand over Lønborg Bispe[…] Kirsten Lykke til Nørlund, der efter 1543 Johansen Urne til Nygaard (Datter af Hr. […]o og Demmestrup, Ridder, DRR., og Kirsten

Oluf Munck til Palsgaard, […]vis, Bolstrup, Qvistrup og […]agisvig, 1535 electus i […]ibe, DRR., Befalingsmand […]er Drum Febr. 1566—† […] Novbr. 1569, begraven i […]jerm Kirke. * Drude […]anzau af Qverinbeck, † […] Januar 1606, (Datter […] Kay Ranzau til Bothkamp og Hanrau, og Ide […]lome).

Jørgen Munck.

Kirsten […] til Kronsgaard […] Angela 155[…] 1579, begraven Gelstingen. Wulff Pog[wisch] Hansen til […]hagen, Ridder […]vigst Raad og […] lehnet med Tr[…] 1532—† 155[…] graven i B[…] holm.

[…]unck […] † […] Hr. […]wisch […] Buck[…] fleß […] ved […] for[…]sborg […] Kirke.

Jde Munck til Totterupholm og Nygaard, † 22 Aug. 1546 i Malmø og begraven den 29 Sept. begraven i Wælleby Kirke. * Hr. Oluf Nielsen Rosenkrands til Walls, Ridder, DRR., † 11 Nov. 1545.

Carl Lange, der 1529 fik Løvte om at forlehnes med Krarup og Nynkeby, naar Moderen døde; han blev dødelig saaret i Kbhvns Beleiring 1535.

Chri[sten] Lange […]t ung.

Niels Lange, † ung.

Ide Lange, der 1534 […] gjorde en Fortegnelse over hvad hun efterlod paa Svaneholm. * 1) Hr. Mauritz Jepsen Sparre til Svaneholm, Ridder, DRR., † 1534. 2) Henning Qvitzow til Sandager, Qvitzowsholm og Nørbek, der 1546 skrev sig til Lydom, som han har faaet med sin Kone, fød 1513, † 25 Oct. 1569, begraven i Sandager Kirke. Han ægtede siden Berte Rønnow.

[…]argrethe Lange, † 1554. * 1) […]rvig Ander[sen …] Ulfeld, fladt i […]vens Feide 1534. […] Anders Hansen Lindenow til […]lerup, † 1562. […]gge begravne […]averslund Kirke.

Gunde, Christen, Christopher, Niels, Claus, Jørgen og Christen; alle 7 døde unge.

Christoffer Munck til Krogsgaard, 1552—† 31 Januar 1582. * Dorthe Lindenow, † 1582 (Datter af Hans Lindenow til Fobislet og Nyborg Slot. Hendes første Mand var Axel Mogensen Gjø til Gunderslevholm.

Christen Munck til Tobberup, 1552 og 53 forlehnet med Hammergaard paa Hedemarken, April 1559 — Septbr. 1567, og atter Febr. 1571 Befalingsmand paa Aggershuus, Juni 1568—1571 Bef. i Trondhjems Lehn, 1572—† 5 Juli 1579 Bef. over Aakjær Lehn. * 1) Else Ulfstand, † 1562 (Datter af Hr. Truid Ulfstand til Thorup, Ridder, DRR., og Ide Brock). Ei Børn. 2) Dorthe Gyldenstjern, fød […], blev begraven 28 Juli 1583 i Aalborg (Datter af Hr. Mogens Gyldenstjern til Stjernholm, Ridder, DRR., og Anne Sparre).

Jørge[n …] til Wib[…] Drvang[…]lingsma[nd …] Frederik […] Krogen[…] — † 1[…] 1564 m[…] the G[…] 1540 (Søn af Peder […] Tyre […] DRR., […] borg Dr[…]

[…]Munck […]elberg og […], Befa[lingsmand …] paa […] gen 1562 […] 1577. * […] Fra […] alt, fød […] † af […]bbesel til […]ørbe og Sigesfeld).

Peder og Iver Munck † unge.

Mette Munck, † 12 Mai 1589 paa Stubbergaard. * Iver Juel til Stubbergaard og Ryberg, der 1532 havde været Biskop i Opslo, fød 1494, † St. Bartholomei Dag 1556 (Søn af Kield Juel til Astrup og Karen Lange).

Ide Munck, der endnu levede 1590 paa Kobel. * Oluf Rytter til Kabel, der 1559 blev ihjelslagen af Niels Kaas, (Søn af Niels Rytter til Ørnbrup og Elle Krabbe).

Dorthe Munck. * Niels Kaastil Ørnbrup (Søn af Mogens Kaas til Ørnbrup og Mette Friis).

Anne Munck. * Jørgen Juel til Lassen, † De vare gifte sammen 1544 og blive begravne i Sindbjerg Kirke. (Søn af Palle Juel og Anne Westenie.)

Edel Munck, Kirsten Munck, Margrethe Munck, † alle fire ugifte og begravne i Skads Kirke ved Krogsgaard.

Peder Munck til Estvadgaard, Søbringholm og De[…]gaard, Rigens Admiral 1596 og Marsk 1596—1609, mand paa Westervigkloster, født 1534, † 31 Marts 1623. * med Karen Skeel til Hammelt[…] Decbr. 1601 (Datter af Al[bert] og Kirsten Sandberg). Ei Bø[rn …] Juni 1604 med Sophie B[rahe …] 1 Juni 1580, † April 1638 […] Peder Brahe til Krogholm og […] Gjøe). Hun ægtede siden Mal[…] sen Sehested til Nyehauge.

[…]d, Sabyholm, […]mmestrup, † 1571—[…] Befalingsmand [… 1]3 Marts […] † 1566 […] 19 […] Skeel […] 2) 29 […] (Datter af Margrethe the Clau[…]

Ludvig Munck til Nørlund og Lundegaard, 1571—77 og 1589—97 Befalingsmand over Tronhjem, Herjedalen og Jæmteland; 9 Juli 1577—1583 første Statholder i Norge efter Reform., fød 1537, † 14 Juli 1603 [?]. * 29 Juni 1589 i Kbhvn. med Ellen Marsvin, fød 1571, † 1649 (Datter af Jørgen Marsvin til Dybek, DRR. og Befalingsmand over Stjernholm, og Karen Gyldenstjern). Hun ægtede 11 Januar 1607 Knud Eriksen Rud til Rudbjerggaard, Sandholt og Fugelsang, og erhvervede efter hans Død Ellensborg, Rosenvold, Lundegaard, Bellegaard, Dalum, Rosenvold, Bellegaard og Thurø.

Iver Munck til Toisel 1574, […] 88, 97, […]1602 og 1606, […] ugift. Forlovet med Mette Krabbe, der døde før Bryllupet, (Datter af Iver Krabbe til Østergaard i Krabbesholm, og Magdalene Banner).

Lykke Munck Olufsen til Qvistrup, Befalingsmand paa Drum 1559—80, † 19 Mai 1595. * Anna Lykke til Hesselris og Herfumgaard, der levede 1626, (Datter af Hans Lykke til Eskær, og Johanne Rotfeld).

Ludvig […] til […] 6 Septbr. 1601.

Povel Munck til Tvisklostere, Krogsdal og Palsberg 1587—† 6 Septbr. 1601. * 23 Aug. 1579 med Else Juel, der som Enke eiede Pallisberg 1610 og siden ægtede Hans Lindenow til Tvis, (Datter af Palle Juel til Pallisberg, Landsdommer, og Anne Lykke).

Jørgen Munck til Wolstrup 1580, forlehnet paa Wen ved Struer 19 Feb. 1589. * Mette Skram, der siden ægtede Anders Harwigsen Skram til Deibergland, (Datt. af Iver Skram til Woldberg og Ellen Spend).

Karen Munck † ugift.

Ellegaard Munck tom i Ingehoe Kloster.

Magdalene Munck. Taarnholm. * 1. Jo[…] sva v. Qvalen til Herningsholm, Befalingsmand paa Hagensfo[rs …] 1579. 2) 159[…] med Sigvard v. Reimfarth, Baron v. Friedeberg, til Herningsholm, der 1609 blev dom[t …] til evigt Fangsel

Dorthe Munck, † 2 Oct. 1641. * 29 Sep. 1583 i Randers med Christopher Parsberg til Jernet, Sobal og Harholm, fød 25 Juli 1555, † 21 Mai 1600. (Søn af Hr. Werner Parsberg til Harrested, Ridder, DRR., og Anne Holck).

Christen Lange. † ugift.

Gunde Lange. † ugift.

Hans Lange […] Breining […] Kiergaard, Befalingsmand […] 1609, 1575 […] Jobs[…] der 1620. Hr. […] til Ur[…] DRR. […] Krabb[…] bygget 1594.

Lange til […] 1580 og […]ard, 113 Aar […] Befalingsmand paa […], fød 27 […] 1542 paa […]rup, † 2 Feb. […] 28 Aug. […] Kbhvn. med […] DRR., fød […]nbnu levede (Datter af […] Skram […], Ridder og […] Else […] De op[…] Breininge

Dorthe Lange, fød […] 1540 paa Tryggevelde, † 9 Marts 1613. * 1559 med Jørgen Rosenkrands til Rosenholm, DRR., fød 1523, † 9 Apr. 1596. De ligge begravne i Hornslet Kirke.

Gunde Lange. * Hans Rostrup til Selleskovgaard, der levede 1593, (Søn af Jørgen Rostrup til Selleskovgaard og Margrethe Skeel).

Maren Munck. * 2 Juni 1583 paa Krogsgaard med Lange Hvitfeld til Krogsgaard, † 13 Nov. 1590 i Linnet, (Søn af Claus Hvitfeld til Krumstrup og Dor[…]

2. Hans Munck † som Barn.

Anne Munck til Tranevigsgaard 1647. * 7 Aug. 1597 (Mette) Eiler Holck til Mogens Ulfeld til Selsø, DRR. og Rigens Admiral, fød 22 Jan. 1569, † 15 Juni 1616, (Søn af […] Ulfeld til […] og […] Brockenhuus).

Else Munck. * Christopher v. Gersdorph til Sahygaard og Tobberup, Hofjunker, Kjøgemester og forlehnet med Longborgs Klipgaard, † 1632, (Søn af Gottlieb Christof[…]

Jens […] til Wis[…] fød 15[…] Mai 161[…] Huggen i […] 27 Au[…] i Haderslev Marg[…] Ranzau […] Rantzau, Axelet[…]

[…] Munck […]sel[…] † 8 […] Kbhvn. 1609 […] (Datter af […]gs Anne […]ms Bille).

Frederik Munck til Krogsgaard, Balsø, Ruballegaard, Snerumgaard og Horsbøllgaard, fød 1566, levede 1632. * 10 Sept. 1592 i Ribe med Sophie Friis (Datter af Albert Friis til Haraldskjær, DRR.,

Peder Munck, fød 1568, † 3 Dec. 1577 i Ribe.

Erik Munck, blev begraven i den gamle Frederiksborg Kirke, som blev nedbrudt 1580.

Maren Munck, der hendes Mor blev stilbage 1[…] 17 Aug. […] Malmø med […] Kaas til […] Thybjerggaard, Brandstbjerg […] Bjørn Kaas til […]rupgaard og […]

[…] Ingeborg Munck. […] 1604, […] Gabriel […]holm, […] Søn af […] og […]

Sophie Munck. * 6 Nov. 1597 i Malmø med Henning Bille til Wreilefkloster (Søn af Jens Bille til Lyngsgaard og Karen Rønnow).

Edel Munck † spæd.

Kirstine Munck. 2. […]mestrup, fød 11 […] † 3 Mai 1624 […]luppet. Hun blev lovet med Erik Krands til Kjerul, men blev sladt i Brunsholm (Søn af Jacob Rosenkrands til Arreskov og Kj[…] Pernille Gyldenstjern).

[…] til Demstrup, […] Juni 1608/[…] Bryllup 1618 for […] Rosen[krands …] 1627, […] Rosenkrands […]strup og […]

Kirsten Munck, Grevinde af Slesvig-Holsteen, Frue til Taasinge, Boller, Ellensborg, Rosenvold, Lundegaard, Bellegaard, Tellinge, Thybrønd og Thurø, fød paa Nørlund 6 Juli 1598, † paa Boller 19 April 1658. Trolovet 23 Aug. 1615 paa Bispegaarden Lund, * 31 Dec. 1615 paa Frederiksborg Slot med Kong Christian den Fjerde, fød 12 April 1577, Enkemand siden 29 Marts 1612, † 28 Febr. 1648. Hun levede i Forvisning i Jylland siden 1629.

[…]uf Munck til […]strup, † ved […] * Sophie Høeken […] siden ægtede […] Lauritzen […] now til Wib[…] (Datter af […]erik Høeken […] Engelund og […]gaard, og Margrethe

Kirsten Munck. Johanne Munck, † 1609.

Anne Munck til Pallisberg, fød 2 Juni 1580, † 27 Nov. 1641. * 5 Juni 1597 med Børge Trolle til Troldholm, Befalingsmand paa Lundenæs, † 1616 (Søn af Niels Trolle til Troldholm […]

Karen Munck til Wolstrup. * Iver Friis til Dybholm og Drebek, † 1623. (Søn af Jørgen Friis til Krastrup, DRR. og Statholder i Norge, og Anne Juel). Han ægtede siden Dor[…]

Ide Munck, der endnu levede 1655. * Hr. […] 1606 med Anders Friis til Ettruplund. (Søn af Jørg. Friis, og Statholder i Norge, og Ellen Bjørn).

Ide Lange til […]schum 1639, fød 3 Oct. 1584 paa Bregninge, † 13 Juni 1649. * 13 Mai 1610 i Viborg med Jens Juel til Kjeldgaard, DRR., Statholder i Norge, siden Befalingsmand paa Bøvlinge, fød 8 Nov. […]

Gunde Lange til Breininge, Hovedsmand paa Koldinghuus 1624 og 1630, var 1647 forlehnet med Aalborghuus. * Anne Krabbe, der eiede Kolbygaard 1655, (Datter af Niels Krabbe til […]

Tyge Lange til Kjergaard, eiede Breguinge 1613. Var 4.6 Secretair, lard-Mand, † ugift.

Niels, og be, Ka[…] og Els[…] Lange, […] døde som Børn.

[…]lse, […]be, […]lle med […]

Karen Lange, † 1644. * 13 Mai 1610 med Claus Below til Spotterup, f. 8 Juli 1585, † 11 Marts 1620.

Peder Lange til Kjergaard, der levede 1655 Landsdommer i Jylland og for[…] med Aamildkloster, † 1661. * Elisabeth Friis, f. 26 Jan. 1587 (Datter af Niels Friis til Hesselager, og […]

[…]the Beck).

Jacob Ulfeld til Ulfeldsholm, Bavelse og Selsø, DRR., og Anne Flemming).

[…]ppe von Gersdorph, Oberstlieutenant, og Helene Sophie von Gabiens).

Beck.

og Ingeborg Gyldenstjern).

Rosfeld); begraven i Ber[…] Kirke.

Frijs).

1634. (Søn af Herman Juel til Aabjerg og Maren Juel).

[…] bede Ulstand).

[…]stjern).

Jørgen Munck til Harildskjær, ugift, † ved 1655, fom den Sidste paa Sværdsiden af dette Navn og Vaaben.

Iver Munck tjente lange i Cancelliet, † ugift før Brylluppet. Forlovet med Helvig Urup (Datter af Axel Urup til Bognæs og Hille Marsvin), der siden, 25 Aug. 1628, ægtede Thomas Nold.

Peder Munck, † ung.

Albert Munck, † ung.

Christopher Munck, † spæd.

Peder Munck, † udenlands.

Christen Munck, † udenlands.

Dorthe Munck. * Knud Gabrielsen Akeleye til Hjulerod og Krengerup, Landsdommer i Halland 1624, (Søn af Gabriel Knudsen og Helle Sparre).

Inge[borg] Munck † ugift.

Anne Munck til Harildskjær og Krogsgaard, † 1677, 78 Aar gml., ugift. Blev begraven i Skibild Kirke.

Mette Munck. * Herlov Mormand (Søn af Erik Mormand til Espersød og Anne Lindenow).

Edel Munck, Jytte Munck og Sophie Munck døde ugifte.

Ludv. […] Døde af […] Munck. 5 Døtre. […] 6 i deres Barn[…]

Hans Lange til Kolbygaard, † ugift.

[…]eld Lange, […] kreft, sladt i […] 59 i Kbhvns. […]eiring. For[…] med Birgitter Christens […]tter Skeel af […]alls.

Tyge Lange.

Niels Lange til Breininge og Kolbygaard, † 1695. * Cathrine Rothkirk (Datter af Hr. Wenzel v. Rothkirch til Krogsgaard, Snerumgaard og Steensgaard, Ridder og Elephantenog Kirstine Kaas).

Lucas Lange, † ugift.

Gregers L., Claus L., Jens L., Frederik L., Wibeke L., Margrethe L., Elsebe og Johanne L.; alle døde unge.

Hans Lange, Capitain, fød 16 Aug. 1644 af et Pistolskud paa Kjergaard, † 6 Benet, som han […] i en Træfning m[ed] Svenske ved Ebri[…] pel, begraven i […] nopel Kirke.

Kapi[…] 1616 […] Aug. […] Kud i […] tholdt […] to be […]tiano[…] […]tsti[…]

Jørgen Lange til Breininge, der 1662 solgte Kjergaard. * Dorthe Galde (Datter af Gude Galde til Tomb og Nørlund og Helvig Marsvin). Ei Børn.

Wibeke L., Dorthe L., Elsebe L., Anne L., † ugifte.

Wentzel Lange.

Gunde Lange, Capitainlieuten., † 22 Febr. 1708, som sidste Mand af hele Slægten.

Sophie Anthonette Lange.

Anne […] 1677, […] † 1) 17[…] Hoff til 1675, † Wentzel […] v. Horn sted til 20 Apri[l …]

Kirsten Lange, fød […] † 26 Febr. 1750. […] med Henrich v. Hesfel, Major, fød […] 1749, (Søn af Hans v. Hoff og Cathrine […] 2) Malthe Sehested v. Hesfel, Oberst, fød […] 1682, † 1754.

Forklaring over de anvendte Fo[r]kortelser og Tegn.

f. ɔ: fød

† ɔ: død

* ɔ: gift (det angivne Aar og Dag) med

DRR. ɔ: Danmarks Rigets Raad

[ ] betegner Uvished om, at det, som er omfat[…]tet af disse Hager, er sat paa rette Sted i Stamtavlen.

Rothes Liv, haaber Forfatteren, og beklager kun, at det — som allerede hans Søn har bemærket — har været umuligt at samle noget Nøiagtigere, end det alt Bekjendte, om hans meget vexlende Liv.

Tyge Jesper Rothe blev født i Randers den 16de Januar 1731 (ikke, som hans Mindesteen angiver, 1728). Hans Fader, Carl Adolf Rothe, var fra Tydskland kommen herind med de danske Tropper, som havde tjent i den spanske Successionskrig, og bosatte sig her; hans Moder hed Christine Margarethe Jespersen, og var en Datter af Tyge Jespersen til Mattrup ved Horsens. Om hans Barndom og Ungdom vide vi Intet[1], da han selv aldrig vilde yttre sig om sine Forhold, og en skriftlig Optegnelse, han havde gjort af sit Livs vigtigste Tildragelser, blev tilintetgjort af ham selv kort før hans Død. Han bimitteredes af Rector Wøldike fra Slagelse Skole 1744[2] til Universitetet, hvor han med den ham egne Iver, for at føie Faderens Ønske, lagde sig efter Theologien, og 1747 tog theologisk Attestats. At han ei har studeret uden Frugt, vise noksom hans senere Skrifter, hvorvel han i disse henviser Afgjørelsen af egentlige theologiske Spørgsmaal til de Geistlige, og ikke vil tilstaae sig selv Evne til at afgjøre dem — den han dog i fortrinlig Grad besad. Imidlertid var den egentlige lærde Theologi ikke Rothes Fag, og Historie og Philologi, som han alt før med stor Lyst havde lagt sig efter, bleve nu hans Yndlingsstudier; disse

---

[1]) Kun een, men til at kjende hans Ungdoms Charakteer ret interessant mundtlig Meddelelse har jeg kunnet erholde, at nemlig Tyge Rothes (og Biskop N. E. Balles) Navn efter Datids Skik var opslaget paa en Bjælke i Skolestuen, paa Grund af Urolighed. [2]) Hans Examens-Charakterer vare efter Protokollen: Catechesis, bene. — Loci comm., b. — Ebræa, bb. — Græc. Nov. Nest., b. — Latina, bb. — Logica, b. — Methaphys., b. — Physica, b. d. h. — Ethica, b. — Histor., bb. — Geograph., bb. — Geomet., 0. — Arithm., b. — Astron., b. — Ved Geometri har Conferentsraad Engelstoft, hvis velvillige Meddelelse jeg skylder denne Liste, gjort den Bemærkning, at denne Disciplin ventelig ikke har været angiven.

fortsatte han som Hovmester først for en Thura og siden for en Juel i Soroe. Ønsket at see fremmede Lande, paa Stedet at undersøge disses Indretninger, Sæder og Skikke, og lære Folkelivet at kjende af egen Erfaring, var under disse Studier, der mindre gik ud paa at erindre Tal og Navne, end paa at opdage og udvikle Begivenhedernes indre Sammenhæng, blevet mere og mere levende hos ham. Han skrev derfor nogle franske Breve over forskjellige Materier, som han overleverede Johan Hartvig Ernst Bernstorff, der skjænkede ham sin Yndest, og erholdt, anbefalet af Bernstorff og Adam Gotlob Moltke, kongelig Understøttelse til en Reise, som han tiltraadte 1756, efter en foreskreven Reiseroute.

„At reise forat ville kjende andre Landes Fordele", siger Rothe, „at ville kjende dem, forat ville forskaffe Fædrelandet samme; at „reise forat blive dygtig til at dømme om sine Landsmænds Feil, „og forat finde Midler til at rette samme: det er at reise som „Borger. — At gjennemløbe fremmede Lande, og ikke agte paa „Folkene, af hvilke de beboes, og ikke agte paa deres Styrke, deres „Huusholdning, deres Handel, deres Fordele og sammes Brug; „at opholde sig i Byer og ikke vide om samme, uden det tusinde „skrevne Reiser fortælle: det er at reise uden Hensigt, det er at „spilde nogle Aar af sin Alder, det er at berige fremmede Lande „ved sit Fædrelands Skade. Lad os ikke tale om dem, der intet „bringe hjem med sig uden et svækket Legeme og fordærvede Sæ„der; deres Exempel blev en Pest i Selskabet." Disse Ord af hans Bog om Kjærlighed til Fædrelandet [1], hvortil han alt paa Reisen gjorde Udkastet, udtrykke os, hvad der i det Hele var Hensigten for hans Reise.

I Gøttingen, hvor han først begav sig hen, fortsatte han med sin naturlige ildfulde Munterhed sit Studium af Historien, især Kirkens, men lagde sig tillige efter Philosophi og de physiske Videnskaber. Som han selv senere anviiste Andre, naar

[1]) Adspredte Skrifter, samlede ved A. B. Rothe. 1799. 2 Dele. I. 199.

de raadførte sig med ham om den rigtigste og bedste Maade at samle grundige Kundskaber paa: „at læse Folianter", d. e. at gaae til Kilderne, saaledes benyttede han selv med Iver de store Skatte, det gøttingske Bibliothek indeholdt [1]. At agte paa Fortrin og Mangler i Statsforfatningen, som i Folkelivet, at undersøge Aarsagerne, udfinde Midlerne til at udvikle de første videre, rette de sidste: dette var hans Bestræbelse. Han var derfor lige ivrig i at besøge Kunstnere og Lærde, i at berigtige sine Forestillinger ved Samtaler med hine som med disse, lige ivrig i med egne Øine at undersøge Folkenes virkelige Tilstand, som i at gjennemforske Lovsamlinger og efterspore Lovenes Aand og deres Virkninger. — Efter at have gjennemreist Tydskland, opholdt han sig et halvt Aar i Genf, et Sted, som han siden altid erindrede med Kjærlighed. Han erholdt Adgang til de mest dannede Familier, og „her var det nok, han fik det Slebne, det Fine, hvorved Omgang med ham blev saa behagelig" (Abrahamson). Efter endnu at have besøgt Frankrig, hjemkaldtes han 1757, inden den ham tilstaaede Reisetids Udløb, og ansattes som Lærer hos Arveprinds Frederik.

Fra nu af begynder en ny Virksomhed for Rothe. Hvad han havde indsamlet, skulde ikke forblive hans Eneeiendom; men, som Staten havde hjulpet ham til at erhverve det, han havde, saa meente han, at den og billigen kunde kræve Frugten af hans Arbeide. Han taler selv saaledes derom: „Jeg tænkte fra det „Øieblik af, at jeg forlod mit Fædreland, at mine Landsmænd „havde Ret at fordre Regnskab af mig for hver den Stund, jeg „fordrev blandt fremmede Folk. Jeg saae kun eet Middel til at „blive de Mildheds Gaver værdig, hvilke Regjeringen forundte „mig, og dette Middel var, saaledes at anvende disse Gaver, at „jeg ved sammes Brug maatte blive en Danmarks nyttig Borger. „Den Attraa, jeg havde, til at naae dette Maal, er ingen Roes

[1]) Rothe læste altid med Pennen i Haanden og excerperede bestandigt hvad han læste. Disse Udtog, der udgjøre 13 Bind, kjøbtes 1804, og bevares paa det store kongelige Bibliothek. Werlauff: Historiske Efterretninger om dette Bibliothek, S. 299.

„for mig; den var en Pligt, ved hvis Forsømmelse baade jeg og „enhver, der stod i lige Vilkaar med mig, skulde blevet lastværdig, „ja foragtelig [1]". Alt i sit 21de Aar havde han skrevet: "de gladiis Veterum"; nu udgav han „Babues Breve 1759 [2]", i hvilke han lader et Par Venner, der opholde sig i Scythien, fremsætte deres forskjellige Meninger om flere i det borgerlige og daglige Liv forekommende Forhold, saaledes at den Ene udvikler det Bestaaende, den Anden viser det Urigtige deri. De afhandle saaledes den blinde, paa falsk Nationalstolthed grundede, Beundren af Alt, hvad der vedkommer Fædrelandet, Frygten for at omtales offentligen, Opdragelsen, Fruentimmernes Dannelse, sand Videnskabelighed, Titler, sand og falsk Ære, Ringeagt for Modersmaalet m. M. Men i Forveien havde han skrevet Bogen: „Kjærlighed til Fædrelandet, 1759", et Skrift, der baade ved Indhold og Sprog vakte stor Opmærksomhed, og som hører til de vigtigere Frembringelser fra hiin Tid, i hvilken vor Literatur først begyndte selvstændigt at udvikle sig.

Den danske Literatur var til den Tid fattig paa Skribenter og paa Skrifter, bestemte for et større Publikum og passende for det. Kun Holberg, som med Rette er kaldet „Stifteren af den nyere danske Literatur," havde ved sine mangfoldige og mangesidige Skrifter søgt at virke paa det egentlige Publikum, af hvilket han erhvervede sig udødelige Fortjenester ved de Kundskaber, han udbredte, og de rigtige, frie Meninger og Domme, han fremsatte, hvis Værd bliver dobbelt i Modsætning til den Tids eensidige og intolerante Anskuelser. T. Rothes Dom om ham synes saa rigtigt at angive hans Værd og Betydning for Folkets Udvikling, at jeg ikke kan undlade at anføre den. „Han „søgte, siger han, intet, uden sine Landsmænds Bedste, han fandt „dem sovende og vakte dem op. Lad os ikke daarligen blues ved „at have været i en Tilstand, hvilken vi have havt tilfælles med „de mest oplyste Folk. Smagens Morgenrøde begyndte at skinne

[1]) Adspredte Skrifter, I. XXXIX. [2]) Aftrykte i J. S. Sneedorffs samlede Skrifter, 8de Bind, S. 401—556.

„med vor Holberg; den Danske maa blues, der ikke ærer hans „Minde. Var han bleven født og opdraget i Videnskabernes, i „Kunsternes, i Smagens Tempel, da var han bleven større, men „han var ikke bleven vor. — Jeg siger ikke, at han i Alt kan „være et Mønster for vor Tids Skribenter; jeg veed, at han ofte „maa mishage oplyste Fremmede, ja og oplyste Danske, men han „arbeidede ikke for hine, og disse ere ved ham blevne satte istand „til at kunne dømme om hans og Andres Feil"[1]. — Staaer saaledes end Holberg som en lysende Stjerne af første Rang for os, blev han dog ikke ene. Han vakte upaatvivleligt Mange, og i Slutningen af hans Liv († 1754) vare flere dygtige Mænd fremstaaede, der i forskjellige Retninger søgte deels at udvikle Videnskaberne, deels at udbrede Kundskab om dem blandt Folket. En heel ny Skole dannede sig, og atter er det Holberg, vi paa en anden Maade see at gjøre sig sit evige Hædersminde fortjent. Det var af Kong Frederik den 5te besluttet at gjenoprette Sorø Akademi. Da fremstod Holberg, og skjænkede sine, ved eget Arbeide erhvervede, Jordeiendomme, Baroniet Holberg, til den nye Stiftelse. Her ansattes nu flere af de Mænd, der mægtigt bidroge til Tidens Udvikling: Jens Schjelderup Sneedorff, Jens Kraft, Schytte, Ove Guldberg, Mænd, hvis Fortjenester af vor Literatur og vort Modersmaals Udvikling ere udødelige. Samtidig med disse, noget før de Sidstnævnte, fremstod Rothe med sin Bog om Kjærlighed til Fædrelandet, der vel, som Frugt af Datids Oplysning og som Følge af Forfatterens Ungdom deler Tidens Ufuldkommenhed, men dog indeholder saameget Godt og Rigtigt, fremsat med Varme og Interesse, at den endnu vil kunne læses med Nytte og Behag. — Men vi maae her først kaste et almindeligt Blik paa den Tid og de politiske Forhold, under hvilke og paa hvilke Rothe virkede.

Der havde i Danmark af den ældste frie Forfatning ved forskjellige Sammenstød og gjennem adskillige Trin, som Rothe

---

[1]) Adspredte Skrifter, I. 176, fg.

selv i sin Bog om Nordens Statsforfatning har udviklet, dannet sig en privilegeret Adel, der havde sat sig i det egentlige Folks Sted, og anmasset sig de Rettigheder, der i Oldtiden udøvedes af samtlige frie Grundeiere. I Tidernes Løb havde den befæstet sig, og efterat den ved Seiren over Christian den 2den og ved Reformationen, hvorved de geistlige Medlemmer tabte Sæde og Stemme i Rigsraadet, havde vundet fornyet Styrke, havde selv vore kraftfuldeste Konger, som Christian den Fjerde, ei formaaet at rokke den. Tvertimod har Fædrelandet aldrig følt dens Magt mere, og dens fordærvelige Indflydelse paa Statens indre Kraft aldrig viist sig tydeligere, end i Slutningen af Christian den 4des Regjering og under Sønnens, Frederik den 3dies, ulykkelige Krig mod Sverrig. Men den for stramt spændte Bue brister, og saaledes gjordes ogsaa en Ende paa den gamle, ægte danske Adels selvstændige Magt ved Souverainitetens Indførelse 1660. Fra nu af maatte det blive Regjeringens Princip, at holde den farlige og ved Tabet af Magten naturligviis opbragte Stand saaledes i Tømme, at den ei kunde tænke paa nogen Restauration, og at hæve de øvrige Stænder, især de mest undertrykkede, Borger- og Bondestanden, som en Modvægt mod det gamle Aristokrati ikke at tale om, at det jo er Maalet for enhver Regjering, at fremme det Heles Vel ved at sørge for enhver Stands Udvikling, baade med Hensyn til den selv og til dens Betydning for det Hele. At dette nu ikke skete med den Hurtighed og den Kraft, som man kunde ønske og vente, kom deels deraf, at den nye Adel fik en stor Indflydelse, idet de vigtigste Poster næsten udelukkende vedbleve at besættes med Adelsmænd, deels af de mødende Hindringer, der paa den ene Side vare grundede i de Forhold, der under den forrige Forfatning havde udviklet sig, og paa den anden Side i Folkeaandens Underkuelse. — Thi som Planten ei kan fremvoxe, hvor Betingelserne for dens Tilværen ei ere tilstede, som dens Væxt bliver svag og kraftløs, hvor den kun finder utilstrækkelig Næring for sin Rod, og ei har Frihed til at udvikle sin Krone: saaledes ogsaa med Folkelivet. Hvor levende og kraftigt

rørte det sig ei i Oldtiden? Paa Thinge, i Slaget, overalt see vi Folket deeltagende og virksomt; thi det Hele var hver Enkelts Sag, Intet var ham uvedkommende. Vel sandt, at vi ei kunde billige meget i dets Fremgangsmaade, at den Enkeltes Voldsomhed og Tagen sig selv til Rette hindrede meget Godt. Men dette Onde havde ei sin Grund i, at Folkekraften og Folkelivet var for stærkt, men deri, at det ei var forenet med den behørige Oplysning, og ei ledet paa den rette Maade til det rigtige Maal. Denne Aand forsvandt imidlertid med Lehnsvæsenet. Adelbonden udelukkedes fra Thinge, han tabte sin Selvstændighed, blev, hvad Derne angaaer, Vordned og vant til at betragte sin Velfærd som knyttet til sin Herres, medens Staten, Almeensamfundet, og dens Vel blev ham fremmed og dermed ligegyldigt. Men ei blot at den høiere Interesse for det Hele maatte give Plads for den til Herremanden knyttede: denne søgte at underkue sin Undergivne, fordi han ringeagtede ham og egen Fordeel derved vandt, — og kunde vi da undre os over, at der af den gamle frie Adelbonde blev en saa ussel Slægt, som vi maae tilstaae, at den danske Bondestand i forrige Aarhundrede var? kunne vi undre os over, at Bonden var uvidende, dorsk og sløv, at han ei deeltog i Andet, end hvad der angik hans physiske Velfærd, og selv her saalidet erkjendte sit eget Bedste? Hvorfra skulde Oplysning, Aand, Liv og Kraft være i Folket, naar de, som nærmest indvirkede paa det, istedetfor at vække Folkeaanden, søgte at nedslaae og qvæle enhver Yttring af den som Opsætsighed og Egensind? Og med den haandelige Nød fulgte Trang og Fattigdom, som ved Fællesskabet, Hoveriet, Stavnsbaandet var fremkaldt og vedligeholdt, hvis sørgelige Indflydelse paa Statens Vel deels indlyser af deres Væsen, deels ofte og indtrængende nok er fremsat i Datids, som i Nutids Skrifter. — Det var mod det første af disse to store Onder, Almeenaandens Hendøen, at T. Rothe især arbeidede i sin Bog om Kjærlighed til Fædrelandet, og det var herved, at hans Stræben i det Hele fik sin Betydning, at den gik ud paa at overføre de Begreber om Konge og Folk, Adel og Borger,

som dengang lydeligen forkyndtes i Europa, og især i Frankrig, paa dansk Grund. Han stod paa Overgangspunktet fra det Gamle til det Nye, og blev et af de Organer, gjennem hvilke de nye Begreber udbredtes her, hvorfor ogsaa Rahbek med Rette kalder ham: „vor Borgerfriheds første Apostel[1].“ Blandt de mange udmærkede Forfattere, hvis Værker i denne Henseende havde Indflydelse paa Rothe, maae vi fremhæve Montesquieu, hvis Værk „om Lovenes Aand“ indeholder Grundtrækkene af hans politiske Meninger, som han og selv erklærer, at han har lært Politik af Montesquieu, og ikke kjender nogen bedre. Det er ogsaa herfra, at Rothes Meninger om Adel, dens Nødvendighed i Monarkiet m. M., der synes at have et aristokratisk Præg og ikke at kunne stemme med hans øvrige liberale Grundsætninger, have deres Oprindelse. De vare Aarsag i, at senere Mange ansaae ham for i Grunden at være en hemmelig Aristokrat; men de bør forstaaes i den Sammenhæng, hvori Montesquieu fremsætter dem.

Bogen om Fædrelandskjærlighed begynder med at vise, hvorledes Menneskene først udgjorde eet stort Samfund. Men „som „Menneskene formeredes, saa udvidedes deres Boliger, tilsidst deelte „de sig i mange Hobe, og Jorden blev bebygget; Selskaberne ind„rettedes og Menneskene bleve fremmede for hverandre; Folkene „bleve som enkelte Personer og handlede saaledes med hverandre; „hvert levede adskilt, hvert arbeidede for sig, hvert befordrede sin „Lykke, uden at have Hensyn til de andre[2].“ Selskabet skylder saaledes gjensidig Trang sin Oprindelse og har til Maal at afhjælpe samme. Herved bestemmes alt vore Rettigheder og Pligter; thi „lad os forestille os et Menneske forenet med andre. Han „kræver jo af Enhver, at ingen skal forstyrre ham i sine Rettig„heders Besiddelse: det er med andre Ord, at ingen skal hindre „ham fra at befordre sin Lykke ved alle de Midler, som ere til„ladelige for et fornuftigt og selskabeligt Væsen. Hans Fordring

---

[1]) Tilskueren for 1795, Nr. 104. [2]) Adspredte Skrifter I. 17.

„viser os hans Pligter; thi vil han, at Andre skulde agte hans „Rettigheder, da maa han jo ogsaa agte deres, ifald han ei vil „falde i den klareste Modsigelse med sig selv[1]". Og nu søger han at vise, hvorledes Enhver maa betragte Samfundet ei som noget Fremmed, hvis Vee og Vel er ham uvedkommende, men som Noget, hvortil hans egen Velværen er knyttet. Staten beskytter den Ringeste som den Fornemste, den Fattige som den Rige, Bonden som Adelsmanden og Jorddrotten: de ere den Alle lige nær, den Enes Vel er knyttet til den Andens, og kun ved alle Statens Medlemmers d. e. Borgernes Velværen, er Staten kraftfuld og blomstrende. At oplyse Folket om denne Statens Hensigt, vise, hvorledes den opnaaedes ved Regjeringens og Folkets fælles Bestræbelse, antyde, hvilke Midler der kunne vække, oplive og rense Kjærlighed til en Indretning, vi skylde saameget: dette var Rothes Plan, og hvor vigtigt hans Skrift derved har været for den Tid, da det udkom, derpaa hentyder en Recensent i lærde Efterretninger for 1799, Nr. 11 (nuværende Conferentsraad A. S. Ørsted), idet han, efter at have anført flere Steder, siger: „at Læserne heraf kunde see, hvor rigtige og sunde Statsmaximer Rothe har havt, Maximer, som paa den Tid vare yderst sjeldne og hos os neppe tilforn hørte."

Imidlertid foregik en Forandring i hans Liv. „Med al Lærdom og Velvillie," siger Asessor Bærens i hans Levnet[2], „var „Rothe ei skikket til at opdrage unge Prindser eller unge Mennesker. Han manglede Taalmodighed, Blidhed i Yttringer og „Omgang, var for streng Moralist. Heri turde maaskee Aarsagen „søges, hvorfor han ei længe beholdt hiin Post (som Lærer hos „Arveprindsen). De Unge, han gav sig af med, agtede ham, „skjøndt de ikke kunde elske ham." Han udnævntes til Justitsraad og blev 1761, den 18de April, Committeret i det guineiske Rente- samt General-Toldkammer, en Post, han dog ei længe beklædte, da han, efter at have ægtet Karen

[1]) Adspredte Skrifter. I, 11. [2]) Juridisk Lommebog for 1797, S. 65.

Bjørn, kjøbte Tybjerggaard i Sjælland, og nu med Liv og Sjæl blev praktisk Landmand. Herved afbrødes for en Tidlang hele Rothes Embeds- og Skribent-Virksomhed, og alt udkastede og begyndte Arbeider, som Bogen om Christendommens Virkninger, lagdes tilside for det Nye, som heelt og holdent beskæftigede ham. Men disse Aar vare ei spildte enten for ham eller for Fædrelandet; thi ei blot, at han blev en dygtig Jorddrot, han lærte ogsaa at kjende vor daværende Bondestands usle Forfatning ved egen Erfaring; han indsaae de Grundfeil i vort Landvæsen og den didhenhørende Lovgivning, hvoraf den udsprang, og erkjendte, hvilke Midler der maatte anvendes til at afhjælpe den, og Maaden, paa hvilken man derved bedst kunde gaae frem. Men det var ham ei nok, at vide hvorledes Tilstanden var beskaffen; han gik tilbage i Tiden og undersøgte, hvorledes den var bleven som den var, og Resultaterne af disse Grandskninger nedlagde han i Værker, hvis Udarbeidelse han foretog sig, efterat Udsigten var ham afskaaren til selv at kunne tage Deel i praktisk at indføre dem. — Dog havde han under sit Landliv ei aldeles trukket sig tilbage fra borgerlige Sager. Han blev 1765, den 2den August, Vicelandsdommer i Sjælland og Møen, og 1768, den 20de December, atter ansat som Committeret med Sæde og Stemme, dog uden Gage, i General-Toldkammeret, hvorhos det tillodes ham, saalænge han ingen Gage nød, at være fraværende, saaofte han vilde.

Men nu optraadte en Mand i Danmark, der søgte — ei at forberede og efterhaanden at indføre en ny Tingenes Orden — men, ved gjennemgribende Reformer, at omdanne den danske Statsmaskine; en Mand, der med mange, tildeels fortrinlige, Planer og hensigtssvarende Forandringer, som bragte et nyt Liv i hele Staten[1], forbandt Iver og utrætkelig Virksomhed i deres Iværksættelse, men derved forledtes til at gaae frem med Voldsomhed og med en Ringeagt baade for de gamle Indretninger (hvis Værd

[1]) Cfr. Høst: Struensee og hans Ministerium. 2, 663.

han vel ikke altid tilbørligen kjendte) og for de ved disses Vedbliven især interesserede Personer, der tilsidst bevirkede hans Fald. **Johan Frederik Struensee** havde som Livlæge ledsaget Kong Christian den 7de paa hans Udenlandsreise 1768—69, og paa denne erhvervet sig sin Herres Yndest i den Grad, at han fra Aaret 1770 fik den vigtigste Indflydelse paa Statssagerne og siden endog ophøiedes til Geheime-Kabinets-Minister. Det maatte naturligviis være denne Mand vigtigt, til at udføre sine Reformer, at opsøge Mænd, som, bekjendte med den nyere Statskunsts Grundsætninger, kunde sympathisere med hans Ideer, og som vilde række en kraftig Haand til deres Udførelse, — og iblandt dem, der saaledes kaldtes til en betydelig og udstrakt Virksomhed, var Tyge Rothe.

Efterat nemlig Kjøbenhavns gamle Magistrat var opløst, fik den nye Overpræsident, **Holstein**, 1771, den 26de Marts, Ordre til at give Kongen en Liste paa de deri ansatte duelige Folk, og til med det samme at foreslaae dygtigere Mænd til at besætte de Afgaaendes Poster med; „thi," siger Kongen, „det Offentlige bør ei lide ved personlige Hensyn." Efter Holsteins Forslag indsattes derfor alt den 2den April den nye Magistrat, hvori Rothe fik Sæde som første Borgermester[1]. Den Tid, han beklædte denne Post, var for kort til at noget Betydeligt i den kunde udrettes; imidlertid bemærker Professor Kjerulff, „at det var hans Foranstaltninger, der husvalede Kjøbenhavns Indvaanere, da Dyrtid og virkelig Mangel i Vinteren 1771 truede med uundgaaelig Hungersnød[2]." I denne Tid var han bleven bekjendt med Ministeren Struensees Broder, Justitsraad **Carl August Struensee**, og derved nøiere med Struensee selv, der ansatte Rothe som tredie Deputeret, da Finants-Collegiet den 29de Mai 1771 oprettedes[3]. Hensigten med dette Collegium var, at det skulde have den almindelige Opsigt over Finants- og Kameral-Væsenet i hele Riget, saaledes at det især og egentligt

---

[1]) Høst's Struensee, 1, 261. [2]) Dette maa forstaaes om Foraaret 1771, da Rothe først i April kom ind i Magistraten. [3]) Høst, 1, 284, flg.

kun beskæftigede sig med de almindelige Sager, og overlod Enkelthederne til tre særskilte Kamre. Det deeltes i fire Departementer, hvoraf Rothes, det tredie, havde med Landbosagen at gjøre, medens det første, som Overpræsident Holstein forestod, havde Alt Stædernes Bestyrelse, Forst-, Commerce- og Stempelsagerne Vedkommende, det andet, under Weder, Bjergværkssagerne og hvad der angik Skibsfart og Fiskeri, og det fjerde, med Justitsraad Struensee i Spidsen, Told, Accise, samt hvad der angik Tobaks- og Salt-Handelen. Holstein kunde ei enes med sine Colleger, og gik kort efter (i September) af; men de Øvrige vedbleve at styre de dem betroede Embeder, til der ved Struensees Fald 1772 ogsaa foregik en Forandring hermed.

At dette Collegium i de noget over 7 Maaneder, som forløb inden Struensees Affættelse, ikke har virket revolutionerende og ombannende, og at vi derfor ei fra det have Foranstaltninger, vi kunde fremsætte og beraabe os paa som udvortes Beviser for dets Medlemmers Indsigt, Dygtighed og Virksomhed, vil ingen undre sig over. Af Sager fra det Rothe undergivne Departement er Paabudet af Kornskatten for 1773 (Forordn. 1771, 5te Octbr.) at bemærke; thi det udstedebes først, efter at man ved Licitation forgjeves havde forsøgt at erholde det Fornødne, ligesom ogsaa Holsteen og Pinneberg fik Tilladelse (Patent 1771, 2den Novbr.) at betale en vis Sum pr. Tønde Korn, som ellers skulde have været leveret in natura. Af andre Sager er at mærke den frie Kornudførsel til det søndenfjeldske Norge, hvori Weder især havde Deel, og Udstedelsen af Forordningen af 16 Nov. 1771, „et af Hæbersminderne for den Tids Regjering." (Den angik Oprettelsen af en almindelig Pleieanstalt for Kjøbenhavns Fattige, og modtoges med Glæde og Erkjendtlighed [1].) Flere andre Anordninger vidne ligeledes om Collegiets Virksomhed, men angaae mere Enkeltheder, end almindelige Sager eller Principer, og kunne derfor ei faae Plads her. — Var det saaledes end ikke Meget,

[1]) Høst, 2, 387.

Rothe i sin Embedsstilling har udført, maae vi dog ikke bedømme hans Virkens Vigtighed derefter; thi hvad han vilde i Landbo-sagen, derom underretter han os i sit Landvæsens-System (hvormed vi siden skulle blive bekjendte), og at det ikke vare Planer, der efter denne Tid opstode hos ham, derom vidner han selv: „hvad jeg mener nu (1784), det meente jeg i alle mine Tænk-„somheds Aar; det stemte jeg Forslage, Raadgivelser og Hand-„linger efter i de mig betroede Embeders Førelse. Er dette end „udenfor min Materie (Landvæsenssystemet), og er det end Tale „om mig selv: saa vil man dog tilgive et Hjertets Udbrud, der „i den Fald, hvilken her omtales, føler sin Reenhed, som det fø-„ler og har følt, hvad Mennesker i Ublidhed kunde ville og kunde „virke[1]." Imidlertid synes det dog ikke at kunne negtes, at hans Iver her jo undertiden er bleven til Strenghed, ligesom man jo vel ikke tør paastaae, at hans Bekæmpen af det Gamle altid har været ledsaget af klogt Maadehold, eller at Indførelsen af det Nye stedse har været udført med den praktiske Duelighed, den blot theoretisk — og i dette Tilfælde end ikke juridisk dannede — Statsmand saa ofte mangler. At han vakte megen Uvillie imod sig, gjør Bærens udtrykkeligt opmærksom paa. Det synes ogsaa, deels af hans senere Yttringer, især om den sig indsnigende Despotisme, deels af Justitsraad Struensees Forhold, at han ikke selv har følt sig ret tilfreds i sin Stilling. Struensee yttrer saaledes i et Brev af 30te Juli 1771, „at han, om end ikke af Navn, saa dog i Virkeligheden havde hele Finantsbestyrelsen under sig, saa at de Øvrige intet kunde udrette[2]," — men at et saadant anmasende Forhold maa have været en Mand af Rothes Selvstændighed utaaleligt, er vel naturligt. Ikke mindre krænkedes hans fædrelandske og religiøse Aand ved Tydskhedens og Vantroens Udbredelse, der i Ministeren Struensee havde en kraftig Støtte og Befordrer, og det bliver saaledes ikke saa uforklarligt, at Rothe strax efter Struensees Fald, den 17de Januar 1772,

---

[1]) Landvæsens System. 1, 6. [2]) Høst's Struensee. 3, 229.

traadte over paa det seirende Parties Side, og iøvrigen befordrede dets Sag, medens dog paa den anden Side den Tone og den Forbittrelse, hvormed han udtalte sig over Struensees Færd i et Par Flyveskrifter, „Dagen den 17de Januar, efter Befaling udgivet," og i „Brevet til Suhm," maa misbilliges, ligesom han ogsaa derved paadrog sig megen ilde Omtale mellem sine Medborgere [1]. Det er en vanskelig Sag ved en saa pludselig og total Forandring, hvor virkeligt meget kunde ønskes anderledes, ei at henrives af Iver eller Lidenskab, men roligt at overveie og besindigt at bedømme, hvad man har mistet og hvad man kan vente. Det er her sikkert gaaet Rothe som Suhm [2], at de i deres Forventninger af den nye Regjerings Hensigter, og i Følelsen af de Onder, man blev fri for, øieblikkeligen have seet det Hele i et Lys, der har været heelt forskjelligt fra det, hvori det senere viste sig for dem.

Rothe beholdt ogsaa sin Post, til han den 4de April 1772 fik Afsked og den 14de April blev Amtmand i Segeberg, et af de Embeder, den ulykkelige Grev Brandt havde ønsket sig. „For denne Post syntes han skabt. Han blev sine forrige Grundsætninger tro, og forsvarede ærligt sit Amts Bønder mod Statsadel og Prokuratorer. Indkoblingen, som ei var i Gang, indførte han, i Begyndelsen endog kun ved Embedsmyndighed, hvorved han for en Tid gjorde sig ilde lidt" (Bærens), — og dog tilbøde hans Amts Bønder ham, da han Aaret efter (19de Jan.)

---

[1]) Det er til Digtet, Rahbek sigter, naar han siger, „at Rothe har selv opreist sig sit Minde i denne talrige Række af Skrifter, hvoriblandt der sikkerlig kun er et eneste Flyveblad, det ikke Sandhed og Dannished vilde nedlægge paa Udødeligheds Altar" (Tilskueren for 1795 Nr. 104), og som Baden mener, naar han gjør opmærksom paa „den grundede eller ugrundede Eftertale, han paadrog sig ved sin poetiske Triumph over sine faldne Colleger." [2]) Kritisk Journal 1772, S. 12, bemærker meget rigtigt og træffende om Suhms „Brev til Kongen," at et Brev, af den Styrke, Frihed og Nidkjærhed som dette, fortjente at sættes ved Siden af de ædelbristige Skrifter, hvormed den engelske public spirit nærmer sig Tronen, — hvis det var skrevet den 16de Januar.

imod Danske afskediges, fri Befordring til næste Søstad, med Bøn ei at forsmaae dette Beviis paa deres Agtelse og Kjærlighed. Han drog med 700 Rd. Pension til sit Tybjerg, hvor vi fra nu af — da det Løfte, der var givet ham om Amtmandskabet i Corsør og Antvorskov ved indtræffende Vacance, ikke opfyldtes — finde ham deels som Jordbrot at virke til sine Undergivnes Bedste, deels som Skribent at bidrage til Fædrelandets Vel, en Virksomhed, hvorved han har reist sig et varigere og mere lysende Minde, end ved sin korte Embedsbane.

Vi have alt omtalt, at Rothe paa sin Udenlandsreise og efter den Tid i Forbindelse med almindelige Studier af de forskjellige Videnskabsgrene, især havde gjennemgrandsket Historien med philosophisk Øie. Her var han, ved at eftertænke de Aarsager, hvoraf Europas nuværende Tilstand er fremgaaet, bleven opmærksom paa den Indflydelse, Christendommens Forkyndelse og Udbredelse havde havt til at bevirke den lykkeligere Forfatning, hvori de der boende Folkefærd nu befinde sig, baade i Sammenligning med Folkene i de Lande, hvor den ei hersker, og med Hensyn til det Barbari, som i Middelalderen udbredte sig over vor hele Verdensdeel. Hertil kom, at, da han ved, som tænkende Mand, at gjøre sig Rede for de Lærdomme, der skulde give hans Tro en fast Grundvold, være den høiere Styrer for hans Virksomhed, som den faste Støtte for hans Kraft i Verdens Kampe, var kommen til Overbeviisning om Christi Læres Sandhed, og havde følt dens velgjørende Kraft til at holde Mennesket opret ved Troen paa Guds Forsyn, og ved Hensyn til Lønnen hisset, — to Punkter, hvorpaa Rothe lagde særdeles Vægt, — var det oprørende for hans Følelse, som harmeligt for hans Sandhedskjærlighed at see, hvorledes Tidens Aand gik ud paa at nedrive Alt, hvad der skyldtes Christendommen, paa at fremstille den som en Lære, der nødvendigt maatte medføre Pave, geistligt Herredømme (Hierarchi), o. s. v. med alle dets Vederstyggeligheder, og som derfor havde været en Ulykke, istedetfor en Velgjerning for Verden. Det var især den „over Historien lethenflanende" Voltaire, som ved sin

Vittighed, sin nye Opfattelse af Begivenhederne, sine mange, men overfladiske Kundskaber, havde brudt Isen og ved mange, i en stor og dannet Kreds læste, Skrifter udbredte Ringeagt for en Lære, uden hvilken vor Verdensdeel skulde være bleven et andet Asien, og have savnet det, som nu gjør den til de andre Verdensdeles Herre, Lærer og Velgjører, hvem Rothe her stillede sig imod. Slige Angreb paa Sandheden ere vel aldrig uden en vis Nytte for den; thi er Bygningen fast, kunde de vel ryste, men aldrig kuldkaste den; de vise kun, hvor den trænger til Eftersyn og Udbedring, nedrive kun løse, selve Templet uvedkommende Dele, der ved Arbeidernes Bestræbelse have faaet en Betydning, der ei tilkommer dem, og maaskee bidraget til at afdrage Opmærksomheden fra den indre Gehalt, og disses Borttagelse er jo et Gode, der foranlediges af Angriberne, skjøndt vi ei kunne takke dem derfor; thi, ved at nedrive, at virke til, at den bekæmpede Sandhed stilles i klarere Lys, er jo lige imod deres Hensigt. Men maae vi saaledes end indrømme Voltaire og dem, der stræbte til samme Maal, som han, en negativ Fortjeneste, hvor storÆre og Tak bør da ei ydes de Mænd, der, idet de gjendreve det Ugrundede, bragte os Sandheden, luttret i denne Skjærsild, renere og klarere for Dagen.

T. Rothe betragter i sin Bog: „Christendommens Virkning paa Folkenes Tilstand i Europa, 5 Dele. Kjøbenhavn 1774—1783," ei Christendommens Væsen eller udvikler dens Læres Rigtighed og Sandhed (dette overlod han, som sagt, Theologerne); men han viser, hvorledes den, ved at træde ind i Verden, har forandret den og paa mangfoldige Maader virket til at skaffe de rette Begreber om Gud, Forsyn, Udødelighed, Menneskeværdighed, Kjærlighed til Næsten o. s. v. den dem tilkommende Erkjendelse og Indflydelse i Livet. Thi Christendommen er ingen Statsindretning, som de gamle hedenske Religioner, hvilke man maatte hylde, for at være god Borger; men den er en Lære om den høieste Sandhed, og dens væsentlige Virksomhed betinget af og begrundet paa den Indgang og Erkjendelse, Sand-

heden finder; — men derfor er det en nødvendig Fordring, at denne meddeles og udvikles, for at Overbeviisning kan opstaae. Dette forudsætter atter en Lærestand; „thi hvorledes skulde de vel høre, naar Ingen er, som prædiker?" og derfor indsatte alt Christus sine Apostle og gav dem Magt til at lære alle Folk, følgelig til at beskikke Andre til med dem og efter deres Bortgang at forkynde Ordet. Men denne Geistlighed var det netop, hvis sørgelige Virksomhed Fjenderne beklagede. „Her var det netop", siger Rothe, „de „troede Leiligheden god til at gjøre frygtelige Anfald; ere de heftige, da „raabe de høit til Seir over Europas Religion, ere de beskedne, „da lade de det blive ved at raade Europas Regjeringer og Folk „til Mistro mod denne deres Religion. Visseligen stiftes herved „megen Skade; thi Bøgerne og Bladene, i hvilke man gjør Hierarkiet „til det stærke Beviis mod Christendommens Ypperlighed og Gavnlig„lighed, de faae et aldeles historisk og politisk Anseende, og de „blive da deres Bøger, hvilke give sig af med Videnskaben om „Staternes Bestyrelse. Men naar nu Hierarkiets Ulyksalighed og „de Forvirringer, dette har anrettet, falde saa klarligen i Øie, hvor „let forraskes da den, der ei kan eller ei vil med philosophisk Stadig„hed sætte Objekterne fra hverandre, og saa med Synet fatte dem „fra rette Kant? Har jeg Uret, naar jeg siger, at mangen En i „Henseende til Hierarkiet gjør sig en Rad af Slutninger, hvilken „lyder saaledes: de og de Skjændseler, de og de Ulykker har Geist„lighed paaført Europas Regjeringer og Folk; men denne Geistlig„hed var christen, den Geistlighed brugte Christendom som Middel „til at udføre sine Anlæg; den Geistlighed skulde ei have været, „naar Christendom ei havde fundet Sted; følgelig blev Christen„dommen Aarsag til Skjændslerne og Ulykkerne; følgelig har den „Christendom været Europa til Skade, eller (naar mildest skal ta„les) den har været i Sammenstød med god og ret Politik: følge„lig byder Statsklogskab at være mistroisk mod Christendommen, „og at imodstaae deres Virksomhed. At dette saaledes baade tæn„kes og siges, derom kan vore Dages mange og lette Bøger „vidne; men vel er det, at de letteligen kunne gjøres forlegne, de,

„der søge al Vidskab i disse Bøger; thi endog kun liden Styrke „er nok for at lade dem føle, hvor man i Bøgerne støder an, „saavel mod ret Historie, som mod ret Philosophi."

„De danne sig da, som sagt er, et formeent System, og i „Overeensstemmelse dermed give de Jordens Mægtige Raad: hvo „kan komme afsted med at rette deres Begreb, naar de flygte fra „hver den, der tænker stadigen, og vil at de skulle tænke saaledes? „Bedst er det derfor, at lade dem dømme sig selv; og saa være „de opfordrede til at sige os, hvad de have tænkt sig til om vor „politiske Folketilstand, som den er, som den hælder til at vorde, „som den efter visse Forudsætninger skulde være; men ogsaa efter „den Forudsætning, at Christendom betoges os. At flane hen „over en rig og udstrakt Materie, det er ei Philosophens Adfærd, „og da hine ville være Philosopher, saa skulde de forklare, hvi vi „ere, det vi ere; det skal da vise sig, om de kjende Magterne, der „bryde an paa vor heldige politiske Forfatning, og om de kjende „det, der modstaaer disse Magter: det vil da vise sig, hvad Sammen„hæng og hvad Vægt deres Ideer have. Monne de vide det „tydeligen, hvorledes Sæder og Tilstanden var i Hierarkies Da„gene? monne de vide, hvorledes Lehnsforfatningen, den Moder „til Vankundighed og al politisk Ordens Forvendelse, hvorledes „den, og ene den skaffede Europa sit Hierarki? monne de frem„deles vide og have beregnet, hvilke af denne Lehnsforfatnings „onde Virkninger Hierarkiet forhindrede? have de agtet, hvorledes „Hierarkiet forsvandt, da Christendommen ved den vigtige Reforma„tion kom til sin Reenhed? og ere de redelige nok for deraf at „see, hvorledes ret Christendom ei taaler Hierarki? Endeligen, „mon de have gjennemtænkt, hvad Læreſtand er, endog kun be„tragtet i dens Sammenhæng med Staternes politiske og borger„lige Ordning, og have de udregnet, hvilke og hvordanne Virk„ningerne vilde være, om denne Lærestand ophævedes; det er fuldt „uhistorisk, at Almuen, at det rette Folk, paa noget Sted eller i „nogen Tid, har havt flere og bedre Ideer, end Almue og Folk „med Christendom har; det er Foragt for Folkene, at agte den

„almindelige Oplysning som ligegyldig, det er at regne Almues „Mennesker kun for Trældyr; og om vi da fik Providents= (For= „syns) Templerne, saa sige Politikeren, der grundigen har gjennem= „tænkt, hvorpaa vort Folkes Vel og Hæder beroer, og hvorved „det vedligeholdes (thi Theologens Svar behøves end ikke her), „men hiin sige os, om derved tabtes eller vandtes; han sige os, „om der, eftersom vore politiske Ting virkeligen ere, blev nok igjen „til Tvang paa Despotiskhed, til Folkefriheds Vedligeholdelse, til „den forbærvende, den alt i Staten opløsende Usædeligheds Stand= „selse, og endelig til Trøst for den Almue i vort Europa, hvilken „føler og nødvendigen maa føle Virkningen af vort Finants= og „Krigsvæsens Overspændelse" (Christd. Virkn., 3, 1 flg.).

„Her er da Hensigten: først at vise Hierarkiet, som det virke= „ligen har været, nemlig med dets Ulyksalighed, dets Haardhed, dets „Ydmygelse for Menneskene og dets andre onde Virkninger. Hid „hører at vide, hvorledes det begyndte, og hvorledes det i adskillige „Tidsperioder steg fortfrem fra Høide til anden; dernæst skulde „efter den vedtagne Hensigt adskillige Ideer rigtiggjøres, hvilke „møde i Hierarkies Historien, og ved hvilkes Forfalskning man „især har søgt at faae Hierarkiets Skadeligheder skrevne paa Christen= „dommens Regning. Ved denne Anledning bør det kunne gjøres „klart fatteligt, hvorledes Verdens de politiske Tings Forfatning, „og den deraf følgende, nu Fyrsternes Stolthed, nu deres Uviis= „dom, nu deres Magts Indskrænkelse, have givet den hierarkiske „Geist Leilighed til at udføre sine Anlæg: der møder da den vig= „tige Sag, hvorledes Lehnsforfatningen især virkede dette, og maatte „efter sin Beskaffenhed virke det; men ved Hjælp af dettes For= „klaring skal man kunde forstaae, hvorfor vort Europa her i Vesten, „men ikke Landene i Østen bleve Hierarkies Theatret. Heraf vil „dette blive en fattelig Følge, at vort Europa blev Hierarkies „Theatret, ei fordi Christendommen saa medfører det, men fordi „Staternes Indretning og deres Bestyrelse var forvirret og stred „mod Folkenes Lyksalighed, og gjorde dem beqvemme til at bøie „sig under Vankundigheds og Overtroes Aag. Dette her Anfør=

„tes Forklaring leder da naturligen til Ideen om Sæder og Love, „som de i Hierarkies Tiden vare, og man støder saaledes paa det „Spørgsmaal, hvordan Tilstanden skulde bleven uden Hierarkiet. „Her er Hovedbetragtningen: her bør Beregningen skee, hvad Hierar„kiet har virket, og da kommer det an derpaa, om ikke det Hierarki, „saa ondt og saa afvigende det end var fra ret Christendom, dog „blev et fornødent, et heldigt, et med Tiden og dens Beskaffen„hed passende Correktiv og Ophold for Virkningerne af den al„mindelige Uorden. Bliver dette sat i klart Lys, da sees atter et „Led af den store sammenhængende Kjæde, hvilken Tidernes Be„givenheder udgjøre, da bliver det viist, ei sophistisk, ei med hypothe„tisk, men med reen historisk Sandhed, hvorledes vi Europas Men„nesker, og følgelig, hvorledes vor Art i denne sidste Tids Periode „er tvunget, er stødt frem mod Held og Hæder. Endnu bliver „det viist, at vi med Friheden, den vi have, vel vege af, vel ar„beidede os bort fra Held og Hæder, vel gjorde Tiderne baade „onde og sørgelige, men at der var en høiere Magt, hvilken sty„rede, og hvilken følgeligen havde ordnet Plan og Fremgang. „Endelig sees det, at den Ødelæggelsens Afværgelse, at den Frem„gang mod det bedre, at den vor Forædlelse og Lyksaliggjørelse „blev virket derved, at vi havde Christendoms Ideer, og derved, „at vi ei kunde foragte disse Ideer; thi vi kunde jo ikke see hvidt „som sort, ikke see Middags Lys som Midnats Mørke. Her er „min Hensigt, og hvi skulde jeg ikke faae Held til at udføre den, „naar jeg er mig bevidst, at see min Materie liggende hen for „mig som klart belyst og reent udviklet." (Christd. Virkn., 3, 10 flg.)[1].

---

[1]) Med Hensyn til Resultatet af Rothes Grandskninger over Hierarkiets Betydning og Vigtighed for Europa, tillader jeg mig at afskrive følgende Yttringer af **Robert Southey (The book of the church. London 1837, p. 59).** **"Such as the Romish church then was, however defiled, it was the salt af the earth, and the sole conservative principle by which Europe was saved from the lowest and most brutal barbarism; and they, who exerted themselves to streng-**

Det var vel ei noget ganske Nyt, at betragte Christendommen paa denne Maade, men ingen havde dengang saaledes gjennemgaaet hele Begivenhedernes Kjæde og viist Christendommen i sine Virkninger som Folketro, som Grundidee i Lovgivning og Statsform. Alligevel optoge kun Faa i Forfatterens Fædreland Skriftet med den Erkjendelse af dets Værd og Betydning for Tiden, som det fortjente, hvorvel det maaskee mere paaskjønnedes, end det læstes her. I Tydskland optoges det derimod med lydeligt Bifald, og rostes for den Nøiagtighed og Upartiskhed, hvormed Materien var behandlet, ligesom en Recensent ogsaa yttrede, „at den hjertelige Følelse, de mangfoldige Kundskaber, den philosophiske Aand, hvormed Bogen var skreven, vakte en inderlig Høiagtelse for Forfatterens Charakteer og Aand [1]."

„Den besynderlig ringe Affætning, dette Skrift fandt i Fæ„drelandet, overbeviste imidlertid Forfatteren om, at hans Arbeide „endnu ikke paa den Tid var Læsning for hans danske Landsmænd, „og at Bogen altsaa ikke blev hans Landsmænd saa gavnlig, som „han ønskede; denne Tanke bestemte ham til at standse med det „begyndte Værk, og i dets Sted at levere Landsmændene en Læs„ning, der skulde henvende deres Opmærksomhed paa Gjenstande, „hvilke mere umiddelbart angik dem selv." (A. V. Rothe, i Fortalen til T. Rothes adspredte Skrifter, I, XXII.)

---

ten its power, may have easily believed that they were acting meritoriously, even when their motives were most selfish, and the means, to which they resorted, most nefarious." — p. 169. If it (Hierarkiet) have not been adapted to the condition af Europe, it could not have existed. Though in itself an *enormous abuse*, it was the remedy for some great evils, the palliative of others. — Turner (History of England 1825. 2 ed. 1, 56): Its (Papismens) arrogated power was beneficial for some time to the morality and civilization of Europe; but its successes becoming dangerous to the intellect, the just freedom and the welfare ef mankind, it began to decline as the necessity for its existence diminished. —

[1]) Göttinger literärischer Anzeiger for 1778. Skriftet var oversat af W. Abrahamson.

Det Værk han nu, 1781—1782, udgav, havde til Titel: „Nordens Statsforfatning: før Lehnstiden, og da Odelskab med Folkefrihed — i Lehnstiden, og da Birkerettighed, Hoveri, Livegenskab med Aristokrati." Dette Skrift, som han selv ansaae for sit bedste, er ei blot vigtigt ved sit Indhold, men ogsaa ved sin Betydning for Tiden, hvori det fremtraadte. — „At Nordens Folk have i den gamle „Tid og siden fortfrem viist sig herligen ædle; at gammel Tids „nordiske Constitution holdte det i sig, hvorved vort Europa blev „Ærens og Friheds Landet her paa Kloden; fremdeles, at kun „Tidens uafværgelige Beskaffenheder, men ingenlunde almindelig „Feighed hos Folket, og end mindre Skjælven for fremmede Erobrere „skaffede Afvigelse fra Oldfædrenes Hæderlighed og deres borgerlige Held: dette vilde jeg vise i denne min Bog," siger Rothe i Tilegnelsen til Kronprindsen. Men maae vi end indrømme ham at have naaet denne Hovedhensigt, kan det dog paa den anden Side, hvad den historiske Udvikling og Begrundelse angaaer, vel ikke nægtes, at han ved Siden af meget Rigtigt, som han her første Gang fremsatte, ved Siden af mange nye Ideer, han vakte, der have ledet senere Forskere til vigtige Resultater, dog i Meget ikke har truffet det Rette. Hans forudfattede Anskuelse af Lehnsvæsenet i det Hele, som han overførte paa Danmark, og Betragtning af hans Samtids for en stor Deel ulykkelige borgerlige Forhold, som han ønskede at indvirke paa, have sikkert havt en større Indflydelse paa at bestemme hans Anskuelse af Oldtiden, end han selv har vidst. Det fortjener i denne Anledning endnu at bemærkes, at hans Bog var en af de første til at bryde Isen i Behandlingen af denne vanskelige Materie. Altid vil derimod den Patriotismens og Frihedens Aand, der gaaer igjennem det Hele, den Begeistring for Sandhed og Ret, der aldrig taalte Folkets Undertrykkelse eller Ringeagtelse, men frit hævede sin Stemme til dets Forsvar, geraade ham til Ære.

Hvad Tiden angaaer, da dette Værk kom for Lyset, da var den netop moden til at modtage og anvende de deri udtalte Lær-

domme. Skriftet forsynede nemlig Bondefrihedens Talsmænd med historiske Beviser for det, de ellers af statsøkonomiske og naturretlige Grundsætninger forsvarede, og blev saaledes et stillevirkende Middel til at bane Vei for den nye Landbolovgivning, forsaavidt denne syntes at omstyrte Rettigbeder, der ved lang Udøvelse havde faaet Hævd. I Forbindelse med Bogen om Nordens Statsforfatning staaer en Afhandling „om Bryder[1].“ For at gjøre Værket færdigt, mangler dog endnu en tredie Deel. Den skulde handle „om Adelskabets Oprindelse og Fremgang blandt vore Fædre; — om Municipal- eller Kjøbstædsvæsenet, ligesaa i dets Oprindelse og i dets Fremgang; — endnu skulde anstilles en Sammenligning mellem Lehnsregjeringens eller Aristokratiets Fremgang i de trende nordiske Riger, og dette sidste skulde tjene til at vise Aarsagerne, hvilke frembragte og befordrede denne Regjeringsmaade. Disse Materier ere vanskelige at behandle (siger Rothe videre) og jeg føler, at jeg ikke endnu fik samlet nokfom Ideer for at kunne tage dem for: derfor udsættes denne Deel af Arbeidet, og end kan jeg ikke love, at den snart skal fremkomme.“ (Fortale til Nordens Statsforfatning, 2, VII.)

Efter 1783 at have udgivet 5te Deel af Bogen om Christendommens Virkninger, som begynder at handle om „Europas Lehnsvæsen, der vises som fjendsk mod Almeenvæsenet — som betvunget ved Christendommen — og derefter skaffende god Lovgivning og Regimente“ — tog han atter fat paa hvad der nærmest angik hans Tid, og, da han allerede historisk havde udviklet Aarsagerne til den Tilstand, hvorunder især Datids Bonde sukkede, fremstillede han nu: „Dansk Agerdyrkers — især den til Hovedgaard hæftede Fæstebondes Kaar og borgerlige Rettigheder, forsaavidt samme ere bestemte ved Lovene; — eller vort Landvæsens System, som det var 1783, politisk betragtet.“ Anden Deel indeholder 4 Anhang til den første. Titlerne ere: 1) „Forklaring over Ønsket, at Kon-

[1]) I hans adspredte Skrifter, 2, 321.

gen, især ved Præmie eller Hjælp i Penge, vilde skaffe Landbosagen ny Skik. 2) Tanker om den danske Bondes Pligt at pleie Fødestavn, fremsatte med Hensyn til den Mening, at Pligten har Grund i Jorddrotternes lovlige Rettigheder. — 3) Er Staten bedst tjent med store eller med smaa Bøndergaarde? Og var det en rimelig Bøn til Regjeringen, at smaa Jordlodder, enhver Fæsters Ret uforkrænket, maatte lægges sammen, for at udgjøre store? — 4) Vort Landsbyskolevæsen." — 3die Deels 1ste Stykke: Hvorfor skulde vi ønske Landvæsens Systemets Forandring? udkom 1786. Han udvikler heri sine Ideer om, hvorledes vort Landvæsen burde være indrettet; hvilke Vanskeligheder, der staae i Veien derfor; paa hvad Maade disse bedst overvindes; hvorledes Bymandens og Landmandens Fordeel staaer i nøie Sammenhæng og betinge hinanden m. M. Bogen er tillige at betragte som et Regnskab for de Principer, han fulgte som Embedsmand, og altsaa ogsaa i denne Henseende vigtig.

Som Hovedaarsager til den daværende Agerdyrkers usle Forfatning anfører han: Jordfællesskabet, der hindrede et bedre Agerbrugs Indførelse, og tilintetgjorde den Enkeltes Bestræbelse derfor, men derved tillige bevirkede, at Udbyttet af Jordens Produkter, for hvis Overskud dog vore øvrige Fornødenheder skulle forskaffes, blev saa ringe, at Attraaen efter Industrifrembringelser o. s. v. maatte indskrænkes til det allernødtørftigste. Den nødvendige Følge af vort elendige Agerbrug blev altsaa Stilstand i Handel og Industri. De store Vanskeligheder og Bekostninger, som Ophævelsen af denne Rod til saameget Ondt og den dermed forbundne Udskiftning og Udflytning maatte medføre, viser han ei at kunne bæres eller billigen at kunne forlanges af Jorddrotterne ene, og opfordrer derfor Regjeringen til kraftig Bistand. Han advarer herved for den urigtige Mening, at Folkemængden skulde udgjøre Landets Styrke, hvorved man kunde forledes til at udparcellere de større Jordeiendomme i lutter Huusmandslodder, og tilstaaer, at dette før havde været en Yndlingsidee hos ham, som han først efter nærmere Overlæg havde forkastet. Derimod ønsker han, at Landet

maatte deles i Lodder paa 80 til 100 Tdr. godt Agerland, hvis Dyrkere han vil skulle være frie Forpagtere, der kunde sige op og fare af. Han mener, at det er bedre at sørge for, at de, som leve, leve vel, end at stræbe efter, at der kunne leve saamange, som muligt. „Jeg siger, at han (Bonden) bør nøies med „saare Lidet, men jeg siger og, og det med fuld Overbeviisning, „at det, at føre Bonden til mere Vellevnet, det er værdig Hen„sigt med Landvæsens Systems Rettelse[1]." — „Ja, min Mand, „du Bonde, vel skal du leve, have tilovers for reisende Gjæst; „anstille vakkert Vertskab ved Barsel og Bryllup; holde Julen „høit og pleie baade Folk og Kræ; gaae stolt til Offers; sætte „din Præst, naar han besøger Dig, den bredte Dug for; lønne „din Skoleholder, saa din Pog kan blive vakker Skriver og Reg„ner, men for Alt, at han kan lære, hvad han skylder Gud, og „hvor god Gud er; saa og hvad han skylder Fædrelandet og Kon„gen, og hvad Godt han har i Fædrelandet[2]."

Den anden Hovedforandring, der maatte foregaae, var Stavnsbaandets Løsning, Vordnedskabets Ophævelse. Saalænge Bonden fra sit fjerde Aar var tvungen til at blive paa det Sted, hvor han opholdt sig, og Godseierne kunde tvinge ham til at modtage en Gaard, saa forfalden den ogsaa var, og deraf svare det engang bestemte Landgilde og øvrige Præstationer, uden at Fæsteren saae Udveie til ved anstrængt Flid at kunne arbeide sig op til en bedre Stilling, nedsloges Modet hos denne, medens Herren, som vidste, at han vilde finde Fæstere til sine Gaarde, om disse endog vare i den usleste Forfatning, ikke udenfra i egen Fordeel fandt Opmuntring til at forbedre disse: og Alt blev ved det Gamle. Derfor vilde Rothe, at Stavnsbaandet skulde hæves, og Fæsteindretningen forandres til frie Forpagtninger. Da vilde det være Jordbrottens Fordeel, at hans Gaarde vare i fortrinlig Stand; thi han vilde da kunne faae høiere Forpagtningsafgift; og Bonden vilde være fri til at indgaae eller forkaste

[1]) 1, 79. [2]) 2, 89.

de Vilkaar, der bødes ham, og have Opmuntring til Arbeide; thi Overskuddet blev hans; og skulde Godseierne ville opskrue Afgiften, kunde han sige op. „Thi skal Bonden ikke nyde mere Vel„levnet, naar han dyrker Jorden bedre, da gid han, det Men„neske, og han, min Broder, ikke anvende Times Arbeidsslid mere „end nu! Man kalde det Uvirksomhed, og det at leve Liv som „Plantelivet, hvad man vil; jeg svarer eenfoldigen, at naar det „nu smager Bonden vel, og naar han efter sin Maade finder sig „vel derved, saa bør han ei miste dette sit Gode, naar han intet „andet og intet bedre Gode faaer derfor[1]." Disse Ord gjælde ogsaa dem, der betragtede de Forandringer, der i Landbosagen bragtes i Forslag, ene fra den pekuniaire Side, som en Finantsoperation, en Anskuelse, Rothe ivrer stærkt imod. — Men ligesaa kraftigt og bestemt Rothe nu talte for, at denne Forandring burde og maatte skee, ligesaa besindig gjorde han opmærksom paa, at den ei uden stor Uret mod Jorddrotten og Fare for Staten kunde udføres strax, og uden at staae i Forbindelse med en Reform af vort hele Landvæsen. Skete dette alligevel, vilde det kun være en Gjentagelse af hvad der foregik, da Frederik den 4de ophævede Vordnedskabet paa Øerne 1702. Da nemlig Bondens Tilstand ikke tillige forbedredes, og der altsaa ingen Udsigt var for de Frigivne til Udkomme i deres Hjem, flygtede Mange bort, hvorved Gaardene bleve øde, da der ingen var, som vilde fæste dem, Landet kom i Fare for at miste sine Forsvarere i Krigstid, Staten fik ei sin Skat, og Jorddrotten forarmedes. Stavnsbaandet indførtes derfor igjen ved Christian den 6tes „ei efter Udtrykket, men i Virkelighed landsfaderlige Forordning[2]", og den af Frederik den 4de oprettede, og af Christian den 6te ophævede, Landmilice gjenoprettedes 1733. — Men uagtet man saaledes under Frederik den 4de havde erkjendt og gjort et, hvorvel mislykket Forsøg paa at afhjælpe de betydeligste Mangler i vort Landvæsenssystem, var der indtil 1784 intet af Betydenhed skeet for at bort-

---

[1]) 2, 29. [2]) 1, 204.

rødde de Hindringer, der første Gang kuldkastede Forsøget. At hæve Stavnsbaandet uden videre, som vel kunde skee uden at krænke Nogens Ret, vilde derfor være uklogt, naar ei hele Landbosagen modtog en Reform, der gjorde Bondens Stilling saadan, at den blev attraaværdig, og det Vigtigste, som i denne Hensigt maatte skee, var foruden Fællesskabets alt omtalte Ophævelse, Hoveriets og Naturalleverancernes, især Tiendens, Ophør. — Denne Idee om Vordnedskabets Løsning og især Rothes Mening, at det var en ulovlig, fra Begyndelsen tilsneget, Ret, ansaaes dengang for ligesaa farlig, som urigtig og skadelig, og udsatte ham for offentlige Angreb. Til at oplyse hans Forhold til den da i fuld Gang værende Strid, kan følgende Yttring af ham tjene: „Mine Meninger om dette ere blevne strængeligen angrebne, og jeg føler „Forlegenhed i denne Stund, da jeg skal som staae frem til at „trætte. Men, o den haarde, haanlige Bebreidelse, at jeg, en „gammel Mand, skulde for det hele agtbare Almeenvæsen, i en „aldeles fædrelandsk Sag, have forkyndet som sand Historie det, „Historien aldrig har lært! Og, o den endnu svarere Beskyldning „for gammel Mand, at han havde forkyndet en Lære, der var „ligesaa skadelig, som den var urigtig! Ja, det er svart at høre „fremsat uden Beviser, der have fuld Vægt; og naar „man da, som Bondestandens nidkjære Advokat, har ellers følt „baade et og andet, der trykkede haardt, naar man derhos hører „Bebreidelser, hvilke, naar de holdtes for at være grundede, maatte „spilde for os vor Agt hos Folket og dets Fortrolighed til os, da „er det vel Pligt at tale frimodigen[1]", — og nu fremsætter han sine vigtigste Beviser mod Angribernes Beskyldninger.

Naturalleverancerne og især den vigtigste, Tienden, vilde han have forandret til en Pengeafgift; dog at Tienden skulde vedblive at svares Jordbrotten in natura, fordi denne for en stor

---

[1]) Landvæsens Sylt., 2den Deel, 2det Stykke, Pag. 13. Om Vanskelighederne ved at afhandle Nordens tidligere Forfatning, og navnlig Vordnedskabets Oprindelse, see Nordens Statsforf., 2, 263 fg.

Deel maatte bekoste Fæstejordens Forbedring, og altsaa billigt burde have Deel i det høiere Produkt. Om Hoveriet erklærer han sig kort og syndigt: „O! jeg hader Hoveriet af al min Sjæls Evne! jeg er nær ved at hade endog det mest bestemte. Om det ubestemte siger jeg ikke et Ord; det er imod Naturen, og hvo vilde da troe om mig, at jeg ikke hadede det[1]?"

En Sag, der laae Rothe meget paa Hjerte, var Skolevæsenets Reform, som staaer i Forbindelse med, og gaaer frem med hele Bondestandens Fremgang til det Bedre. At danne Bonden til oplyst Christen, hæderligt Menneske, dygtig Borger, skulde være Skolens Maal. Hertil havde blandt Andre Frederik den Fjerde, hvis Navn er uadskilleligt fra Bondesagen, arbeidet ved at stifte 240 Skoler paa Rytterdistrikterne; — men hvor langt var man ikke alligevel fra Maalet? og hvor vigtigt at man dog ydermere stræbte dertil? Rothe vilde, at Seminarier skulde stiftes, og Bondesønner opdrages til Skolelærere. En Commission til at ordne det Hele burde nedsættes, og Forbedringen i Skolevæsenet gaae Haand i Haand med Fremgangen i Forbedringen af Bondens Tilstand. Uden denne vilde Bonden ei attraae større Oplysning, og Hensigten ikke naaes. Omsorgen for Skolerne mener han, at Geistlige og Verdslige burde dele, at ikke den første Stand skulde faae en overveiende og skadelig Indflydelse, og de verdslige borgerlige Kundskaber forsømmes. Men for at dette kunde skee, maatte Regjeringen gribe ind og virksomt hjælpe, ligesom Manges Iver og Arbeid derved vilde blive fornødent; „thi," siger Rothe (og hans Ord kunde vel finde Anvendelse paa flere Tilfælde end det, de her nærmest ere sagte om) „dersom jeg vilde udlede „Landsbyskolevæsenets Rettelse ene fra det, at Skoleholderen, samt „Tilsynsmændene i Sagen skulde forstærke deres Iver og skulde „anspænde deres Kraft — da, i saa Fald, blev min Tale neppe „andet end en Deklamation, den blev en Fordring af det Slags, „der svarer til Ideen om hiin Pharisæiskhed, at man paabyrder

[1]) 2, XII.

„Brødre Pligtbyrder, uden at ville laane dem endog kun sin Fin„gers Kraft til at bære Byrden. Det er saa let at gjøre For„dring til andre om høistemt Nidkjærhed og om Selvfornægtelse; „det er saa let at gjøre Udraab om Dydens Skjønhed og om „det, at baade Hæderlighed og Sjælsglæde kan være dens Dyr„keres Løn; ja, det er vel let, og godt er det, at de Taler jevn„ligen høres. Men, o den mangen En! der taler storligt derom, „men dog sidder hen og føler ikke selv og vil ikke paalægge sig „selv et Gran mod det Centner, han indbyder Andre til at tage „paa Skuldrene; saaledes, omgiven med den blødagtigste, den mest „brammende Overdaadighed, raaber man til Folkene, at de skulle „være nøisomme; saaledes, omflanende blandt idel Morskaber, saa„ledes agtende høi Byrd, eller Rang, eller Embede som Forret „til at henlege, hendvale, henspilde Dagene, raaber man til de „Tjenende, de med Legem eller Sjæl Arbeidende, hvor det er „Pligt og smukt, og er gavnligt for Stat og for Medmennesker, „at de slide haardt og at de forsage al Rosomhed (Glæde); saa„ledes sidder Bogskriveren hen og giver Love, og skjælder dem for „Usselhed og Feighed, der ei ville lyde de Love, som raaber til „Regenten, at han skal ræddeligen tvinge til at lyde de Love; ja, „tør vise hen paa Alherren, som paa den, der vil nedtordne de „Loves Overtrædere: dog denne Bogskriver er ikke Mand til at „ville vandre et Fjed paa Veien, den han foreskrev Mile lang „for Andre[1]."

Om mange andre Spørgsmaal, der ved at afhandle Landbosagen kom under Omtale, handler Rothe med sædvanlig Indsigt og Frimodighed; men vi maae herom henvise til Skriftet selv, hvor det Hele først vil vise sig i det rette og fulde Lys, og kun endnu gjøre opmærksom paa, at disse Ideer 1783 vare nye og, som vi have seet, af Mange forhadte, af Mange ansete for urigtige og skadelige for Landets Vel. De udtaltes i den Strid om Principerne, der ved den nødvendige Reform af vort Landbo-

---

[1]) 2den D., 4de St., 104.

væsen burde følges, som gik forud for disses Indførelse i Lovgivningen ved den 1786 nedsatte Commission. Rothe skulde have været Medlem af den, og var der nogen, der ved Iver for Sagen havde gjort sig værdig til en Plads i den, hvo da mere end han! men udelukkedes, vel netop for hans Nidkjærheds og frit udtalte Grundsætningers Skyld, ved Schack-Rathlous Indflydelse[1]. Imidlertid talte Kronprindsen, Reventlov, Colbjørnsen, disse Bondestandens varme Venner, gjerne med Rothe om de nye Indretninger, og hans Indvirkning paa Sagen har fra denne Side maaskee ei været ringe, saa hans Navn vel fortjener at nævnes blandt hine i Danmarks Aarbøger evig Mindeværdiges, der aldrig ville eller tør glemmes af dem, der den Dag i Dag nyde Godt af deres Arbeider.

Sammenligne vi hiin Tid med vor, er det glædeligt at see Saameget, som dengang foresloges og hørte til de fromme Ønsker, nu at være i fuld Gang; lærerigt at see, hvorledes Grundsætninger, hvis Rigtighed nu Ingen falder paa at nægte, i Begyndelsen svagt lode sig høre og haardt angrebes, men ved Sandhedens egen uimodstaaelige Magt, trods alle Hindringer, trængte igjennem; opmuntrende at see hine Kæmper for Sandhed og Ret, saa ofte miskjendte og fordømte af deres Samtidige, dog at seire, at fortjene og erholde en uvisnelig Krands af taknemmelige Landsmænd; thi Frihedsstøtten vidner end om den Seir, som vandtes.

Disse Værker, om Christendommens Virkninger paa Folkenes Tilstand i Europa, om Nordens Statsforfatning og om Danmarks Landvæsenssystem, staae i en indre Sammenhæng med hverandre, og danne en Cyclus, hvori der kun mangler een Deel, der

[1]) I et Brev til Reventlov yttrer Rothe sig saaledes herom: „Ogsaa det regner jeg blandt min Løns Dele, at jeg blev forskudt fra at arbeide med. Nok har jeg ydet, og min Sjæl er tilfreds. Nok af Torne, Sting og Stød har jeg følt, og nu vilde Gud, at jeg skulde skaanes i den Fald; ham priser jeg af rørt Hjerte, — og ved lige varm Iver for Sagen vil jeg være mit Held værdig." (Bergsøe: Reventlovs Virksomhed, 2, Bilag I., IV.).

skulde afhandle Middelalderens Municipalvæsen, og Rothes egentlige Virksomhed som politisk og statistisk Skribent ender med det sidste. Men hans stadige Interesse for Oldtiden, og for Fortiden i det Hele, var ikke grundet paa den blotte historiske Kundskab om den. Han levede i sin Tid og for sin Tid, og hvad han søgte at oplyse tidligere Tider angaaende, havde især til Hensigt at opklare og grundigen at lede de Forhandlinger, med hvilke hans Samtid var beskæftiget. Herom yttrede han sig gjerne i Samtaler og samlede ofte i Dreiers Klub en Kreds af opmærksomme Tilhørere omkring sig, naar han udviklede sine Ideer, og afhandlede, hvad der for Øieblikket tildrog sig den offentlige Opmærksomhed. Dog lod han det ikke blive herved, men søgte ved en stor Mængde Smaaskrifter at gjøre sine Tanker gjældende baade hos Regjeringen og Folket, „og aldrig skal man miskjende," siger Prof. Kjerulff, „at han i disse sine Smaaskrifter talte til Regjeringen, som det egner en Mand, og til Folket, som det egner Den at tale, der kjender, at Forfatterens Kald er at vække, at danne, at lede den offentlige Mening i Fædrelandets Anliggender, som det sømmer Den at tale, der veed, at Regjeringens bedste Arbeide er forgjeves, dersom Folket ikke er villigt til at arbeide til samme Maal, som Den bør tale, der veed, at Folket saavelsom Regjeringen bør oplyses og veiledes. O! at Alle, der tiltroe sig Kald til at tale i Fædrelandets vigtigste Anliggender, havde dette Mønster for Øie! da skulde Fremfusenhed, Kaadhed, Egoisme ikke vanære Pressen, og næsten gjøre det tvivlsomt, om Statsstyrerne og bør laane Øre til Skribenternes Stemmer[1]."

Hans senere Skrifter tage en ganske anden Retning. Træt af et Arbeide, der ei tilbørligt paaskjønnedes af Samtiden, og som fordrede møisommelig Læsning af Kildeskrifter, yttrer han selv det Ønske, at en Anden vilde paatage sig Udarbeidelsen af den manglende Deel i hans Udsigt over Lehnsvæsenet, og hengav sig fra nu af til mere philosophiske, religiøse og naturvidenskabelige Stu-

---

[1]) Minerva for 1796.

bler. Han havde alt tidligere (1779) udgivet et Digt: „Udsigt over Menneskets Bestemmelse," og 1778 „Samling af en Christens Sange, (anden Samling 1780). Disse vare en Frugt af hans Fritimer, i hvilke han søgte en Vederqvægelse fra mere anstrængende Arbeider, og gav sin religiøse Følelse Luft. Er det imidlertid rigtigt, hvad J. Baden siger om Rothe: „at han undfangede med Lethed, men fødte med Smerte," da lader det sig sikkert mest anvende paa disse poetiske Arbeider, i hvilke, især i det sidstnævnte, en grublende Aand søger at udtale sig, men i haarde og knudrede Vers, medens der dog i Samlingen af en Christens Sange findes adskillige, i hvilke en levende Religiøsitet tydeligt og klart yttrer sig, og paa en Maade, der ikke støder ved Formen, saa at flere af dem vel nok fortjente med smaa Forandringer at kaldes til nyt Liv.

Fra nu af søgte Rothe kun mere og mere at gjøre sig Rede for de høieste Problemer. Udsigten over Verden og dens Gang tilfredsstillede ham ikke længere, han søgte Kundskab om Gud, om hvad der udgik fra ham, og atter søger tilbage til ham, „om vor Arts uforrykkelige Lyksaliggjørelse ved ham." Han udgav 1788—1789 „Philosophies Ideer, til Kundskab om vor Art og Glæde over den." Speculativ Philosophi maa man ei søge her; men en fast Tro, en ædel Følelse, en urokkelig Tillid til Forsynet og sikker Fortrøstning paa det evige Liv, en levende Erkjendelse af Menneskets guddommelige Natur og høie Bestemmelse, aabenbarer sig heelt igjennem, og søger at gjøre sig Grunden til sin Tro klar i Betragtninger, der paa flere Steder røre og opløfte Læseren. Rothes Philosophi udgik mest fra Naturbetragtning, og det var, efter hans egne Ord, først efterat han i lang Tid havde tvivlet og grublet og raadført sig med Naturen, at han kunde „skaffe Bogen"; thi Naturen var ham „den store, den sande, fattelige, frydende, forædlende, til reen Høimodighed henledende Aabenbaring." Men da han nu søgte sin fornemste Kundskabskilde her, blev det nødvendigt for ham at studere Na=

turvidenskaberne, og dette gjorde han ogsaa i sine sidste Aar med en Iver, der rimeligviis forkortede hans Dage. „Han overlod til Andre at opføre Stilladset, han selv arbeidede paa Bygningen," siger Prof. Kjerulff. Resultaterne af disse Grandskninger nedlagde han i sit Værk: „Naturen, betragtet efter Bonnets Maade" (6 Dele, 1791—1794), og forkynder sin Hensigt med Bonnets Ord: „At jeg kalder min Bog „Naturens Betragtning", det forkynder noksom, at min Hensigt ikke er, at udgrunde Naturens Hemmeligheder. Bogen er særlig bestemt til at opløfte Medmenneskers Forstand og Hjerte mod den tilbedelsesværdige Kilde, fra hvilken Alt udrinder væsentligen, og hvis Opledelse stedse burde være den første og den sidste Hensigt ved vore Undersøgelser. Jeg har da fornemmeligen betragtet Naturen, forsaavidt den paa de mangfoldige og forskjellige Maader staaer i Forhold med dens guddommelige Værkmesters Fuldkommenheder. Ham har jeg søgt i hans for mig synlige mindste Værker, saavelsom i de, hvor han viser sig med herligste Majestæt; fra hvert af disse Værker har jeg hørt det sublime Ord: see her din Gud! Mit Arbeide tilbyder jeg ene dem, hvilke, uden at opoffre sig til at studere Naturen, have Lyst ved at kjende de allehaande Skjønheder, den indeholder. Hvor vel belønnet for mit Arbeide skulde jeg agte mig at være, dersom jeg hos hine Læsere vakte Lyst til at skue de beundringsværdige Værker, til hvis Afbildning jeg kun har meddeelt Udkastet! Dog endmere fro blev jeg, dersom deres Forstand og Hjerte hendroges mod denne tilbedelsesværdige Viisdom, med hvis Betragtelse vi aldrig kunne formeget beskæftige os!" [1]

Dette var det sidste betydelige Værk Rothe leverede. Men han vedblev at grandske over Naturen, og de Slutninger han videre kom til, meddeelte han i enkelte Hefter, „paa det at, naar Livets Aftenklokke lød for ham, han da ei skulde henhælde Hovedet over Noget, hvilket han ønskede at have faaet Tid til at fuldføre". Han fulgte i denne Henseende en af ham selv antagen

---

¹) Forerindring til første Deel P. xxxiii.

Adfærdsregel, den nemlig, „at han altid vilde være rede at reise over i Sjælehjemmet[1]"; og saaledes udkom to Hefter, med Titel: „Jorden — efter en kjendelig lagt Plan — en Verden for levende vellidende Skabninger", 1794—1795[2].

Inden vi forlade Mandens videnskabelige Virksomhed, maae vi endnu gjøre opmærksom paa en Omstændighed, der maaskee var en af de største Hindringer for hans Skrifters Udbredelse og Læsning, medens den, i Forbindelse med saamange andre, alt anførte, Kjendsgjerninger, vidner om hans Selvstændighed og Fastholden ved det, han engang havde erkjendt som rigtigt, hvor stor Modstand det ogsaa fandt, nemlig paa Sproget i hans Bøger. Prof. Jacob Baden yttrer sig saaledes om det i Bogen om Christendommens Virkninger: „selv Stilen og Foredraget er paa de allerfleste Steder klassisk ɔ: lyst, ordentligt, behageligt og af en henrivende Kraft og Styrke;" men tilføier: „forresten var hans Stiil og Foredrag det, som udsatte ham for den meste Bebreidelse, og hans Særhed i dette Stykke afholdte Mange fra at læse hans Skrifter[3]." Justitsraad Molbech tillægger derimod Rothe en næsten revolutionerende Særhed i at ville ombanne den danske Prosa, medens han dog manglede formeget i Smag og klassisk Dannelse til at kunne give sin Sprogbygning Hold og Fasthed. Hans Foredrag kalder han tankerigt, men uklart, tvunget, knudret og haardt[4]. Han stemmer heri med Prof. Rahbek, som sagde, at hos Rothe var Tankens Dag i Sprogets Nat. Hvad denne Uklarhed angaaer, maae vi bemærke, at den falder bort, naar man læser Mere af ham, og synes derfor snarere at have sin Kilde i det for Læseren uvante Sprog, end i nogen virkelig Utydelighed hos Skribenten. Baden kalder hans Sprog lyst, og Recensenten i lærde Efterretninger (1799, Nr. 11) mener, at man i dets Præcision, Energi og Værdighed har Erstatning for

¹) Fortale 1, xxxii. ²) Foruden de her og i det Følgende nævnte Skrifter anføres en Deel mindre i Literatur-Lexikon, til hvilket vi henvise. ³) Univers. Journal., 1796, S. 24. ⁴) Dansk Ordbog, 1, lxxix.

dets Incorrectheb. Ogsaa er hans Sprog meget forskjelligt, bedst i hans ældre, mindre godt i hans senere, daarligt i hans Leilighedsskrifter og i hans private Brevstiil. Det er unægteligt, at det ofte er tvunget og haardt[1], men kjærnefuldt og tankerigt vil det sikkert alle Steder findes — og hvor stor en Roes ligger ei alene heri? Dertil kommer, at det Haarde vistnok for en Deel var forsætligt, og havde sin Grund i Bestræbelse forat befrie Sproget fra Kjælenskab og Blødhed, og give det Mandighed og Kraft. Der er noget Vækkende, Levende og Kraftigt i Rothes Sprog, der uophørligt holder Læseren i Aande, (vi maae herved henvise til de her meddeelte, hvorvel, til at kjende hans Stiil, korte Brudstykker af hans Skrifter), og Noget, der, efter Fleres Bemærkning, smitter og henriver, saaat man ved at skrive noget, strax efter at have læst ham, uvilkaarligen antager Mandens Tone. Er det derfor end saa, at flere Særheder og mislykkede Bestræbelser ei kunde behage, bliver det dog interessant at kjende det, selv kun betragtet som Forsøg. — Hans Skrifter ere ogsaa fulde af nydannede, ei altid heldige, Ordformer, som Danskhed, Sokratiskhed, meergudderisk, Pyntelse, Naadnelse, Smaahed, Smukskriveriet, tegiske Trilreqvædere, Stemmelse, Lærdhed, Vakthed, Rosomhed, Despoteri, Spidsighed, Morgenbrud, o. s. v.; af nye, fordetmeste oversatte eller med en dansk Endelse lige af fremmede, især af det tydske Sprog, optagne Ord, f. Ex. at tvekampe, Høiforraad, Farevei, Stadholder, Fyrlænder, traurig, frieligen, gelange, anfyre, anstikke, Verksag, Faustret, Vunderbygning, Forkleinelse, Forkering,

---

[1]) Det synes som Rothe har følt dette; thi han selv har ikke alene gjennemgaaet og rettet en stor Deel af sine Udsigter over Menneskets Bestemmelse; men han har ogsaa egenhændigt skrevet i et Exemplar af Christendommens Virkninger, at han i Tilfælde af et nyt Oplag forlangte Stilen rettet. Alligevel skal han oftere have yttret, naar man gjorde ham opmærksom paa, at Publikum klagede over, at hans Stiil var utydelig: „Det er ikke sandt; det er Folk, som ikke kunne læse," — en Bemærkning, som vel mange Skribenter have havt Leilighed at gjøre.

Geist, graciefuldt, temporarsk, ranfonere, gangrænsk og fl.; af nye Sammensætninger, som Velliden, Ildeliden, Vidtløftiggjørelse, ordholdig, mistankeløseste, habfuld, vanddrukken, vanmægtiggjøre, Begrebsmaal, Igjennemgaaelse, Havfjord, vandklarest og m. fl. At han forresten med Alvor og Flid lagde sig efter et reent og rigtigt Sprog, viser en Yttring af Prof. Baden, som fortæller, at Rothe i sine ældre Dage havde korresponderet med ham om Ordet „Stof," og om hvad Forskjel man skulde gjøre paa en Stof og et Stof[1]. At han optog og ombannede saamange tydske Ord, har maaskee sin Grund i Opposition mod den da herskende Mode, at fylde saavel Tale som Skrift med franske Talemaader, hvilket vel tildeels havde sin Grund i, at det Danske manglede Udtryk, men ogsaa ofte i en blot Forkjærlighed for det Fremmede; det var en Forfængelighedens Tilfredsstillelse saaledes at stille sin Kundskab i fremmede Sprog til Skue. Imidlertid afhjalp han ei det her følte Savn, og for hans Stræben i denne Henseende ligger vel ogsaa mere en Erkjendelse af det Urigtige til Grund, end den Fordring, at have truffet det Rette. — I hans Babues Breve (4de Brev) yttrer han sig med Hensyn til det danske Sprogs Udvikling paa den Tid (1758) saaledes: „Med faa Ord: et Sprog, der har havt saa slet en Skjæbne, som vores, maa dyrkes længe, før det naaer den Fuldkommenhed, at det ikke behøver mere at skabes, og det maa være dem, som vove de første Forsøg, tilladt at vige noget fra de banede Veie, for ikke at følge andres Fodspor end deres, som — ere blevne nye Værkers Skabere, ved at tage Naturen alene til Mynster."

Men T. Rothe var under alle disse Arbeider bleven gammel. Den megen Læsen, den anstrængende Grublen undergravede hans Sundhed, og paadrog ham i hans sidste Leveaar heftige legemlige Lidelser, der virkede tilbage paa hans Sind, og gjorde ham alvorlig og mørk. Dertil traf den haarde Skjæbne ham, at hans elskede, trofaste Hustru, Karen Bjørn, — der troligen havde deelt

[1]) Univers. Journal for 1796.

Ondt og Godt med ham, der ofte havde bragt Opmuntring i hans nedslagne Sind, der ved sine høie Aandsgaver kunde fatte hans Ideer, og ligesom eggede hans Aand til nye Anstrængelser, — i Januar 1795 berøvedes ham. Tabet var saameget bittrere for ham, som han selv trængte til Andre, medens de, med hvem han ret sympathiserede, deels altid havde været faa, deels alt vare bortkaldte herfra, og Forholdene ei tillode hans Børn stadigt at være hos ham. Angreben paa Sjæl og Legeme drog han om Sommeren ud til Frederiksberg, og her, i Eensomheden, fattede han den Tanke at udarbeide et Skrift til Minde om sin tabte Veninde. Med sine yngre Dages Begeistring begyndte og fuldendte han Bogen: „Karen Bjørns Minde, ved hendes Mand Tyge Rothe", men da var ogsaa hans Kraft udtømt. Samme Dag det averteredes i Avisen, den 19de December 1795, døde han. „Hans Børn begrove ham i Stilhed" (som han selv havde begravet sin Hustru) „paa den offentlige Kirkegaard udenfor Byen, hvor hans Mindesteen endnu staaer. Omkring Graven stode vemodigen sørgende hans Børn og tvende hans gamle Venner[1]."

Vi have seet, hvad Tyge Rothe var som Embedsmand og Skribent; det staaer tilbage at vise, hvad han var som Menneske og Borger. — Godmodighed, Virksomhed og Følelse for det Ædle og Gode angiver hans Søn som Grundtrækkene i hans Karakteer i Ungdommen. Alvorlig Tænkning, levende Indbildningskraft og urolig Higen efter Virksomhed udmærkede hans Manddom. Kun kort, men karakteristisk ved sin Stræben var hans Embedstid. Vi see den klare Erkjendelse af Tidsalderens Brøst, den frimodige Bekæmpen af Fordomme og Uret, den urokkelige, paa glødende Sandhedskjærlighed grundede, Fastholden ved Grundsætninger, Overbeviisning havde ledet ham til. Han var sin Konges Ven, Ærefrygt for Majestæten, Taknemmelighed og Tillid til Styreren stod urokkelig fast hos ham, og han søgte at indprænte Andre den. Men som

[1]) A. B. Rothe i adspredte Skrifter, I., xxxv.

sin Konges sande Ven, fremsatte han paa den anden Side frimodigt og aabent, hvad han ansaae for urigtigt, og hvad han ventede anderledes: hans Ærefrygt vilde her, som overalt, have en fast Grund at hvile paa. Fædrelandskjærlighed, reen og varm som det Hjerte, hvorfra den udsprang, der hængte fast ved Folk og Land, opfyldte ham. Vel erkjendte han andre Folks større Udvikling i flere Henseender, og forkastede ei det Fremmede, fordi det var fremmed, men han følte ogsaa, hvad Danmark igjen havde forud for dem, og glemte ei i Betragtningen af Fremmedes Herligheder Hjemmets Goder. Derimod opmuntrede han Andre, og arbeidede selv med al sin Kraft paa at vække Folkeaanden til fornyet Liv, paa at udrødde urigtige og indgroede Sædvaner, paa at udbrede Oplysning og nyttig Kundskab, — og kunne vi end ikke nævne særlige Indretninger eller Forbedringer, der skyldes hans Forsorg, tør vi dog vel troe med Rette, at hans Ord og Arbeid har havt betydelig Indflydelse paa det Hele. Han var øm for sit Lands Ære, og deeltog levende i dets Vee og Vel. Derfor skrev han: „Brev og Bøn til vore Skribenter om Svar paa nogle Forhaanelser mod os i en tydsk Bog, kaldet Kinderspiele." Da Abildgaard paa et Maleri over Kong Christian den 3die havde fremstillet Nationen ydmygeligen knælende og tryglende, tog Rothe til Gjenmæle derimod paa Folkets Vegne, hvad der paadrog ham et krænkende Svar fra Kunstneren. Da Indfødsretten var given (1776), giorde han opmærksom paa dens Vigtighed og Betydning i en Afhandling om den; han skrev „Tanker om hvad det er, at Kronprindsen har taget Sæde i Admiralitetet;" „Nogle Danmarks og Norges Fordringer til hinanden, i Anledning af Kronprindsens Reise til Norge (1788);" „Til de priselige Mænd, der have udsat Præmie for et Universitets Oprettelse i Norge," og flere andre Smaastykker. Han var en af de ivrigste Stiftere af et Selskab „for Borgerdyd", og skrev en Afhandling derom, og udgav en Tale, han holdt der. Ligeledes skylder „Selskabet for Naturhistorie" maaskee ham nærmest sin Oprindelse. Intet var ham fremmed, hvad der angik Fædrelandet, intet hvad

der angik Menneskeheden. Han var en Oplysningens og Frihedens Mand. Han vilde, at Enhver skulde belæres om sine Pligter mod Staten og om de Fordele, han drog af den. „Et oplyst Folk", sagde han, „er altid let at styre; det vindes ved „Fornuften og gaaer villig, naar Ovrighedens Hensigt lægges det „for Oine. Kan end Lyset ei altid fordrive Lidenskaberne, det skal „dog lægge Tvang paa dem; kan det end ikke ganske overvinde de „mod det almindelige Bedste stridende egennyttige Begjærligheder, „det skal dog nøde dem til at tie, det skal gjøre, at de blues ved „deres ubillige Fordringer; Regenterne forglemme deres Fordeel, „naar de ikke fordrive Vankundighedens Mørke[1]." Han var en ægte Christen, „der frit hørte Skriftens som Naturens Stemme" og saaledes gjorde sig Rede for sin Tro. Hvorledes denne var bleven ham den indre Norm, der bestemte hans hele Tænke- og Handlemaade, see vi af Udviklingen i hans Skrifter, og hvor varmt han følte for den, erkjende vi af den Iver, hvormed han forsvarede den. — „Agtet var Rothe af dem, der kjendte disse „karakteristiske Træk hos ham, elsket blev han af dem, der naaede „til fortroligere Omgang med ham." (Abrahamson[2]). Vel var han de sidste 20 à 30 Aar af sit Liv alvorlig, men dog i Omgang og Samtale altid interessant og vittig. Han var billedrig i sin Maade at udtrykke sig paa, men forstod at forene det med Fyndighed og Korthed. Han var bestemt i Alt hvad han foretog sig, thi han vidste hvad han vilde; fiin og dannet, besad han en vis Ligefremhed, hvormed han ypperligt forstod at afvæbne Stiklerier og lade Braadden falde tilbage paa Ophavsmanden. Sin betydelige Formue anvendte han ei til Luxus eller Sligt, men til Forbedringer paa sit Gods. Han var sine Bønders Velgjører, og indførte blandt dem de Forandringer, han ønskede at bevirke over det hele Land; han havde ogsaa den Glæde, at selv de Bønder, der havde staaet ham haardest imod, og med størst Uvillie seet de nye Indretninger, dog tilsidst bragte ham deres Tak for dem.

---

[1]) Kjærlighed til Fædrelandet i hans adspredte Skrifter. 1, 118.
[2]) I Lahdes Mindesmærker, 2det Hefte.

Saaledes var, levede og virkede En af de ædleste og dygtigste Mænd, vort Fædreland har havt. Uagtet han ei beklædte Embeder, der kunde bringe hans Navn til Efterslægten, høres det dog endnu, skjøndt det egentlige Kjendskab til hans Virksomhed er indskrænket til Faa. Gud give Fædrelandet Mange, hans Lige, Mange, der ligesaa fuldt maa fortjene et Eftermæle, saa stort og sandt, som det Peter Frederik Suhm satte ham:

Dannemark!
Din skarpsindige Tænker,
Din nidkjære Embedsmand,
Din redelige Borger,
Din Velgjører
Er død!
Tyge Rothe
Er død![1]

Conrad Rothe.

---

[1]) I Adresseavisen for 1795, Nr. 348, findes desuden følgende Gravskrift:

H. S. E.
Tycho Rothe.
Vir.
Magni. Ingenii.
Acerrimi. Iudicii.
Qvi.
Primus. Nostratium.
Philosophiam.
Historiæ. Civili. Et. Ecclesiasticæ.
Scientiæque. Naturali.
Intulit.
Amico. Integerrimo.
Moestus. Posuit.
P. F. Suhm.

Saaledes var, levede og virkede En af de ædleste og dygtigste Mænd, vort Fædreland har havt. Uagtet han ei beklædte Embeder, der kunde bringe hans Navn til Efterslægten, høres det dog endnu, skjøndt det egentlige Kjendskab til hans Virksomhed er indskrænket til Faa. Gud give Fædrelandet Mange, hans Lige, Mange, der ligesaa fuldt maa fortjene et Eftermæle, saa stort og sandt, som det Peter Frederik Suhm satte ham:

Dannemark!
Din skarpsindige Tænker,
Din nidkjære Embedsmand,
Din redelige Borger,
Din Velgjører
Er død!
Tyge Rothe
Er død![1]

Conrad Rothe.

---

[1]) I Adresseavisen for 1795, Nr. 348, findes desuden følgende Gravskrift:

H. S. E.
Tycho Rothe.
Vir.
Magni. Ingenii.
Acerrimi. Iudicii.
Qvi.
Primus. Nostratium.
Philosophiam.
Historiæ. Civili. Et. Ecclesiasticæ.
Scientiæque. Naturali.
Intulit.
Amico. Integerrimo.
Moestus. Posuit.
P. F. Suhm.

Fam[illegible]ilien Munck-[illegible]Lange,

med tre Roser i Skjoldet[illegible].

Ywarus Ywærssen forse[illegible]glede til Vitterlighed med Hr. Bo Høg Aar 1[illegible]367. Han førte 3 Roser i Skjoldet, ordned[illegible]e som sædvanligt, og hans Indsegl har til Omskrift: [illegible]S. Iwarus Ivers'.

Thomas Iwari, armiger, sad 27 Ap[illegible]ril 1389 med Friderick Dulmer Archidiaconus [illegible]ipensis, Borgemesteren i Ribe og nogle Andre i Rette paa Skads H[illegible]erreds Ting om Hennikin Pikfteens Gods (Suh[illegible]n XIV., 251). Ligeledes forseglede han Christiern Frellavsens S[illegible]one 1392. At han og tre af dem, der her ere an[illegible]agne for hans Sønner og hans fleste Børnebørn have ført Lange-Mu[illegible]nckernes Vaaben kan endnu bevises ved Dokumente[illegible]r fra de vedføiede Aar.

[illegible] forseglede som Vidne i Aalborg Aar [illegible] Margrethe gav Nonneklosteret [illegible] Else (Rosenkrands) (Datter [illegible] Munck).

Anne. * Hr. Pæther Nicelsen (Gyldenstjern) af Aagaard, Ridder, DRR. 1390—1406.

[illegible]de Christiern Frel[illegible] til dansk Adelsbl. [illegible] Lembek de Gram

Iwarus Thomessen, armig[illegible]er, (til Krogsgaard?) forseglede ligeledes Akten om Pikfteen[illegible]s Gods 1389; (Pontop. Atlas [illegible] ved 1430). [illegible]siger at han eiede Krogsgaard

[Johannes Thom[illegible]æ og Olavus Thomæ], armigeri, forse[illegible]glede ligeledes C. Frellavsens Sone a[illegible] 1392, og hørte ventelig [illegible]e Familie.

Gunner Thome[illegible]ssen, armiger, der 1392 forseglede Christiern Frell[illegible]avsens Sone i Ribe.

Bo Thom[illegible]nessen, der 1397 forseglede et Thingsvidne [illegible] Herredsthin[illegible]g om at Fru Lene, Anders Gloops E[illegible] skjødede Br[illegible]ynum og Brynum Fang til Hr. Christen [illegible] (Jydske B[illegible]reve, Pakke 8, Nr. 78.)

[illegible] fra Slet [illegible]terleverske, [illegible] Vendelbo.

Niels Thomsen til Lydomgaard, følgende Hustruer. * 1) Ide, [illegible] af Søbo.

[illegible], der muligen er den samme, som forekom[illegible]mer 1416, tillægges [illegible]r. Mogens Ebbesen Galts Datter. 2) Anne Rewentlau

Hr. Jacobus Iwari, cantor Ripensis, hængte 1442 sit Segl under sin Fatter [illegible]Gunne Nielssen aff Lydom, Wepners Forpligtelsesbrev for Kirkens Slot Troyeborg. Han døde før 1454.

Magister J[illegible] nus Arhusie[illegible] 1449—† 9[illegible] i Aarhus [illegible]

[illegible]ens Iwærssen, archidiaconus 1446, Bisp i Aarhus [illegible] Mai 1482. Ligger begraven [illegible] Domkirk.

Giertrud. * Niels Chri[illegible]stensen Lykke til Kiolb[illegible]gaard.

Ellen Iwars Dat. * Iver Hak.

Mætte Gunnes[illegible] Datter, der tilligemed sin Søster og de[illegible]nes Mand T. Mygh afstode deres Ret[illegible]ighed til Gaarden Wig og Wigs Fang, [illegible]mt til Brynnom, Kolstorp og Povel [illegible] Glops øvrige Gods til Dronning Marg[illegible]rethe i Aaret 1406.

Botild Gunners Datter, der 1406 var gift med Thorkild Mygh.

Paulus Bossen hængte 1392 paa Slet Herredsthing sit Segl under et Gjeldsbrev af Anders Glob til sin Hustru Lene for Morgengave.

1. Mogens Nielssen forlod Danmark for et Mord.

2. Hr. Gunde Nielsen af Lydom blev da af Bisp Christie[illegible] Troyeborg; var Ridder al[illegible] DRR. 1460, 64 og [illegible] † 1477 (vel 1474), begr[illegible] Giordz, † 148., (Datter [illegible] til Solvig 1420 og Anne [illegible]

[illegible]dom; var Væbner 1442 og [illegible]n af Ribe forlehnet med Aakjær, 25 Septbr. 1445; siden [illegible]0 forlehnet med [illegible] [illegible]en i Varde. * Begge [illegible] af Mats Giordz den Ældre [illegible]kummedige).

Hendrich N[illegible] Hendrich 14(0)9 folg[illegible] det Gods h[illegible] Niels Tho[illegible] Rosendorp [illegible] i Egens i [illegible]

2. [illegible]ielsen (ventelig [illegible] Nielssen, der [illegible]e og skjødede alt [illegible] Fader Hr. [illegible]nessen havde i [illegible] andet Gods [illegible]amby Herred).

Magnus Nicolai 1462. 2. * Sidsel (Datter af Jep [illegible] Ulstrup og N. N. [illegible]

[illegible]rmiger [illegible] Juel [illegible] til [illegible]sen). [Peder Lange] af Wotborre. * N. N. Spend vel Raas.

[illegible] og Krogsgaard?) Væbner 1447—92, Bispens Befalingsmand [illegible]af Daubjerggaard, (Datter af Iver Juel til Astrup og [illegible] Lange Ibsen Saltensee til Starupgaard.

Hr. Holger [illegible] Munck, Væbner, 1454—56, Ridder 1458—75, fo[illegible] [illegible]strup paa Taasinge 1454—75. * Inger Flemmin[illegible] (Datter af H[illegible]r. Joachim Flemming til Knudstrup og Møllerup), Ridder, DRR[illegible], og Inger Hvide).

Hr. Niels Gundesen, Ridder [illegible] gaard 1489, skrev sig 150[illegible] Ridder af Møllegaarth", beg[illegible] Anne Niels Datter Rosen[illegible] Bilsted lehn og Gaard i [illegible] 92 Aar gl., begraven i Va[illegible] Nielsen, Ridder, og Ide Ba[illegible]

[illegible] 1467—1505, til Lydom [illegible] Hr. Niels Gunesen, [illegible]raven i Ribe. * 146 med [illegible]frands, der 1528 havde [illegible]nt af Kronen, † 1538, [illegible]e, (Datter af Hr. Niels [illegible]nner).

Hr. Tomes Lange, Canniki i Ribe 1472—97, blev arvet af Mester Gunde Lange.

Hans drukne[illegible] de paa Veilet, † ugift.

Johanne. * Christen Pedersen Fasti til Oregaard.

Christen † ung.

Niels Mogensen [illegible] bolle i Ribe Stift. * [illegible]grethe Saxtrup af Bjørn Saxtrup [illegible] sted) (eller Anne [illegible] Datter af Hr. ? [illegible] trup til Holmsted Birgitte Lodhe].

[illegible] til Knudstrup. * Mar[illegible] (Datter [illegible] til Engelsholm) [illegible] Saxtrup, [illegible] nud Saxgaard og [illegible]

Marine Lange. * Malthe Juel til Holmegaard, (Søn af Jens Iversen og Ingeborg Munck), † 1508. De ligge begravne i Viborg Kirke.

[illegible] DR[illegible] R. 1499—1534, [illegible] Domk[illegible]irke.

Mogens Munck til [illegible] og Aagisvig, Landsdom[illegible] begraven i Hierm Ki[illegible] (Datter af Hr. Ludwi[illegible] Kirsten Hack).

[illegible] Wolstrup, Palstrup, Totterup, Ausumgaard [illegible]mer i Jylland, DRR. 1523—† 3 Decbr. 1558, [illegible]ke. * Karen Rosenkrands til Palsgaard [illegible]g Nielsen til Palsgaard, Ridder, DRR., og

Karen [illegible] rik Sta[illegible] (Datter af Bisp [illegible] var forlehnet [illegible] og Drøn[illegible] havde 15[illegible] gravne i [illegible]

[illegible] Munck. * Hen[illegible]mpe, Væbner, der [illegible] og Iver Munck [illegible]net med Wesselberg [illegible]g, som han endnu [illegible]3. De blive begravede i Skads Kirke.

Else Munck, Abbedisse i Stubberkloster.

Inger Munc[illegible], † ved 1486. * 147. med Hr. Povel Laxman [illegible]lehnet med Ri[illegible]gerbo, Sandbolt, Rieistrup, Aagerup og Valden, Ri[illegible] [illegible] Rigens Hofmester, der blev myrdet 22 Juni 150[illegible] [illegible] i Kiøbenhavn, [illegible] Søn af Hr. Peder Laxmand og Margrethe Brahe [illegible] De havde 2 [illegible] Børn sammen. Han var gift med 1) Marie Jen[illegible] Datter Brock[illegible] 2) Inger Hr. Holgers Datter Munck; 3) Ki[illegible] sten Eriks D[illegible]atter Banner, der siden ægtede Gjord Nielse[illegible] Drefeld.

Hr. Thomas Nielsen til Lydom[illegible]gaard, Kongl. Embedsmand paa Hønborg 1[illegible]517, Ridder og DRR. 1513—† 1520. * [illegible] Thot, der 1523 og 1529 havde [illegible] Herred i Pant, levede endnu 1546 og [illegible] have været Dronning Dorothea[illegible] mesterinde, (Datter af Pæther Nils[illegible] Alnerup, DRR., Landsdommer i Sk[illegible] og Ide Rønnow). Enke efter Hr. Cl[illegible] Krumnedige.

Hr. Niels Lange, Erkedegn i Roeskilde, begraven i St. Nicolai Kirke i Kbhvn.

Hans Nielsen til Kiergaard 1503, Befalingsmand paa Trøiborg Slot 1513. * Maren Spend (Datter af Christen Spend til Mindstrup og Edel Sutrasse).

Gunde Lange til Thornum, Erke-Diakon i Ribe, † 1546, scolasticus i Ribe, ligger begraven i Ribe Domkirke. Han avlede [illegible]en med Maren Christens[illegible], der bleve [illegible] for uægte [illegible]

Karen Niels Datt., † 1555. * 1489 med Kjeld Juel Iwersen til Astrup, † 1536. De bleve 1497 af Bisp Harwig Juel forlehnede med Holmgaard paa [illegible]

Anne var Enke 1505. * 149. m. Hans Griis til Holme, der † 1494 var Befalingsmand paa Kbhvns Slot.

Claus, Jørgen, Otto og Ide, vendelig alle 4 døde smaae.

Christen, Jens, An[illegible] † udenlands. † ugift. † u[illegible] Gjertrud og Johan[illegible] døde unge.

[illegible]nd, [illegible]sift. Erich Nielsen til Engelsholm, faldt i Sverrig (1519). * Begge Rosenkrands til Engelsholm, † 1562, (Datter af Erik Rosenkrands til Engelsholm 1511, og Margrth. Hørg).

Sidsel, † 1533. * Anders Jacobsen Rewentlau til Søbo, † 1535 i Træfningen ved Assens.

Ludvig Munck til [illegible] gaard, † 1537. * [illegible] ægtede Christopher [illegible] Peder Lykke til Skoug[illegible] Hørg).

[illegible]alsgaard, Befalingsmand over Lønborg Bispegaard, Kirsten Lykke til Nørlund, der efter 1543 Johansen Urne til Rygaard (Datter af Hr. [illegible] og Dømmestrup, Ridder, DRR., og

Oluf Munck til Palsgaard, Wolstrup, Lystrup og [illegible] Aagisvig, 1535 electus i [illegible]ibe, DRR., Befalingsmand over Drum Fæbr. 1566—† [illegible] Novbr. 1569, begraven i [illegible] Kirke. * Drude [illegible] Ranzau af Quernbeck, † [illegible] Januar 1606, (Datter af Kay Ranzau til Bothkamp og Hanrau, og Ide [illegible]

Jørgen Munck.

Kirsten M[illegible] til Kronsgaard, Angeln 155[illegible] 1579, begrav[illegible] Geltingen. Wulff Pog[illegible] Hansen til [illegible] hagen, Ridder [illegible] vigst Raad [illegible] lehnet med Kr[illegible] 1532—† 155[illegible] graven i [illegible] holm.

Ide Munck til Totterupholm og Rygaard, † 22 Aug. 1566 i Malmø og den 29 Sept. begraven i Walleby Kirke. * Hr. Oluf Nielssen Rosenkrands til Walløe, Ridder, DRR., † 11 Nov. 1545.

Carl Lange, der 1529 fik Søvte om at forlehnes med Krarup og Rynkeby, naar Moderen døde; blev dødeligt saaret i Kbhvns Beleiring 1535.

Christopher Lange, † ung.

Niels Lange, † ung.

Ide Lange, der 1534 gik i Rette og fornegtede over hvad hun efterlod paa Svanholm. * 1) Hr. Mauritz Jepsen Sparre til Svanholm, Ridder, DRR., † 1534. 2) Henning Qvitzow til Sandager, Qvitzowsholm og Rørbek, der 1546 skrev sig til Lydom, som han har faaet med sin Kone, fød 1513, † 25 Oct. 1569, begraven i Sandagger Kirke. Han ægtede siden Berte Rønnow.

Margrethe Lange, † 1554. * 1) Harwig Andersen Ulfeld, Fad i [illegible] Feide 1534. Anders Hansen Lindenow til [illegible]lerup, † 1562. [illegible] ligge begravne [illegible]averslund Kirke.

Gunde, Christen, Christopher, Niels, Claus, Jørgen og Christen; alle 7 døde unge.

[illegible] Lange til [illegible] i Jyll. og [illegible] i Sjæll., Be[illegible]mand paa [illegible]rup, † 1554. [illegible] Breide, [illegible] (Datter af [illegible] Breide til [illegible]rd og Thale [illegible] Datter). [illegible] begravne [illegible] Kirke.

Hr. Niels Lange til Kiergaard, Ridder, DRR., forlehnet med Riberhuus og Lundenæs, † 11 Juni 1565. * Abel Skeel til Kjergaard, der 1565—† 7 Feb. 1585 var forlehnet med Lundenæs, (Dat. af Søren Skeel til Holmgaard og Kirsten Juel). Ei Børn med Konen. De ligge begravne i Hunnerup Kirke.

[illegible] Margrethe Lange [illegible] Ide Lange, † 1578. * Christen Splid til Windstrup, † 1551. De ligge begravne i Hveissel Kirke.

Karen Lange. * Iver Ericksen (Rosenkrands) til Korbøl † 1547 og † 1570.

Erick Lange til Engelsholm, ber[illegible] 1565—1570 [illegible] Dronning Dorothea var forlehnet [illegible] Dronningborg [illegible]ehn, begraven 10 [illegible] Febr. 1573 i Osth[illegible] Kirke ved Solvig. Anna Giordz [illegible] Solvig 1575, [illegible] Datter af Mat[illegible] Giordz til Solvig [illegible] Anne Juel).

Anne Lange. * 1. Melchior Glob til Weiumgaard. 2) Gregers Ulfstand Holgersen til Bosborg, der 1574—80 var forlehnet med Skivehuus.

[illegible] Anne Munck. * Jørgen Juel til Baas[illegible] De vare gifte sammen 1544 og bleve begravne i Sindbjerg [illegible] (Søn af Palle Juel og Anne Westenie.)

Edel Munck, Kirsten Munck, Karen Munck, Margrethe Munck, alle fire ugifte og begravne i Skads Kirke ved Krogsgaard.

Peder Munck til Estvadgaard, Søbringholm og [illegible] DRR. samt Rigens Admiral [illegible] 1596 og Marsk 1595—1609, [illegible] mand paa Westervigkloster, fød [illegible] 1534, † 31 Marts 1623. [illegible] med Karen Skeel til Hammelmose [illegible] Decbr. 1601 (Datter af Al[illegible] og Kirsten Sandberg). Ei Bo[illegible] Juni 1604 med Sophie B[illegible] 1 Juni 1580, † April 1638 Peder Brahe til Krogholm og [illegible] Gjøe). Hun ægtede siden Mal[illegible] sen Sehested til Nyehauge.

Ludvig Munck til Nørlund og Lundegaard, 1571—77 og 1589—97 Befalingsmand over Tronhjem, Herjedalen og Jæmteland; 9 Juli 1577—1583 første Statholder i Norge efter Reform., fød 1537, † 14 Juli 1603?. * 29 Juni 1589 i Kbhvn. med Ellen Marsvin, fød 1571, † 1649 (Datter af Jørgen Marsvin til Dybæk, DRR. og Befalingsmand over Stjernholm, og Karen Gyldenstjern). Hun ægtede 11 Januar 1607 Knud Ericksen Rud til Rudbjerggaard, Sandholt og Kugelsangs og erhvervede efter hans Død Ellensborg, Lundegaard, Østervalle, Bolser, Rosenvold, Beilegaard og Thurø.

Iver Munck til Wisbel 1574, 80, 88, 97, 1602 og 1606, † ugift. For[illegible]lovet med Mette Krabbe, der døde [illegible]

Sykke Munck til Wisbel [illegible]

Ludvig Munck Olufsen til Lystrup, Befalingsmand paa Drum 1559—80, † 19 Mai 1595. * Anna Lykke til Hvidegaard og Hersumgaard, der levede 1626, (Datter af Hans Lykke til Eskær, og Johanne Rotfeld).

Povel Munck til Tviskloster, Krogsbøl og Pallisberg 1581, † 6 Septbr. 1601. * 23 Aug. 1579 med Else Juel, der som Enke eiede Pallisberg 1610 og siden ægtede Hans Lindenow til Twis, (Datter af Palle Juel til Pallisberg, Landsdommer, og Anne Lykke).

Jørgen Munck til Wolstrup 1580, druknede paa Issen ved Struer 19 Feb. 1589. * Mette Skram, der siden ægtede Anders Harwigsen Skram til Deibergslund, (Datt. af Iver Skram til Wolbjerg og Ellen Spend).

Karen Munck † ugift.

Ellegaard Munck kom i Jægehoe Kloster.

Magdalene Munck til Taarnholm. * 1. Jørgen (Lykke) af Qvalen til Herningsholm, Befalingsmand paa Hagenskov, 1579. 2) 1596 og Harholm, fød 25 Juli 1555, † 21 Mai 1600. (Søn af Hr. Werner Parsberg til Harrested, Ridder, DRR., og Anne Holck).

Dorthe Munck, † 2 Oct. 1641. * 29 Sep. 1583 i Randers med Christopher Parsberg til Jernet, Søbol og Harholm, fød 25 Juli 1555, † 21 Mai 1600. Sigwart v. Reinschatt, Baron v. Friedeberg, til Herningsholm, der blev sat til evigt Fængsel

Christen Lange. † ugift.

Gunde Lange. † ugift.

[illegible] Lange til [illegible] 1580 og [illegible] 13 Aar [illegible]mand paa [illegible], fød 27 1542 paa [illegible], † 2 Feb. [illegible] 28 Aug. [illegible] Gyldenstjern [illegible] Anne Skram [illegible] (Datter af [illegible] Skram [illegible] Ridder og [illegible] Else [illegible] De opførte Breininge

Dorthe Lange, fød 1541 paa Tryggevelde, † 9 Marts 1613. * 1559 med Jørgen Rosenkrands til Rosenholm, DRR., fød 1523, † 9 Apr. 1596. De ligge begravne i Hornslet Kirke.

Anne Lange. * Hans Rostrup til Sellestorgaard, der levede 1593, (Søn af Jørgen Rostrup til Sellestorgaard og Margrethe Skeel).

Frederich Lange til Marche [illegible], Søbe Falkensten, [illegible] forlehnet med [illegible]sberg Lehn, † 1612. Dorthe Lindenow (Datter af Christopher Lindenow til [illegible]rsvold, og Margrethe Bilde).

Han havde en uægte Søn Christen Lange til Brammige, der blev adlet 1572 og blev begraven 3 Juni 1604 i Ribe. * 5 Nov. 1570 med Barbara Ivers Datter Wind, † 4 Dec. 1609. Fra dem nedstamme de Langer med een Rose i Skjoldet.

Axel Lange.

Erich [illegible] Solvi[illegible] Befal[illegible] Byghol[illegible] 1596 [illegible] Brahe, † 16[illegible] Otte [illegible] ate B[illegible] Orte Thott

Lange til Engelsholm 1580, folgte til Kongens [illegible]ngsmand over [illegible]m Lehn 1583— [illegible] forarmet i [illegible] ved Solvig. * Sophie [illegible], fød 1556, [illegible]3 (Datter af [illegible] Brahe til Knudsdrup, DRR., og Beate [illegible]), Enke efter Thagesen [illegible] til Eriksholm.

Margrethe Lange, † 1622. * 1) Jens Kaas Nielsen til Beslund, † 1579. 2) 23 August 1584 i Horsens med Knud Brahe til Tostrup og Engelsholm, Befalingsmand paa Bygholm, fød 24 Aug. 1555, † 3 Febr. 1615.

Ingeborg Munck, † 9 Aar gammel paa Dorvang.

Sophie Munck. * 6 Nov. 1597 i Malmø med Henning Bilde til Wreileskloster (Søn af Jens Bilde til Lyngsgaard og Karen Rønnow).

Edel Munck † spæd.

2. Kirstine Munck [illegible]mestrup, fød 11 J[illegible] † 3 Mai 1624 [illegible] luppet. Hun blev [illegible] lovet med Erik[illegible] Krands til Kjers[illegible] blev skudt i Bruns[illegible] (Søn af Jacob Ro[illegible] til Arreskov og Kj[illegible] Pernille Gyldenstj[illegible]

Kirsten Munck, Grevinde af Sleswig-Holsteen, Frue til Taasinge, Boller, Ellensborg, Rosenvold, Lundegaard, Beilegaard, Lellinge, Thybroed og Thurø, fød paa Nørlund 6 Juli 1598, død 19 April 1658. Trolovet 23 Aug. 1615 paa Bispegaarden Lund, * 31 Dec. 1615 paa Frederiksborg Slot med Kong Christian den Fjerde, fød 12 April 1577, Enkemand siden 29 Marts 1612, † 28 Febr. 1648. Hun levede i Forvisning i Jylland siden 1629.

Oluf Munck til [illegible]lstrup, † ved [illegible]5. * Sophie Hoeken, siden ægtede Lauritzen [illegible]now til [illegible] [illegible] (Datter af [illegible] Hoecken [illegible] Engelund, og Margrethe [illegible]

Kirsten Munck.

Johanne Munck, † 1609.

Anne Munck til Pallisberg, fød 2 Juni 1580, † 27 Nov. 1641. * 5 Juni 1597 med Børge Trolle til Trolholm, Befalingsmand paa Lundenæs, † 1616 (Søn af Niels Trolle til Troldholm [illegible]

Karen Munck til Wolstrup. * Iver Friis til [illegible]holm og Dre[illegible] (Søn af Jørgen Friis til [illegible] og Jytland, [illegible] Statholder i Norge, og Anne Juel). Han ægtede siden Dorthe [illegible]

Ide Munck, der endnu levede 1655. * [illegible] ter 1606 med Anders Friis til Estrupland. (Søn af Jørgen Friis, DRR., Statholder i Norge, og Else Bjørn).

Ide Lange til Grisfchum 1639, fød 3 Oct. 1584 paa Breininge, † 13 Juni 1649. * 13 Mai 1610 i Wiborg med Jens Juel til Kjeldgaard, DRR., Statholder i Norge, siden Befalingsmand paa Bovlinge, fød 8 Nov. 1580, † 26 Marts 1634. (Søn af Hermann Juel til Aabjerg og Maren Juel).

Gunde Lange til Breininge, Hovedsmand paa Koldinghuus 1624 og 1630, var 1647 forlehnet med Aalborghuus. * Anne Krabbe til [illegible] der eiede Kolbygaard 1655, (Datter af Niels Krabbe til Toftelund paa [illegible]

Tyge Lange til Kjergaard, eiede Pregninge 1613. Var Kg. Christian 4.s Secretair, lærd Mand, † ugift.

Niels, [illegible]be, Ka[illegible] og Els[illegible] Lange, [illegible] døde [illegible] Børn.

Karen Lange, † 1644. * 13 Mai 1610 med Claus Below til Spotterup, f. 8 Juli 1585, † 11 Marts 1620.

Peder Lange til Kiergaard, var 1655 Landsdommer i Jylland og forlagt [illegible] med Asmildkloster, † 1661. * Elisabeth Friis, f. 26 Jan. 1587 (Datter af Niels Friis til Hesselager, og Mikke Rosen[illegible]

Ide Lange † som Barn.

Gunde Lange til Søfde, Aggersvold, Brunlaug, Strøm og Frijø, Befalingsmand i Tønsberg Lehn 1616 og 1624, Oberst (Norge) 1645. * 25 Juni 1598 i Kbhvn. med Anne Hans Datter (Datter af Hans Pedersen (Basse) til Semb og Foss, Norge, og Karen [illegible] Gyldenstjern).

Ane Munck til Harildsbjær og Krogsgaard, † 1677, 78 Aar gml., blev begraven i Skibilt Kirke.

Mette Munck. * Herlov Mormand (Søn af Erik Mormand til Esperød og Anne Lindenow).

Edel Munck, Jytte Munck og Sophie Munck døde ugifte.

Ludv. [illegible] Døde af [illegible] bom.

Munck. 5 Døttre. [illegible]e 6 i deres Barn[illegible]

Hans Lange til Kolbygaard, † ugift.

[illegible]eld Lange, [illegible]rst, skudt i [illegible] i Kbhvns. [illegible]leiring. [illegible]et med Birgitte Christens Skeel af [illegible]olls.

Tyge Lange.

Niels Lange til Breininge og Kolbygaard, † 1696. * Cathrine Rothkirk (Datter af Hr. Wentzel v. Rothkirch til Krogsgaard, Sneumgaard og Steensgaard, Ridder af Elephanten og Kirstine Rreb).

Lucas Lange, † ugift.

Gregers L., Claus L., Jens L., Friderik L., Wibeke L., Margrethe L., Elsebe og Johanne L.; alle døde unge.

Hans Lange, Capitain, fød 16 Aug. paa Kjergaard, 1644 af et Pistolskud, som han ei [illegible] en Træfning med Svenske ved [illegible] pel, begraven i [illegible] nopel Kirke.

[illegible] Kapitain 1616 [illegible] Aug. [illegible] død [illegible] Ei Børn.

Jørgen Lange til Breininge, der 1662 folgte Kjergaard. * Dorthe Galde (Datter af Gude Galde til Tomb og Nørlund og Helwig Marsvin). Ei Børn.

Wibeke L., Dorthe L., Elsebe L., Anne L., † ugifte.

Hans Lange til Fossesholm 1633, blev 1646 forlehnet med Semb og Eker. * Dorthe Lycke (Datter af Jacob Lycke til Tanderup og Sophie Rud).

Friderich Lange til Frijøe 1659, † voxen.

Niels [illegible] Generaler [illegible]

Lange til Frijø, [illegible]sgecommissair, [illegible]t med Brunlaug, [illegible] * 1643 med [illegible] Gjedde, † [illegible] 1656, (Datter [illegible] Ove Gjedde til [illegible]strup, Ridder af [illegible], DRR. og [illegible] og Dorthe Urne).

Else Lange. * Axel Ulfstand til Axelvold, † 1634.

Karen Lange. [illegible] 1621 i Malmø [illegible] med Christopher Gjøe til [illegible] Befalingsmand paa [illegible]bygaard, fød [illegible] Novbr. 1584, [illegible] 11 Febr. 1652 [illegible] Kbhvn.

Ide Lange til Falkensten, † ugift.

Margrethe Lange til Melsø, † ugift.

Wentzel Lange.

Gunde Lange, Capitainlieuten., † 22 Febr. 1708, som sidste Mand af hele Slægten.

Sophie Anthonette Lange.

Anne [illegible] 1677, [illegible] † 17[illegible] Hoff til [illegible] 1675, [illegible] Wentzel [illegible] v. Horn [illegible] sted til [illegible] 20 Apr[illegible]

Kirsten Lange, fød [illegible] † 26 Febr. 1750. [illegible] * 1) [illegible]4 med Henrich v. [illegible] Major, fød 1749, (Søn af Hans v. Hoff og Cathrine [illegible]) 2) Malthe Sehe[illegible] Hessel, Oberst, fød 1682, † 1754.

Ove Lange til Falkensten, der 1670 folgte Brunlaug og Frijø til Gyldenløw; blev 26 Febr. 16[illegible] over Guldbrandsdalen og Hedemar[illegible] * 1) 1672 med Abigael Christo[illegible] en Prostedatter, † 1689. 2) Frede[illegible] v. Penz, der levede 1699, (Datt[illegible] Friderich v. Penz til Woritz og [illegible] stine Normand).

Anne Margrethe Lange til Brunlaug, var Enke [illegible] * 1671 med Christian [illegible] til Werne Kloster og [illegible] Stedgaard, Oberst [illegible] smaalehnske Regiment, af Jørgen Wind til [illegible], DRR. og Admiral [illegible] Ingeborg Ulfstand).

[illegible] med Søsteren [illegible]7 Amtmand [illegible]en, † 1694. [illegible]hers Datter, [illegible]ikke Amalie [illegible]e af Jochum [illegible]trup og Kir[illegible]

Niels Lange frafkrev sig Arv o[illegible] Faderen 12 Septbr. 1699.

[illegible] og Gjeld efter

Fo[illegible]rkortelser og Tegn.

[illegible]tet af disse Hager, er sat paa

Famili en Vibe.

De, første man finder nævnte, som med Sikkerhed kan anføres henhørende til denne Familie, ere de to Brødre:

Jens Vibe, Raadmand i Kjøbenhavn. † 1594, 20 Juli, 64 Aar gammel. Sandsynlig ugift.

og

Christen Mikkelsen * Margrethe Carstensdatter.

Christen Vibe. † 4 Jan. 1605, 42 Aar gammel. Paa e Sten=Monument i Helliggeistes Kirke b lev han kaldt civis bonus, negotiator i dustrius. (Jonge S. 358.)
* Elisabeth Laurit sdatter Koch, fra Lübeck, † 3 Marts 1599.

Mik kel Vibe, født 1565 i Legaard ved Holstebro, blev 1609 Borgemester i Kj benhavn. † 30 Marts 1624, og begravet i St. Nikolai Kirke, med begge hans Hustruer.
* 1. 1595 Mette Lauritsdatter. † 28 Marts 1599 . 3 Børn.
2. 15 Juni 1600 Anne Simonsdatter Suurbe k. † 10 Marts 1632. 5 Børn.

Jens Vibe, opkaldt efter ovennævnte Raadmand. Han nævnes i Suhm's Samlinger 2 B. 3 H. S. 15 blandt dem der have studeret i Padua, 8 April 1621. Paa Hofmans Stamtavle staaer, at han blev den tydske Nations Raad i Padua, og er død i Helsingøer af Børnekopper d. 26 Sept. 1623.

Anne Christen sdatter Vibe. F.... † 20 Marts 164 6.
* 1. Peder V alentinsen Kniphof, Helliggeistes Kirkes Værge i Kjøbenhavn. † 22 Jan. 1624.
2. Peder Ca lson, Raadmand i Kjøbenhavn fra 1618. † 19 Sept. 1638. (Resenii Ins cr. p. 219. Jonge 353.)

Mikkel Vibe, Claus Vibe døde unge.

Peder Vibe til Gjerdrup, født... Adlet i Frankrig 31 Jan. 1634, og i Danmark 7 Aug. 1634. † 7 Aug. 1658.
* 1. En fransk Dame.
2. Anne Cathrine Budde, født 8de Jan. 1619, * 24 Okt. 1639. Enke 1658, og anden Gang gift 16 Dec. 1662 med Joachim Frederik Wind. Hun † 6 Aug. 1665.

Christia Vibe, født...
* Else Claus datter.

Margrethe Vibe, født 1599. † 11 Okt. 1651 (Müllers akad. Progr. dat. 21 Okt. 1651).
* 1. Thom. Lorck. † 1634.
2. Chr. Weiner. uden Børn.

Simon Vibe. Sandsynligen † efter 1660.

(?)Johan Vibe.

M ette Vibe, født... †...
* 29 Okt. 1620 med Dct. Mads Jensen Midd elfart, der var Biskop i Skaane. Hun var hans 3d ie Hustru. Her optages kun de Søn, som førte Morfaderens Navn, Vibe; Nogle førte Navnet E und af Fødestedet.

Johan Vibe, født i Frankrig... † 28 Febr. 17 10 i Tronhjem, som Vice=Statholder i Norge.
* 1. En hollandsk Dame Johanne Marie Sandrart.
2. Margrethe Marie Gaarman, Datt er af en Landkommissarius i Norge Joh an Gaarman, født i Christiania 27 Juni 1663, * 23 Jan. 1683. † 8 Jan. 1690 i Tronhjem.

Magdalene Sybille Vibe, født 22 Juni 1645 i Kjøbenhavn. † 12 Marts 1648 i Christiania.

S ophie Amalie V ibe, født 15de M arts 1651 i Kjøbe nhavn. † 3 Jan. 16 55 paa Gjerdrup.

Christian Vibe, født omtrent 1647. † 1697, 50 Aar gammel, som Kommandant paa Skognens Skandse, i Skognens Præstegjeld, Stør og Værdalens Fogderi, Tronhjems Amt.
*...

Christian Vibe. Tjente i Sø=Etaten til Schoutbynachts Grad. Fik 1704 Afsked. † i Sept. 1716 i Vandsø Sogn i Norge.

M ichael Vibe til Freienfeld, født 23 Dec 1627 i Lund. Adlet 5 Dec. 1679. † 1 Maj 1690.
* 21 Juli 1667 Margrethe Cathrine R imer, født i Crempe 30 Marts 1643. † 9 Jan. 1683.

---

1. Johanne Joachime Vibe.
* 1. Jakob Ludvig v. Schlippenbach.
2. - Rosenkrantz.

2. Margrethe Vibe, født 20 Nov. 1683. † 4 Febr. 1763.
* Oberst og Kommandant i Tronhjem, F. von der Osten.
15 Børn.

2. Margrethe Marie Vibe, f.... † 1750.
* Stiftamtmand over Tronhjems Stift Iver v. Ahnen.

2. Christian Vibe, Kapitainlieutenant i Garden. Skudt i Brabant.

2. Ulrik Gustav Vibe, Oberstlieutenant. Skudt i Brabant.

2. Marie Vibe.

Marie Vibe, født 1688. † 1702.

Anne Ch risti stine Vibe.

Tre Døttre, den ene * Kapt. Steen, den anden med Lieutn. Hechman, den tredie med Lieut. Beyer.

Peder Vibe. † som Lieutn.

Johan Vibe. Fø dt i Tronhjem 18 Juli 168 . † 13 Nov. 1726.
* 23 Nov. 1712 m ed Ellen Strømsø, D atter af Oberstlieuten. Rasmus Olsen Strøm sø, paa Frederikshald.

Johan Vibe. Tjente i S ø=Etaten til Kommandør Graden. 171 9 afgaaet. Lev de endnu 174 8 i Norge. Gif t, men uden Børn.

(?) Michael Vibe. † 1718 som Kapitainlieutn. i Sø=Etaten.

Cathrine Hedevig Vibe, født 10 Okt. 1669. † 23 Okt. 1731.
* 1691 Vincent Lerche.

Ditlev Vibe til Freienfeld, født 15 Nov. 1670. † 5 Nov. 1731 i Christiania, som Statholder i Norge, uden Børn, og den sidste af denne Linie.

Anne Margrethe Vibe, født 23 Jan. 1673. † 19 Marts 1721.
* Frederik Svane til Svenstrup, † 9 Okt. 1730.

Anne Christine Vibe, født 13 Dec. 1675. †...
* 1690 Reimer Peter v. Rhe der til Wensien, født 29 August 1660. Adlet 1683.

Christia n Vibe, fø dt 18 Febr. 16 77. † ung.

Charlotte Amalie Vibe, f. 3 Maj 1678. † ung.

Endnu to Døttre, der døde som Børn.

Olineta Vibe.
* Kapt. Svend Selb
Havde B ørn.

Johanne Annekke Vibe.
* Kapt. P. S. Ackeleje.
Havde Børn.

Ingeborg Marie Vi be.
* 1. 11 Sept. 1748 m ed Søkap. Poul Isa ak Grønvold.
2. Amund Strøm, re si= derende Kapellan p aa Næs paa Ovre Romme= rige.
Ingen Børn.

Ulrikke Vibe. Ugift.

Johan Christian V ibe, født 23 Sept. 1713. Blev Major ved 1ste Aggershu siske Regiment. † 10 Juli 17 64.
* 1747 Anne Kath rine Pihl, Datter af Pr ovst over Guldbrandsdal en, Joachim Pihl. † 17 73.

Johan V ibe, født 10 S ept. 1748. † 1782 i Kjøben havn, som Kam mersekretair. Ugift.

Joachim Christian Vibe, født 7 Sept. 1749. † 11 Febr. 1802 i Island som Amtmand.
* Ingeborg Christine Hirsch.

Ditlev Vibe, født 8 Jan 1751. † 9 Sept. 1834 Tronhjem, som Generalkrigs kommissarius, og Ridder a Dbr., samt af den svensk Sværdorden.
* 1789 med Canutha Pau line Nordahl. † 1839.

Ulrik Gustav Vibe, født 16 Jan. 1752. †... som Lieutenant. Ugift.

Anne Johanne Vibe, født...
* Stiftsprovst, Niels Stockfleth i Christiansand.

Erasmus Michael Vi be. † ung.

Margrethe Marie Vibe, født 20 Aug. 1757. † 1793.
* Wilhelm Cornisch Lassen, da Sognepræst til Næs i Hallingdal, siden til Gran paa Hadeland. Født 19 Sept. 1751. † 19 Jan. 1830.

Niels Andrea s Vibe, født 20 Juli 1759. † 9 Sept. 1814 i Chris tiania, som Generalkrigskom missær.
* 13 Okt. 1795 med Margery Kieru lff, Datter af Raadman d Kierulff i Christiansa nd.

Eleonore Dorothea Vibe. † ung.

Dorothea Vibe, født 25 Apr. 1763.
* 6 Nov. 178 7 med Kapitain Ole Selmer. Hun lever, so m Enke, paa Hade land.

Anne Bolette Vibe, født 5 Febr. 1785 i Frederiksstad.
* 1. Amtmand Ludvig Erichsen paa Island.
2. Carl Frederik Müller, da Consul i Tronhjem, nu bosat i Kjøbenhavn.

U lrikke Vi be, f. 24 Dec. 17 86 i Frederi kstad i Norge.
* Major Olsen ved det Tellemarkske Regiment.

Eleonore Ulrikke Vibe

Ditlevine Michæa Vibe.
* Grosserer Selmer paa Frederikshald.

Birgitte Johanne Vibe, født 7 Dec. 1789.
* 1811 8 Aug. med Kammerjunker v. Krogh, der † 182., som Oberst, i Tronhjem, hvor Enken lever, med Børn.

Joh an Chr. Vib e, født 30 Augu st 1790. † ug ift, som Lieut enant.

Peder Nordal Vibe, f. 9 Jan. 1795. † 182., som Sognepræst til Bjørnø i Tronhjems Stift. Ugift.

Anne Cathrine Vibe, født 22 Aug. 1796.
* Oluf Christian Due, Toldinspektør i Christiansand.

Johan Vibe † ugift.

Johan Christian Vibe, født 9 Juni 1799, Sognepræst til Gusdal, og Provst over Guldbrandsdalens Fogderi.
* 6 Apr. 1822 Else Cathrine Lange, Datter af Magazinforvalter Lange i Christiania.

Andreas Vi be, født 3 M ... 1801. Ingen eur = Lieutn. Ridder af S t. Anne = Orde nens 3die Klasse. Ugift.

Frederik Ludvig Vibe. Blev 1838 Professor i den græske Philologi ved Universitetet i Christiania.
* - Steensgaard, Datter af Kjøbmand Steensgaard i Christiania.

Nikoline Andrea Margarethe Vibe, født 20 Okt. 1807.
* 7 Jan. 1834 med Henrik Thaulow, praktiserende Læge paa Modum.

Henriette Jakobine Martine Vibe, født 9 April 1809.
* 9 Apr. 1829 Chr. Frederik Glückstadt, der † 17 Okt. 1838 i Christiania som Expeditionssekretair ved Finants=Departementet.

Frederikke Lovise Vibe, født 31 Dec. 1810.

Johanne Margrethe Vibe, født 182 .

Niels Andreas Vibe, født 3 Novbr. 1824.

Christopher Andreas Vibe, født 5 Marts 1826.

Christiane Vibe.

Pau line Ditl evine Vi be.

Henriettte Christiane Frederikke Vibe.

Margery Elise Johanne Vibe. †

Christine Dorothea Vibe, født 183 .

Niels Andreas Vibe, født 4 Oktbr. 1834.

Ludvig Ferdinand Vibe, født 25 Jan. 1838.

To Døttre.

Anmærkning. I Numedals Sogn, i Tronhjems Stift, have le vet, maaske endnu leve Nogle, der kalde sig Vibe, men ikke tilkomme dette T ilnavn, da de nedstamme fra

Familien Vibe,

af Fr. Thaarup.

(Med en Stamtavle.)

Kun lidet haves trykt om denne Familie, af hvilken nogle Mænd have staaet i de højeste Æres- og Embedsposter. Fra mange Steder har jeg maattet søge de Notitser, som her meddeles, hvilke vel, efter flere Undersøgelser, kunne en anden Gang forøges[1].

Den første Vibe jeg finder omtalt, og paa Stamtavlen har anført, er

Jens Vibe. I en af de i Kjøbenhavns Magistrats Arkiv bevarede Protokoller, af hvilke flere i historiske Hensyn fortjene en større Opmærksomhed, end dem i Almindelighed er viist[2], læses:

---

[1]) I Hofmans historiske Efterretninger om danske Adelsmænd, III., 265—270, gives nogle faa Notitser om Familien, og en Stamtavle, der dog er ikke blot ufuldstændig, men endog fejlagtig. I det Selskabet for Fædrenelandets Historie og Sprog tilhørende Arkiv bevares Noget om denne Familie, hvoriblandt: „Erindringer og Fortsættelser, for en Deel ved Optegninger fra Familien," af Justitsraad og Præsident L[illegible]dahl, daterede Trondhjem den 26de Juli 1788. Disse har jeg benyttet, samt Meddelelser fra Familien, især fra Professor **Vibe**, og Candidatus Juris **W. Lassen** i Christiania, ligesom og fra Studiosus **M. N. Kall Rasmussen** i Kjøbenhavn, og i øvrigt de Kilder, jeg har citeret. Fire Ligprækener, nemlig **Peder Pedersen Hie's** over **Jens Vibe**, 1624, 8, **Thomas Wegners** over **Michael Wibe**, 1625, 4, og **Lassenius's** tydske Ligpræken over **Michael Vibe** 1690, og over hans forud, 1684, afdøde Hustru, maa sandsynligen have indeholdt Oplysninger til Stamtavlerne, m. M., men jeg har forgjeves søgt dem. De findes ikke paa det kongl., ligesom ej heller paa Universitetets Bibliothek. [2]) I det trykte Register over Arkivet, S. 138, Nr. 8, kaldes denne Protokol: „Magistratens Vedtægts-Bog." Den indeholder, iblandt mere, en Liste over alle de Personer, der have været Medlemmer af Magistraten, naar de bleve det, aftraadte, m. M.

„1591 den 4de Oktober blev **Jens Wiibe** kaaret til Raadmand, gjorde samme Dag sin Ed, og strax søgte sit Sæde." — „1594 den 20de Juli døde **Jens Wiibe**, og blev begravet i Helliggeists Kirke."

Man finder hos **Resen**, at der over hans Grav har været en Ligsten, som en Brodersøn af ham lod lægge, med følgende Indskrift:

D. O. M. S. Johanni Vive Gutho, ædis hujus quondam curatori & urbis demum Senatori integerrimo, prudentissimo. Qui cum vitæ annos LXIV complesset tandem placide abdormivit anno Christiano MDXCIV mensis Julii die vigesimo, ejusque memoriæ & meritis *Christianus* ex fratre nepos F. F. [1]

Der blev da og betalt 100 Rdl. til fattige Husarme [2].

Af hans to Brodersønner, den i Indskriften nævnte **Christen Vibe** og **Mikkel Vibe**, blev den sidstnævnte den mærkeligste. Han var født i Legaard, som ligger tæt ved Holstebro, i Jylland. Da han tidlig mistede sine Forældre var det en Lykke for ham, at en i den Tid berømt Læge, **Peter Sørensen**, tog ham 1580 i sit Huus. 1584 kom han til dennes Broder, som havde Opsigten med den norske Fisketold. Siden antog den kjøbenhavnske Borgemester og Handelsmand **Marcus Hess** ham til at besørge sine Handels-Anliggender, og i denne Stilling gjorde han mange Handelsrejser til England og Spanien. Overhovedet tilbragte han en stor Deel af sit Ungdoms Liv paa Rejser, tildels ogsaa i Rusland. 1593 tog han Borgerskab i Kjøbenhavn. Han blev en af Hoved-Interessenterne i de Handels-Kompagnier [3],

---

[1]) **Resenii inscriptiones. Havn. pag. 129** — og derfra hos Junge S. 354. At her staaer **Vive** kan have været en Stenhugger-Fejl, eller en Trykfejl hos Resen. Hvad betyder Gutho? Skal det være en Jyde? eller maaske — spurgte Nordahl — fra Gulland? [2]) Hofmans Fundats-Samling, X., S. 238. [3]) Schlegels Oversættelse af Slange's Christian den 4des Historie. II., 322.

Kong Christian den 4de stiftede. Han og Broderen **Christen Vibe** vare begge iblandt de Kjøbenhavnske Borgere, som under den 2den April 1598 fik Bevilling paa at beseile Øfjord i Island. 1606 fik **Michael Vibe** m. Fl. (**Christen Vibe** var da død) Bevilling af 29de Okt. paa at beseile Vestmannø i Island. Ved Handelsforetagender erhvervede han sig Formue og Anseelse [1]. Hin Raadstue-Protokol har om ham følgende Optegnelser:

„1602 den 4de Febr. gjorde **Michel Wiibe** sin Raadmands Ed, og samme Dag søgde sit Sæde" — „1609 den 28de April blev **Michel Wiibe**, Raadmand, forordnet til Borgemester, og gjorde sin Ed for Hr. Statholder, Erlig Velbyrdig **Breide Rantzow**, udi de tre Borgemesteres Nærværelse; blev samme Dag sat udi sit Borgemester Sæde her paa Raadstuen. Gud lade det være skeet i en god Tid!" — fremdeles: „1624. 30 Martii, som var 3die Paaskedag, ved 9 Klokkeslet eftermiddag, er **Michel Wibe**, Borgemester, hastelig henrykt af denne elendige Verden, efter at han alle tre hellige Dage havde været udi Kirken, til Højmesse, og hørt Guds Ord, og Dagen forne den 30te Martii udaget til hans Bygningspladser udi Christianshavn paa Amager, og da igjen indkommen udi hans eget Huus. Hans Liig blev den 4de April dernæstefter, med stor Frequentz af Rigens Raad, Adel og Uadel, ledsaget til St. Nikolai Kirke, og der sammesteds udi Choret hæderligen nedsat og begravet, udi hans Alders 58 Aar."

Til dette Bevis for, at han var en højt anseet Mand, og Bygherre ved Christianshavns Anlæg, føjer jeg et andet Dokument, der vidner om, at han ogsaa, en Deel Aar forud, havde Bygnings-Foretagender; nemlig ved Nørrevold, hvilket Dokument, efter ovennævnte Raadstueprotokol, lød saaledes:

---

1) Schlegels nysnævnte Værk, II., S. 322, III., S. 240. — Schlegel anfører, at han fra et Program af **Brockmann** har taget de fleste af de Efterretninger, han giver. Programmet har jeg søgt i det kongl. Bibl. saavelsom i Universitets-Bibliotheket; men det findes ikke paa disse Steder.

„Vij Borgemestere och Raadmend vdi Kjøbenhaffn, Søffren Ibßen och Melchior Hanssen, Byeßkemnere sammestedzs, Giøre vitterligt, At effter som Bogenmendene her i Byenn haffue till des giffuet Byenn femb marck, femb Schilling, och en Huid af deris Laugshuß, liggendes wed Nørrewold, till Jordschylde, Och Erlig wellacht **Michell Wiibe**, Raadmand, nu haffuer affkiøbt dennom samme deris Laugshus, och det met Bøgning forandret, effter andre Boder och fry eigendomb, hand der hoes haffuer liggendes, Da haffuer hand af os wenligen werit begierindes, wij wilde selge hannom samme Laugshußes Grund frij for Jordschylde, och derom met os er bleffuenn foreenit, at hand haffuer fornøjet och betalt till mig, forn^te Søffrenn Ibßen, fyrgetiuffge gode gamble Daler paa byeßens Wegne; hwilcke pendinge kemneren, som nu ere eller hereffterkommendes worder, schulle vdsette paa rente, och deraff aarligen føre byenn Thuo gamble Daler, en marck, ni schilling thuo huide till Indtegt vdi stedet for forn^te femb marck, femb schilling en huid Jordschylde, Thi lade wij paa byeßens wegne, forn^te Michell Wiibe, hans Hußtroe, deris Arffninge, och efterkommere for samme Jordschylde her met aldeelis vere quiterit, och forn^te huses grund dennom herefter for frij eigendom att følge och tilhøre; Thill windißbyrde haffue wij ladet trøcke woris Stadzs Secret hengendes herneden fore, hoes forn^te byeß Kemners besegling. Giffuet vdj Kjøbenhaffn den 24 Aprilis Aar 1609.

Endnu har jeg at berette, at der ved Kjøbenhavns Raadstu-Arkiv bevares et Pergaments Gavebrev af ham, dateret 29 Sept. eller Mikkels Dag 1616, hvorved han skjenkede til St. Nicolai Kirke 16 Messing Lyse-Arme, og Piber, ligesom han havde overleveret Kirkeværgen to hundrede „enkende Rigsbaler in Specie,“ som skulde udsættes paa Pant, og Renten, 12 Rdl. aarlig, betales hver Mikkelsdag til Klokkeren, der for første Gang strax af Legator selv var betalt 12 Rdl., hvorfor han, fra 8de Oct. til 12te Febr., skulde holde bemeldte Lysepiber forsynede „med gode støbte Tællelys,“ og med deres Antændelse og Lysning forholde sig saa-

ledes, som i Gavebrevet omstændeligen er beskrevet. Gavebrevets Begyndelse lyder saaledes:

„Effterson vdi Sanct Nicolaj Kircke, om Vintertide vdi Froeprediken, emellom Femb och Sex Klockenn, naar Gudßtiennifte schall forrettis, er meget mørckt, och samme Kircke, formedelst bortschyldige Gield och daglige Bygning, icke haffuer forraade at lade opsette piber met Liuß paa Pillerne, at Almuen kunde see och kiende huer andre, naar de komme tilsammen at høre Guds Ord; huorudoffuer en part løse Gesinde och schelmsche Mennisker sig nogen Gang vdi saadan mørkhede haffue understaaet at berøffue och fratage quindsfolck och unge Børnn deris hatte, Huffuer och andre Kleder, met mere Bulder och Ulempe, som vdi Kircken icke bør at lidis, til hvilcken at forekomme, saa wel som och til Guds Ære og Kirchens Gauffn at forfremme, jeg aff christelig frij vilge och betenck Huff, met min kiærre hustrue, Anne Simenß Daatters goede Raade och sambtøcke haffuer stifftet och funderit, och nu met dette mit obne Breff stiffter, schencker och giffuer till forne S. Nicolaj Kircke sexten messings Liusarmer och piber, som ieg aldrede vdi forne Kirche haffuer ladet opsette."

Gavebrevet er til Vitterlighed underskrevet af Giverens Svoger, **Thomas Lorick**, Raadmand, og **Peder Kniphof**, Borger i Kjøbenhavn.

Mikkel Vibe, der, som ovenfor anført, døde 1624 [1], var 2de Gange gift, og havde med sin første Hustru tre Børn og med den anden fem; af hvilke nogle uden Tvivl døde unge; og kun om de paa Stamtavlen Nævnte kan jeg med nogenlunde Sikkerhed anføre Noget. Den mærkeligste blev:

---

[1]) Ligstene over ham og hans Hustruer, med Indskrifter, vare i St. Nicolai Kirke. See Resenii Inscr., p. 144–46. Man seer af Indskrifterne, at han havde i alt 8 Børn, 3 med den første og 5 med den anden Hustru.

Peder Wibe. Faderen havde 1612 sendt to Sønner til tydske Skoler og Universiteter, med **Laurits Mortensen** (Scavenius) cfr. Zwerg's sjell. Klerest, S. 248. Den ene maa have været **Peder Wibe.** 1616 kom de hjem, men rejste igjen ud 1617 under Sammes Anførsel. (ibid.) Peder Vibe er da sandsynligen forbleven i Frankrig. Der stod han i Krigstjeneste i tre Aar, og udmærkede sig. Efter en kort Rejse til Danmark, kom han tilbage til Frankrig, 1633, som dansk Resident, og blev da naturaliseret og adlet af Kong Ludvig den 13de. Adelsbrevet, dateret St. Germain en Laye, den 31te Jan. 1634, bevares i Familien[2]. Det begynder med Ytringer om, hvorledes Handlinger, der give Prøver paa Dyd og Tapperhed, medføre Adgang til Udmærkelser. C'est pourquoi, ayant reconnu en la personne de notre cher & bien aimé *Pierre Vibe,* sorti d'une bonne famille de la ville de Copenhague, capitale du royaume de Danmarc, beaucoup de louables qualités, qu'il à fait paroitre, tant en sa conduite qu'en son courage, depuis qu'il est en notre royaume & particulierement durant les trois annees, qu'il nous a servi d'homme d'armes en notre compagnie, nous ayant toujours suivi en nos armes & en plusieurs rencontres rendu des preuves de sa vaillance, & nous auroit donné occasion, apres l'avoir fait naturaliser de l'avantage de quelques prerogatives & marques d'honneur, & depuis ayant fait un voyage en son pays, il auroit eté reconnu capable de servir, & favorisé de l'emploi de Resident en notre cour, de la part du roi de Danmarc, notre bon frere, cousin, ami allié & confederé en quoi il s'est tellement comporté, & avec telle fidelite, prudence & dexterité que l'amitié, de longtemps etabli entre nos regales personnes, s'est encore fortifiée & augmentée par son moyen, au bien & l'avantage des deux courronnes, auquel emploi il continue encore de servir." —

---

[2]) Originalen, paa Pergament, var i nogen Tid i Klevenfelds Eje. (See hans Museum, Pag. 258, Nr. 15).

Om det Familien givne Vaaben heder det i Adelsbrevet, at det skulde, "pour marque de sa vertu, par une grace particuliere" have en Lillie. Skjoldet er firedeelt; det 1ste og 4de Feldt har paa hvid eller Sølv-Grund en sort Vibe, andet og tredie Feldt har paa en lige Grund 6 sorte Skraabjelker, fra venstre nedad til højre, hvilket muligen har været det gamle Stammevaaben, hvortil den franske Konge har føjet et blaat Hjerteskjold med en guul Lillie, og paa Hjelmen to krumme Svanehalse og Hoveder med Næbbene imod hinanden, holdende den gule Lilie. (Nordahl).

Adelsbrevet lød paa ham, Hustru, og Descendenter.

Paa dette franske Adelsbrev fik han Bekræftelse af Kong Christian den 4de ved Diplom af 7de Aug. 1634, saa lydende: „Christian d. Fjerde, G. A. B. Eftersom de udi Krieg oc oben marck beviiste berømmelige Bedrifter saadan Belønning lofligen hjemfører, som ved oc hoß posteriteten om deßlige Dyd oc Mandhafftighed kan vidne oc kundgiøre, Och vores kjære Broder, den Stormegtige og høibaarne Fyrste Kong Ludvig udi Frankrig Os elskelig Peder Vibe for de mandelig Gierninger, hand hands Kongel. Maiestæt paa 3 Aars Tid med sin Tieneste beviist hafver, hafver hannem med Skjold, Hielm og adelig Frihed begafuet, derhos venligen af Os begierendes, at Vi Os ikke alleniſt saadant vilde lade befalde, medens och samtycke at fornevnte Peder Vibe i Vore Riger och Lande saadan Højhed och præeminence ofver sin forrige Stand maa niude och beholde. Efterdi Vi nu naadigst gierne seer Vores Undersaatters Velstand och Forfremmelse, fornemmlig deris som os och Riget god och troe Tjeniste beviist hafver, som af forbte Peder Vibe til Vores naadigste contentement skeed er, da haffue vi høibemeldte Hans Kongl. Maystets Begiering venligen bevilget och samtycket, saa och hermed bevilge och samtycke, at forbemeldte Peder Vibe, og hans rette Børn och Affkom maa udi Vore Riger og Lande nyde frie Frelse, och saadan høyadelig Friheb, som andre Ridbere och Svenne her udi Vort Rige Danmark nyder

med Skjold og Hielm eftersom det udi dette Vort obne Bref malet staaer; Thi forbiude Vi alle og Enhver etc.

I Nov. 1634 kom han tilbage fra Frankrig, og blev strax skikket som Resident til det svenske Hof, hvor ham især overdroges det Hverv, at see det Ægteskab stiftet, som Kongen attraaede, men ikke havde det Held at faae istandbragt, imellem Sverrigs unge Dronning **Christine**, og Kongens Søn, Prinds **Frederik**, da Erkebiskop til Bremen, siden Kong **Frederik den 3die**[1].

Peder Vibe, der synes at have været en duelig Diplomat, nævnes i de følgende Aar ofte som den danske Konges Resident, ved det svenske Hof. Under sit Ophold i Sverrig havde han engang ved en Ligbegiengelse, en ubehagelig Rangstrid med den franske Resident, og det gik til Slagsmaal, efter den Tids raa Sæder. **Vibe** havde i Ligfølget faaet sin Plads i det første Par efter Liget; den franske Resident, **Jobel**, trængte sig frem og vilde gaae foran; og da **Vibe** vilde holde det ham anviiste Sted, kom det først til Skjeldsord, og strax derpaa til Slagsmaal, hvori den franske Residents Halskrave blev revet itu. De droge nu i største Hidsighed deres Kaarder; man skilte dem ad, men Hidsigheden var saa stor, at de strax gave sig i Kast igjen med hverandre, dog man fik nu Franskmanden bragt ind i et andet Værelse. Fjorten Dage derpaa, den 29de Sept., da Vibe gik fra Kirke, blev han oppasset af den franske Resident, som med høit Skrig og dragen Kaarde kom løbende efter ham. Vibe vendte sig, kastede sin Kappe af og greb til sin Kaarde, men Skjebnen var ham imod, thi Kaardegehænget faldt ham ned af Axelen, saa at han ej hurtigt nok kunde faae Kaarden draget; og da han vilde træde nogle Skridt tilbage, faldt han baglænds, og fik nu nogle Stik. Han kom snart op, og gav sin Modstander saadanne Stød i Hovedet, at han faldt ned paa Gaden. Begge Herrernes Tjenere kom ogsaa i Slagsmaal herover, men endelig maatte den franske forføje sig uden Kaarde hjem. Naturligvis gav saadan Tilbragelse

---

[1]) Herom i Ny danske Magazin, IV., S. 169—172.

Anledning til megen Omtale. Vibe var 1636 i Kjøbenhavn, og da han det følgende Aar atter fik en Mission til Sverrig, medgav de danske Rigsraader den 14 April 1637 ham en Skrivelse til det svenske Raad, af Indhold: „Vi formode, at I gode Hrr. ville gjøre den Anordning, at den edle og velbaaarne **Peder Vibe**, der nu som Resident igjen begiver sig til Sverrig, herefter bliver mainteneret ved saadan Sikkerhed, som jura gentium saadanne Personer og Potentaters Residenter tilstede" [1].

Da Krigen blev fra svensk Side begyndt 1643 blev **Vibes** Tilbagekomst til Danmark en Følge deraf, og han blev da brugt i andre Missioner til Polen og Frankrig [2].

I Aaret 1648 i Marts, da hans ældste Datter døde som Barn, var han, som Indskriften paa dette Barns Ligkiste viser, „General-Kommissarius i Norge [3] og kongl. Befalingsmand over Apostelgods Lehn". Dette Gods havde i den katholske Tid henhørt under Bergens Domkirkes Provsti, og var ved Reformationen blevet Kronens Eiendom.

Omtrent ved samme Tid blev han en af Rentemesterne [4] og Befalingsmand over Herrekwads Kloster i Skaane [5].

---

[1]) Tilbragelsen fortælles af Slange — **Holberg** — **Hofmann**, III. 266. Her henvises til: Les voyages de M. Des Hayes Baron de Courmesvin en Danmarc; à Paris 1664. 12. I dette lidet Skrift nævnes S. 63, men blot nævnes, at der havde været ubehagelige Forhold imellem **Vibe** og **Jobel**. Vibe nævnes nogle faa flere Steder i Skriftet, S. 33, 57, 105, 147, 199, 210. [2]) Slange's Christian den 4des Hist. 2den Deel S. 1220. [3]) At han 1648 blev Krigs-Kommissarius i Norge, siges i **Jens Lauritsen Wolfs** Diarium 5. Calendarium perp. S. 578. [4]) I Begyndelsen af 1648 vare **Steen Beck** til Vandaa og **Melchior Oldeland** til Uggerslevgaard Rentemestere. Sidstnævnte er død i Febr. 1648; den Førstnævnte døde ogsaa i samme Aar. I deres Sted kom **Jørgen Rosenkrantz** til Kjeldgaard, og **Oluf Daa** til Holmegaard. **Peder Vibe** er bleven det enten efter den sidstnævnte, eller tilligemed ham, i det tidligste mod Slutningen af 1648. I et Dokument af 6 Maj 1651 bleve Rentemesterne benævnte saaledes: 1) **Jørgen Rosenkrantz**, 2) **Oluf Daa**, og 3) **Peder Vibe**. Øverste Rentemester blev han 1653, da

Med Titelen af Rentemester findes han benævnt i et originalt Dokument, iblandt de Klevenfeldske Samlinger, saa lydende:

Memorial

Kongl. Mayt. Offuerster Secreterer Welbr. **Otto Krag** er wenligen ombedett underdanigst at anholde hoß Kongl. Mayt. om en Plaß vden den ny Østerport aff dennem, som nu bliffuer vddeelet, huoraf ieg vilde gjøre en haffue, som mig kan nogenlunde accommodere vdi den besuerlig husholdning ieg her vdi Kiøbenhaffuen haffuer. Jeg forbliffuer derimod altid

H. Secreterers
Tjenstwilliger Broder
Peder Wibe
mp.

Hans Kongelige Maytt. er Naad. tilfreds, at Rentemesteren **Peder Vibe** maa effter hans Begiering vduisis en haffueplads huor det best och beleiligst sche kand. Cantzeliet for Kiøbenhaffns slott 27 July Ao. 1650

Otto Kragh
mp.

Vibe var tilstede i Christiania 1656 ved Prinds **Christians** Hylding.

Derfra rejste han den 9 Sept. s. A. til Tronhjem, da han var bleven kongl. Befalingsmand, eller, som det da kaldtes, Lehnsmand over Tronhjems Lehn[1], men da den tronhjemske Gaard og Lehnet blev ved den roeskildske Fred af 26 Febr.

Jørgen Rosenkrantz blev Hofmester i Sorø (efter **Falk Giøe**, som døde 17 Sept. 1653). **Oluf Daa**, der var foran P. Vibe, var tidligere afgaaet, og i hans Sted var **Peder Reetz** kommen (R.). [5]) Om dette Gods see Tunelds Geogr. over Sverrig 1793. II. S. 474. P. Vibe er i Indskriften paa hans yngste den 3 Jan. 1655 afdøde Datters Ligkiste benævnt som Overste-Rentemester, og Befalingsmand over Herretzwads Klester.

[1]) Det ham derpaa meddeelte Forlehningsbrev er trykt i Budstikken, 6 Aargang S. 223–230.

1658, 6te Art. afstaaet til Sverrig blev hans Tilbagereise til Danmark en Følge deraf.

Fra det korte Tidsrum, i hvilket han var i Tronhjem, haves et kongeligt aabent Brev til ham af 22 Juli 1657 Røraas Kobberværk vedkommende[1].

I Maj 1658 skal han have forladt Lehnet, dog synes det, at han endnu i nogle Maaneder forblev i Norge[2], førend han

---

[1]) I Geheime-Archivet bevares: „Obet Bref at Røraas Participanter skulle lade Kaaberet følgelig være til **Peder Vibe**", saa lydende: F. 3. Giøre alle vitterligt, at eftersom vi tilfinds er sielf efter privilegierne at ville beholde det Kaaber, som ved det Røraaske verch i vort Riige Norge allerrede wunden er, og i vor Kjøbsted Trundhiem findes, som iche fortoldet er, saa oc huis som ved bemelte Røraas werch ligger, eller herefter indtil paa viidere naadigst Anordning een Tid lang vundet vorder, for ordinaire werchens Gang, nemlig 50 Rdl. Skippundet, saa befales hermed forskreffne werks Participanter at de samme Kaaber, som allerede der ved wercket vundet er, eller herefter som forskreffuet staaer vundet vorder, lader være følgagtig till os Elskelig **Peder Viibe** paa vore Veigne imod tilbørlig Qvitance, med huilchen Qvitance de sig viidere hos os Elskelig **Selio Marselis**, eller hans Fuldmegtige i vort Riige Norge, hafuer at angifue, som den skal annamme, oc deraf enhuer Participant sin Andeel pro quota betale, som forskrefuet staar, Skippundet til 50 Rdlr. beregnet, huor paa hand oc Wexelsbreff skal gifue paa Amsterdam paa 6 maaneder med Rente beregnet 6 pro Cento om Aaret in Banco at betale. Gifuet etc. Hafn. d. 22 Juli 1657. [2]) Staden Tronhjem blev indtagen af de Svenske den 11 Aug. 1658, og den svenske Befalingsmand Friherre **Claus Stjernskjold** modtog den 1ste Sept. Hyldingen. I et tidligere Brev til **Vibe** dat. 19 Juli 1658 fra Kong **Frederik den 3die** kaldes han endnu Lehnsherre (Præfectus). Hos **Hofmann** (Noten S. 266) henvises til samme i Lunigs Epist. Procerum, Tom. 3 pag. 985. Det er ogsaa — paa Fransk — indrykket i Des Portes Lettre escritte à Msr. Cojet touchant l'exposition qu' il à fait des causes, qui ont poussé Sa Majeste de Suede à porter la guerre de nouveau dedans le Danmarc. 4to. (Hjelmstjernes Bogkatalog S. 382 Nr. 461). Tronhjem blev tilbagetaget af de Norske, og ovennævnte **Cl. Stjernskjold** maatte den 11 Dec. 1658 tilbagelevere Staden, efterat den i sex

tiltraadte Reisen til Danmark, hvor han i samme Aar døde den 7 August. Han blev begravet i Roeskilde Domkirke. Han ejede i Kjøbenhavn den Gaard i Farvegaden, hvor nu Vartou Hospital er, og som forhen havde været Tycho Brahes. Den blev senere af Vibes Eftermand i Ægteskabet, **Joachim Wind**, solgt til de Fattiges Forstandere [1].

Han var Eier af **Gjerdrup**, en Gaard beliggende i Boeslunde Sogn, Vesterflakkeberg Herred, Sorø Amt. Det berettes, at han havde kjøbt endeel Kirkelader for 10 Rdl. Stykket, og af sammes Materialier byggede Gaarden [2]. Geheime-Arkivet bevarer Concepter af nogle i Aaret 1654 udgangne kongl. Ordrer, dat. Flensborghuus den 10 Oct., 11 og 12 Nov. angaaende Gods i Antvorskov Lehn, som Vibe søgte at faa mageskiftet imod andet kongl. Gods, hvorom Undersøgelse skulde skee „saaledes at Kongen og Kronen ved Omvexlingen skeer Fyldest".

Under sit Ophold i Frankrig havde han en Forbindelse med en fransk Dame, hvorom man kun veed, at han havde med hende en Søn, den nedenfor nævnte **Johan Vibe**, der blev lyst i Kuld og Kjøn, blev adlet og senere en vigtig Mand.

Siden blev **Peder Vibe** gift med **Anne Cathrine Budde**, en Datter af **Frederik Budde** til Nitzau [3] og Frue **Anne Axelsdatter Urup** til Vognserup. Brylluppet stod d. 24 Oct. 1639 [4].

Da hun havde været Enke i fire Aar indgik hun d. 16 Dec. 1662 nyt Ægteskab med **Joachim Frederik Wind**, som derved blev Herre til Gjerdrup [5].

Uger havde været belejret. Om Tilbagetagelsen see den i Samlinger til det norske Folks Sprog og Historie VI. 1 H. 195—202 af **J. C. Berg** gjorte Meddelelse.

[1]) Pontoppidans **Origin. Havnienses** S. 296. [2]) Danske Atlas III. 37. VI. 310. [3]) Om Familien **Budde** see Wielands lærde Tidender 1725 S. 449. [4]) Danske Magazin I. 220, hvor, i det Udtog der gives af Dr. **Jacob Mathisen's** Tegnebog, anføres, at denne for Peder Vibes Brudevielse fik bemeldte Dag 16 Rdl. [5]) Han blev siden Stiftamtmand i Tronhjem, døde der den 3 Juni 1688, og blev

Naar det af Hofmann siges, at hun med sin første Mand, Vibe, ingen Børn havde, da er dette urigtigt. En Søn Christian Vibe blev Stamfader for den i Norge levende talrige Vibeske Familie [1], og to som Børn døde Døttre ligge begravede i Roeskilde Domkirke, hvor Faderens og Moderens Lig ogsaa bevares [2].

Peder Vibe's Brødre Christian og Simon kom 1621 i Huset hos Subrektor Ant. Walter ved Skolen i Stettin [3]. Siden rejste Simon V. 1627 udenlands med Magist. Christen Stougaard; 1632 i Aug. kom han, paa Grund af sin Moders Død, tilbage til Danmark (Windingii Acad. Hafn. p. 352—3). Han fik et af de 35 Kanonikater, som hørte i forrige Tider til Roeskilde

---

begravet i Tronhjems Domkirke. Indskriften paa hans Ligkiste, som læses i L. D. Klüwer's „Norske Mindesmærker" 1823 S. 26—27, giver nogle faa Notizer om ham, og Berigtigelse til den Stamtavle og de biographiske Efterretninger om Familien Wind, som haves i Hofmans hist. Efterr. om danske Adelsmænd, 2 Deel S. 25, o. f.

¹) Dct. Medic. Poul Moth, der i hendes sidste Sygdom var hendes Læge, har, efter hendes eget Udsagn, omnævnt to Børn en Søn og en Datter, som hun har havt med Vibe. I et Brev fra ham til Professor Thomas Bartholin, dater. Cal. Sept. 1663, og optaget i Act. med. et phil. pars I. pag. 16—34, under Overskrift: Paracenthesis in hydropica, hedder det: "retulit, se majores perferre cruciatus, quam unquam antea, ubi, vivente primo marito, & filium & filiam diversis fuerat enixa temporibus, partus tempore, percepisset. ²) Behrmann om Roeskilde. 1833. S. 113. Efter Indskrifterne paa Ligkisterne — som dog ej hos Behrmann ere optagne, ere Navnene og Tallene paa min Stamtavle optagne. ³) Man erfarer dette af Skriftet: "Gnomologia — opera Ant. Walter, Scholæ Stettinensis Subrectoris, trykt i Stettin 1623. 8, nævnt i Suhms Samlinger, de ældre, 1 B. 3 H. 174. Skriftet er tilegnet Borgermester Michel Vibe, og Peter Kniphof, og deri roses den store Omsorg, som Vibe to Aar forud havde havt for sine to benævnte Sønner, som han havde anbefalet til at faae optagne i Forfatterens Huus.

Kapitel, nemlig Præbendet Hersted, (Suhms Samlinger 1 B. 3 H. 111), og har vistnok levet til efter Souverainitetens Indførelse, da han kaldes sidste Besidder af hint Kannikedomme. Han forekommer ogsaa 1646 at være sendt til Sverrig for at faae undersøgt noget Erts fra Norge, der ansaaes guldholdigt[1].

Johan Vibe, Peder Vibe's Søn, er sandsynligen født i Frankrig. I sine yngre Aar skal han have været Søkapitain i hollandsk Tjeneste; men kom derfra til Danmark og i dansk Krigstjeneste. Under 25 Maj 1671 fik han dansk Adelsbrev, i hvilket han benævnes Oberst ved det Oplandske Regiment til Fods, og „for hans, saavel til Lands som til Vands beviste gode, tro, og tapre Tjeneste" vorder erklæret „for en ret riddermessig Adelsmand, saa at han og hans ægte Livs-Arvinger og Descendenter af Mand og Qvindekjøn udi alle Maader af alle og enhver skulle agtes, æres og holdes lige med andre gamle paa Fæderne og Møderne af adelige Ahner og Slægter fødte og baarne Tourniers og riddermessige Adelsfolk." Om Navn og Vaaben hedder det: at han maa „bruge og føre det samme adelige Vaaben og Stammenavn, som hans afdøde Fader før hannem brugt og ført haver". Adelsbrevet indeholder ikke Aftegning af Vaabnet.

1676 fik han under 13 August kongl. Ordre at overtage Kommando over en Eskadre, der skulde understøtte en norsk Hær under **Gyldenløve** i Foretagender mod Gothenborg. Som Kommandør for Eskadren gjorde han Fjenden megen Afbræk indtil han henimod Midten af November s. A. kom, med de ham undergivne Skibe, tilbage til Sundet[2].

---

[1]) Slange. 2 Deel. 1422. [2]) En Beretning om hans Virksomhed i bemeldte Kommando, grundet fornemmeligen paa nogle Skrivelser, der forefindes i Originaler i det kongl. Geheime-Arkiv, har Capitiain **August v. Baggesen** meddeelt i Arkiv for Søvæsenet Nr. 42 eller XI. B. 2 St. 1839 S. 157—176. Jvf. Ny danske Magaz. IV. 133.

1680 kaldes han „Obrist ofver de danske og norske Regimenter de marine" i et d. 5 Juni s. A. udstedt aabent Brev, der ophæver det imellem ham og **Johanne Marie Sandrart** knyttede Ægteskabsbaand, med det Tillæg, at han ej, medens hun levede, maatte indlade sig i nyt Ægteskab; men under 2 Dec. 1682 blev det ham af særdeles kongl. Naade tilladt, at forbemeldte Brev ej skulde være ham hinderlig i at indlade sig i nyt Ægteskab, naar han maatte finde det for godt. Han indgik da Ægteskab i Jan. 1683 med **Margrethe Marie Gaarman**, Datter af en Landkommissarius i Norge, **Johan Gaarman**[1].

1685 nævnes han som Generalmajor. Han modtog den 19 Juni 1685 Kong **Christian** 5te paa Kongens norske Rejse med en højtidelig Salut paa Dovrefjeld.

Derefter blev han Generallieutenant over Tropperne i Norge.

Den 18 Nov. 1693 blev han Ridder af Dbrog, og havde Valgsproget: Fidele & Reconnaissant.

1708 i Dec. blev han Vicestatholder i Norge, og Stiftsbefalingsmand over Aggershus Stift, og under 16 April 1709 udstedtes en kongl. Resolution om fri Skydsheste til hans Møblers og Husgeraads Flytning fra Tronhjem til Christiania; men en Flytning med hans Familie fra Tronhjem fandt ikke Sted; thi han døde i det følgende Aar 1710 d. 28 Febr. paa Hlade ved Tronhjem, og i denne Stads Domkirke blev han begravet, ligesom hans Hustrue, der var død 1690, ogsaa var begravet der[2].

Hans efterladte Døttre stiftede et lidet **Legat** for Fattige i Tronhjem til hans Minde ved et Gavebrev, dateret Tronhjem den 6 Juni 1739; saa lydende:

---

[1]) Om den benævnte **Johanne Marie Sandrart** fra Amsterdam indeholdes Notitser i et Andragende til Kongen, fra den hollandske extraordinære Gesandt **Moering**, dat. Kjøbenhavn d. $\frac{1}{2}\frac{6}{8}$ Sept. 1685, i det kongl. Geheime-Arkiv. [2]) Indskrifterne paa deres Ligkister læses i **Klüvers** norske Mindesmærker S. 29. Familien havde i Domkirken en Begravelse, som er gjenmuret. See **Schwach's** Beskriv. over Domkirken S. 25.

„Vi underskrevne kjendes og hermed vitterligt giør, at vore allerkjæreſt nu i Herren hensovede salige Forældre, den velbaarne Herre, Herr **Johan Vibe**, Ridder, Geheimeraad, Vice Statholder og Generallieutenant i Norge, samt hans Velbaarne Frue, Frue **Margarethe Gaarman** haver skjenchet og givet Eet hundrede Rixdaler til denne Byes Fattige-Huus, til en ſtaaende Kapital, at Renten der af aarligen til et godt Slagtenød for Husets Lemmer skulde anvendes; hvilcken Rente de vore kjære Forældre i deris levende Live beſtandig udgivet haver, og vi deris Børn efter dem til denne Dag, saalænge vi her ved Steden har været bosatte; og som Guds Forsyn nu kalder os og vor Familie her fra, saa have vi til vore kiære salige Forældres chriſtelige vilje at fyldeſtgiøre og deres heberlige Amindelse at conservere, udbetalt ovenmelte Capital og Gave med contante Eet Hundrede Rixdaler, giørendes derom saadan Anordning: 1) At samme Capital bliver nefnet **Johan Wibes Capital.** 2) at den til Fattighuusets eller Kiærlinghuusets Gafn og Nytte forbliver til ævig Tid, saa længe denne Bye ſtaar. 3) at Renten deraf aarligen anvendes til et gaat Slagtenød at uddeele blant Lemmerne; med mindre Forſtanderne eragte det meere fornøden, at Renten i Penger til enhver uddeelies, da giøre de som gaat synes. 4) at Capitalen forbliver under Capitulets Forsvar, ſerdelis Fattighuusets Ober-Inspecteurer nuværende og efterkommende at besørge dends som de andres Conservation, som chriſteligt og ret kand være. Dette Gavebrev vi underskriver og forseigler, tachendes Gud for alt gaat, som vore kiære Forældre og os paa dette Sted er vederfaret."

Samtidig med Vice-Statholderen **Johan Vibe** levede en **Chriſtian Vibe**, der nævnes i Sø-Etatens Annaler, og muligen var Broderſøn af **Peder Vibe**. Paa den Hofmanske Stamtavle er han ikke optagen. I Slutningen af de **Nordalske** ovennævnte Notitser er han nævnt blot med den Anmærkning: „til

nærmere Undersøgelse". Jeg har troet rigtigst paa min Stamtavle at anføre ham, med et (?), paa den Plads, som de følgende Oplysninger synes at anvise ham, idet de lede til den Forudsætning, at der iblandt Peder Vibes unævnte tre Søskende har været en Broder, Johan Vibe, og at denne har været Fader til bemeldte Christian Vibe.

Det jeg om denne har fundet er følgende: Han blev 1684 i December udnævnt til Eqvipagemester paa Holmen. 1688, 14 Aug. fik han Ordre at krydse med 4 Fregatter i Nordsøen for at anholde og opbringe alle hamborgske Skibe, som kom fra Archangel og Grønland. 1689, da en stor Udrustning under General-Admiral-Lieutenant N. Juel gik til Østersøen, var Chr. Vibe, som imidlertid var avanceret til Schoutbynacht, Chef for Orlogsskibet Prinds Georg. 1690, 5 April blev han udnævnt til Chef for Værftet i Christiansand. Den 6 Okt. 1699 blev han forløvet fra denne Post, men 5 April 1701 igjen ansat i samme. 1704, 2 Juli er han igjen afgaaet[1]). Han flyttede til en adelig Sædegaard kaldet Lundegaard, beliggende i Lister Lehn og Vandsø Sogn, hvilken Gaard blev ham 1704 tilskjødet af en gammel Adelsmand Anders Friis. Gaarden havde været ejet af de Benkestokker, Theister og Friser. Her døde han i Sept. 1716 og blev begravet i Vandsø Kirke[2].

Hans Søn Johan Vibe blev 30 Jan. 1700 udnævnt til Premier-Lieutenant i Søe-Etaten, gik Officeers-Graderne igjennem indtil han 26 Nov. 1715 blev Kommandør. Den 30 Dec. 1719 afgik han i Naade med Pension[3], og flyttede da til Faderens benævnte Gaard i Norge, og levede der endnu 1748[4].

---

[1]) Garde om Sø-Etaten I. 301, 311, 326, 334, 352. II. 20, 84. [2]) Norsk topographisk Journal 13 Hefte S. 11—13. [3]) Garde. II. 13, 127. III. 634. [4]) Iblandt de Klevenfeldske Samlinger om Adelige, i det kongl. Geheime-Arkiv, er et Brev, dateret Vandsø Præstegaard paa Lister 20 Maj 1748, fra M. Tyrholm, Sognepræst og Provst, til Svar paa et Circulair, der var udstedt til

Om en **Michael Vibe**, der døde 1718 som Kapitain-Lieutenant i Sø-Etaten [1] har været Søn af ovennævnte Schoutbynacht kan jeg ikke oplyse. — Imidlertid er det sandsynligt. —

Om **Christian Vibe**, Søn af **Peder Vibe**, vides ei Stort, da han synes at have havt et lidet bevæget Liv; han blev Kapitain og Kommandant paa Skognes Skandse i Tronhjems Stift, og døde i denne Post den 24 Nov. 1697 i hans Alders 50de Aar, hvilket sees af en Fane i Alstahoug Kirke, med Vibernes Vaaben, og en Indskrift [2]. Hvo der har været hans Hustru vides ikke. Af hans Børn var

Johan Christian Vibe først ude i Krigsfærd i Brabant; siden udmærkede han sig som Lieutenant under Frederikshalds Beleiring, da han den 8 Dec. 1718 forsvarede, med to Underofficierer, 30 Mand og en Tambour, Gyldenløves Skandse indtil

---

Autoriteterne baade i Danmark og Norge, om de da levende adelige Personer. Der var da, hedder det, kun een Adelsmand der i Sognet, nemlig **Johan Vibe**, som var 73 Aar gammel. Han havde tjent ved Orlogsflaaden indtil 1720, da han, efter Fredens Slutning, blev i Naade demitteret med Pension. Han havde givet Præsten den Forklaring: at hans Moder var **Magdalene Vestphal**, en Borgers Datter fra Lübeck, — fremdeles at hans Farfader var **Johan Vibe**, Broder til Lehnsherren i Tronhjem **Peder Vibe**, og hans Farfadersfader var **Michel Vibe**, Borgemester i Kjøbenhavn. Hans Hustrue var **Nicolaja Meng**. Hun levede da endnu, og de vare uden Livsarvinger. Hendes Fader var **Hans Nielsen**, forbum Amtmand over Bergenhuus Amt, hendes Farfader var **Niels Hansen**, forbum Overkrigskommissarius i Norge. Blandt de Klevenfeldske Papirer ligger ogsaa et Brev dat. 24 Sept. 1746 fra Commandeur **Johan Vibe** selv, omtrent af lige Indhold, men kortere og mindre fuldstændigt. Naar denne Olding siger, at hans Farfader, **Johan Vibe**, var Broder til **Peder Vibe**, da bliver derved det paa Stamtavlen antagne Slægtskabsforhold mere, end sandsynligt.

[1]) **Garde.** II. 19, 135. III. 641. [2]) **Klüvers** norske Mindesmærker S. 64.

han, kun med 6 Mand i Live, maatte trække sig tilbage ind i Fæstningen [1]. Derefter blev han Kapitain ved første aggershusiske Regiment; og ægtede den 23 Nov. 1712 Oberstlieutenant **Rasmus Olsøn Strømsøes** Datter **Ellen**, med hvem han havde 5 Børn.

Af **Peder Vibes** Søstre blev den ene, **Mætte Vibe**, Stammoder for en talrig Slægt. Hun blev gift med Dct. Theol. **Mads Jensen Middelfart**, der 1618 var udnævnt til Sognepræst ved St. Nikolai Kirke i Kjøbenhavn, blev kongl. Hofpræst, og 1620 Biskop i Skaane [2]. Det var hans tredie Ægteskab, og kun hans Børn med hende vedkomme vor Stamtavle, og de til samme hørende biographiske Optegnelser. Børnene bare Navnet **Lund** efter deres Fødested, men en Søn fik i Daaben Morbroderens Navn, og denne blev netop en af de mærkelige og anseete Mænd i vor Historie, nemlig:

Michael Vibe [3]. Han blev født i Lund den 23 Dec. 1627. Efter at have i de første unge Aar faaet Undervisning hjemme, blev han sendt til det daværende Gymnasium i Viborg, hvorfra han i sit 17de Aar blev Student ved Kjøbenhavns Universitet. Her studerede han i to Aar, og drog derpaa til Leiden og siden til Paris, og studerede Lovkyndighed, Politik, Historie m. M. Han kom 1650 tilbage til Kjøbenhavn; men efter et kort Ophold her, drog han igjen paa en Udenlands-Reise; ledsagende som Hovmester **Otto Scheel**, Søn af **Christen**

---

[1]) **Joh. Ad. Franzen's** Gjenlyd af danske og norske Søheltes og andre Krigeres Tapperhed. Viborg 1783. 8. S. 284. [2]) Om ham see **Bloch's** fyenske Geistlighed, 3die Hefte 1789 S. 611—623. **Zwergii** Sjellandske Cleresi 542 — **Hofman** III. 266—7, og Stamtavlen derved — Liter. Lexikonnerne. — Fra Dr. **Mads Jensen Middelfart's** Haand haves adskillige Ligprækener, der give Bidrag til Personalhistorien. [3]) Efter hans Død udstedtes af **Cosmus Borneman** et Program, dat. 23 Maj 1690, skrevet af **Joh. Mule**, hvorfra nogle af mine Notitser ere tagne. Over hans forud afdøde Hustru udstedtes af **Nold** et Program, dat. 24 Jan. 1683.

Scheel til Fusingø og Vallø. Fra denne Rejse igjennem en stor Deel af Europa, kom han tilbage 1658. Ikke længe derefter tiltraadtes en ny Udenlands-Rejse med **Ditlev Rantzau**, Søn af Greve **Christian Ranzau**. Efterretningen om dennes Død hjemkaldte dem, og **Michael Vibe** blev nu paa Grevskabet Ranzau den unge Greves Raad, og Godsbestyrer. Hans erhvervede Kundskaber og Forretnings Duelighed bleve snart erkjendte, og med Hurtighed skred han nu frem paa Embeds og Ærens Bane.

Da Kong **Frederik** d. 3die ved Befaling af 26de Jan. 1661 havde anordnet en Kommission til at forfatte en almindelig Landslov, blev **M. Vibe** Medlem af samme Kommission, der bestod af 23 Medlemmer, tildels af Landets dygtigste Jurister.

1667 blev han gift med **Margrethe Cathrine Reimer**, Datter af **Henrik Reimer**, Krigskommissarius og derefter Inspektør over Greve **Christian Ranzaus** Godser i Jylland, og **Anne Hannemann**.

Siden blev Michael Vibe Vicekanzler i Glückstad, og derfra kaldet 1679 [1] til at have Bestyrelsen af Kronprinds (siden Konge) **Frederiks** (den fjerdes) Opdragelse og Undervisning.

1679 blev han ved Patent af 15 December adlet, efter Patentets Udtryk: „i Henseende til hans gode og tro Tjeneste, som Etats-, Justits-, Kancelli- og Kommerce-Raad, samt Inspektør over Hs. kongl. Høihebs Prinds Frederiks Edukation"; det lyder paa ham og hans ægte Livsarvinger, og Afkom af Mands og Qvindelinien.

1681, den 16 Apr. blev, efterat hin kongl. Kommission var bleven færdig med det befalede Lov-Udkast, udstedt en kongl. Ordre, til **Vibe**, **Vinding**, **Schøller**, **Scavenius** om hver for sig at igjennemlæse hele Loven, og derefter en til to Gange om Ugen at conferere med hinanden derom [2].

---

[1]) See Suhms Samlinger til den danske Historie. 1 B. 2 H. S. 208. [2]) **Holbergs** Danm. Hist. III. 679. — Kongslev I. 87—88.

I denne Periode forefaldt den mærkelige Sag mod den lærde Ole Rosenkrands, som 1681 havde udgivet sit bekjendte Skrift: Apologia nobilitatis Danicæ, hvis Yttringer om Regjerings-forfatningen og om Kongen ansaaes fornærmelige, og derfor paa-droge Forfatteren Generalfiskalens Tiltale; og den haarde Høiesterets-Dom, affagt den 2 Marts 1682. Ligesom Vibe havde, da Skriftet var udkommet, uddraget 40 Poster, som skulde være for-nærmelige imod den indførte Regjeringsform, saa finder man ham ogsaa at have været iblandt de voterende Høiesterets-Assessorer. Ole Rosenkrands's Fader, Holger Rosenkrands, havde endel Aar iforveien tilføiet Vibes Fader, Dr. Mads Jensen Middelfart en grov Fornærmelse, hvorfor Sønnen nu maatte undgjelde [1].

1683 blev Vibe, i Holger Vind's [2] Sted, Vicepræses i det danske Kancelli.

1684, den 5 Mai blev han Ridder af Dannebrog: Hans Valgsprog var Deo Duce.

Han døde den 1 Mai 1690 i Kjøbenhavn, og Sognepræsten til St. Petri Kirke, Lassenius, holdt Ligprædiken over ham, ligesom forhen, i Aaret 1684, over hans ovennævnte Hustru [3].

Portraiter af begge Ægtefolkene haves, efter Malerier af Andersen, stukne i Kobber af Hubert v. Schaten, i vore Samlinger af kobberstukne Portraiter.

Michael Vibe blev, ligesom siden hans Søn, kaldet Herre til Freienfeld (Dominus in Freienfelde).

---

[1]) See Bloch's fyenske Geistlighedens Historie III. H. S. 614 o. f. — Ole Rosenkrands's Levnet er givet i C. P. Rothe's „Eftermæle", Dec. 1753, tilligemed Aktstykkerne i den mærkværdige Proces. See og Hofman II. S. 93—99. [2]) Om Holger Wind, som døde 5 Juni 1683, see Hofman II. 30—31. [3]) Disse to Ligprækener paa Tydsk bleve trykte, men man har dem, som ovenfor sagt, ikke i vore Biblio-theker. Et Epitaphium over M. Vibe er i det Vibeske Kapel i St. Petri Kirke. En latinsk Indskrift over bemeldte Kapel er aftrykt i Pontoppidans Marmora Danica I. p. 115, — hos Hofman III. S. 268—9; og hos Jonge S. 29.

Ditlev Vibe til **Freienfeld**, Nysnævntes Søn, blev født 1670. Opdragen med Kong **Frederik** d. 4de, blev han Kongens trofaste Ven, Ledsager i Krigene, dygtig Embedsmand i de høje Poster, som ham betroedes. Faderen, som lod ham i hans Ungdom gjøre en Udenlands=Reise, skrev paa Tydsk et Udkast til den Instruktion, hans Hovmester skulde følge. Om Studierne hed det blandt andet, med hans egne Ord: „Dem studio historico muß er die geographiam, chronologiam, die Sittenlehre oder ethicam, das studium politices beifügen, und alles ad praxin und usum in dem gemeinen Leben dirigiren, dero behuf dann nöthig seyn wird, mit ihm allerlei politische Fragen so aus dem vornehmsten historicis können erzogen werden, oder auch täglig vorfallen pro & contra zu ventiliren, dadurch das judicium nicht allein geschärffet, sondern auch die Zunge beredt und geschickt wird, nicht weniger soll er die gebrauchlig curialia bei Höffe, und wie man bey der einen oder andern Gelegenheit in öffentliche Versammlungen nach dem heutigen Style und Art zu reden pflegt erlerne, und dahero in Acht nehmen wie andere geschickte Leute geredet haben, und worinn sie eins mit das andere mit guter Anständigkeit vorgebracht haben." Han skulde og lægge sig efter Tegning, Architectur, Krigsvidenskaber, ligesom og Legems=Øvelser etc. At det blev Hovmesteren paalagt, at paasee, at Sædelighed, Sparsommelighed og godt Forhold i det Hele blev iagttaget, kan man vel vide. En senere Instruction blev udstedt til **Daniel Møller** om at rejse til Leipzig, for at antage sig den unge Vibe, og derfra rejse til Regensborg. Man seer af samme, at en „Mr. **Schultz**" har været hans første Hovmester, og, som det synes, brugt for mange Penge.

Efter Hjemkomsten var D. **Vibe** Kammerjunker, indtil Kong **Christian** d. 5tes Død. Da **Frederik** d. 4de havde tiltraadt Regjeringen blev han Oversekretair i det danske Kancelli. 1701 den 28 Aug. blev han Ridder af Dannebrog; og hans Valgsprog var: non mihi sed domino. 1708, den 6 Dec. kom han i Conseilet. Paa Kongens i Slutningen af Aaret

1709 begyndte Rejse til Italien var Vibe med i Følget. 1712 den 20 Dec. saae man ham i det blodige Slag ved Gadebusch ogsaa i Kongens Følge [1]. 1714 var han, tilligemed Geheimeraad og Ridder af Elefanten **Otto Krabbe**, Kommissarius ang. den afdøde Enkedronning **Charlotte Amalies** Efterladenskaber. Fra 1714 til 1721 var han Amtmand over Gottorp Amt. I denne Post var han, da han 1716 den 6 Jan. blev Ridder af Elefanten. 1721 den 2 Dec. udnævntes han til Statholder i Norge [2]. Det Regjerings-Kollegium, som i kort Tid havde været der, under Navn af Slotsloven, blev ved Rescr. af 17 Apr. s. A. ophævet.

Han døde i Christiania den 5 Nov. [3] 1731, ugift, og blev, som Christianias Ministerialbog for samme Aar viser, bisat i vor Frelseres Kirke der i Staden, i **P. Collets** Begravelse. Om Liget siden er bleven ført til Danmark, vides ikke, men dette er dog lidet rimeligt, derimod er det sandsynligere, at det, tilligemed alle øvrige Lig, som fandtes i Kjelderen under benævnte Kirke, blev nedsat i den Kirken omringende Gravlund, da Kjelderen blev opfyldt og planeret og Gravlunden indrettet, for omtrent 20 til 30 Aar siden. Ligesom **Vibe**, og Stiftamtmanden over Agershuus Stift **W. de Tønsberg** havde i levende Live været trofaste Venner, saaledes fulgte de ogsaa hinanden i Døden, idet den ene blev bisat den 25 Sept. 1731, og den anden den 2 Nov. s. A. Begges Portraiter, malede i Olie, ejes af Provst **Joh. Vibe** i Gusdal. [4].

I det danske Adelslexikon bemærkes, at Adelsstammen uddøde med **D. Vibe**. Dette er kun gjeldende om de mandlige Descendenter af den her omtalte qvindelige Sidelinie.

---

1) See **Torm's** Antegnelser til Kong Frederik IV.s Historie, i **Suhm's** ny Saml. til den danske Historie 2 B. S. 18. 2) Den ham som Statholder under 17 April 1722 givne Instruktion er trykt i de Suhmske nye Samlinger 2 B. 1 H. 172 ff. og atter i Ny danske Magazin III. 155—160. 3) Ifølge Hofmans Stamtavle; men den er efter Suhm's Samlinger II. 184. 4) Meddelelse fra Hr. Cand. Juris **W. Lassen**.

Ditlev Vibe var, faa Aar efter at være kommen til Norge, bleven Ejer af Baroniet Rosendal i Bergens Stift. Det var nemlig kommen i Kronens Eje, og blev 1725 solgt til Ditlev Vibe for 20,000 Rdl., som et frit privilegeret Gods, og med de friherlige Rettigheder, det hidtil havde nydt, dog uden Navn af Friherskab eller Baroni, og uden at det igjen blev Lehngods. Efter Ditlev Vibes Død forblev det i Familien i Sidelinien indtil 1745, da det blev overdraget til den bergenske Lektor i Theologien Londeman (1749 adlet med Tilnavnet Rosencrone)[1].

Ditlev Vibe skjænkede 300 Rdl., hvis Renter to af de „elendigste Sengeliggende" i Christiania skulle nyde[2].

Hans Bibliothek nævnes som det betydeligste i Norge i den Periode[3].

Af de Mænd af Familien Vibe, om hvilke hidtil blev berettet, bleve de Førstnævnte især mærkelige ved Handelsvirksomhed, hvorved de erhvervede sig Hæder og Anseelse, og en Formue, der grundede Adgang for deres Sønner til saadanne Forbindelser, at de ved Krigsdaad og Forretningsduelighed kunde svinge sig op til de højeste Statsposter, og altsaa sees i Kongernes nærmeste Omgivelser, som sammes trofaste Venner, Raadgivere og Statstjenere. Nogle Aartiender henrandt derpaa, i hvilke Navnet var mindre kjendt, men da fremstode atter i denne Familie, men i en Fredsperiode, fire Mænd, der bleve mærkelige ved berømmelig Virksomhed, til Fædrenelandets Gavn.

1. Johan Vibe, der erhvervede sig især Navn i vor skjønne Literatur som Digter. Han er født 1748 paa Bragnæs i Norge; og blev 1766 Student ved Kjøbenhavns Universitet.

---

[1]) See de af Hr. Justitiarius J. C. Berg i „Samlinger til det norske Folks Sprog og Historie" VI. B. 1 H. 1838 givne Efterretninger om det ældre Rosendal Baroni m. M. S. 227 o. f. [2]) Underretning om offentlige Stiftelser og Legater i Christiania og Aggershuus Amt, 1831, Qvart, S. 13. [3]) Thura's Idea hist. liter. p. 234.

Da det norske literaire Selskab [1] i April 1772 var stiftet, blev han et af dets vigtigste Medlemmer. 1778 blev han Kammersekretair, ligesom han var Privatsekretair hos Geheime Kabinets-Sekretairen Ove Høegh-Guldberg. 1782 døde han [2]. Et Skuespil af ham: „De nysgjerrige Mandfolk", udkom efter hans Død [3]. Det var ved Smaadigte, saasom Klubviser, at han især blev bekjendt, men det er kun lidet, man har trykt fra hans Haand, og meget adspredt. Mest bekjendt blev Visen: „Den Skaberen skjænkte en oplyst Forstand" [4]. Naturligvis kunde den Aand, der hersker i samme, ikke andet, end vække den alvorlige og gudfrygtige Guldbergs Mishag, hvorfor Digteren tilføjede Slutningsverset: „Saa tænker den rasende Ungdom" etc. Man fortæller, at da Guldberg havde hørt ymte om Visen, og ladet sig give en Afskrift deraf, lod han Digteren kalde, og yttrede sig i haarde Ord om samme; men Wibe, som mærkede Uraad, tillod sig at tvivle paa, at Excellencens Afskrift var fuldstændig, og sammensatte imidlertid inpromtu det sidste Vers, saa at han kunde yttre Beklagelse over, at den, der havde givet Guldberg Afskriften, havde ikke givet Visen i sin Fuldstændighed. Digteren havde gjort sig bekjendt med den græske Philologi; Rahbek beretter at han havde oversat Anakreon, at flere end een Kjender havde talt

[1]) Dette Selskabs Historie fra dets Stiftelse til dets Opløsning i Aaret 1812 gav **Kn. L. Rahbek** i Dagen 1813 Nr. 121, 123, 127, og i hans „Læsning i blandede Æmner", 3die Bind 1822 S. 423—444, 527—535. See og **Rahbeks** og **Nyerups** Bibrag til en Udsigt over den danske Digtekunst under Kong Christian den 7de, S. 145 o. f. samt 288 o. f. Ligeledes findes Bidrag dertil i **Rahbeks** Erindringer, især IV. S. 3, 6 o. f. 15, 29. Da **J. H. Wessel** hørte blandt **magna nomina** i Selskabet, saa er det naturligt, at Noget om Selskabet læses i **A. E. Boyes** Udgave af **Wessels** samlede Digte, 1832, saasom **Pag. XLVII** o. f. [2]) Christiania Intellig. Sedler 1782 Nr. 11. [3]) I Kjøbenhavn 1783. Ogsaa i den Gyldendalske Samling af originale Skuespil, 4 D. Jvf. B. Eft. 1785 S. 813. [4]) Den findes i alle Samlinger af Klubviser og Selskabs-Sange, første Gang uden Tvivl i 2den Del af de hos Graae 1777 udgivne Arier og Sange S. 290, med Underskrift D. N. S. ɔ: det norske Selskab.

om denne Oversættelse med Beundring, og at det er at beklage at den er tabt. Han havde og oversat nogle af Pythagoræ gyldne Vers [1].

Efter hans Død skrev Rahbek en Elegi over ham [2], og Digterinden Madame Castberg et Sørgeminde [3].

2. Joachim Christian Vibe. Ogsaa han hørte til det norske Selskab. Rahbek kaldte ham „den hvasseste, og maaske den vittigste af Selskabets gamle Ordførere“ [4]. Han fik en militair Opdragelse, blev Kapitain i Artilleriet, 1795 Amtmand over Vester-Amtet i Island, og døde der i Febr. 1802. Hr. Etatsraad og Geheime-Arkivar Finn-Magnusen skrev hans Charakteristik i Lapidar-Stil paa Latin [5].

Jeg optager den mig af Forfatteren meddelte danske Oversættelse: „Ak nu døde Joachim Christian de Vibe, Amtmand over Islands Vestamt, forhen dansk Capitain af Artilleriet, Ætling af Forfædrenes hæderfulde Navn og Daad, hvem Norge modtog ved hans Fødsel, Islands Jord ved hans Død, den 11 Febr. Aar efter Chr. F. 1802. Sin Ungdom helligede han den væbnende og den grandskende Minerva, sin Manddomsalder Kongen og Fædrenelandet, lededende med lige Held Borgernes Samfund og Krigernes Rækker; Ham, som til Almenvel ofrede Sjælens og Legemets Kræfter, styrkede huslig Lykke, ægteskabelig og faderlig Kjærlighed i mangehaande Sorger, thi han valgte en værdig Ægtefælle, Ingeborg Christine de Hirsch, som fødte ham trende Døttre, med Rette høitelskede af Forældrene. Han var en retfærdig og urokkelig Mand, ædel af Byrd, men ædlere ved dydig Idræt, som hyldede Fortidens Oprigtighed, men foragtede gamle Fordomme. Væd med erkjendtlige Taare, sørgende Island! Ædlingens Støv, fordi han mandig har talt din Sag, støttet den vaklende Retfærdighed, forberedet Ungdomsdannelsens

---

1) Optagne, efter et Haandskrift, i „Dagen 1817 Nr. 138“. 2) Som findes i hans Læsebog. 3) Indført i det norske Selskabs Samlingers 1783 udkomne andet Stykke. 4) Erindringer, IV. S. 4, 136. 5) Indført i „Minnisverd Tidindi“, 1 D. 313.

Fremme, — men — i Sorgen være det din Trøst, den Sæd han saaede, faldt i frugtbringende Jord, og lover dig den rigeste Høst".

3. **Ditlev Vibe** er født 1751. Ved Faderens Død var han 13 Aar gammel. 1765 blev han indskreven som Kadet ved det nordenfjeldske gevorbne Infanteri-Regiment, for at komme i den mathematiske Skole i Christiania. 1767 blev bemeldte Regiment kommanderet til Kjøbenhavn, og Vibe, som skulde følge med det, maatte forlade Skolen. Han gjorde nu et Aars Garnisons-Tjeneste i Kjøbenhavn som Kadet, og maatte stræbe at have Udkomme med sin Gage, der kun beløb sig til 1 Skl. daglig mere, end den simple Soldat fik. Moderen havde ikke Lejlighed at give ham mere dengang, end de fornødne Klæder, og Hjælp til at faa nogen Undervisning i det franske Sprog. 1768 fulgte han Regimentet tilbage til Christiania, og forblev nu der, hvor han maatte gjøre Garnisons-Tjeneste, indtil Aar 1769, da den mathematiske Skole i Christiania, under den af samme højt fortjente Generalkrigskommissair **Prytz**, fik nyt Liv og Fasthed. Det blev da **Vibe** tilladt efter Ansøgning at optages i denne Skole. I Aaret 1772 forlangte General **Huth** af Prytz fem af Skolens bedste Elever udsøgte og nedsendte til Kjøbenhavn, for at ansættes som Stykjunkere, og indgaae i Artilleriskolen. Vor Vibe, som blev en af dem, ansaae dette som en af de heldigste Tilskikkelser i hans Liv. Nogle Maaneder efter hans Ankomst til Kjøbenhavn døde hans Moder. 1772 i Dec. blev han Lieutenant i Artilleri-Corpset. 1773 blev han kommanderet til Rendsborg, hvor han forblev til 1777. Han blev i dette Tidsrum brugt ved Opmaalingerne, som udfordredes for det Slesvig-Holstenske Kanal-Anlæg, og hvorover Kaarter bleve optagne imellem Rendsborg og Glückstad, samt Rendsborg og Kiel. Dette blev ham til megen Nytte paa hans silbigere Bane, da han forhen ikke havde havt anden Lejlighed til praktiske Øvelser i Opmaalinger, end den, der kunde faaes ved Skolen i Christiania. 1778 blev han Premier-Lieutenant ved Artilleriet, og fik sin Post i Kjøbenhavn. Han hørte nu, efter General **Huths** Op-

fordring, Professor Thomas Bugges Forelæsninger over Astronomien; og da han derefter havde underkastet sig Examen deri, modtog han af Guth Ordre, at gaa til Norge, for at begynde den astronomiske Opmaaling sammesteds, tilligemed daværende Artilleri=Lieutenant v. Rick. De begyndte deres Operationer ved Kongsvinger, arbejdede hver for sig om Sommeren, og lagde saaledes Squelettet til de Kaarter, der siden specialiter skulde optages langs Grændsen, 3, 4 til 5 Mile ind i Landet. Dette blev fortsat i en sammenhængende Kjede af Triangler lige til Sneaasen i Tronhjems Stift. Vinteren 1779—80 havde han Arbejde med astronomiske Observationer i Frederikshald, Vinteren 1781 i Christiansand, og nu berejste han tillige Søkysten fra Christiansand til Lindesnæs, for at bestemme adskillige Steders Længde og Brede. 1782 blev hans Vinterstation i Tronhjem. Efterat de havde lagt Squelettet lige til ovennævnte Sted Sneaasen, og paa den vestre Kant vare komne til Tronhjemsfjorden, blev det dem overdraget at fortsætte disse Opmaalings=Arbejder, ved at gaae fra Tronhjem langs Søkysten, for derved at lægge Grunden til de Søkaarter, der siden fra Søkaart=Arkivet bleve udgivne. Dette Arbejde begyndtes 1785. J Aaret 1786 forlod Lieutenant v. Rick denne Opmaaling, da han blev ansat som Kapitain ved det første oplandske Infanteri=Regiment, og Vibe blev da alene om Arbejdet indtil Slutningen af Aar 1788, da han endte sine Operationer paa Stadtlandet imellem Tronhjem og Bergen. Hans yngre Broder, Niels Vibe, tilligemed daværende Lieutenant Aubert, fortsatte hans Arbejde, og fuldendte Opmaalingen af det sydlige Norges Søkyster. 1788 blev Vibe beskikket til Krigskommissair i Tronhjem, og i det paafølgende Aar giftede han sig. 1803 d. 13 Maj, efterat en ny Indretning af Indrulleringen og Sølimit=Distrikternes Oprettelse var anordnet, blev han Sø= og Landkrigskommissair med Majors Rang. 1811 fik han Generalkrigskommissairs Karakteer. 1813, 28 Jan. blev han Ridder af Dbrog. og siden Ridder af den svenske Sværd=

orden. Man har trykt fra ham nogle Anmærkninger om Kulden i Norge; i physisk Biblioth. XVI. 38—43.

4. **Niels Andreas Vibe.** I en tidlig Alder fader- og moderløs, begyndte han sin Udvandring i Verden 1776, som Kadet i den militaire mathematiske Skole i Christiania. 1779, d. 24de Marts, blev han Second-Lieutenant à la suite ved det aggershusiske Dragon-Regiment; ti Aar sildigere, 1789, blev han virkelig Second-Lieutenant; 1790 fik han Premier-Lieutenants Karakteer; 1792, den 21 September, blev han virkelig Premier-Lieutenant. I disse Aaringer havde han været som Ingenieur-Geograph, som ovenfor er bemærket, ansat til, med **Aubert**, at fuldføre de Opmaalings-Arbejder af de norske Søkyster, der af hans ældre Broder vare begyndte. [1] 1795 d. 11 Dec. erholdt han Overkrigskommissairs Karakteer, og kongl. Løfte om et Krigskommissair-Embede i Norge, naar noget blev ledigt. I samme Aar giftede han sig. 1798 d. 22 Juni blev han Krigskommissair i Christiansands Stift. 1802 d. 22 Dec. blev han Amtmand over nordre Bergenhuus Amt; i hvilken Post han forblev til 1811. Ved sine Medborgeres Tillid var han imidlertid ogsaa valgt til at

---

[1]) I Suhms samlede Skrifter, 15de Deel, findes et Brev fra **Fr. Sneedorf**, dat. Christiania, Mai 1790, hvori han S. 462–63 beretter om sin Overrejse til Norge. Her omtaler han Lieutenant **Vibe**, „en Broder af Digteren, et vittigt, jævnt og interessant Menneske". — — „Capt. **Grove**, Lieutn. **Vibe** og **Aubert**, som ikke vilde til Valø, vare Aftenen tilforn komne til Bragnæs. De kjørte lige til Madam **Bang**, hvis Auberge var det eneste i Byen; men hun havde nogle Dage tilforn spillet Banquerot, og Alting var lukket; det var muligt at komme ind noget Sted, de patrouillerte op og ned af Gaden, og bød Vægteren føre dem paa Raadstuen; det torde han ikke. „Vil I ikke", sagde Lieutn. Vibe, skal jeg nok nøde jer dertil; intet er lettere; naar vi gaae hen og slaae Ruderne ud hos Byfogden, vil I da skaffe os Huusly?" Vægteren blev bange for disse tre Officerer, og skaffede dem Arrest, og Natteleje paa Gulvet der. — — Aarsagen, hvorfor vi saa kort opholdt os i Drammen, er for at vi desto lettere kan rejse op til Trondhjem med Lieutn. **Vibe**, som er bekjendt paa hele Touren." —

være Præses for det bergenske nyttige Selskab, Præses for den bergenske Distrikts-Kommission i Selskabet for Norges Vel, første Direktør for en i Bergen oprettet Realskole, og senere ligeledes for det bergenske harmoniske Selskab; og da han forlod Bergen, valgte det nyttige Selskab ham til dets Æresmedlem, hvilken Udmærkelse af Selskabet ikke forhen var bleven Nogen til Deel.

1811 d. 7 Maj blev han ansat som virkelig Generalkrigskommissair for Land- og Sø-Etaten i Norge, samt udnævnt til tredie Deputerede i det kongl. norske Kommissariats-Kollegio; ligeledes blev han strax derefter beordret at indtræde som første Medlem i den kongl. Kommissariats-Kommission i Christiania. Han forlod nu Bergen i Juli s. A., og havde fra den Tid til sin Død 1814 Embeds-Virksomhed i Christiania. Han var, kort førend han døde, udnævnt til at være tillige Assessor i den for Norge oprettede Over-Criminalret. Rahbek har, ved at nævne ham iblandt det norske Selskabs Medlemmer kaldt ham: „Den usigelig elskelige **Niels Vibe**, der ved sit Hjertes skjønne Egenskaber fuldelig opveiede, hvad muligen hans Brødre i Aands Fortrin kunde have forud"[1].

Efter Hr. Etatsraad Thaarups Anmodning leveres herved en Udsigt over **Familierne Vibes Vaabener**. Hertil har jeg benyttet Afskrifterne af Familiernes Adelsdiplomer sammenholdte med 20 Sigiller fra Personer af Navnet Vibe, som paa eet nær findes i min Seglsamling, for Tiden bestaaende af 6000 Vox- og Lak-Segl, der ere brugte af Personer, som høre til den dansk-norsk-holstenske Adel. Klevenfelds, i Geheimearchivet bevarede, Samling af Tegninger af adelige Sigiller har jeg desværre hertil ikke kunnet bruge, da Bogstaverne **U**, **V** og **W** fattes sammestedsog ventelig ere gaaet tabte omtrent Aar 1800 ved det ulykkelige Tilfælde, som omtales i Magasin til den danske Adelshistorie,

---

[1]) Erindringer VI. S. 4.

1 Bind, Indledningen Pag. IV, hvorved tillige Manuskriptet til 8de Hæfte af Adelslexikonnet gik tabt.

Det **Peder Vibe** til Gjerdrup i Adelslexikonnet efter Hofmans D. Adelsmænd, 3die Deel Pag. 265, tillagte Vaaben er aldeles falskt; thi i det franske Adelsdiplom af Aar 1634 findes hans Vaaben efter den colorerede Tegning at skulle være: **Et firdeelt Skjold, første og fjerde Feldt Sølv med en til Høire gaaende sort Vibe, andet og tredie Feldt Sølv hvori fem fra høire Side nedgaaende sorte Skraabjelker;** et blaat Hjerteskjold hvori en Guldlilie; **fra en Pude paa Hjelmen opstige to Svanehalse, som imellem sig holde en Guldlilie i Næbbene.** (Paa denne Maade ere ogsaa de Signeter stukne, som ere brugte af Familien i de sidste 60 Aar, ventelig efter at den paa Klevenfelds Auction er kommen i Besiddelse af Originaldiplomet). Derimod beskrives Vaabnet slet ikke i Diplomet og der nævnes kun, at Kongen har forøget eller forherliget (illustrée) hans Vaaben med une fleur de Lis, saa man maae formode, at han paa Grund af sin Stilling alt har brugt Vaaben før han blev adlet, og kun faaet dette Vaaben forøget med et Hjerteskjold, hvori en Lilie. Dette bestyrkes derved, at i en Copie af hans danske Adelspatent af 7de Aug. 1634 Vaabnet ligeledes kun findes afmalet men ikke beskrevet, men især ved at et Brev fra ham af 1651, som bevares i Geheimearchivet, findes forseglet med det beskrevne Vaaben med Undtagelse af at Hjerteskjoldet med Lilien mangler. Hans i Kuld og Kjøn lyste Søn **Johan Vibe**, der som Oberst ved Christian den 5tes Adelspatent af 25 Mai 1671 var tillagt Faderens Vaaben, førte i Aarene 1689 og 1697 et lidet forandret Vaaben, nemlig kun fire Skraabjelker, ingen Hjerteskjold og Hjelmen kronet. Som Johans Vaaben vare ogsaa de Signeter graverede, som bleve brugte af Geheimeraadinde von Ahnen, og 1690 og 1692 af en **Christian Vibe**, der ikke kan være nogen anden end Peders Søn, Commandanten paa Skognæs Skandse, ogsaa nogle Signeter fra Begyndelsen og Midten af forrige Aarhundrede mangle Hjerteskjoldet med Lilien,

der saaledes saavidt jeg veed ikke findes i noget af Vibernes Signeter, der er ældre end 1780.

Peters ikke aflede Brodersøn Schoutbynacht Christian Vibe til Lundegaard, der døde 1716, førte 1689 og 1692 et adeligt Vaabenmærke; i Skjoldet en til Høire vendt paa en Tue staaende Vibe og paa den aabne Hjelm Skjoldmærket gjentaget. Hans Søn Johan Vibe havde derimod som Captainlieutenant i Aaret 1709 optaget de adelige Vibers Vaaben, dog ligeledes med Udeladelse af Hjerteskjoldet og med den Forandring, at han førte to udadvendte Ørneflugter paa Hjelmen i Stedet for Svanehalsene med Lilien; i et Sigil af 1710 havde han atter udeladt Ørneflugterne og førte i deres Sted en til Venstre gaaende Vibe paa Hjelmen.

Michel Vibe, der siden blev Geheimeraad og hvid Ridder, tildeeltes ved sin Optagelse i Adelsstanden den 15de Decb. 1679 følgende Vaaben: **Et firdeelt Skjold; første og fjerde Feldt Guld, hvori en fra Skjoldets ydre Side af en Sky fremkommende blottet Arm, som holder et flammende Sværd i opret Stilling i Haanden; andet og tredie Feldt rødt, deri en mod Høire vendt Vibe, som staaer paa et Bjerg; paa den kronede Hjelm to udadvendte sølv Ørneflugter.** Saaledes skulde dette Vaaben være indrettet efter Adelslexikonnet, saaledes beskrives det i Originaldiplomet i Lehnscontoiret og saaledes findes det stukket i de Signeter af denne Linie Vibe, hvoraf jeg har Aftryk, nemlig to uden Ordenskjæde, to, der ere omgivne af Dannebrogskjæden, og to, der ere omgivne af Elephantordnen.

J. H. Begtrup.

Nekrolog.

1. Christian Frederik Emil Wilster.

Christian Frederik Emil Wilster, født i Kjøbenhavn den 27 Septbr. 1797, var en Søn af den i Nyerups Forfatter-lexicon anførte Carl Wilster, hvis Fader i sin Tid var Commandant paa Rosenborg. Denne Carl Wilster, der var bekjendt som et udmærket Hoved, blev Student 1788, siden Hof- og Stads-rets-Procurator og i 1793 Høiesteretsadvocat; men forlod i Aaret 1799 sit Fædreland og begav sig til Berlin, hvor han forandrede sit Navn[1].

Vor Christian, som saaledes alt i sit 2det Aar var faderløs, var af tre Brødre den mellemste. Den ældste Broder, August Carl, er Overauditeur og var indtil 1835, da han formedelst Svagelighed blev entlediget, Herredsfoged i Leire Herred; den yngste døde som Lieutenant. Moderen, en aandfuld Kone, giftede sig anden Gang med den afdøde Cancellieraad Paludan, Hospitals-forstander i Slagelse[2], og blev ved ham Moder til en Datter.

Allerede i en tidlig Alder sattes Christian Wilster med begge sine Brødre i Skole i det Schouboeske Institut, og Forfatteren af disse Linier, som i Vinteren 1806—7 i dette Institut var hans Classekammerat, erindrer sig, at den lille Dreng i en fortrinlig Grad tiltrak sig Bestyreren, Cancellieraad Schouboes Opmærksomhed, som en meget lovende Discipel. Og vor Wilster skuffede ikke heller de vakte Forhaabninger; mange Aar senere har den fortjente Schouboe omtalt ham med Stolthed og Kjærlighed, som en af sine bedste og kjæreste Disciple.

---

[1]) Nyerup henviser paa anførte Sted til Østs Miscellér 1810, Nr. 9, og Kbhvns. Skilderie 1810, Nr. 34, S. 539. [2]) Han var Ridder af Dbr. og døde 1834.

Efterat have gjennemgaaet Institutets forskjellige Classer blev Wilster 1813 dimitteret til Universitetet. Ved Examen artium erholdt han Characteren „meget godt"; men uagtet de specielle Characterer vare særdeles gode, var dette Resultat baade under hans Læreres, i det mindste under Bestyrerens Forventning, og ringere end den Dom, hans Jævnaldrende fældede om hans Anlæg og Kundskaber. I 1814 tog han anden Examen og i 1816, den 18 Octbr., juridisk Embeds=Examen med bedste Characteer. Naar vi saaledes see ham i den korte Tid af tre Aar at have fuldendt det sædvanlige academiske Cursus og suo tempore at have naaet dets forskjellige Stadier, tør vi vel antage, at han har vidst at beherske den tidligen vakte Lyst til æsthetiske Sysler, og at disse tre Aar af hans Liv fornemmelig have været opoffrede til hans Pligtstudium.

I Aaret 1817 blev han ansat som Volontair i Rentekammeret, en Virksomhed, hvortil han følte lidet Kald. Medens han var i denne Stilling, blev der en Copiistplads ledig, som han søgte; men da en dansk Jurist, som forresten vel kan have været dygtigere til sligt Skriverarbeide, blev ham foretrukket, troede Wilster sig forurettet, og forlangte sin Afskeed. Han fik den strax, og endnu samme Dag kjøbte han sig en hebraisk Grammatik, med det Forsæt at studere Theologie.

Hiin i og for sig ubetydelige Omstændighed blev saaledes Grunden til at han forandrede sin hele Leveplan, og kan med Føje betragtes som Vendepunktet i hans Liv, der fra dette Øjeblik fik en ganske anden Retning.

I Aarene 1818 og 1819 var han Huuslærer i den grevelige Danneskjoldske Familie, og bestyrkedes i sit omtalte Forsæt af den nu afdøde Greve. Dog var det først senere, i 1821 og 1822, medens han var Hovmester hos den unge Hr. de Viollier — senere Attaché ved den russiske Legation i Kjøbenhavn og for nærværende Tid Ministerresident i Bern — at han for Alvor tænkte paa at udføre denne Beslutning.

Forresten gave de Forhold, hans daværende Stilling bragte ham i, Anledning til at han især uddannede sig i de levende Sprog, hvori han ved Hjelp af et ikke almindeligt Sprogtalent opnaaede en høj Grad af Færdighed. Han var saaledes bekjendt for sin Styrke i det franske Sprog, og havde fortrinlige Kundskaber i det Engelske, for ikke at tale om Tydsk, hvilket han kunde som sit Modersmaal.

At han ogsaa har anvendt en meget betydelig Deel af sin Tid paa den skjønne Literatur og vel stundum selv ofret til Muserne, er ikke at omtvivle. Saaledes havde han alt i 1816 begyndt paa en Oversættelse i rimede Vers af Müllners Sørgespil „die Schuld", og havde i 1817 indleveret første Act deraf til Indrykkelse i Molbechs Maanedsskrift Athene; men da Boyes Oversættelse imidlertid var udkommen, blev den ikke optaget, og er, saavidt vides, ikke senere trykt. Vi mindes ikke heller at noget er trykt under hans Navn tidligere end en Sang til Thorvaldsens Fest i 1819, som staaer i Tilskueren s. A. Nr. 76—77. En lille halv satirisk Afhandling „Om Geniefeberen" i Februar-Heftet af Ottos Hygæa, 1821, lader os gjøre flere Indblik i Forfatterens Sjæl. Den idylliske Fortælling, Bøgetræet (trykt i Kbhvns. Morgenblad, 2 Aarg. Nr. 1 og optaget i Digte 1827), er ogsaa fra denne Periode.

Men at vi i den meget bevægede Tid, da den Baggesenske Feide førtes, ikke finde Wilster, Ynglingen med det opvakte Hoved, det spillende Vid og det satiriske Lune, iblandt de Kæmpende, dette kunde vel forklares deraf, at hans Hoved og Hjerte laae i Strid med hinanden; thi medens hans hele Dannelse og Aandsretning syntes at burde have anviist ham Plads i deres Geledder, der fægtede for Formens Sejer, var og blev han alle sine Dage en varm Beundrer af den oehlenschlægerske Muse. Dog tør han af andre Aarsager have afholdt sig fra Kamppladsen. For en Deel var han vel ogsaa paa den Tid fraværende fra Hovedstaden; det var nemlig i de Aaringer, han var Huuslærer hos Grev Danneskjold.

Derimod deeltog han i 1820, med en hos de ældre Studenter dengang ualmindelig Interesse, i Studenterforeningens Stiftelse, var med at skrive dette Samfunds Love, og een af dets første Bestyrere.

Imidlertid var Soroe Academie gjenoprettet. Vor Wilster var længe i Tvivlraadighed om han skulde søge en Ansættelse ved dette Academies Skole; thi hans selskabelige Talenter og tiltrækkende Personlighed gjorde, at han var søgt og yndet og fandt sig hjemme i mangen behagelig Kreds i Hovedstaden. Han havde megen Sands for og Kjærlighed til Musik, og den Tanke, at han for en stor Deel skulde miste denne Nydelse, var ham smertelig og gjorde ham end mere tvivlraadig. Han tøvede derfor saalænge, at Adjunctsposterne sagdes alt at være besatte, da han fremkom med sin Ansøgning Men her kan man paa ham anvende Holbergs Ord: "Quod tarditatem gravitate compensaverit; han kom sildig, men ganske moed og tidlig nok for at vinde Prisen". Een Embedsexamen havde han i Lommen, og den anden var han nær ved at tage.

1822 blev han ansat som Adjunct ved Soroe Skole og Opdragelses-Anstalt, og i samme Aar, den 17 Octbr., underkastede han sig den theologiske Embedsexamen med bedste Characteer. Fra dette Tidspunct regne vi en ny Periode af hans Liv. Have nu end hans Embedsforretninger optaget den Tid, som hidtil medgik til Examensstudier, saa var dog det Aag, som disse saa tidt lægge paa den begavede Ynglings Aand, afkastet, og han kunde i sine Fritimer hengive sig med større Aandsfrihed og Aandsfriskhed til sine Yndlingssysler. Vel anvendte han en Deel af sin Fritid medens han var Adjunct til at læse med adskillige af Eleverne udenfor Skoletimerne; men han gjorde det af egen Drift, og kunde følgelig udvælge de flittigste og meest opvakte. Han gjorde det derfor med Glæde, og fandt sin Løn i sine Disciples Hengivenhed. Med sine Kundskaber og sin foregaaende Øvelse i Underviisningsfaget, for hvilket han ogsaa siges at have havt et fremragende Talent, har han naturligen ikke behøvet lang For-

beredelse til sine Timer paa Skolen, og saaledes kan det ikke undre os, at han har beholdt Tid tilovers til efter sit Hjertes Lyst at sværme om i den skjønne Literaturs Egne og til at lytte til sin Muses Røst. Dette have dog ikke alle kunnet begribe; thi da Referenten engang talte med en Soraner, og spurgte til sine Venner der, hed det om de andre, at de vare umaadelig flittige, men om Wilster, at han „bestilte ikke andet, end at læse Morskabsbøger". Vi behøve ikke at minde Læserne om det Gamle: **In his aliud a pueris, aliud a viro legi.** Hvad Wilster bestilte, det har ikke ladet sig selv uden Vidnesbyrd, og Frugterne ville holde sig friske, længe efter at Træet, der bar dem, er hensmuldret. Dog kunne vi ikke undlade at berøre en Beskjæftigelse, som forskaffede ham selv megen Glæde, og hvorved han erhvervede sig Manges Tak og et vist Renommé, nemlig hans udbredte Correspondance. Hans Breve strømme over af samme Vittighed, Lune og Godmodighed, som afspeiler sig i saamange af hans Digte, og da de tillige udmærke sig ved Stilens Elegance, kunde det vel være ønskeligt, at see et Udvalg af dem trykte, i en Literatur, der ikke er rig paa Mønstere i den egentlige Brevstiil. Til denne Periode hører uden Tvivl en stor Deel af hans Digte, hvoraf nogle have staaet i forskjellige Tidsskrifter, hvor de, i deres Nyhed, vandt et afgjort Bifald, og hvoraf den første Samling udkom under Titel: **Digtninger af Christian Wilster,** Kbhvn. 1827, hos Reitzel. Den blev recenseret i Lit. Tid. 1829, S. 654, og (af Chr. Molbech) i Maanedsskrift for Lit. 1829, 2 Bind.

Men ogsaa et Arbeide af alvorligere Art fik sin Tilværelse i denne Periode, nemlig hans Afhandling: **de religione & oraculo Apollinis Delphici,** 1827, 8., ved hvilken han erhvervede sig Magistergraden ved Kjøbenhavns Universitet. Om man end vil ansee dette Arbeide som en Forberedelse til de Studier, der senere optoge hans modnere Manddomsalder, saa staaer det ustridig tillige i en aandelig Forbindelse med hans tidligere Dagværk, for saavidt som han vist nok har anseet det som et Pligtarbeide, der endnu hørte med til, og skulde ligesom sætte Krandsen paa hans

cursus academicus, hvorhos han vel ogsaa derved har villet bane sig Vei til et Lectorat, som det var at forudsee, snart vilde blive ledigt. Hans Afhandling vandt en meget gunstig Bedømmelse i det philosophiske Facultet, og hævder med Ære sin Plads efter sit Øiemed og det Standpunct, paa hvilken det philologiske Studium i Danmark i et Par Decennier, repræsenteret af Thorlacius, havde staaet. Men ogsaa Philologien havde hos os taget et højere Opsving, der var ligesom bebudet ved den af de saakaldte quinque juvenes udgivne Deel af Garatonii Anmærkninger til Cicero. Een af disse unge Philologer, Henrichsen, leverede i Literaturtidenden f. 1828, S. 369 ff. en skarp Recension af Wilsters Disputats. Han dømmer, at Forfatteren af Mangel paa tilbørligt Kildestudium enten slet ikke har berørt eller ikke tilstrækkelig udført mange vigtige Puncter; forekaster Afhandlingen Mangel paa Orden, Sproget deri Mangel paa Elegance og Reenhed. I en bitter Antikritik (samme Aarg. S. 445) søger Wilster at vække Tvivl om Recensentens „Dexteritet og Sinceritet", og lader sig af en Ømfindtlighed, han selv forgjæves vil fornægte, henrive til at beskylde Recensenten for Uartighed, Inhumanitet og skadefro Ubillighed. Dette fremkaldte en alvorlig Replik af Henrichsen. Vi have tilladt os saa omstændelig at omtale denne Strid, der naturligen efterlod uvenskabelige Følelser i Combattanternes Bryst, for at kunne tilføje, at, da de ved Henrichsens Ansættelse som Lector i Sorøe bleve Colleger, fandt de det ikke blot som fornuftige Mænd tjenligt og rigtigt at leve paa en god Fod med hinanden, men de forsonedes strax og af Hjertet, og af denne Forsoning, som ikke maa have kostet Wilster mindst, fordi han meest maa have følt sin Forfatterforfængelighed krænket, men som ogsaa derfor ikke mindst gjorde ham Ære, avledes et inderligt Venskab, der upaatvivlelig har i mange Maader forskjønnet og glædet hans senere Liv, og nu allerede har udfoldet en skjøn Blomst paa hans tidlige Grav.

I Aaret 1828 var Wilster bleven Lector i det græske og engelske Sprog ved Sorøe Academie, og fra dette Aar regne vi

den sidste Periode af hans Liv. Han havde nu vundet en stadig Retning for sin Aands Stræben, og hengav sig med en uafbrudt Flid til de Arbeider, hvis Frugter længst ville overleve ham. At han har helliget det engelske Sprog og dets Literatur noget dybere Studium, haves vel intet offentligt Beviis for; men ligesom Referenten personligen veed, at han besad udbredte Kundskaber deri, saa skal han og, efter hvad man har fortalt, have for Universitets-Directionen documenteret sin Færdighed i dette Sprog ved med sin Ansøgning om Lectoratet at indlevere en Oversættelse paa Engelsk, af et Stykke af en af Ingemanns Romaner.

Den græske Literatur, især dens poetiske Deel, blev altsaa hans Hovedstudium; men medens han fordybede sig i dette, beholdt han sin gamle Interesse for den nyere æsthetiske Literatur, fornemmelig den fædrelandske, og vedblev at modtage mangt et venligt Besøg af sin blide Sangmø.

Vi skulle nu meddele en Udsigt over hvad han i disse forskjellige Retninger har præsteret.

I 1831 udkom, paa Forfatterens Forlag, „Digtninger af **Chr. Wilster**. Nye Samling". 128 S., 8vo.

Denne bestaaer for en Deel af ældre Poesier, meest af det erotiske Slags, samt af saakaldte Leilighedsdigte. Den Vittighed, der spillede i, og det humoristiske Lune, der krydrede mange af Digtene i hans første Samling, har i denne maattet vige for blidere Følelser. Lethed og Elegance i Formen, Simpelhed og Klarhed i Udtrykket, Godmodighed og Hjertelighed give disse deres Præg; Egenskaber, som maatte tilsikre Digteren en gunstig Modtagelse hos ligestemte Gemytter, og fortrinligviis gjøre hans Muses Fostere til kjærkomne Gaver for dem, han nærmest henvendte sig til, hans Hjertes Elskede, der kjendte og yndede hans Personlighed. Recensenten af hans første Digtsamling — i Lit. Tid. 1829 — dømmer, at Wilster er en god Lyriker, der let lader sig begeistre af Øieblikket, forstaaer at opfatte det Eiendommelige derved, og udtaler med Smag og Talent de Tanker og Følelser, som Leiligheden bringer. At Digteren i den nye

Samling har hævet sig til en høiere Rang paa vort Parnas, end den, han allerede ved den første havde indtaget, kan man vel neppe paastaae. Skulde vi følge den Rangforordning, han selv et Sted har givet, og hvori han sætter Schach-Staffeldt i anden Classe, maatte vi sætte ham dybere ned, end vi have Hjerte til, og dog kunde vi være visse paa, heri at have hans eget Medhold; thi han yttrede ofte, at hans Talent for Poesien var underordnet. Men ligesom vi føle os overbeviste om, at de Tvivl, han alt som Yngling røbede om sit Kald (i Digtet til Sanggudinden 1817), ere uaffecterede, sammenstemme vi fuldkommen med ham, naar han

„stundum troede,
At i hans Bryst en Muse boede",

og sætte ham ubetinget over adskillige, hvem den flygtige aura popularis nuomstunder hæver til Stjernerne.

Vi kunne heller ikke lade ubemærket, at det seneste Digt, vi have seet af ham, Romanzen: den Undvegne (aftrykt i Holsts Nytaarsgave 1836 og i de af Chr. Winther udgivne hundrede Romancer) ustridig er det meest poetiske, han har frembragt, og i en mærkelig Grad modbeviser den Yttring, at han ikke havde Talent til det Episke.

I det Hele maa man erkjende, at den skjønne Forening af Aandens forskjellige Gaver, der gav hans hele Væsen et Præg af Alsidighed, ogsaa yttrer sig i hans poetiske Talent, og har frembragt smukke Stykker i forskjellige Digterfag. Medens derfor gamle Nyerup ved hans satiriske Digtes første Fremkomst hilsede ham som sin kjære Falsters Ætling, — og en Lighed er umiskjendelig, — fandt andre sig tiltrukne af den forunderlige Blanding af Skjemt og Alvor, af Smiil og Taarer, som fremtræder i saa mange af hans Poesier, og som var charakteristisk for hans Person. Men, hvad Dom den kolde Kritiker end vil fælde, vist er det, at mange af hans Digte ville leve i hans Venners Hjerter saalænge de slaae, og at de næsten alle, saalænge vor Literatur beholder sin nuværende Sprogform, ville kunne læses med Behag

og bifaldes for Smag og Correcthed. En tredie Samling, bestaaende af den Afdødes efterladte Digte, vil kunne ventes i Løbet af dette Aar. Den Understøttelse, denne Udgave finder ved Subscription, vil, haabe vi, afgive et gunstigt Vidnesbyrd om den Yndest, hvori Digteren stod hos sine Samtidige, saameget mere som Indtægten tilfalder hans Efterladte.

Som Æsthetiker og Philolog virkede Wilster deels ved Recensioner, deels ved i mindre Artikler at deeltage i Dagens æsthetiske Controverser, deels endelig ved Afhandlinger over Æsthetik og dermed beslægtede Æmner.

Hans Recensioner, især de tidligere af dem, ere i Almindelighed let kjendelige ved den humoristiske, stundum sarcastiske Tone, og de undertiden nærgaaende Vittigheder, de overstrømme af. Dog blev han ogsaa i denne Retning med Tiden mildere. Som et Exempel paa, hvor vel han vidste med Grundighed at bedømme, med Skjønsomhed at vurdere, og med Agtelse at bestride en Andens Meninger, udhæve vi Recensionen over første Deel af Thortsens Metrik i Lit. Tid. 1833, Nr. 34.

I sin Polemik kunde han være satirisk, spydig; men overskred ikke let Urbanitetens Grændser. Iblandt de Feider, der i hans Dage førtes i Æsthetikens Rige, var, næst den Baggesenske, almeninteressanteſt den, der i Kjøbenhavns flyvende Post og Kjøbenhavnsposten førtes imellem Prof. Heiberg, som vilde have den Hegelske Philosophie anvendt paa Æsthetiken, og dennes Modstandere, tildeels yngre Studenter. Til disse slog ogsaa Wilster sig, deels under Mærket Quis, deels ogsaa under sit Navn. Adskillige af disse Artikler, f. Ex. Doubletbillederne, der af nogle menes at være det vittigste, han har skrevet, gjorde Opsigt og vandt stort Bifald.

Hans æsthetiske Anskuelser fremlyse iøvrigt af Afhandlingen:

„Betragtninger over den nyere Poesie", trykt i Oehlenschægers Prometheus, Febr. 1829 (eller: andet Bind) S. 127—167.

I samme Tidsskrift, 6te Bind, S. 97—166, har han handlet om „Qvantitet og Accent", en Materie, der staaer i Forbindelse med hans Forarbeider til Fordanskningen af Homer. Denne

Afhandling er en nøiere Udvikling af et Æmne, som er tidligere behandlet af ham i Afhandlingen:

„Om Hexameteret og dets Behandling i det danske Sprog." Udgivet som Indbydelsesskrift til Examen artium ved Sorøe Academie. 1833, 85 S. i 4to. Rec. (af C. A. Thortsen) i Maanedsskrift f. Lit. XI Bd. (1834).

I den førstnævnte af disse Afhandlinger har Wilster udviklet sin Theorie om „Positionslængden", et Æmne, der havde saa megen Interesse for ham, og i hvis Behandling han følte, og ved andres Bifald overtydedes om, at have været saa heldig, at han selv anmeldte og nøjere oplyste det i Lit. Tid. for 1835 Nr. 2.

Vi kunne herfra passende gjøre Overgangen til de Værker, der upaatvivlelig længst ville bevare Wilsters Navn, og hvorved han har erhvervet sig en stor og blivende Fortjeneste af vor Literatur i det Hele.

I Aaret 1831 leverede han i „Blandinger fra Sorøe", 1ste Hft. S. 86—158, en Oversættelse af Iliadens 9de Sang. Denne Prøve fulgtes af flere andre, deels i samme Tidsskrift, deels i Oehlenschlægers Prometheus, og de vakte tilhobe de glædeligste Forventninger om hans Arbeide. Allerede „det første raae Forsøg", som Wilster selv har kaldt det, blev fordeelagtig bedømt. Recensenten, Dr. Thortsen, billigede „Oversættelsens reent æsthetiske Bestemmelse, nemlig at reproducere Homer saa læselig og skjøn, som det i Modersmaalet er muligt". Om den anden Prøve sagde samme Recensent, „at den ikke blot udmærkede sig ved de samme gode Egenskaber som den første, men tillige syntes renere for Smaapletter, end hiin var; han var overbeviist om at Wilsters Oversættelse, fuldført med samme Kjærlighed til Arbeidet, som Prøverne, og med den hos vore Skribenter ualmindelige Udholdenhed i Kamp mod Gjenstandens Vanskeligheder, ikke vilde blive en død Prydelse for Literaturen; men et Værk, der vilde vise sit friske Liv ved at læses med Fornøielse af alle dem, der have Sands for Oldtidens skjønneste Folkepoesie".

Og denne Kjærlighed, denne Udholdenhed tog ikke af, men voxede under Arbeidet, der fortsattes med saa uafbrudt Flid, at ikke alene Iliaden, hvilket Rec. allerede havde anseet som det ualmindelige, men Aaret efter ogsaa Odysseen laae, heelt oversatte, for vore Blikke.

Saaledes var det Wilster forbeholdt, at pryde den danske Literatur med en fuldstændig Fordanskning af den Digterheros, som alle ansee for Digtekunstens Fader, og det en saadan Fordanskning, som, med de Mangler, der ere uadskillelige fra ethvert menneskeligt Arbeide, eller egne for det Wilsterske, uden Skam kan stille sig ved Siden af de bedste Oversættelser i de meest polerede Nationers Literaturer. Vore Læsere ville forhaabentlig ikke underkjende denne Dom, naar de sammenstille den fordanskede Homer som et Hele mod en anden Oversættelse af Homer i sin Heelhed. De ville da uden Tvivl erkjende, at andre med forskjellige Fortrin have forskjellige Mangler, som dette Værk har befriet sig for. At derimod et eller andet Fragment, som f. Ex. i vor Literatur den for tidlig bortrevne Poul Møllers Oversættelse af de sex første Sange af Odysseen, af mange foretrækkes for den Wilsterske af samme Partie, kan have sin Grund; men Billighed byder, at der ogsaa tages Hensyn til Arbeidets Størrelse[1].

Vi ville her endnu anføre disse Værkers Titel:

„Homers Iliade, oversat af Christian Wilster. Første og Anden Deel. Kbhvn. 1836. Forlagt af C. A. Reitzel."

---

[1]) I Conversations-Lexicon der Gegenwart, 6tes Hft. P. 896, omtales Wilsters Homer med følgende Ord: „Mit wahrem künstlerischen Streben ist die Uebersetzung der Iliade und Odyssee von Chr. Wilster ausgeführt. Daß hier etwas mehr und Besseres als eine Voßische Technik erzielt und erreicht ist, darf kühn behauptet werden". Vi tilføje, for dem, der lægge utilbørlig Vægt paa saadanne Vidnesbyrd i fremmede Skrifter, at denne Artikel upaatvivlelig er af en dansk Mand, men at hans Dom faaer Betydning just deraf, at han ikke har fundet Betænkelighed ved at sige Tydskerne dette saa uforbeholdent i deres eget Land og eget Sprog.

211 og 229 S. st. 8vo. Rec. i dansk Lit. Tid. for Aaret 1836, Nr. 21, og i Mdskrift for Lit. 20de Bd. S. 309.

„Homers Odyssee, overs. af Chr. Wilster. Første og anden Deel. Kbhvn. 1837. Forlagt af C. A. Reitzel." 177 og 170 S. st. 8. Rec. i Mdskrift for Lit., 20de Bd. S. 309—338.

Denne sidste er tilegnet Adam Oehlenschlæger med et smukt og hjerteligt Digt, hvoraf vi udtegne følgende Linier, forbi de ere charakteristiske for Forfatteren:

Det, som jeg elskede først, det elsker jeg renest og varmest,
Og hvad jeg nemmed som Barn, jeg aldrig forglemte som Ældre;
Thi jeg er ikke paa Moden, ej skifter jeg Sind efter Veiret.
Skjalden, der først henrev og begeistred mit barnlige Hjerte,
Han var en Fader, som fostred min Aand, ham elsker jeg sønlig,
Ham jeg skylder saa meget, ham takke jeg vil efter Evne;
Thi vil jeg give det bedste, den modneste Frugt vil jeg give,
Som jeg i Musernes Lund har end opelsket og høstet.

Wilster havde nu fuldendt et Arbeide, som sikkrede ham et varigt og hæderligt Minde i vor Literatur, et Arbeide, som mangen af os vilde ansee for et godt, et misundelsesværdigt Dagværk i sit indskrænkede Jordeliv, men ham ansporede det til ny Kraftanstrængelse. Hans Legemsconstitution var ikke stærk, og et Hang til Melancholie, som havde en dybere Rod, end den hos den følende Yngling saa sædvanlige, og i Wilsters Ungdomstid ved en vis sygelig Retning i Literaturen særligen nærede Sentimentalitet, havde tidlig gnavet paa hans Livstraad. Ogsaa i senere Aar grebe flere Sorger ind i hans Liv, og fandt han end en Modvægt imod disse i behagelige Leveforhold og i det lykkeligste Huuslivs Glæder, saa er det dog ikke at betvivle, at den gamle Sorg, der stundum fremtraadte i et bittert Mismod, har virket forstyrrende paa hans Constitution. Allerede i længere Tid havde han baaret paa et sygeligt Legeme; i de sidste halvtredie Aar af sit Liv var han næsten uafbrudt plaget af en heftig og afmattende Hoste. Men den tiltagende Legems-Svaghed syntes at forøge hans utrættelige Arbeidsomhed.

Fra Homer var Overgangen til Tragikerne naturlig, og Euripides blev valgt som den næste Gjenstand for Wilsters Bearbeidelse. Her var ingen Prøve fornøden; med den voxende Færdighed var ogsaa Tilliden til egen Kraft steget. Under vedvarende Sygelighed fremmedes Værket; thi ei heller denne Gang handledes der om Stykværk. I December f. A. var omtrent en tredie Deel af det Hele, eller sex af Euripides's Tragoedier færdige fra Pressen, og han skrev Tilegnelsen — til **Albert Thorvaldsen**, „som et ringe Tegn paa den Taknemmelighed, han som dansk Mand skylder den store Kunstner" — samt Fortalen, hvori han gjør Rede for sin Behandling af Versemaalet, og som slutter saaledes: „dersom Helbred og Omstændigheder tillade det, er det min Hensigt at fortsætte dette Arbeide, skjøndt Opmuntringen til slige literære Sysler i vore Dage er saare ringe. Bacchantinderne og Hippolytos ligge færdige i min Pult. Jeg vil helst levere et Heelt, et Udvalg er altid en mislig Sag, da de skjønneste Scener ofte findes i de mindst bekjendte Stykker. Om dette vidtløftige Arbeide nogensinde vil vorde fuldbragt, maa Tiden lære; men selv om dette lykkes, vil det blive et stort Spørgsmaal, om det nogensinde vil udkomme. Selv nærværende første Binds Udgivelse skeer kun efter flere ikke ubetydelige Vanskeligheder".

Det svage Haab, Wilster her yttrede om sit Arbeides Fuldbringelse, udslukkedes snart. Hans Dagværk er endt. Oversættelsen af Hippolytos var hans sidste Arbeide, og der manglede endnu 40 Vers deri, da Sygdommen tvang ham til at nedlægge Pennen.

Hans Efterladte og hans Venner ansaae det rigtigst, at det fra Pressen saa godt som færdige Bind blev forøget med de to ovennævnte Tragoedier. Hans Ven, Prof. Henrichsen, paatog sig at ordne Manuskriptet til Udgivelse, og saaledes er i disse Dage udkommet:

„**Euripides**, oversat af **Chr. Wilster**. — Alkestis. Medeia. Iphigeneia i Aulis. Iphigeneia i Tauroi. Hekabe. Andro-

mache. Bacchantinderne. Hippolytos. Kbhvn. 1840, paa Oversætterens Forlag." VIII. og 426 S. st. 8.

I en Efterskrift beretter Henrichsen følgende om Wilsters sidste Dage.

„I Begyndelsen af 1839 syntes han at komme sig noget; men i Juni fik han et Krampetilfælde, og fra den Tid af svandt hans Kræfter kjendelig. Han følte dette selv, og den Tanke, at han havde Tæring, fik mere og mere Rum hos ham og trykkede ham saa meget mere, som han, for ikke at ængste sine Nærmeste, dulgte sit Mismod og voldsomt tilbagetrængte Klagerne over sin lidende Tilstand. Det nye Skoleaar forøgede hans Embedsforretninger; om Lettelse i disse vilde han i Begyndelsen slet ikke høre noget, og kun ugjerne fandt han sig endelig, efter gjentagne Tilbud og Bønner af hans Colleger, i at give Slip paa enkelte Forretninger, som lettere kunde besørges af en anden. Men skjøndt baade Skolen og Forelæsningerne ved Academiet optoge meget af hans Tid i de to første Maaneder af Skoleaaret, og skjøndt især Skoletimerne angrebe ham meget, er dog neppe nogen Tragoedie bleven oversat i et saa kort Tidsrum, som just den sidste. Han begyndte paa Hippolytos den 21 Aug. og i de følgende to Maaneder bragte han denne Tragoedie paa lidet nær til Ende. Imod Sædvane, men vist ikke tilfældig, har han ved denne Tragoedie i Randen antegnet, hvad han oversatte i hver Maaned, og i October, den Maaned, i hvilken han var yderst lidende paa Legem og Sjæl, udarbeidede han de sidste 500 Vers; de sidste 30 Vers ere skrevne een eller to Dage før hans sidste Sygdom. Dog denne Anstrængelse fremskyndede udentvivl hans Opløsning. Den 4 Nov. læste han endnu paa Skolen, men Stemmen var svag og Hovedet brændte. Samme Dag overfaldtes han af en Nerveaffection, som dog hurtigen ophørte. Han ansaae dette Anfald for en heldig Krisis, troede det værste overstaaet, og var langt fra at ane sin nær forestaaende Død. Tværtimod længtes han efter Sysselsættelse, begyndte at beskjæftige sig med let Lecture, og at samle Materialier til en engelsk

Chrestomathie. I to Dage var han sengeliggende; han beholdt sin Bevidsthed indtil det sidste. Han døde den 11 Jan. tidlig om Morgenen. Fred være med hans Støv!"

Wilster levede i 10 Aar i et lykkeligt Ægteskab med sin Cousine, Charlotte Ketty, en Datter af Oberstlieutenant Carl Frederik Wilster, og efterlader sin Enke med tre Børn, en Søn og to Døttre.

C. T.

---

2. Dr. Theol. Frederik Schmidt.

Han var født den 27 Mai 1771 i Asminderød Præstegaard paa Frederiksborg Amt, hvor hans Fader **Christen Schmidt** var Sognepræst[1], Moderen **Petronelle Schmidt**, født **Lemmich**. Da Faderen i Aaret 1774 rejste til Norge, som Biskop over Aggershuus Stift, fulgte han med til Opslo, og nød privat Underviisning i sine Forældres Huus indtil han 1785 blev sat i Christiania Cathedralskole, men havde tillige private Underviisnings-Timer af **Engelbreth Boye** (død d. 3 Jan. 1839 i Tronhjem, hvor han havde været Rektor); 1787 blev han af Rektor **Søren Seerup Monrad** dimitteret til Kjøbenhavns Universitet, hvor han ved Examen artium fik Karakteren Laud., ligesom i det følgende Aar ved anden Examen; derpaa rejste han til Hjemmet for at forberede sig til theologisk Embeds-Examen, kom 1790 tilbage til Kjøbenhavn, hvor han især hørte **Hornemans** og **Moldenhawers** Forelæsninger, og tog bemeldte Embedsexamen den 20 Okt. 1791 med Karakt. Laud.; nu gik han igjen til Christiania, hvor Stifts-

---

1) Biskop **Christen Schmidt**, født i Norge, havde begyndt sin geistlige Bane som Skibspræst, og gjort to Chinarejser, blev 1759 Præst i Lolland, siden i Fyen, 1770 til Asminderød Sogn og Slots-præst til Fredensborg; blev 1772 Hofprædikant, og 1773 Biskop over Aggershuus Stift. Han fejrede i Aaret 1803 den 17 Nov. sit halv-hundredeaarige Embedsjubilænm (Minerva 1802), og døde 1804.

direktionen gav ham Kaldsbrev, med kongl. Konfirmation af 15 Juni 1792, som Præst for Tugt- og Manufakturhuset sammesteds. Han havde dertil erholdt veniam ætatis. Det otium, dette Kald gav ham, benyttede han til at dyrke, foruden sit Hovedfag, de skjønne Videnskaber, til hvilke han tidligere, i sit Studenterliv, havde havt Tilbøjelighed, og man læste nu fra hans Haand adskillige poetiske Smaastykker i danske og norske Tidsskrifter. I Aaret 1794 fik han Lejlighed til at gjøre en liden Udflugt til Tydskland, nemlig ledsagende en Velynder, daværende Stiftamtmand **Fred. Moltke**; paa denne Tour opholdt han sig et Fjerdingaars Tid i Göttingen, hvor han hospiterede hos de fleste af Højskolens berømte Lærde, blandt hvilke især **Blumenbach**, til hvem han var anbefalet, viiste ham meget Gjestevenskab og Velvillie. Her benyttede han Universitetets Bibliothek saa meget som under det korte Ophold var muligt. I Aarene 1795 og 1796 var han Redaktør og Udgiver af det norske Tidsskrift „Hermoder", nemlig af de syv første Hefter. 1797 d. 1 Dec. blev han kaldet til Sognepræst for Eger og Fiskum Menigheder i Buskeruds Amt, i hvilket Embede Biskoppen, hans da 70aarige Fader, indsatte ham. I sit Kald bestræbte han sig for at bringe Fattigvæsenet i fast og ordentlig Gang, fornemmelig ved en forbedret Lægdsindretning, og ved en Spinde-Anstalts Oprettelse i Hougsund, hvilken Anstalt dog formedelst Tidernes Vanskelighed kun varede i 2 Aar; ligeledes var Huus-Industriens Fremme en vigtig Gjenstand for hans Omsorg. For Skolevæsenet virkede han ved at faae Skole-Distrikternes Antal forøget og disse bedre inddelte og indrettede, som og ved Skolelærernes forbedrede Lønning, og ved at antage sig deres Undervisning og Dannelse; fremdeles har han i Aaret 1805 søgt at bringe Vaccinationen i Gang i sin Embedskreds. 1808 blev han beskikket til Provst for Kongsbergs Provsti, og der fik han Skolelærernes Undervisning hos Præsterne bragt i Gang, ligesom han 1810 udkastede en Plan til et Skolelærer-Seminarium for bemeldte Provsti. I saadanne Bestræbelser for Skolelærernes Dannelse havde han en god Hjelp af daværende

residerende Kapellan i Sognet, C. W. Heber[1], samt af Klokkeren paa Stedet, Ole Strøm. 1811 oprettede han med nogle af Sognets Embedsmænd, Proprietærer og Bønder et Selskab for Egers Sogns Vel, hvilket blandt andre gode Foranstaltninger fik Søndagsskoler oprettede i Torperne Hougsund og Vestfossen. Han valgtes til Selskabets Formand. 1813 den 28 Jan. blev han Ridder af Dannebrogordenens 4de Klasse. I det følgende Aar var han Medlem af Rigs-Forsamlingerne paa Eidsvold og i Christiania, og underskrev Grundloven for Norge[2]. Da han siden var efter Ønske entlediget fra det Kongsbergske Provsties Forretninger rejste han 1817 til Kjøbenhavn, og efterat have opholdt sig her et halvt Aars Tid foretog han sig en Rejse i Selskab med Professor B. S. Ingemann igjennem Tydskland, Frankrig, Helvetien og Italien. I Aaret 1819 skiltes de ad i Rom. Schmidt rejste tilbage til Soes, og hans Rejsefælle erindrer ham i „Reiseminder fra Italien" med de Ord:

„Du som bjærv fra høje Norden
Fulgte mig paa Bjerg og Bølge,
Minded os med Sang om Hjemmet,
Minded os med Kirkerøsten
Om det høje Sjælehjem!
Ogsaa dig forlod vi hisset;
Over Hav, som kjække Søfugl,
Vil du flyve til dit Norden;" —

Et andet Sted har Ingemann, som kaldte ham „Konstens gamle Ven, Aandens Præst med Bardestemme", sagt, da han var afrejst:

„Vor danske Nordmand, bjærv paa stolte Hav
Nu vrede Havmænd og Delphiner tæmmer
Med Sang fra Dantes Hjem og Tassos Lunde."

I Sept. 1819 kom Schmidt tilbage til Kjøbenhavn. Han ansøgte nu og fik Forløvelse fra sit Kald i Norge; og blev under

---

1) Heber blev 1818 Sognepræst til Frue Kirke i Svendborg. Døde 31 Juli 1839. 2) Paa en Pragtudgave af Grundloven, med Facsimiler af Underskrifterne, sees derfor og hans Navn.

27 Sept. 1820 beskikket til Sognepræst for Himmelev Kald, samt Roeskilde Jomfrukloster. 1822 blev ham overdraget af Sjællands Stiftsbibliotheks Direction den nærmeste Omsorg for dette Bibliothek, og efterat en Katalog over samme var forfattet af Adjunkt ved Roeskilde lærde Skole Hans Christian Christensen blev det udgivet med nogle Forord af Schmidt[1].

1826, da det Kjøbenhavnske Universitet holdt den 1000aarige Jubelfest for Christendommens Indførelse i Danmark, blandt andet ved Theologiske Doktor-Promotioner, var Provst Schmidt en af de Lærde, som efter foregaaende Indbydelse tildeltes den theologiske Doktorgrad, efter at han havde forsvaret en Afhandling: Historia Paulicianorum, der indeholder en Monographi over de i bemeldte Titel benævnte Kjættere indtil deres Overflyttelse til Europa ved to byzantiske Kaisere, henimod Slutningen af det tiende christelige Aarhundrede[2].

Fra hans Haand har vor Literatur, foruden bemeldte Doctordisputats, nogle Prækener; deriblandt: „To Religionstaler, holdne ved Privatandagter for Danske og Norske, i Rom og Neapel", Kbhvn. 1819. — Metrisk Oversættelse af første Mosebog 49 Kap. 1—27 V. med Prøve af en Kommentar, i Jens Møllers Nyt theol. Biblioth. 4 Bind, 1823. — Bemærkninger af hans Rejse-Dagbog, om Religiøsiteten i Italien og Spanien, sammesteds 9de Bind. — Psalmer, ligesaa i 14de Bind.

Fremdeles: 1) Samlede Digte; et Bind, 1811. 2) Ny samlede Digte, Roeskilde 1835. I den første Samling, som indeholder endeel Lejligheds-Digte i den Tidsorden, fra Aaret 1786 af, i hvilken de bleve skrevne, ere og adskillige Smaadigte efter fremmede Digtere, Schiller, Delille og flere. „Han hører, skrev

---

1) Katalogen udkom med Titel: Catalogus Bibliothecæ Dieoceseos Selandiæ. Accedunt appendix & index auctorum & librorum anonymorum. Havn. 1825. 8. 2) Dct. Rudelbach skrev en stræng Recension over dette Skrift i „theologisk Maanedskrift", femte Bind 1826 S. 273—294, hvilken fremkaldte et Svar fra Schmidt i Tillæg til Liter. Tid. 1826 Nr. 31.

Recensenten[1], til de Digtere, der af Musen udkaaredes mere til at vedligeholde og udpynte visse Blomsterbede i Digtekunstens Paradis, end til at optage uopdyrkede Stykker Land, eller udvide Havens Grændser." — Blandt de længere Stykker i Samlingen er: „Opslo med omliggende Egne, et Forsøg i den beskrivende Poesi". Han havde, som flere norske Digtere, begeistret af Rigets rige og skjønne Natur følt sig kaldet til at male dens Pris, og til Gjenstand valgt den Egn, som var ham kjærest fra Barndommens Dage, og hvor han var opdraget i hjemlige Kredse, ligesom Ruinerne af Norges gamle Hovedstad, med dens Omgivelse og Historie, ogsaa gave Stof til Skildringer. Han bemærkede ved Digtet: at han havde skrevet Efterretninger om det gamle Opslo, og hentydede paa, at de skulde blive udgivne; men vi vide ikke at det er skeet.

Af den ny Digtsamling er næsten Halvparten Oversættelser; af hvilke her kunne nævnes Tasso's befriede Jerusalem, 1ste Sang, 1—35 Strophe[2]; nogle Stykker af Petrark, og en Sang af Dante; ligesom og de fer første Sange af Ovids Forvandlinger.

1830 udgav han: C. A. Tiedges Urania. Oversat, med en Epilog.

Han var Elsker af den latinske Philologie, og gav Rahbek til Tidsskriftet: Læsning af blandede Æmner, 1 B. 5 H. 1821 285—309, en Oversættelse af A. Ernesti's Afhandling i opuscul. philol. om Romernes Disciplin.

Ingemann har givet en skjøn Karakteristik over ham[3], hvoraf vi optage enkelte Træk:

---

[1]) Recens. i Liter. Tid. 1811 Nr. 31. [2]) I hans Vens Kn. L. Rahbeks Tidsskrift: „Hesperus" i 1 B. 3 H., eller Sept. 1819 S. 220—229, havde han forud leveret en Oversætt. af Tasso, 1ste Sang; med en Indledning om den nyeste italienske Literatur; og til Slutning nogle Anmærkninger S. 229—243. Rahbek tilføjede nogle Notizer om enkelte italienske Digtere S. 243—250. [3]) Smaadigte og Reiseminder, 1832, S. 96.

„Danmarks, Norges gjæve Søn
Dig har Nordens Skytsaand givet
Barndoms-Verdnen, dobbelt skjøn;
Som dens Billed blev dig Livet;
Mellem Dal og Fjeld du drog;
Mildt og kraftigt Hjertet slog,
Høit blandt Fjelde klang din Tale,
Mildt din Røst i Herthas Dale.

Sydens Herlighed du saae,
Nordens Storhed ei du glemte.
Saae du Bjerg og Bølger blaae,
Kjæk du nordisk Sang istemte;
Mægtig Strøm paa vilde Gang
Barndomseventyr dig sang;
Venligt, hvor din Sjæl var hjemme,
Dansk du sang med norske Stemme.

Med et Norge i dit Hjem,
Mellem danske Kjæmpehøie,
Seer du nu mod Aften frem,
Men med Morgenglands i Øie.
Til din Hyrdeboligs Fred
Tindre klare Straaler ned,
Venskab, Kjærlighed og Hæder,
Aandens Fred og Hjertets Glæder.

Han døde den 16 Febr. 1840 af et apoplectisk Tilfælde. 1799 havde han indgaaet Ægteskab med **Elisabeth Mathea Oppen** fra Opslo. Hans Portrait fulgte med hans ny Digtsamling.

π

Miſceller.

1. Fem Breve fra Digteren Joh. Ewald til Boghandler Rothe [1].

(Meddeelte af Conferentsraad **Werlauff.**)

1.

Hochgeehrter Herr Rothe!

Die lebhafteſten Schmertzen von Gicht haben mich bettlägerig und zu allen ernſthaften Vürnehmen ungeſchickt gemacht [2]. Doch können Sie leicht begreifen wie ennyiant das gänzliche Müſſigſeyn für einen Menſchen iſt, dem es um das Hertz nicht fehlt und der keine Kopf-Schmerzen hat. Ich kann nichts als leſen, ich habe aber keine Bücher, die ich entweder nicht eher geleſen habe oder die ein größeres Nachdenken erfordern als meine Krankheit mir erlaubt. Hiſtorien, Romainen auch von der älteſten Sorte und ſo was würde mir das liebſte ſeyn. Meine Umſtande vertragen eben nicht daß ich ſie, um einer Durchleſung willen, kauffe. Eine Unterredung mit Ihnen hat mir das Vertrauen zu Ihnen gegeben, das Sie mir es zum wenigſten nicht übel deuten, wenn ich begehre, daß Sie mir welche leihen. Ich begehre es nicht umſonſt und Sie können von meiner Erkenntlichkeit verſichert ſeyn. In Anſehung von Adam u. Ewa ſoll es mir lieb ſeyn wenn Sie guten Abgang bey Ihnen haben; und wenn Sie deswegen noch heute wiederkämen. Ich würde mich zum wenigſten beſſer handeln laſſen; denn ich bedarf Geld. Philibert iſt mir

---

[1]) Nøie efter Originalerne, ſom bortſolgtes ved Auction efter afd. Boghandler Ludewig. [2]) E. angiver ſelv, i Fortalen til ſine Skrifter, Tiden, da han ſkrev ſin Rolf Krake, ſom den, i hvilken han tillige blev angrebet af den Gigtſygdom, der aldrig ſiden forlod ham. Hiin Tid indſaldt i A. 1769 (Evalds Levnet ved C. Molbech S. 105); Sygdommen maae da allerede have indfundet ſig i Begyndelſen af Aaret.

ein schlimmer Mann[1], und er will sich gerne die Freyheit zum Verkauffe zuzwingen. In Ansehung der Bücher hoffe ich daß Sie mir dienen, und dadurch mir ein halbes Leben geben, der ich alzeit verbleiben werde Dero unterthäniger Diener

J. Ewald.

Auf dem Bette d. 24sten Apr. 1769.

P. S. Wenn ich Sie mündlich sprechen konnte, würde es mir lieber seyn.

Uden paa: Pour Sr. Rothe Libraire très renomée.

2.

Hochgeehrtester Herr Rothe!

Ihre besonderliche Dienstwilligkeit kann ich nicht ohne den größten Dank annehmen; und für Ihre Aufrichtigkeit habe ich Hochachtung; obschon der Entschluß mir nicht lieb seyn kan. Mit der schuldigsten Danksagung für beydes sende ich Ihnen Beweiß und Exemplare. Von den letzteren sende ich 20 à 3 Mk. 8 Sk. und 10 à 3 Mk. Seynd Sie nicht zufrieden, haben Sie die Güte und fordern mehr. Wollen Sie lieber den Beweiß, so nehmen Sie sich darum doch so viel als Ihnen beliebt, und bleiben Sie ein Freund von Ihrem

aufrichtig ergebensten Diener

Johannes Ewald.

Kommen Sie endlich Morgen — hier ist der Beweiß.

Paa Billetten har Rothe tegnet følgende: „den 27. Mai 1769 die Beweis auf die 10 Rblr. so vorgeschossen sandte wieder zurück".

3.

Hochgeehrter Herr Rothe!

Sie haben mich vergessen. Nicht in Ansehung ihrer Entschlusses, denn ob ich schon gerne bald einen wünschte, weiß ich

---

[1]) Adam og Eva udkom 1769, „trykt hos Philibert". Af nærværende Brev sees at det maae være udkommen tidlig i Aaret, jfr. Evalds Levnet af Molbech S. 81.

doch, das es Zeit bedarf einen zu fassen in einer Sache die doch von ziemlicher Wichtigkeit ist. Aber die Romaine, die Sie die Güte hatten mir zu versprechen. Wie würden Sie mich nicht vergnügen, wenn mein Bothe Sie mit zurück brächte [1]. Noch eins — wir mögen mit dem großen Handel zurecht kommen oder nicht, so hoffe ich doch, daß Sie über lang oder über kürz einen kleinern mit mir treiben werden. Hierzu aber können wir beyde keinen glücklichern Tag im ganzen Calender finden, als eben heute. Ich selbst, mein Herr Wirth und andere gute Freunde bedürfen alle nothwendig Geld und ich rufe gut Kauf, gut Kauf! Zum wenigsten werden zehn Thaler mich heute viel geschmeidiger zum accordiren machen als sie es morgen thun werden. Geben Sie meinem Bothen eine kleine Notice mit, ob und wie Sie es wollen. Meinen Bedüncken nach kan es einer Haupt-negotie nicht schaden; denn wenn wir sonst der Sache wegen einig werden können, will ich gerne die Exemplaren die Sie gekriegt haben zu einem Preise berechnen mit denjenigen die Sie kriegen werden; und deswegen das Sie etwas mehr Geld gleich herschießen kan ich Sie in dem Accorde auch zufrieden stellen. Könnte es aber was zum Hinder beytragen, so bitte ich lieber es seyn zu lassen, so unlieb und unbequem dieß mir auch seyn vird. In Erwartung einer glücklichen Antwort erharre ich mit der schuldigen Hochachtung,

Hochgeehrter Herr Rothe, Dero ergebenster Diener

Johannes Ewald.

D. 28. Mai 1769.

P. S. Kommen Sie morgen Nachmittag und trinken Caffee mit mir, so sollen Sie meinen gantzen martialischen Lebenslauf obenein kriegen. Vergessen Sie die Romaine nicht. Gut Kauf! Gut Kauf!

Uden paa: Pour monsieur Rothe, libraire tres renommée a ses propres mains.

---

[1]) Om Ewalds Tilbøielighed for Romanlæsning i hans Barndom s. hans Levnet ved Molbech S. 11.

4.

Velædle Herr Rothe!

Hoitærede Ven!

Man har gjort mig nysgierrig for at see en Piece, som enten er oversat eller forfattet af en ved Navn Osian[1]. Vist er det at Oversættelsen er tydsk og Originalet er et Digt af en gammel skottisk Barder. Kunde de give mig nogen Underretning derom skeede mig en stor Tieneste, og kunde De sende mig den, en endnu større. Rabners Satirer[2] skal jeg og have, hvad de og koste, men saavidt strekker min Casse sig icke for nærværende Tid, og om De icke enten vil betroe mig den, eller tage Exemplarer derfor, er jeg nødt til at opsætte denne Lyst endnu et Par Maaneder. Jeg forbliver imidlertid med Høiagtelse, min Herre, Deres ærbødigste Tienere

J. Ewald.

D. 1ste Septbr. 1769.

5.

P. M.

Was die Commission betrift, womit Sie sich in Absicht auf Rolf Krage gütigst beschweret haben; so nehme ich mir die Freyheit Ewr. Hochedelg. zu berichten, daß ich itzt den gantzen Rest auf meinem Zimmer zu ihren Diensten liegen habe. Wie gehts damit? der Handel geht sehr langsam und ich habe beynahe Ursache zu bedauren, daß ich den guten alten König nicht mit Frieden bey seinen alten Vorfahren habe ruhen lassen. Ich wolte daß Ewr. Hochedelg. mir den gantzen Plunder abnehmen wolten[3]. Ich würde mich schon handeln lassen. Von den 11 Exemplaren haben

---

[1]) Fra andre Kilder vides ogsaa, at det netop var i A. 1769, at Ewald blev bekjendt med Ossian, om hvem han, da dette Brev blev skrevet, kun maae have havt et meget ufuldstændigt Begreb, jfr. Hans Levnet S. 94—95. [2]) Paa denne Forfatter satte E. megen Priis; Hans Levnet S. 185. [3]) At Rolf Krage, da den udkom 1770, kun mødte liden Opmuntring, s. E. Levnet S. 97. Jopperts tydske Oversættelse af Stykket udkom 1772 i Kbhvn. og Leipzig hos Rothes Arvinger og Proft.

Sie doch wohl keine oder zum wenigsten nicht viel mehr zurück. Ich habe eine gedoppelte Ursache dieses nicht zu hoffen, denn ich muß mir es als eine besondere Gefälligkeit von Ewr. Hochedelg. ausbitten, daß Sie mir noch heute etwas Geld schicken wenn Sie etwas eincassiret haben. Ich bedarf es sehr.

Copenh. d. 26. Aug. 1771. Johannes Ewald.

Uden paa: An Herr Hof-Buchhandler Rothe Hochedelg.

---

2. Nogle Efterretninger om Oberst Joachim Kørber.

(Meddeelte af Professor **Velschow.**)

At Joachim Kørbers Navn fortjener et hæderligt Minde blandt os Danske, vil neppe kaldes i Tvivl af Nogen, der veed, at det var ham, der ledede Nakskovs tappre Forsvar under denne Stads Beleiring af de Svenske i Aaret 1659 [1]. Imidlertid er det, vi hidindtil vide om denne Mands Bedrifter og Skjæbne, kun saare Lidet, og indskrænker sig, foruden det alt omtalte Forsvar

---

[1]) De Svenske landede paa Laaland d. 28 April 1659, og samledes ved Arninge (¾ Miil fra Nakskov mod Sydost) den 1 Mai næstefter. Det første Angreb paa Stadens Forsvarsværker, var, som det synes, det, der gjordes den 6 Mai paa Stubbelands Forskandsninger. Capitulationen er undertegnet den 15 Julius. Beleiringen kan altsaa i Virkeligheden kun have varet omtrent 10 Uger, og det er derfor en besynderlig Overeensstemmelse, man finder hos næsten alle vore Historieskrivere (lige indtil de nyeste Tider), der have omtalt denne Beleiring, naar de give den en Varighed af 13 Uger. Pastor Poul Rogert, som i vidtløftige Anmærkninger har søgt at oplyse Niels Sartrups rimede Krønike om denne Beleiring, angiver endog i Krønikens Titel Beleiringens Varighed saaledes (s. hans tvende Stykker til d. d. Krigshist. S. 59, jfr. S. 56 og 72), uagtet han senere selv anfører de ovennævnte Data. Pontoppidan er den eneste mig bekjendte Forfatter, der har en rigtigere, om end ikke ganske rigtig, Angivelse, da han lader Beleiringen vare i 2½ Maaned eller 11 Uger (D. Atlas III, 285 fg.).

af Nakskovs Fæstning, til det, Pufendorf [1] fortæller om hans Deeltagelse i et Par andre Affairer i Krigen fra 1657 til 1660. Saaledes er det uden Tvivl ham, der nævnes som Underanfører (subtribunus, Oberstlieutenant) for de 400 Ryttere, der ved Fuhlsbüttel [2] den 23 Julius 1657 modsatte sig den fremtrængende Carl Gustav, som netop samme Dag var overskredet Holsteens Grændse. Den svage Trup blev saa aldeles opreven, at kun en Fjerdedeel af samme undkom; de øvrige bleve enten dræbte eller fangne. Iblandt de sidste var Kørber, som maaskee først blev udvexlet efter Fredsslutningen i Roeskilde. Efter Krigens Fornyelse var Kørber uden Tvivl Oberst for de 500 hvervede Ryttere, som i Efteraaret 1658 havde deres Standqvarteer i Laaland [3], og formodentlig tillige Commandeur for Kongens hele Krigsmagt paa denne Øe. Han var ogsaa tilstede med en Deel af samme den 28 April ved Guldborg Færge, og modsatte sig med megen Tapperhed Fjendens Landgang, men nødtes især ved den heftige Ild fra 4 Orlogsskibe, som Carl Gustav havde posteret tæt under Landet, og under hvis Kanoner, saa at sige, Landgangen iværksattes, til at trække sig tilbage [4]. Kørber blev selv saaret ved denne Leilighed. Da Fjendens talrige Hær nu udbredte sig over Landet, trak Obersten sine Tropper sammen i Nakskov, og ledede som Overcommandeur denne Fæstnings Forsvar, uagtet den i Oberst Daniel von Rheden havde sin egen Commandant [5]. Rogert, som synes at have havt indholdsrige haandskrevne Kildeskrifter til sin Raadighed, men har da kun maadeligen benyttet dem [6], giver Kørber det almindelige Vidnesbyrd [7], at han „i al

[1]) De reb. gest. Caroli Gustavi, pag. 333 og 510. [2]) En Landsbye ved Alsteren, een Miil fra Hamburg. [3]) Rogert, anf. St. S. 64. [4]) Sammesteds S. 64 fg. [5]) Sammest. S. 67. [6]) Det var at ønske, at en krigskyndig Historieskriver vilde skrive os denne Beleirings Historie, førend de haandskrevne Efterretninger, som maaskee endnu kunde samles i temmelig Mængde, gaae tabt, og førend Levningerne af Nakskovs Fæstningsværker og de af Fjenden opkastede Skandser, tillige med den dertil knyttede levende Tradition, end mere forsvinde, eller blive ukjendelige. [7]) I det omtalte Skrift, S. 128.

den Tid Beleiringen havde varet, havde viist alle de Prøver, som kunde ønskes af en Commandant, paa Aarvaagenhed, Nidkjærhed for Fæstningens Forsvar, Krigserfarenhed, Tapperhed, Redelighed og Forstand", men meddeler iøvrigt Læseren ingen nærmere Efterretning derom. — Om Oberst Kørbers senere Skjæbne, var hidindtil, saavidt vides, Intet bekjendt. Han hørte sikkert til den Deel af Besætningen, som, efter Capitulationen, af de Svenske overførtes til Kiel [1]. I denne Stad og dens Omegn samledes nogle Maaneder senere den Hær, som under Schacks og Ebersteins Commando overførtes til Fyen, og der efter Seieren ved Nyborg (den 14 Novbr. 1659) tvang Levningerne af den svenske Hær til Overgivelse. Men Kørber og hans Rytterregiment nævnes ikke udtrykkeligen som deeltagende i denne Expedition. Denne Taushed og vor deraf følgende Ubekjendtskab med denne ret mærkelige Mands øvrige Fata maatte synes lettest og naturligst at kunne forklares deraf, at Kørber, som Officier ved et hvervet tydsk Regiment, var kommen i den danske Konges Tjeneste ved Krigens Begyndelse, og ved dens Ophør, om ikke før, atter havde forladt samme, og ikke senere havde staaet i nogen Forbindelse med den danske Regjering. De to følgende Aktstykker, som her meddeles efter Afskrifter, der findes i det kongelige danske Selskabs Archiv, ville derfor neppe være uden Interesse, da de vise, at dette ikke var Tilfældet, at tvertimod Kong Frederik, med Erkjendelse af de Tjenester, som Kørber havde beviist Staten under Krigen med Sverrig, fremdeles beholdt ham i sin Tjeneste. Det første er et af Kørber i Kjøbenhavn d. 6 Septbr. 1660 udstedt Revers eller en skriftlig Eed, at ville være Kongehuset hengiven, og troligen opfylde de Forpligtelser, der vare ham paalagte i den Bestalling som Oberst af Cavalleriet i Hertugdømmerne Slesvig og Holsteen, hvilken Kongen havde ladet ham tilstille samme Dag. Det er, med Hensyn til Kongens Forhold til Statsforandringen 1660, vel værdt at lægge Mærke til, at Kør-

---

[1]) Pontoppidans d. Atlas III. 287.

der blev taget i Eed to Dage før Rigsdagens Medlemmer skulde samles i Kjøbenhavn. Det andet Aktstykke er et Rescript af Kong Frederik 3die, dateret den 28 August 1661, hvorved alle Jordebogsafgifter og Tjenester, som skyldes Kronen af dens Bønder og Tjenere i Landsbyen Nørreballe Diernæs[1] i Haderslev Amt, overlades Oberst Kørber til Nytte og Brug ei blot for hans egen, men ogsaa for hans Enkes og hans Søn Joachim Henrichs Levetid. Denne Søn er den eneste af hans Slægt, som jeg har fundet navngivet. Man seer af det første Aktstykkes Slutning, at Obersten hørte til en (upaatvivleligen tydsk) adelig Familie; men jeg har ingen Oplysning kunnet finde om denne Slægt, og veed ligesaalidet, hvor den hørte hjemme[2], som, hvorlænge Joachim Kørber og hans Afkom have tilhørt vor Stat. Maaskee kunde disse Linier foranledige nærmere Oplysningers Meddelelse.

De omtalte Aktstykker lyde saaledes:

a.

Demnach die zu Dennemarck, Norwegen, der Wenden undt Gothen Königl. M. mein allergnädigster König vndt Herr mich zu endes benante in dero Krieges Diensten ferner zu behalten und als dero Oberst zu Roß hinfüro in dem Fürstenthümbern Schleßwig, Holstein zu lasen, allergnädigst resolviret, auch dero Bestallings Brieff unter heutigem dato mir darauff zustellen lasen; alß verreversire Krafft dieses mich hiermit Kräfftigster und Bestendigster masen, daß vorallerhöchst geehrter Ihr. Königl. M. Dero Königreichen, Fürstenthümbern vndt Landen, ich nicht allein wie vorhin getrew, Holdt vnd gewertigh sein, Dero und Deroselben Man- Leibes- Lehns-Erben Nützen und Bestes wißen, Schadenn aber und Nachtheil auserstenn meinem vermögen nach verhüten, warnen undt abwenden, undt mich auf erfordern allemahl zu Dero Krieges Dienste parat halten, besondern mich alle das Jenige, so in meiner Bestallung oder anwartts Brieff enthalten gehorsamst nachleben und in Summa mich derogestalt comportiren und anschicken will, wie solches ein Ehrliebenden getrewen und tapfern Obersten zu Roß wohl anstehet, eignet und gebühret, mich meiner Eydes pflicht solches erheischen und mit sich bringe, So

---

[1]) Nu almindeligen blot kaldet Diernæs (Diernis). Den ligger i Gramherred. [2]) Joh. Moller omtaler i Cimbr. lit. (II., 431) en Dr. Med. Joachim Ludvig Kørber, som først var Professor ved Erfurts Universitet, siden practiserede i Hamburg, og døde 1692 som Stadsphysicus i Güstrow. Denne Mands Navn kunde let bringe os til at troe, at han var en Fætter af vor Kørber, og hans Fødestads Navn, Mühlhausen i Thüringen, anviste os da maaskee Familiens Hjemstavn.

wahr mir Gott und sein heiliges wort hie Zeit und dohrt Ewiglich helffen soll, Amen. Uhrkundlich habe ich diesen meinen Revers mit eigner Hand unterschrieben, und mit meinem Adelich angebohrnen Petschafft bekräfftiget. So geschehen Copenhagen d. 6 September Ao. 1660. Jochim Körber.

b.

Wier Friederich der Dritte, Von Gottes Gnaden zu Dännemarck, Norwegen, der Wenden und Gothen König, Hertzog zu Schleßwig, Hollstein, Stormarn und der Dithmarschen, Graffen zu Oldenburg undt Delmenhorst, Thun allen kundt, daß wir auß sonderlicher Gunst und Gnade, wie auch wegen treue und wilfertige Dienste, so unser lieber getrewer Joachim Kørber, Obrister bishero, absonderlich in letzten Krieges Zeiten vnß erwiesen hatt, auch hinfüro erweisen mag und soll, gnädigst haben vergönnet und zugelaßen, wie auch hie mit vergönnen und zulaßen, daß gedachter Obrister Kørber Alle Einkommen und Schullden, wellche vnsere Bauren und Diener in Nörballie Diernis Dorff, in der Haderlebischen Ambte beliegende, sampt und sonderß nach dem Schuld Register, und sonsten in anderen maßen, nemlich mit Landgilde, Holtzführung, Gästereien, Heudienst- und freygeld, weß bißhero gegeben haben, undt annoch zu geben verpflichtet sind, von dieses unsers Brieffs dato hinfüro Quit und frey ohne allen Abgifft, bey seinem, seiner Hausfrauen und Sohns Joachim Henrich Körbers Lebzeiten, möge Auffnehmen genießen undt behalten; doch wollen wir unsere Königl. Regalia samt Contributionen und andere Auflagen vnß allermassen haben vorbehallten; Imgleichen daß vorgedachte Bauren bebührender maßen bei gleiche gehalten und conserviret, auch Ihnen im geringsten kein Unrecht geschehe, viel weniger etwas von ihrem Land oder Eygenthumb entzogen werden. Zu dem wen dem Lande etwas feindtliches wiederfahren sollte, oder so oft es in andern maßen begehret wird, soll gedachter obrister Körber in Vnser Krieges affairen bey alle gegebene occasionen, an welchen Orthe es auch mögthe erfordert werden, gegen fernere Capitulation sich gebrauchen laßen; auch sonsten mit höchstem fleiß vnser und vnsers Königl. Erbhauses besten und Nützen suchen und befordern; hingegen aber Schaden und Nachtheil, allermaßen nach euserster macht und vermögen hindern, abwenden und warnen, wie es einem trewen auffrigtigen Vaillant Cavallier eignet und gebühret, Er auch ferner Königl. Gnade gedenket zu erlangen. Verbietende hiemit unsern itzigen und Künfftigen Haderslebischen Ambtleute, wie auch sonsten allen und jeden gedachten Obr. Körber, seine Haußfraw vndt Sohn Joachim Henrich Körber im wiedrigen als vorgeschrieben stehet zu hindern, oder Si in einiger masen zu vervortheilen, bey ver-

lust unserer Huld und Gnade. Gegeben auff unsern Königl. Residentz zu Copenhagen den 28 Augusti Anno 1661.

Friederich.

---

3. En Bemærkning om Ælden af Familienavnet „Oxe",

af Professor J. E. Larsen.

Det er bekjendt, at man har villet godtgjøre visse adelige Slægters Ælde, ved at paavise Steder hos Saxo Grammaticus, hvor Familienavnene formeentligen allerede skulde forekomme. Men uden at tale om de flere andre urigtige Forudsætninger, hvorfra man herved er gaaet ud, har man end ikke altid behørigen undersøgt, om ogsaa den af Saxo tilsigtede danske Benævnelse virkelig har været den samme, som den, der senere findes tillagt den omspurgte Familie. Saaledes har man søgt Oprindelsen til Navnet „Banner", allerede under Knud den Store, fra et Tilnavn, der efter Saxos Beretning blev givet Sjællænderen Tymmo, fordi han under Slaget ved Ashdown, da Fanerne vare trængte tilbage, hævede en Gren i Veiret paa sit Spyd, og derunder igien samlede de Vigende. Saxo nævner end ikke dette Tilnavn [1]); men at det ikke kan have været Banner, følger allerede deraf, at den gamle danske Benævnelse paa en Fane eller et Felttegn var Mærke, og ikke Banner, som først meget sildigere er kommet i Brug [2]).

Det Sted hos Saxo, som har fremkaldt nærværende Bemærkning, findes i Stephanii Udgave S. 318 og i Müllers S. 819, hvor der ved Valdemars Tog til Norge, omtrent i Aaret 1164 eller 1165, nævnes blandt Høvdingerne en Nicolaus cognomento Bos, hvilket sidste man har anseet som en Oversættelse af det danske Ord Oxe. At man i alt Fald dog ikke kan være berettiget til at sætte denne Nicolaus Oxe i Forbindelse med den meget senere blomstrende adelige Familie Oxe, er vel allerede oplyst i en Note til det citerede Sted i Müllers Udgave; men det kan dog endnu fortjene at bemærkes, at der ikke blot gives et andet dansk Ord, hvoraf "bos" ligesaagodt kan være en Oversættelse, som af Oxe; men at endog den samme Nicolaus uden tvivl lader sig paavise i en anden samtidig Kilde med sit rette danske Tilnavn.

I et af Kong Valdemar udstædt Diplom, hvis Udstædelsesaar vel ikke er angivet, men som maa falde imellem Aarene 1157

---

[1]) Han siger blot: "Cujus facti decus postmodum cognomine usurpavit". Edit. Müller. p 510. [2]) Jfr. herom nærmere Conferentsraad E. Engelstoft i Maanedsskrift for Literatur I. S. 387—388

og 1170, nævnes nemlig blandt Vidnerne en "Nicolaus Noit"[1]), hvilket sidste Ord, der ved første Diekast seer saa fremmed ud, udentvivl ikke er andet end det oldnordiske Naut (udtales Nøjt), vort nuværende (et) „Nød", der atter ganske svarer til det latinske bos. At derfor denne Nicolaus Nød er den samme Mand, som den Saxo kalder Nicolaus Bos, maa idetmindste ansees som høist sandsynligt. Det er iøvrigt ikke umærkeligt, at det omhandlede Ords Udtale endnu i Slutningen af det 12te Aarhundrede her i Danmark ganske synes at have stemmet med den oldnordiske eller islandske Udtale.

---

4. En Anmærkning ved J. Møllers „Mnemosyne"

af Professor **Velschow.**

I det Udvalg af Kong Christian den Sjettes Breve, som ledsager vor fortjente Jens Møllers, desværre! ei ganske fuldendte Skildring af denne Konges Regjering og Tidsalder, som er aftrykt i 2det, 3die og 4de Bind af hans „Mnemosyne", findes et (af Tydsk oversat) Brev til Johan Sigismund Schulin, dateret Frederiksborg d. 31 August 1735, hvori man læser[2]) den besynderlige Yttring: „**Prindsen af Freuenfeld**, som er en Svigersøn af den keiserlige Resident Kurtzrock, ville vi tilstaae Justitsraads Charakteer". Udgiveren har studset, ligesom enhver Læser maae studse „ved at see en Prinds blive Justitsraad"; men han forsikkrer i den tilføiede Note, at „baade Haandskrift og Construction er saa tydelig, at Sagen er fuldkommen vis". Men da det syntes mig at være i sig selv en Urimelighed, at en virkelig Prinds kunde ansee det for en Forfremmelse at faae **Titel** af Justitsraad (thi kun om en Titel, ikke om noget Embede eller dermed forbunden Indtægt er her Tale), saa tvivlede jeg, allerede af denne Grund, intet Dieblik om, at Brevets Ord enten vare læste urigtigt, eller idetmindste misforstaaede af Oversætteren. Det Sidste forekom mig rimeligst: jeg formodede at Mandens Navn var **Printz**, og at Kongen ved at flectere dette Navn havde foranlediget Misforstaaelsen. For at faae Visheb herom, efterslog jeg Statskalenderen for Aaret 1736[3], men fandt rigtignok ingen Justitsraad af dette Navn. Derimod fandt jeg en **Conrad Alexander v. Printz, auf Freuenfeld** Erbgesessen[4], anført

---

[1]) Diplomat. Arna-Magn. I. p. 28—29. [2]) Mnemosyne B. 3, Side LXVIII. [3]) Rækken af de aarligen udgivne danske Hof og Statscalendere begyndte med Aaret 1734. [4]) Familien **Printz**, stammer fra Spanien og Belgien, men boede allerede fra det 16de Aarhundrede af

som sidst optaget Medlem af Landretten, og meente derved ogsaa at have fundet det Familienavn, Kongen havde skrevet i sit Brev; thi Navnenes Lighed hver for sig med dem, Professor J. Møller havde læst der, og deres Anvendelse til at betegne een Person lode næsten ingen Tvivl derom tilbage. Jeg formodede ogsaa, at det var den samme Conrad Alexander v. Brinck, som Kongen havde meent; thi at han ikke i Statscalenderen gaves Titel af Justitsraad (hvis han ellers Aaret iforveien virkelig havde faaet denne), var ei forunderligt, da han som Landraad nu havde en høiere Rang. Denne Formodning har jeg siden fundet bekræftet ved en Ahnetavle, som findes i Siebmachers Wappenbuch[1], og hvoraf sees, at han, saaledes som det antydes i Kongens Brev, var gift med en Datter af Maximilian Henrich, Friherre af Kurzrock til Wellingsbüttel[2], uden Tvivl den samme, som 1707, da han af Keiseren ophøiedes i Friherrestanden, var Hofkammerraad og keiserlig Resident i Hamburg[3].

---

i Bremen, da dens Chefer i mange Led efter hverandre her beklædte en keiserlig Residents og Rigsoverpostmesters Embede. Den eiede derhos betydelige Godser i Belgien og i det Oldenburgske. Her laae ogsaa det Treuenfeld, (Kohli, Beschr. d. Herzogth. Oldenburg, Th. II. Abth. 1. S. 123 fg. jfr. S. 106), hvorefter Slægten benævnede sig, og som gav den omtalte Conrad Alexander Sæde i Fyrstendømmernes Landret. Dennes Fader, Theobald Georg, Rigshofraad, Ministerresident og Overpostmester i Bremen, blev 1744 af Keiseren ophøiet i Rigsfriherrestanden (s. Hellbachs Adels-Lex. II., 600 fg.).

¹) Supplem. 5, Tab. 14. ²) Wellingsbüttel, et Gods 2 Mile N. O. for Hamburg i det Holsteenske, er nu et af de saakaldte Cancelliegodser, see Dørfers Topographie (4te Aufl.) S. 323 fg. ³) S. Hellbachs Adels-Lex. I., 715 fg.

Missionær L. P. Haubroes Levnet[1],

fortalt af D. Rosen.

Laurits Peter Haubroe blev født den 9de Marts 1791 i Kjøbenhavn, hvor hans Fader Hans Larsen var Borger og Brændeviinsbrænder. Navnet Haubroe optog han efter sin Faders Fødebye, Haubroe, i Jylland.

Sin første Ungdomsunderviisning modtog han i sine Forældres Huus, og viste saadan Vedhængenhed ved sin Bog, at man mangengang havde Ondt ved at faae ham til at forlade den, for at gaae tilbords. Denne Omstændighed var det især, som bestemte hans Forældre til at lade ham studere. Han blev sat i Borgerdydsskolen, som den Gang bestyredes af J. B. Møller, senere hen Rector ved Helsingørs lærde Skole. Men Haubroe svarede i Begyndelsen ei til de Forventninger, man havde gjort sig om ham. I Skolen syntes han kun at have Sands for Overgivenhed og Optøier, og var iøvrigt anseet for en doven Dreng. Saaledes gik det til henved hans tolvte Aar, da en pludselig Forandring foregik hos ham. Anledningen hertil gav egentlig et Klammerie, som Haubroe tilligemed nogle af sine Meddisciple fra Borgerdydsskolen havde haft paa Gaden med en Deel Drenge fra Petri Skole, og som forekom Skolebestyrer Møller, til hvem det strax var bleven meldt, saa uanstændigt,

---

[1]) Efterat nærværende lille Afhandling var færdig til Trykken, blev jeg gjort opmærksom paa, at der allerede gaves en tidligere Skizze af Haubroes Liv, nemlig af afdøde Prof. J. Møller i hans Tidsskrift for Kirke og Theologie 1832 1ste B. Pag. 251. Til denne Opsats henviser jeg dem, som maatte ønske at føie nogle flere Træk til Skildringen af en Mands Characteer, hvis uskrømtede Gudsfrygt, Standhaftighed og uegennyttige Opofrelse for den gode Sag vistnok berettiger ham til en Plads i Menneskehedens Aarbøger.

at han gav Haubroe i Classens Paahør en streng Irettesættelse, da han tillige bebreidede ham den slette Fremgang, han hidtil havde gjort, og truede ham med, at, hvis han endnu en Gang gjorde sig skyldig i slig Opførsel, vilde han blive jaget bort fra Skolen.

Dette havde en afgjørende Indflydelse paa Haubroe, som fra nu af ligesom skiftede Characteer. Den overgivne forvildede Dreng kjendte man ikke mere. Hans eneste Lyst var nu at slutte sig inde i sit Kammer, og sysle med sine Bøger. En af Haubroes endnu levende Ungdomsvenner og Skolekammerater, som var Vidne til ovenmeldte Scene, har fortalt mig, at hver Gang han fra denne Tid af kom til Haubroe, for at forsøge at trække ham ud til en Spadseretour eller anden lille Adspredelse, fik han bestandigt enten Undskyldning eller Afslag, saa de tilsidst bleve som fremmede for hverandre; og det var først efterat Haubroe havde taget sin Attestats, at han af sig selv opsøgte sin Ven, og begyndte paa ny at sammenknytte de gamle Forhold, som havde fundet Sted imellem dem i deres første Ungdomsaar.

Den vedvarende Flid og Anstrængelse, hvormed Haubroe drev sine Studeringer gjorde ham snart moden til at blive Student. I Aaret 1807 blev han dimitteret fra Borgerdydsskolen af forhen nævnte Møller. Han skilte sig med Ære fra begge sine Examina og begyndte derpaa at studere Theologie, som var det Fag, han følede meest Tilbøielighed til. I Aaret 1812 tog han sin Embedsexamen med bedste Characteer. Nogen Tid efter vandt han Universitetets Priismedaille for Besvarelsen af en theologisk Opgave. Iøvrigt udgjorde den gamle Philologie hans Hovedbeskjeftigelse.

Skjøndt hans Forældres Kaar, der kunde regnes over Velhavenhed, gjorde enhver fremmed Understøttelse undværlig, skaffede han sig dog, for at have en bestemt Virkekreds, en Lærerplads ved Borgerdydsskolen, hvor han underviste i flere Aar.

Det var først i Foraaret 1818 at jeg blev bekjendt med Haubroe. Jeg bivaanede den Gang Biskop **Münters** Forelæsninger over Pastoral-Theologien. En Aften bekjendtgjorde

han for de Tilstedeværende, at Bispen af London[1] havde tilskrevet ham, og forespurgt sig, om der blandt de unge Theologer ved Universitetet i Kjøbenhavn skulde findes Nogen, som havde Lyst til at tage Tjeneste hos det bispelige Selskab Society for promoting christian knowledge som Missionærer i Ostindien. I dette Tilfælde bad den engelske Prælat Bispen at anbefale saadanne. Da jeg nogen Tid efter meldte mig hos Bisp Münter, og begjærede at blive anbefalet til Selskabet i Engelland, fortalte han mig, at der var en anden, som ogsaa havde meldt sig for at træde i Societetets Tjeneste, og denne var Haubroe.

Det varede ikke længe, førend jeg fik opspurgt Haubroe. Han blev glad, da han hørte den Beslutning, jeg havde fattet, og at han nu kunde vente en Landsmand til Reisefælle og Medarbeider. Han bad mig strax, at blive og spise hos sig. Vi kom siden den Tid jevnligen sammen, og begyndte at udkaste vore Planer angaaende vor fælleds Bestemmelse, som vi dog ikke havde nogen ret klar Forestilling om. Vi vidste vel i Almindelighed, hvad der henhørte til en Missionærs Pligter; men en ostindisk Missionærs særlige Stilling var os ei ret bekjendt. Den engelske Bisp havde været meget lidet omstændelig i sit Brev. Vi vidste ikke enten vi skulde gaae til Bengalen, eller til Sydindien, havde følgelig ingen Forestilling om, hvad Sprog vi for Fremtiden skulde gjøre til vort Hovedstudium. Vi vidste heller ikke, om en bestemt Virkekreds skulde blive os anviist tillige med et fast Opholdssted, eller om vi paa Apostlernes Viis skulde drage om fra Sted til andet, uden at have noget stadigt Hjem. Een Forberedelse vidste vi under alle Omstændigheder var nødvendig; dette var det engelske Sprog. Haubroe antog Prof. **C. Bruun** til sin Lærer heri.

Skjøndt Haubroe syntes fast at have bestemt, at tilbringe sine Dage i Indien, var han dog enig med mig i, at vi skulde

[1]) Den nuværende Erkebiskop af Canterbury.

indgive i Forening en Ansøgning til Kongen om Tilladelse, til at træde i denne fremmede Tjeneste, for at ei derved Hindring skulde lægges i Veien for vor Befordring, hvis vi i sin Tid kom tilbage til Fædrelandet.

Ved allernaadigst Resolution af 4 Juli 1818 erholdt vi denne kongelige Bevilling, der var saaledes lydende: „Det tillades Candidaterne i Theologien L. P. Haubroe og D. Rosen at maatte modtage det dem af den engelske Mission gjorte Tilbud om, at gaae som Missionærer til Ostindien, og at de maae ordineres af Biskoppen over Sjellands Stift, Dr. Münter, hvorhos dem gives allernaadigst Tilsagn om, at naar de komme tilbage til Fædrelandet, maae de Aar, de have tilbragt i Religionens Tjeneste, forbunden med deres Candidataar, være dem en Anbefaling til, ved Hans Majestæts Naade, at erholde en passende Befordring".

Da denne vigtige Punkt var afgjort, og vi troede vor Fremtid betrygget, hvis vi, enten skuffede i vor Forventning, eller mødige af Dagens Byrde og Hede, engang skulde ønske at vende tilbage til vort elskede Hjem, stod der nu intet tilbage, uden at vi skulde modtage Kirkens Indvielse til vort Kald. Dette skete nogen Tid efter, ved Landemodet i Roeskilde, hvor vi bleve ordinerede af Biskop Münter. Haubroe, som ældre Candidat, holdt Ordinationsprædikenen.

I Enden af August reiste vi fra Kjøbenhavn til Helsingør, for derfra at gaae tilsøes til Engelland. Afskeden maa have været Haubroe haard. Vel havde han mistet sin Fader nogle Aar i Forveien; men hans aldrende Moder og hans eneste Søster vare stærke Baand, som endnu holdt ham tilbage. Jeg tog Afsked med den første Dagen før Afreisen. Allerede da havde Tanken om Skilsmissen fra hendes eneste Søn saa stærkt angrebet hende, at hun endog var bleven sengeliggende. Jeg fandt hende i en Stemning, som man kan tænke sig hos den, der ei har mere at haabe, og allerede har overgivet sig i sin Skjebne. Jeg frygtede dette Stød vilde have lagt hende i Graven; dog

overlevede hun det 4 Aar. Hendes fromme Sind og Forestillingen, at Gud saaledes vilde have det, holdt hende opreist under denne svære Kamp, skjøndt hun var ligesom forberedt paa Udfaldet, for hun yttrede bestemt, at hun ventede aldrig mere at see sin Søn igjen.

Da jeg mødtes med Haubroe i Helsingør — thi jeg var reist en Dag i Forveien — fandt jeg ham rolig, som om intet usædvanligt var hendet. Adskillelsen ved Rummet fra de kjære Gjenstande og ny Scener syntes at give hans Sind dets sædvanlige Holdning; længere hen forekom han mig endog opromt, som om han omsider havde væltet en Hindring fra sig, der stod i Veien for ham, for at opnaae et længe ønsket Maal.

Den 18 Sept. 1818 ankom vi i London. Efterat vi havde overrakt vort Creditiv fra Biskop Münter til Biskoppen af London, lod denne os kort efter møde i Societets-Huset paa en vis Dag. Her forestillede han os selv for et specielt Møde af nogle af Medlemmerne, lod vore Ordinations-Breve og andre Documenter eftersee, og erklærede os saaledes for Societetets Missionærer. Der blev nu leiet Værelser til os, hvor vi forsynedes med alt, hvad vi behøvede; der blev endog givet os en engelsk Sprogmester, og saadanne Bøger anskaffede for os, som deels behøvedes til vor Underviisning i Sproget, deels til at gjøre os bekjendt med visse engelske theologiske Skrifter, som Selskabet ansaae for nyttige i vort specielle Fag.

Haubroe og jeg geraadede da saaledes i den nøieste Forbindelse man kan komme i til en anden; thi jeg antager, at Mennesker aldrig ret lære hinanden at kjende, førend de i nogen Tid have boet sammen, og optraadt med og ved Siden af hverandre i alle det huuslige Livs forskjellige Smaascener. Den private og, om jeg saa maa sige, Hverdags-Siden af deres Characteer, skjule Menneskene ofte med Omhyggelighed, ventelig fordi den i nogle Tilfælde lægger Skrøbeligheder for Dagen, de undsee sig ved, i andre giver Nøglen til en rigtig Forklaring af mange af deres Handlinger. I det nøie huuslige Forhold kan

saadan Forstillelse ei let finde Sted, eller rettere, den ophører efterhaanden; og hvad der ei udsætter sig for Overraskelse og tilfældig Opdagelse, det viger for en ædlere Grund: Tilbøielighed til at aabne Hjerterne for hinanden, som saa nøie en Livsforbindelse fremkalder.

Da Ligefremhed udgjorde et af Hovedtrækkene i Haubroes Characteer, saa kan jeg ikke sige, at jeg fandt ham anderledes, efter at have omgaaedes ham nogen Tid paa denne fortrolige Fod, end jeg havde forestillet mig ham i Begyndelsen af vort Bekjendtskab. Visse Smaaforskjelligheder eller Ujevnheder i Characterne, der, skjøndt de ei hindre et Menneske fra at have Velvillie og Agtelse for et andet, dog lægge Hindringer i Veien for det egentlige Venskab, der overalt maa dannes i de tidligere Aar — disse Særegenheder, som sjeldent kan tænkes ganske bortfjernede, vare vel stundom Anledning til, at vi ei fandt os fuldkommen tilfreds i hinandens Selskab. Nogen Grund laae vel ogsaa i udvortes Omstændigheder. Vores Opdragelse havde været temmelig forskjellig. Ogsaa vore Studenteraar havde været tilbragt paa forskjellig Maade. Haubroe havde aldrig boet ude af sine Forældres Huus; et eget Værelse havde været indrømmet ham til udelukkende Brug; jeg derimod, først som Logerende blandt Fremmede, senere som Alumnus paa Valkendorfs og Ehlers's Collegier, havde i de sidste 9 Aar ei vidst hvad det var at boe alene. Enkelte Dele af Haubroes Opførsel mod Societetet vakte mit Mishag. Hans hyppige Fremvisen af hans vistnok hæderlige Vidnesbyrd fra Kjøbenhavn til forskjellige Personer, som stode i Forbindelse med Societetet, syntes jeg at smage af Forfængelighed; hans Yttring til Secretæren: at han eiede Midler hjemme, men som han havde gjort Affald paa til Fordeel for sin Familie, antog jeg endog for Pral. Jeg har senere tænkt, at denne Adfærd burde dømmes mindre strængt, da den tildeels var motiveret ved den Mands Opførsel imod os, som paa den Tid havde meest Indflydelse ved Selskabet. Om flere af Selskabet deelde denne Anskuelse, skal jeg ei kunne sige, men vist er det, at den

gamle Dr. Gaskin, Selskabets daværende Secretær, som kunde formodes at forestille et stort Parti i Selskabet, udlod sig ved flere Leiligheder, som om han troede, at tildeels trange Kaar, eller endog Mangel paa Levevei havde bevæget os til at forlade vort Hjem, skjøndt han vel ikke frakjendte nogen af os bedre Bevæggrunde. Han gjorde endog engang Haubroe det Spørgsmaal: om han forstod Latin? hvortil Haubroe med billig Fortrydelse svarede: „Hr. Doctor, jeg har selv været Lærer i dette Sprog." Haubroe fandt det altsaa nødvendigt at modvirke, saavidt som ham selv angik, den ufordeelagtige Forestilling, Vedkommende syntes at have om os, og dette gav hans Handlemaade et Udseende, som ved første Diekast ei kunde være til hans Fordeel. Jeg mindes ogsaa en anden Punkt, vi vare uenige om. Betingelserne, hvorunder vi skulde tjene Selskabet, vare fra Begyndelsen af ei bleven os meddeelte; dog under den Forestilling, at de vare, om end ei liberale, i det mindste rimelige, havde vi ladet os antage. Efterat vi i London vare traadte i virkelig Forbindelse med Selskabet, vare vi endnu lige uvidende om denne Sag. Haubroe var denne Ting af flere Grunde ligegyldig, men anderledes forholdt det sig med mig. Jeg forestillede Haubroe, at vi burde indgive under fælles Navn en Forespørgsel til Selskabets Secretær om Størrelsen af vor Gage og om et Par andre oekonomiske Omstændigheder. Men hertil var Haubroe ikke at formaae. Jeg gjorde det da alene, skjøndt Udfaldet viste, at det havde været bedre ei at begynde derpaa. Dr. Gaskin syntes at optage dette Spørgsmaal fortrydeligt, og gav det Svar: at endnu havde ingen Missionær engageret sig hos Societetet, som jo med Taknemmelighed havde erkjendt hvad det havde gjort for ham. Efter denne Udladelse fandt jeg Grund nok til at forundre mig, da jeg omsider efter Ankomsten i Indien erfarede, at den hele Gage Societetet gav ei var mere end 100 £. St.[1].

[1]) Med denne Indtægt alene, hvortil man ingen andre Hjelpekilder kunde føie, var det plat umuligt at leve som Gentleman i Indien, hvor vel Livets første Fornødenheder ere lette, men hvor den høie Priis

Fra London foretog Haubroe og jeg os en Excursion til Oxford og til nogle andre seeværdige Steder i Nærheden af London. Endelig, efter at have taget Afsked med Selskabet, som skete i et Møde, hvor den af Committeens Medlemmer, som ved denne Leilighed havde Forsædet, holdt en Tale i samme Anledning, og som vi hver for sig kortelig besvarede, reiste vi til Bristol, hvorfra vi skulde afseile med en Ostindiefarer. Her fandt atter noget Ophold Sted, saa vi først i Februar bleve seilklare. Nogle wesleyanske Missionærer reiste med samme Skib. For at afsætte disse, landede vi først paa Ceylon, hvor vi opholdt os 8 Dage. Den 19 Juli 1819 ankrede vi paa Madras Reed.

Førend vi endnu kunde faae opspurgt Societetets Secretær ved Madras Comiteen, vare C. Rhenius og B. Schmid, begge Tydskere og Missionærer ved Church Missionary Society, blevne underrettede om vor Ankomst, og indfandt sig hos os i vort Herberg. Den hjertelige Velkomst, de bragte os, ligesom den Hjelp, de tilbøde, og ydede i Raad og Daad — som man især i et vildfremmed Land lærer at skjønne paa — bidrog til at danne en Venskabsforbindelse imellem os, især mellem dem og Haubroe, som vedvarede hele den øvrige Tid.

Haubroe og jeg kom til at boe sammen i Veperi, ¼ dansk Miil fra Madras. Veperi var oprindelig en Hindu-Landsbye, men dens Nærhed ved Præsidentskabets Hovedstad har efterhaanden ombannet den til en Samling af Kjøbstedshuse, mange endog Pragtbygninger, hvor flere af Compagniets Embedsmænd have deres Opholdssted. I denne Bye havde Societetets Missionærer i sin Tid stiftet en Mission, bygget en Kirke, et anseeligt Missionshuus og Skoler, hvilket altsammen ei længe efter vores Ankomst blev ombygget og udvidet.

---

paa europæiske Varer, og det større Antal Tyende, man nødvendigt maa holde, o. a. locale Omstændigheder bidrage til at gjøre hiint Land til et dyrere Levested, end Europa i Almindelighed. Omtalte Gage blev et Aars Tid efter, paa Forestilling af Dr. Middleton, Biskop af Calcutta, forhøiet til 250 Pund Sterling.

Førend jeg indlader mig i at omtale Haubroes Virksomhed i hans nye Kreds, være det mig tilladt at give en kort Oversigt over det Selskabs indiske Missioner, hvis Tjeneste han for Fremtiden havde opofret sig til.

Society for promoting christian knowledge blev stiftet i Enden af det 17de Aarhundrede i Engelland i den Hensigt, at udbrede Læsningen af Bibelen og gudelige Bøger, især blandt den fattigere og mere uvidende Deel af Nationen. Foruden en Deel Lægmænd, udgjorde samtlige Biskopper og Geistlighed af den engelske Kirke Medlemmerne af dette Selskab. Nogle Aar efter dets Stiftelse, omtrent paa samme Tid, som **Ziegenbalg** blev af Frederik den fjerde sendt til Indien, for at oprette en Mission paa det danske Territorium ved **Trankebar**, tog man den Beslutning, for at udvide Selskabets Virksomhed, at sende Missionærer til Ostindien til Hedningenes Omvendelse. Dog blev der kun sendt nogle enkelte i Begyndelsen, og deres Fremgang var ei stor, skjøndt Grundvolden blev lagt til Missioner i **Veperi, Cudelur** og **Tanschaur.** Det var først **Schwartz** som hævede dette Selskabs Missioner til den første Rang blandt de protestantiske i Indien. Schwartz, af Fødsel en Tydsker, var oprindelig dansk Missionær, og ansat af den danske Regjering 1750 i Trankebar, men havde efter nogle Aars Tjeneste taget sin Afsked, og engageret sig i omtalte engelske Selskabs Tjeneste, hvor han troede, at en videre Mark vilde aabne sig for hans Talenter. Ved hans Bestræbelser bleve de ældre Missioner overordentlig udvidede, og nye Missioner stiftede i **Tirutschinappali** (Engl. Trichinopoly) samt i **Tirunelvêli** (Engl. Tinnevelly) Provinds, den sydligste i Indien. Paa sidstnævnte Sted talte man i Schwartz's Tid henved 8000 protestantiske Christne. **Gericke,** en anden af Societetets Missionærer, samtidig med, men noget yngre, end Schwartz, udvidede Missionen i Veperi, og stiftede en ny i **Vêlur** (Engl. Vellore). Schwartz's Virksomhed som engelsk Missionær begyndte noget før 1766, da han bosatte sig i Tirutschinappali. Fra 1778 af var han bosiddende i Tanschaur. Han

døde den 13 Februar 1798; Gericke adskillige Aar senere. Begge efterlode betydelige Legater til Missionernes Vedligeholdelse. Hiin 30,000 Pagoder[1] til den Tanschaurske Mission (hvorunder den Tirunelvêliske eller Paliamcotteiske[2] indbefattedes); denne, der desuden legerede anseelige Summer til sin Familie, omtrent 10,000 Pagoder til den Veperiske eller Madras Missión.

For at kunne forklare sig det Særsyn, hvorledes Missionærer kunde lægge sig saadan Formue til, maa man bemærke de særegne Tidsomstændigheder, disse Mænd levede under. Paa Schwartz's og Gerickes Tid fandtes der, med Undtagelse af enkelte Garnisons-Capellaner i Præsidentskaberne, forresten ingen protestantiske Geistlige i det brittiske Indien. En Følge var, at Mænd af saa almeenerkjendt Duelighed og Characteersfromhed bleve ved mange Leiligheder, som frembøde sig ved deres hyppige Omreiser, anmodede om temporær Tjeneste og ministerielle Forretninger, hvilket alt paaskjønnedes med en Liberalitet, som man udenfor Indien sjeldent finder i lige Grad. Ogsaa en særegen Indtægtskilde for Schwartz var det Hverv, han, efter Anmodning af Gouvernementet af Madras, havde paataget sig, at være Underhandler mellem dette og Maisurs[3] daværende Behersker, den muhame-

---

[1]) Beløber sig i vore Penge til omtrent 90,000 Rdlr. [2]) Paliamcottei (Engl. Palamcottah) en 300 Aar gammel Hindufæstning, bruges endnu som en Garnisonsplads af Engellænderne, den sydligste i Indien, og betragtes som Hovedstaden i Tirunelvêli. [3]) Den sædvanlige Skrivemaade af dette og det følgende Ord er, efter det Engelske, Mysore og Hyder, der dog selv neppe paa Engelsk (hvor Diphthongen ai kun findes i Ordet: ay) udtrykker den rette indiske Lyd, men, udtalt efter vort Sprogs Regler, giver en heel forkeert Klang. Lyden af ikke-europæiske Ord antager jeg, burde af os Europæer udtrykkes ved vore respective Sprogs eiendommelige Lyd. Saaledes finder jeg det urimeligt at bruge den eventyrlige Stavelsesmaade: Shawl (der desuden af Engellænderne udtales: sjaal) til at udtrykke det oprindelig persiske og hindustanske Ord Sjâl (et stort Klæde til at kaste over Skuldrene) eller skrive efter Engellænderne: Mysore, naar de Indfødte udtale og skrive Ordet: Maïsûr, o. a. dl. Hr. Repp i sin Oversættelse af

danske Fyrste **Haider Ali**; en farlig Tjeneste, men som hans Kyndighed i det hindustanske Sprog, hans sjeldne Gave til at omgaaes med alle Slags Mennesker, og den Anseelse han nød blandt alle Klasser af Indfødte, fortrinlig egnede ham for [1].

Saadanne blandt Missionærerne, som lagde sig efter Undervüsningsfaget, og holdt Kostskoler, kunde ogsaa gjøre Regning paa en rigelig Indtægt; men alt dette faldt efterhaanden bort, da de Geistliges Antal forøgedes i Indien, ei blot ved Ansættelsen af flere Compagnies-Capellaner, men ved de Missionærer, som de forskjellige Selskaber, som oprettedes i Engelland, nu hyppigen

---

Burnet's Reisebeskrivelse, seer jeg, erklærer sig ligeledes for det System, at gjengive slige fremmede Ords oprindelige Udtale med dansk Lyd.

[1]) Den gamle endnu levende Missionær i Tanschaur, **John Kohlhoff**, som blev opdraget af **Schwartz**, har fortalt mig, at et af Hovedøiemedene med Schwartz's Gesandtskab var, at vække en Forestilling hos Haider om Engellændernes fredelige Sindelag mod ham. Men Haider var ei saa let at sætte Blaar i Øinene. „Jeg troer", sagde han til Schwartz, „at De er en god Mand, og ei med Deres Villie vilde lade Dem bruge i en slet Sag. Men vær De overbeviist om, at Gouverneuren i Madras har holdt Dem for Nar. Jeg veed meget vel, at det engelske Gouvernement er langt fra at tænke paa Fred." Og siden tilføiede han: „Jeg frygter ei for det, jeg seer" (Engel. indiske Resourcer), „men for det, jeg ikke seer." Da Schwartz havde taget Afsked, og kom ud til sin Palankin, blev han en stor Pung vaer, som Haider havde ladet lægge ind i samme. Denne Foræring vægrede han sig ved at modtage, i det han forestilte, at hans Reise var betalt af Gouvernementet i Madras; men Sultanen vilde ikke tage mod Undskyldning, saa Schwartz maatte beholde Pengene (saavidt jeg mindes 2000 Rupier), som han ved Tilbagekomsten gjorde den engelske Gouverneur Regnskab for. Det var egentlig — som samme Hjemmelsmand har forsikkret mig — Madras-Gouverneurens Plan at opofre Schwartz for politiske Øiemeeds Skyld. Han ventede intet andet, end at den maisurske Despot skulde have forgrebet sig paa Schwartz's Person, hvorved Engellænderne vilde have faaet et bekvemt Paaskud — som de juft dengang higede efter — til at bryde med Sultanen paany. Dette hævede sig over al Tvivl for Schwartz, efterat Gesandtskabet var forbi, og de senere Begivenheder paafulgte.

sendte til Indien, ligesom og derved, at langt flere Europæere end forhen flyttede dertil.

Societetets Missioner fandtes, som de endnu findes, fornemlig paa følgende Steder: **Veperi**, nær Madras, **St. Thomasbjerget**, omtrent en dansk Miil Syd for Madras, og **Velur**. Paa disse Steder tæller Missionen henved 2000 Christne. **Tanschaur**, med tilhørende Districter, har omtrent 3000 Christne; **Tirutschinappali, Madura, Cudelur**, har 1000; **Tirunelvêli** District har 4000; alle tilsammen 10,000 Christne [1].

Strax efter vor Ankomst begyndte Haubroe og jeg at studere det tamulske Sprog, som den væsentligste Betingelse for vor fremtidige Virken blandt de Indfødte. Dr. **Rottler**, Selskabets Missionær i Veperi, gav os den første Underviisning, men vi brugte tillige en Indfødt, for at vinde den rigtige Udtale. Efter neppe 2 Maaneders Samliv skildtes vi ad, da det var bleven bestemt, at jeg skulde reise til Missionen i Syden, og Haubroe forblive i Veperi.

Det som Haubroe først og fortrinligt henvendte sin Opmærksomhed paa, da han endnu manglede tilstrækkelig Styrke i Sproget, til at kunne optræde som Prædikant blandt de Indfødte, var Skolevæsenet. Dette, som den øvrige Mission, var for en stor Deel geraadt i Forfald, især af Mangel paa Arbeidere.

[1]) I de sidste Aar er en Mission ogsaa bleven anlagt i **Nagapatnam** (Engl. **Negapatam**). De Christnes Antal er fortiden omtrent som det angivne. Jeg antager, at det er numerisk forøget siden Schwartz's Tid paa de fleste Steder med Undtagelse af Tirunelvêli, hvor Antallet omtrent kun er det Halve af, hvad det var forhen. Grunden til denne Formindskelse maa tildeels søges i en 1811 omkring i Landet grasserende Epidemie, som bortrev en Mængde Indfødte, og, ved den Skræk den indjog dem, bevægede en stor Deel til at falde tilbage til Hedenskabet; men fornemmelig i Mangel paa regelmæssigt Tilsyn, da Societetet i mange Aar ei havde ansat nogen særskilt Missionær i Tirunelvêli, hvis Anliggender bleve besørgede fra Tanschaur af ved Landpræster. Et kort Overblik over de vigtigste andre Missioner i Indien finder man i Hr. Pastor **Möhls** nylig udkomne **„Breve fra Indien“** Pag. 212.

Societetet havde i flere Aar ingen nye Missionærer sendt til Indien. De faa tilbageværende maatte betroe det meste af Arbeidet til indfødte Medhjelpere. Dr. Rottler, allerede den Gang i en Alder af 70 Aar, var den eneste Missionær Selskabet havde til at bestyre den veperiske Mission. Haubroe tilbragte flere Timer daglig i Skoleværelserne, og var snart istand til, at tage virksom Deel i og lede Underviisningen. Skolen blev Dag for Dag større, og flere Børn af hedenske Forældre søgte, og erholdt Adgang til den. Den forhenværende portugisiske Skole forandredes til engelsk, saa Underviisning blev i dette Sprog given ei alene til Børn af engelsk Herkomst, men og til Børn af de saakaldte Portugisere.[1].

Skjøndt Haubroe unegtelig havde Ret i at afskaffe det portugisiske Sprog som Underviisningssprog i Skolen, da det var et Sprog, som hidtil aldrig havde viist sig i Indien i sin rene Skikkelse, og nu med hver Dag sank mere og mere i Forfald, saa vilde han dog paa den anden Side have handlet urigtigt, om han havde afskaffet det aldeles i Kirken. Her beholdtes det altsaa indtil videre. Der var nu eengang en saakaldet portugisisk Menighed, henhørende til Missionen; Bibelen, Psalmebøger, den

---

[1]) Virkelige Descendenter af Portugisere findes endnu i Goa og paa andre Steder af Indiens Vestkyst. Vel findes der overalt i de europæiske Etablissementer i Indien en blandet Affkom, som forhen kaldtes Portugisere, og som oprindeligt nedstamme fra Forbindelse mellem portugisiske Fædre og Hindu Mødre, men ved indbyrdes Ægteskaber og ved nye Forbindelser af disses Affkom igjen med Hinduer er der saa lidt europæisk Blod tilbage i dem, at de kun lidet i Ansigtstræk og slet ikke i Farve afvige fra de Indfødte selv, fra hvem de kun skille sig ved den europæiske Klædedragt, og ved en Dialect af det portugisiske Sprog, som endnu tales iblandt dem. Denne Folkeklasse er i de senere Tider bleven overordentlig forøget ved den talrige blandede Affkom af de forskjellige europæiske Nationer, som have nedsat sig i Indien. Disse sidste benævnes sædvanlig „Halvcast" af Europæerne; men da de i Almindelighed tale det engelske Sprog, og de fleste af dem ogsaa nedstamme fra Engellændere, have de i de senere Tider begyndt at kalde sig selv „Indo-Brittons".

engelske Common Prayer o. fl. Opbyggelsesbøger vare allerede for længe siden blevne oversatte paa Portugisisk, og de havde deres bestemte Gudstjeneste hver Søndag. Haubroe lagde sig derfor efter det blandt disse Folk gangbare Portugisisk, og bragte det snart saavidt, at han baade kunde catechisere og prædike i dette Sprog.

En vigtig Forbedring som Haubroe foretog sig ved Skolevæsenet var Indførelsen af nye elementære Bøger. Da der for de indfødte Christnes Brug ei fandtes passende Bøger i det tamulske Sprog, gjorde han et Udvalg af engelske Skolebøger, som han besørgede oversat paa Tamulsk.

Under sit Ophold i Veperi gjorde Haubro adskillige Missionsreiser til Vêlur, hvor han gjerne tilbragte nogen Tid, deels for at holde Skolerne i Orden, deels for at opbygge Menigheden ved sin Underviisning. Han indrettede disse Reiser saaledes, at han kunde have Leilighed til at prædike tillige for Hedningene.

Der gives i denne Henseende tvende Fremgangsmaader, Missionærerne i Indien betjene sig af. Nogle troe at følge meest Apostlernes Exempel, ved at tiltale Folket saa umiddelbart, som muligt. Til den Ende begive de sig til saadanne Steder, hvor de fleste Folk samles, f. E. Bazarerne, d. e. de Gader, som indeholde alle Slags Kræmmer- og Høker-Boder. Nogle indfinde sig endog ved de Indfødtes Fester, tiltale Mængden, og uddele til dem, som vise Opmærksomhed, forskjellige Smaatractater, som handle om christelig religiøse Gjenstande. Men der er ogsaa en anden Maade, som er mindre udsat for Misligheder, og maaskee kan lede til det samme Resultat. Naar man reiser i Indien, er det næsten altid Tilfældet, at Nysgjerrighed lokker flere Indfødte til det Sted, man beder paa. Der er da Leilighed efter Omstændighederne enten til Samtale med Enkelte eller til almindelig Tiltale. Især er det Tilfældet, naar man reiser omkring i en Menighed, hvor en Deel af Lemmerne ere adspredte i mindre Partier omkring i forskjellige Landsbyer. Paa saadanne Steder har man da et lille Capel bygget. Naar man

nu holder Gudstjeneste med sin Menighed, fattes det aldrig, at jo adskillige trækkes til, for at see og høre, hvad der foregaaer. Da der er større Rolighed og Orden, end paa en Gade, eller midt iblandt en bølgende Mængde, kan man ogsaa bedre fremsætte, hvad man ønsker at lægge paa Hjerte. Træffer det sig nu, at de Fremmedes Opmærksomhed bliver vakt, og at de ønske at vide mere, saa kan man give dem nærmere Oplysning efter Gudstjenesten, og naar man reiser bort, give dem Henviisning til Catecheten eller og til Skolemesteren, som man har ansat paa et saadant Sted. Bøger blive da tillige meddeelte dem. Der er den Fordeel ved slige Tilhørere, at de sædvanligt opholde sig i Egnen, og kunne uden Vanskelighed møde hos Catecheten og erholde Underviisning. Naar man nu paa næste Omreise besøger disse Steder igjen, og paa ny træffer slige forrige Bekjendter, saa kan man med det samme forskaffe sig Underretning om deres Forbindelser, hidtilværende Vandel, og hvis man seer, at deres Hensigter ere alvorlige, efterhaanden bestemme sig til at optage dem i Menigheden. Det var saaledes, Haubroe gik frem, især under hans Ophold i Tanschaur, hvor Menighedens Beliggenhed mere begunstigede det.

Under et af sine Ophold i Vèlur gjorde han Bekjendtskab med en Hedning, som siden ved Daaben antog Navnet **Paul.** Blandt dem, som i Haubroes Tid optoges i Menigheden, var han den mærkeligste. Det er vel ei uden Grund bleven sagt, at mange Hinduer gaae over til Christendommen af verdslige Bevæggrunde. Undertiden har man saaledes havt Exempel paa, at Hinduer, som af en eller anden Aarsag ere geraadede i heftig Spliid med deres Familie, og derved ere blevne udstødte af dem, have, ligesom for at hævne sig, sluttet sig til det christelige Samfund, for der at finde en ny Støtte, og gjøre sig uafhængige af deres Egne. Ligeledes har man fundet dem, hvis Hensigt ved at antage Christendommen ene gik ud paa at hæve sig til en fordeelagtig Stilling, som de mistvivlede om at kunne erholde i deres hidtilværende Forbindelser. Endelig, da de Christne droge

Omsorg for en ordentlig Fattigforsørgelse, en Anstalt, det aldrig er faldet Hinduerne ind at tænke paa, er det Tilfælde ei heller af de sjeldne, især under ulykkelige Begivenheder, f. s. Krig, Hungersnød, at mange Hedninger med Begjærlighed hige efter at indlemmes i det christne Samfund, for at have en sikkrere Udsigt til det daglige Brød. At bortvise i ethvert Tilfælde dem, man havde mistænkt for uædle Bevæggrunde, vilde medføre store Vanskeligheder for en Missionær. Forsigtighed og en vis Prøvelse kan vel bidrage noget til at adskille Klinten fra Hveden, skjøndt der gives Tilfælde, hvor selv den Klogeste kan blive bedraget. At ogsaa Haubroe ei var fri for denne Krænkelse, veed jeg af Erfaring. Dog, hvad omtalte Paul angaaer, bleve hans Forhaabninger ei skuffede. Paul henhørte til den meest ansete Deel af Sudra-Casten, af god Familie. Han havde valgt den Stand at være Sanniasi, d. e. En som giver Slip paa Verden, som forlader Huus og Eiendom, Kone og Børn — hvis han allerede er gift — aflægger Kydskhedsløfte, og bestemmer sig til et omvandrende Liv. De er en Art Bettelmunke. I denne Tilstand mødte Paul Haubroe. Nogle Ord, Haubroe sagde til ham, nogle Smaaskrifter, han gav ham at læse, frembragte en saadan Forandring paa hans Sindelag, at han kort efter tog den Beslutning, at blive Christen, skjøndt hans Familie, som var bleven underrettet derom, modsatte sig paa det heftigste, og senere ophævede al Slags Forbindelse med ham. Som et Beviis paa sine Hensigters Oprigtighed, nedlagte Paul sin Cast[1], et Skridt, som kun meget faa bekvemme sig til, en Opofrelse, som de ældre protestantiske Christne ved Missionærernes stiltiende Samtykke vare fritagne for, men som, hvor den gjøres med velberaad Hu, vistnok vidner om, at en saadan er gjennemtrængt af Christendommens Aand. Da Haubroe ved nøiere Kjendskab med Paul

---

[1]) At nedlægge sin Cast bestaaer fornemmelig i at spise Føde uden Hensyn paa, hvem den er tillavet af. Denne Prøvesteen er tilstrækkelig, og fører al Resten med sig: at indrette sit hele huuslige Liv uden Hensyn paa Hinduernes Vedtægter og Særegenheder.

fandt ham vel skikket til Forretninger, gav han ham en Ansættelse ved Missionen. Senere hen fulgte han Haubroe til Tanschaur, hvor en af de vigtigste Catechet-Poster blev betroet ham. Men han viste sig denne Tiltroe værdig ved at bestyre sin Post med Flid og Orden; og da Urolighederne i Anledning af Caststridighederne siden paafulgte i Tanschaur, var han en af de faa, som blev Haubroe troe indtil den sidste Stund. Han vedligeholdt denne Characteer saalænge jeg var i Indien, og jeg tvivler ikke paa, at han vil vedblive saaledes fremdeles.

Medens Haubroe endnu havde sin Post i Veperi, foretog han sig nogle Reiser syd paa, for at gjøre sig bekjendt med de øvrige Dele af vor Mission. Paa nogle af disse Reiser besøgte han mig i Cudelur, hvor jeg dengang boede; Veien førte ham ogsaa ned til Trankebar, hvor han opholdt sig nogen Tid. Her lærte han sin tilkommende Kone Jomfru Frederica Halsøe at kjende. Hans godmodige Characteer vandt snart hendes Hjerte. Ei mange Maaneder efter forenedes de i Ægteskab. Brylluppet holdtes den 16 Juli 1825 i Cudelur, i mit Huus, hvor Bruden, paa Grund af sit nære Slægtskab med min Kone, i nogen Tid havde opholdt sig; Vielsen forrettedes i Missionskirken af mig.

Haubroe kunde ikke lettelig have gjort noget lykkeligere Valg af en tilkommende Ledsagerinde i Livet. Foruden et behageligt Udvortes og en from blid Characteer, besad hans unge Kone i en høi Grad den Egenskab, at kunne sætte sig ind i en ny Stilling. Skjøndt hun hidtil kjendte intet til et alvorligt Livs Pligter, hvortil jeg vel tør henregne en Missionærs Liv i Indien, skjøndt hun ei var uvant til ungdommelige Adspredelser, blandt andet en Ynder af Dands, og befandt sig næsten daglig i en udvalgt Kreds af Ungdoms Veninder, hvis almindelige Yndling hun var, saa kostede det hende dog ingen Selvovervindelse fra nu af ene at opofre sig til de strængere Sysler i et eensomt huusligt Liv. Hun gik endog sin Mand til Haande i saadanne Forretninger, som hendes Evner og Indsigt tillode hende. Især skyldes det hendes Omhu og Anstrængelse, at Haubroes Missions-

Pigeskole kom i saadan Anseelse, da hun paatog sig at føre Overopsynet over de qvindelige Arbeider. Den Orden og Siirlighed, hvormed disse udførtes skaffede Skolen anseelige Bestillinger baade blandt dens Velyndere og blandt Fremmede, hvorved dens Indtægt ikke i ringe Grad forøgedes. Det er vistnok et Beviis for Skolens Fortrinlighed, at **Lady Monro** [1] fandtes villig til at være dens Patronesse, og viste i Gjerningen, at hun ikke tilsigtede dette som en tom Ære for Skolen, men virkelig interesserede sig for Stiftelsens Fremgang, da hun blandt andre Beviser paa sin Opmærksomhed altid var tilstede ved de offentlige Examinationer, og uddeelte med egen Haand Belønninger til de fortrinligste blandt Eleverne. Hun gav ogsaa jevnligt Md. Haubroe Indbydelser til at besøge sig, og gjengjeldte med Bevaagenhed disse Besøg.

Hvad der udrettedes i Veperi Mission skyldtes næsten ene Haubroes Bestræbelser. Dr. Rottler, der, som tilforn berørt, paa Grund af sin høie Alder kun var lidet skikket til virksom Andeel i Missionsforretningerne, indskrænkede sin hele Virksomhed til at arbeide paa en tamulsk-engelsk Ordbog, som han ved vor Ankomst til Indien allerede over 14 Aar havde været beskjeftiget med; og **Falcke**, en Missionær, som Aaret efter Haubroe og mig blev sendt til Indien, og ansat i Veperi, levede kun en føie Tid. Skolen var, saa at sige, Haubroes egen Skabning; de raae Materialier vare der vel, men der manglede den dannende Aand til at opføre den ordnede Bygning. I den øvrige Menighed havde han ved sin utrættelige Paapassenhed og Iver faaet gjenvakt Orden og Andagt, som under Rottlers Formand i enhver Henseende var gaaet tilgrunde, og som det krævede mere Mod og Energie, end man kunde forudsætte hos en Olding, at oprette paa ny. Han havde saaledes banet Veien for sine yngre Brødre, som Selskabet nu begyndte at sende os tilhjelp, og kunde med en god Samvittighed skille sig fra Missionen, da det blev be-

[1]) Den bekjendte Gouverneur i Madras **Sir Thomas Monro's** Gemalinde.

sluttet af Madras District Committeen at ansætte ham i Tanschaur, hvor hans nidkjære Tjeneste ei mindre gjordes fornøden, end tilforn i Veperi.

I Aaret 1827 blev Haubroe forflyttet til Tanschaur. Den eneste Missionær paa dette Sted var Kohlhoff, Søn af en forhenværende Missionær af samme Navn, og barnfødt i Indien. Endeel af sin Ungdomsopdragelse skyldte han den bekjendte Schwartz, var en from og hjertensgod Mand, men af ringe Anlæg og ganske uden videnskabelig Dannelse. Af Vane og Opdragelse var han Hinduerne vel meget hengiven, og befandt sig næsten ligesom Dr. Rottler i en Alder, der ei mere taalte nye Forandringer eller anstrængende Arbeider. Og saadanne maatte der dog foretages, skulde den tanschaurske Mission vinde et kraftigere Liv.

To vigtige Reformer forestode her. Den ene var i Missionens Pengevæsen; den anden og større i dens aandelige Forfatning.

Ved Schwartz's Legat eiede Missionen anstændige Indtægter. Bestemmelsen var, at de skulde tjene til Bygningernes Vedligeholdelse, samt Catecheters og Skolemesteres Lønninger, og de nødvendige Pensioner. Men i Tidens Løb undergik dette betydelige Forandringer. Ei alene bleve Pensionernes Antal forøget over det tilbørlige, og flere unødvendige Betjente ansatte, men en anseelig Deel af Menighedens Lemmer erholdt, under Paaskud af trængende Omstændigheder, fast Understøttelse, saa Missionen, efter Haubroes Udtryk, „lignede en stor Fattiganstalt". Haubroe saae, at skulde Forbedringer foretages ved Skolerne, skulde Missionens Grændser udvides, og det egentlige Øiemeed forbunden med dens Stiftelse opnaaes, da maatte man spare nogle af de Summer, som nu bortødsledes ved en misforstaaet, og i de fleste Tilfælde ilde anbragt Gavmildhed.

Saasnart Haubroe havde gjort sig tilstrækkelig bekjendt med Missionen begyndte han sine Indskrænkninger, men det var ikke et let Foretagende. Hans Collega, som i mange Aar havde været vant til, ligesom med souverain Myndighed, at bestyre disse

Pengesager ganske efter sit eget Godtbefindende, vilde ei gjerne give sit Minde til Ophævelsen af sine egne Foranstaltninger, hvorved han endog vilde udsætte sig for ilde Omtale af den christelige Menighed, der høiagtede ham, og sædvanligt, skjøndt tildeels paa Hindu=Viis, kaldte ham deres Fader. De som oppebare Understøttelserne, vil man let forestille sig, dreves af Egen=nytte til at gjøre alle mulige Modforestillinger. Lidt efter lidt lykkedes det dog Haubroe at overvinde disse Vanskeligheder, og at faae nogle af de værste Misbrug afskaffede, hvorved et ikke ringe Beløb blev sparet for Missionen.

Disse Forholdsregler kunde naturligviis ikke gjøre Haubroe populair, hverken her eller i Veperi, hvor han tilveiebragte lignende, skjøndt ei saa indgribende Forandringer. Men alt dette havde han allerede forudseet, og havde derfor blot Øiet henvendt paa sit Maal, som var Missionens almindelige Fremgang. Forresten, saa sparsom han var med Missionens Eiendom, saa gavmild var han med sin egen. Værdige Trængende fik til alle Tider Understøttelse af ham; den Skik, som hidtil bestandigt havde fundet Sted i den tanschaurske Menighed, at de fleste, som havde nogen Slags Bekjendtskab til Kohlhoff, begjerede og fik af Missionsfondet Understøttelse til deres Bryllupsomkostninger, af=skaffede Haubroe aldeles, men gjorde ingen Vanskeligheder med at skjenke, ved passende Leiligheder, saadan Hjelp af sit eget.

Den anden Forandring, som Haubroe bestemte af al Magt at arbeide paa, var af en alvorligere Natur, og lod sig ikke saa let drive igjennem.

De ældste protestantiske Missionærer i Indien — og deres Periode gaaer dog ikke længere tilbage, end til de første Aar af det 18de Aarhundrede — fandt allerede Arbeidere før sig i Viin=gaarden. De catholske Missionærer havde været virksomme i Indien meget kort efter Søveiens Opdagelse til samme, og deres Virkemaade, skjøndt den ikke kunde tjene Protestanterne til Mynster, havde dog betydelig Indflydelse paa enkelte Dele af deres Forhold. Accommodations=Systemet dreve de catholske Missionærer, hvoraf

ikke faa vare Jesuiter, til en høi Grad, da det syntes de havde mere deres Proselyters numeriske Værd, end deres sande christelige Opdragelse for Øie. Der har endnu bevaret sig Sagn blandt de Indfødte, at de ældste catholske Missionærer i Mádura pleiede daglig ved Solens Opgang, ved Middagstid og Solens Nedgang, at begive sig til Floden, hvor de, liig Braminerne, efter at have forrettet deres Afvaskelse, anstillede Andagtsøvelse til deres Helgenbilleder, som de havde opstillet ved Flodbredden, paa samme Maade, som de saae Braminerne forrette deres daglige **pûsei** eller Salvelse af deres Gudebilleder. Paa denne Maade vakte de først Opmærksomhed, og søgte at slutte sig til de høiere Klasser af Folket, for hvem de fremstillede sig som en Art hellige Braminer, udvandrede fra et fjernt Folkeslag, som ene var i Besiddelse af den sande Viisdom. De stræbte at lette deres Proselyter Overgangen til den nye Religionsforfatning saa meget som muligt. Ei at tale om, at de pragtfulde Optoge, f. E. ved Bryllupper, ledsagede af den sædvanlige Pagode-Musik, men især Processioner paa Festdage med Helgenbillederne, der saaledes i det udvortes ganske ligne de hedenske Fester, — ei blot at dette vedblev; men — hvad Hinduerne, kan man sige, sætte lige med Livet selv, — deres Caste-Forskjel tillode de at være næsten uforandret. Sivenisterne og Vischnuvisterne tillodes at beholde deres Sect-Mærker, hine de tre parallele Askestriber tvers over Panden, disse den næsten som et græsk ψ dannede Figur paa samme Sted. Afstanden imellem Høicast og Lavcast iagttoges i enhver Henseende, som blandt Hedningene; men da man ei godt kunde bygge særegne Kirker for Parrierne, saa sørgede man for, at den skulde komme i Berørelse med de høiere Caster, ved at anvise dem en egen Indgang til Kirken, særegne Pladser at sidde paa, saa langt som muligt fra de andre.

Det er rimeligt at Protestanterne ei vilde have givet nogen af disse Uskikke Indpas i deres Menighed, hvis de selv havde begyndt den oprindelige Vane, og hvis de ikke nu ved at modsætte sig dette med Strænghed, havde maattet befrygte at spærre

deres Menighed for Sudraerne, eller og at maatte indskrænke den blot til Parrierne. Ogsaa havde de vel haabet, at eftersom Christendommen og med den Oplysningen udbredtes blandt de Indfødte, vilde disse med ægte Christendom uforbragelige Levninger af Hedenskabet efterhaanden bortfalde. Men heri toge de feil. Efterat en rum Tid var forsvunden, saae man endnu ingen reen Christendom; Hindu-Fordomme, kunde man sige, vare snarere blevne indpodede i en christelig Stamme, og havde egentlig frembragt en afartet fordærvet Vært. De yngre Missionærer følede dette, og i Sydindien troer jeg, C. Rhenius var en af de første, som alvorligt foresatte sig at raade Bod paa denne vigtige Mangel.

Haubroe opfattede disse Ideer under sit Ophold i Veperi og Madras, men mange locale og andre Omstændigheder lagde Hindringer i Veien for at sætte dem i Udførelse. Det var først i Tanschaur, han lagde alvorlig Haand paa dette Værk, da deels Castvæsenet der var mere fremstikkende, og Menighederne uden fremmed Indflydelse vare næsten overladte ene til Missionærernes Omhu. Haubroe saae vel, at det var til ingen Nytte at blande sig i deres huuslige Anliggender. Sudraer vilde gifte sig i Sudra-Familier; de vilde beholde deres egne huuslige Indretninger; de vilde ei have Omgang med Parrierne, ei spise med dem, ei tilstede dem Adgang til deres Huse, m. m. Men at disse Indbildninger om Menneskers medfødte Reenhed og Ureenhed, der skylde deres Oprindelse til hedensk Barbarie, ogsaa skulde overføres til Samqvemmet i en christen Kirke, dette havde noget alt for oprørende ved sig, og dette arbeidede Haubroe imod af alle Kræfter. At han vilde have brugt Tvangsmidler [1], havde det endog staaet til hans frie Valg, tvivler jeg paa; men han anvendte det Middel, som, naar Sindet først tilbørligen er bearbeidet til at give det Adgang, ene er istand til at udrødde indgroede

[1]) Som senere anvendtes, da Wilson, Biskop af Calcutta, beordrede Missionærerne at udelukke dem af Menigheden, som ei vilde holde sig visse Anordninger efterrettelige.

Fordomme, og sikkre det som atter bygges paa disses Ruiner Fasthed og Varighed. Han søgte at virke paa deres Forstand og Følelse, og at overbevise dem om, at de handlede daarligt og uchristeligt. Hans Samtaler ligesom hans offentlige Foredrag gik fornemlig ud paa at vise dem, at Castvæsenet stred ligesaa meget mod Bibel, som mod sund Fornuft. Han viste dem Urimeligheden i Hinduernes Fabel om Casternes Oprindelse, samt at den var et Foster af den værste Slags Egennytte. Han viste dem al den moralske og borgerlige Elendighed, som dette daarlige Opspind havde afstedkommet og endnu afstedkom. Skriften lærte, at Gud havde skabt den hele Menneskeslægt af eet Blod. Ved Christus havde Menneskeslægtens evige Fader kaldet alle til Frelse. Hvorledes kunde vi nu i et Tempel, indviet til den eneste sande Guds Ære, for den Alseendes Aasyn betragte nogle af vore Medskabninger som urene, som vi ei turde røre ved, ei sidde ær! Hvor lidet havde de opfattet Christendommens Aand, hvor idet kjendte de deres egen faldne Natur, og Betingelsen for at rholde Syndsforladelse hos Gud, der, som Sudraerne, naar e gik til Herrens Bord, troede sig besmittede ved at sidde ned il det almindelige Naademaaltid med Parrier, og anmassede ig den samme Ret, at de udelukkende skulde nyde det først! De gamle Missionærer (thi deres Exempel beraabte de Indfødte g altid paa, naar de vilde forsvare Castvæsenet) havde rigtignok lladt denne Uting, ei fordi de billigede det, men af en temporirende Skaansel med de Fordomme, som de ventede, Hinduerne lv vilde give Slip paa, naar de erholdt bedre Kundskab. Det ar nu høi Tid at aflægge det gamle Uvæsen, „Natten var emrykket, og Dagen var kommet nær."

Flere andre Sædvaner, som stred mod den christelige Kjær-heds-Aand, s. s. den ogsaa blandt de Christne gængse Uskik, en Enke af Høicast aldrig kunde gifte sig paa ny, udhævede n og ivrede imod. Næsten i enhver af sine Prædikener ledede n Talen hen paa slige Castgjenstande, for ret at overtyde sine lhørere om, hvor meget de endnu stode tilbage i sand Christendom.

Men det var langt fra, at de vilde lade sig overbevise, eller at de endog vilde optage hans velmeente Formaninger med Velvillie; de beskyldte ham meget mere for, at han isteden for at prædike Guds Ord for dem, blot lod al sin Tale gaae ud paa at nedrive deres Landsskikke, som de hidtil havde været i Besiddelse af uantastede. Misfornøielsen var almindelig hos den større Deel af Menigheden, og der fandtes ikke faa Ildesindede blandt den Deel af Catecheterne, som vare Sudraer. Disse grebe enhver Leilighed til at nedsætte Haubroes Handlinger i Menighedens Øine, og forestillede dem, at han ei ivrede imod Castvæsenet saa meget for Christendommens Skyld, som af personligt Had til Sudraerne, som han vilde nedtrykke, for at hæve Parrierne igjen paa deres Bekostning. Imidlertid kom det ei til noget aabenbart Brud, som senere hen efter Haubroes Død fandt Sted, da andre og strængere Forholdsregler bleve tagne. Men den Utaknemmelighed, hvormed Haubroe blev lønnet for alle hans redelige Anstrængelser, den Krænkelse, at han saae sig hadet, isteden for elsket af en Menighed, han havde opofret saameget for, dette bidrog unegteligt til at forbittre ham hans sidste Leveaar, og var vist ikke en ringe medvirkende Aarsag til hans tidlige Død.

Skjøndt den Modstand, han saaledes mødte i en ædel Sag, nedstemte i en høi Grad hans Sind, var den dog ei istand til at svække hans Mod eller sløve hans Aandskraft. Han vedblev „at prædike Ordet, at holde ved i Tide og i Utide, at overbevise, straffe, formane med al Langmodighed og Lærdom"; han vedblev at arbeide i Skolen, som tilforn — her forventede han sig ogsaa en bedre Høst — han besøgte Menigheden hjemme og paa Omreiser, som hidtil. I sine videnskabelige Bestræbelser var han ligesaa utrættelig. Sin gamle Kjærlighed til humaniora vedligeholdt han. Historie, Latin og Græsk afvexlede til bestemte Tider med hans Kaldsarbeider. Det hebraiske Sprogs Studium fortsatte han, ei blot som den lærde Theologs Schibboleth, men som et høist nyttigt og uundværligt Middel til den tamulske Bibeloversættelses Fuldkommengjørelse; thi skjøndt de ældste prote=

stantiske Missionærer havde oversat Bibelen med en Flid og en Nøiagtighed, der, naar man tager de Omstændigheder i Overveielse, de arbeidede under, gjør dem al Ære, saa var det dog meer, end man kunde vente af sædvanligt begavede Mennesker, at de ved det første Forsøg overalt skulde have truffet det rette i et saa vanskeligt og fra alle europæiske Sprog saa afvigende Tungemaal, som det Tamulske. Senere Missionærer, og især C. Rhenius, begyndte dette Arbeide paa ny, og forskjellige andre Missionærer, som ansaaes for dygtige baade i Grundsproget og i det Tamulske, opfordredes ved flere Leiligheder til at give deres Betænkning eller Bistand ved Arbeidet, ligesom man ventede, at naar den nye Bibeloversættelse var fuldendt, der vilde blive dannet en Committee af sagkyndige Mænd, hvem Arbeidet kunde forelægges til endelig Prøvelse [1]. Havde Haubroe oplevet den Tid, var det at vente af hans Grundighed og af hans Iver for saa vigtig en Sag, at hans Bistand ved Revisionen vilde have været af største Vigtighed.

At Haubroe, i hvad andet literairt Arbeide han end beskjeftigede sig med, dog stedse havde sin Opmærksomhed henvendt paa det Sprog, han nu ligesom havde maattet gjøre til sit andet Modersmaal, derom vidnede de mange Anmærkninger, skrevne i Marginen paa adskillige af de philologiske Bøger han efterlod sig, hvor han anstillede Sammenligninger mellem Græsk, Latin, Hebraisk, og det Tamulske, saa ofte han troede at finde nogen Liighed mellem hine Sprog og dette, enten med Hensyn til Etymologie eller Ordføining.

Allerede medens han var i Veperi, havde han begyndt paa at revidere, eller rettere, omarbeide det engelsk-tamulske Lexicon, som **Fabricius**, en af Selskabets ældre Missionærer havde skrevet, og som indtil den Tid var det eneste Værk af det Slags man havde. Efter Ankomsten til Tanschaur fortsatte han Arbeidet

[1]) Dette fandt ogsaa Sted i Aaret 1835, da en Revisions-Committee i denne Anledning blev nedsat; men Rhenius døde (1838 Juni) længe førend Committeens Forretninger kunde tilendebringes.

der. Den Omhyggelighed, et Arbeide af denne Beskaffenhed krævede, og de mange Afbrydelser, Haubroe stedse var udsat for, lod det kun langsomt gaae fra Haanden; dog blev det færdigt, og aftrykt nogen Tid forend hans Død; men det tamulsk-engelske af samme Forfatter, som han ligeledes bestemte at udgive efter en forbedret og udvidet Plan, fik han kun begyndt paa, da hans sidste Sygdom standsede Værket.

Haubroes Helbred havde i det hele taget været god indtil de 2 eller 3 sidste Aar af hans Liv, da han blev betaget af en vedvarende Hoste, der leilighedsviis paakom ham med stor Voldsomhed. Dog foraarsagede den ham ei videre Onde, og han drev sine Forretninger, som tilforn. Midsommer 1830 begyndte der at udvikle sig andre Symptomer, som dog ei syntes at staae i Forbindelse med den foregaaende Svaghed. Hans Hørelse aftog i en mærkelig Grad, og sidst i October samme Aar paakom der ham en Dødhed og Lamhed i begge Been, saa han nødsagedes til at bruge en Stok i hver Haand for at gjøre nogle Skridt omkring i Værelset. Otte Dage før hans Endeligt blev den ene Halvdeel af Hovedet betaget af et apoplectisk Tilfælde; de sidste to Dage tabte han Brugen af sit Mæle. Det syntes ikke, som Lægen troede at hans Liv var i Fare, men alle de, som vare omkring ham foruroligedes og ventede hans Opløsning. Forhen nævnte Paul havde indfundet sig hos sin aandelige Fader, saa snart han hørte om hans Sygdom, og var ei at formaae til at vige fra hans Sygeleie. Visuvasam, Landpræst i Combaconum (en meget stor hedensk Landsbye, hvor der ogsaa var en christen Menighed, som dannede en Green af den Tanschaurske Mission) var ligeledes tilstede. Denne Mand gjorde en Undtagelse fra de øvrige Landpræster og Catecheter, da han aldrig havde opsat sig mod Haubroe i Castsagen, tvertimod — skjøndt rigtignok ei med Kraft — havde bestræbt sig for at vinde de øvrige for de Forandringer, som Haubroe fra først til sidst havde drevet paa. Ved Begyndelsen af Haubroes Svaghed tilbød han

sig at gaae ham tilhaande, og vedblev at pleie ham med utrættelig Omhu Dag og Nat indtil hans sidste Stund.

Saasnart denne sidste pludselige Vending af Haubroes Sygdom rygtedes, samlede Landpræster, Catecheter og flere af Menigheden sig omkring hans Leie, saa mange som Værelset kunde rumme, for at tage den sidste Afsked med ham. Haubroe syntes at være sig fuldkommen bevidst hvad der foregik omkring ham. Vel var han ikke istand til at bringe noget Ord over sine Læber, men medens de Tilstedeværende istemmede en Psalme og opsendte en Bøn, saaes han at lytte med Opmærksomhed. Næste Morgen den 29 December, medens man ventede paa Lægen, der, som om ingen Fare var for Haanden, var gaaet paa en lille Lysttour ud i Egnen, gjorde et apoplectisk Slag Ende paa hans Liv.

I den samme Stund Efterretningen om Haubroes Død naaede Trankebar, hvor jeg den Gang opholdt mig, gjorde jeg mig strax færdig tilligemed min Kone, for at reise til Tanschaur. Reisen i Palankin gjøres sædvanlig i 2 Dage. Haubroe var bleven begravet tre Dage før vor Ankomst. Han blev begravet i en Hvælving under Gulvet i den nye Kirke, han selv havde opført for Missionen [1], og var selv, som almindeligt blev bemærket, det første Liig som nedlagdes i samme. Hans Enke bad mig forfatte en Gravskrift over ham. Jeg berørte kortelig det Mod og den Sandhedskjærlighed, hvormed han havde gjort sig til Martyr for den gode Sag. Men da hans sørgende Hustrue, som nok troede at hans egentlige Priis burde leve i det levende Minde, ei syntes om, at Noget skulde staae paa Marmoret, der klang liig en Lovtale over den Afdøde, indskrænkede og Gravskriften blot til hans Navn, hans Fødselsaar, Tjenestetid og Dødsaar. Tvende Aar efter hvilede **Frederica** ved Siden af sin Haubroe i samme Grav.

---

[1]) Den blev opført paa samme Plet, som det af Schwartz byggte Capel — thi den store Kirke han byggede, hvori han ligger begravet, er i Fortet — havde optaget.

Af deres tre Børn døde det ældste, en Dreng ved Navn Lauritz, i en Alder af henved 5 Aar, nogen Tid før Faderen; det yngste, en Pige, kort før den første. Det mellemste, en Søn ved Navn **Christian**, overlevede sine Forældre, og er for nærværende Tid i Engelland, hvor Missionær **A. C. Thomson**, som var forenet i det korte Ægteskab af knap 15 Maaneder med Haubroes Enke, lader ham opdrage med en Faders Omhu. De Midler, Haubroe efterlod sig, omtrent til Beløb af 10,000 Rdlr. ville komme Sønnen tilgode, naar han engang naaer Myndighedsalderen.

Af Person var Haubroe lidt under Middelhøiden, men velskabt og temmelig stærkt bygget, og skal i sine yngre Aar have udmærket sig blandt sine Jevnlige ved sin Styrke. Hans Ansigt havde noget aabent og godmodigt ved sig, hvortil hans store blaae Øine og et eget Udtryk i samme især bidrog. I sit Væsen var han jevn og fordringsfri. I sin Levemaade var han yderst simpel. Naar han tog ud paa Reiser pleiede han kun at forsyne sig med faa og simple Nødvendigheder. Caffe og Thee drak han vel gjerne, naar han var hjemme; paa Reiser derimod tog han som oftest til Takke med Melk alene; og naar han ingen Kok havde taget med, som han imod Europæers sædvanlige Brug ofte undlod at gjøre, lod han sig nøie med den Karri, Palankinbærerne kunde lave. Jeg erindrer mig blandt andet følgende Beviis paa hans Tarvelighed og Evne til at tage Leiligheden, som den falder. Medens jeg boede i Cudelur havde Haubroe gjort en af sine forhen omtalte Reiser fra Veperi eller Madras syd paa, og besøgte mig underveis. Han havde denne Gang negtet sig den sædvanlige Bekvemmelighed af Palankin, men betjente sig i dets Sted af en Reisevogn, som neppe andre, end Indfødte, ville kunne finde bekvem, nemlig en tohjulet indisk Karre, hvorover en Bambus-Matte er bueformigt udspendt for at tage af for Sol og Regn og tjene til et Slags Sovested om Natten. Tillige bragte han ogsaa en gammel Ridehest med sig. Da jeg kom ud, for at tage imod ham, mærkede jeg, idet jeg

traadte til Vognen, paa eengang en ubehagelig Lugt, som jeg i det samme opdagede hidrørte fra en Mængde fortagtige Smaastumper, der ligesom tørrede Æbler og Pærer her tillands var trukket paa Traad, og kastet hen over Bambus-Matten. Jeg spurgte Haubroe, hvad det betydede. Han forklarede mig, at han paa Veien ned til Cudelur havde, for at see sig noget mere om, forladt Landeveien, og var kommet paa Biveie i Egne, som sjeldent besøges af Europæere, og hvor de sædvanlige Forfriskninger f. s. Høns, Faar o. sl. var vanskeligt eller ikke at erholde. Paa et Sted havde han dog været saa heldig, at faae et Faar til Foræring af en anseelig Indfødt der i Egnen. Dette havde han og hans Folk gjort sig tilgode med; Resten havde de, af Mangel paa Salt, skaaret smaat, tørret i Solen, og paa den beskrevne Maade taget med som en videre Hjelp paa Reisen. Dette bragte mig i Erindring, at Hindu-Fiskerne, naar de fange en Alligator, behandle dens Kjød saaledes, og sælge det, som en Deel af den indiske materia medica i Bazaret til dem, der handle med Medicin; men at Lammekjød undertiden tørredes paa denne Maade, for at gjemmes til Spise, havde jeg hidtil ikke vidst.

Haubroes Embedsliv kunde neppe kaldes lykkeligt i Ordets sædvanlige Betydning. Dog hvad Glæde han savnede i dette, gjengave de Timer ham, som han tilbragte i sin Families Skjød. Den Kjærlighed, han og hans Kone bare til hinanden var uforanderlig fra først til sidst, ligesom den gjensidige Agtelse, der især dannede Grundvolden for den, ei kunde formindskes. Den eneste Gjenstand som undertiden gav Anledning til Smaauenigheder imellem dem, var Haubroes næsten ødsle Gavmildhed, som den omhyggelige Hustrue befrygtede, vilde drage skadelige Følger efter sig for hans Børn; men Haubroe fandt snart paa en Udvei, og de enedes om, at de ⅔ af hans Indkomster skulde ubeskaaret overlades til hans Kones Raadighed, medens han selv beholdt den øvrige Trediedeel, som han, saavidt jeg veed, udelukkende brugte til Understøttelse for saadanne, som han ansaae for værdige Trængende, især blandt hans egen Menighed.

Haubroe besad sunde Anlæg, men hørte, saavidt jeg kan skjønne, ei til de udmærkede Hoveder. Det meste skyldte han sin Flid og Opmærksomhed. I sin Tale var han noget langsom, næsten stammende; men de, der kjendte ham, regnede ham det ikke til nogen Mangel. „Haubroe taler", sagde Mr. Hoole, en engelsk Missionær, „som om han vilde veie ethvert Ord, han siger."

Haubroes Characteer som Menneske var egentlig hans sande Priis. Jeg mærkede tydeligt paa ham, at han havde sat sig et høit Maal, og at han Aar for Aar virkelig rykkede frem mod det. Han var i de senere Aar ei ganske den samme, som jeg havde fundet ham i Begyndelsen. Christendommen blandede sig med hans Blod og Vædsker, om jeg saa maa sige. Han vænnede sig fra Verden i den høiere Betydning. Vel er det en vanskelig Sag for Mennesker at bedømme Hjerterne, dog tager jeg ikke i Betænkning at sige, at Haubroe havde lært af Christendommen, hvad meget faa nemme tilfulde: Haubroe kunde tilgive Fornærmelser.

Han var agtet af alle dem, som kjendte ham. Flere Europæere søgte hans Omgang; især var dette Tilfældet dengang han boede i Veperi, saa nær Madras. Blandt flere andre erindrer jeg især en engelsk Oberst Nixon, som paa sidstnævnte Sted omgikkes meget fortroligt med ham. Oberst Nixon var dengang ei religiøst stemt eller fast i sin christelige Troe; men, som jeg har hørt af Haubroes egen Mund, det lykkedes Haubroe ganske at vinde hans Øre for Religionen, og at anbringe sin Veiledning paa en Maade, der var saa indtrængende i hans Sind og Hjerte, at Haubroe inden han skiltes fra ham, forlod ham, efter sin fuldeste Overbeviisning, som en troende Christen.

Det er at beklage at største Delen af den indfødte Menighed ei kjendte Haubroe, som han fortjente at være kjendt af dem, dog veed jeg, at enkelte oprigtige Taarer bleve fældede over hans Grav, og jeg tvivler ikke paa, at jo de fleste maa have følt, om ei egentligt Savn, saa dog en vis bitter Følelse, da deres

velmenende Lærer og Fader ei var mere. Commiteen i Madras og Selskabet vidste hvad de havde tabt i ham; og Biskop Wilson, da han i 1835 paa sin Visitats i Tanschaur holdt en Prædiken[1] i samme Kirke som gjemte Haubroes Støv, og bebreidede Tamulerne deres Haardhed og Gjenstridighed mod Haubroe, sagde han blandt andet disse Ord: „Sjeldent opstaaer en Mand der, liig vores forevigede Broder (Haubroe), saaledes føler sit Kalds Vigtighed, og saaledes opofrer alt for deres Sjæles Skyld, som Gud har betroet ham. Eders haarde Sind har lagt ham i en utimelig Grav. Gud forlade Eder Eders Synd, og skjenke Eder sand Fortrydelse."

Udtog af
Præsident Hans Nansen den Yngres Optegnelser
om sig og sin Familie.

Meddeelt af Etatsraad **Thaarup.**

Hans Nansen den Yngre har efterladt endeel Optegnelser om sin Opdragelse, sine Ungdoms-Rejser, sit Ægteskab, sine Børn m. m., som indeholde nogle Oplysninger om den Nansenske Familie, der deels ikke vides forhen at være trykte, deels berigtige nogle i ældre Skrifter anførte Notitser. Disse Optegnelser, hvis væsentligste Indhold nedenfor meddeles, ere nedskrevne i et eget for dem bestemt Qvartbind, der ejes af Familien. De gaae kun til 1694, og omfatte altsaa ikke de sidste 19 Aar af hans Liv. Han døde den 9 Juli 1713.

---

[1]) Biskop W. holdt sin Tale paa Engelsk; men den blev oversat Sætning for Sætning paa Tamulsk af en Missionær, som stod ved Siden af ham paa Prædikestolen.

Han var født den 13 August 1635. Faderen, **Hans Nansen**[1], var da Borger i Kjøbenhavn. Moderen hed **Sophie Hansdatter.** Efterat have omtalt, hvorledes han fik den første Underviisning som Barn, i en dansk Læseskole, siger han: „Mine Forældre holdt siden en Studiosus i Huset til mig, som mig udi Latinen haver underviist, og siden haver jeg gaaet udi andre godt Folks Huse til nogle Studiosi, som de til deres Børn have holdt, videre Latin at lære; derefter satte de mig udi tydsk Skole hos den berømte Regnemester **David Reich**, hvor jeg blev underviist i det tydske Sprog, saa og Skriven og Regnen." 1652 sendtes han til Danzig, hvor han var et Aars Tid, der at lære Bogholderi. Fra Danzig af besøgte han i Sommeren 1653 Thorn og Warschau. Efter at være derfra hjemkommen til Kjøbenhavn, og siden at have gjort nogle Handelsrejser til Preussen, Holland og Island, blev han 1655 antagen af det islandske og færøiske Compagnie til at være „Vinter-Kjøbmand" paa **Færøerne**, hvorhen han altsaa rejste. I October 1656 sejlede han fra Færøerne til Amsterdam, hvor han forblev Vinteren over, og „imidlertid lærte Sømandskab, og noget udi Geometri og Astronomi og andre mathematiske Kunster."

1657 efter Fastelavn tiltraadte han fra Amsterdam af en Rejse rundt omkring i Nederlandene og Belgien, og vendte derpaa atter tilbage til Amsterdam, for derfra at drage tilbage til Kjøbenhavn, hvor han blev antagen af det islandske Compagnie til at være Kjøbmand paa Westmannø i Island.

---

[1]) Denne Mand, født den 28 November 1595 i Flensborg, død den 12 November 1667 som Præsident i Kjøbenhavns Magistrat, den første af denne Værdighed, er bekjendt nok, især fra hans kloge Virksomhed og Forhold under Kjøbenhavns Beleiring, og siden under de Forhandlinger, der fremkaldte Arve- og Enevolds-Regjeringens Indførelse. Om ham s. Molleri Cimbria lit. I. 457—8. **Cf. Fleischer's** Ligprædiken over ham, hvoraf Udtog i Rothes d. Mænds og Qvinders Eftermæle, 1 B. S. 523—535. Hofmans histor. Efterretninger III., Note S. 105—6. Hans Portrait haves baade hos Rothe og Hofman, og et ældre af Halwegh. Hans Hustru Sophie Hansdatter døde 15 Januar 1674.

1658 var han, i islandsk Handels-Anliggende, rejst til Glückstad og Hamborg. Han vilde derfra drage til Kjøbenhavn; men da Svenskerne paany vare faldne ind i Sjælland, og be- lejrede Hovedstaden, nødtes han til at forblive Vinteren over i Hamborg.

1659 om Foraaret sejlede han med et Skib til Holmens Havn i Island, for sin egen og Medrederes Regning, med Tilladelse af det islandske Compagnie, der, formedelst Belejringen, kke selv kunde besejle Island; han kom samme Sommer tilbage il Hamborg for at forhandle de islandske Varer. Saaledes gik gsaa de paafølgende Aar. „1664 rejste jeg, siger han, om Sommeren igjen til Hamborg, derfra til Glückstad, iligemaade e forventende islandske Varer der at forhandle, var saa den Sommer somme Tider i Hamborg, og somme Tider i Glückstadt." Om Vinteren rejste han til Kjøbenhavn.

1665 den 15 Februar blev han forlovet med **Elisabeth** **Pedersdatter**, hvis Fader var Assessor i Højesteret og Borge- mester **Peder Pedersen**[1]. Den 21 November stod Brylluppet det danske Compagnies Huus.

---

[1]) Denne Peder Pedersen nævnes ikke i Jonges Kjøbenhavns Be- rivelse S. 117 blandt Borgemesterne. I Magistratens „Vedtægtsbog" eses om ham følgende: Fol. 108. „1655 d. 23 Aprilis. **Peder** **Pedersen**, forig Kongl. Mayts Offwerst Rentschriffuer, bleff til Raad- and forordned och indsat, efterat hand tilforne hands Raadmands Ed for welw. Borgemestere och Raad afflagt haffde; Gud hannem rtil lyksalig Welsignelse forlæne." 1655 den 25 Aprilis. Forbete eder Pedersen, Raadmand och f. Offwerst Rentsch., bleff, aff Erl. elb. Mand och strenge Ridder Hr. **Joachim Gerstorff**, Danmarkis igis Hoffmester, Raad, och K. Ms. Befalingsmand offr Borringholmb ter hojbm. Kongl. Mayts naadigst Anordning och Befaling tilsat och tallerit at were Borgemester her vdi Staden, eftersom hand sin rgemester-Ed for welbemte H. Rigens Hoffmester paa Slotz Raad- ffue afflagt haffde". — Fol. 111. „1669 d. 9 May Peder Pedersen rgemester och Assessor vdi Hoyeste Rætt hensoff Saligen i Herren bleff begraffuen vdi St. Nicolai Kircke den May dernest effter hans Alders 62 Aar."

1670 den 27 December blev han Asfessor i Commerce-Collegiet, 1671 Asfessor i Amiralitets-Collegiet.

1679 den 17 Januar blev han Commerceraad. 1685 den 9 April Justitsraad.

1688. „Udi Juni kom jeg hjem fra Landet; kom da til mig Geheimeraad **Vibe**, og berettede mig, at det var Hans Kongelige Majestæts Villie, at jeg skulde være Præsident i Kjøbenhavn i Resens Sted, som var død, hvortil jeg svarede, at det var en meget besværlig Bestilling, og synderlig nu, da Byen var i stor Gjeld, Raadhuset og Andet Byen tilhørende var meget brøstfeldig, og Byens Indkomster kunde ej forslaa til dens aarlige Udgifter med Andet Mere, saa vidt jeg den Tid vidste, — jeg hannem da sagde. Men han bad mig det ej at undslaa; man maatte være betænkt paa, at Byen kunde faae nogen mere Indkomst, at Indtægterne kunde forslaa til Udgifterne og skyde noget over, til efterhaanden at betale noget af Byens Gjeld, med andet Mere, han den Tid sagde, og lovede mig al muelig Assistence og Hjelp, hvorpaa jeg begjerte en 8 eller 10 Dages Dilation, at jeg kunde raadføre med Gud, og forhøre mig noget om Byens Tilstand; hvilket mig og blev tilladt. Fjorten Dage derefter kom jeg til Geheimeraad **Vibe**, og da bevilgede derudi, hvor jeg da siden bekom Hans Kongl. Majestæts Brev, de dato 7 Juli Anno 1688, at jeg skulde være Præsident her i Staden. Nogle Dage derefter opvartede jeg Hans Kongl. Majestæt paa Slottet, og aflagde min allerunderd. Taksigelse, hvor da Hs. Kongl. Majestæt var heel naadig imod mig, og havde jeg mit første itridt paa Raadhuset den 7 August [1], hvor da de to ældste Raadmænd toge imod mig ude paa Torvet ved Trappen, de to ældste Borgemestere toge imod mig inden i Raadhuset, neden for den Trappe, som gaaer op til Raadstuen."

1688 den 17 August fik han Bestalling at være Etatsraad, og 1693 den 4 Marts Kongl. Majestæts Brev, at være virkelig Etatsraad.

[1]) Det Samme bemærkes i ovennævnte Vedtægtsbog Fol. 114.

1694 den 23 Februar døde Nansens Hustrue, 45½ Aar gammel.

Hermed ende Optegnelserne, som iøvrigt give Underretning om hans Børns Fødsel, de Personer der vare Faddere m. M.

Vi see heraf, at han havde følgende Børn [1].

1. Hans Nansen, født 17 Aug. 1667. † 10. Jan. 1668.
2. Sophie Nansen, født 7 Nov. 1668. † 14 Juli 1669.
3. Hans Nansen, født 4 August 1670.
4. Margrethe Nansen, født 26 April 1672.
5. Sophie Nansen, født 15 April 1676.
6. Peder Nansen, født 20 Marts 1678. † 29 Maj 1681.
7. Michel Nansen, født 30 Jan. 1680. † 20 April 1680.
8. Peder Nansen, født 30 Jan. 1684. † 30 Nov. 1684.
9. Peder Nansen, 16 Juni 1686.
10. Michel Nansen, 9 September 1687.

Familien Munck
med tre Roser i Skjoldet,
af Johan Henrik Begtrup.

(Fortsættelse. See Side 32.)

Mogens Munck

...Volstrup, Palsgaard, Aagisvig og Aasumgaard, Danmarks ...ges Raad. De Efterretninger, som man kan samle om denne ...and, førend den Begivenhed indtraf, der har bragt hans Navn

---

[1]) Griffenfeldts første Hustrue **Cathrine Nansen** (født 1 Marts ...66, gift 2 Nov. 1670, død 17 Maj 1672) var ikke, som der siges ...onges Kjøbenhavns Beskrivelse S. 116 og 352, en Datter af Præsident ...ns **Nansen** den yngre, men som Gravskriften (Hoffmann III. ... 106) viser, en Datter af **Michael Nansen.**

til endog at gaae over i de historiske Compendier til Skolebrug, ere kun faa. Det er imidlertid klart, at han har været yngre, end hans Broder Bispoppen. Dog virkede han tidligt paa dennes Handlemaade, thi man finder alt Aar 1500, at Bisp Iver „efter **Mogens Muncks** Willie ock Begjering" opsagde sin Morbroder **Kjeld Iversen Juel** Bøvlinge Lehn (hvormed denne havde været forlehnet siden 1486), og overdrog det til **Jens Kaas** til Starupgaard [1]. Næste Gang hans Navn forekommer er i Aaret 1509; thi da nævnes „**Eric Eskelsøn** i Leergraff, **Niels Krabæ** i Tanderop, **Mogens Mwnck** pa **Volstrop**, **Abraham Ericsøn** (ɔ: **Gyldenstjerne**) aff Dæmstrop, **Kield Jwerssen** (ɔ: **Juel** med Stjerne i Vaabnet) oc **Lucas Glob**" som nærværende i Holstebro Midfaste Søndag, da „velbyrduge Qwinnæ Frw **Ingierd** (ɔ: **Gyldenstjerne**) tiil Langtind" aflagde „redeligt oc reth Regenskaff for alt thet, hon haffde opbornæ aff Tymgord eller aff Tym Godz eller Tienær, Korn, Peningæ oc alt andet, som hon haffde opboræth ther aff ifraa **Per Nielsson**, hendes Broder, døde oc tiil thenne Dag" [2]. Hovedgaarden Volstrup, hvortil **Mogens Munck** ved denne Leilighed og siden ofte skrev sig, var dog ikke hans Eiendom, men tilhørte Ribe Bispestol, og var givet ham i Forlehning af hans Broder **Iver**, og han beholdt denne Forlehning ogsaa efter Reformationen lige til sin Død, da **Christian den Tredie** i Aaret 1537 pantsatte den til ham [3]. Dog søgte **Munck** ogsaa at erhverve sig Selv-

---

¹) **Iver Kjeldsen Juel** til Stubbergaards Optegnelser om sig og sin Slægt i et Bind „**Collectanea**" hos **Klevenfeld**, som jeg desværre ikke tidligere kjendte. ²) **Klevenfeld**, blandt Dokumenter til Familien **Gyldenstjern**, affkreven efter Originalen paa Kjærgaardsholm 1749. ³) Dette er altsaa et nyt Beviis paa, at de Adelsmænd, der ikke selv eiede Hovedgaarde, skreve sig til saadanne, hvormed de vare forlehnede, eller som de havde i Pant, som om det var deres Privateiendom. Dette gjør det altsaa vanskeligt at udfinde hvem der vare Godsernes Eiere i Fortiden; og denne Vanskelighed forøges især derved, at Adelige ogsaa ofte skreve sig til et Gods, hvori de kun besade en ringe Part, som de enten ved Arv eller Kjøb kunde være komne i

endom; saaledes finder man, at Fru Elsebe Olufs Datter Gyldenstjern, (der 1518 lod sig skille fra sin første Mand Bonde Jensen Due paa Grund af dennes forargelige Levnet, men derpaa selv levede i Skjørlevnet med begge Bisperne af Børglum, Niels Styggesen Rosenkrands og Stygg Krumpen, til hun endelig 151(1) ægtede Erich Mortensen til Nørregaard), paa Viborg Landsthing 1517 solgte og tilskjødede ham den Part i Palsgaard Gaard og Gods, der var tilfalden hende efter hendes Moder Fru Anne, Hr. Ludvig Nielsen Rosenkrandses Datter til Palsgaard[1]. Men han beholdt ei denne Eiendomspart, thi paa hendes Broder Ludvig Gyldenstjernes Klage afgjordes ved en Herredagsdom 1539, „at M. Muncks Skjøde og Indforsel bør ingen Magtt att haffue," da Salget havde fundet Sted uden Samtykke af Fru Eises da endnu ikke fraskilte Mand[2].

Et Par Aar efter blev vor Mogens udnævnt til Landsdommer. Det er først i Aaret 1521, jeg har fundet ham i denne Post, thi da satte: „Mogens Giøe til Clausholm, Peder Lykke til Demstrop, Riddere, oc Mogens Munck til Wolstrop, Landsdommer i Nøre Jylland", efter kongl. Befaling Markeskjæl mellem Viborg Capitels og Mariager Klosters Eiendomme[3]. Kort efter nævnes han atter som Landsdommer i Nørrejylland, nemlig i et Dombrev, som han var med at udstede paa Kjøbenhavns Slot Mandagen næst efter Søndagen

Besiddelse af. Denne Sædvane var en Følge af de store Vanskeligheder ved dengang at skifte Arv paa en fornuftig Maade, der atter havde deres Grund i Penges større Sjældenhed, der nødte Arvingerne til at sælge deres Part i Gods, da de ei kunde faae Penge derfor.

[1]) Dansk Atlas anfører aldeles urigtigen Galterne i dette Tidsrum som Eiere af Palsgaard, da den dog besades i Sameie af den ved 1490 afdøde Hr. Ludvig Nielsen Rosenkrandses Descendenter, der lige til 1560 hyppig procederede om, hvor stor hvers Anpart i Godset og den paaheftede Gjæld skulde være. [2]) Klevenfelds Documenter til Familien Gyldenstjernes Historie, efter en Afskrift af Herredagenes Dombog. [3]) Dansk Mag. VI, Pag. 134.

reminiscere 1522, og hvorved Kong **Christiern**, 9 Rigsraader og han tildømte **Offue Vincentii** (Lunge) Staldtbygaard i Sønderjylland, uagtet Bisfop **Jørgen Friises** Paastand derpaa [1].

Efter at være vendt tilbage til Jylland viser **Mogens Munck** sig som en Fjende af **Christjern den Anden**, et Fjendskab, hvis Grund vi ikke kjende [2]. Denne Konge havde

---

1) Suhms ny Samlinger I, Pag. 377. 2) Vel angiver en Copi af et Dokument, der efter Skrivemaaden at dømme synes at være omtrent fra Aaret 1600, hvis Original skal tilhøre Oberstlieutenant **Høeg-Guldberg** i Aarhuus, en tilstrækkelig Grund til **Muncks** Fjendskab mod Kongen, idet det indeholder følgende Fortælling: Kong **Christiern** var bleven indtagen af **Mogens Muncks** Frues, **Karen Rosenkrands's**, Skjønhed, og sendte derfor Bud til Palsgaard, at hun ene skulde møde for ham. Da Ægteparret ikke vovede at handle mod Kongens Bud afreiste hun ene, og traf ham i Bispegaarden i Viborg. Her maatte hun spise til Middag med Kongen, og forblive hele Dagen, imedens han søgte at bevæge hende til at føie sig efter hans Lyster. I Mørkningen sneg hun sig dog ud af Bispegaarden og hen til sin Gaard i St. Mogens Gade, hvor hun samledes med tvende af sine Børn. Da Kongen havde opdaget, hvor hun havde begivet sig hen, sendte han trende Gange Bud til hende, at hun strax skulde vende tilbage til ham. Da Budet kom tredie Gang, dadlede hun i heftige Udtryk, i dettes og mange Andres Paahør, den onde Tilbøielighed, Kongen havde fattet til hende, og hendes tilstedeværende Søn og Datter istemmede Moderens Skjældsord. Da Kongen blev underrettet herom, blev han meget opbragt, lod dem strax gribe og næste Dag alle tre halshugge under Paaskud af: „at haffue talt Kongen alt for nær och hans Mayestet paaløyett". Han sendte derpaa en Borger i Viborg ved Navn **Hans Badscher** til **Munck** med Underretning herom, for at faae at vide, hvorledes han vilde, optage det. Men **Munck**, der frygtede for, at Spionen var affendt, for at prøve hans Sindelag mod Kongen, optog Beretningen meget koldsindigen, og svarede, at han aldrig havde ventet nogen Glæde af disse to vanartede Børn, og at deres Moder var en Troldqvinde, som havde forødet hans Eiendomme, hvorfor han roste Kongens Fremgangsmaade, og lod dække op for Budet. Ved Underretning herom blev Kongen **Munck** meget bevaagen, gav ham 40 Marks Sager over hans egne Tjenere, samt forlehnede ham med en stor Deel af det skarpenbergske Gods og Halds Lehn. — Hele denne Fortælling er falsk, thi

phøiet ham til Landsdommer og ved deres sidste Møde lader
et endog til, at Kongen satte megen Lid til ham. Den jydske
Adel synes at have begyndt at fatte Mod til at modsætte sig Kongen
ed at see, hvor heldige de Svenskes Forsøg paa at affaste hans
ag havde været; og den frygtede maaskee desuden for, paa den
l 25de Januar 1523 i Aarhuus udskrevne Herredag, at skulde
ive stærkt beskattet (i Nødsfald med Oxen over Hovedet), for
t bringe Hjelpemidler tilveie, til at dæmpe Insurrectionen i
Sverrig. Et Partie af den jydske Adel samledes derfor i Decbr.
522 i Viborg, og enedes om at berøve Kongen Thronen.
ovedmændene herfor synes at have været: a) **den resignerede**
g b) **den daværende Bisp i Børglum**, der begge vare
bragte paa Kongen for dennes strænge Strandingsanordning,
r gjorde saa stor Skaar i deres Indkomster, og desuden fordi
n lod dem høre deres Skjørlevnet med Fru **Elsebe Olufs**
atter[1]; desuden havde **Stygge Krumpen**, da Kongen 1520
vde taxeret ham til at udrede 4000 Gylden som Krigsstyr, kun
budt 200 Gylden og 50 Læster Byg[2]; c) Bisskop **Jørgen Friis**
Viborg, der, som en hidsig Mand, var opbragt over den
safsagte Dom, hvorved han berøvedes Staldtbygaard; d)
. **Tyge Krabbe**, om hvem Rigsraadet i sin Klage over C. 2dens
rannie siger[3], at Kongen med Vold havde frataget ham en Landsby
ſkebeck med meget Gods imod al Ret og imod sin svorne Eed. Dette
ngepunct var sandsynligviis aldeles falskt, thi man finder i **Chri-**
ern 2dens Registrant indført et Brev til Hr. **Tyge Krabbe** af
r 1513, hvorved Kongen paa Rigsraadets Bøn og pro servitio
to et faciendo giver **Krabbe** elleve Bøndergaarde i Fiskebek
gn, Nørlyng Herred, tilligemed al deres Afgift i Penge,

---

ncks Kone levede endnu 1527. Denne Beskyldning mod Kongen
res heller ikke i nogen samtidig Krønike eller Dokument, men
r dog, hvad man tillod sig at fortælle og opdigte om ham, for at
ge Hadet til ham.

[1]) **Behrmans Christian** d. 2den, I, Pag. 329. [2]) Ibid. II,
127. [3]) **Hvitfeld** Pag. 1217.

Rug, Byg, Smør, Høns, Gjæs, Lam og Skovsvin, da **Krabbe** paastod og beviste, at de vare komne „fra hans Oldolbefader (Fortidens Udtryk for Bedstefaders Fader) Hr. **Niels Krabbe** Ridder vti Drotning **Margarethes Tiidt** vnder Kronen vforbrwt och veden skellig och redelig Sag" [1]. Kongens Forhold til **Krabbe** synes endog paa Grund af denne Gave en Tidlang at have været meget godt. Saaledes havde han siden dennes Regjeringstiltrædelse været forlehnet med det vigtige Lehn Helsingborg, ja blev endog af Kongen indbuden til at staae Fadder til dennes Førstefødte, den d. 21de Febr. 1518 fødte Prinds **Johan** (der døde 1531) [2]. Da **Krabbe** havde forstrakt Kongen med 2500 Mark danske Penge lovede Kong **Christiern** ved et Brev dateret Ottendedagen efter dominicam invocavit 1520, at han skulde beholde Helsingborg Slot med al kongl. Rente og Rettighed saalænge, til dette Laan blev ham tilbagebetalt af ham selv eller hans Efterfølgere, og Fratrædelsen skulde da først skee paa den lovmæssige Tid om Paasken [3]. Men da Kongen samme Aar forlehnede **Otte Krumpen** med Helsingborg Slot [4] og meddeelte **Krabbe** en tilfredsstillende Qvittering for alle Oppebørsler i den Tid, denne havde været forlehnet med Helsingborg [5], saa kan det vel være, at det er Berøvelsen af dette Lehn, der har vakt **Krabbes** Harme imod Kongen, især da man finder, at en af Kong **Frideriks** første Regjeringshandlinger har været paany at forlehne **Krabbe** med Helsingborg Lehn, og han forekommer alt Aug. 1523 paany som Lehnsmand derover [6], og beholdt det derpaa, indtil han 1537 overleverede det til **Peder Skram**.

Det første Actstykke, som vidner om denne danske Conspiration, er forfattet den 21de Decbr. 1522 i Viborg og lyder saaledes i Udtog [7]: Vi **Niels Stygge** (ɔ: **Rosenkrands**

---

1) Trykt i Suhms ny Samlinger, I, Pag. 63, 64. 2) Indvitationsskrivelsen er trykt hos **Hofman**, danske Adelsmænd, 2 Deel, Pag. 203. 3) Suhms nye Samlinger, 2 Deel, Pag. 169 b. 4) Ibid. Pag. 177. 5) Ibid. Pag. 180. 6) Ny dansk Mag., VI, Pag. 283. 7) Da Affkriften Diplomatariet i Gh. Arch. er skreven af de

resigneret Biskop) tiil Børlom, Nilss Klawsen (ɔ: Skade, resigneret Biskop til Aarhuus) tiill Silkeborgh, Jwer Mwnck tiil Ribe, Stygge Krompen tiil Børlom, Owe Bille tiil Aarss och Jørghen Friis tiil Viborg, Biskopper, Mogens Gøye Ridder oc Danmarcks Riges Raadth, Mogens Mwnck, Niels Lodvigsen (ɔ: Rosenkrands, til Palsgaard), Othe Holgersen (ɔ: Rosenkrands, til Boller), Erick Erickßen (ɔ: Banner, til Asdal); Erick Stygge (ɔ: Rosenkrands, til Mattrup) oc Oluff Nielssen (ɔ: Rosenkrands, til Wallø), som Webner er", bekjendtgjøre, at de længe have seet Kristendommen undertrykket og berøvet sine Privelegier, Kjetterie befordret, at „her i Norden er inghen Erchebisp[1], som Howedhe være skulle for then hellige cristne Tro", ligeledes ere Fyen, Opslo, Bergen, Wester-Aars, Skare oc Aabo uden Biskop[2]; „Teranner, Skalke, Trolqvinner och andre Udedings Folk indsettes och tiilskickes offuer alle Andelige oc Werklighe. Told oc Syse paalægges uden Rigsraadets Samtykke;" men (vi) ere

---

nøiagtige og ukyndige Hygom, har jeg kun excerperet den. Paa Afskrifterne i Diplomatariet angives uhældigviis enten slet ikke, og det er sædvanligt, hvor Originalerne findes, eller kun ganske kort, uden høiere Betegnelse: i Gharch, i det tydske Cancellie o. s. v.

[1]) Erkebiskop Erick Walckendorf af Trondhjem var af Frygt for Chr. 2 i December 1521 flygtet til Rom, hvor han døde. Diderick Slackheck, electus af Lund, var paa Kongens Bud den 24de Januar 1522 bleven hængt og brændt; og hans Efterfølger Johan Wæss var paatvunget Domcapitlet af Kongen uden dets Samtykke, var altsaa ikke lovmæssig Erkebisp; Gustav Trolle havde af Frygt for de Svenske 1522 maattet forlade Upsalas Erkebispestol. [2]) Biskop Jens Andersen (Beldenak) af Fyen var af Chr. 2 flere Gange bleven ængstet, og endelig paatvungen Capitlet i Strengnæs som Biskop, men var nu flygtet fra Sverrig; Johannes Mule var paatvungen Capitlet i Opslo, men manglede Confirmationen; Andor (Brat?), Biskop af Bergen, var død 1521 eller 1522; Biskop Otto Swinhufvud af Westeraas var død 1522, Biskopperne Mathias Lillie af Strengnæs, Wincentius af Skara og Hemming Gadd af Aabo vare paa Kongens Bud halshugne 1520.

forplicthet vnder wores Erre oc Relighedt, som wor Resesser indholder, met Liiff, Hals oc Goß at affwerghe sadanne Skadhe oc ewige Forderffwelse". De have derfor forbundet sig til ikke at taale det, og valgt **Mogens Munck**, Landsdommer i Nørre-Jylland, til paa deres Vegne at forhandle med Hertug **Frederik**, og ende med at true dem paa Liv og Gods, der vilde træde ud af dette Forbund. „Datum Wiborg St. Thomæ apostoli Dag 1522. **Vnder alle wore Signeter oc Alles wor Handscrifft. Niels Stygge Biscop, Jwer Mwnck Biscop i Ribe, Jøren Friis episcopus, Stygge Krompen episc., Prebern Podbusk Ridder, Jachim Lycke Ridder, Tygge Krabbe Ridder, Pedher Lycke Ridder, Mogens Mwnck**"[1].

Disse ni Mænd, der have underskrevet og beseglet denne Act, ere altsaa de første Danske, som traadte fjendtligen op mod Kongen. Formodentlig var dette Dokument bestemt til underhaanden at bekjendtgjøres, og det er rimeligt, at de Sammensvorne derfor i Begyndelsen af Dokumentet falskeligen have indskudt Navnene af flere Adelsmænd, som vare Kongen hengivne, for at disse, naar de fik at vide, at deres Navne forekom i dette Brev som Fjender af Kongen, skulde frygte for at træde den hidsige **Christjern** under Øine, og saaledes blive tvungne til at kaste sig i de Sammensvornes Arme. Maaskee kunne deres Navne ogsaa være blevne anførte, for at blænde den menige Almue, da **Ove Bilde** og **Mogens Gjøe** især besade megen Popularitet paa Grund af deres retskafne Vandel, og forlede den til at troe, at paa den Side, hvor disses Navne fandtes, der maatte og den retfærdigste Sag være. Dog lod Kongen i det mindste sig ikke blænde herved, da han endelig fik Underretning om Sammenrottelsen, men han brugte tvertimod (foruden nogle andre) især Biskopperne **Niels Clausen Skade** og **Ove**

---

[1]) Af Pag. 334 og 335 hos **Behrmann** kan man see, at denne Forfatter maa have kjendt dette Dokument, men da han ei anfører de Sammensvornes Navne, har jeg dog ikke anseet det for unødvendigt, at anføre hvad han har udeladt.

Bilde, samt Hr. **Mogens Gjøe**, **Erick Ericksen Banner** og **Oluf Nielsen Rosenkrands**, der alle staae anførte i Begyndelsen af Brevet som Conspirationens Medlemmer, ved Forsøget paa at undertrykke Oprøret og ved Underhandlingerne med de Sammensvorne [1]; og disse Mænd ere af Ingen blevne mistænkte for, at have forraadet Kongens Sag.

Efterat de Misfornøiede saaledes vare blevne enige om, hvad de vilde gjøre, maatte de først søge at udbrede Misfornøielsen videre, og de søgte derfor at fremkalde Frygt for Kongen hos deres Landsmænd, ved at udsprede, at den Rytterafdeling, som Kongen nylig havde forflyttet fra Fyen til Horsens, var bragt derover, for paa den tilstundende Herredag i Aarhuus at fremtvinge en Herredagsbeslutning, der i Alt stemmede med Kongens Villie (hvori gjerne Noget kunde være sandt), samt at der vare forklædte Bødler mellem dem, der førte en Mængde Lænker med sig, for at underkue det hele Folk; og at Øxen skulde regjere som 2¼ Aar tidligere i Stockholm. Efter saaledes at have udbredt Misfornøielse og Frygt, i det mindste hos deres Standsfæller, samledes de paany i Januar 1523 i Viborg, og udfærdigede den 20de (Fabiani & Sebastiani) Dag i den nævnte Maaned et Opsigelsesbrev til Kongen, hvori de opsagde ham Huldskab og Mandskab, fordi han havde handlet mod sin Reces i mange Maader, og været en grusom Herre. Samme Dag udstedede de aabne Breve, hvorved de opbøde alle Jyder, der vare over 18 Aar, til deres Bistand imod Kongen, og truede dem, som ikke vilde lyde, paa Ære, Liv og Gods [2]. Ogsaa i disse Breve havde de falskelig indskudt **O. Bildes** og **M. Gjøes** Navne blandt deres egne. Samtidigen hermed overtog **Mogens Munck** det Hverv at overbringe Hertug **Frederik** i Slesvig deres Tilbud af Danmarks Krone. **Munck** ilede derfor afsted for at [..]e Kongen, før Rygtet om hvad der var foregaaet i Viborg [va]r kommen denne for Ørene, og traf ham i Veile, hvorhen

[1]) See Kongens Kundgjørelse af (25?) Febr. 1523. **Behrmans Christian den Anden**, 2 Deel, Pag. 190—207. [2]) **Hvitf.** Pag. 1199.

Christiern faa Dage i Forveien havde begivet sig, for at kunne indtræffe til rette Tid ved Herredagen i Aarhuus. Strax efter Ankomsten begav **Munck** sig til Kongen, og skal have sagt til ham, at han „som een af hans Naades troefaste og villige Undersaatter og Tjenere" vilde hilse paa sin Konge, og begjærede tillige en Stevning mod **Eyler Bryske**, da han, som han sagde, var i Uenighed med denne, og lovede ganske sikkert at skulle møde næste Mandag paa Herredagen i Aarhuus. Kongen viste sig paa sin Side ogsaa meget forekommende mod ham, bød ham til Taffels om Aftenen, og lod ham tage Plads ved sit eget Bord. Her skal under Maaltidet (efter **Hvitfeld**) Samtalen være falden paa Samlingen i Viborg, hvorom Kongen dog allerede dengang havde hørt Noget, og nu spurgte **Munck**, hvad dens Hensigt vel kunde være, hvortil **Munck** svarede, at de vare samlede, for at meddele hinanden deres Frygt for nye Skatter og Klager over haarde Tider, idet de iøvrigt ikke vidste, hvad de skulde gjøre. Paa Kongens Bemærkning, at han troede at Hr. **Mogens Gjøe** var ham hengiven, svarede **Munck** bekræftende, og da Samtalen endelig faldt paa Jagten, berømmede Kongen **Muncks** Færdighed som Jæger, og udbad sig en god Rævemynde af ham, hvilken **Munck** og lovede hans Naade saa god, som han havde den [1]. Tillige fortæller **Hvitfeld**, at **Munck** modtog Gaver af Kongen, og til Tak derfor lod en af sine Vanter blive tilbage, hvori det ovenfor omtalte Opsigelsesbrev laae, da han efter hævet Taffel tog Afskeed med Kongen, samt at en Page, der fandt Vanten næste Morgen, leverede den til Kongen tilligemed dens Indhold, og at Kongen, da han havde seet, at Brevet var bestemt til ham, og gjort sig bekjendt med dets Indhold, skal have udraabt: „Guds Drost! han haver givet os en Rævemynde efter Løvte." Hvorpaa han skal have befalet sine Drabanter at fængsle **Munck** i dennes Logie. Dog

---

[1]) **Muncks** Sammenkomst med Kongen er: fortalt efter **Hvitfeld** Pag. 1196, sammenholdt med Kongens Beretning om dette Møde, **Behrman** 2den Deel, Pag. 196.

urde i det mindste denne Deel af Fortællingen være urigtig, og have sin Hjemmel i en løs Fortælling om denne Begivenhed, som Svanning har opsnappet, og Hvitfeld gjentaget, thi Kong Christjern selv nægter, i sin korte Beretning om dette Møde, at have modtaget noget Opsigelsesbrev fra det jydske Raad, og siger, at først Kl. 7 Torsdagaften før Pauli conversionis Dag fik han paalidelig skriftlig Underretning om, at den største Deel af det jydske Raad havde om Tirsdagen været samlet paa Viborg Landsting og opsagt ham Huldskab og Mandskab, „doch haffve the hans Naade endnw icke saadant giffvet tilkiende, som hans Naade obenbare protesteridh haffver vdi Middelfart oc Otthens vdi Fynn, her paa Københaffns Slott vdi Danmarckes Riiges Raads, mange Addele, gode Mendts oc Burgeres Nærwærelsse oc haffue ther vppaa vdi hwer Stadh neenlige oc obenbarlige instrument oc bewist, ath hand haffver aldrig endnw till thende Dag fangit theris Scrifuelse therpaa, hørt thend, seet then eller lest thend vdi nogre Maadhe"[1].

Efter saaledes med egne Øine at have overbeviist sig om den Konges Forfatning, som han vilde styrte, havde Munck, strax efter, at Taflet var hævet, forladt Veile, og, idet han tillige tænkte paa at bringe sin Person i Sikkerhed, fortsatte han sin Reise til Hertugen. Paa denne Tour traf han et Par Mile Syden for Rendsburg, mellem Nortorp og Nymynster, Churfyrst Joachim af Brandenburgs Bud, der var affendt fra sin Herre med Breve til dennes Svoger Kongen. Dette Sendebud overfaldt Munck, nedlagde ham, og røvede Brevene fra ham[2]. Efter at have øvet denne det ridderlige Handling, søgte Munck atter efter Hertugen, og traf ham endelig den 29 Januar (Torsdagen efter conversionis Pauli) i Husum. Her udviklede han for denne, paa hvad Grund de jydske Rigsraader havde løst sig fra deres Troskabseed mod Kongen, og fremførte deres Ønske for Hertugen, at denne vilde

---

[1]) Behrman, 2 Deel, Pag. 197. [2]) ibid. Pag. 196.

modtage Kronen, da han var agtet af Alle, og hørte til Kongeslægten. Hertug **Frederik** hørte med Velbehag paa denne Tale, og affærdigede **Munck** samme Dag med et Brev til de jydske Rigsraader, hvori han kjendte deres Grunde til Troskabseedens Brud for gyldige, modtog deres Tilbud, lovede at confirmere deres Privilegier, og bad dem fastsætte en Dag, da de vilde med de Deputerede fra de jydske Stænder indtræffe i Ribe eller Haderslev for at hylde ham, og lovede selv da ogsaa at møde, ledsaget af nogle Tusinde Mand, der kunde tjene til deres Forsvar [1].

Efterat dette Skridt var gjort, søgte Hertugen at forstærke sin Magt, og indgik i dette Øiemed den 15 Februar en Alliance med Lybekkerne, hvorved disse **Christjerns** gamle Fjender forbandt sig til at stille 2000 Infanterister og 200 Ryttere til Hertugens Disposition, mod at denne lovede at confirmere deres gamle Privilegier i deres hele Udstrækning, naar han kom til Besiddelse af Rigerne [2].

Imidlertid havde ogsaa de jydske Oprørere samlet de Stridskræfter, hvorover de kunde raade, og betroet deres Anførsel til Hr. **Tygge Krabbe** og Hr. **Peder Lycke**. Sagen gik derpaa den bekjendte Gang. Kong **Christjern**, der indsaae, at han var gaaet for voldsomt til Værks i Sverrig, søgte her at underhandle, i Stedet for rask at undertrykke Oprøret strax, imedens det endnu næsten kun var en Sammenrottelse. Han gav derved Oprørerne Tid og Magt til at forstærke sig, undertrykke Kongens Tilhængere, fortrænge ham fra Jylland til Fyen, og fra Fyen til Sjælland, som han endelig forlod den 14 April, for kun at gjensee det 9 Aar derefter som Fange.

Medens **Christjerns** Stjerne saaledes sank, steg **Frederiks** paa Danmarks Himmel. Han havde kort efter at Pagten var indgaaet med Lybek, tilskreven sin Brodersøn et Feidebrev, og begav sig, paa Underretning om hans Tilbagetog, selv ind i Jylland, hvor han den 26 Marts (Torsdagen efter annunciationis Mariæ)

---

[1]) **Hvitfeld**, Pag. 1200 og 1201. [2]) Ibid. 1203—5.

paa Viborg Landsthing blev hyldet af alle fire Stænder, og strax som Konge viste sin Taknemmelighed mod Adelen, deels ved at underskrive en foreløbig Haandfæstning, hvorved han overlod Godseierne alle de Boder, hvori deres Undergivne kunde forfalde, deels ved at lade Kong Christjerns Love brænde som skadelige. Han begav sig derpaa, ledsaget af en Hær paa 6000 Mand, til Fyen, hvor han ligeledes blev hyldet i Odense, saavelsom derpaa af Sjællænderne i Roeskilde, og af Skaaningerne paa Lybershøi. Efter at han saaledes paa alle Danmarks fire Hoved-Thing var bleven anerkjendt som Konge, og ingen Danske vovede aabenbart at nægte ham Lydighed, undtagen Kjøbenhavns og Malmøes Indbyggere, handlede han og som retmæssig Konge, og greb til et Middel, for at binde den anseete Deel af Adelen til sig, der staaer i den stærkeste Modsætning til hans Forgjængers Handlemaade. Thi Christjern havde, blandt flere Midler til at udvide sin Magt, ogsaa anvendt eet, som først efter en rum Tid kunde vise sin Virkning, men som, hvis han havde hersket saalænge, som han levede, og faaet Lov til at forfølge sin Plan, maatte have havt vigtige Følger for Kongemagten. Han havde nemlig i de ti Aar, hans Regjering varede, (med Undtagelse af Bisperne, da Bispestolene maatte besættes, naar de bleve vakante) ikke udnævnt en eneste Rigsraad, uagtet ikke faa Rigsraader døde i hans Regieringstid; og det lader saaledes til, at han havde til Hensigt at lade denne mægtige Corporation efterhaanden uddøe. Frederik gik den modsatte Vei, for at befæste sin nye Krone, og foretog i Slutningen af Juli Maaned, for at belønne sine Tilhængere og binde de øvrige ansete Adelsmænd til sig, den første Rigsraadspromotion, som nogen dansk Konge af den Oldenborgske Stamme har foretaget; thi han optog paa een Gang ikke mindre end 27 Adelsmænd i Rigsraadet. Disse vare: Hr. Aage Jepsen Sparre a) (der alt 1520 var udvalgt til Erkebisp i Lund, og hvis Valg nu efter Johan Væsses Flugt ved Kong Christjern blev kjendt for gyldigt); Hr. Knud Henricksen Gyldenstjern a), Provst i Viborg (der 1529 blev

Bisskop i Fyen); Hr. **Otto Krumpen** b) til Hoibygaard og Trudsholm; Hr. **Johan Oxe** c) til Nielstrup, Torsø og Logismose; Hr. **Vincents Lunge**, Dr. jur. (der dog i Slutningen af næste Aar, paa Grund af sit Giftermaal, traadte over i det norske Rigsraad); Hr. **Anders Bilde** d) til Søholm; Hr. **Tygge Brahe** e) til Tostrup (der dog alt faldt i Septbr. for Malmø); Hr. **Axel Brahe** e) til Krogholm; Hr. **Holger Gregersen Ulfstand** e) til Heckeberg og Skabersjø; Hr. **Oluf Holgersen Ulfstand** c) til Bønned; **Mogens Munck** a) til Volstrup, Landsdommer i Nørrejylland; **Ove Vincentii Lunge** a) til Tirsbeck; **Erick Ericksen Banner** a) til Asdal; **Oluf Nielsen Rosenkrands** d) til Vallø; **Otto Holgersen Rosenkrands** a) til Boller (døde 4 Octbr. 1525); **Knud Urne** b) til Søbysøegaard; **Johan Bjørnsen Bjørn** b) til Nielstrup; **Lauritz Skinckel** b) til Egeskov og Juulskov; **Niels Bild** b) til Ravnholt; **Henning Walckendorf** b) til Glorup; **Eiler Ericksen Bølle** b) til Nackebølle; **Hans Kraffe** d) til Basnæs; **Niels Vincentii Lunge** c) til Asferstrup; **Mouritz Jepsen Sparre** e) til Svanholm; **Knud Bilde** d) til Svanholm og Gladsaxe; **Eske Bilde** e) til Vaalden og Mogenstrup, og **Truid Gregersen Ulfstand** e) til Thorup, Smørup, Estrup, Vemmetoft og Barsebeck [1]. Desuden tildeelte han den hidtilværende Rigets Marsk, Hr. **Mogens Gjøe** til Klausholm og Krenkerup, Rigshofmesterens vacante Post, og ophøiede i hans Sted Hr. **Tyge Krabbe** til Vegholm og Bustrup til Rigets Marsk. De verdslige Rigsraaders Tal, som ved Kong **Christjerns** Flugt kun var elleve, blev altsaa især forøget [2].

---

[1]) De med a) betegnede vare Jyder, med b) Fyenboere, med c) Laalikker og Falsterboere, med d) Sjællænder, med e) Skaanninger og Hallandsfarere. [2]) Hverken **Hvitfeld** eller nogen anden Skribent eller noget Document beretter om den her omtalte store Rigsraadspromotion; **desuagtet er den anførte Navnefortegnelse rigtig, thi den beroer paa en omhyggelig Undersøgelse af hver enkelt Rigsraads Levnet.**

Dog, for at vende tilbage til det, som nærmere angaaer Mogens Munck, saa forekommer hans Navn første Gang, fter at han havde opnaaet Rigsraadsværdigheden, tilligemed æsten alle hans nye Standsfællers Navne i Frederik den Førstes haandfæstning, som blev udstedet den 23 August (Mandagen fter St. Petri apostoli ad vincula Dag) 1523 i Roeskilde[1], ed hvilken Kongen, overeensstemmende med sit foregaaende Løvte, undt sig i, at Kongemagten saa betydelig blev indskrænket.

Næste Aar samledes Munck med de øvrige Rigsraader paa herredagen i Kjøbenhavn, og tog Deel i de Beslutninger, som leve tagne den 28 Juni til den lutherske Læres Undertrykkelse[2], amt gav sit Samtykke til en betydelig Skatteudskrivning, for at etale den Gjæld, der var contraheret ved Feiden mod Kong hristjern, og især ved Kjøbenhavns og Malmøes langvarige Beleiring[3]. Da Kongen ved sin Kroning, som fandt Sted en 7 August, for at forherlige denne Fest, uddeelte Ridderslaget l Flere, var Munck dog ikke imellem disses Tal, uagtet han avde bidraget saameget til at skaffe Frederik Kronen. Maaskee ar Kongen af Hensyn til Folkemeningen havt Betænkelighed ved meddele en Mand, der nyligen havde havt en kun altfor stor vitterlig Deel i Kong Christjerns Affættelse, en Værdighed, hvis Hovedforpligtelser det hørte, som det hedder i den Eed, nye Riddere skulde aflægge[4], at være „syn Herre oc syn oning oc fæderne Riige hwldt oc troo". Det lader imidlertid , at Munck er bleven stødt over denne Tilsidesættelse; thi i er to Aar forekommer hans Navn nu ikke blandt de Rigsraader, som omgave Kongen, og i Fællesskab med ham udstedte cta. Først i December 1526 havde han indfundet sig paa den mindelige Herredag i Odense, hvor han erklærede sig imod hans

---

1) G. L. Badens Afhandlinger i Fædrelandets Culturhistorie etc., Bind, Pag. 72. 2) Münters Reformationshistorie, 1 Deel, P. 526. Ny dansk Mag., 1 Bind, Pag. 214. 4) Riddereeden er meddeelt Assesfor W. Jacobsen i ny dansk Mag., 6 Bind, Pag. 148.

Broders og de øvrige Prælaters Fjender, ɔ: Lutheranerne [1]. Aaret i Forveien havde han lovet, at sende tre Bevæbnede til Hest, samt fire til Fods, til Holsteen, da Adelen rustede sig, for at møde et der befrygtet Angreb af Kong **Christjern**. Man seer deraf, at han endnu ikke besad synderlig Rigdom, da den anden verdslige Rigsraad fra Ribe Stift, Hr. **Predbjørn Podebusk**, stillede 16 Ryttere med Glavind, 20 Fodknægte med Glavind og 10 Skytter af sine Besiddelser [2]. **Muncks** Formue tiltog først, da han havde arvet sin Broder Biskop **Iver** og sin Søster Fru **Karine**. Da **Muncks** Svoger **Niels Ludvigsen** (**Rosenkrands**) til Palsgaard var død 1525 eller 26, opstod der en Strid om hans Efterladenskab, som for det Første bilagdes paa Herredagen i Odense 1527 ved Rigsraadets Mægling, idet der blev oprettet en Contract „mellem **Mogens Munck** paa syn Hostrues Wegne och **Iuer Thomessenn** (**Juel**) paa syn Moders Wegne paa thend ene, Mester **Anders Hack**, (ɔ: **Gyldenstjern**), **Mogens Claussenn** (ɔ: **Rosenkrands**), **Iuer Skell** paa theres egne och theris Mettarffuingers Vegne paa then anden Siide" om Arv, Løsøre etc., som er tilfalden dem i Palsgaard og al Palsgaard Gods rørendes og urørendes. Den Gang enedes de saaledes, at **Mogens Munck** og **Iver Thomesen** skulde tage forlods ud een Broderlod i alt dette Gods paa den nu afdøde **Niels Ludvigsens** Vegne, og saa hver desuden en Søsterlod i alt Godset, og saaledes ogsaa fremdeles de øvrige Medarvinger. Derpaa skulde de ogsaa dele Gjælden. Dog, hvorlidet denne Contract har gjort Ende paa Skiftesagen, sees deraf, at først 1555 blev der affagt Dom, hvorved **Mogens Muncks** og **Thomas Juels** Hustruers Efterkommere bleve ene forpligtede, til at svare til **Niels Ludvigsens** Gjæld, da de vare de eneste af **Niels Ludvigsens** Sødskende, der overlevede denne Broder, og alsaa ogsaa de eneste, der havde arvet ham [3].

1) See foran, Pag. 23. 2) Ny dansk Mag. V, Pag. 51 og 52. 3) Efter den da gjældende Arveret arvedes en Barnløs kun af sine levende Sødskende, da derimod de tidligere afdøde Sødskendes efter-

samt den Gjæld han havde stiftet), da de Øvrige kun havde
aget Part i Arven, som Descendenter af hans Fader Hr. Ludvig,
a dennes Gods endnu ei var skiftet ved N. Ludvigsens Død [1].
I Protokollen over hvad der foretoges paa Herredagen i
Odense 1527 siges: Bisкop Iver, „Hr. Mogens Mwnck
Riidder" oc Axel Goye bleve i Ribe Stift sat til at have Tilsyn
ned Mynstringen der i Stiftet [2]; men dette indeholder en Urigtighed,
om ogsaa forekommer paa enkelte andre Steder; thi Munck
ar og blev aldrig Ridder. Munck vedblev imidlertid at passe
ne Forretninger, som Rigsraad og Landsdommer, til Kong
rederiks Død, og tog megen Deel i de Rigsraadsforhandlinger,
er fulgte paa Thronvacancen. Da Lybeckerne vare landede ved
Skovshoved den 23 Juni 1534 og inden October Maaneds Ud=
ang vare, i Forbindelse med Christjern den Andens Tilhængere,
levne Herrer over hele Danmark, med Undtagelse af nuværende
Veile, Aarhuus og en Deel af Randers og Skanderborg Amter,
uede nye Farer Munck, da Ingen havde saamegen Grund til
frygte for, at Christjern atter skulde bestige Thronen, som
an. Han samledes derfor den 4de Juli med den jydske Adel
Rye, og understøttede Hertug Christians Valg. Men da
onderne i hans Lehn, Vandfuld Herred [3], desuagtet kort efter
iste sig til Fordeel for den fængslede Konge, flygtede han til
olsteen, og blev derfra tilligemed Ditlef Reventlau, Provst
Reinbek, Johan Friis og Wulf Uthenhof af den udvalgte
onge sendt til Hamborg, da denne Stad ønskede at overtage
Mæglers Rolle mellem Christian og det beleirede Lybek [4].
fter at det her var kommet til Forlig, og de jydske Bønder

---

ende Børn Intet erholdt. Dette forandredes Aar 1632, see K. Rosen=
inges d. Retshistorie, 1 Deel, Pag. 255, Anm. b.

[1]) Hos Klevenfeld findes der endeel Documenter om denne Sag.
[2]) Ny dansk Mag. V, Pag. 302. [3]) Wandfolck (ↄ: Vandfuld) Herred,
føres i Tegnelserne for 1535, Fol. 22, 23, foruden 46 andre jydske
rreder, hvis Beboere skulle give Øxne i Skat, for at løskjøbe deres
ls, forbi de havde slaget sig til Kong Christjerns Partie. [4]) Sand=
gs Christian 3, I, Pag. 65.

kort efter vare overvundne ved Aalborg, kunde han vende tilbag til sine Besiddelser, og har ventelig ogsaa gjort det, da han Navn ikke siden forekommer i denne Krigs Historie. Saasnar Krigen ved Kjøbenhavns Underkastelse var endt, kaldte Konger elleve verdslige Rigsraader til sig, og fattede med disse den 12t August 1536 den hemmelige Beslutning, at lade alle Bispern pludselig fængsle den 20 August. **Munck** var ikke kaldet ti dette Møde, da han talte en Broder og en Søn imellem Bisperne, og desuden selv endnu var Catholik. Derimod mødte han October paa Rigsdagen i Kjøbenhavn (der i den kongelige Convocationsskrivelse til Mødet kun benævnes „almyndug Herredag" [1]), og deeltog i de vigtige Forhandlinger, som der fandt Sted, og som saameget forandrede Danmarks og Norges Forfatning. Dett Møde varede derfor ogsaa meget længe, thi uagtet Rigsraade var indkaldt til den 15de October, saa var det endnu samlet den 30te November, da det samtykkede i Forbundet, som blev indgaaet med Sverrig [2]. Pindsedag næste Aar havde han den Sorg at miste sin ene Søn **Ludvig Munck**, der skrev sig til Palsgaard, og var forlehnet med Lønborg [3]. Man har endnu e aabent Brev fra Faderen, hvori han skriver sig „**Mogens Mwnck till Olstrupe** (ɔ: Volstrup), **Vepnere**," som er dateret Kjøbenhavn, Løverdagen efter vor Frue assumptionis 1537, og hvorved han bekjendtgjør, at det Forlehningsbrev, som han havde af afdøde Kong **Frederich** paa Vandfolckherritt mod en aarlig Afgift af et hundrede Mark danske Penninge, og mod at gjøre Regnskab for alt Vrag og det halve Sagefald af samme Herred, er forsvundet, og han kjender det derfor magtesløst at være [4]. Formodentlig er det forkommet, da han tre Aar iforveien maatte

---

[1]) „Tegnelserne over alle Landene" 1535–38, Fol. 176–78. [2]) **Hvitfeld**, Pag. 1491–93. [3]) **Iver Juels** Optegnelser om sig og sin Slægt. I **Pontoppidans** marmora danica angives han i Gravskriften over ham i Viborg Domkirke urigtigen som Eier af Dalsgaard, og siges at være død 1535. Dog denne Bog er meget riig paa Feil. [4]) Originalen i Geheimearchivet.

ygte fra Lehnet. Efterat Munck nu saaledes selv havde erklæret ette for magtesløst, saa udstædede Kongen den følgende Dag, ominica proxima post assumptionis Mariæ, et Brev, hvori an mælder om Mogens Munck, at „efftherthi hand haffuer u opladet hues panthe och anden Rettighed, som han haffde ll Wandfoldherrit med ald sin rette Tilliggelse, tha haffuer n. Mai. egien ex speciali gratia foruissit och i pant set nnem hans ko. Mats och Kronens Gaard Olstrupgaard och oß, som hand nu sielff wdi Were och Forleening haffuer, for ed enne hundret otte och thiuge Gylden wdi Jochim Daller, m thiuge och fem Gyllen wdi Skreckenberger, fire och thiuge arck lybsk wdi lybsk dubbilt ß och en M℔ danske Pendinge, m hand haffuer i forne Wandfold Herriit, och haffuer ther a fornøygit hogborne Første Koning Frederich, till saa lenge rne Oelstrupgord och Godß worder hannom eller hans Arf-inge egien affløst for forne Sum — dog med saa Skiell, att nd och hans Arffue skulle aarligen giffue aff forne Olstrup ard till ko. Mats och Kronen fyrgethyge rinske Gylden wdi uld eller Jochimdaller, och ther till holde ko. Maits Borgeleye thou Heste och siiden were quit och frii for ald ydermere ynge." [1])

Samme Aar bekræftede han med sit Navn og Segl en om, som Kongen fældte i Skanderborg i en Strid mellem aren Eriks Datter (ɔ: Rosenkrands), Abbedisse i Mariager-ster, og Borgemester og Raad i Randers [2]). Han var ledes tilstede samme Aar i Viborg den 1ste Mai, da Kongen n sit Retterthing, i 10 Rigsraaders Nærværelse, fældte den om, at Birgitte Munck (hun var af Viinranke-Munckernes) var uberettiget til at tage Arv efter sin Slægt, fordi n, der var for Guld og Penninge indgiven i Ringkloster gilbonden ther att uere", og havde været der, indtil hun var 36 r gammel, havde forladt det, idet at Peder Holst, Borger

[1]) Register over alle Landene. Nr. 4, Fol. 289. [2]) Dansk g., VI, Pag. 142.

i Viborg, — ther var en Vdlending oc en vfrie Mand — „med Løsactighed oc bedraglig Ord oc Handell (havde) vdlocket oc taghet hinde aff Klosteret hiemmeligen, vden Abeditzens i forn Kloster, eller hindis Broders eller hindis Søsters eller andr hindis Slectes, Frenders ellers Venners Raad, Vilie eller Vid skab" og ægtet hende [1]. **Mogens Munck** forekommer endn i flere Domme fra dette Aar og senere.

Da Kongen 1539 paa den almindelige Rigets Herredag Odense udgav den store Kirkeordinants, stadfæstede **Munck** de i Forbindelse med de øvrige Rigsraader [2]; han skrev sig ve denne Leilighed ikke til Volstrup, men til Palsgaard, uagtet ha aldrig kom til at eje mere end en Deel af denne Gaard. Ha undertegnede ligeledes det Forbund mellem Danmark og Sverrig som blev sluttet i Brømsebro Septb. 1541 [3], og deeltog 1542 Viborg i Hertug **Frederiks** Hylding som Thronfølger [4], ved hvilke sidste Leilighed det og er sidste Gang, at jeg har fundet han nævnet Landsdommer i Nørre-Jylland. Dog kan man ikke see hvor stor Deel han eller de øvrige Rigsraader have havt i diss Acters Udstedelse, da Dokumenterne Intet indeholde derom, o Krønikerne ei heller omtale det. Efter 1542 lader det ikke til at han har taget Deel i Rigsraadets Møder; dog har det nepp endnu været Alderdommens Svagheder, der have afholdt han derfra; i det mindste havde de ikke nedkuet hans Mod; thi ma finder, at hans Kones Søstersøn, **Iver Juel** til Stubbergaard har i sine Optegnelser om sit Liv [5] anført: „Anno 1548, Tors dagen for Gregorii, kreffued **Mogens Munck** Sandemend op ock vilde forderffue alle mine Søer ock Eiendom; samme Aa tredie Paaskedag blef gjordt Forligelse imellom **Mogens Munc** ock mig, ock mange vare offuer ock beseglede med oß." Va

---

[1]) Efter en gammel Copie af Dommen, som Dr. **Sevel** besad [2]) **Sandvig**, Christian den 3die, I, Pag. 547. [3]) Ibid, 2 Deel Pag. 116—131. [4]) **J. H. Schlegels** Samlung zur dänischen Geschicht 2 Deel, Pag. 168. [5]) See Anmærkning [4]), Pag. 172; ogsaa **Hofman** berømte Adelsmænd, 2 Deel, Pag. 38.

tte Forlig ikke blevet indgaaet, og havde **Munck** udført sin rudsel, at herje og ødelægge **Juels** Eiendomme, havde dette g ikke været ulovligt, thi **Christian** den Tredies Haandfæstning brømmede Adelen Rettighed til at føre saadanne Feider indrdes, naar den Angribende kun iagttog, at sende to Adelsænd med et aabent Brev til sin Uven, og deri underrettede m om, at han med 24 Timers Varsel erklærede ham ide [1]. Samme Aar solgte han til sin eneste levende Søn luf Halvdelen af Aagesvig Gaard og Gods; bog gav denne andel efter hans Død Anledning til Proces med de andre Arnger. Fra dette Aar haves endnu et egenhændigt Brev af Jogens **Munck**, der viser hvorledes Forældrene i fordums age afgjorde deres Børns Giftermaal. Det er stilet til Rigets ofmester Hr. **Eske Bilde**, og handler om et foreslaaet Giftenal mellem Hr. **Eskes** Søn **Peder**, der 8 Aar efter blev igsraad, og **Birgitte Rosenkrands** (Datter af den afdøde r. **Oluf Rosenkrands** til Vallø og **Ide Munck**). Ægtebet kom kort efter i Stand. Brevet lyder saaledes: [2]

Venliig kiierliigen Helsen nu oc altiid med wor Her kere Her ſkij **Bylde** besondeliigen guode Wenn giiffuer ieg ædher wenen thiil kiiende att myn Søn **Oluff Munck** lod meg forstaa ij hagde nogen Ord med hannum wdij Kiiøbennghaffuen rørendes ædhers Sonn oc myn Dattherbarnn oc thrfor war erendes hues meg thr siiøntes raadeliigtt oc gott kunde were e Her **Esky** kiiende Gud att ij ær thenn Mand saasom jeg ne wel were wdii Suagerskab med oc hues jeg myn Sønn d flyer wores fforuantt Wener kunde were ætther oc ædhers l Wiiliie oc Guode skulle ij sende os guode wiiliigenn aff res renge Magtt oc Formoue thz Gud kiiende ieg nu oc altiid

[1]) Haandfæstningen i **Badens** Danmarks Historie, 3 Deel, Pag. , § 24. [2]) Originalen findes i **Klevenfelds** Samlinger til Faien **Muncks** Historie, og leveres herefter aldeles uforandret, og saa n Interpunction.

well ætthr haffue æuendeliigen beffalett skreffuett po Wolstrup Tiisdagen nest æfftthr Pens Søndag Anno mdxlviii.

Mogens
Munck

(Udskriften paa Brevet er:)
Ereliige welbyrdiige Mand oc strenge Redher Her Eskij Bylde tiil Wallenn, Danmark Ryges Hogemesther, syn besondeliigen guode Wenn wennliigen.

Da Mogens Muncks Navn ikke forekommer i Listen over Rigsraaderne i Erasmi Læti carmen gratulatorium in reditum Christiani tertii, saa sees heraf, at han allerede tid-ligere maa have udmældt sig af Rigsraadet, og dette er, som jeg formoder, i det seneste skeet 1544. — Med et uadeligt Fruentimmer, Marine Jens-Datter, havde han avlet tvende Døttre. Til disse tilligemed deres Moder overlod han for deres Livstid Ausom-gaard tilligemed tvende andre Gaarde, og erhvervede 1554 følgende kongl. Confirmation herpaa:

Vii Christiann mett Guds Naade etc. Giøre alle witterligtt, att oss Elskel. Mogenns Munck wor Mannd och Raadt haffuer ladet berette for oss, huorledis att hannd haffuer forlenntt en Quinde mett Naffnn Marie Jennssdaatther och tuennde hanns Børnn, som hannd haffuer wedt samme Quinde, Karine och Ide, iij hanns Gaarde att beholle, vdi theris Liiffstiidt, som er Aussomgaard, Skiøed och Lørup; Thii haffue wij aff wor sønnderligh Gunsth och Naade, saa och for forne Mo-genes Munckes Bønn skyld wnntt och tilladett, och nu mett thette wortt obnne Breff wnnde och tillade, att forne Marine Jennsdaatther, Karine och Ide nyue vdi theris Liiffs-tiidt, och saa lennge thee leffue, och huer beholde en af forne Gaarde, friie och quitt vdenn aldt Koningligt Tynnge aff forne iij Gaarde at giøre och giiffue vdi alle Maade; dogh saa, att ther som forschreffne Marine, Karine och Ide bliiffue giiffte, thaa schulle theris Hosbunder were os och høgborne Første Herttug Frederich wor kere Sønn och

fftertommere, Koninger vdi Danmarck, huld och troe, som
ode troe Wnndersaatte bør att were theris rette Herre och Kon-
ingh. Cum inhibitione solita. Datum Odense Manndagenn
ost Mathei, Anno etc. 1554.

Dominus rex manu propria subscripsit.

(1555, 22de Decbr. blev dette Brev omskrevet med den Forandring,
Gaarden Engesnap kom i Stedet for Lørup[1]. Og 1ste Juni
568 stadfæstede Kong Frederich den Anden dette sidstnævnte Brev i
le Puncter i et Brev til Karine og Ide Mogens Døttre[2]).

I Slutningen af hans Liv veeg ikke blot Legemskraften,
en ogsaa Aandskraften i den Grad fra Mogens Munck,
der kunde opstaae Tvivl hos Arvingerne, hvorvidt hans sidste
andlinger kunde have Retsgyldighed, som udførte af en aands-
yndig Mand; hvorom mere i Sønnen Olufs Levnet.

Mæt af Dage hensov han endelig den 3die Decbr. 1558,
—80 Aar gammel, og blev begraven i Hjerm Kirke og Her-
, Ringkjøbing Amt, hvor allerede meget tidligere sex af hans
ørn vare nedsatte, nemlig Matthias og tre andre Sønner,
n alle bare Navnet Hartvig, samt to Døttre Anna og Malene.
ver dem ligger en hvidlig Marmorsteen, hvori er udhuggen hans
Bedsteforældres Vaabener[3].

Oluf Munck

Volstrup, Palsgaard, Pallisberg, Tvis, Qvistrup og Aages-
, Danmarks Riges Raad og Befalingsmand over Drum Lehn,
en Søn af Foregaaende. Han traadte meget tidligen i Kir-
s Tjeneste, besøgte Universitetet i Kølln, og havde allerede 1526
aaet en temmelig anseelig Post ved Farbroderens Indflydelse.
i uagtet han dette Aar neppe kan have været myndig, var
dog alt Cantor i Ribe Capittel, og stadfæstede da et Brev
Peder Lodehat, fordum Bisstop i Ribe, hvorved denne havde
ehnet Capitlets Tjenere i Vogewadh med Halvdelen af Toge-

[1]) Registrer over alle Lande, Aar 1553—58, fol. 339, a. [2]) ibid.,
1568, fol. 13, b. [3]) S. Abildgaards Tegning.

lundth Mark, som da tilhørte Egetuedh Kirke, mod en aarlig Afgift af en Ørte Korn til Egetuedh Kirke[1]. Vi finde ham ogsaa i dette Prælatur syv Aar senere, da **Staffen Terchelssen** i Langetwedt, Herredsfoged i Frøst Herred, og nogle Andre berette, at Torsdagen før Kier Søndag 1533, var „erligh ock welbyrdughe Mandt, Mesther **Oluff Munck**, Cantor i Riipe", skikket for dem, og fik et Tingsvidne af 8 Dannemænd, at de havde hørt og seet Mester **Oluf Munck** gjøre Laghevd paa en Gaard[2]. Da han i Begyndelsen af næste Aar, ved Farbroderens Resignation og Indflydelse paa Cannikernes Valg, havde besteget den vaklende Bispestol, maatte han kort efter, dreven af Tidsomstændighederne, give sin Stemme til, at en Lutheraner udnævntes til Konge, og blev derpaa af den forsamlede jydske Adel udnævnt til, i Forbindelse med Biskop **Stygge Krumpen** af Børglum, Rigets Hofmester Hr. **Mogens Gjøe** og Hr. **Ove Lunge**, at afgaae til Holsteen, for at underrette Hertug **Christian** om Valget[3]. Da den fyenske Adel den 9de Juli ligeledes var tiltraadt dette Valg, medgav den dette Gesandtskab ogsaa sin Fuldmagt, i det den tillige forøgede dets Personale med Canceller **Johan Friis**[4]. Efter at derpaa næsten hele Danmark var erobret af den udvalgte Konge, holdt Rigsraadet i Marts 1535 et Møde i Aalborg, til hvilket ogsaa de tre Medlemmer af Familien **Munck**, som da havde Sæde i Rigsraadet, havde indfundet sig, nemlig **Iver Munck**, forhen Biskop i Ribe, **Olaus Munck**, electus til Ribe Stift, og **Mogens Munck**[5]. Men det var den sidste Herredag, hvorpaa saa mange af denne Slægt toge Plads i Raadet; thi den 12te August 1536 fattede Regjeringen den Beslutning, at udstøde Bisperne af Rigsraadet og for det Første at fængsle dem. Undgik nu end den gamle Biskop **Iver** paa Grund af sin Resignation og Svagbed Fængslingen, saa slap derimod ikke hans driftige Broderson derfor

---

[1]) Grønlunds docum ripens, Nr. 533. [2]) Ibid. Brevet Nr. 522. [3]) Sandvigs Oversættelse af **Krags Christian** 3, 1 Deel, Pag 58. [4]) Ibid. 2 Deel, Pag 22. [5]) Ibid. 3 Deel, Pag. 199.

elv samme Dag, som den omtalte Beslutning var fattet, bleve rkebispen **Torbern Bilde**, samt Biskopperne **Joachim Røn-ow** og **Oluf Munck**, anholdte af Oberst **Gallen van Lyn-n** i Kjøbenhavn, hvor de tilfældigviis alle tre opholdt sig, og dsatte i Arrest paa Slottet[1]. I dette ulovlige Fangenskab for-ev **Munck** eet Aar, men da de samlede Stænder havde fra-ndt ham og hans Medbisper biskoppelig Værdighed og Magt, afskaffet den catholske Religion, søgte han om at maatte for-de Fængslet, som ogsaa Kongen omtrent ved den Tid, han d sig krone (12te Aug. 1537), tillod paa hans formaaende lægts Forbøn, mod det almindelige Løvte, ikke at vække Uro-heder i Riget, og den særegne Forpligtelse, at gifte sig[2], da n endnu var en ung Mand, og Ægteskab desuden maatte dkue ethvert Haab hos ham om at komme til Anseelse og agt paa den geistlige Bane.

Imedens han var Bisp, beboede han Taarnborg i Ribe) som Bispe residents, da Biskop **Iver** vedblev at beboe Ribes mle Bispegaard. Efter Reformationen maa **Oluf Munck** Kongen have kjøbt eller tilbyttet sig dette Taarnborg, som : dette Navn paa Grund af sine mange Taarne og Spiir; han vedblev at besidde denne Eiendom, og efterlod den ved v til sin Svigersøn Baron **von Reinschat**[3].

At **Oluf Munck** ganske kort efter Kroningen var paa fri d, sees deraf, at han den 29de August (ipso die decollatio- Johannis) 1537 blev forlehnet med **St. Hans Kloster** i rsens og **Tvis Kloster**. **St. Hans Kloster** fik han i nt for et Laan af 350 Gylden i Guld og 2500 Mark dan- og skulde beholde det afgiftsfrit til Laanet blev tilbagebetalt

---

[1]) **H. Knudsens** Biskop **J. Rønnows** Levnet, Pag. 129. [2]) **Sand-s Christian** 3, 1 Deel, Pag 171. [3]) **Terpager** Pag. 544. **Munck** ventelig bleven Eier af Taarnborg 1540; thi i Register over alle bene, Nr. 4, Fol. 309, findes et Brev af dette Aar, hvorved Kon- giver **Munck** Eiendomsret „paa Kronens Gaard, liggendis wdi Riibe, hand nu sielff wdi boer, synden fran Domkiercken och nest Vesten“.

ham eller hans Arvinger[1]; dog har denne Tilbagebetaling snart fundet Sted, thi alt 1546 forekommer **Axel Nielsen** som Pantshaver af St. Hans Kloster i Horsens[2]. Med Cistercienserklosteret **Tvis** (i Hammerum Herred, Ringkjøbing Amt) blev han derimod forlehnet paa Livstid, paa det Vilkaar, at han skulde forsyne Munkene, som vare i Klosteret, med tilstrækkelig Føde og Klæde, „till Skiellighed effther gammell Seduon" samt gjøre Riget tilbørlig Tjeneste deraf[3]. En tredie Forlehning kom snart til disse to, thi da Kongen to Aar senere gjorde et Laan hos **Oluf Munck**, for at dække Udgifterne i Krigsaarene, pantsatte han ham **Skivehuus Lehn** for Laanet. I Pantebrevet, som er dateret Rendersborg, Odensdagen efter Søndagen Letare Mdxxxix, vedkjender Kongen sig, at være i Gjæld til **Oluf Munck** og hans Arvinger for „vj m (ɔ: 6000) Marck lybsk, som wdi Lybecke och Hamborg for fulde gienge och gieffue ere och en Kiøpmand kand thend anden fuld med giøre; huilcke forne vj m Marck lybske hand oß nu lont haffuer till at bethalle nogre the fremmede Rytter med, som oß och wor Riige Danmarck i thenne forgangne Feigde thient haffuer; (for) huilcke forne vj m Marck lybske, wij hannom wdi Pant setter wort och Kronens Slot **Skiffuehus** och Leen med ald sin Tilliggelse, kongelige Renthe och Rettighed, som oß elskellige **Jeppe Friiß**, wor Mand och Thienner thet tilforn wdi Heffd och Were haffdt haffe, Inthet wndertagit, at haffue, niude, bruge och beholde for et frit brugelig Pant till saa lenge thet worder forne **Olluff Munck** eller hans Arffuinge egien affløsst for forne vj m Mark lybsk". Kongen paalægger ham derpaa at holde Bygningen vedlige og holde Bønderne ved louglig Skjæl og Ret[4].

At han næste Aar skrev sig til dette Lehn sees af følgende originale Brev. „Jagh **Oluff Munck** Høffundzmandtt paa Skiiffuehus" tillader „myn kiere Suager Her **Olluf Niellssenn**

---

[1]) Register over alle Landene, Nr. 4, Fol. 290. [2]) Tegnelser over alle Landene, 1545—48, Fol. 82. [3]) Register over alle Landene, Nr. 4, Fol. 290. [4]) Register over alle Landene, Nr. 4, Fol. 301.

iill Walløø maa indløsse huis Lobtt och Diellbtt, ssom megh annbtt tiilfalde wti then store Pantth ij Skaane, saasom Her Folger Gregersſenn wantth aff Her Mogens Gøye." Datum Kiøbinghaffn Ste Chatarine virginis Dagh MDXL [1].

Til Hustru valgte Munck en holstensk Dame af Hertugdommets meest ansete Slægt, Drude, Cai Ranzaus Datter til Bothkamp, med hvem han avlede sex Sønner og sex Døttre. Denne Forbindelse har uden Tvivl bidraget til at bringe ham i Gunst ved Hoffet. Desuagtet varede det flere Aar, før Oluf Munck atter blev optagen i Rigets Raad. Dog blev hans Tjeneste alt tidligere benyttet af Kongen. Saaledes blev han 1540 udvalgt til som kongelig Kommissair, i Forbindelse med sin Fa-der, Cantsler Johan Friis og nogle Andre, at afgjøre en Trætte imellem den affatte Bisſkop Jørgen Friis af Viborg og Abbed Anders af Vitskøl [2]. Først i Juni 1542 forekommer Oluf Munck til Palsgaard atter som Rigsraad ved Prinds Frederiks Hylding som Thronfølger. Han indtog ved denne Leilighed den sidste Plads i Raadet, som ogsaa er et Beviis for, at han først dette Aar atter var optagen deri; men han beholdt fra nu af til sin Dødsdag Rigsraadsværdigheden [3]. Samme Aar, Fredagen næst efter St. Andreæ Dag, solgte og tilskjødede Kongen „med wore elskel. Danmarck Riigis Raadtz Raad, Beuillinge och Sambticke", ham Volstrup-Gaard og Gods [4], tilligemed noget Gods paa Vennøe, dog tiltraadte han denne Besiddelse først efter sin Faders Død, da denne tidligere var af Kongen bleven forlehnet dermed paa Livstid. Da Adelen i Aaret 1543 havde lovet Kongen, een Gang for alle, 20de Delen af hvad

[1]) Originalen paa Papir i Klevenfelds Samlinger. [2]) Dansk Mag. I, Pag. 203. [3]) Schlegels Samlungen z. d. Gesch. 2 Theil, P. 168. Den eneste af de affatte Bisper, der, foruden Munck, atter blev optagen i Rigsraadet, var, underligt nok, Jørgen Friis af Viborg, der siden skrev sig til Kraſtrup, thi Friis var dog den, der efter Frederik den Førstes Død havde yttret det lidet fromme Ønske, at være en Diævel, for i Helvede at kunne plage Kong Frederiks kjetterske Sjæl med Hedt og Koldt. [4]) Register over alle Landene, Nr. 4, Fol. 372.

deres aarlige Indtægt kunde være, angav **Oluf Munck** den Part, som det tilkom ham at udrede, til 300 Mark, han skrives ved denne Leilighed [1] til **Pallisbjerg** (i Ulstrup Herred, Ribe Stift), som jeg ikke veed paa hvad Maade han har erhvervet, eller hvorlænge han har eiet. Den berømte Hr. **Johan Ranzau** solgte den 18de October 1545 til ham en Gaard i Aalborg Bye, som før havde tilhørt Bisperne af Vensyssel. Han har altsaa ønsket at følge den øvrige formuende Adels Exempel, der pleiede at besidde en Gaard i deres Stifts Hovedby, hvor de samledes paa Tingdagene, Herredage, ved Bryllupper og andre Fester. I dette Dokument kalder **Ranzau Munck** sin Svoger, efter Adelens Skik at udstrække Slægtskabsbenævnelser, thi Fru **Drude** var kun Hr. **Johans** Broderdatter. Aaret efter forøgede han atter sine Eiendomme, og denne Gang med et meget betydeligt Gods, han kjøbte nemlig af Kongen sit Lehn **Tvis Kloster** med alt Tilliggende; nemlig Hovedgaarden med Fang, Mølle og al Tvis Birk, alt det dertilliggende Bøndergods, Wegen, Naffver og Hesfel Møller, samt den nye Mølle ved Hyllenskov og Merup Hede og fik et, Mandagen efter Nytaarsdag 1547 af Kronen udstedet, Eiendomsbrev derpaa, hvori han nævnes Embitzmandt paa Skiffuehus [2]. I Følge dette Kjøb betragtede **Munck** sig ogsaa som Eier af Kirketienderne og Kirkerne i Tvis, Felding, Merup og Avlum; men de bleve 1554 ham fradømte ved en Kommissionsdom, da de ikke vare nævnede i Skjødet, dog forundte Kongen ham og hans Arvinger af Naade at beholde Tvis og Felding Kirker, da de laae i Tvis Birk. Dette sees af følgende Brev i Cancelliets, nu i Geheimearchivets „Register ofver alle Lande", for 1554, Fol. 306, b.

Kon. Mayts Benaading, som hans kong. Mayt gaff **Oluf Munck** om iiij Kircker, som her epther følger.

Vij Christian — Giør alle witterligt, att Aar epther Guds Byrd Mdliiii Ottensdagen nest epther hellige tre Konninger Dag, paa wortt Slott Kolinghus haffde wii ladett wti Retthe steffnit

---

[1]) **Sandvigs Christian** 3, 2 Deel, Pag. 162. [2]) Register paa alle Landene, Aar 1546—53, Fol. 16—24.

Off Elskelige **Olluff Munck**, wor Mand oc Raad, oc hannom lode tiiltalle for fire Kircker, the thou liggendis wti Hamrom Herritt kalles Tuiß Kircke oc Aulum Kircke, then tredie liggendis i Hierum Herritt kaldes Merup Kircke oc then fierde i Wulborgherritt kallis Fellengkircke, som hand haffuer hollitt siig tiil wti nogenn Tiid oc wii mene hannom icke att haffue ther Rett tiill; oc forne **Oluff Munck** motthe, oc berette, att wij haffde sollt hannom **Tuiß Closter mett all sin retthe Tiil**liggelße, oc att samme Kircker haffuer alltiid weritt tiill Closteritt, oc menthe ther fore, att hannom burde thennom att nyde. Tha befalitt wij off Elskel. **Johann Friiß** till Heßlagger wor Cantzeller, Her **Otthe Krumpen** Ridder, **Jørgen Løcke, Eller Hardenberg, Anthonis Brøske** Riigens Cantzeller, **Niels Lange** oc **Holger Rosenkrantzs**, wore Mend oc Raad, then Sag att forhøre tiill Retthe. Oc the granskedt oc beßoe huis Beuisning forne **Oluff Munck** formenthe siig at haffue paa forne Kircker, oc lode for thennom lesse thett Skiødebreff, som wii haffue giffuitt forne **Oluff Munck** paa forne Tuißklosther; oc **tha fandes forne Oluff Munck ingen Rettighedt att haffue tiill forne Kircker.** Dog haffue wij aff vor synderlig **Gunst** oc **Naade** wntt oc tillabet, oc nu mett thette wortt obne Breff wnde oc tillade, att forne **Oluff Munck** oc hans Arffuinge **mue beholle the thuo Kircker**, som er Tuißkircke oc Felling Kircke, **som ligger wtii Tuiß Birck;** dog saa att hand skall holde thennom baade (ɔ: begge) wiid godtt Heffd oc Bygning, eller oc lade bygge en Kircke ther wtij Birckitt, huor thett kand were best beleyliigtt, som begge Sognefolckitt kunde tiilsøge, oc then siiden alltiid lade holle wiid Heffd oc Macktt, oc ther tiill legge en god Presthegord, som Presthen alltiid skall boe wti, oc alltiid forskaffe en godtt lertt Mand tiill en Sognepreſt till forne Kirckier, oc lade hannom wbehindrett følge then tridde Partt aff Tienden; tißligiste skall oc Kircken beholle sin Partt aff Tienden, tiill att hollde thenn hedt Bygning mett; oc den Partt aff Tinden wti samme

Kircke, som oss oc Kronen tilkommer, haffuer wii wntt oc tillatt forne **Oluff Munck** oc hans Arffuinge att mue behollde; oc skall forne **Oluff Munck** ingen Preste sette tiill samme Sogen, wthen the tiilforn ere examineritt oc offuerhørd aff Superintendenten, oc hand kiender thenom ther tiill dueliig, oc skall forne **Oluff Munck** eller hans Arffuinge aldelis inthett befatthe thennom mett the andre thuo Kircker, som er Merup Kircke oc Aulum Kircke. Oc naar forne **Oluff Munck** eller hans Arffuinge icke holler oc fuldkommer alle forne Artickler, tha skulle the ther mett haffue forbrutt thenne wor Benaading, oc forne ij Kircker wti Tuiß Birck tha egen att komme tiill oss oc Kronen; oc haffue wij naadeligen ombragitt oc tiilgiffuit hannom hues Oppebøring, som hand aff forne Kircker tiill thenne Dag oppebaarett haffuer. Giffuitt paa wortt Slott Kollinghus. Datum ut supra.

Dominus rex manu propria subscripsit.

Fra den Tid af at **Munck** var bleven Eier af Tvisklöster, som ogsaa skreves Thwiis, Thuiß, Tvisel og Tiussel skrev han sig stadig dertil, som viser, at han selv har anseet den for sin fornemste Eiendom. For at dække de Udgifter, som dette Kjøb medførte, har han mulig været nødsaget til at skille sig ved **Skjørumgaard**, thi man finder, at han 1550 har solgt Skjørumgaard, Skjørumgaardsmølle og mere Gods med Birkeret, Fiskerie og al anden Frihed og Rettighed (ogsaa den til Skjørum Kapel) til **Knud Gyldenstjern** til Vosborg [1]. Imedens han sørgede saa vel for at formere sine Privateiendomme, vedblev han dog ogsaa at deeltage i Statens Anliggender. Hans Navn findes saaledes i den ny Reces, som blev udgiven paa Herredagen i Kjøbenhavn i December 1547 [2]. Da Kongens Datter **Anna** skulde have Bryllup med Hertug **August**, siden Churfyrste af Sachsen, fulgte efter gammel Sædvane et stort Antal danske og

---

[1]) Denne indcorporerede Skjørumgaard i Vosborg, som sees af dansk Atlas, V Deel, Pag. 835 og 868, og Gaarden nævnes derfor ikke i Registeret.

[2]) **Kolderup Rosenvinges** gamle Love, 4 Deel, Pag. 214.

olstenske Adelsmænd hende ud af Danmark og til Thorgau i
achsen, (hvor Brylluppet feiredes den 7de October 1548) i
ndseligt Optog, for at vise Rigets og deres egen Glands. Man
r endnu en Fortegnelse over 10 Rigsraader og 70 andre Adels-
ænd, der, hver med sit eget Følge, gave Prindsessen Geleide paa
tte Tog [1]. Iblandt disse forekommer ogsaa **Oluf Munck,**
r fulgte hende med 9 Heste. Da 119 Adelsmænd i Nørrejylland
ar 1552 enedes om, at denne Provindses Adel aarlig skulde
mles i Viborg, Trefoldigheds Søndag, for at afgjøre deres
ager med hinanden (hvilken Samling nok senere forenedes med
t ældre Snapsthing), og at den, som uden anmeldt Forfald
eblev, skulde erlægge en Tønde jydsk Mjød og 20 Mark dan-
Penge i Bøde, gav **Oluf Munck** sit Samtykke til disse
estemmelser [2]. Da Rigsraadet den 13de Decbr. 1558 i Kol-
g fik Kongen, der vandrede paa Gravens Bred, til at udgive
ny, saa kaldet forbedret, Reces, bidrog ogsaa **Munck** hertil,
underskrev den [3]. Til den nye Konges Kroning, som fandt
ed den 20de Aug. 1559, blev han ved et Brev af 20de Marts
agt at møde med et Følge af 6 Heste; samme Befaling udgik
hans Frue saavelsom til de øvrige Rigsraader. Ved denne
ighed underskrev han ogsaa Kongens Haandfæstning. Han
ltog ligeledes i Affattelsen af den Reces, som den 25de Juli
60 i Odense blev indgaaet med de vendiske Hansestæder. Ogsaa
e holsteenske Anliggender er hans Tjeneste bleven benyttet, som
af et Kongebrev af 17de April 1563, som er tilskrevet
uf Munck, Hr. **Erik Krabbe,** Rigens Kantzler Antho-
s Bryske, Hr. **Jørgen Lyche** og **Otte Brade,** i An-
ing af Grændsestridighederne mellem Kong **Frederik** og Hertug
ns af Slesvig-Holsteen. Han har desuden ofte deeltaget i
attelsen af Domme med sine øvrige Colleger i Rigsraadet,
ndt andre ogsaa 1558 i dem, som forjoge **Peder Oxe** i syv

¹) Ny dansk Mag. I Bind, Pag. 364—72. ²) Sandvigs C.
Deel, Pag. 113. ³) Kolderup Rosenvinges gamle Love, 4
, Pag. 253.

Aar fra hans Fødeland [1]. Endnu i det sidste Aar af sit Liv blev han brugt oftere, saaledes sad han den 17de Septb. 1568 i Kjøbenhavn paa Dommersædet med flere andre Rigsraader, da Hvitfelderne havde en Sag for. Ligeledes stadfæstede han den paafølgende 18de Novbr. i Roeskilde det Forbrag, som skulde have endt den blodige nordiske Krig og hvortil Hertug Johan af Finland havde givet sine Gesandter Fuldmagt, for at kunne vende sine Stridskræfter udeelte mod sin ulykkelige Broder Erik den 14de. Selv endnu 1569 forekommer han, og var den 25de Juli med at udfærdige Communitetsfundatsen [2].

Imidlertid var det ikke blot Statens Anliggender, der optoge hans Tid, Slægtninges Misundelse bidrog deres dertil ved at skaffe ham Processer paa Halsen. Neppe var hans Fader, den gamle Mogens, død, før de begyndte. Hans Søster Ide Munck lader til at have været værst mod ham, og tidligst at have tænkt paa at forfølge ham, thi alt 1557 udstedede Mogens Jostßenn til Lundgordtt og Malti Jenssenn til Holmgordt Vidnesbyrd om, at de da havde været paa Volstrup, og paa hendes Begjæring forseglet tvende Æsker. I den ene af disse laa „thenn Panttebreff, Mogins Munnck haffuer af kongl. Mayt. paa Wolstrup oc then Contracktbreff, som ere gangene emellem hannem och hans Sønn Oluff Munnck om forne Wolstrup" [3]. Strax efter sin Faders Død maa hun derpaa have lagt Sag an mod Oluf; thi man finder, at Kongen allerede under 5te Marts 1559 har ladet en Stevning udgaae til Oluf Munck, hvori han anfører, at Fru Ide klager over, at Oluf tilegner sig Wolstrup samt al den Arv, Mogens i levende Live havde oppebaaret efter sine Sødskende og hendes Moder 2c. Stevningen lyder saaledes:

---

[1]) Jeg besidder endnu et Segl af ham fra 1550, deri sees Korset, Munckernes sædvanlige Vaaben med Omskriften: Volo Monc (Vole er et Provindcial-Udtryk, der endnu bruges i Jylland for Ole). [2]) H. Beckmans historia communitatis regiæ Pag. 182. [3]) Klevenfeld efter Originalen.

Vij **Frederich** thend anden mett Gudz Naade **wduold** Koning thiill Danmarck och Norge etc. Hertog wdi Slesuig, Holsten, Sthormarnn och Dytmerschenn, Greffue wdi Oldenborg och Delmenhorst, helsse etther off Elskel. **Oluff Munck**, vor Mand och Raad, kerligen mett Gud och wor Naade, wider, att off Elskel. Frw **Ide**, Her **Oluff Roßenkrantzes** Ridders Effther= leuerske, haffuer berett fore off, huorledes att hun haffuer Tiltalle thiill Etther, fore at I forelobdes fore etthers Eyendom skulle til= holde Etther Wolstrup Gaard och Godz, tisligiste Guld, Solff, Penninge, Klenodie, Fee, Queg, Boe och Boeschaff, som findis paa forne Wolstrup, **effther etthers Faders Mogens Muncks Død**; samledis fore hues Boepeninge wdi Pant och Loßøer, som **effther hindis Moders Død**, och hues Guld, Solff och Peninge, som **effther hindis Faderbroders och Fadersøsters Død** skall were indkommen wdi etthers Faders Boe, och nu icke saa aldelis tilstede findis; wdi lige Maade haffuer hun ochsaa forehuerffuit wor Steffning offuer off Elskell. **Iffuer Krabbe**, vor Mand och Raad, **Erick Skram, Malthe Jenssen** och **Biørn Koes**, at skulle bestaa en Bekiendelse, som etthers Fader, hennom offueruerendis, skulle haffue giort paa forne Wolstrup. Samledis haffuer hun och Tiltalle tiill Etther for hues Eyen= domsbreffue, Kiobebreffue, Pantebreffue, och clare Register och Jordebøger, paa hues Kiøbegodz, Pantegodz, Guld, Sølff, Peninge, Boe, Boeschaff och anden Losøre, som **forne Mogens Munck** erffuett **effther Biscop Iffuer Munck och Frue Karine, Henrick Stampis**, och andre Eyendomes Breffue, hindis faderne och møderne Godz anrørendis, och samme Godz hinde effther en Lod icke er vdlagt. Frembdelis fore hues Anpart wdi hindis faderne och møderne Godz, Kiøbegodz och Kiobstedgodz, som I Etther tilholde, och icke er hinde eller hindis Mettarffuinge wdlagdt; och effttherthij at I haffuer annammett Skiell och Fyldeste wdi **hindis møderne Gaard Palsgaard** for thett thussinnde Gyldenn I haffuer forne Her **Oluff Rossenkrantzis** Breff paa, om I her fore bør icke at holde hinde quit hoes hindis Brødrebørnn.

Samledis for hues Lod och Deell hinde tilfalder wdi the Pendinge
J haffue annammett och vppeborett aff Frw Sitzelle, **Erick**
Krumediges, for thet Ogiswigs Godz, hun indløste aff hinde
och hindis Metarffuinger. Tisligiste at hinde for sin Søsterlod
icke er skeedt Skiell och Fylleste wdi hindis federne och moderne
Godz wdi the Loder, som hinde och hindis Søskende alrede emellom
lignett och lagdt er, som hun siger, och etther sielff ydermere
berette kand. Thij bede wij etther och biude, atj rette etther effther
ther om att møde for oss och wort Elskel. Danmarckis Rigis
Raad wdi Rette paa wort Slott Kiøpnehaffnn Løffuerdagenn nest
effther Sancti Peders Dag ad vincula, som er thenn v Augusti
først kommendes, mett hues Breffue och Beuisning, som J wdi
the Sager emod hinde haffuer, och tha at lide og wndgielde hues
ther om Loug och Rett er, ladendendes thett ingenlunde. Giffuet
paa wor Gaard wdi Aarhus, thenn v Martii, Aar Mdlix
wnder wort Signet.

(L. S.)

(Uden paa:)

Thenne Steffning bleff lest for Wolstrup Porth Tiißdagen
nest for Palme Søndagh anno 59 och for Tuiffel samme Dag.

Thynne Steffningh bleff lest for **Oluff Munck** vdi Thuffell
Tißdag nest for Poskedag Anno Mdlix etc. [1].

Fru Jde fik derpaa sin Søster Fru **Kirstine** og sin af-
døde Broder **Ludvigs** Sønner til at deeltage i et nyt Søgs-
maal, som hun anlagde mod **Oluf**, paa Grund af Aagisviggaard.
Af Dommen, som blev fældet Torsdagen efter St. Bartholomæi
apostoli Dag 1559 i Kjøbenhavn sees, at de grundede deres
Paastand paa, „at forne Aagisuig Gods, thet hagde **Mogens**
Munck kiøbt, medenns handt sadt innde medtt therris moderne
Boo **wtj Felitt och Fladtt**, mett alles thieris felitz Bopenning
och wor ther till met thieris Werrige, och meennte therfore, at
Mogens Munck thet icke maatte magskifftte bortt wdenn tieris
Minnde och Tilladellße." Uagtet denne Paastand blev Godset

[1]) Klevenfeldt efter Orig. paa Papir.

og tilkjendt **Oluf Munck**, da han anførte, at da **Mogens Munck** kjøbte, og siden til ham for andet Gods bortbyttede Magisviggaard, „**tha wor hanns Fader een myndige Mandt och vdi hans Velmagt** och mennte ther fore, at hanns Fader, saa well som andre Riddermendtz mendtt maatte sit Gods bode byde och magskiifftte bortt“ [1]. Af samme Grunde blev samme Dag tildømt **Oluf Munck** en Gaard i Bøgeballe, som han viste, at have tilbyttet sig Aar 1545 (mod en Gaard i Lørup) af sin Fader **Mogens Munck**, som da var „**en mynndig Manndtt och vti ßinn Vellmagt**“; hvorimod **Peder Munck** paa Estuadttgaard anførte for Retten, at Gaarden i Bøggeballe var hannum och hanns Broder tillfallen och stodtt indskreffuen paa thieris Lodtt“, medens deres Farfader **Mogens** var deres Formynder og Værge [2].

Snart derefter blev ogsaa Søgsmaalet angaaende Volstrup og Palsgaard afgjort ved følgende Dom.

Frue **Ide**, Frue **Kierstinne**, **Peder Munck** paa sinne och sinn Broders **Loduig Munckes** Wegnne modt **Oluff Munck**.

Wor skickett for oss paa wort Rettherting oß elskele erllige och welbyrdiige Frue **Ide Her Oluff Roßennkranndßiis** Eptther- lefferske tiill Nygaardtt, Frue **Kierstinne Her Wulff Paauiskis** Eptttherlefferske tiill Kronßgaardtt, **Peder Munck**, wor Hoff- sinder, paa sinn egnne och sinn Broders **Loduig Munckes** Wegnne, och hagde alle wti Rette steffnet oß elskel. erlige och welbyrdiige **Oluff Munck** tiill Thuißell, wor tro Manndt och Raadt, for att hanndt forlobs for sinn Eigenndom skulle tilholle sig Wolstrup Gaardt och Wolstrup Gods, som the mennte mett Urett. Och berette Frue **Ide**, Frue **Kierstinne** och **Peder Munck**, at thieris Fader och Oldfader **Mogenns Munck** sadt hoos mett thieris modernne Guldt, Sølff, Peninge och Løßøre ... Fledt och Wskiifft, siidenn thieris salliige Moder och Fader-

[1]) Efter en Affkrift, som **Klevenfeld** 1748 besørgede tagen af ...ens Dombog, Aargangene 1559—66. [2]) Ibid.

moder døde, och thieris Fader och Oldefader hagde sielff wti sit leffuenndе Liiff bekienndt fore gode Menndt paa Wolstrupgaard, at Wolstrup skulle weritt kiøbtt for hanns Guld och Peninge, och ther for hagde forne Frue Ide, Frue Kierstinne och Peder Munck her for off wti Rette steffnntt the gode Menndt, som same Ordt skulle haffe hørt aff forne Mogenns Munckes Mundtt, paa thett the herre thieriis Sanndinngenn ther om skulle siige. Wiider berette och Peder Munck: att Oluff Munck haffuer soldt och bortskøtt hanns og hanns Broders Lodtt och Partt wti thieris federne Gaardt Palßgaardt och ther for igienn kiøbtt for Peninge bode (W)olstrup och anndit mere Gods, och satte Per Munck, thesligeste Frue Ide och Frue Kierstinne therfor wti alle Rette, at eptherthi Oluff Munck haffuer soldt aff thieriis Gods, och thesligeste igiennkiøbtt forne Wolstrup met mere Gods, som the mennte for enn Partt aff thieris Faders och Fader Faders Mogenns Munckes Peninge epther Mogenns Munckes Bekiendelße, som och wor aff thieris mødernne Penninge och Boo, som Mogenns Munck sadt innde med aff allis thieriis, om thennum icke ther for burde huer for sin Annpartt saa well thieris Partt och Lodt wti Wolstrupegaard och Gods, som Oluff Munck sinn Annpartt. Ther tiill suaret Oluff Munck: at hanndt inngenn Fledt eller Fellig hagde sedet wti mett sinne Syskinnde, icke wiiste hanndt heller sinn Fader Mogenns Munck nogitt Fledtt at haffne sedit wti mett sinne Børnn. Thi at hanns Fader epther hanns Moders Dødt hagde faaett och bytt sinne Børnn emellom thieriis rette mødernne Gods och hagde wdgiiffuett sinne Døtter mett Guldt, Penninge och Smøcke tiill thieriis Brøluper, saa thett hagde kostitt hanns Fader stor Penninge; och mente, att ther som hanns Fader enndttskønndt kunde finndes at haffe nogitt Fledt eller Fellitt met sinne Børnn, tha kom thett icke hannom allenne tiill, menn thennum alle, ther at suare tiill. Och berette Oluff Munck at hanndt icke hagde kiøbtt fore sinn Faders Guldtt eller Penninge menn fore sinn egnne Guldt och Penninge och wti Rette lagdt

luff Munck et Breff, som off elskel. erllige och welbyrdige enns Spendt tiill Ramegaardt, Malti Jennßenn tiill olmegaardtt, Annders Spenndt tiill Quistgaardt och Chre- offer Galskyt tiill Gammelgaardtt hagde wdgiffuit och besig- t wnnder Dattum MDlvii lydenndes: att the wor forsamblitt a Wolstrupgaardtt eptther Oluff Munckis Begieringe, at høre) forfare om Mogenns Munck hagde befallit Oluff Munck kiøbe Wolstrupgaardt och Gods paa hanns Wegnne, eller om logenns Munck hagde betallitt thett i nogre Maade; tha aritt Mogenns Munck ther saa till, att hanndt aldrig hagde fallitt sinn Sønn Oluff Munck att kiøbe tiill seg Wolstrup- aardtt och Gods och icke heller betallitt thett wti noger Maade, n same gode Menndz Breff ythermere inndholler och wduiisser. iider berette och Oluff Munck, at thett hanndt hagde soldt ne Brøder Børnns Partt wti Palßgaardt, thett hagde hanns der Mogenns Munck giiffuitt hannom Log tiill att giøre, n thenn Tiidtt wor thieriis rette Lage Weriige; thi thenn rtt wor saa rennge, att hanns Broderbørnn innthett kunde re mett thenn Partt beholpenn, huercken at boo paa eller wti nder Maade lade bruge och ther fore hagde hanndtt eptther nns Faders Raadtt och hans Tilladelße soldt thenndt, och ther e wille hanndt giøre hanns Broderbørnn Skell och Fylleste, mennte, att then Sag kom hanns Kiøb paa Wolstrupgaardt Godtz innthett wedtt. Wiider berette och Oluff Munck, hanndt hagde kiøbtt forne Wolstrupegaardtt och Wolstrupe ods tiill seg och sinne Arffuinge aff hogbornne Fyrste Herr ristiann thenn thredie, mett Gudz Naade Danmarckis, Nor- , Wenndis och Gottis etc. Konning, wor kiere Herre Fader lige Ihukommelse, for hanns eigett Guldtt och Peninge, och r paa wti Rette lagde Oluff Munck høgbemelte wor kiere rre Faders Skødebreff wdgiffuitt her paa wortt Slott Kiøbinng- jenn wnder Datt. MDxlii lydendes: att Konngl. Majst mett nmarckis Riiges Raadz Raadt, Beuilling och Sambtycke hagde dt, skøtt och affhenndtt fra seg och sinne Eptthercommere,

Koninger wti Danmarck och Danmarckis Kronne, och tiill forn
Oluff Munck och hanns Arffuinge hanns konngel. Majts
Kronnenns och Stigtenns Gaardt Wolstrup, wti Hierum Herrit
wti Noriutlanndt ligenndis, mett mere forne Wolstrupe Gaards
tilligenndes Gods, som **Oluff Munck** och hanns Arffuing
skulle haffue, nyde, bruge och beholle tiill euinndelige Eigenndom
saa quitt och frii som anndere Riider och Suenne haffue thieriis
Arffuegods her wti wort Riige Danmarck, epther som sam
hogloglige wor kiere Herre Faders Skødebreff yttermere innde-
holler och wduisser. Och satte **Oluff Munck** allenniste wti all
Rette om hannum och hanns Arffuinge, och inngenn Anndenn,
icke bør forne Wolstrupe Gaardt och Gods at haffue, nyde,
bruge och beholle, eptther forne wor kiere Herre Faders ennddelig
Skødebreffuis Lydelße, mett mannge flere Ordt och Talle then-
nom ther om paa alle Siider emellom wor. Tha eptther Til-
tall, Giensuar och Sagenns Leglighedt wortte ther suo paasagdt
fore Rette, att forne **Oluff Munck** och hanns Arffuinge bør
forne Wolstrupe Gaardt och Wolstrupe Gods at haffue, nyde,
bruge och beholle, epther forne Hogbemelte wor kiere Herre Faders
Skødebreffuis Lydelse; menn ther som **Peder Munck**, Frue
Ide eller Frue **Kierstinne** haffer nogenn anndenn Tiltalle tiill
Oluff Munck, enntenn for thieriis Gods, hanndt soldt haffuer,
eller for Opbørßell, eller Anndet, tha talle the **Oluff Munck**
ther fore logligenn tiill, och ther gaa om saa møgitt som Ret
er. Dattum **Haffnie** thenn Onnßdag, som Sti **Laurent**
Afftenn paafaldtt, neruerenndes **Jahann Friis** wor Canntzeler,
Her **Otte Krumpenn**, Her **Mogenns Gyllennstiernne**, He
Per Skram Riider, **Erick Krabbe**, **Jørgenn Lycke**, **Thag**
Tott, **Holgerdt Roßennkranndtz**, Her **Lage Bragde** Riithe
och **Juer Krabbe**, wore tro Menndt och Raadtt 1559[1].

Da han saaledes ogsaa havde vundet denne Sag og ve
Domme var tilkjendt alle disse Jordeiendomme, anlagde han

---

[1]) Efter en Afskrift, som af **Klevenfeld** 1750 blev tagen a
Rigens Dombog.

Søbſkende næſte Aar, uden bedre Held, en ny Sag mod ham, ngaaende det Qvæg og Løsøre, ſom Faderen havde efterladt ſig, om ſees af følgende Extract af Dommen.

Wy Frederick thenn Annden ꝛc. gjøre vitterligt „at Mdlx, hen Løgerdag neſt eptther Sti Johannis bapt. Dag paa vor Gaardtt vti Otthenße, vti wor eigenn Neruerelſe, neruerendi oſß ſkel. erlliige och welbyrdige Hr. Eyler Hardenberig Riider or Hoffmeſter, Johann Friis wor Cantzeler, Her Per Skram, r. Jochem Lycke Riider, Eyler Ronou, Hr. Thage Thott iider, Claus Vrnne, Hr. Niels Lange Riider, Jøuer rabbe och Her Herluff Trolle Riider, wore tro Menndt och aadtt, wor ſkiicket for oß paa wortt Rettherting" Fru Jde, r. Oluf Roſenkrandſes, og Peder Munck paa egne og odvig M. Vegne, og havde udi Retten ſtevnet Oluf Munck Thuiſel og tiltalede ham „for hues Guldt, Sølff, Peninge, lenodie, Fee, Qveg, Boo, Boſkaff, ſom epther thieris Fader Farfader Mogens Munckis Dødtt och Affgang fanntis a Volſtrup och ther endt nu ſtaar och er, och Oluff Munck r thennum Forhindering paa thieris Anpartt, ſom the menne tt Brett." Efter at Oluf Munck havde taget til Gjenmæle fremlagt ſine Beviſninger affagdes følgende Dom: „Oluff unck bør forſchreffnne Løßøre, ſom fandes paa Volſtrup ther Mogens Munckis Dødt, at haffue och beholle eptther bemelte Mogens Munckis Breffes Lydelſe. Nostro ad usas sub sigillo, teste Annthonio Bryske, justiciario stro dilecto.

Dog med disſe Domme lode Enkerne Jde og Kirſtine, t Peder og Ludvig Munck ſig ei nøie, men vedbleve at følge Oluf Munck for Retten. Han indgik derfor 3 Juli 57 under Kongens Mellemkomſt et endeligt Forlig med dem, rved han forpligtede ſig til at betale to Tuſende gode møntede uforfalſkede Dalere til disſe fire Slægtninger, desuden ſkulde han a efter Samfrenders Dom udbetale 2000 Guldgylden til Deling em alle Mogens Muncks Arvinger, ligeledes ſkulde hvad

uskiftet Gods, der endnu fandtes, deles imellem dem. Efter at have opfyldt dette Forlig skulde de atter see paa hver Andres Gavn og Bedste, og al Trætte være bilagt [1].

Imidlertid havde **Oluf Munck** ogsaa i disse Aar hav flere Forlehninger. Efter at han, formodentlig i Aaret 1550, havde mistet Skivehuus Lehn, hvormed han endnu var forlehnet 1548, forlehnedes han forstnævnte Aar med det store Lehn Aalborghuus, som **Axel Juel** til Willestrup hidtil havde hav i Forlehning. Dog beholdt han det ikke længe, thi alt 29 Mai 1552 var **Jacob Brockenhuus** Befalingsmand paa Aalborghuus; Mandagen næst efter Søndagen Esto mihi 1553 fik **O. Munck** qvitantiam qvitantiarum for Visse og Uvisse, som han havde oppebaaren paa Kongens Vegne „fran thet første han feck Aalborg Huss vdi Forlening oc till then Dag han bleff ther affue mett [2]. Derpaa er han ventelig strax bleven forlehnet med Ørslev Kloster; dog veed jeg ikke, i hvad Aar dette er skeet. Endelig betroedes ham atter et af de større Lehn, hvortil der hørte Herreder. Da nemlig **Frederik** den Anden ikke havde et fyldt Skatkammer at gribe til, som **Erik** den 14de, nødtes han, inden et Aar var forløben siden Syvaarskrigens Udbrud, til at slaae meget slet Mynt, og skaffe sig Laan paa forskjellige Maader, for at kunne lønne sine leiede Skarer. Han optog derfor ogsaa et Laan hos **Oluf Munck** paa **Lundenes Slot og Lehn**, og deraf sees, at denne i Begyndelsen af 1564 var bleven forlehnet dermed. Dette sees tillige af et Brev, hvorved Kong **Frederik** tilstaaer, „at oss elskel. **Oluff Munck** tiil Thuiß, wor Mand oc Raad, haffue nu ladit antuorde wor Rentemester oß elskelige **Jochim Beck** paa wore Wegne fem Thusinde enckende Daler, som er aff thend Summa hand haffuer loffuit oc tilsagd at uille lone oc forstrecke oß paa wort oc Kronens Slot oc Leen, **Lundenes**, som hand nu selff vdi Were haffuer; thi lade wij forne **Oluff Munck** oc hans Arffwinge quit oc fri for all ydermere Kraff eller Efftermaning aff oß eller wor

[1]) Af Registet over alle Landene, Aar 1566—68, Fol. 69. [2]) Registranten 1553—58, Fol. 285.

fftherkommere Koninger vdi Danmarck for forne v m Daler
ille Maade. Datum Haffnie thend iiij Dag Maij Aar Mdlx iiij [1].
Dog var dette Lehn ikke et fuldt Aar betroet til hans Om-
rg; thi allerede 1 September 1564 forekommer Hr. Niels
ange som Befalingsmand paa Lundenes [2]. Endelig, den 22de
uli 1565 gav Kongen ham følgende Bevilling, at han: „mue
seg indløße fran Oss elskelige Frue Edell Hardenberg, Frantz
illis Efftherleffuerske, wort oc Kronens Slott Ørum, for
end Summa Pendinge, hun thet fore vdi Pant haffuer; oc
r (han) thett saa till seg indfriit, oc fuldgjort thet pante Breff
n ther paa haffuer, skal hand till Oss forschicke forne Breff,
sligste alle the pante Breffue, hand paa Øtzløff Closter
Ørslev Kloster i Fjends Herred) haffuer. Siiden wille wij giffue
ne Oluf Munck wort Breff oc nøyagtig Foruaring paa alle the
ndige, forne Øtzløff Closter oc Ørum Slott oc Leen nu faare i
nt staar oc Pantebreffue paa liuder, oc tha ther fore till Pant
Foruaring sette hannom forne wort Slot Ørum mett sin Till-
else oc vdi alle Maade holde thett forne Oluff Munck skadeløß" [3].
Han beholdt derpaa Ørum Slot, hvortil de fire Herreder
Thye hørte, til sin Død, og, da det var ham pantsat, efter-
han det ved Arv til sin Søn Ludvig Oluffsen Munck,
endnu var forlehnet hermed 24de Aug. 1580. Af dette sit
n maatte Oluf Munck under den ødelæggende Feide, der
meget bidrog til at udvikle og nære det unaturlige National-
mellem Skandinaviens Beboere, udskrive den ene Skat efter
anden, og det saavel af Penge som Næringsmidler, som
e kan sees af W. Jacobsens fortrinlige Afhandling om
ttevæsnet under Christian 3 og Frederik 2, som og af
nde Brev, hvorved Kong Frederich tillader „Os elskel.
ff Munck, wor Manndt, Raad och Embißmanndt paa
t Slott Ørum", da han paa kongl. Ordre havde kjøbt
Slagteoxen for sine egne Penge, og sendt dem tillige med 69

[1]) Regist. over alle Landene 1562—65, Fol. 71. [2]) Tegnelserne.
egist. over alle Landene, 1562—65, fol. 100.

Skatteøren paa egen Bekostning til Khvns Slot, hvorfor Ko-
gen blev ham efter opgjort Regning skyldig 437½ Mark 3 S
1 Alb. „vdi rundt Mønndt", at han maa „igienn annamm
hans Bethalning aff thennd Monatzs Skatt, som Bønnder
vdi hanns Leenn for thisse tuo forgangne Monitther Septemb
och Octobri skulle komme ofz til Hielp med, och thennd anden
Part aff forne Monitzskatt iligenn, Dag och Natt, wspar
fremschicke wor Rennthesbriffuer ofz elskel. Peder Hannsen
tilhende. „Dat. Roskilde 9 Novb. 1568 [1].

Noget Resultat af disse Anstrengelser saae han ikke, t
han døde kort før Fredslutningen. Den 24de Novbr. 156
var hans Dødsdag. Paa den sorte Marmorliigsteen, der
indsat i Muren i den Kirke, hvori ogsaa hans Fader ligger b
graven, nemlig Hierm Kirke, og aftegnet af Abildgaard [2]
angives hans Dødsaar feilagtigen for 1568. Paa Liigstenen e
nemlig han og hans Kone udhugne i staaende Stillinger, om
givne hver af deres 16 Ahners Vaabner. Oluf er iført f
Harnisk, holder Stridshamren i den høire Haand, og har Hje
men staaende ved Fødderne, hvor ogsaa dette Ægtepars 6 Søn
ner og 6 Døttre ere afbildede efter en mindre Maalestok. Pa
Foden af Liigstenen findes følgende Inscription:

HER : LIGER : BEGRAFVEN : ERLIG : OC : WELBYRDIG
MANDT : SALIGE : OLUF : MUNCK : TIL : WOLSTRUP
SALIGE : MOGENS : MONCKES : SÖN : MEDT : SIN : KIERE
HUSTRU : FRUE : DRUDE : RANTZOV : SALIGE : KEI
RANTZOVS : DATER : SOM : KOM : AF : LANTHE : HOLST
OC : DÖDE : SALIGE : OLUF : MUNCK : AAR : 1 : 5 : 6 : 8 : PAA
SANCTI : CATRINE : AFTEN : GUDT : VNE : HANOM : EN
GLEDÉLIG : OPSTANDELSE : MEDT : ALLE : CHRIST
SELE : OCH : LEFVEDE : HANS : HOSTRU : EFTER : HO
NOM : C : 37 : AAR : OCH : DÖDE : HUN : DEN : 28 : JNNUA
1 : 6 : 0 : 6 : OCH : HADE : DI : 12 : BÖRN : SAMMEL : 6
SÖNER : OC : 6 : DATER : GUDT : UND : THENNOM : ALLE

[1]) Registr. over alle Landene. [2]) Tegningerne bevares nu, tillig
med Abildgaards øvrige Aftegninger af Monumenter, i Museet f
nordiske Oldsager paa Christiansborg Slot.

AF : THENE : WERDEN : EN : SALIGE : AFGANGH : OCH : EN : GLEDELIGE : OPSTANDELSE :

At det her for ham angivne Dødsaar er urigtigt, sees saavel af det Pag. 202 Anførte (da han har underskrevet Communitets-fundatsen, som er skrevet den 25de Juli 1569 i Kjøbenhavn), som og af Magazin til den danske Adelshistorie 1ste Bind, Pag. 157, thi der staaer: "Anno 1570, 15 Januarii, profectus est Dom. (M. Johannes Lagonius) episcopus Ripensis, ad sepulturam Olai Munck", og dette passer godt til St. Catherinæ Aften (ↄ: den 24de Novbr.), thi fra Syvaars-krigen af indtil Aar 1602 iagttog man her i Danmark temmelig strængt ved adelige Dødsfald, at lade sex Uger forløbe mellem Dødsdagen og Begravelsesdagen, og sædvanligt blive de just be-gravne den 42de Dag efter Dødsfaldet, hvorpaa haves mange Exempler[1]. **Muncks Frue, Drude Ranzau**, overlevede sin

[1]) Følgende Exempler, der ere tagne af Mag. til den danske Adelshistorie, I, Pag. 93—120, tjene til at bevise denne Paastand: **Henrik van Raade** til Rønninge Søgaard, døde 18de Januar 1577 og blev begraven 28de Febr.; **Anne Hvide, Jesper Frises** Enke, døde 13de Marts 1577, blev begraven 25de April; Rigsraad **Henrik Brae** til Vidskøfle døde 19de Febr. 1587, begraven 2den April; **Karine Gyldenstjern**, Rigsraad **Axel Gyldenstjerns** Frue, døde 8de Marts 1596, begraven 18de April; **Lauritz Straale** til Torpegaard døde 17de Marts 1596, begraven 28de April. **Fra 1602 til omtrent 1630 stod Liget derimod sædvanlig kun 14 Dage over Jorden**, som følgende Exempler af Familierne **Gyldenstjerne** og **Lunge** bevise: **Knud Gyldenstjern** til Aagaard døde 7de Febr. 1627 og blev begraven 22de Febr.; **Sibylle Gyldenstjern, Eskild Gjøes** Enke, døde 11te Marts 1611, begraven 26de Marts; **Wibeke Gyldenstjern, Niels Frises** Enke, døde 25de Octbr. 1613, begraven 6te Novbr.; **Karine Gyldenstjern, Thage Thots** Frue, døde 13de Novbr. 1628, begraven 28de Novbr.; **Christine Lunge, Jørgen Skiels** til Hegnet, død 3die Aug. 1609, begraven 17de Aug.; Rigens Marsk, Hr. **Jørgen Lunge** til Odden, døde 19de Aug. 1619, begraven 3die Septbr. **Ved Aaret 1630 begyndte man atter at udsætte Begravelsen i længere Tid**, først i tre Uger, som endnu fandt Sted 1650, og siden gik man mere regelløst til Værks.

Mand endnu i 36 Aar og døde i en meget høi Alder den 28de Januar 1606 [1].

Af en af sine Samtidige, nemlig Professor **Erasmus Lætus**, omtales **Muncks** Lærdom med Berømmelse i følgende svulstige Vers, der findes i dennes "carmen gratulatorium in reditum Christiani tertii et florentissimum Senatus regni conventum Hafniensem 1551".

Nunc vero Olaum, qvem Munch cognomine dicunt,
Musa refer, magnum stemmate et arte virum.
Hunc qvoqve splendenti fortuna coronat amictu
Sorsqve facit celebri læta sedere loco.
Qvem chorus Aonidum minime non vestit honore
Hic qvoqve Gorgonei flumina traxit eqvi
Et celsas doctæ conscendit Palladis arces
Hausit ubi ingenio commoda multa suo.
Doctrinam pietas ornat, splendetqve paterna,
Qvam virtus decorat nobilitate, domo.

Af disse faa Efterretninger, som Fortiden har levnet om **Oluf Munck**, vil det være vanskeligt at danne sig en bestemt Forestilling om denne Mands Charakteer. Af det Anførte lader det til, at han har været særdeles ivrig for at formere sine Eiendomme; thi ellers kunde de neppe være voxet til et saa stort Tal, uden at han var særdeles begunstiget af Tilfældet. Var det Havesyge, som ledede ham, saa kunde man maaskee ansee som et yderligere Beviis derfor, at Bønderne i Fleskum Herred Aar 1551 beklagede sig hos Kongen over, at deres Lehnsherre **Oluf Munck** vilde have en Tønde Havre af dem for hver Hest, de skulde holde i Gjæsterie, og bade om de maatte blive ved den gamle Ansættelse; hvilket Kongen bevilgede [2].

---

[2]) Peder Hegelunds Almanakker fra Aarene 1565—1613, Manuscript. [1]) Historisk Tidsskrift, 2 Bind, Pag. 77.

Nekrolog.

3. Peder Harboe Friman.

Paa Øen Selløe, i Nordfjords Fogderi i Bergens Stift, en
gn, rig paa alle de Afvexlinger af rædselfuld Storhed og yndig
lidhed, som Kongeriget Norges Natur er saa frugtbar paa,
ev **Peder Harboe Friman** fød, den 18de[1] Novbr 1752.
ans Fader[2], der bar samme Navn, var Sognepræst paa
tedet, og havde fire Sønner, som alle have gjort sig bekjendte
Literaturen, skjønt kun een af dem blev en frugtbar Skribent.

---

¹) Dette Datum grunder sig paa hans Autobiographi, i Ordens-
rchivet, af 9 Juni 1811, der her er fulgt i Fremstillingen af hans
vs Begivenheder. Forfatteren af denne Skizze har paataget sig dette
rbejde efter en Anmodning, som han troede det Pligt at opfylde. Han
bste, at Hr. Justitsraad **Molbech**, i sin Anthologie, I. 175—195,
r behandlet Frimans Levnet, og da han af flere Grunde ikke tiltroede
at kunne gjøre det saa godt, end sige bedre, og heller ikke fandt
berettiget til at laane af et saa nyt Skrift, har han troet det
gtigst, ved Udarbejdelsen af denne Opsats at lade Hr. Molbech ulæst.
Ifølge en Optegnelse i „Nyeste Skilderie af Kjøbenhavn, 1826,
. 220, nedstammede vor P. H. Friman fra **Henrik Fuiren**, „som
Slutningen af det 16de Aarhundrede kom ind fra Rhinstrømmen".
ette er ikke saaledes at forstaae, som om en Fuiren var Familiens
tamfader; thi denne er ubentvivl ligesaa gammel her i Landet som
n Fuirenske, hvilket følgende Slægttavle viser:

Hans Friman.

|

Claus Friman, Sprogmester i Kjøbenhavn.

|

ohan **Friman**, Amtmand i Hardanger, f. 1630, † 1706 eller 1707,
gift med Raadmand **Vilh. Fuirens** Datter **Marie.**

|

laus **Friman**, Sognepræst i Selløe, f. 1666, † 1715, gift med
Anne Harboe.

|

eder **Harboe Friman**, Sognepræst i Selløe, f. 1713, † 1759,
gift med **Sara Cold**, af en ældgammel norsk Familie.

To af dem bleve Digtere, og det er naturligt, at en Omgivelse, saa rig paa de meest ophøjede Scener af det store Verdenshav, der brød sig paa vilde Klipper, af skyhøje Fjelde med de sorte Granskove, afvexlende med dyrkede Dale og grønne Enge, som gjennemstrømmedes af sølvklare Bække, og hvor der end ikke savnedes de romantiske Levninger af et af Middelalderens i Norge navnkundigste Klostere og de dermed forbundne Sagn, maatte for en Aand, der besad digteriske Anlæg, indeholde meget befrugtende.

Vor Peder Harboe var kun i sit 7de Aar, da han mistede sin Fader, men Moderen, Sara Cold, skjønt en fattig Enke, trøstede sig dog til at holde ham saavel som hans tre ældre Brødre til Studeringerne. Efterat have erholdt privat Underviisning hjemme, blev han sendt til Latinskolen og Seminarium Fredericianum i Bergen, som han freqventerede efter eller med sine Brødre, af hvilke den ældste, Claus Friman, var 6, de to andre kun 2 og 1 Aar ældre, end han. I Aaret 1769 blev han tilligemed den næstyngste Broder dimitteret til Kjøbenhavns Universitet, hvor han underkastede sig Examen artium og philosophicum med bedste Charakteer.

Det var paa den Tid meget almindeligt, at Studenter, der bestemte sig til den civile Embedsbane, uden at underkaste sig nogen Embeds-Examen strax efter anden Examen fik collegial Ansættelse. Vi finde heller ikke Spor til, at P. H. Friman har studeret til nogen Embeds-Prøve. Efterat han derimod i Begyndelsen af Aaret 1772 havde arbejdet i en kort Tid som Volontair i den daværende Kommerce-Deputations Sekretariat, blev han der ansat som Kopiist. Dog forblev han kun i denne Stilling til Aarets Ende, da Kommerce-Deputationen blev ophævet. General-Land-Økonomi- og Kommerce-Kollegiet kom vel frem igjen i hins Sted, men ved dette Kollegiums Organisation blev Friman overseet, og han befandt sig nu saavel uden Embede som uden Pension. Den sidste blev ham dog siden til Deel.

Efter omtrent et Aars Forløb blev han ansat som Kopiist
Finants-Kollegiets Sekretariat, og ved en siden indtruffen Va-
nce blev han sammesteds Fuldmægtig, den 22de Januar 1776.

Imidlertid havde vor **Friman** i den unge Alder af 23 Aar
hvervet sig et blivende Navn i vor skjønne Literatur. Den
nske Digtekunst havde i det Tidsløb, der indbefattede hans
kole- og Universitets-Aar, taget et nyt Opsving. **Ewald** var
emtraadt og Selskabet for de skjønne Videnskaber havde haft
ægtig Indflydelse paa Sproget og Smagen. At **Friman** ogsaa
ylder vor første klassiske Digter og hine Smagsdommere en
eel af sin Dannelse som dansk Poet, kan vel ikke betvivles,
agtet saavel hans Aands Retning som selve Landsmandsskabet
aatte bringe ham i nærmere Forhold til det saakaldte „Norske
elskab". Dette blev først stiftet 1772, og **Friman** var med
landt dets ældste Medlemmer; kunne vi derfor antage, at den
dlig modnede Yngling da alt i det hele havde fuldendt sin Ud-
nnelse, og selv har bidraget til at give dette Selskab dets Aand
Tone, saa have dettes talentfulde og kundskabsrige Medlemmer
g sikkert virket tilbage paa ham. Men om vi end kunne spore
er formode saadan ydre Paavirken paa den unge Digter, saa
r det dog unægtelig hans egen videnskabelige Dannelse, hans
tudier af de bedste Mønstere i de gamle saavel som flere af de
ere Literaturer, der frembragte det Særsyn, som vi nu skulle
ælde, der gave den tre og tyveaarige Ynglings Arbejder en
ildendthed, som udentvivl til alle Tider vil sikre dem Plads
landt vor egen Literaturs klassiske Mønstere.

Det Bifald, adskillige engelske Digtere, fornemmelig **Pope,**
vde vundet for Digte i den beskrivende Poesi, havde foranlediget
elskabet til de skjønne Videnskabers Forfremmelse til ogsaa hos
at fremkalde Forsøg i denne Digtart. I sin Forsamling af
Marts 1775 tilkjendte det den udsatte Priis til „Forfatteren
St. Synneves Kloster paa Selløe, som befandtes ved
evisens Aabning at være Peder Harboe Friman, Kopiist ved
kongl. Finants-Kollegium."

Ved denne Bekjendtgjørelse fremførtes vor Friman først Gang for det danske Publikum, som, uagtet Digtet først blev trykt to Aar sildigere, nu, ifølge den Agt, hint Selskabs Domme stode i, vidste, at det i ham besad en ny heldig Digter.

Faa Maaneder senere udkom „Poetiske Samlinger, udgivne af et Selskab. Første Stykke." Det „norske Selskab" havde nemlig besluttet at „udsætte smaa Præmier for dem af dets Medlemmer, som gjorde de bedste Vers", og af de indkomne Digte at udgive dem, „som fortjente at trykkes". I dette første Stykke af Selskabets Samlinger findes tre Digte: **Axel Tordsen og skjøn Valborg**, **Ode til Søvnen**, og **Tanker ved en Flod**, betegnede med **P. H. Fr.** Disse Digte modtoges med et almindeligt Bifald, og havde tillige det Held, i den Tids Recensenter at finde skjønsomme Dommere. Medens **Jac. Baden**[1] tillagde dem Følsomhed, glimrende og malende Steder, et stærkt og smukt poetisk Udtryk, og en philosophisk Aand, mener en anden Recensent, der skal have været **Fasting**[2], at „Hr. Friman vil fornye Englændernes Poesi blandt os, af alle Mønstere, næst Roms og Athens, det største", medens han tillige „er korrekt som en Franskmand". „Med eet Ord", vedbliver Recensenten, „Herr Friman vil maaskee først af alle Normænd oprette det største af alle Tab, en Tullins." Dette var vist nok den største Ros, der paa den Tid af og til en Normand kunde gives. Men at hverken den tildeelte Ros var umotiveret eller Kunstdommeren, som gav den, ubeføjet, vil Læseren erkjende af Recensionen, hvori Digterens Fortrin med Skjønsomhed ere udhævede. Valget og Behandlingen af Stoffet, den mesterlige Brug af Sproget, hvori han, „med Erobrerens Ret, der beriger sig med fremmed Bytte", med Held har benyttet fremmede Ord; en ikke almindelig Læsning og Philosophi, ere de Fortjenester, som Recensenten tillægger den unge Digter, og naar han, som Prøver af

---

[1]) I Krit. Journ. 1775, Col. 349 ff. (Nr. 44 og 45). [2]) I Krit. Tilsk. 1775, Nr. 37 og 38.

Digt, „hvori hvert Billed lever og hvert Udtryk rober Poeten", hæver de tvende første Strofer af Oden til Søvnen:

Aander sagte, Vestenvinde,
Milde Luft, udgyd din lunkne Strøm!
Søde Søvn, omfavn Selinde,
Mig til Held, med Lunas bedste Drøm!
Flyder sagte, klare Bække!
Grene, bæver stille nu!
Ingen Lyd den Dyrebare vække!
See, den Skjønne sover nu.

Lund! dit mørke Løv afvende
Solens Brand fra hendes Lejested!
Bløde Lilier, favner hende!
Kostbar Last, hvoraf I bøjes ned!
Blindhed straffe Faunens Øje,
som sig drister, hid at see!
Fly og dø, du Slange, som tør bøje
Giftigt Hoved hid at see!" —

derpaa sporger: „hvem kan læse disse Vers uden at under-ve vor Dom?" saa vil Svaret upaatvivlelig blive, nu som 65 Aar siden, til Fordeel for Digteren. At ovennævnte censent med Almenheden gjorde „alle Fordringer paa flere Ar-der fra en saa lykkelig Haand" var i sin Orden.

Selskabet for de skjønne Videnskaber havde atter udsat en iis for det bedste Forsøg i den malende eller beskrivende Poesi, havde den Fornøjelse at modtage tre Digte, som det fandt deles Opmærksomhed værdige. Det bekjendtgjorde, at det havde endt Prisen til **Stockfleths Forsøg over Sarpen** og til fatteren af Digtet **Klippe Hornelen**, „som er Hr. **Claus** iman, Kapellan til Voldens Kald i Bergens Stift. En en poetisk Beskrivelse, ligeledes over Hornelen, med Devise: nova fert animus &c. fandtes værdig til Trykken, og ved visens Aabning saae man, at den ogsaa havde Hr. Friman Forfatter. Disse tre Forsøg i den malende Poesi udgives i 12te St. af Forsøg i de skjønne og nyttige Videnskaber,

tilligemed det, som Prisen i forrige Aar er tilkjendt, St. Synneves Kloster ved P. H. Friman, en Broder til den nys nævned Hr. Claus Friman." (Ny krit. Journ. 1776, Col. 111 og 112).

Man seer, at Selskabet har antaget Cl. Friman for Forfatter til begge Digtene om Hornelen. Det samme troede Baden, som i Ny krit. Journ. f. 1777 Col. 136 fortæller, a „Forf., i Tanke at det første Digt, som han havde nedsendt ti Selskabet, var forkommet, tog det samme Æmne anden Gan for at udarbejde, efterat han ingen Afskrifter havde levnet sig a sit første Arbejde. Denne Omstændighed fandt Baden med Føj „mærkelig, og Beviis paa et rigt poetisk Nemme." Rahbek berører den samme Omstændighed i Minerva 1802, 4 Qvart. S 274. „En synderlig Hændelse — fortæller man — have vi a takke for den Fornøjelse, at kunne sammenligne tvende Digte som over et og samme Æmne, med lignende Tankegang dog ere af saa forskjellig Skjønhed. Det første af disse skal unde Indsendingen til Selskabet være forkommet; for at oprette dett Tab blev af Reminiscenser derfra det andet til, og da det netop var blevet færdigt, gjenfandtes en Koncept af det første, som derpaa i en forandret og forbedret Gestalt igjen kom for Lyset".

Det er troligt, at dette Sagn, saaledes som Rahbek fortæller det, indeholder noget Sandt. Man maa da antage, a **P. H. Friman** — thi han var Forfatter af det ikke kroned Digt — har kjendt sin Broders Poem i dets første Form, og villet oprette dets Tab; muligt endog, at han i denne Hensig med broderligt Sind har mystificeret Selskabet med Hensyn ti Navnet. I det mindste have begge Poemer saa mange Ideer saa mange særlige Træk tilfælles, at det neppe tilstrækkelig forklares af det fælles Æmne eller af den Omstændighed, at deres Forfattere vare Brødre og begge havde tilbragt deres Barndom paa de Steder, de skildre. Uligheden er derimod af en ander Art, og ligger deels i Behandlingsmaaden, deels i Brødrenes forskjellige poetiske Begavelse.

Da det 12te Stykke af Forsøgene i de skjønne Videnskaber
dkom, bleve de fire beskrivende Digte, samme indeholdt, —
enne herlige Tetralogi (for at bruge Rahbeks Udtryk) hvortil vi
ke lettelig nogensinde igjen komme til at fremvise Magen —
rax bedømte af Datidens kritiske Tribunaler, Ny Krit. Journ.
777, Col. 136. Ny krit. Tilsk. 1777 Col. 135, og K. l. E. f. A.
r. 43. De tvende første synes næsten at være bestukne af
elskabets Anseelse; de affærdige den yngre Broders Digt i
ortheb med at det „har en tækkelig Begyndelse", eller at „det
: ogsaa smukt". De lærde Efterretningers Recensent har derimod
ndseet dets højere poetiske Gehalt. „Vil man blot sammenligne
abelen om Bjergtrolden", siger han, „da nærmer den sig i det
regaaende Digt (Priisdigtet) til simpelt prosaisk Eventyr og jævn
ortælling; her udgjør den derimod et heel poetisk Optog". Denne
om var ogsaa Publikums, og Publikum fik siden en værdig
rdfører i Emiliekildens Digter **Pram**, hvis Anke over at Sel-
abet kun tilkjendte de tre første af disse Digte Præmien, og
blot gav Accessit til det fjerde, som Publikum og den sande
mag gave første Priis", af Eftertiden er funden beføjet. Hor-
elen blev **Frimans** sidste Digt. Saa kort var hans Digterliv,
t ligesom det kan antages, at samtlige hans ovennævnte Digte
e forfattede i Løbet af eet Aar, saa hengik der mindre end 5
Maaneder fra den Tid, Publikum havde Lejlighed til at gjøre
g bekjendt med hans første trykte Arbejde, til den, da det vid-
e, at det Digt, der blev hans sidste, havde fundet værdige
ommeres Bifald.

Hvad der var Aarsagen til at „skjøn Valborgs Skjald sin
uth borthang" er udentvivl aldrig oplyst. Neppe kan det have
æret Fortrydelse over hint Selskabs Dom; thi foruden at han
un var bleven tilsidesat for en kjær Broder, saa havde Publikum
nderkjendt Dommen; neppe kan det heller være den Omstæn-
ighed, at han omtrent paa samme Tid var bleven Fuldmægtig
sit Kollegium, thi havde denne Post ogsaa givet ham forøgede
mbedsforretninger (som den neppe gjorde), saa vare de dog ikke

af anden Art, og vilde altid have levnet ham Tid til at modtage Musens Besøg. Fandt vi et Særsyn i at den unge Digter fremstod for Publikum med Arbejder, der ikke blot godtgjorde hans digteriske Kald, men ved deres fuldendte Form havde modtaget et aldeles klassisk Præg, saa er det et ligesaa mærkeligt Phænomen, at han, langt fra at beruses af tvende Folks eenstemmige Bifald, endog saa ganske opgav hint Kald, at man med Undtagelse af et aldeles ubetydeligt lille Epigram paa 4 Linier (trykt i Rahbeks Lommebog for Skuespilyndere 1788, S. 62) ikke har en eneste Linie af denne Digter, yngre end Hornelen.

Friman forblev imidlertid i nogle Aar som Fuldmægtig under Finants-Kollegiet. Formedelst svækket Helbred ansøgte han om Tilladelse til at gjøre en Udenlandsrejse, og da den meddeeltes ham, rejste han i Aaret 1780 til Holland, og derfra til Paris. Den politiske Tone, som han her fandt anstemt, forekom ham, som han senere yttrede, „temmelig tydelig at præludere til større eller mindre Følger." Efter et Aars Ophold i Paris kom han tilbage til Kjøbenhavn. Stillingen ved Finants-Kollegiet var den samme, som før hans Reise, og Forretningerne kun faa, da Sagerne vare fordeelte under andre Kollegier. Han ansøgte sin Afskeed, og blev ansat paa Vartpenge, som han nød indtil Aaret 1786, da en anden Bane aabnede sig for ham.

Det blev ham nemlig, i Begyndelsen af det nævnte Aar, befalet, at begive sig til Stockholm, for at assistere den kongelige Mission ved Korrespondancen under den da forestaaende Rigsdag. Han rejste, og forblev i Stockholm under Rigsdagen. Da samme var sluttet, erholdt han Befaling til strax at afgaae til St. Petersborg, hvor han ved Ankomsten, i Sommeren 1786, afløste **Niels Rosenkrantz**, der ved den derværende kongelige Mission var ansat som Legations-Sekretær, og nu var bestemt at gaae i samme Egenskab til Stockholm.

I sin nye Post forblev Friman dog ikke længere end eet Aar, da ogsaa han blev udnævnt til Legations-Sekretær i Stockholm, hvorhen han strax forføjede sig, og da anden Gang afløste

ſenkrantz, ſom der, efter den kongelige Miniſter Ludvig
ıels dødelige Afgang, var bleven chargeret med Forretningerne.
I Sverrig opholdt han ſig ſom Legations-Sekretær, og
hos tre Gange chargeret med Forretningerne, fra 1787 til
95, en i dette Riges Aarbøger mærkværdig Periode, ind-
ıttende to ſtormfulde Rigsdage, Konſtitutionens Kuldkaſtelſe,
igen med Rusland, under ſamme de norſke Troppers Ind-
rſch og udøvede Fjendtligheder i Sverrig — under hvilket
bsløb den kongelige Misſion forblev i Stockholm —, endelig
ıſtav den Tredies tragiſke Kataſtrofe, og en Deel af det paa-
gende Regentſkab.

I den ſenere Tid af hans Ophold i Sverrig blev ham til-
ot en Sekretærspoſt ved det udenlandſke Departement i Kjøben-
on; han frabad ſig den. Nogen Tid derefter blev den ham
den Gang tilbudt; da modtog han den og begav ſig, i 1795,
age til Kjøbenhavn.

I næſten 37 Aar forblev nu Friman i denne Stilling,
ı Embedsvirkſomhed, hvis Betydenhed af den Uindviede bliver
mærket; men ſom udentvivl under ædle og agtede Chefer, og
Tider, rige paa de allervigtigſte Begivenheder, for Fædrelandet
ı for Verden, har været den aandfulde Mand tilfredsſtillende.

Ved de Engelſkes Ankomſt i 1807 blev Friman tilbage i
benhavn, hvor det fra Departementet var ham paalagt, at
ſee Udførelſen af de fornødne Sikkerheds-Anſtalter for de uden-
dſke Misſioner, i det Tilfælde, at Fjenderne ſkulde komme i
Tiddelſe af Staden. Kjøbenhavns Bombardement med ſine
elæggelſer gik for ſig; Friman deelte dets Farer, men blev
ıdt, og den ham anbefalede Omſorg blev det ikke fornødent
ınvende.

Under 25 April 1800 var han bleven udnævnt til Legations-
d med Juſtitsraads Rang; under 23 Januar 1807 til
heimelegationsraad med virkelig Etatsraads Rang. Under
Januar 1809 blev han Ridder af Dannebroge, og under
November 1825 Konferentsraad. Den 7 Januar 1832 blev

han efter Ansøgning i Naade entlediget med Pension, og samm
Dag udnævnt til Kommandør af Dannebroge. Han var ogsa
Ridder af den russiske St. Anna=Ordens og den preussiske rød
Orns anden Klasse.

Friman, der stedse levede i ugift Stand, døde, da han havd
opnaaet en Alder af næsten 87 Aar, den 21 September 183
Længe var han alt æret som de danske Digteres Nestor; o
skjønt de Dage vare forbi, da Strofer af hans Axel Tordse
og skjøn Valborg gjenløde — som Rahbek har erindret — lig
saa hyppig og begejstret fra Ynglingens og Ungmøens Læbe
som senere Øhlenschlægers og Ingemanns meest henrivende Elskovs
skildringer, saa overlevede han ikke sin Digterros. Hans Samtid
Dom om hans ualmindelige poetiske Talent har Nutiden ik
underkjendt, og som han havde hørt sine Jævnaldrendes Klage
over at „Pieridens Yndling" saa tidlig flyede hendes Favntag
saa kunde han til sine sidste Dage erfare, at en yngre Generation
Kunstdommere paaskjønnede hans Fortjenester af vor Literatur o
erkjendte hans Digtes ikke blot for sin Tid ualmindelige Eurythm
Korrekthed og Elegants. Det er denne Formens Skjønhed o
Smagfuldhed, denne Sprogets Reenhed og Stilens Concinnite
som giver disse Digte et ungdommeligt Præg, og lader o
glemme, at 65 Aar ere henrundne siden de bleve til; at Baggese
og Øhlenschlæger og — Ewald næsten ene undtagen — al
de, som have givet vort Sprog dets nuværende Uddannelse o
Rigdom, ere opstaaede og tildeels fødte efterat Friman hav
borthængt sin Harpe. Disse Fortrin ville rimeligviis endnu
en seen Eftertid bevare ham hans Plads iblandt vore klassis
Mønstere, og saaledes er der neppe nogen Dansk, paa hve
man mere passelig kan anvende hin Stormske Linie:

„Hvorlidt skrev Persius og blev udødelig."

C. T.

4. Johan Martin Christian Gottschalk.

Johan Martin Christian Gottschalk er fød den 15de
ovember 1772 i Boesenrode i Grevskabet Hohnstein, paa den
chsiske Grændse. Hans Forældre, som under middelmaadige
ormues-Omstændigheder havde en talrig Familie at ernære,
nde ikke anvende mange Omkostninger paa hans Opdragelse,
en maatte indskrænke sig til at lade ham modtage den første
nderviisning i en sædvanlig Landsbyskole, i Religion, Skrivning
Regning, samt i Begyndelsesgrundene til Musiken, et Under-
isningsfag, som i hin musikalske Egn ikke kunde forbigaaes.

For at lære at skrive rigtig Tydsk blev han af Landsby-
olelæreren underviist i Begyndelsesgrundene til det latinske Sprog,
oraf hans Forældre lovede sig nogen Nytte med Hensyn til
ns fremtidige Bestemmelse. Han skulde nemlig være Kjøbmand,
der var allerede truffet Aftale om hans Læreaar med Chefen
r et Handelshuus i Nordhausen. Men hans overvejende Hang
Studeringer hindrede hans Faders Planer, uagtet denne med
egen Alvor og Strænghed forfulgte dem.

Af Stedets Præst, Wolf, der havde fattet megen Godhed
r Drengen, og troede at opdage Anlæg hos ham til Studerin-
rne, lod Faderen sig imidlertid bevæge til at sætte ham i den
tinske Skole i Stolberg ved Harzen, endnu stedse med det Haab,
de Besværligheder han, med saare ringe Understøttelse, havde
kæmpe med, skulde afskrække ham fra Bogstudierne, og gjøre
m mindre utilbøjelig til Handelsstanden. I denne Periode
ldt han i en haard Sygdom, som efterlod en langsom snigende
eber. Faderen, der følte sit Hjerte smeltet, vilde ikke længer
odsætte sig sin Søns Ønsker, saameget mindre, som han dog
oede at skulle miste ham, og tillod ham under hans Reconvale-
ence at sysle med Bøger. Da nu derved hans Tilbøjelighed
l Videnskaberne tiltog, bragte man ham i Aaret 1788 paa

Gymnasiet i Quedlinburg. Forældrenes Hjælp kunde formedels den talrige Familie, de havde at sørge for, kun være ringe, og det var derfor fornemmeligen den faderlige Interesse, som Rektoren, Meinecke, og Collaboratoren, Sachse, viste ham, som han kunde takke for at han alt i Høsten 1791 var tilstrækkelig forberedet til de akademiske Studier.

Han gik til Jena for at studere Lovkyndigheden, men ombyttede efter et halvt Aars Forløb dette Universitet med Leipzig, fordi hans Fader haabede, der ved Stipendier at vinde en Lettelse i sine Udgifter for ham, og desuden havde det Ønske at see ham ansat i Sachsen. Haabet om at erholde Stipendier slog aldeles fejl, og han maatte hjælpe sig igjennem med den saare knappe faderlige Understøttelse, hvilket imidlertid havde den Nytte, at han afholdtes fra alle Adspredelser, og stedse beholdt en levende Bevidsthed om, at han kun ved Flid og Kundskaber kunde tilkæmpe sig sin Vej gjennem Livet.

Efter fuldendte akademiske Studier blev han, for at erholde den første Vejledning til praktiske Arbejder, anbragt hos en berømt Advokat i Grevskabet Stolberg=Roßla, hvis Søster, en Enk Hachenberger, han senere ægtede.

I sine Fritimer fortsatte han de theoretiske Studier, og skre en lille Afhandling over Criminalretten, hvilken han tilegnede Grev Wilhelm af Stollberg=Roßla, der var ham meget be vaagen, men dog ikke fandt nogen Lejlighed til at give ham e Ansættelse. Fyrsten af Schwarzburg Sonderhausen benaadede ham af egen Tilskyndelse med Titel af Commissions=Secretair og syntes at have den Hensigt at tage ham i sin Tjeneste; me der var for Øjeblikket ingen Lejlighed, og da der desuden i Sachse ikke vilde aabne sig nogen Udsigt for ham til snar Beforbring saa begyndte han i sit Fædreland, Grevskabet Hohnstein, a praktisere som Advokat; men paa Grund af det store Antal a Sagførere i hin Egn, beholdt han dog ved Siden af sin Praxi Tid nok til at fortsætte sine Studier, ligesom han ogsaa va

Medarbejder af den Ronneburgske Jurist-Journal, der indeholder ere Afhandlinger af ham.

I Aaret 1800 blev et Jurist-Embede ledigt, hvilket han, om den eneste unge Jurist, der var fød i det Hohnsteinske, roede at have Fordringer paa. Han fremstillede sig derfor for Over-Apellationsretten i Celle til Advocatur-Examen; men uagtet ennes meget heldige Udfald saae han dog det omtalte Embede ortgivet til en anden. I en over det skuffede Haab meget mørk Stemning modtog han paa Aarets sidste Dag et Brev fra en am personlig bekjendt Embedsmand i det Lüneborgske, som neldte ham, at Borgerskabet i den lille By Bleckede paa hans Anbefaling havde valgt ham til Borgemester; at denne Post vel kke indbragte meget over 300 Rthlr., men at han ved flere af en forrige Borgemester forvaltede Justitiariater let vilde kunne holde en god Praxis.

Vor Gottschalk tiltraadte denne Borgemesterpost i Februar 801, blev Justitiarius paa 6 forskjellige Godser, havde snart n saa udbredt Advocatur, at han neppe kunde overkomme den, g fandt saaledes allerede i det første Aar af sin nye Virkekreds t rigelige Udkomme.

Men kun i to Aar skulde han leve uforstyrret og sorgfri i enne rolige Stilling. Den franske Occupation i 1803, og for-emmelig Ikke-Ratificationen af Suhlinger-Conventionen førte le den franske Armee til Elbegnen, hvor den hannoveranske Hær, m bekjendt, i Juni 1803 maatte overgive sig. Gottschalks ærdighed i det franske Sprog gav ham Lejlighed til ikke alene gavne det Sted, han tjente som Borgemester, men endog den le Egn, og om end hans Stemning og hans Sundhed led ed den Ulykke, der rammede Landet, saa blev dog hans Praxis in lidet afbrudt, og han forblev i sin hidtilværende sorgfri Stilling indtil Aaret 1806, da Stænderne i det nærliggende Hertugdømme Sachsen-Lauenborg kaldte ham til Landsyndicus.

Gottschalk tiltraadte dette Landsyndicat under meget ugunstige Auspicier, og snart paafulgte en Række af haarde Lidelser og skjæbnesvangre Begivenheder.

Samme Dag, han af de lauenborgske Stænder var valgt (den 13 Aug. 1806), fik de Preussere, der dengang holdt det Hannoverske besat, Marschordre, forlode Hertugdømmet Lauenborg og gave Plads for den svenske Armee, som atter indsatte Regjeringen i Ratzeborg. Denne Tilstand var imidlertid af meget kort Varighed; thi allerede den 5te November flygtede **Blüchers** adsplittede Armee=Corps igjennem Landet, forfulgt af de franske Armee=Corps under **Murat, Bernadotte** og **Soult.** Sporene af dette Hærtog vare, (for at bruge Gottschalks Ord) „som af en ødelæggende Komet", og for hans egen Person var denne Katastrofe forbunden med de største Lidelser og Anstrængelser.

Som Landsyndicus var han tillige Medlem af den lauenborgske Landskabs=Deputation, der under Bestyrelse af det almindelige Lands=Deputations=Collegium i Hannover havde at besørge alle Provindsens Forvaltningsgrene, som kunde staae i Berørelse med Occupations=Tilstanden og Occupations=Armeens Fornødenheder.

Krigsbegivenhederne havde aldeles forstyrret Communicationen med Regjeringen i Hannover, og **Gottschalk** var desuden det eneste i Ratzeborg tilbageblevne Medlem af den lauenborgske Landskabs=Deputation, da de to øvrige Medlemmer, Landmarschallen **v. Bülow** og Grev **v. Kielmannsegge,** befandt sig paa deres Godser, og kunde under den ved de kæmpende Armeer opstaaede Usikkerhed ikke komme til Ratzeborg.

Alle Militær=Øvrighedernes Fordringer og Reqvisitioner, saavel som alle Indvaanernes Reclamationer angaaende Indqvartering, Troppernes Forplejning eller Kjørseler, trængte nu ind paa vor **Gottschalk.** Under bestandige personlige Conferentser med den derværende Regjering bleve Reqvisitionerne tilfredsstillede, for saavidt man ikke ved Forestillinger kunde afvende dem. For om muligt at formindske det store Tryk paa den hele forødede

gn rejste Gottschalk med Regjeringsraad **Böhmer** den 8 Novbr. jjennem Armeerne og gjennem de blodige Spor af Slaget ved übeck til Marschal **Bernadotte**, hos hvem det lykkedes dem t erholde en Gave af et Parti erobret Meel, for derved at af-ærge en Hungersnød i Egnen, ligesom de og udvirkede en kaanende Fordeling af de tilbagemarscherende Tropper.

Gottschalks Forgænger, Landsyndicus **Walter**, havde tillige æret kongelig Stad-Commissarius i Ratzeborg. Regjeringen, er foreslaaer til Stad-Commissariatet, havde tidligere bestemt, t denne Post ikke oftere skulde combineres med Landsyndicatet; ien i disse Nødselsdage fandt den sig bevæget til at overdrage Gottschalk Bestyrelsen af Stadens Anliggender og, som Re-criptet af 8 Nov. 1806 lyder, til at meddele ham en uindskrænket fuldmagt til at anvende alle Midler, hvorved Rolighed og Orden unde bevirkes. Denne provisoriske Ansættelse til Stad-Commis-arius blev i Hannover stadfæstet, og hans hele Forhold som andsyndicus blev af de d. 15 Dec. 1806 forsamlede Lands-Stænder billiget, ja til Beviis paa deres Tilfredshed og Tak-emmelighed erstattede de ham en Ridehest, som han ved Plyndring avde mistet.

Følgerne af Katastrofen i Lübeck vare, som bekjendt, ved-oldende Gjennemtog af forskjellige Armee-Corps eller enkelte Detachementer til Krigs-Skuepladsen i Polen og derfra tilbage.

Gottschalks i og for sig møjefulde Embedsforhold bleve nd mere besværlige ved den Omstændighed, at det hannoverske andsDeputations-Collegium uden anskueligt Kjendskab til Pro-indsens hærjede Tilstand, uagtet dens Forarmelse, vedblev at for-ange dens Tilskud til de almindelige Krigsbyrder, i Særdeleshed til e Leverancer, hvoraf General-Forplejnings-Commissionen havde t bestride Troppernes Underholdning. Det lykkedes ham at faae in udsugede Provinds skaanet for nogle Qvartalers Bidrag.

De paafølgende Krigsbegivenheder vare af betydningsfulde Følger for det hele hannoveranske Land, for **Gottschalks** Pro-inds og tillige for hans personlige Forhold.

Den franske Kejser havde efter Slaget ved Jena paalagt alle de erobrede Lande en stor Krigs-Contribution. Til hine regnede han ogsaa det forhen af ham til Preussen afstaaede Churfyrstendømme Hannover. Det hannoveranske Lands-Deputations-Collegium giorde den franske Kejser Forestillinger herimod, saavel i Berlin som i Warschau, men uden heldigt Udfald, da disse Modforestillinger tværtimod havde Collegiets saavel som de enkelte Provindsial-Landsstænders fuldkomne Opløsning til Følge. Herved ophørte ogsaa **Gottschalks** Stilling som Medlem af Lands-Deputations-Collegiet og Landsyndicus.

Den franske Kejser nedsatte isteden for bemældte Collegium en Gouvernements-Commission i Hannover, der erholdt den samme Forretningskreds, som hint havde havt, kun at den ikke maatte deliberere, men blot adlyde.

Isteden for de ophævede Provindsial-Landskabs-Collegier traadte i hver Provinds en Subdelegeret, hvortil udnævntes for Calenberg-Grubenhagen General v. **Wangenheim**, for Lüneborg Hofraad og Landsyndicus **Jacobi**, for Hoya Landsyndicus v. **Reiche**, for Bremen og Verden Landsyndicus **Rose**, og endelig for Lauenborg vor Landsyndicus **Gottschalk**.

I dette for **Gottschalk** meget trykkende og hans bedste Følelser saarende Forhold, hvori han maatte fuldbyrde haarde Befalinger fra højere Steder ved Udskrivning af extraordinære Krigsstyr saavel som af tvungent Laan, kunde han ene opretholdes ved den Bevidsthed, at han søgte at lindre, hvor det paa nogen Maade var muligt, og han taalte gjentagne Irettesættelser af Gouvernements-Commissionen, som ikke vilde fæste Lid til hans Skildringer af hans Provindses affræftede Tilstand, med den samme Rolighed, som den, hvormed han bar mange af sine Landsmænds Miskjendelse, hvilke uden at kjende Forholdene stode i den falske Formening, at der kunde ydes dem endnu større Skaansel. Det var derfor særdeles beroligende for hans Hjerte, at adskillige ved Anseelse og Charakter udmærkede Mænd ikke

vablede et eneste af hans Skridt og ved venskabelig Trøst søgte at opmuntre ham.

Men ogsaa denne Tingenes Stilling var kun provisorisk, og maatte snart vige for en ny. Da nemlig i Aaret 1810 Hannover blev indlemmet i Kongeriget Westphalen, reserverede Keiser **Napoleon** sig Hertugdømmet Lauenborg, erklærede det for en extraordinær Krondomaine, og nedsatte i Lauenborg en Administrations-Commission, til hvis Medlemmer Overforstmester **v. Düring**, Toldinspectør **Meyer**, Landsyndicus **Gottschalk** og Amtmand **Campe** bleve udnævnte.

Denne Commissions Forhold var om muligt endnu mere trykkende, end det forrige imellem Gouvernements-Commissionen og de Subdelegerede, saameget mere, som det gav Anledning til mange ubehagelige Collisioner med den Ratzeborgske Regjering, der, fordi den tillige var et Justits-Collegium, vedblev at bestaae, ihvorvel den maatte see sin Virkekreds indskrænket ved de i Paris tilskaarne Planer.

En ny Omskiftning i Sagerne, nemlig Oprettelsen af de tre hanseatiske Departementer, medførte i 1811 en ny Forandring i **Gottschalks** personlige Stilling. Han havde tidligere, alene af videnskabelig Interesse, søgt at gjøre sig bekjendt med den franske Jurisprudents, og dette foranledigede ham til at fatte den Plan, at sysselsætte sig med Advocaturen og derved søge en Uafhængighed og Indtægt, som ingen Ansættelse i fransk Tjeneste kunde skjenke ham. Han begav sig til Lübeck, lod sig optage som Advocat ved den keiserlige Domstol i Hamborg, og Omstændighederne begunstigede Udførelsen af hans Plan. Han førte Madame **Rohde Schlötzers** Sag, en Sag der har vundet literær Celebritet, og plaiderede for flere Godsejere, som formedelst de tvivlsomme Bestemmelser i det keiserlige Dekret angaaende Feudal-Forholdene kom i Strid med deres Bønder, og fandt saaledes en Advocatur, der baade skaffede ham Berømmelse og med Hensyn til Indtægterne var bedre end alle hans tidligere Forhold.

De store Verdens-Begivenheder i Rusland, ifølge hvilke russiske Tropper i Marts 1813 rykkede frem imod Hansestæderne, og under hvis Beskyttelse Senatet i Lübeck atter indsatte sig og Regjeringen i Ratzeborg gjenoprettedes, kunde heller ikke blive uden Indflydelse paa Gottschalks Skjæbne. Regjeringen i Ratzeborg opfordrede under 20 Marts 1813 alle Embedsmænd til at vende tilbage til deres forrige Stillinger, og allerede den 21 samme Maaned befandt han sig paa sin gamle Post.

Vi have hidtil i Skildringen af den udmærkede Mands Levnet temmelig nøje fulgt hans egenhændige Optegnelser; vi ville nu høre ham selv tale:

„Regjeringens første og vigtigste Forretning var at kalde Indvaanerne til Vaaben, og jeg holdt det for min Pligt, efter mine Kræfter og Forhold, at hjælpe til at understøtte dette Øjemed. Jeg udstædte i Staden Ratzeborg et Opraab, som blev eftertrykt og udbredt i Möllen og Lauenborg, og ikke var uden betydelig Virkning. Derfor maatte jeg, da Franskmændene efter den første Vaabenstilstand anden Gang besatte Hamborg og hele Omegnen, søge at unddrage mig deres Forfølgelse, og forlod den 24 Aug. 1813 Ratzeborg med tungt, kummerfuldt, men dog ikke for al Trøst og alt Haab blottet Hjerte. I en Afstand af 1½ Miil fra Ratzeborg fandt jeg i Stiftet Ratzeborg et, som det syntes, sikkert og roligt Opholdssted, hvor jeg havde i Sinde at blive saalænge, indtil den efter min Overbeviisning uundgaaelige Forandring i Tingene indtraadte, for da strax at kunne vende tilbage paa min Post. I det Øieblik, da Efterretningerne om de første for de Allierede gunstige Begivenheder gave dette Haab fornyet Liv, blev jeg personligen truffet af et meget haardt Stød af Skjæbnen, og jeg har kun Himlens underfulde Beskyttelse at takke for mit Livs Opholdelse.

Franskmændene havde nemlig fra Ratzeborg af ganske uventet rykket ind i Stiftet Ratzeborg, som hidtil havde været dækket af de russiske Forposter. Natten mellem den 17de og 18de Sept. 1813 forefaldt der i Nærheden af mit Opholdssted en Forpost-

ægtning, i hvilken Russerne bleve trængte tilbage. Vækket ved
Ieværilden uden for mit Asyl, blev jeg af de indbrydende Fransk-
ænd revet ud af Sengen, og med flere i Omegnen hæftede
andmænd bortslæbt. Man ranede mine Klæder ud af Hænderne
ra mig, medens jeg vilde trække dem paa, lod mig neppe Tid
l at bedække mine Fødder, og trak mig med blottet Hoved og
Underklæder, med mine Staldbrødre i Ulykken til Fods gjennem
t dybeste Smuds afsted, 1½ Miil bort, til Landsbyen Ziethen
d Ratzeborg, hvor man indspærrede os hos andre Fanger i
irken. Her forbleve vi dog ikke længe, men endnu samme Dag
eve vi bragte til Hovedqvarteret i Ratzeborg, for at stilles for
rinds **Eckmühl**. Denne Feltherre var just trukket ud, for at
ere sin Fiende et Slag, og kom næste Dag i en gunstig
temning tilbage. Ved et ædelt Fruentimmers Forbøn hos en
de højeste Stabsofficerer lykkedes det mig, uden at fremstilles
r Prinds **Eckmühl**, at faae et Pas til Lübeck, hvor en af mine
enner modtog mig og holdt mig skjult. Følgerne af den mig
derfarede Mishandling, Forkølelsen og min Sindslidelse kastede
ig paa et ti Ugers Sygeleje. Min Helbredelse vanskeliggjordes
forhaledes ved Frygten for videre Forfølgelse, og ved alle de
jenvordigheder, som Lübecks Indvaanere i hin Tid, i deres
elejrings-Tilstand, havde at gjennemgaae, saa at den glædelige
fterretning om Capitulationen den 5te Dec. 1813 endnu ytrede
farlig Virkning paa min svækkede Sundheds-Tilstand og lod
frygte et Tilbagefald; dog hjalp Guds Haand mig saa vidt,
jeg allerede den 11 December kunde vende tilbage til min Post
Ratzeborg, omendskjønt Følgerne af hin Sygdom, som jeg
dnu i dette Øjeblik ikke ganske har forvundet, i lang Tid efter-
de meget følelige Virkninger."

Efterat være vendt tilbage til sine forrige Forhold som Land-
ndicus og Stad-Commissarius i Ratzeborg saae **Gottschalk**
forrige Forretningskreds saare betydelig udvidet, da foruden
forhen forvaltede 5 Justitiariater endnu 15 andre bleve ham
erdragne.

Da Prinds=Regenten af England som Konge af Hannover havde besluttet at forene Provindsial=Landstænderne til een almindelig hannoveransk Stænder=Forsamling, til hvilken det lauenborgske Ridderskab havde at affende to, og Stæderne een Deputeret, gav dette Anledning til at Gottschalk den 6 December 1814 rejste til Hannover, og indtog en Plads i den almindelige Stænder=Forsamling.

Han blev her valgt til Medlem af to forskjellige Commis=sioner, som havde at give Indberetninger, den ene, angaaende Kongerigets Forpligtelse til at anerkjende saavel den almindelige som den af de særskilte Landskaber paadragne Gjæld under den franske Occupation; den anden angaaende den Maade, hvorpaa samtlige hannoveranske Landes Gjæld kunde, i Overeensstemmelse med Prinds=Regentens Ønske, forenes til et Heelt, og de derved for Provindser og enkelte Individer opstaaende Tab formindskes. I begge Commissioner, der selv valgte deres Præsident og Protokol=fører, nød han den Ære at føre Protokollen i Forsamlingen og at redigere Beretningen til Stænder = Forsamlingens Plenum. Foruden disse Commissions=Arbejder tog han ogsaa med levende Interesse Deel i Plenums Forretninger.

Tendentsen af al hans Talen og Skriven gik stedse ud paa at den af Adel, Geistlighed og Stædernes Deputerede sammen=satte Forsamling skulde tilsidesætte al particulær Stands= og Provinds = Interesse, kun beholde det Heles Almenvel for Øje og med Hensyn paa de bestaaende Forhold sætte sig en forholds=mæssig, den talrige Classe af Fattige skaanende Fordeling af Statsbyrderne og en stedse uafbrudt god Forstaaelse med Re=gjeringen til Øjemed.

Hans Deeltagelse i denne Forsamlings Arbejder blev afbru[dt] ved den politiske Forandring, der ramte Hertugdømmet Lauenbo[rg] og som kaldte ham tilbage til denne Provinds, hvilken han v[ed] nærmere Forhold tilhørte.

Vi ville atter høre Mandens egne Ord:

„Ikke uden bitter Smerte fandt jeg mig i denne nye Fo[r=]andring i en Provindses Skjæbne, som ved sin Hengivenhed

Herre og ved de af den baarne svære Krigs-Trængsler havde
retfærdigste Fordringer paa at de Saar, som just denne Hen-
enhed havde slaaet den, ogsaa skulde vorde lægede af dens
nle Herre, og jeg fragaaer ikke, at jeg i de forskjellige Fore-
inger, i hvilke de lauenborgske Stænder bade Prinds-Regenten
ikke at adskille sig fra dem, selv, med al den Varme, der
mig mulig, har fort Pennen.

Vant imidlertid til, i alle Tilskikkelser, som betræffe Lande
Individer, at ære Forsynets højere og vise Villie, lykkedes
mig endelig at berolige det saarede Gemyt, og gjennemtrængt
Ærefrygt for Lauenborgs nye Beherskers høje Personlighed
gte jeg ligesaa meget min Følelse, som min Pligt mod det
ld, jeg tjener, i det jeg udkastede og foreslog en Takadresse
Stadfæstelsen af den lauenborgske Forfatning, og raadede til
affende en Deputation til Kjøbenhavn for at bevidne H. M.
agen Landstændernes Devotion. Selv valgt med til denne
putation og deelagtig i den Lykke, selv at nærme mig Tronen,
jeg vendt tilbage til min Post, overøst med Naades- og
esbeviisninger, dybt følende, at Kongen ved hine Naades-
iisninger [1] vilde ære Landet, og at jeg kun ved en tro
fyldelse af mine Pligter kan gjøre mig værdig dertil."

Med disse Ord slutter vor Gottschalk de Optegnelser om
Levnet, som vi paa de foranstaaende Blade have fulgt eller
rfat. Han kunde i hin Periode begynde disse Optegnelser
den Forsikring, at „hans Liv havde været en Kjæde af
skelige Forhold og uheldige eller fortredelige Tilskikkelser", men
som han alt dengang, da han nylig var traadt ind i det
ske Statssamfund, bekjendte at „Guds Finger, der vender
Onde til det Gode, stedse var bleven ham synlig", saa tør
antage at Oldingen ved sin Banes Ende, efterat have henlevet
r 22 Aar i dansk Statstjeneste, med et glad Hjerte vil have

---

[1]) Gottschalk blev den 24 October 1816 Ridder af Dannebroge,
den 28de s. M. udnævnt til Etatsraad. Senere, den 1ste Marts
8 blev han hædret med Dannebrogsmændenes Kors.

gjentaget denne Bekjendelse, og bevaret sin Ungdoms Overbeviisning, at „Forsynet veed til de ubetydeligste Omstændigheder at knytte betydende Følger for det Individ, som de træffe, og for den Kreds, i hvilken det er sat."

Under det danske Scepter fandt Gottschalk efter saamange Livets Omvexlinger borgerlig Ro og Lykke, og vedblev sin hæderlige Embeds-Virksomhed indtil sin Død. Hertugdømmets Overgang i den danske Stat gjorde ingen Forandring i hans Stilling; thi vi finde ham endnu i 1819 (see Statskalenderen d. A.) som Landsyndicus og Gerichtshalter ved 18[1] adelige Godser. I 1821 blev han anden Raad i den lauenborgske Regjering, og Medlem af Hofretten samt af Consistoriet. Fra den 26de Maj 1833 var han første Regjeringsraad og første Assessor i Hofretten og Consistorium sammesteds. Han døde den 1 Januar 1839, i sit 67de Aar, og efterlod sin Enke, Amalie Louise, fød Wolter, med 6 Børn.

Som Skribent har Gottschalk, med Undtagelse af den ovennævnte Afhandling om Criminalretten: „Worauf gründet sich das Strafrecht des Staats. Quedlinburg 1795", ikke udgivet noget særskilt Værk. Derimod har han leveret ikke faa, tildeels anonyme Bibrag til forskjellige Tidsskrifter; saaledes findes fra hans Haand mange smaa Opsatser, især af almennyttigt Indhold, i de Ratzeborgske „literaire Blätter" (til 1810) og, siden 1819, i „lauenb. Anzeiger". At han har besiddet musikalske Kundskaber kan sees af en af ham udgivet, for Guitarre og Fortepiano udsat Vuggesang.

Hvad iøvrigt Gottschalk som dansk Stats-Embedsmand har virket, have vi kun korteligen kunnet antyde; men ligesom hans Selvbiografi vækker en fordelagtig Mening om hans Personlighed og om hans Dygtighed, saa vil det, vi have kunnet tilføie, være tilstrækkeligt til at vise, at han for Hertugdømmet Lauenborg har været en saare vigtig og indflydelsesrig Mand.

---

[1]) Da Hertugdømmet Lauenborg, saavidt vides, ikke har meget over 20 saadanne Justitiariater, saa vidner ovenanførte Antal om den ualmindelige Tillid, Gottschalk hos sine Landsmænd maa have besiddet.

5. Andreas Bjørn Rothe.

A. B. Rothes Liv var kun lidet bevæget; men i en Række
f 57 Aar virkede han med grundige Kundskaber, især i de juridiske
ag, og udmærket praktisk Embedsdygtighed, i vigtige Embeds-
llinger, med et Fædrelandet, Kongen og Kongehuset hengivent
jerte, og med Godmodighed mod Enhver, der kom i Berørelse
ed ham. En simpel Opregning af de mange forskjellige Embeds-
rhold, hvori han har virket, vil paa samme Tid afgive det
ndbrueste Vidnesbyrd om Regjeringens Tillid, og være den
kreste Veiledning til at bedømme hans Værd og Betydning
m Embedsmand. Han var født i Kjøbenhavn den 2 November
762, Søn af Tyge Rothe og Karen Bjørn. Efterat have
dtil i sit 17de Aar nydt privat Undervisning i sine Forældres
uus, underkastede han sig i Aaret 1779 examen artium ved
jøbenhavns Universitet, og blev ved Censuren derover anseet
erdig til Udmærkelse. Ved examen philosophicum i det følgende
ar fik han Karakteren Laud. Han begyndte strax derefter at
dere Rets-Videnskaben, og hørte de da værende Professorers,
belitz's, Edvard Colbjørnsen's og Nørregaard's Fore-
sninger. Derhos vedblev han at bivaane Forelæsninger over
philosophiske Videnskaber og andre for Mennesket og Borgeren
gtige Discipliner, saasom Naturhistorie, Physiologi, Anatomi,
lathematik o. fl. 1782 underkastede han sig den latinsk-juridiske
ramens theoretiske og praktiske Prøver, og erholdt for begge
arakteren Laud. For at udvide endmere sine theoretiske Kund-
aber, og for at lære disses Anvendelse paa de borgerlige Forhold
kjende, samt endelig fordi Drift og Lyst havde bestemt ham
at vælge Advocaturen som Embedsbane, arbejdede han i to
ar som Volontair paa Justitsraad og Højesterets-Advokat
ldals Contoir, og havde hans Fuldmagt til Møde i de under-
dnede Retter, og i Hof- og Stads-Retten. I samme Tid

tog han virksom og flittig Del i det juridisk-praktiske Selskabs Øvelser, og igjennemgik alle dette Selskabs forskjellige Klasser. Imidlertid bragte indtræffende Omstændigheder, og en hos ham opstaaet Tvivl om at besidde alle de for Hæld paa Advocaturbanen nødvendige Egenskaber, ham til at forandre sin forhen fattede Beslutning at gaa denne Vej.

1783 i December blev han efter Ansøgning beskikket ti surnumerair Assessor i Kjøbenhavns Hof- og Stadsret, me Tilsagn at træde til Lønning efter Tour. Her arbejdede ha først som surnumerair, siden som lønnet Assessor i Rettens for skjellige Departementer, Gjelds-Kommissionen, Skifte-Kommis sionen, Vidnekammeret, samt tillige i den dømmende Ret.

1789 indgik han Ægteskab med **Georgine Hinckeldey**, e Datter af afdøde Justitsraad **Christian Hinckeldey** paa Falste

1796 blev ham befalet, at indtræde som Medlem i den an gaaende Landbolovgivningen nedsatte Kommission, hvilket ha vedblev at være til Kommissionens Ophør. Han blev sene tillige dens Secretair, og har i denne Egenskab gjort Udkastet t de af Kommissionen foreslaaede og af Kongen approberede n Forordninger om Hoveriet og Tiendevæsenet [1].

Samtidig med de behagelige Arbejder, han havde i den vigtige Kommission, var han og Medlem af en dømmen Kommission i en vidtløftig Justitssag, nemlig mod en Porcelai handler Brabrand, søm efter Kongl. Befaling var arresteret f utovligt Forhold, en ligeledes arresteret Cancellieraad Holm o. Kommissionsdommen blev affagt d. 14 Febr. 1797 [2].

1797 blev han efter kongl. Befaling udnævnt til bestyren Medlem af Kjøbenhavns Forligelses-Kommission, efterat Konferent raad **Carl Falbe**, som var den første, der beklædte dette Embed

---

[1]) See Bergsøes Greve Chr. Reventlovs Levnet I, 104, 28 288, 317. [2]) Om denne Sag og de Brabrandske Uroligheder har m Underretning i Coll. Tid. i 1798, S. 182—83; 1799 Nr. 7, 9, See og det Nyerupske Lexikon under Brabrand, og Holm, samt Rahb Erindringer IV, S. 202 o. f.

r, formedelst sin Udnævnelse til Justitiarius i Kjøbenhavns
of= og Stadsret, udtraadt af samme. Rothe nød under
Embedsførelse i Forligelses=Kommissionen det Held til to
skjellige Tider at blive, igjennem det kongl. danske Cancellie,
jendegivet kongelig Tilfredshed med hans Arbejde; ligesom
n og, som et Bevis derpaa, blev hver Gang bevilget et per=
ligt Tillæg til hans Lønning, og da værende Kronprinds,
n Kong Frederik den 6te, tilkjendegav ham i de naadigste
tryk sit Velbehag med hans Bestræbelser for Forligelsesvæsenet.
Allerede førend han tiltraadte Bestyrelsen af Forligelses=
mmissionen var ham forundt Designation som Assessor i
jesteret. Men da den Vakantse, ved hvilken han var bestemt
indtræde, indtraf imedens han bestyrede Forligelses=Kommis=
nen, og da disse Forretninger formedelst Indretningens hældige
mgang vare blevne ham særdeles kjære og interessante, saa
han ønskede fremdeles at virke i dette Embede, hvad der stod
ans Magt, saa androg han, at dersom det fandtes tjenligt
Forretningerne, at han fremdeles vedblev samme, vilde han
sin Indtrædelse som Assessor i Højesteret beroe indtil videre,
rhos han dog udbad sig, at Pladsen i Højesteret maatte blive
n forbeholdt. Begge Andragender erholdt kongeligt Bifald.
Rothes nidkjære Bestræbelser for det herlige Forligelsesvæsens
ste Fremme, der vare ligesaa gavnlige for Landet, som hædrende
kjære for ham selv, skjænkede ham nogle af de behageligste
i hans Liv. Da værende Cancellie=Præsident, F. Moltke,
ønskede, at Udlandet skulde faae klare Begreber om Ind=
ingens Væsen og Fordele, opfordrede Rothe til at udvikle
e, og denne fulgte Opfordringen ved at udgive i Marts 1803
det fransk Skrift: **Memoires sur l'origine & l'organisation**
Comités conciliateurs en Danemarc. Skriftet tilegnedes
ltke. Ved et Par andre Smaaskrifter, et paa Dansk, et
et paa tydsk, bidrog han endvidere til Sagens Oplysning og
mme.

Bestyrelsen af Kjøbenhavns Forligelses=Kommission vedblev
han indtil October 1808, da han fik kongl. Ordre om at ind-
træde som Medlem i en Kommission, som da blev nedsat ti
Udarbejdelsen af en ny Lovbog for Hertugdømmerne Slesvig o
Holsten. Der var nemlig i bemeldte Aar i Anledning af de
tydske Rigsforfatnings Forandring, hvorved Holstens Egenska
som et tydsk Rigsland tillige ophørte, udstædt en kongl. Erklærin
af 9 Sept. 1806, at Holsten skulde være en Deel af det dansk
Rige, og at en Lov=Kommission i den Henseende skulde ned
sættes, bestaaende af det Slesvig=Holstenske Cancellies Medlemme
og nogle andre lovkyndige Embedsmænd. Blandt disse var v
Rothe. Det nærmere Bekjendtskab med Hertugdømmernes A
liggender, han herved erhvervede, blev Anledning til den Embeds
stilling, hvori han nogle faa Aar derefter fik sin Hovedbeskjæftigel
De Forretninger, som i denne Kommission vare ham paalagt
fordrede al hans Tid, og derfor nødsagedes han til at begjæ
sig fritaget for Forretningerne i Forligelses=Kommissionen.

Lov=Kommissionens Forretninger bleve ved den 1807 in
trufne Krig, og adskillige af Kommissionens Medlemmers derv
foraarsagede Bortrejse afbrudte. Imidlertid vedblev Rothe ind
Slutningen af Aaret nogle ham af Kommissionen overdrag
Arbejder, men da derefter Aarsagen til Fritagelsen fra ha
egentlige Embedsforretninger var i det mindste for en Tid ophø
meldte han sig igjen til Tjeneste ved Hof= og Stabs=Retten.

Aar 1808 i Marts blev han ved kongl. Kommissoriu
befalet at indtræde som Medlem i den til Undersøgelse af fjendt
Ejendom i Kjøbenhavn nedsatte Kommission; og blev paa
fritaget for sine Forretninger i Hof= og Stabs=Retten.
i Marts 1809 adskillige af Kommissionens Medlemmer udtraadt
bleve saa mange nye Medlemmer beskikkede, at Arbejdet ku
saaledes fordeles mellem dem alle, at det ikke længere medtog
deres Tid, og Rothe meldte sig da paa ny til Tjeneste ved H
og Stabsretten; dog tiltraadte han ikke igjen Forligelses=Komm

sionen, fordi sammes og hiin anden Kommissions Forretninger indfaldt paa en og samme Tid.

1809 den 14de April blev han beskikket til femte Deputeret i det Slesvig-Holstenske Kancellie, og tillige udnævnt til virkelig Etatsraad. I samme Aar i August blev han 4de Deputeret i benævnte Collegio.

Den 2den August 1809 fik han Kongl. Befaling at indtræde i Kommissionen angaaende Fordeling og Ombytning af uundværlige udenlandske Medicinalvarer imellem Hertugdømmerne og de danske Provindser.

Den 28de Januar 1810 blev han Ridder af Danebrog-Ordenens 4de Classe.

I Aaret 1811, under 28de November, blev en Kommission nedsat, under Forsæde af Ove Malling, for at udarbejde Forslag til de tjenligst eragtende Hovedbestemmelser for Anlæg af et norsk Universitet, Indtægter for samme, m. m. Rothe blev en af Kommissionens Medlemmer [1]. I Foraaret 1812 fik han Sæde i den Kongl. Universitets-Direktion, i de Sager, der vedkom det norske Universitet, den 8 Mai 1813 i Postkasse-Pensions-Directionen. Da denne opløstes 1816, blev han Medlem af Direktionen for den almindelige Pensions-Kasse. Den 28de Januar 1817 Konferentsraad, og den 22de Mai s. A., ved Moldenhawers Afgang, 2det Medlem af Direktionen for Universitetet og de lærde Skoler.

1820, den 5te Juli, blev han første Deputeret i det Slesvig-Holstenske Kancellie [2]. Den 16de Maj 1824 Kommandør af Danebrogen. 1826 den 25de Maj Danebrogsmand. 1828 den 1ste November Storkors af Danebrogen. 1829 den 27de November blev han (efter O. Mallings Død) første og bestyrende Medlem af Direktionen for Universitetet og de lærde Skoler.

1833 den 13de Februar blev han forløvet fra sin Post som første Deputerede i det Slesvig-Holsten-Lauenborgske Kancellie, og udnævnt til Geheime-Konferentsraad.

---

[1]) Coll. Tid 1811, Nr. 49. [2]) Coll. Tid. 1820, S. 554.

Foruden de fem allerede nævnte vigtige Kommissioner, va Rothe i sin Embedstid desuden Medlem af endeel andre, nemlig 1) en undersøgende og dømmende Kommission i Anledning a adskillige af Proviantsforvalterne paa de Kongl. Orlogsskibe be gangne Underslæb og andre Utroskaber. 2) En undersøgende o dømmende Kommission i Anledning af det i Kjøbenhavn isvang gaaende Aagreri. 3) En undersøgende og dømmende Kommissio angaaende Inspecteur ved det almindelige Hospital Meden Embedsførelse. 4) En Kommission i Anledning af nogle fals Bankosedlers Forfærdigelse. 5) En dømmende Kommission i An ledning af nogle Ankeposter mod den forhenværende Direktion fo Kjøbenhavns Fattigvæsen. 6) En Kommission til Forfattelse a et nyt Sportelreglement for Rettens Betjente i Danmark, Kjøben havn undtagen. 7) En undersøgende og dømmende Kommissio angaaende nogle Embedsmænds Forhold under den engelske Armee Nærværelse i Sjelland. 8) En Kommission angaaende den juridis Embeds-Examen. Rothe havde skrevet, og ladet trykke „B mærkninger angaaende privat Manuduktion til den fuldstændi juridiske Examen ved Kjøbenhavns Universitet. Manuskript f Velyndere og Venner", 1833. Han viiste, hvorledes den m et rigtigt akademisk Studium saa lidet passende, og af Lovgiver selv, ved Forordningen af 26 Januar 1821, saa kjendeligen mi billigede Underviisningsmaade ikke kunde forsvares ved noget Sla Nødvendighed, haabede Manuduktionsvæsenet indskrænket, muligen aldeles hævet, og fremsatte nogle Data til at oplyse, hvorled det viste sig [1]. Ved Reskript af 22 Maj 1833 blev da ned hiin Kommission for at tage under Overvejelse og give Betænkni angaaende Forandringer ved den juridiske Embeds-Examen 9) En Kommission ifølge Kongl. Reskript af 17 Januar 18 angaaende Real-Underviisningens Fremme ved Oprettelse af høj

[1]) Et lidet Skrift „Om det juridiske Studium ved Kjøbenha Universitet" af Fr. Emil Elberling blev fremkaldt ved Rothes B mærkninger, og recenseret i „Maanedsskrift for Literatur", 5te Aa eller 9de Bind, 526—554. [2]) See Selmers Aarbog 1839, S. 62—

orgerskoler [1]. Desuden har han været Medlem af adskillige
ivate Kommissioner, i Sager til hvis Behandling kongelige
ommissorier have været udstædte, ligesom han og fra Aaret 1794
har af det Kjøbenhavnske Sø-Assurance-Kompagnie været an-
get som Voldgiftsmand i dets Tvistigheder med de Assurerede,
lge Plakaten af 1796. Endnu maa bemærkes, at han i ad-
llige Aar har været Sekretair, og siden Direkteur ved Natur-
torie-Selskabet i Kjøbenhavn.

Til videnskabelige Arbejder kunde iøvrigt hans Embeds-
rretninger og Forhold kun levne ham liden Tid. Han skrev
Afhandling om Lovgivningen angaaende Mindreaarigheds-
ceptioner 1793. — Et Skrift om Ægteskabs-Skilsmisse, 1805,
ed Tillæg 1806. — De tre ovennævnte Skrifter om Forligelses-
senet, 1801—5, desuden „nogle Recensioner og Oversættelser". —
99 begyndte han Udgivelsen af en Samling af Faderens, Tyge
othes, adspredte Skrifter; men kun to Dele udkom. I den
ste Deel leverede han nogle Underretninger om sin Faders
raire Arbejder, og Oplysninger om hans Levnetsomstændig-
der, forsaavidt de stode i Forbindelse med hans videnskabelige
rksomhed [2].

Fra 1806 af forløb en Tid af næsten tre Aartier, forend
an igjen saae Noget trykt fra hans Haand, nemlig ovennævnte:
Bemærkninger om Manuduktionsvæsenet."

I Aaret 1839 skrev han efter sin Broders, Contra-Admiral
arl Adolph Rothe's Død en Karakteristik over Manden,
orved væsentligen blev taget Hensyn til hans tidlige Ungdomsaar.

---

[1]) Coll. Tid. 1838, S. 147—153. [2]) Første Deel af denne Sam-
g blev recenseret i L. Efterr. 1799 Nr. 11, S. 161—169. Over
den Deel af denne „for enhver Ven af ægte Tænksomheds Produkter
re interessante og kjærkomne Samling" skrev A. S. Ørsted Recen-
ien i L. Efterr. 1800 Nr. 9, S. 129—141. Det var Skade, at
mlingen ej blev fortsat.

Den blev skrevet efter Opfordring af Kommandør-Kapitain Dahleru[1]
til Optagelse i dennes Levnetsbeskrivelse af Contra-Admiralen
A. B. Rothe døde den 22de August 1840, og blev b
gravet paa Assistents-Kirkegaarden den 27de s. M. ved Sid
af sine Forældre.

Misceller.

---

5. Bidrag til Oberst Hirschnachs Biographi

(Meddeelte af Dr. Burman-Becker.)

Johan Jacob Hirschnach var en Søn af Jacob Johans
Hirschnach og Anna Hansdatter Møller. Faderen, som tidlig
havde været Slotsforvalter paa Koldinghuus, boede senere p
Hønborg Ladegaard i Erritsøe Sogn, Eldboherred i Ribe Stift
hvor Sønnen fødtes den 27de December 1644. Da de Sven
1757 faldt ind i Jylland, flygtede han, som saamange Andre
fra denne Egn med sin Familie over til Fyen, i det Haab,
Fienden i denne Krig, ligesom i de tvende foregaaende, vi
blive forhindret fra at gjæste hiin Øe. Men dette Haab glipp
Paa den Iisbroe, som en stærk Frost i Januar Maaned 16
lagde over lille Belt, kom Fienden, som bekjendt, over til Fy
og lod sig ikke nøie med ganske at udplyndre vore Flygtning
men førte endog den trettenaarige Søn Johan Jacob bort m
sig. Denne maatte tage Tjeneste hos den svenske General Arents
og følge ham til Pommern, hvilken Provinds den danske Kon
Allierede, Keiseren og Churfyrsten af Brandenburg, havde
grebet. Her blev Johan Jacob Hirschnach fanget (1659)
nogle keiserlige Kyradserere, og af dem bragt til deres Ritmes

---

[1]) I Arkiv for Søvæsenet XI, S. 120–122, 317–
[2]) S. Pontoppidans d. Atlas, V. 1002. [3]) Jfr. Hist. Tidsskr.
II. 227 fg.

rev Türkheim. Denne tog ham i sin private Tjeneste, hvori
n forblev, indtil han 1661 indtraadte som simpel Kyradserer
Türkheims Eskadron. 1672 forfremmedes han til Korporal,
blev kort derefter ansat som Vagtmester ved et Dragonregiment,
opprettedes under Grev Trautmannsdorffs Commando. Ikke
nge efter denne Ansættelse blev han udnævnt til Cornet, og
ancerede nu i forholdsviis kort Tid først til Lieutenant, dernæst
Capitain-Lieutenant og endelig, 1676, til Capitain. Indtil
73 havde han kun været brugt imod Tyrkerne; men da Keiseren
et nævnte Aar til Nederlandenes Understøttelse havde erklæret
ankrig Krig, sendtes Hirschnach i Montecuculis Hær til Rhinen
d Franskmændene. Da Freden i Nimwegen 1679 havde endt
nne Krig blev det Trautmannsdorffske Dragonregiment reduceret,
Hirschnach, som Følge deraf, sat paa Vartpenge. Men da
n nu længtes efter at gjensee sit Fødeland, tog han sin Afsked,
reiste til Kjøbenhavn. Her blev han foreløbigen optaget i
fficiergarden, og da kort efter et Marineregiment oprettedes,
rde han Tjeneste ved dette som Stabscapitain, indtil han 1681
Compagnie. 1689 blev han Major, og fik den 1ste Januar
95, da han ansattes som Vicecommandant i Citadellet Frederiks-
vn, Oberstlieutenants Characteer. Den 1ste Marts 1701 ud-
evntes han til Oberst og Vicecommandant i Kjøbenhavns Fæst-
ng. Det følgende Aars 3die Februar ægtede han Maren
andal, Enke efter Raadmand Bøfke. Han døde den 28de
ugust 1709; hans Enke overlevede ham indtil 1725. De
erlode ingen Afkom, men legerede, ved Testament af 16de
arts 1708, til fattige Skoleborn 1800 Rdlr., fordeelte i tre
e Dele imellem Helliggeistes, vor Frues og den Herre Zebaoths
irkesogne, og 1200 Rdlr. til Huusleiehjælp for 6 fattige skikke-
e Borgerenker [1].

[1]) Det sidstnævnte Legats Capital udgjorde den 31 Decbr. 1837
0 Rbd. r. S. og 1641 Rbd. Sølv, hvis Renter nu deles i 7 Portioner.
ee Thaarups og August's Arkiv for off. Regnskaber, Nr. 1—3. Pag. 2.

6. Et hidtil utrykt Brev fra Digteren Ewald.

(Meddeelt af Justitsraad E. Claussen.)

Nedenstaaende Brev, der vel ikke kaster noget nyt Lys over vor store Digters Levnetsløb og Charakteer, men dog afgiver et nyt kjærkomment Vidnesbyrd om den Paaskjønnelse og Deeltagelse, han fandt i det mindste hos en Deel af sine Samtidige, og et nyt talende Beviis for hans ædle høihjertede Tænkemaade, er nøiagtigen aftrykt efter et Haandskrift, som Modtagerens Brodersøn, Thomas Trøjel, fandt iblandt sin Farbroders efterladte Papirer, og reddede fra Undergang. Herom underrettes vi ved følgende Anmærkning, som Finderen har skrevet paa Foden af Haandskriftet:

Denne Ewalds egenhændige Skrivelse, har jeg efter min Farbroders Død, af Højagtelse for hans berømte Digternavn, reddet fra Luen — Bliver den lærde Verden mig ei nogen Tak skyldig herfor, er det mig dog en Fornøjelse at gjemme dette vor store Digters Brev, som især charakteriserer hans Uegennyttighed og Beskedenhed.

T. T.

Den her givne Oplysning om Haandskriftets Historie, i Forbindelse med Brevets hele Indhold og Form, er tilstrækkelig Borgen for dets Authentie, men vort Haandskrift er ikke, som T. T. mener, et egenhændigt Brev af Ewald; thi det er ikke skrevet med hans Haand. Da dets Form tillader at antage, at det kan have været indlagt i en Brevconvolut, saa er det vel ikke umuligt, at det desuagtet er den originale Skrivelse, som den værkbrudne Digter maaskee har maattet dictere en Anden i Pennen [1]. Men da han slet ikke i Brevet omtaler denne Hjælpeløshed — uagtet der var Anledning dertil, og det endog kunde synes nødvendigt, da han ei selv har undertegnet sit Navn — imedens han tvertimod udtrykker sig [2] saaledes, at man maa forudsætte, at han selv førte Pennen, saa vil denne Formodning ikke have meget Sandsynlighed for sig. Det Haandskrift, vi have for os, er altsaa rimeligviis kun en Copie af den originale Skrivelse, som maaskee er bleven nedlagt i det Selskabs [3] Archiv, som gjorde Digteren det

[1]) Molbech, Ewalds Levnet S. 209. [2]) S. henimod Slutningen: „Jeg har skrevet en Bog sammen etc." [3]) Det var formodentlig det danske Litteraturselskab, som 1776 havde valgt Ewald til sit Æresmedlem (Molbech S. 206 fg.). Om dette Selskab har Rahbek meddeelt nogle Efterretninger, for

revet omtalte Tilbud. Den Trøjel, Brevet er tilskrevet, er sikkert
af de to Brødre, som ved Digterarbeider have vundet et hædret
avn i vor Literatur. Men da Fornavnet ei angives i Brevet, saa
n det ei afgjøres, hvilken af Brødrene der menes. De hørte uden
vivl begge til Ewalds fortroligere Omgangskreds [1].

Det er en af mine Lyksaligheder, min bedste Trojel, at
ide dig min Ven, min varme Ven — og ifølge heraf er det
in Stolthed, at troe mig fuldkommen kiendt af dig. Men
n du og kiendte mig mindre, skulde Jeg dog agte hvert Ord
r spildt, hvormed Jeg bevidnede dig den Glæde, den Opløfftelse,
t søde Enthusiasme, som dit, og effter din Forsikkring saa
ange Danskes ædle Tilbud har skiænket min Siæl — Det er
atur — du vil endog troe mig uden mange Bekræfftelser,
aar Jeg siger dig, at saa kiærkomment som mine Huuslige
mstændigheder naturligviis maae giøre mig et Tilbud af denne
rt; min Egennytte dog endnu neppe har fundet faae enten
iid eller Rum, til at tage Deel deri, for de ædlere Lidenskaber,
m det har satt i Giæring. De som giøre mig den Ære, at
oe mig Digter, vil endnu finde det blot Natur, at Jeg først
aatte giennemføle alt det smigrende deri, førend Jeg kunde
enke paa det nyttige — Hvad for et Begreb om Udkomme,
ler Beqvemmelighed eller Vellyst kan komme op ved Siden af
n Tanke at være agtet, og elsket af sit Folk, — og af
anske? — Thi dette forædler virkelig Tanken for enhver, som
ender vor National Caracteer — de billige, de Undseelige, de
giæstfrie Cimbrer, ere ikke vante til at agte nogen blot for

---

sin Karacteristik over Trøjelernes Digte (foran Seidelins Udgave af dem)
. CXVI fgg., senere i Maanedsskr. Hertha f. 1827 IV. 401 fgg.

[1]) Molbech S. 190. Begge Brødre opholdt sig dengang i Kjøbenhavn; begge
re Medstiftere og virksomme Medlemmer af det danske Literaturselskab. Den
e Broder, Peter Magnus, var ½ Aar ældre, den anden, Peter Kofod, var
½ Aar yngre, end Ewald. Den yngre har ved Ewalds Død i et lille Digt
. Trøjelernes udv. Digte, II., 88) bevidnet sit inderlige Venskabsforhold til
nne Digter.

Landsmandsskab Skyld — Følgelig - - men nu seer du, hvor stolt du allerede har giordt mig — ligemeget — det er kun en kold Compliment, om det overalt er nogen, at sige sine Velyndere, at man troer sig aldeles uværdig til deres Yndest — Om Jeg og troede mig nu at være det saa maatte dog Medusa eller en anden forsteenende Gnome have overseet mig, om Jeg tænkte at blive det længe effter slig en Opmuntring — Men nok herom — Denne Materie fører kun alt for liige til en Egoisme, der icke aldtiid er saa behagelig for andre som for os selv. Jeg vil kun lægge til, at ved min Ære og min Samvittighed, ingen Konge paa Jorden kunde giøre mig et Tilbud, som var saa smigrende for min Art af Ambition, og overalt for mit heele Hiærte, som det omtalte — Naar Jeg har sagt saameget bør hverken du eller nogen tvivle paa min sande min levende Taknemmelighed; endog førend Jeg eengang har tænkt paa dets mig saa vigtige oeconomiske Fordeele; Men det er Tiid at Jeg taler om disse da det er egentlig i Hensigt til dem, at du begiærer mit bestemmende Svar — det falder mig icke saa let, at udvikle mit Hiærtes inderste Tanker nu, som før — jeg vil imidlertid forsøge det —

Det er positiv vist, at Jeg betragter den Vished, at kunde faae mit Udkomme af mine Landsmænd, ikke alleene som den væsentligste Ære, ikke alleene som et ægte Beviis paa deres Yndest, og følgelig som den reeneste Kilde til Vellyst; men og blot oeconomisk betragtet som en virkelig Riigdom, som en Skatt, hvis Besiddelse glæder og beroeliger mig meer end Jeg havde tænkt at en Skatt nogentiid kunde det — Jeg betragter den, som en sand Harpax betragter sin fyldte Penge Kiiste — — Jeg er glad, usiigelig glad ved at eye den — men — maae jeg legge til, at dersom Omstændighederne tillod mig det, Jeg da liigesom han, neppe skulle nenne at røre den? og det ved min Ære icke af nogen utiidig eller dum Ambition — jeg tænker desuden oven til at have forklaret mig tydelig nok i den Hensigt — men fordi Jeg for det første er overbeviist om, at

man icke uden et yderligt Nødsfald bør falde sine Venner besværlig i Penge Sager — og det for det andet er usiigelig sødere, at viide sig en Resource, end at bruge den — Taalelige Omstændigheder forudsatte, skulle jeg følgelig med det oprigtigste det varmeste Hiærte takke mine Velyndere for den beroeligende Visshed de havde skiænket mig, og bede dem forbeholde mig den, som min kiæreste Tilflugt i Nøden — Spørgsmaalet bliver da hvorledes mine Omstændigheder nu ere. — Jeg vil oprigtig legge dig dem for Øynene, og saa bede dig og mine øvrige Venner selv dømme — Jeg har for nærværende Tiid Forraad til det nødvændigste, omtrænt i et halvt Aar — og for Resten i Verden intet — I 2 Aar har Arve Prindsen skienket mig aarlig en Gratification af 100 Rd. — men man har ladet mig forstaae, at Jeg neppe tør begiære den, eller kan vænte den i Aar, da Jeg har faaet saa mange Penge ved min Balder — da jeg nu om det er Guds Villie baade giærne vil leve lidt længere end et halvt Aar, og der er mange Slags Ting som Jeg giærne ville have og nok kunde bruge foruden det nødvændigste, saa er den Udvey som først og naturligst og uden mine Venners Ædelmod, alleene aabner sig for mig — Arbeyde — og det icke de søde vellystige Udøselser af en med Glæde og store Billeder opfyldt Siæl, som man meget uegentlig kalder Digteriske Arbeyder, da de kun ere Digteriske Lættelser — men sandt naturligt Arbeyde, saaledes som det blev vor første Fader paalagt, og endda saa meget vanskeligere, end blot mechanisk som det er en munter Skoeler (sic) Hest vanskeligere at gaae for Plov end en Krallike — Thi det forstaaer sig, at naar Jeg skal skrive propter panem lucrandum, jeg da ikke tør rette mig efter min egen Siæl, icke efter dens Hæng dens Luuner, dens Evner eller dens Biefald; men blot efter andres, — icke efter de Tilkommende Slægters; men de nu levendes, og iblandt disse icke efter de Vittiges og Oplystes; men efter de fornemmes og Riiges, icke efter faae Kienderes; men efter Mængdens — Alt dette er nu icke mindre end let og behageligt; men det har endda en uund-

gaaelig Følge, som er lidt værre end ubehagelig — Jeg har icke nødig at siige dig at det er den liigeste Vey til Maadelighed — og Forglemmelse — om icke — men ney min Siæl kan icke udføre denne Tanke — den skal den kan ikke føre mig saa dybt, endskiønbt enhver maae tilstaae, at der er et større Rum imellem en Poet og en Versemager end imellem en Versemager og en Skiælm. Naar man imidlertid tiltroer sig en Digterisk Ære, og sætter mindste Priis derpaa saa bliver det aldtiid tungt at skicke den til Bageren for Brød —

Saaledes ere mine nu værende Omstændigheder, og endskiøndt de icke just kan kaldes utaalelige, saa ere de dog som du seer generende nok — men kan de berettige mig til at ville leve paa mine Venners Bekostning, og stoed Jeg icke Fare for naar Jeg saaledes Aarlig uden alle Vilkaar af Arbeyde tog imod deres Penge, da tillige at berøve mig deres langt kiærere Agt? — Døm du min beste Ven, og Jeg vil følge din Dom — Thi Jeg veed at du vil være liige saa øm over min sande Ære, som du er omhyggelig for min Velfærd — og du er vist bædre istand til at afveye det eene imod det andet end Jeg — Imidlertiid beder Jeg dig lægge nøye mærke til 2 Udtryk i mit Spørgsmaal — Jeg siger Aarlig uden alle Vilkaar af Arbeyde? det første fordi Spørgsmaalet her icke er, om en Gave, et Agtelses Tegn eengang for alle, af dem som best fortiene at forestille den Danske Nation — En Lycke som der icke kan være mindste Betænkning i, at Jeg jo med største Glæde og Taknemmelighed og med den roeligste Samvittighed af Verden ville tage derimod, naar den blev tilbudt mig; da det paalagde mine Velyndere saa lidet Tvang for Fremtiiden, som de har den Ædelmod at ville paalegge mig, og de da kunde lade være at igientage Deres Godhed, om de saae at jeg icke fortiente den — Jeg har for det andet sagt uden Vilkaar af Arbeyde — fordi det kommer mig for som at disse Vilkaar vare nødvendige til at berolige min Ømhed — og fordi Jeg er overbeviist om, at da de foreskrives mig af et Sælskab som elsker og agter mig, de da

langt fra at genere min Siæls Evner, eller engang dens Luuner, tvertimod ville tiene mig til et Foragtigt Paaskud til at frasige mig saadanne Arbeyder som giøre det alt for meget — Jeg har længe gaaet svanger med en stoer, maaskee en alt for stoer Tanke, som Jeg her vil vove at meddeele dig, blot for at giøre mig tydelig, og icke at give den ud for andet end en blot Tanke — Skulle det være mig mueligt at skrive et episk Digt? Usiigelig giærne ville Jeg prøve derpaa — og i mange Aar har det allereede været mit kiæreste Formaal — men blot mine snevre Omstændigheder har hindret mig deri — Om nu et Dansk Sælskab slog sig sammen og sagde vi vil have et Episk Digt taget af den Danske Historie, om det er mueligt at faae — Vor gode Ven Ewald skal prøve derpaa, For at han kan leve imidlertiid vil vi give ham saameget aarlig, med de Vilkaar at han hvert Qvartal skal foreviise os det han har færdig; og saasnart han selv icke troer at kunde forbædre det meer nedlegge det baade Makulatur og Reenskrifft i vor Forvaring, at vi effter vor godtbefindende kan gjøre det bekiendt eller om det icke duer brænde det paa hans Grav — Men alt dette er kun et Indfald, og som Jeg frygter noget sværmerisk.

Jeg har skrevet en Bog sammen min beste Trojel, for at siige dig det som Jeg kunde have sagt dig i en eeneste kort Periode — at Jeg neml. er Stolt af at imodtage alt det gode som du og mine øvrige gode og sande Venner vil give mig — og det med destostørre Glæde og Taknemmelighed, som min nu værende Situation virkelig giør mig trængende dertil — og at Jeg dersom De ædelmodig vil paalægge sig det Baand at igientage Deres Godhed Aarl., Jeg da af en meget vel føelt skiønt icke ret forstaaet Ømhed, ønskede at de ville paalægge mig noget som dog nogenledes kunde svare derimod — Alt det øvrige overlader Jeg til dig og Dem —

Og nu tuusinde, tuusinde flammende Taksigelser af det Hiærte som du har fyldt med Glæde og Mod og Stoltхed —

Og saa lev vel min beste, min sandeste Ven — Svar naar du kan; men nu og evig elsk din troeste

Ewald.

Kiøbenh. d. 13de Sept. 78.

---

7. Data til Erik Jensen Torms Levnet.

(Meest efter hans egne Optegnelser.)

Erik Jensen er født den 11te September 1684 paa Østergaard i Salling, som hans Fader, Jens Hendrikſen, dengang eiede. Hans Moder, Mette Torm, var Datter af Erik Oluffen Torm, der først havde været Professor Matheseos ved Universitetet, siden Stiftsprovst i Sjællands Stift († 1667), og Søster til Oluf Erikſen Torm, som, efter i nogle Aar (1666—1670) at have været Professor i det hebraiske og syriske Sprog ved Universitetet, dengang var Slotspræst i Frederiksborg og Provst. Ifølge en da ikke usædvanlig Brug antog Erik Jensen sin mødrene Slægts formedelst Morfaderens og Morbroderens Stilling anseete Familienavn. Han blev Student 1697, kun 13 Aar gammel. Men da imidlertid hans Faders Formuesomstændigheder vare saaledes forværrede, at han nødtes til at sælge sin Gaard, og søge sit Udkomme ved en Forpagtning, og da tillige hans Morbroder døde allerede i Begyndelsen af Aaret 1698, maatte han forlade Studeringerne, og nødsagedes endogsaa til at søge sit Brød ved at iføre sig Liberikjolen, en Levevei, som i de Tider iøvrigt ei sjelden førte til indbringende Bestillinger, endog uden at Vedkommende ved deres tidligere Dannelse, saaledes som Erik Jensen, havde nogen Adkomst til Ansættelse i Statens Embeder. Den 16de September 1704 blev han Tjener hos Etatsraad Wildskiøt, som da var Inspecteur ved det ridderlige Academie i Kjøbenhavn. Hans Herres Stilling foranledigede, at han den 10de August 1708 fik fast Ansættelse som Dugsvend i

Kongens Liberie ved Academiet. Ikke destomindre fulgte han som Kammertjener Etatsraad Wildskiøt, da denne som General-auditeur 1709 gik med Armeen til Skaane, og var hos ham der indtil hans Tilbagekaldelse i Begyndelsen af 1710. Kort efter sin Tilbagekomst blev Erik Jensen (den 16de April 1710) Laquai hos Kong Frederik den Fjerde, og ledsagede i de følgende Aar Kongen paa hans Feldtog i Nordtydskland, hvorved han hyppigen blev brugt som Coureer. Han bemærker udtrykkeligen, at han var tilstede ved Stades Beleiring, og da Slaget ved Gadebusch leveredes. Den 16de Juli 1714 blev han ansat som Regimentsskriver [1] ved det første Districts Ryttergods i Fyen. Men da den største Deel af dette Districts Gods nogle Aar efter solgtes, blev han imod sin Villie d. 28 April 1718 ansat i samme Egenskab ved det frederiksborgske District. For at kunne forlade denne Post, som var besværlig, og synes at have været ham ubehagelig, ønskede han at blive, og blev ogsaa 1727 i August ansat som Livtjener hos Kong Frederik den Fjerde. I denne Stilling havde han det Held at redde Kongens Liv den 5te September 1729 i Gjethuset fra en øiensynlig Fare [2], og erhvervede sig derved ei blot Kongens, men ogsaa den hele kongelige Families udmærkede Bevaagenhed. Christian den Sjette tilbød ham derfor den 24 December 1730, kort efter sin kongelige Faders Død, den anseelige Post som General-Toldforvalter i Bergen, og da han frabad sig denne, fik han den 28 Decbr. s. A. Ordre at overtage Administrationen af Walløe Grevskab, og der, i Forbindelse med Hofmarschal Bülow, at forfatte en nøiagtig Beskrivelse over Gaarden og Godset. Men endnu førend han havde begyndt denne Forretning, fik han et nyt Beviis paa sin Konges Tillid, idet Politiemester-Embedet i Kjøbenhavn tilbødes ham den 1ste Januar 1731, og hvormeget han end bad sig fritaget for denne besværlige og ansvarfulde Post, saa

---

[1]) Saaledes kaldtes Amtsforvalterne paa Ryttergodset. [2]) Denne Begivenhed, som han selv ikke berører, er fortalt af Hojer, Friedr. IV Leben II. 234 fg., og af Malling, Store og gode Handlinger, 6 Udg., Side 108.

maatte han dog den 19de Februar s. A. modtage den, og blev til samme Tid ansat som Borgermester i Kjøbenhavn. A. 1737 blev han udnævnt til Justitsraad; 1747 fik han Etatsraads Charakteer; 1760 blev han virkelig Etatsraad. Den 8 Sept. 1761 aftraadte han formedelst sin høie Alder med kongelig Tilladelse Politiemester-Embedet til sin Svigersøn Frederik Horn. Erik Jensen Torm var tvende Gange gift, først (den 7 Decbr. 1714) med Anna Christine Ravn, Kammerjomfru hos Storcantsler Holsteins Gemalinde. Hun blev Moder til 10 Børn, hvoraf 2 Sønner og 3 Døttre overlevede hende. Efterat hun var død den 17de November 1734, ægtede han den 12 April 1737 Anna Thygesen, Datter af Jesper Thygesen til Mattrup, som fødte ham een Datter. Hans anden Hustru døde den 13de October 1762; han selv den 23de Februar 1764 i sit 80de Aar.

---

8. Et Brev fra Ulrik Christian Gyldenløve til hans Fader, Kong Christian den Fjerde.

(Efter Originalen.)

Ulrik Christian Gyldenløve var den yngste af Christian den Fjerdes Sønner, født af Vibeke Kruse den 7de April 1630 paa Ibstrup (et Herresæde 1 Miil fra Kjøbenhavn, som Kongen havde kjøbt, og senere efter Ombygningen kaldte Jægersborg). Efterat han i 9 Aar havde tjent i den spanske Armee, og der indlagt sig megen Ære ved sin Tapperhed og Aandsnærværelse, ansattes han 1657 i dansk Krigstjeneste som Generalmajor, og udmærkede sig saavel i Skaane, som senere under Kjøbenhavns Beleiring saaledes, at baade Konge og Folk høiligen beklagede hans altfor tidlige Død den 11te Decbr. 1658, førend han havde fyldt sit 29de Aar. De ikke mange Data, som haves til den unge Krigshelts Biographie, ere samlede af C. P. Rothe (Brave danske Mænds og Qvinders berømmelige Eftermæle, 2 D., 437—472), og en kort Udsigt over samme er givet i Hofmanns velfortj. danske Adelsmænd (3 D., 232 fgg.). Om Ulrik Christians Ungdomshistorie, førend vi finde ham i spansk Krigstjeneste, vides Allerminbst. Nedenstaaende Brev, der hører til denne Periode af hans Liv, kan just ikke ved sit Indhold udbrede noget nyt Lys over denne Gjenstand; thi det er kun et Taksigelsesbrev til Kongen for nogle nye Klæder, han igiennem Rigshofmesteren Corfits Ulfeld havde modtaget, og tør forsaavidt kun

som en ret mærkelig Curiøsitet fortjene sin Plads her. Men formedelst sin hele Form og Affattelsestid er dog dette Brev et Bidrag mere til at kjende en anden mærkelig Mands Forhold. Det Eeneste, som Rothe veed at anføre (anf. St. S. 443) om Ulrik Christians Ungdom er, at han havde Magister Jens Dolmer til Hovmester, og at denne var i Fortred, fordi han havde forsømt ham. Han beraaber sig herved paa Danske Magazins første Bind, hvor der S. 155 fg. anføres af Hofpræsten Dr. Laurits Jacobsens Optegnelser, at denne d. 11 Sept. 1647 fik Befaling, tilligemed Andre, at forhøre M. Jens Dolmer, Ulrik Christians Præceptor, for grove Excesser, og at han d. 29 Decbr. s. A. tilligemed Dr. Jesper Brochmand og Dr. Peder Vinstrup examinerede Ulrik Christian efter Kongens Ordre, i Hannibal Sehesteds Overværelse. Til nogen Oplysning om denne Sag meddeles sammesteds et Brev fra K. Christian IV til Cantsleren Christian Tomesen Sehested af 26 Sept. 1647, hvor Kongen dog ei omtaler hine grove Excesser nærmere, men betegner dem kun ved: „M. Jenses ridderlige Gjerning mod Ulrich Christian". „Mens min Mening er", tilføier han, „at M. Jens bør derforuden straffes som en Skalk, forbi hand med stor Flid haver forsomt Ulrich Christian, saa at jeg maa forundre, naar jeg hører, hvad her passerer. Hand haver intet holdt hannem til at læse i Bibelen, meget mindre verdslige Historier, som hand burde at vide paa hans Fingre, hand kand intet regne. Saa at jeg intet kand begribe, hvad hand haver haft for med Ulrich Christian i saa rum en Tid. Nu staaer det derpaa, hvor hand skal for sligt tales til, ald den stund hand er kaldet til Aarhus Domkirke. Det var res pessimi exempli, om den Karl skulde ikke faae Skam for det, hand haver gjort." Af den Udsigt over Dolmers Levnet, som Jens Worm giver i sit Lexicon over lærde Mænd (I. 259 fg.) lære vi, at hiin ridderlige Gjerning har bestaaet deri, at M. Jens havde givet sin Elev, som det hedder, i Drukkenskab, et Drefigen. Da Kongen, som man seer, var meget vred, saa er det let begribeligt, at han ikke lod det blive ved Trudselen. Allerede den 27de Septbr. 1647 fik Lehnsmanden og Superintendenten i Aarhuus den Befaling, „at de skulde dømme M. Jens Dolmer fra Kaldet i Aarhuus formedelst begaaede grove Excesser" (s. Hertels Beskr. over Aarhuus Domkirke, II, 401 fg.). Som Kongen bod, saa skedte det, men man seer ogsaa let, at det skedte ikkun forbi Kongen saaledes vilde have det, og Dolmers Domfældelse afgjør saaledes ikke, hvorvidt den ham tilregnede Brøde virkelig faldt ham til Last. Ulrik Christian synes at have været af en vild uregjerlig Charakteer, der havde langt mere Sands for Vaabenleeg, end for boglige Studier (Pontoppid. Ann. eccl. Dan. IV. 625). Mag. Jenses Brøde bestod derfor maaskee kun deri, at han ikke havde Aandskraft eller Besindighed nok til at tæmme denne vilde Natur. Men læser man det her meddeelte, i en correct, precieus latinsk Form affattede, Brev, der er undertegnet den 1ste Marts 1641, altsaa førend Ulrik Christian havde fyldt sit ellevte Aar, og dernæst den ziirlige oratio de literarum præstantia, publice habita in academia Sorana ab Uldarico Christiano Gyldenlöve, som udgaves 1642, ledsaget af fire anseete Lærdes Lykønskningsvers til den unge tidligt modnede Forfatter, saa skulde man egentlig fatte ganske andre Tanker om Ulrik Christians Evner og Flid. Men med nogen Opmærksomhed bliver man let vaer, at de ikke kunne være Arbeider af et Barn i 11te eller 12te Aar, da de forraade en langt større Aandsmodenhed. M. Jens Dolmer er altsaa sikkert den egentlige Forfatter; thi at han

allerede 1641 var Ulriks Hovmester, bevises netop ved det her meddeelte Brevs Original, som er blevet forseglet med hans Signet. At Kong Christian ikke gjennemskuede et Bedragerie, som neppe hørte til de sjeldne, men tvertimod ansaae sin Søn for den virkelige, meget lovende Forfatter af hiin Tale, er ikke forunderligt, da Mænd, som Ole Worm, Jesper Brochmand o. fl. i deres Lykønskningsvers lode, som om de troede det. Kongens Fortørnelse, da han 5 Aar senere fandt ham saa uvidende, at han ikke vidste, hvad Læreren havde havt for med ham i saa rum Tid, er altsaa retfærdig. Men Straffen var ikke destomindre altfor haard, om endog M. Jenses Eftergivenhed ikke var uden Skyld i Henseende til Ulrik Christians Uvidenhed. Fra denne Side betragtede ogsaa Kong Frederik III. Sagen, og da han ikke kunde skaffe Dolmer den ham fradømte Præstekjole igjen, saa gav han ham en aarlig Pension af 400 Rdlr. Dolmer benyttede sit Otium til lærde Studier, og en Frugt af disse er en Udgave af den norske Hirdskraa med dansk og latinsk Oversættelse og en lærd Commentar, der har forskaffet ham et agtet Navn i vor historiske Literatur.

Serenissime ac potentissime Rex
Domine clementissime.

Vestræ regiæ majestatis nova beneficia me denuó ad gratias supplicíter agendum incitant. Et quamvis ingenue confitear, me multo esse inferiorem, quam ut solvere possim clementissimo Regi meo, tenui gratiorum actione, tamen præterire nolui, humilibus literis, gratissimum meum affectum indicare. Tempore præsenti admonet me debitæ atque summissæ gratitudinis vestræ regiæ majestatis singularis gratia et clementia, quod Rex serenissimus, ex liberalitate sua regia, dignatus fuerit, mihi novas vestes largiri. Aliquot diebus abhinc, Prorex Ulfeldius famulum suum ad me misit, qui mihi lætum nuncium adferret de vestibus novis, quæ mihi jussu clementissimi Regis mei conficerentur. Ego humilimus admiratus sum hoc regiæ majestatis vestræ inexpectatum beneficium, et statim cogitavi, quomodo literis quibusdam summissum animum meum declararem. Nunquam desinam, clementissime Rex, Deo summo Regi intimis precationibus suppicare, ut diutissime conservet regiam majestatem vestam sanam et incolumem, in nominis sui gloriam, harum regionum borealium et totius ecclesiæ præsidium ac defensionem, et in meum et aliorum patrocinium. Scripsi Hafniæ 1 Martii Anno 1641.

Sereniss. regiæ Maj. vestræ
Subjectissimus
Uldaricus Christianus Güldenlöve.

Biographiske Efterretninger
om
Familien Schlegel,
saavidt den har levet og lever i den danske Stat.

Af Etatsraad **Fr. Thaarup.**

(Med en Stamtavle.)

Faderen til de her til Landet først indkomne to berømte Brødre, den øverst paa Stamtavlen Anførte, nedstammede fra en Familie, der, forud erkjendt for adelig, i Aaret 1651 blev af den tydske Keiser **Ferdinand den Tredie** tillige optagen i den ungarske Adel, med Tilnavnet **v. Gottleben**, med nogen Forandring i det forhen havte Vaaben. Bemeldte Tilnavn blev dog ikke benyttet af den Green af den Schlegelske Slægt, hvorfra vore Schlegeler nedstamme.[1]

I. **Johan Elias Schlegel**[2] hørte til de Mænd, der skyldes den skjønne Literaturs første Opblomstring i Tydskland. Født i Meissen d. 28de Jan. 1718 nød han indtil sit 15de Aar privat Undervisning dels i Faderens, dels i Bedstefaderens Huus. Allerede i sit 12te Aar skrev han taalelige tydske Vers. Efter at have gjort nogen Fremgang i de saakaldte Skolevidens-

---

¹) Noget om Slægtens tidligere Historie haves i Samlingen af Joh. Elias Schlegels Værker, 5te Del VII—VIII. Man finder og i det Zedlerske store Universal-Lexikon 35te Bind (1743) nogle Notitser over Schlegeler, som en ældgammel adelig Slægt, der har udbredt sig i Fyrstendømmet Anhalt, i Meissen, Thüringen og flere Egne. ²) Hans Levnet, forfattet af Broderen **Joh. H. Schlegel**, læstes i 5te Bind af nysmeldte Samling, ligesom og særskilte Aftryk bleve tagne. Iøvrigt see om ham i **Schmidt's** Nekrolog I. 251—266, — **Meisters** Charakteristik I. 231—261, — **Jördens** Lexikon IV. 497—521, — **Hjorts** Haandbog i den tydske Literatur S. 83—85.

skaber kom han til den churfachsiske Landskole Pforte, en med Klostergods grundlagt Stiftelse, der havde megen Anseelse. Hans Fader, som under mangfoldige Kaldsforretninger og tunge Sorger øvede stor Arbejdsomhed, havde ej kjerere Beskjeftigelse, end den at lede sine Børns Studier. Han forbrede af dem Regnskab over samme, eller Rede og Rigtighed for deres Arbejder, og saadant skete for det meste i latinske Breve. Han tog sig Tid til at besvare dem, ofte i Breve af flere Arks Størrelse, undertiden i hele Afhandlinger; han opgav dem Æmner til Bearbejdelse efter deres Kræfter, og skrev atter over de hjemsendte Prøver gode latinske Bedømmelser, Erindringer og hensigtsmæssig Roes. Faderen var en stor Elsker af Biavl, hvilket gav denne Søn Anledning til 1735 at forfatte en poetisk Oversættelse af 4de Bog af Virgils Digt om Landvæsenet; siden oversatte han horatziske Breve, og 1737 begyndte han en Oversættelse af Xenophons Cyropædi. 1737 skrev han det første af sine Sørgespil, Trojanerinderne, i rimede Alexandriner, og var overhovedet allerede i sin Skoletid idelig sysselsat med Udarbejdelse af digteriske Forsøg; men derhos saa stræng i Kritiken over sine Arbejder, at han hyppigt overstrøg om Morgenen Halvparten af hvad han om Aftenen forud havde skrevet. Sidst i Marts 1739 forlod han Pforte, og drog til Universitetet i Leipzig, for at studere Lovkyndigheden. Han blev bekjendt med Professor **Joh. Chr. Gottsched**, og leverede til dennes „Beiträge zur kritischen Historie der deutschen Sprache, Poesie und Beredsamkeit" nogle poetiske Bidrag. Siden kom han i Forbindelse med **Hagedorn** og ved ham med Züricherne **Bodmer** og **Breitinger**, men Schlegel afholdt sig fra at tage Parti i den trediveaarige Fejde, der blev ført af de to sidstnævnte mod Gottsched. Schlegel dyrkede ogsaa de historiske Videnskaber. 1741 kom hans yngre Broder, **Johan Adolph Schlegel**, ogsaa til Leipzig, saa at de nu studerede sammen, indtil Johan Elias i Sept. 1742 havde fuldendt sin Universitetsbane og vilde søge Levevej. Nu indtraf en Begivenhed, der førte ham til Danmark. En sachsisk Geheime-Krigsraad **v. Spener** havde

nemlig ægtet en Enke efter en Hofraad Schlegel, Farbroder til Elias Schlegel. Spener blev udnævnt til sachsisk Gesandt ved det danske Hof, og tog den unge Schlegel med sig til Kjøbenhavn, som sin Privatsecretair. Nu lagde han sig efter det danske Sprog og den danske Historie. Han var i en Tid af et Par Maaneder kommen saavidt i Sproget, at han godt kunde gjøre sig forstaaelig i samme. Han tog Del i Tidsskriftet „Bremische Beiträge zum Vergnügen des Verstandes und Witzes", og udgav derefter selv et Ugeskrift „der Fremde" fra April 1745 til samme Tid 1746 [1], i hvilket han nedlagde sine Bemærkninger over danske Sæder, Danmarks Historie, Sprog etc. De Numere af samme, hvori han skrev om ældre og nyere danske Digtere, vise, at han havde gjennemstuderet dem. Dette Ugeskrift blev gunstigt optaget saavel i Danmark, som i Tydskland.

Den lærde og tjenstagtige Professor **Joh. Peter Anchersen** tjente ham med Laan fra sin Bogsamling, ligesom og Videnskabsmanden, den russiske Minister Baron v. **Korff**, som i denne Tid begyndte at samle til sit store og udsøgte Bibliothek, der siden gik til Rusland, gav ham Adgang til samme; fremdeles blev lige Adgang aabnet ham til Gehejmeraad og Statsminister **Berkentins** især for de historiske Videnskaber vigtige Bogsamling, ja, da Schlegel siden kom til Sorø, lod Berkentin hele Kister af Bøger gaae did, til hans Brug.

I Aaret 1746 begyndte han sit Sørgespil „Kanut" (efter Saxo) [2] og skrev tillige nogle Lystspil for den danske Skueplads. Hans historiske Studier skaffede ham Bekjendtskab med den lærde

---

[1]) Om Anledningen til, at dette Ugeblad ophørte, see Engelstofts Annaler 1806 S. 292—93. — I hans Levnet staaer: „Es gehört schon viel zu einem Bande, wenn man im Ernst die Pflicht auf sich nimmt, die Welt mit lauter reifen Früchten seines eignen Nachdenkens zu unterhalten." See fremdeles: „Nyt Aftenblad 1826 S. 99—103, hvor der findes Oversættelse af et i Ugebladet optaget Stykke imod **Erik Pontoppidan** — samt Nr. 14. [2]) Oversat — men slet — paa Dansk af **Jac. Graah**. 1747.

Gram; og hans dramatiske Arbejder bragte ham i Forbindelse med Holberg, som ogsaa agtede hans Studium af det danske Sprog og den danske Historie.

Da nu det Sorøeske Akademi i Aaret 1747 var sat i Virksomhed paany, fæstede flere indflydelsesrige Mænd deres Opmærksomhed paa Schlegel, som en Mand, der væsentligen kunde bidrage til at bringe Akademiet i Flor. Dog nævnes ved Lærerposternes første Besættelse Schlegel ej blandt de Valgte, og 1747 aabnede sig en god Udsigt for ham i det sachsiske Hofs Tjeneste, da han udnævntes til Gesandtskabs-Secretair. Men i det følgende Aar (1748) bragte Ministrene **Berkentin** og **Ad. Gotl. Moltke** hans Ansættelse ved Sorø i Forslag, og han blev da udnævnt til overordentlig Professor ved bemeldte Akademi, for at læse over den nyeste Historie, Statsretten og Handelsfaget; ogsaa fik han Opsigt over Akademiets lille Bibliothek. Den sachsiske Regjering tillod ham at modtage denne Post. Endnu førend han tiltraadte den, ægteviedes han i Kjøbenhavn d. 26de April 1748 med **Johanne Sophie Niordt**, en Nærbeslægtet af Gesandtens Hustru.

Med Nidkjerhed opfyldte han sine Kaldspligter, læste endog over de skjønne Videnskaber, og stiftede for disses Skyld et Øvelses-Selskab. Hans strænge Arbejdsomhed nedbrød hans Sundhed, der ikke var den bedste; og han blev angreben af en hidsig Sygdom, som bortrev ham den 13de August 1749. Hans Enke overlevede ham indtil 22 Mai 1774, da hun døde, 44 Aar gammel. Begge ligge begravede i Sorø Akademies Kirke, hvor en Tavle af hvidt Marmor med Indskrift [1] betegner deres Hvilested.

Kort før sin Død havde han ladet trykke, som Prøve paa hans Grandskning i den danske Historie: Conjectura pro conciliunda veterum Danorum historia cum Germanorum rebus gestis. 4to.

---

[1]) See det Sorøiske Program 1836: „Beskrivelse af Mindesmærker i Sorø Akademies Kirke" S. 51.

En Samling af hans Skrifter udgav Broderen **Johan Henrik Schlegel** i 5 Bind 1761—1770 [1]. Foruden hans dramatiske Arbejder indeholder Samlingen poetiske Epistler og andre Digte, nogle prosaiske Udarbejdelser, hint Ugeskrift: der Fremde (dog med Rettelser og Anmærkninger) m. M.

II. **Johan Heinrich Schlegel** [2], Broder til ovennævnte **Joh. El. Schlegel**, født i Meissen d. 24de Novbr. 1726, erholdt i sin første Ungdom samme omhyggelige Opdragelse og Undervisning, som Broderen, var derpaa 4 Aar i Merseburg hos Morbroderen, Hofraad og Geheime-Arkivar **v. Wilcke**, hvorfra han kom i Fyrsteskolen i Meissen 1739; og efter 6 Aars Ophold der, kom han 1745 til Universitet i Leipzig. Her levede han imellem **Gottschedianere**, hvis Parti dog da var sit Ophør nær, og **Anti-Gottschedianere**, hvilke „i visse Ting syntes ham at gaae for vidt i deres Heftighed", imellem **Wolfianere** og **Crusianere**. I Forbindelse med **Kästner**, der siden blev Professor i Göttingen og Hofraad, og **Schwabe**, siden Professor i Leipzig, oversatte han store Stykker af de tre første Bind af Almindelige Reisekrivelser, af Engelsk i det Tydske. Han dyrkede ogsaa de skjønne Videnskaber, skrev Adskilligt baade i Prosa og Vers, paa Latin og Tydsk (dog utrykt), og havde i **Gellert** en herlig Raadgiver.

1748 blev han Hofmester for Fyens daværende Stiftamtmand Grev **Christian Ranzaus** yngre Sønner, med hvilke han 1758 fulgte til Sorø, og ledede sammesteds deres Studeringer indtil 1760, da de forlode Akademiet. Fra 1750 af

---

[1]) See ellers Literatur-Lexikonnet. [2]) Bidrag til hans Levnet og literaire Virksomhed har han selv givet i Skriftet: Betragtninger over Journaler og lærde Tidender, 1779, 4to. — Om ham som Bibliothekar ved det store kongl. Bibliothek see **Werlauffs** histor. Efterretninger om bemeldte Bibliothek. Iøvrigt om ham i **Meusels** verstorb. Schriftsteller XII. 195—7 — **Jördens** Lexikon IV. 534—537 — **Nyerups** lit. Lexikon.

havde han i den fra hans Pligtsysler tilovers blevne Tid dyrket Historien. Hans Broder Joh. Elias Schl. havde efterladt et ufuldendt Udkast til Hertug Henrik Løves Historie. Dette Arbejde vilde han fuldføre. Han fandt det dertil nødvendigt at eftergrandske Kilderne, nemlig de derhen hørende Scriptores medii ævi, at forbedre Foredraget, og gjøre Sammenligning med det i samme Materie i Aarene 1750—53 udkomne Hovedverk, Origines Gvelficæ. Hans Arbejde blev senere afbrudt, og han var meest sygelig.

Imidlertid havde han fattet Kjærlighed for den danske Historie, hvortil Opmærksomhed og Højagtelse for Grams Arbejder især havde bidraget Meget. Dennes Udgave af Slanges Historie om Christian den 4de var i Aaret 1749 udkommet paa kongelig Bekostning i to Foliobind. Schlegel foretog sig at bearbejde dette historiske Verk for den tydske Literatur; og efter Læsning af en Mængde trykte og utrykte Skrifter og Samlinger om den Tids Historie begyndte han Verkets Udgivelse, med Forkortelser, men ogsaa med vigtige Tilsætninger og Anmærkninger. Den første Del (for Aarene 1588—1596) udkom 1757, den anden (1596—1613) i Aaret 1759. Den tredie Del (1613—1629, eller til Freden med Kejser Ferdinand d. 3die, sluttet i Lybek) udkom ikke førend 1771. Skade er det, at det Øvrige af Christian d. 4des Historie ikke udkom. Texten blev udarbejdet, og til Anmærkningerne blev gjort en Forberedelse.[1]

En Afvexling og Vederqvægelse fandt Schlegel i det, han i tidligere Dage havde syslet med, nemlig digteriske Arbejder. Han udgav fem engelske Tragedier af Thomson og en af Young i tydske Vers: De udkom i tre Octavbind, under forskjellige Titler, Sophonisbe 1758, Agamemnon und Coriolan 1760, og Trauerspiele aus dem Englischen 1764. De Timer, han anvendte paa disse sex Stykker, regnede han blandt de fornøjeligste i sit Liv. „De fleste Vers ere gjorte i Skoven, efterat

[1]) Saa siger Schlegel i „Betragtninger over Journaler“ etc. S. 70.

han, ved Studering hjemme, vel var gjennemtrængt af Originalens Skjønheder. Den Art af Vers, han valgte, riimfrie, femføddede, af ti og elleve Stavelser, var den Tid endnu ikke i Brug i tydske Tragedier, og han har skrevet en liden Afhandling om hvad det tydske Sprogs Genius syntes ham at udfordre, i Hensigt til Velklang, Cæsur og Afvexling, i Fortalen til „Sophonisbe." Hans Arbejde ved disse sex Tragedier bestod dog ikke blot i poetisk Oversættelse, men han forbandt dermed kritiske og historiske Afhandlinger. Saaledes staaer ved Sophonisbe en Afhandling om Numidien, og en anden, hvori han sammenlignede Thomson's, Corneilles, Lee's og Lohenstein's Sophonisbe; ved Coriolan staaer et anseeligt Stykke af Dionysius fra Halikarnas, hvilket Schlegel havde under sit Ophold i Sorø oversat af det Græske; ved Agamemnon omhandlede han Æschyli og Senecas Tragedier af samme Navn. Paa andre Steder gik han ind i den engelske og italienske Historie i Middelalderen.

Da Schlegels Hofmesterpost hos de unge Ranzauer, og dermed hans Ophold i Sorø, ophørte 1760, overgik han i Statens Tjeneste; og blev først udnævnt til Secretair i det kongl. danske Cancelli, der egentlig kun var en ham tillagt Titel, men endnu i samme Aar i Septbr. blev han udnævnt til Prof. Philos. ved Kjøbenhavns Universitet. Ved Aarets Slutning anmeldte han Forelæsninger i Historien og i de skjønne Videnskaber, ved et Program de difficultatibus in historica veritate indaganda [1], og havde mange Tilhørere. Af hans Arbejder fra de nærmest paafølgende Aar bemærkes: Udgaven af hans Broders Joh. El. Schlegels samlede Verker, hvorom ovenfor, hans Skildring af Danmarks Historie fra den ældste historiske Tid indtil Aar 1523, skrevet af Venskab for Cramer, til dennes Fortsættelse af Bossuet, trykt 1762, og hans offentlige Tale 1762 paa Reformationsfesten, over det Thema: de optimo reformandi modo, i hvilket lidet Skrift [2] han gav nogle dengang

[1]) Optaget i Act. liter. Univ. Havn. 1778. 4. [2]) Ligeledes sammestedes optaget.

nye Oplysninger om Luther, Carlstadt, Keiser Carl den 5te, og Kong Christian den 2den, hvortil Materialet skyldtes Gram, der havde meddeelt ham det af Arkivet og af nogle her værende Brevskaber.

1763 udkom hans Afhandling om det danske Sprogs Fordele og Mangler i Sammenligning med det tydske og franske Sprog. Den var skrevet som Svar paa et af en Patriot opgivet Prisspørgsmaal over dette Æmne, men erholdt ikke Prisen. I Fortalen til tvende Afhandlinger over nogle andre af samme Patriot udsatte Prisopgaver, som bleve belønnede og derefter udgivne [1], sige Skriftdommerne, at de i denne have fundet adskillige Anmærkninger, som bevidnede en lærd og sindrig Forfatters Indsigt; men „det maatte være den synderligste Fuldkommenhed, som kunde berettige os til at krone een Afhandling"; og flere end denne vare ikke indgivne over benævnte Spørgmaal. I Afhandlingens Anmeldelse i lærde Tid. [2] bemærkes, „at Kjendere ville uden al Tvivl ikke savne en kort, dog vel anlagt og forfattet Plan, og et godt Hjelpemiddel for den, der havde Lyst at gaae videre i denne Materie, som er uudtømmelig, og om hvilken Forfatteren med Tiden selv haaber at sige noget mere, i Henseende til dens nyttigste og mærkværdigste Poster". Dette skete dog ikke.

I samme Aar 1763 blev Schlegel udnævnt af „Selskabet til de skjønne Videnskabers og Smagens Udbredelse" til dets „bestandige Secretair", og nu fik dette Selskab, som var stiftet 1759, efter Plan af Tyge Rothe [3], men fra hvilket intet

---

[1]) Prisskrifter, efter en Patriots Indbydelse i Aaret 1761, trykte i Sorø 1763. [2]) Nemlig i Nr. 36 og 37 for 1763, hvor Afhandlingens Indhold udførligt er foredraget. Nogle Anmærkninger om den bleve givne i de „Sorøiske Samlinger", 2det Stykke S. 112—137. Den blev oversat paa Tydsk af G. B. Funck, trykt i Schleswig 1764, og rec. i Lorck's Nachr. III. 174—189. [3]) Planen blev indrykket i Tidenderne, saasom Adresseavisen f. A. Nr. 55; ogsaa i Udtog i Lærde Efterr. 1759 Nr. 50, 13de Decbr. Den læses ogsaa i Rahbeks og Nyerups Bidrag til den danske Digtekunsts Historie IV. S. 474—479.

siden 1761 var hørt, en fornyet og vedligeholdt Virksomhed. En Protokol over de Forhandlinger, som i Selskabet foretoges, blev af ham begyndt d. 14de April 1763 [1] og fortsat til hans Død. Det blev i samme bemærket, at Selskabet [2] „ved ny Prøver af

---

Efter Planen vilde Selskabet aarligen udsætte to Priser, den ene af 50 Rdlrs. Værdi for det bedste danske Digt, den anden af 40 Rdlrs. Værdi for den bedste danske Afhandling i ubunden Stil, begge over opgivne Æmner. Selskabet vilde og paatage sig „at befordre til Trykken et vist Antal af danske Udarbejdninger, der høre til Smagen og de skjønne Videnskaber." Man lovede Forfatterne alt det, der udkom af deres Værkers solgte Exemplarer, ved hvert Aars Slutning; Boghandler Ackermann ved Vaisenhuset fik Forhandlings-Kommissionen, og den kongel. Kasse udredede Udgifterne.

[1]) I denne Protokol nævnes paa første Side Selskabets da værende Medlemmer saaledes: „Etatsraad **B. W. Lüxdorff**, Etatsraad **Adolph Goth. Carstens**, Justitsraad **Georg Nielsen**, Hofprædiker **Joh. Andr. Cramer**, Professor **J. Sch. Sneedorff**, Professor og Navigationsdirecteur **Christian Carl Lous**, Slotsprædiker **Abr. Benjamin Poulsen**, Hofskriver **Fr. Ad. Müller**. Fremdeles benævnes sammesteds de, som siden ved Valg bleve optagne, nemlig: **Hans Schiermann** 14de April 1763, **P. C. Stenersen**, Sognepræst i Udby, 14de April 1763, **Joh. Jak. Lund**, Sognepræst i Stubbekjøbing, 16de Septbr. 1763, **Chr. Br. Tullin** 22de Aug. 1764, **Ove Guldberg** 23de Jan. 1766, **Jakob Baden** 18de Febr. 1767, **Peter Fr. Suhm** 5te Septbr. 1772. **Tyge Rothe** seer man saaledes ikke her anført. Protokollen har ellers to Steder nævnet ham. Saaledes anføres S. 46: „Da Hr. Justitsraad **Rothe** havde beviist sin Tilbøjelighed at bivaane igjen Selskabets Forsamlinger, som en af dets ældste Medlemmer, saa blev i denne Anledning ansat en Forsamling Torsdagen d. 24de Oktbr. 1771 Kl. 5. Alle Medlemmer vare allerede inviterede, men formedelst at Hr. Justitsraad **Rothe** paakom en fornøden Rejse til Hirschholm, blev denne Forsamling udsat." — S. 78. I April 1778, da en Portefeuille med Nøgle og et Cirkulair blev sendt Rothe, i Anledning af hans før gjorte Ønske, om at tage Sæde som Selskabets ordentlige Medlem, erklærede han i en Billet, „at han vel takkede for Tilbudet, men var ikke sindet at modtage samme". [2]) Addr. Av. 1763 Nr. 49; den Berlingske Nr. 37 — og i Udtog i Lærde Efterr. 1763 Nr. 19 S. 156. Hine to Præmier af 50 og 40 Rdlrs. Værdi fornyedes, og en

Kongens naadige Forsorg var bleven opmuntret til at igjentage sine Forsamlinger". Selskabet var nemlig ved kongl. Resolution tillagt af den kongel. Particulairkasse en aarlig Sum af 400 Rdlr. fra 1ste April s. A. Schlegel fik meget Arbejde for Selskabet, hvis kortfattede Historie, i de 17 Aar, han virkede for samme, altsaa hidhører. — En Instruktion for ham som Sekretair blev i Mødet d. 15de Decbr. 1763 vedtaget, efter hvilken han tillige havde Kasserer-Forretninger; ham blev i Mødet d. 22de Aug. 1764 tillagt en aarlig Sum af 100 Rdlr. — (Senere i Mødet d. 21de Oktbr. 1778 forhøjet ved et Tillæg af 50 Rdlr. formedelst de forøgede Forretninger.)

Man saae nu de Prisskrifter eller andre Afhandlinger, som Selskabet enten selv havde fremkaldt eller og tog sig af, ved dets Sekretairs Omsorg, efterhaanden udgivne paa Selskabets Bekostning, deels i en Samling under Titel: „Forsøg i de skjønne Videnskaber"[1], deels særskilte[2]. Schlegel har i For-

---

tredie Præmie af 30 Rdlr. blev udsat for den bedste Afhandling „over en selv udvalgt moralsk Materie". Kongens Fødselsdag, den 31te Marts, blev bestemt til Dagen, da de vundne Præmier skulle uddeles. Enhver Forfatter skulde — „efter Aftrækkens og de øvrige Omstændigheders Beskaffenhed høste Frugten af sit Arbejde". Selskabet vedtog senere at give 10 Rdlr. for Arket af Original-Poesi, og 6 Rdlr. for Arket af poetisk Oversættelse, eller Original-Prosa, for det, der i Selskabets Skrifter blev optaget; men intet for det, Selskabets virkelige Medlemmer selv leverede. (Beslutning i Mødet 15de Juli 1778. Bekjendtgjørelse d. 17de Aug. s. A.)

[1]) Af denne Samling, som udkom hæfteviis, (to Hæfter udgjorde et Bind) var 1ste Stykke udgivet 1761, førend Schlegels Virksomhed for Selskabet var begyndt. 7de Binds 1ste Stykke udkom 1779. Samme Binds 2det Stykke, hvormed Samlingen sluttedes, udkom ej førend 1783, efter Schlegels Død. [2]) Deriblandt vare endog Skrifter, som egentlig ej henhørte til de skjønne Videnskabers Fag. Saaledes blev i Mødet 13de April 1768 vedtaget, at en Afhandling af Selskabs Medlem **Chr. C. Lous**, Historien af Harrisons Forsøg til Længdens Opfindelse, skulde trykkes paa Selskabets Bekostning. Mag. **Olrog** blev i Mødet 6te Maj 1768 tillagt en Præmie-Medaille i Guld af 40 Rdlrs. Værd for hans „Hellige Taler". Schlegel blev i Mødet 1ste Maj

erindringen til Samlingens 4de Stykke, paa Selskabets Vegne, og med dets Samtykke, fremstillet de Grundregler, det fulgte i sin Virksomhed. Det var „just den raadgivende Kritik", hvoraf det største og kjendeligste Gavn af dets Virksomhed kunde ventes, en „venlig og fortrolig Kritik", der foregik, førend Skrifterne overgaves til offentlig Bedømmelse. Schlegel havde i et lidet leipzigsk Selskab, blandt hvis faa Medlemmer **Gellert**, **Cramer** og **Rabner** vare, og som i sin Tid udgav: Beiträge zum Vergnügen des Verstandes und Witzes" og „Vermischte Schriften" etc., seet det Forbillede, han troede at burde følges. „Nidkjerhed i at give venlige Raad, og Redebonhed at antage dem var hiint Selskabs Grundlov og hvert Medlems bestandige Sindelag. Den taalte Dadel bedst, som meest fortjente Pris."

Vort danske Selskabs Medlemmer arbejdede i samme Aand, og **Carstens** mindes i vor skjønne Literaturs Historie med Agtelse, især formedelst de Raad, han gav ved Conference med Forfatterne, angaaende det, som han eller Selskabet fandt ufuldkomment eller forbedreligt ved deres Arbejder.

Selskabet havde ved Schlegels Død, og efter Opgjørelse i hans Dødsbo en Penge=Beholdning af 994 Rdlr. 91 Sk. som af Enken bleve betalte. Oplaget af Selskabets Skrifter og Forlagsrettigheden overdroges Boghandler Gyldendal, som derfor betalte 400 Rdlr.[1]

1771 tilstaaet en Hjelp af 24 Rdlr. for hvert Stykke eller Hæfte af hans Sammlungen zur dänischen Geschichte etc.; Popes Forsøg over Mennesket, oversat af **Lous** og Oversættelserne af Qvinctilians 10de, 11te og 12te Bog bleve ogsaa paa Selskabets Bekostning udgivne. Forfatterne fik i Almindelighed Halvparten af Oplaget.

[1]) Selskabets Historie fra Schlegels Død vedkommer ikke disse Optegnelser. Kun bemærkes, at i Thaarups Statistik V. 60—62 og 111, samt i Rahbeks Erindringer, ere Bidrag dertil meddelte og at Professor **Jac. Baden**, der fra 1767 havde været Selskabets Medlem, blev i dets Møde d. 20de Nov. 1780 valgt til at være Schlegels Eftermand, som Sekretair (med en Gage af 150 Rdlr.) hvilket han var til sin Død 1804; hvorefter Professor **Torkild Baden** fulgte ham i

Den Yndest, Schlegel nød af Kunstakademiets Præses, Ministeren A. G. Moltke, forskaffede ham, da Reverdil forlod sin Post som Professor i Geometrien ved bemeldte Akademi, Udnævnelse i Reverdils Sted, hvilket skete i Mødet d. 9de April 1766, da han og findes at have underskrevet Eedsformularen. For Letionerne i Geometrien havde han efter Akademiets Regnskaber 50 Rdlr. qvartaliter, som ere udbetalte indtil hans Dødsdag d. 18de Oktbr. 1780.

1770 blev Schlegel ved Bestalling af 28de Septbr. beskikket til succederende kongl. Historiograph, og Bibliothekar ved det store kongl. Bibliothek.

I samme Aar foregik under 19de Novbr. en Forandring med General-Landvæsens-Kollegiet, for hvilket Schlegel ogsaa havde havt Arbejder. Det havde nemlig udsat nogle Prisopgaver, Landvæsenet vedkommende, og overdraget Schlegel at igjennemgaae de indsendte Afhandlinger, omtrent 60 i Tallet, og at give sin Betænkning over dem; og da Priserne vare tilkjendte de Skrifter, der fandtes egnede dertil, overdrog en i bemeldte Kollegiums Sted anordnet General-Landvæsens-Kommission til Schlegel at udgive Prisskrifterne paa kongl. Bekostning. Han havde meget Arbejde hermed, og modtog en Godtgjørelse derfor.

Imidlertid havde han begyndt Udgivelsen af det vigtigste Verk fra hans Haand: De danske Kongers Historie af den oldenborgske Stamme, paa Tydsk, i Folio. Første Deel udkom 1769. Anden Deel otte Aar sildigere, 1777. Forfatteren kom ikke videre frem i Historien end til den lybekske Fred 1629.

---

denne Post. Man har i Øst's Material. til et dansk biographisk Liter. Lexikon Nr. 84. 1836, en Fortegnelse „over de vigtigste Skrifter, hvis Udgivelse Selskabet siden Aaret 1804 har befordret, eller paaskjønnet." Fremdeles bemærkes, at de 400 Rdlr., som udbetaltes Selskabet fra 1ste April 1763 aarligen af den kongl. Kasse, ifølge et ved kongl. Resol. af 14de Jan. 1791 bestemt Afdrag af 6 pCt. i forskjellige af Finantskassens Udgifter, nedsattes til 376 Rdlr., som er den Sum, Selskabet fra den Tid har faaet aarligen. I Budgettet for 1841 ere ogsaa 376 Rbd. bestemte til denne Anvendelse.

Under Udarbejdelsen af dette Værk foranledigedes han ved det Bekjendtskab, han gjorde med mange vigtige Aktstykker, samt ved Undersøgelser over enkelte historiske Gjenstande, til at udgive „Sammlungen zur dänischen Geschichte, Münzkenntniß, Oeconomie und Sprache", som i Aarene 1771—76 udkom hefteviis i to Bind, med Kobbere. De optagne Aktstykker ere forsynede med Indledninger og oplysende Anmærkninger, og Samlingerne angaae for største Deel Christian den 4des Tid, fordi Schlegel da bestandig havde under Arbejde denne Konges Historie til 2den Deel af den oldenborgske Stammes Historie.

1772 forfattede han en Plan til et typographisk Selskabs Oprettelse. Planen [1], hvori Agent Holck benævnes som den Mand, der havde givet den første Idee til samme, var underskrevet af P. F. Suhm, O. Guldberg, G. C. Oeder, J. B. Dons, B. Riisbrigh, J. C. Schønheider, H. Holck, F. C. Trant, J. H. Schlegel og A. Kall, og gik ud paa at befordre gode danske Skrifters Udgivelse og Affætning, saaledes at de, der indgik som Interessenter i Selskabet, tegnede sig enten for Aktier til 20 Rdlr. eller Portioner à 4 Rdlr., og derfor modtoge Renter, betalbare i de udgivne Bøger, imod en ringere Betaling end den, der ellers i Boghandelen blev sat paa disse Bøger. Schlegel blev Forstander for den Afdeling af Interessenterne, der tegnede sig for Aktier, Prof. A. Kall for den, der tegnede sig for Portioner. De andre benævnte Mænd udgjorde Selskabets Direktion. Schlegel fik for dette Selskab meget Arbeide med Brevvexling og Udgivelsen af de Skrifter, der af Selskabet bleve bekostede, som og med Regnskabsførelsen.

I Oktbr. 1772 blev Schlegel — tilligemed flere af Kjøbenhavns Universitets Professorer og andre Landets Lærde — optagen til Medlem af det kongl. norske Videnskabernes Selskab. [2]

---

[1]) Den i Maj 1772 udgivne Plan er indført i Lærde Tid. 1772 Nr. 26, S. 401—8. Schlegel udviklede selv i sit Skrift: Betragtninger etc. S. 91 o. f. hvad han for dette Selskab havde virket. [2]) K. L. Eft. 1772 S. 861.

1773 gjorde han for sin Sundheds Skyld en Rejse til Pyrmont, og besøgte da tillige Göttingen og flere mærkværdige Steder i Omegnen. Han var omtrent ved denne Tid bleven Medlem af det historiske Institut i Göttingen. 1774 fik han virkelig Justitsraads-Titel.

1776 afstod Etatsraad og Professor **Møllmann** ham, med kongelig Stadfæstelse, den Forretning at examinere i Geographi og Historie. Han udgav nu det lidet Skrift: „Om historiske Forelæsninger", dateret d. 7de Maj 1776.[1]

Omtrent ved den Tid var han bleven Medlem af det kongl. danske Videnskabernes Selskab. I samme oplæste han d. 15de Novbr. 1776: „Betragtninger over danske Landkaart fra de ældste Tider indtil de nyere."[2]

Fra Aaret 1775 arbejdede han paa og for det store kongelige Bibliothek. Han var nemlig 1770, som ovenfor bemærket, givet Succession efter **Møllmann** som Bibliothekar ved bemeldte vigtige Bibliothek, og som Historiograph; men **Møllmann**, der som bekjendt saa slet røgtede sit Kalds Pligter i disse Poster, viste ham saa liden Opmærksomhed, at han først efter en speciel Ansøgning af 2den Febr. 1775 fik nærmere Adgang til Bibliotheket, og selv da var ham, efter hans egen Yttring „vel den partikulaire Brug af Bibliotheket forundt, men Opsynet over samme endnu ej anbetroet". Under 27de Maj 1775 var en Kommission nedsat angaaende Bibliothekets Bedste. Ved Møllmanns Død d. 25de Juli 1778 blev Schlegel virkelig Bibliothekar og Historiograph med en Lønning af 500 Rdlr. for begge Poster. Han skyldte sig selv ikke at modtage Bibliotheket, med tilhørende Manuskripter og Kobberstik, uden formelig Overlevering, hvortil under 12te August 1778 blev udnævnt en Kommission, be-

---

1) Udtog af samme i Lærde Efterr. 1776 Nr. 39 S. 614—617.
2) Afhandlingen, som blev trykt i Selskabets Skrifter XII. S. 51—64, blev ej fuldført. Den sidste Kaart-Udgiver, Schlegel her nævnte, var **Wilhelm Blauw**.

staaende af **Luxdorf**, **Suhm**, **Schøning** og **Joh. Reinhold Grube**, og som siden Andre tiltraadte.

Schlegels Virksomhed for Bibliotheket maatte ved hans Sammentræden med denne Kommission begynde med de trættende, men høist nødvendige Arbejder, for at faae den store Uorden, som havde fundet Sted, rettet, og han oplevede ikke den Tid, da Bibliotheket formeligen kunde overleveres ham. Næsten 5 Aar forløb, inden Kommissionen sluttede sine Arbejder, og Schlegel døde, forinden den (under 27de Novbr. 1783) kunde til Kongen afgive Beretningen om sine Arbejder.

Imidlertid havde Schlegel i Aaret 1779 i de 5 Sommermaaneder foretaget en Rejse til Tydskland paa kongelig Bekostning, deels for at besee de vigtigste Bibliotheker, deels for at indsamle praktiske Kundskaber om Haandskrifternes Bedømmelse, Kobberstykker etc., som han kunde behøve i sin nye Stilling.

Efter sin Hjemkomst udarbejdede han en udførlig Forestilling om Bibliothekets Indretning, dateret 4de Febr. 1780. Endeel af de deri fremsatte Forslag bleve i den følgende Tid udførte, og deriblandt Anlægget af et særskilt nordisk Bibliothek. Ideen om et saadant er først given i hin Forestilling.

At han blev kongelig Historiograph [1] var mere en Hæderstitel og Erkjendelse af hans historiske Arbejders Værd, end et Embede, der paalagde ham andre Forpligtelser, end den, frem-

---

1) I Skriftet: „**Anders Sørensen Wedel** om den danske Krønike at beskrive, forfattet 1581, udgivet 1787, da **Peter Fr. Suhm** blev kongelig Historiograph, med Tillæg af Udgiveren, **Rasmus Nyerup**", 100 S. 8, anføres i Tillægget en Række af dem, der have været Historiographer, ialt 20. Dette lidet Skrift blev recenseret i Liter. Tid. 1787 Nr. 34, og Nyerup skrev derefter „Brev til **Joh. Fr. W. Schlegel** i Berlin, trykt for at være som Tilgivt til Afhandlingen om de kongelige Historiographer", 1787 (Schultz) 16 S. 8. Deri berigtiges en indløben Feil i Afhandlingen, og iøvrigt vises, i hvor slet Tilstand **Møllmann** havde holdt Bibliotheket. Efter **Suhms** Død 1798 var der ingen kongelig Historiograph, førend **Ove Malling** blev udnævnt dertil, og han har hidtil ingen Efterfølger faaet.

deles at dyrke et Videnskabsfag, der allerede nu i flere Aar havde været Gjenstanden for hans Studier.

1780 blev han Medlem af det antiqvariske Selskab i London, men døde endnu samme Aar d. 18de Octbr. Suhm skrev et Epitaphium over ham, der slutter med de Ord: famam non exiguam adeptus, famæ aliorum consulens.

Af hans Skrifter ere de, der vedkomme den danske Historie, især vigtige; og blandt dem maae vi, foruden de ovenfor anførte, endvidere erindre nogle biographiske Arbejder, saasom over Lægen **Jac. Ben. Winsløv**, og Theologen **Peder Holm**. Han havde under sit Ophold i Fyen excerperet den sjeldne Samling af Ligprækener, som bevares i **Karen Brahes** Bibliothek ved Frøkenklosteret i Odense, og en lige Samling, som ejedes af Grev **Ranzau** til Brahesborg; men, som han har bemærket[1], gjelder det ikke om „blot at lade aftrykke Personalier af Ligprækener, hvori der forekommer mange urigtige Ting, men og at sammenligne flere Personalier, som kunne oplyse hinanden, disse atter med hvad der kan øses af andre Kilder, og saa at bringe det altsammen i en biographisk Stil". Som en Prøve af dette Slags udarbejdede han **Ove Gjeddes** Levnet, trykt i ovennævnte Samlinger.

Hans Skrift: "Observationes crit. et hist. in Cornelium" 1778, er en Disputats, han skrev og udgav som Professor i det philosophiske Fakultet, pro loco. Skriftet fik i „Kritisk Tilskuer" en skarp Bedømmer, der tillige recenserede i samme kritiske Tidsskrift Schlegels den oldenborgske Stammes Historie, 2den Deel. Schlegel — som fandt sig haardt krænket ved disse Recensioner, og som med en sygelig Ømfindtlighed betragtede de gjorte Bemærkninger og den brugte Tone, — udgav mod Recensenten, som han kaldte „en skjult og uforskyldt Uven", sit Forsvar i det ovennævnte Skrift: „Betragtninger over Journaler" etc., det sidste trykte Skrift fra hans Haand. Da dette hans Forsvar

---

[1]) I hans ovennævnte „Bemærkninger om Journaler".

var udkommet og han trængte til Adspredelser, foretog han sig den Rejse, som ovenfor blev omtalt.

III. **Joh. Fred. Wilh. Schlegel**[1] er født d. 4de Oktbr. 1765 i Kjøbenhavn, hvor Faderen, nysnævnte af vor Literatur fortjente **Joh. Heinr. Schlegel**, da levede. Sønnen blev opkaldt efter sin Morfader. Faderen underviste ham selv med største Omhyggelighed indtil sine sidste Levedage i de gamle Sprog og i de forskjellige Videnskaber, der passede sig for hans Alder. Især gjorde han ved denne Vejledning gode Fremskridt i Historien. Han havde den Fordel at lære Tydsk og Fransk tilligemed Modersmaalet, uden synderlig Anstrængelse, da Faderen stedse talede Tydsk, og Moderen stedse Fransk med ham. Da Faderen i Sommeren 1779 foretog sig en videnskabelig Rejse til de vigtigste Steder i Tydskland, medtog han Sønnen.

I Oktbr. 1780, da han havde fyldt sit 15de Aar, mistede han sin Fader. Moderen saavelsom hans nærmeste Paarørende troede, med Hensyn til den Uddannelse, han allerede havde faaet, at han ikke trængte til mere Vejledning end den, hans Fader kort før sin Død havde sørget for at forskaffe ham, i det han havde antaget to udmærkede Lærere, af hvilke den ene, afdøde Professor **Ole Worm**, der siden, som Rektor i Horsens, vandt et hædret Navn i vor Skolehistorie, repeterede med ham en Time om Dagen de latinske Autorer, som han læste for sig selv, gjennemgik hans latinske Stiløvelser, og underviste ham i det Ebraiske; den anden, **Bindesbøl**, siden Præst i Lidø, gjennemgik

---

[1]) Hans Autobiographi indtil 1790 læses i de i Anledning af Kong Frederik 6tes Formæling 1790 udstedte Acta acad. — Senere skrev han den under 31te Decbr. 1818 for Ordens-Arkivet. I øvrigt see hans Biogr. i N. Nekrolog der Deutschen 1836, 2 B., 936—943. — **J. Kr. Høst's** Erindringer 62, 123, 159, 160. — **Nyerups** Lit. Lexikon. — Jeg har især benyttet hans Selvbiographier, saavidt de gaae, og for endeel med hans egne Ord, men tilføjet meget. — Etatsraad og Geheime-Arkivar **Finn Magnusen** foredrog nogle Mindeord over ham i Oktbr. Mødet 1836 i det kongl. nordiske Oldskrift-Selskab.

i tre Timer ugentligen det Græske med ham. I denne Plan havde Faderen fulgt, hvad der i hans egen og hans Brodres Dannelse var en Hovedregel, at lade Disciplene øve Selvstudium under ypperlige Mænds vejledende Hjælp. En fordelagtig Omstændighed for ham var det, at hans afdøde Fader i Aaret 1778 havde taget i sit Huus den, nogle faa Aar ældre, **Rasmus Nyerup**, som fik fælles Værelse med den unge Schlegel, og behandledes som Medlem af Familien, saa at de to unge haabefulde Studerende her knyttede det nøje Venskab med hinanden, der varede indtil Døden 1829 bortrev Nyerup. Et Udviklingsmiddel for dem begge blev et i Aaret 1781 oprettet lidet literairt Øvelses-Selskab, der samlede sig i Konferentsraad **Rybergs** Gaard, og bestod af flere talentfulde unge Videnskabsdyrkere, hvortil Schlegel, uagtet hans Ungdom, erholdt Adgang tilligemed to andre Jevnaldrende. De skreve Taler og Afhandlinger, snart paa Latin, snart paa Dansk, og opnaaede i denne Kreds ej blot større Færdighed i begge Sprog, men den strænge Kritik, Arbejderne underkastedes, skjærpede tillige de Unges Dømmekraft og æsthetiske Følelse. **Ole Worm**, som var Senior i dette Selskab, blandt hvis andre Medlemmer vare **Christian Hornemann**, **Bunkeflod**, **J. L. Schydtz**, havde her indført sin Discipel Schlegel. Et Udvalg af Selskabet samledes siden i Enkefrue **Schlegels** Huus, og hun leverede Bidrag for deres Underholdninger af et lettere Slags, af hvilke nogle ere trykte[1]. Baade hun og hendes Datter **Ulrikke Eleonore**, da forlovet med **Christian Hornemann**, deltoge i disse Øvelser, og man har Prøver herpaa blandt andet i to Recensioner over det udkomne „Bibliothek for det smukke Kjøn". Men Selskabets Aftenunderholdninger indskrænkede sig dog for en stor Del til Klaverspil, og Læsning af Tidens tydske æsthetiske Nyheder, saasom Asmus, Göthe, Wieland o. fl.[2]

I Aaret 1782, da vor Schlegel endnu ikke havde fyldt sit 17de Aar, blev han af **Worm** dimitteret til Universitetet, og

¹) I Kjøbenhavnske lærde Efterr. 1784, Nr. 37, 40. ²) Mere herom i Nyerups Levnetsløb 1829, S. 19—21.

udstod examen artium med offentlig særdeles Berømmelse. Derefter hørte han Forelæsninger: hos **Risbrigh** og **Obelitz** over den theoretiske og praktiske Philosophi, hos **Geuss** og **Th. Bugge** over den rene og anvendte Mathematik, hos **Kratzenstein** over den experimentale Physik, og underkastede sig i Sommeren 1783 den philosophiske Examen med samme Udmærkelse. Da han allerede til examen artium havde læst af Latin, Græsk og Ebraisk næsten saa meget, som der, efter de da gjeldende Anordninger, udfordredes til den store philologiske Examen, og han af Tilbøjelighed havde, ved flere Verkers Læsning, udvidet sine historiske Kundskaber, saae han sig istand til i Begyndelsen af Aaret 1784 at underkaste sig bemeldte store philologiske Examen; uagtet han ikke havde havt Lejlighed til at høre andre Forelæsninger, end hos Professor **Jakob Baden**, men var dog istand til at erhverve sig en udmærket Charakter hos Enhver af Examinatorerne. Han havde allerede tidlig begyndt at dyrke Lovkyndigheden. Nu kunde han med uafbrudt Iver ofre sig denne Videnskab, og han vandt **Edvard Colbjørnsens** særdeles Yndest. Efter dennes Anbefaling blev han beskikket til Vicedekanus ved det juridiske Bord ved Kommunitets-Ovelserne, hvilken Post, ved Sekretair **Gudenraths** Fratrædelse, var bleven ledig, med alle de Emolumenter, der tilstodes de virkelige Dekaner. Kommunitetets Direktion var hertil saa meget villigere, da den var bleven opmærksom paa Schlegel ved den offentlige Prøve, han som Alumnus kort forhen havde aflagt i Universitetets Patrons, den lærde Prinds **Frederik Christian** af **Augustenborgs** Overværelse.

I Sommeren 1785 underkastede han sig den juridiske Embeds-Examen, og fik ved samme ej alene Charakteren Laud., men endog en offentlig Berømmelse af begge Examinatorerne **Edvard Colbjørnsen** og **L. Nørregaard**. Det paafølgende Aar bestemte han sig til at søge den større videnskabelige Udmærkelse, der ved Studering i Göttingen kunde erhverves, og derefter vilde han besøge flere fremmede Lande. Han fik dertil

nogen Understøttelse af Fondet ad usus publicos. I Göttingen hørte han Pütter over den tydske Statsret, og Rigsprocessen, Schlözer over Politik og Statistik, Beckmann over Finants- Kameral- og Handelsvidenskaber, Økonomi og Technologi, Spittler over den nyere Historie, og nød tillige den Lykke, at nyde saavel disses, iblandt dem især Spittlers, saa og Heynes og Meiners's venskabeligste Omgang. Paa samme Tid studerede nogle engelske Prindser ved det göttingske Universitet. Den værdige General, som var disse Prindsers Gouverneur, fattede Yndest for Schlegel, som derfor blev indlemmet i det lille Antal af Studerende, med hvilke Prindserne tillodes at omgaaes, og som siden jevnlig bleve indbudne til deres Taffel. Man havde da nylig begyndt ved det Göttingske Universitet, hvad siden ogsaa blev indført ved det Kjøbenhavnske Universitet, at udsætte visse Prisspørgsmaale for de Studerende. Da den juridiske Opgave handlede om Borgeres Udvandringsfrihed, et Emne, der interesserede ham, skrev han derover en latinsk Afhandling, og vandt Accessit. Han vilde have vundet Prisen, hvis han ikke havde indskrænket sig til den almindelige Ret, men tillige taget Hensyn paa de tydske Loves Bestemmelser, hvilket skal have været Opgavens Forfatters Mening, men ikke klart var antydet. Han lod sin Afhandling trykke under Titel: **De eo quod justum est circa emigrationem civium. Gött. 1787, 4,** hvilket første videnskabelige trykte Arbejde erhvervede ham flere Lærdes Opmærksomhed[1]. Efter at have bivaanet Universitetets halvhundredeaarige Jubilæum tiltraadte han en Reise til de vigtigste Stæder i Nordtydskland, saasom Brunsvig, Wolfenbüttel, Magdeburg, Berlin, Dresden, Leipzig, Halle, Jena, Weimar, Gotha, Frankfurt ved Mayn, Maynz, Coblentz, Bonn, Düsseldorf, og begav sig derefter over Aachen, Lüttich, Brüssel, Gent og Ostende til England. Paa denne Reise, og især i Berlin og Dresden, hvor han opholdt sig længst, havde han Lejlighed til

---

[1]) Afhandlingen blev rec. i K. l. Eft. 1787 S. 746—8 af Mandix.

at indsamle mange interessante Efterretninger om Landenes indvortes Bestyrelse, og de mærkværdigste Indretninger, ligesom og at blive bekjendt med de mest udmærkede Statsmænd og Videnskabsmænd, der da levede, saasom med v. Herzberg, v. Zetlitz, v. Carus, Fader og Søn, v. Dalberg, siden Churfyrste af Mainz, Chur-Erkekantsler, Fyrst Primas og Storhertug af Frankfurt, v. Struensee, v. Globig, v. Dohm, v. Jacobi, Wieland, Herder, Schiller, Nikolai, Gedike, Biester, Forster, Fader og Søn, Zöllner, Sprengel, og mange flere. I England opholdt han sig i 4 Maaneder, for det meste i London. Han bivaanede jevnlig Parlamentsforhandlingerne, og hørte Englands største da værende Talere, en Pitt, Fox, Bourke, Sheridan; han var Vidne til det saa meget omtvistede Parlamentsvalg for Westminster imellem de to Medbejlere, Admiral Hood og Lord John Townshead og til de Optrin og Debatter, som dette gav Anledning til; i øvrigt bivaanede han jevnligt Retsforhandlingerne, for at blive nøje bekjendt med den engelske Retspleje, forsømte ej heller at besøge det brittiske Museum og de mange Mærkværdigheder denne uhyre Stad frembyder. Hans Rejseplan gik meget videre, men han blev nødt til at afbryde den. Han blev nemlig uventet hjemkaldt til Fædrenelandet, for at konkurrere om to ny oprettede Professorater i Lovkyndigheden, ifølge en Ansøgning, som hans Venner, ham uafvidende, havde indgivet, efter Edvard Colbjørnsens Tilskyndelse. Han havde da heller ønsket, at komme ind i den diplomatiske Bane, eller i alt Fald at erholde et kameralistisk Embede, hvortil han i Udlandet havde søgt at gjøre sig duelig. Ved sin Hjemkomst erfarede han, at det ene af de to Professorater var givet Professor Eggers, og at Valget til det andet skulde tilfalde den, som Censorerne, efter stedfunden Konkurs, tilkjendte det. Det var ham under saadanne Omstændigheder ej behageligt at konkurrere med daværende Prokurator Cold, ifølge det Forhold, hvori han forhen havde staaet til denne Lærde, men han kunde jo ikke, efter hvad der var forefaldet, træde tilbage. Uagtet

der tilstodes Konkurrenterne, som vare tre, Cold, Gudenrath og Schlegel, kun 8 Dage til at udarbejde, over 7 opgivne Themata, de Prøveforelæsninger, der i den paafølgende Uge skulde uafbrudt holdes, og uagtet for Schlegel i Særdeleshed det Uheld mødte, at han maatte skrive ved Siden af en elsket Moders Sygeleje, da hun pludselig var bleven angrebet af en meget farlig Sygdom, lykkedes det ham dog at tilfredsstille Censorerne i den Grad, at de foresloge ham til at blive Professor tilligemed Cold, hvis det maatte behage Kongen endnu at ansætte en extraordinair Professor i Lovkyndigheden. To af bemeldte Prøveforelæsninger lod han siden trykke, den ene, om Grundene til Formindskelse i Straf for Forbrydelser, blev indført i Minerva (1791, April 595) — den anden af den danske Ret, om Maaden at forene Bestemmelserne i Lovens 5—3—22 med 5—6—2, optoges i Astrea (2 D. 1 H.). Som en af de for ham behageligste Virkninger af Konkursen ansaae han det, at daværende Generalprokureur Christian Colbjørnsen, som ikke før havde kjendt ham, skjenkede ham Yndest og Venskab, der siden uforandret vedvarede til Colbjørnsens Død.

Med Hensyn til hin Anbefaling af de ansatte Censorer blev Schlegel i April 1789 beskikket til Adjunkt ved det juridiske Fakultet, og d. 9de Oktbr. s. A., da Professor Eggers havde maattet begjere sig dispenseret for en Tid for sine Embedsforretninger ved Universitetet, til extraordinair Professor.

I Anledning af Universitetets Højtidelighed ved daværende Kronprindses, siden Kong Frederik den 6tes Formæling, disputerede han i Septbr. 1790 for Doktorgraden i Lovkyndigheden, og forsvarede offentlig en Inaugural-Afhandling de discrimine inter possesionem bonæ & malæ fidei, ejusque effectu civili secundum juris romani principia. Derpaa blev han, tilligemed Professor Cold, kreeret til Dct. juris, af deres fælles forrige Lærer Edv. Colbjørnsen.

Da Højesterets Aabning i Marts 1791 forestod, modtog han kongl. Ordre at tage Sæde i Højesteret, som overordentlig

Assessor, fra hvilken Tid af han ofte voterede, naar der ved Forfald eller anden Omstændighed ikke var det fulde Antal af ordentlige Assessorer.

Da Professor **Fr. Sneedorf** i Maj 1791 med kongl. Tilladelse tiltraadte en Udenlandsrejse, paatog Schlegel sig, efter hans Anmodning, tillige hans Fag, det statistiske, hvilket gav ham Anledning til at udgive 1793 den første Del af Danmarks Statistik tilligemed en almindelig Indledning, og siden, det første Hefte af anden Del, men mere udkom ikke. Statistiken fik kort derefter, da **Sneedorf** var død, en anden Professor i Forfatteren af denne Biographi.

1793 d. 17de Maj indgik Schlegel Ægteskab med Frøken **Marie Elisabeth Hellfried**, ældste Datter af afdøde Generalpostdirekteur **Hellfried**.

Cold blev 1794 beskikket til Politimester i Kjøbenhavn, men havde forbeholdt sig Ret til, efter et Aars Forløb, at træde tilbage til sit forrige Embede ved Universitetet, og Schlegel paatog sig at forrette saalænge tillige hans Professorforretninger og derfor at fordoble sine Forelæsningers Antal. Da **Nørregaard** jevnlig ved andre Embedsforretninger hindredes fra at læse, og **v. Obelitz** længe ikke havde fungeret, var Schlegel i denne Tid i Gjerningen den eneste docerende Professor i Lovkyndigheden. I Anledning af den aarlige Reformationsfest 1796 holdt han den sædvanlige Tale, og skrev Indbydelses-Programmet, der handlede om Morgengaves Oprindelse og Rettigheder, efter fremmede, men fornemmelig vore egne, saavel gamle som nye Love. (Afhandlingen blev i en forkortet dansk Oversættelse indrykket i „Astrea" 1 B. 2 H. 168—247.)

Da den almindelige Retslæres Studium er endog vigtigere for os, end i de Lande, hvor den romerske Ret gjelder som subsidiair Ret, og hvor den paa en vis Maade træder i Naturrettens Sted, maatte han ansee det for særdeles tjenligt for Lovkyndighedens unge Dyrkere at behandle Naturretten med større Omhyggelighed, end hidtil var skeet, og at henvende deres

Opmærksomhed paa de nye Anskuelser, som senere Undersøgelser og især den kantiske Philosophi havde foranlediget. Efter i flere Semestre at have foredraget den efter Diktater, udgav han Skriftet: Naturrettens eller den almindelige Retslæres Grundsætninger, 1798, i to Dele (hvoraf en forbedret Udgave udkom 1805).

Da skriftlige juridiske Udarbejdelser bidrage saa meget til at nøde den Studerende til nøjere at eftergrandske vigtige Materier i sin Videnskab, og til at give ham den fornødne og siden i Embedslivet saa vigtige Færdighed i at ordne og fremstille sine Ideer og Forskningers Resultater, og da tillige saadanne Udarbejdelser havde, siden Oktbr. 1788, været fordrede af dem, der vilde underkaste sig den juridiske Embeds-Examen, begyndte han i Aaret 1792 at indføre disse ved Universitetet; de vandt almindeligt Bifald og efterlignedes ved de andre Fakulteter, og Schlegel vedblev dermed i ethvert akademisk Semester.

Han erfarede, at de Studerende jevnligen udelukkende læste de gjengse juridiske Systemer, uden tilbørligen at dyrke Hjælpevidenskaberne, og han aabnede derfor Forelæsninger over den juridiske Encyklopædi, hvormed Methodiken og den fornødne juridiske Literatur forbandtes.

Vore gamle Loves Studium var til den Tid temmelig forsømt. Han foredrog derfor nu fra Tid til anden Lovhistorien saaledes, at den indvortes i visse Perioder forbandtes med den udvortes; og dette antog han at være saa meget mere tjenligt, som han ansaae dette Studium „for den bedste Modgift mod den om sig gribende aprioriske Behandling af de gjeldende Love, hvorved de af Forfædrene igjennem Aarhundreder nedarvede Retsbegreber vilkaarligen forandres“.

Fremdeles holdt han de sædvanlige Forelæsninger over den danske og romerske Rets forskjellige Dele.

1797 paa en Tid, da der savnedes et Tidsskrift, som udelukkende beskjeftigede sig med Lovkyndighedens Theori, begyndte han at udgive et saadant, under Titel: „Astrea“, hvorved han

understøttedes med interessante Bidrag af **Christian Colbjørnsen**, af daværende Højesterets-Sekretair, siden Kammeradvokat **J. M. Schønheider**, af Højesteretsassessor og derefter Bankdirekteur **P. Møller**, af Professor Dr. **M. H. Bornemann**, af Sekretair og Adjunkt ved det juridiske Fakultet **Carl Joh. Møller** o. Fl. Af dette Tidsskrift udkom fem Bind, det sidste 1805, da andre literaire Beskjeftigelser bestemte ham til at afbryde dette Arbejde.

1797 skrev Schlegel om Trykkefriheden. „Da Misbrugen — siger han — af Trykkefriheden havde under den franske Revolution taget Overhaand, og selv de mildeste Straffedomme imod saadanne Misbrug jevnlig fortolkedes, som ligesaa mange Krænkelser af Menneskehedens Fordring paa fuld Meningsfrihed, foranledigedes jeg, ved **Birkners** Skrift om Trykkefriheden og dens Love, der vakte stor Sensation, at skrive imod samme, tilligemed et Forsøg paa at bestemme Grændseskjellet imellem Trykkefrihed og Trykkefrækhed.[1] Var jeg end ikke saa heldig at overbevise de Lidenskabelige om, at Skrivefrihedens virkelige Misbrug, hvad enten Staten, Religionen, eller Private angribes, bør hemmes ved forholdsmæssige Straffe, saa tør jeg dog smigre mig med, at de Bedresindede befæstedes i deres Overbevisning om, at Straffeløshed gjør Pressen til et Redskab for Parti-Aand og blinde Lidenskaber, og tilintetgjør al sand Meningsfrihed. Da Striden siden udartede til Personligheder, taug jeg."

Strax efter at det skandinaviske Literatur-Selskab i Aaret 1797 var stiftet, blev han dets Medlem, og dets Skrifter fik siden nogle gode Afhandlinger fra hans Haand.

I Aaret 1799 skrev han en Afhandling, i Anledning af den bekjendte engelske Amiralitetsrets-Dom, affagt af Sir **William Scott** d. 11te Juni s. A., hvorved en af Krigsskibe eskorteret betydelig svensk Konvoj blev kondemneret, fordi den svenske

---

[1]) Afhandlingen blev indrykket i „Astreas" 1ste Binds 4de Hefte.

Konvojchef havde truet med Modstand, uden dog virkelig at tillade sig den. Da Danmark under Krigen ligesaa vel lod sine Handelsskibe konvojere, og samme Ordre var given af den danske Regjering til de danske Konvojchefer, ikke at tilstede, at Konvojen blev visiteret enten af Kapere eller af de krigførende Magters Krigsskibe, saa forudsaae man, at Dommen i paakommende Tilfælde vilde blive taget til Følge ogsaa imod os, og at det altsaa var ligesaa vigtigt for os, som for de Svenske, at de Grundsætninger, der i Amiralitets-Dommen forsvaredes, bleve underkastede en frimodig Prøvelse. Afhandlingen udkom først paa Dansk i Begyndelsen af Aaret 1800, saavel særskilt, som i Astrea, derefter i en fransk Oversættelse, udarbejdet under Forfatterens specielle Tilsyn, og forsynet med et Tillæg. Exemplarer forsendtes baade til England og til andre fremmede Lande. I England gjorde Skriftet strax stor Opsigt; to engelske Oversættelser udkom næsten paa een Tid, (den ene af Konsul **J. Wolf**, efter den danske Original, den anden efter den franske Oversættelse). Det blev Gjenstand for levende Parlaments-Debatter; en stor Del Pamphlets kom ud derimod. Endog en af Britanniens berømteste Statsmænd, daværende Statssekretair Lord **Granville**, viste Afhandlingen den Opmærksomhed at skrive imod samme, under Navnet **Sulpicius**; hans Modskrift har Titel af **Letters of Sulpicius.** En Advokat **Dr. Alexander Croke**, der havde udgivet: **Remarks on Mr. Schlegel's work upon the visitation of neutral vessels, under Convoy.** London 1801, fik, til Belønning for samme, Overdommer-Embedet i Canada. En anden Advokat Mr. **Robert Ward** udgav Skriftet: **a treatise of the relative rights and duties of belligerant and neutral powers in maritime affairs, in which the principles of armed neutrality and the opinion of *Hubner* and *Schlegel* are fully discussed. London 1801,** i hvilket, efter Schlegels Skjønnende, Emnet grundigere var behandlet.

Den svenske Regjering ansaae Schlegels Skrift som meget fordelagtigt for deres Reklamationer, og Forfatteren modtog

igjennem den daværende svenske Gesandt ved det danske Hof, Baron v. Oxenstjerna, en smuk Guldbaase fra Kong Gustav Adolph, og en meget smigrende Skrivelse fra Ministeren for de udenlandske Sager, Baron Ehrenheim.

Den Lykke, Skriftet havde gjort, bevægede nogle af de vigtigste Handelshuse til at søge Schlegels Raad, og forlange hans Betænkninger over adskillige vigtige Prissager, der da deels svævede ved Amiralitets-Retten, eller vare indankede til de Lords of appeal, hvilke Betænkninger maatte tjene de engelske Sagførere ved deres Sagførelse.

I Aaret 1800, da Professor Nørregaard blev fritaget for at holde Forelæsninger, blev, ifølge kongel. Resolution af 17de Septbr., Schlegel beskikket til Professor ordin., samt Assessor og Referendar i Konsistoriet (Referendarens Post blev da først oprettet), med en Lønning af 1000 Rdlr. Han havde i en Række af Aar ikkun havt 400 Rdlr., der i de sidste Aar var forøget til 800 Rdlr. Kort derefter blev han valgt til Medlem af den bestandige, da først oprettede, Bibliothek-Kommission, der har Bestyrelsen af Universitets-Bibliotheket, og specielt Tilsyn med Bibliothekaren og Bibliothekets Betjente. I denne Egenskab medvirkede han til, at Bibliotheket stedse forsynedes med de bedste Skrifter, og selv under Krigens Løb understøttedes med de fornødne Fonds til Bøgers Indkjøb.

Ved kongel. Resolution af 26de Septbr. 1800 udnævntes han til Medlem af den da nedsatte Kommission, der blev overdraget at forfatte Udkast til de Grundsætninger, paa hvilke Kriminal-Loven bør være bygget, m. M. I denne Egenskab udarbejdede han en Betænkning over de Hovedspørgsmaal, der vare Gjenstand for Kommissionens Undersøgelser, hvilken Betænkning medfulgte som Bilag til den af Kommissionen i Begyndelsen af Aaret 1803 afgivne Forestilling.[1]

---

[1]) Om bemeldte Kommission see Koll. Tid. 1800 S. 624—5. Jvf. Thaarups Stat, III. S. 160.

1801 i Maj blev han tilligemed den daværende Justitsraad (han døde i Aaret 1813 som Konferentsraad) Christian Knudsen, beskikket til Deputeret i det kongel. danske Kancellie og Chef for det geistlige Departement, hvorunder Universitetet og de lærde Skoler da vare henlagte, men da Universitetets Patron attraaede en Forandring i den juridiske Studieplan, og til dens Udarbejdelse og første Organisation ønskede at benytte Schlegel, blev hans virkelige Indtrædelse i Kancelliet udsat for det første i et Aar, og derefter fremdeles i et Aar, hvorpaa han, ifølge daværende Kronprinds Frederiks egen naadigste Opfordring, grundet paa, at Schlegel ikke vel kunde undværes fra Universitetet, frasagde sig Kaldet til Kancelliposten, og erholdt et Tillæg af 1100 Rdlr. til den Lønning, han havde, ligesom han og ved denne Lejlighed blev under 15de April 1803 udnævnt til virkelig Etatsraad. Samme Aar blev han første Gang Rektor ved Universitetet. (Dette Embede beklædte han ogsaa 1811 og flere Gange.)

Da der i dette Aar opdagedes en betydelig Uorden i Universitetets Pengevæsen, og da der efter Regnskaberne syntes at være en Kassemangel af flere tusinde Rigsdaler, fik han af Konsistoriet Fuldmagt til at handle efter bedste Skjønnende, for at faae Universitetets Fordringer sikkrede, og det lykkedes ham da af Regnskabsføreren, Kancelliraad og Lotto-Administrator Næsted, at erholde saa mange kongel. Obligationer og Effekter til Universitetets interimistiske Sikkerhed, som udfordredes til at dække det Manglende. Herpaa blev af Kongen, efter Universitets-Patronens Indstilling, en Kommission, til hvis første Medlem Schlegel blev udnævnt, nedsat, til at igjennemgaae alle de Regnskaber, der af Kancelliraad Næsted vare aflagte, i alle de Aar, han havde været Fuldmægtig ved Qvæsturen, og decidere Antegnelserne ved samme, efterat han havde besvaret dem, og dernæst til at gjøre Forslag til Kongen til en bedre Organisation af Universitetets Regnskabsvæsen. Dette meget vidtløftige og forviklede Arbejde fuldførtes til allerhøjeste Tilfredsstillelse, og i Overensstemmelse med Kommissionens Forslag erholdt Universi-

tetets Pengevæsen en forandret Organisation, der blev erkjendt at være aldeles hensigtsmæssig.

Planen til det juridiske Studiums Reform blev af **Schlegel** allerede udarbejdet i Aaret 1802 med hans Kollegers Bifald, men efter lang Korrespondents med Universitetets daværende Patron, blev Sagen henliggende uafgjort.

I Slutningen af Aaret 1803 udnævntes han til Medlem af den kongl. Kommission for den **Arnamagnæanske** Stiftelse og Med-Ephorus for samme.

Da Generalauditeur Professor **Nørregaard** døde i Begyndelsen af Aaret 1804 overtog Schlegel det juridiske Dekanat i hans Sted, hvorimod han overlod Referendar-Embedet til sin Kollega, Professor **Hurtigkarl**. Dekanatet forestod han siden, som Professor juris primarius, uafbrudt indtil Oktbr. 1817, da det, ifølge Konsistoriets ny Organisation, blev bestemt, at Dekanet herefter skulde afvexle imellem Professores ordinarii. Som Dekanus kreerede han ved de to Universitets-Højtideligheder i Anledning af Kroningsfesten 1815 og ved Reformations-Jubilæet 1817 nogle Doktorer i Lovkyndigheden. [1]

1806 d. 16de Jan. blev han Medlem af det kongel. danske Videnskabernes Selskab.

1807 begyndte han i Forening med sin Ven **Nyerup** en ny Udgave af det i vor juridiske Literatur vigtige Verk **Kofod Anchers** Lovhistorie og af samme Lovkyndiges øvrige Skrifter; tre Bind udkom i Aarene 1807—1811. Denne Samling, som dog ej blev fuldført, ledsagede han med mange Anmærkninger, især Afhandlingen om de gamle Loves Grundsætninger, saa at denne derved er bleven til et nyt Arbejde. Ligeledes optoges i Samlingen en af Schlegel forhen i Astrea indrykket Afhandling, indeholdende en ny Undersøgelse om den skaanske og den gamle sjellandske Lovs Alder. Schlegels Ungdomsven **Rasmus Nyerup** nævnes i Titlen som Medudgiver; dog indskrænkede hans

1) Hans derved holdte Taler ere trykte i Universitets-Akterne, disse Fester angaaende.

Arbejde sig til, foruden at læse Korrektur, at yde literair og historisk Hjælp, da Materien ellers var ham fremmed.

Et andet Arbejde, hvori Nyerup havde noget større Del, var Tidsskriftet „Journal for udenlandsk Literatur" som 1810—1814 blev udgivet i Qvart.

1816 havde han forfattet det libet Skrift: **Apperçu sur la liaison politique entre les Duchés de Slesvig & de Holsten**, hvorved hans Øjemed var, at berigtige de iblandt Fremmede, især i det diplomatiske Korps, herskende Forestillinger, grundede paa visse holsteenske Forfatteres Fremstilling, der hidtil var bleven slet igjendreven. Hans Plan tillöb ikke, yttrede han, at gaae ind i dyb og meget udviklet Undersøgelse, ligesom Forsigtighed bød ham at undlade at drøfte visse interessante Spørgsmaal, men han vilde gjøre opmærksom paa, at hvis man ved en Statsforfatning vilde forbinde Holsten og Slesvig paa det nøjeste med hinanden, kunde Følgen blive, at Holstens Tab, naar Mandsstammen af det nuværende Kongehus uddøde, og Regjeringen tilfaldt en Prindsesse af samme Huus, men Holsten en anden Agnat af det Oldenborgske Huus, efter den der gjeldende Arvefølge, kunde drage Slesvigs Tab efter sig m. M. Dette lille Skrift blev kun trykt som Manuskript, og kun i et libet Oplag af 60 Exemplarer. Imidlertid blev en tydsk Oversættelse udgivet af Etatsraad og Professor **Dr.** Falck, ledsaget med gjendrivende Anmærkninger (trykt i Kiel 1816), hvilke Schlegel antog „vilde være lette at besvare", men han fandt ikke passende at indlade sig om Sagen i literair Strid, og skrev i Alt. Merkur f. A. en Erklæring herom.

En anden literair for Udlandet udarbejdet Afhandling fra hans Haand, i samme Aar, var hans **Apperçu sur l'etat des Catholiques dans les etats du Roi de Danmarc, selon les lois du pays.** Anledningen var at den engelske Regjering, for grundigen at forberede Forhandlingerne angaaende Katholikernes Emancipation, havde fra de brittiske Gesandter i forskjellige Lande forlangt Oplysninger om Katholikernes kirkelige Forhold, deres

Forbindelse med den pavelige Stol og med andre kirkelige Authoriteter. Den daværende engelske Gesandt i Kjøbenhavn, Hr. **Foster**, henvendte sig til Schlegel, som skrev bemeldte Afhandling, der af Gesandten sendtes Lord **Castlereagh**, ledsaget med Anmærkninger. En Kommission om Sagen var af Underhuset udnævnt, og i den derefter trykte Kommissions Beretning bleve de samtlige indhentede Oplysninger, i en Række af Bilage, trykte. Blandt dem er Schlegels den 13de (S. 429. Den er paa Tydsk oversat i **Falcks** N. Staatsbürg. Magaz. III. 2 H. S. 601—615, med nogle Tillæg).

1831 skrev Schlegel for den **preussiske** Regjering „Memoiren über Gesetzgebung" og ligeledes for den **svenske** Regjering et Udkast til en Lovgivning for Sverrig.

Imidlertid havde den danske juridiske Literatur faaet to omhyggeligt udarbejdede Skrifter fra hans Haand, hvorved vigtige Savn bleve afhjulpne, nemlig „Juridisk Encyklopædi" 1825, og „Danmarks og Hertugdømmernes Statsret med stadigt Hensyn til deres ældre Forfatning", hvoraf dog kun 1ste Del udkom 1827.[1]

Det sidste vigtige Arbejde, hvori han deeltog, var Udgaven af **Graagaasen**, en af de mærkeligste af Nordens gamle Love. Han skrev ogsaa en latinsk Afhandling — som ledsagede Udgaven — om denne Lov- og Retsbogs Oprindelse, Navn, Kilder, indvortes Beskaffenhed og store Vigtighed i flere Henseender. Han gav selv et koncis Udtog af denne Afhandling i „nordisk Tids-

[1]) Recens. af Konferentsraad Prof. **Engelstoft** i Maanedsskrift for Liter. I. Aarg. 1829, 1ste B. 110—145, 278—302, 373—391, 457—485, 552—580; 2det B. 76—96, 246—259. I Liter. Tid. 1830 blev Skriftet blot med nogle faa Ord anmeldt. Derimod tilkjendegav Schlegel sammesteds Nr. 1, S. 16, at han vilde skrive mod Recensionen, hvilket dog ikke skete. Et udførligt Udtog af Skriftet blev, ifølge Liter. Tid. 1829 S. 480, givet i The North american review, Okt. 1828, LXI. Skriftet blev oversat paa Tydsk af **F. C. W. Sarauw** 1829, med Tillæg baade af Forfatteren og Oversætteren.

skrift for Oldkyndighed" 1 B. 1 H. 1832 S. 109—150. I fremmede kritiske Blade blev dens Værd erkjendt. [1]

Om Schlegels Afhandlinger for lærde Selskaber, af hvilke han var Medlem, bemærke vi endvidere følgende:

En Afhandling om symboliske Bøgers Indførelse i den danske og norske Kirke, opteges først i „Skandinavisk Museum" 1803, 2 B. S. 139—160, og blev tre Aar sildigere af Forfatteren igjennemgaaet, hist og her berigtiget og med Tillæg udgivet; oversat paa Tydsk, i Falcks N. Staatsbürg. Mag. II B. 2 H. 1833, S. 472—493. — Om Agerdyrkningens og Landøkonomiens Tilstand før og under de første Valdemarer, findes i Skand. Selsk. Skr. 1806, II. 273—323. (Paa Tydsk i Falcks N. Staatsb. Mag. 1834, 2 B. 737—785.) — En Undersøgelse om Jevnet Eds (Jafnateth) sande Betydning og Bemærkning læses sammesteds XVII. 1820, 331—370. Forfatteren bemærkede, at den urigtige Fortolkning af denne Slags Ed, som forekommer hos de bedste danske og øvrige nordiske Lexikographer, havde foranlediget ham til disse Undersøgelser. — Bevis at Kong Hans ingenlunde kan ansees for Aristokratiets Befordrer, sammesteds XVIII. 1822, 297—323, og Oplysning om, at Nederlænderne af Kong Christian 2den ere blevne fritagne for Øresundstolds Svarelse imod en bestemt Sum, XVIII. 324—331.

I det kongl. danske Videnskabernes Selskabs philosophiske og historiske Skrifter III. 59—353 læses en udførlig Undersøgelse af ham om de gamle Danskes Retsfædvaner og Autonomie, hvoraf ogsaa særskilte Aftryk haves (Kbhvn. 1827).

Af hans Bidrag til Personalhistorien, nævne vi hans Mindeskrift om J. E. Colbjørnsen „som Videnskabsmand og Embedsmand" —; hvad han talede ved Festlighederne for den Lovkyndige

---

[1]) Saasom i Gött. gel. Anzeigen 1830 S. 191. — Hall. Lit. Zeit. 1832 Nr. 9—11, S. 65—83, af Wilda. — Journ. des Savans, April og Maj 1831 o. fl.

Jak. H. Schow 1821 og for R. Nyerup 1826 —, samt hans Mindetale over den udmærkede Linguist Rask.

Efterat Forordningen af 28de Maj 1831 havde anordnet Sammenkaldelse af raadgivende Provindsialstænder, blev et kongl. Reskript under 23de Marts 1832 udstedt til nogle oplyste Mænd fra forskjellige Dele af Riget, for at tage under Overvejelse de Gjenstande, som ved Stænder-Institutionen, i Henseende til Betingelserne for Valgrettigheden og Valgbarheden, Fremgangsmaaden ved Valgene etc. etc., maatte være ved Lovgivningen at bestemme. Iblandt disse Mænd var Schlegel, der i Møderne viste sig, som stedse, den virksomme, sindige, Fædrenelandets Tjeneste opofrede Mand; og da Provindsialstændernes Sammenkaldelse derefter skete, erholdt Schlegel kongl. Befaling til, som Repræsentant for Kjøbenhavns Universitet, at møde i Roeskilde og Viborg, men tiltagende svageligt Helbred bød ham senere at unddrage sig fra dette Hæderskald.

Han var forhen, nemlig d. 7de Juni 1833, som Senior ved Universitetet, dispenseret fra at holde Forelæsninger.[1]

Af Kongen var han d. 29de Maj 1810 hædret med Dannebrogsordenens Ridderkors; d. 29de Jan. 1812 udnævntes han til Konferentsraad, d. 16de Maj 1824 til Dannebrogsmand, d. 1ste Novbr. 1828 til Kommandør af Dbr. Fra Udlandet hædredes han 1830 med Udnævnelse til Ridder af den preussiske røde Ørns Orden 2den Klasse, samme Aar med en Guldmedaille fra Kongen af Nederlandene, 1831 med Udnævnelse til Ridder af Nordstjernen.

De vigtigste af Schlegels Skrifter og Afhandlinger ere i det foregaaende nævnte; men flere, saasom Recensioner, Taler, juridiske Responsa og smaa Meddelelser, saasom i „Minerva" og flere Tidsskrifter, opgives i Literatur-Lexikonnet, hvortil her maa henvises. Man har seet af vore Optegnelser, at Fædrene-

¹) Akad. Tidender 1 Aarg. 2 H. S. 160.

landets Lovhistorie, Statistik og Statsret vare især de Grene af Videnskaberne, i hvilke han leverede meget værdifulde Skrifter og Afhandlinger, og tillige, at det Savn, vor juridiske Literatur havde af gode Haandbøger over Naturretten og Statsretten og af en hensigtssvarende Encyclopædi, bleve afhjulpne. Endeel af hans Skrifter ere oversatte i Tydsk, Fransk og Engelsk, hvilket tildels ovenfor er bemærket.

Han var Medlem af mange lærde og patriotiske Selskaber. Foruden de allerede nævnte, have vi endnu følgende at anføre: det kongl. danske Selskab for Fædrenelandets Historie og Sprog, Samfundet til den danske Literaturs Fremme, af hvis Direktion og Repræsentantskab han i flere Aar var Medlem, og det kongl. nordiske Oldskrift-Selskab, hvis Medlem han fra dets første Tid havde været, og i hvilket han, fra Aarsmødet d. 12te Febr. 1831, virkede med megen Nidkjærhed som Formand indtil sin Død.

Han var Æresmedlem af det islandske literaire Selskab og af det engelske Societas antiquariorum pontis Ælii, Medlem af det norske Videnskabernes Selskab i Trondhjem, af Selskabet for pommersk Historie og Oldkyndighed og flere. I de første Postdage efter hans Død modtog hans Enke tre ham givne Patenter som korresponderende Medlem, nemlig: 1) under 1ste Decbr. 1835 fra "the Massachusetts historical society, instituted in the year 1791", — 2) under 10de April 1836 fra „der archäologische Verein in Rotweil" — 3) under 26de Maj 1836 fra "the american antiquarian society, instituted for the purpose of collecting and preserving materials for the history and for promoting the arts and sciences of the western continent."

Schlegel døde d. 19de Juli 1836, æret ikke blot ved det daadfulde Liv, han som Videnskabsmand og paa Embedsbanen, havde ført, men derhos som Venners trofaste Ven, sine akademiske Tilhøreres ufortrødne Leder og Raadgiver, og for hans faste

landets Lovhistorie, Statistik og Statsret vare især de Grene af Videnskaberne, i hvilke han leverede meget værdifulde Skrifter og Afhandlinger, og tillige, at det Savn, vor juridiske Literatur havde af gode Haandbøger over Naturretten og Statsretten og af en hensigtssvarende Encyclopædi, bleve afhjulpne. Endeel af hans Skrifter ere oversatte i Tydsk, Fransk og Engelsk, hvilket tildels ovenfor er bemærket.

Han var Medlem af mange lærde og patriotiske Selskaber. Foruden de allerede nævnte, have vi endnu følgende at anføre: det kongl. danske Selskab for Fædrenelandets Historie og Sprog, Samfundet til den danske Literaturs Fremme, af hvis Direktion og Repræsentantskab han i flere Aar var Medlem, og det kongl. nordiske Oldskrift-Selskab, hvis Medlem han fra dets første Tid havde været, og i hvilket han, fra Aarsmødet d. 12te Febr. 1831, virkede med megen Nidkjærhed som Formand indtil sin Død.

Han var Æresmedlem af det islandske literaire Selskab og af det engelske Societas antiquariorum pontis Ælii, Medlem af det norske Videnskabernes Selskab i Trondhjem, af Selskabet for pommersk Historie og Oldkyndighed og flere. I de første Postdage efter hans Død modtog hans Enke tre ham givne Patenter som korresponderende Medlem, nemlig: 1) under 1ste Decbr. 1835 fra "the Massachusetts historical society, instituted in the year 1791", — 2) under 10de April 1836 fra „der archäologische Verein in Rotweil" — 3) under 26de Maj 1836 fra "the american antiquarian society, instituted for the purpose of collecting and preserving materials for the history and for promoting the arts and sciences of the western continent."

Schlegel døde d. 19de Juli 1836, æret ikke blot ved det daadfulde Liv, han som Videnskabsmand og paa Embedsbanen, havde ført, men derhos som Venners trofaste Ven, sine akademiske Tilhøreres ufortrødne Leder og Raadgiver, og for hans faste

Familien Schlegel,

forsaavidt den har levet og lever i den danske Stat.

Johan Friderich Schlegel, chursachsisk Appellationsraad og Stiftssyndicus i Meissen. * Ulrikka Rebekka Wilckens, en Datter af Dr. theol. Georg Lebrecht Wilckens, Superintendent i Meissen.

- Johan Elias Schlegel, f. 28 Jan. 1718 i Meissen, kom 17[..]43 til Danmark, † 13 August 1749 som Professor ved Sorøe Akademie. * 26 [.] April 1748 Johanne Sophie Niordt, † 22 Mai 1774.
  - Henrik Frederik Schlegel, f. 19 Juli 1749 i Sorøe, † 8 Septbr. 1822, som Justitsraad, i Kbhvn. (S. om ham Thaarups Nekrolog, 3 H. S. [..]149.) * 1 Aug. 1780 Karoline Sigfridia Hyllested, f. 7 Jan. 1761, † 26 [.] Febr. 1827.
    - Sophie Amalie Schl., f. 13 Mai 1782, †3 Mai 1837. * Propriet. Thørris Bonnevie til Falkenstein i Aggersh. Stift, † 6 April 1820. 9 Børn.
    - Poul Elias Schlegel, f. 6 Aug. 1784, Regiments-Chirurg paa St. Croix, R. af D. * 1 Mai 1811 Dorothea Marie Neergaard.
      - Karol. Sigfridia Petrea Schlegel, f. 5 Sept. 1812. * Dr. William Kerr, † 8 Dec. 1837. 2 Børn.
      - Pauline Elise Schlegel, f. 13 Feb. 1815. * Jan. 1833 Pastor Christian Brøndstedpaa St. Thomas. 3 Børn.
      - Franz Lotarius Adrian Schlegel, f. 15 April 1817.
      - Kamilla Olivia Schl., f. 13 Marts 1819.
      - Mathild[e] Schlege[l], f. 25 Aug[.] 1820.
      - [..]e Henrik [..], Frederik [..]st Vilhelm Schlegel, f. 2 Oktbr. 1823.
    - Henriette Karoline Schl., f. 26 Febr. 1786. * 17 Dec. 1809 Fr. Gust. Max. v. Kaltenborn, Oberst og Adjutant hos Kongen af Sverr. og Norge, † 13 Juni 1838. 3 Børn.
    - Christiane Vilhelmine Schl., f. 9 Decbr. 1789.
- Johan Heinrich Schlegel, f. 24 Novbr. 1726 i Meissen, kom 1746 til Danmark, † 8 Oktbr. 1780 som Professor i Historien ved Universitetet i Kjøbenhavn. * Augusta Amalia v. Jessen, Datter af Etatsraad Joh. Fr. Vilh. Jessen (adlet 17[.]54), † 11 Septbr. 183 . i St. Jørgens Præstegaard.
  - Ulrikke Antoinette Schlegel, f. [..] * 1) Christian Hornemann, † 1793, 2) Christian Johan Bredsdorf, Præst til St. Jørgens Hospital og Sørup.
  - Johan Frederik Vilhelm Schlegel, f. 4 Octbr. 1765 i Kbhvn, Konferentsraad, Dr. og Professor Juris, † 19 Juli 1836. * 17 Mai 1793 Marie Elisabeth Helfriedt, Datter af Generalpostdirekteur Helfriedt.
    - Carl Fr. Adolph Schlegel, f. 16 Oct. 1792, Major og Stadscondukteur i Kbhvn. * 5 Juli 1823 Anna Dorothea Olsen, Pastor M. Sørensens Enke.
      - Niels Frederik Schlegel, f. 9 Oktbr. 1824.
      - Karl Theodor Schlegel, f. 25 Febr. 1826.
    - Carl Otto Emil Schl., f. 21 Oct. 1794, Major af Ingenieur-Korpset, R. af D. og D. M.
    - Joh. Aug. Vilh. Schlegel, f. 9 Juli 1799, † ugift 11 Mai 1835, som Premier-Lieutenant ved de vestindiske Tropper.
    - Carl Frederik Adolph Schlegel. f. 18 April 1809, nu Hofjunker og Kopiist ved Gouvernementet i Fyen.
    - Henrik Aug. Vilh. Schlegel, f. 1 Aug. 1810, Lieutenant ved andet Livregiment.
    - Ulr. Adolph Schlegel, f. 7 Nov. 1812, Forstkandidat, nu Skovfoged i Klampenborg. * Weisler.

Fædrenelandskjærlighed, hans ædle Nidkjærhed for det Gode og Rette, hans uegennyttige Færd. Han fik sit Gravsted paa Søllerød Kirkegaard.

Hans Portrait haves lithographeret af **Monies**.

Anmærkninger til Stamtavlen.

1) Appellationsraad Joh. Fridr. Schlegel og Hustru U. R. Wilkens havde foruden de her nævnte to Sønner en tredie, **Johan Adolph Schlegel**, født 18 Septbr. 1721 i Meissen, † 16 Septbr. 1793 som Generalsuperintendent i Fyrstendømmet Lüneborg. Han efterlod sex Børn, nemlig: 1) **Carl August Moritz Schlegel**, f. 26 Septbr. 1756, † 29 Jan. 1826 som Dr. theol. og Generalsuperintendent i Harburg (Nekrol. d. D. S. 33—40), 2) **Joh. Carl Fürchtegott Schlegel**, f. 2 Jan. 1758, † 13 Novbr. 1831 som Consistorialraad i Hannover (Nekrol. 2 B. 959—961), 3) **Carl August Schlegel**, død som Officier i engelsk Tjeneste i Ostindien, 4) **August Wilhelm Schlegel**, f. 1767 i Hannover (den berømteste blandt Familiens Medlemmer), 5) **Friederich Schlegel**, f. 1772 i Hannover, † 11 Jan. 1829 i Dresden, som keiserl. østerrigsk Legationsraad (Nekrol. S. 80), og 6) en Datter, gift med Hoffsecretair **Ernst** i Dresden, død for nogle Aar siden. August Wilhelm Schlegels og Friedr. Schlegels Biographier kunne, foruden paa flere andre Steder, læses i Conversationslexiconnet.

2) Da Johan Frederik Wilhelm Schlegels og Marie Elisabeth Helfriedts Ægteskab længe var ufrugtbart, antoge de et hjelpeløst Barn, af god Familie, **Cecilie Magdalene Schoubo**, i Aaret 1800 i Datters Sted. Hun havde dengang ikke fyldt sit andet Aar, og bærer Navnet **Schlegel**.

Nekrolog.

6. Johan Conrad Spengler.

Johan Conrad Spengler nedstammede fra Sveits. Da hans Fader, Lorents Spengler fra Schafhausen, havde begivet sig til England, for at prøve sin Lykke, traf han der Marcus Tuscher fra Nürnberg, som, efter Opfordring fra den danske Regjering, var ifærd med at reise til Danmark med Capitain Nordens litteraire Efterladenskaber. Tuscher overtalte L. Spengler og den berømte Steenskjærer J. L. Natter til at følge sig, og disse tre Kunstnere kom saaledes i Novbr. 1743 til Kjøbenhavn, hvor Spengler blev vel modtagen af Kong Christian den 6te, der udnævnte ham til Hof-Kunstdreier. Han erhvervede sig her et berømmeligt Navn som Kunstdreier, Videnskabsmand, Kunstkjender og Kunstsamler, og fik derfor i Aaret 1771 den da ledig værende Post som Forvalter ved Kunstkammeret, hvilket Embede han beklædte indtil sin Død. [1]

---

1) Historisk Lovtale over Lorents Spengler ved Pastor F. L. Mourier, indført i Iris og Hebe for Febr. 1808, cfr. Nyeste Skilderie 1829 Nr. 67. Han efterlod ved sin Død i Aaret 1807 en ypperlig Malerisamling, bestaaende af 430 Stkr., hvilken hans Arvinger paa meget fordeelagtige Vilkaar tilbøde Regjeringen. Denne modtog ei Tilbudet, men forlangte at udvælge 36 af de bedste Stykker, for hvilke den vilde give 3600 Rdlr. Da noget senere Banquier Liotard, en Søn af den bekjendte Maler, var ankommen hertil fra Holland, for at gjøre et betydeligt Indkjøb af Thee, og tilfældigviis havde erfaret, at denne Samling kunde erholdes, betænkte han sig ei længe paa, at indgaae paa de af Arvingerne foreskrevne Betingelser, og kjøbte den for 10,000 Rdlr. L. Spenglers efterladte Samling af Haandtegninger og Kobbere samt hans Conchyliesamling kjøbte derimod Regjeringen.

Johan Conrad Spenglers Moder, Gertrud Sabine Trott, født i Kjøbenhavn, nedstammede paa Mødrene Side ligeledes fra Sveits. Af tre Brødre var Johan Conrad Spengler, født den 22 Juli 1767 i Kjøbenhavn, den næstældste. Den yngre Broder døde som Barn og den ældste, der som Faderen hed Lorents, havde, hvad der dengang ei var noget usædvanligt, i Aaret 1781 erholdt Expectance paa Faderens Post som Kunstkammerforvalter; men, da han kort efter paa en Udenlandsreise blev sindssvag, søgte Faderen at faae Expectancen paa sin Post overdraget til sin yngre Søn, Johan Conrad. Han lod ham derfor, skjøndt endnu meget ung, i August 1787 tiltræde en Udenlandsreise, for at han kunde erhverve sig de Kundskaber, som ansaaes nødvendige for en Kunstkammerforvalter, og da den gamle Spengler stod i venskabeligt Forhold til en stor Deel af den Tids første Kunstnere og Videnskabsmænd, skaffede dette Sønnen overalt den meest forekommende Modtagelse af disse, og deres Selskab bidrog ikke lidet til videre at uddanne hans levende Sands for de skjønne Kunster, hvis Studium han havde gjort sig til sit Hovedfag. I Paris gjorde den unge Spengler desuden Bekjendtskab med Malerihandleren le Brun, af hvis Kjendskab til de ældre Mestere han høstede stor Fordeel. Her studerede han og i længere Tid, under Veiledning af sin Faders mangeaarige Ven Hvass, Conchyliologien, et Studium, han imidlertid senere opgav. — Reisen igjennem Italien gjorde han i Selskab med Cand. juris A. Müller, siden Conferentsraad og Høiesteretsassessor, og J. D. T. Manthey, siden Conferentsraad og Ordenskapitelssecretair; den igjennem England og Frankrig med daværende Kammerjunker, siden Overhofmarschal og Overkammerherre Hauch. — Alt stødte sammen til at gjøre denne Reise baade særdeles lærerig og behagelig for den unge Spengler, og dette bidrog vel ikke lidet til den Forkjærlighed, han siden bestandigen havde for den Tids Mennesker og Anskuelser.

I August 1790 kom han tilbage fra sin Udenlandsreise, og da han alt det foregaaende Aar, den 10de Juli, havde erholdt Expectance paa sin Faders Post, begyndte han strax at tage Deel i Kunstkammerets Bestyrelse; thi hans Fader var alt 64 Aar gammel, og begyndte at føle Aarenes Vægt. Men, for lettere at følge hans Virksomhed i denne Henseende, vil det være nødvendigt at forudskikke en kort Udsigt over Kunstkammerets Historie og en Beskrivelse af dets daværende Tilstand.

Som en under egen Bestyrelse staaende Samling var Kunstkammeret først blevet oprettet under **Frederik den 3die.** I Juli 1655 skjenkede nemlig **Christian den 4des** Livlæge **Ole Worms Arvinger** dennes for sin Tid betydelige Samling af „Steen-, Plante- og Dyr-Riget samt forskjellige Kostbarheder og Oldsager" til Kongen, og denne har formodentligen hermed forenet, hvad han alt selv eiede af Kunstsager og Sjeldenheder. Siden blev Samlingen forøget, idet Kongen sendte **J. H. Uhlich** til fremmede Lande, for at indkjøbe Bøger, Mynter og andre Sjeldenheder. — Den 16de Decbr. 1668 fik derpaa **Ole Worms** Søn, **Willom Worm**, der for ei lang Tid siden var hjemkommen fra en Udenlandsreise, Befaling til at gjøre en rigtig Fortegnelse over Rariteterne i Kunstkammeret, og den 12te April 1670 fik Kammerjunker **Hans Arenfeld Nielsen** til Knifholt Overinspectionen ved Kunst- og Raritet- tilligemed Model-Kammeret, ved hvilken Leilighed **P. Charisius** og **W. Worm** fik en ny Befaling til at gjøre et rigtigt Inventarium derover. Den 17de Januar 1673 blev **Arenfeld** forløvet fra denne Overinspection, og da fik Geheimeraad **Corfitz Trolle** til Sandholt, Geheimeraad **Enev. Parsberg** til Pallesberg og **Th. Bartholin** Befaling til at optage et fuldkomment Inventarium over Kunstkammeret, som skulde overdrages **W. Worm**, og over Modelkammeret, som skulde overdrages Generalbygmester **Lambert v. Haven.** Dette Inventarieregister, som er det ældste, der haves,

findes blandt det store kongelige Bibliotheks Msc., Thottiana Nr. 709 fol.[1] — Ifølge denne Fortegnelse har Kunstkammeret optaget 7 Værelser. Det „1ste Gemack" har indeholdt de naturhistoriske Gjenstande og udgjort omtrent 900 Numere, det „2det Gemack" har indeholdt Kunstsager i Bronze, Elphenbeen, Vox etc., det 3die Værelse, der benævnes „Gewehr-Gemacket" Vaaben. De øvrige Værelser benævnes: „Schilderie Gemacket", „det mathematiske Kammer", „det ostindiske Kammer" og „Medaille Cabinettet". Modelkammeret, der indeholdt forskjellige Gjenstande, Artilleriet vedkommende, har kun optaget eet Værelse. — **W. Worm** har dog ligesom **Arenfeld** blot havt Overinspectionen ved Kunstkammeret, hvorimod den ældre **Bendix Grotschilling** har været den egentlige Kunstkammerforvalter. Det var denne, som Kong **Frederik** den 3die brugte til at indrette Kunstkammeret, og som flyttede det fra det gamle Slot til den Bygning, hvis to øverste Etager nu heelt optages af det store kongel. Bibliothek, og som dengang var bleven gjenopbygget af Admiral **Bjelke** til at optage Kunstkammeret, det store kongel. Bibliothek samt Sø- og Land-Arsenalet. Den øverste Etage var bleven indrømmet Kunstkammeret, og **Grotschilling** blev i 1680 færdig med dets Ordning.[2] **Bendix Grotschilling** den ældste blev i Aaret 1690 efterfulgt af sin Søn, der ligeledes bar Fornavnet **Bendix**, og den 15de April 1690 fik Justitsraad **Willom Worm**, Assessor **Poul Winding** samt Assessor **Holger Jacobæus** Ordre at overlevere Kunstkammeret til denne, samt at forfatte et Inventarium over det. Inventariet blev færdigt og Overleveringen sluttet den 17de August 1690.[3] Af dette Inventarium sees, at Kunstkammerets Samlinger da fyldte 8 Værelser. Af disse indeholdt det „første Gemack", der

---

[1]) See Nordisk Tidsskrift for Oldkyndighed, 1 Bind Pag. 365, og **Werlauffs** Histor. Efterretn. om det store kongl. Bibliothek, Pag 67. — [2]) Nye danske Magazin I. Pag. 166. — [3]) Dette Inventarium findes ved Kunstkammeret.

i de senere Inventarier benævnes „Naturalkammeret", de naturhistoriske Samlinger, der udgjorde omtrent 1000 Numere; det „andet Gemack", „Artificielkammeret", Kunstsager af Elphenbeen, Glas, o. s. v., ordnede under 500 Numere; det „tredie Gemack", „det indianske Kammer", indiske Sager; det „fjerde Gemack", „Antiquitetkammeret", Antiquiteter, Uhre, mathematiske Instrumenter samt Myntsamlingen; det „femte Gemack", „Heltekammeret", Byster i Vox af Konger og andre fornemme Personer; det „sjette Gemack", „Perspectivkammeret", Prospecter af Bygninger, og det „syvende Gemack" eller „Galleriet", der var en meget lang Corridor, Malerisamlingen, hvilken dengang var temmelig ubetydelig, idet den kun bestod af 49, alle meget store, om just ei gode Malerier. Det „ottende Gemack" indeholdt en Samling af Potentaters og andre fornemme Personers Portraiter. Kunstkammeret indeholdt saaledes dengang, skjøndt Modelkammeret var blevet skilt derfra, høist forskjellige Sager og endeel, der hverken havde Værd for Videnskaberne eller som Kunstgjenstande. — **Den anden Bendix Grotschilling** døde 1707, og blev efterfulgt af sin Søn, **den yngste Bendix Grotschilling**, ved hvis Død, den 23de Marts 1737, Hoffets første Portraitmaler **Johan Salomon Wahl** blev Kunstkammerforvalter. Denne blev den bekjendte Kunsthandler **Gerhard Morell** i April 1759 adjungeret, og da **Wahl** i December 1765 døde, erholdt **Morell** hans Embede. Den 18de Februar 1766 blev det befalet, at Overleveringen af Kunstkammeret til **Morell** skulde finde Sted og et nyt Inventarium forfattes, men paa Grund af Udsættelsernes Mængde var Overleveringsforretningen ei endnu sluttet, da **Morell** i Aaret 1771 døde. **Lorents Spengler** succederede denne, og det i 1766 befalede nye Inventarium blev endeligen færdigt og Overleveringen af Kunstkammeret til **Spengler** sluttet den 31te Mai 1775.[1]

---

[1]) Nyeste Skilderi af Kjøbenhavn 1829 Nr. 67, Pag. 1059—1063.

Saaledes som den ældre **Grotschilling** havde ordnet Kunstkammeret var det endnu i Aaret 1790, da **J. C. Spengler** begyndte at tage Deel i dets Bestyrelse, naar undtages at **Frederik den 5te**, den 22de November 1748, havde befalet, at den danske Deel af Myntsamlingen skulde udleveres til **Hjelmstierne**, som derpaa lod denne henflytte til det kongl. danske Cancellis Archiv, og at i Aaret 1781 alle de øvrige Mynter og Medailler bleve adskilte fra Kunstkammeret.[1] Det Urimelige i saa høist forskjelligartede Gjenstandes Sammendyngen og Localets Utilstrækkelighed føltes imidlertid stedse mere, eftersom Kunstkammeret i Tidens Løb blev forøget i dets forskjellige Afdelinger; især var dette Tilfældet med Malerisamlingen under **Frederik den 5te**, idet denne Konge efter Grev **A. G. Moltkes** Tilskyndelse havde ladet Kunsthandleren **Morell** i Holland og Nederlandene indkjøbe flere Hundrede, for største Delen udmærkede, Stykker. Det var derfor kun et ubetydeligt Antal af Malerierne, der kunde ophænges i det saakaldte Gallerie, og disse hang for en Deel i et slet Lys. At man ei søgte at raade Bod herpaa, var vel nærmest en Følge af, at Kunstkammeret, men især Billedgalleriet, dengang blev anseet som et Depot, hvor de Kunstsager opbevaredes, for hvilke man for Tiden ei havde Brug paa selve Christiansborg Slot; og idet der var sørget for, at Publicum kunde faae disse Herligheder at see, var der vel mindst tænkt paa, derved at udbrede Kunstsandsen og saaledes at bidrage til den almindelige Dannelse. Det sees ogsaa, at de Malerier, **Morell** kjøbte, nærmest vare bestemte til Christiansborg Slots Prydelse og isærdelesshed til dermed at decorere et Gallerie, som i 1762, efter den Tids Mode, blev indrettet paa Slottet. Ligeledes bleve senere tre andre Værelser heelt behængte med Malerier. Skjøndt disse Malerier, af hvilke en Deel med Skruer bleve fæstede til Panelet, hang paa Slottet, hørte de dog under Kunstkammeret;

---

[1]) Cfr. Beretning om det kongl. Mynt- og Medaille-Cabinet Pag. 6—9.

derimod vare de øvrige derværende, tildeels indmurede, Malerier Kunstkammerforvalteren uvedkommende.

Under denne uheldige Organisation af Kunstkammeret var det, at J. C. Spengler tiltraadte dets Bestyrelse, og der var saaledes kun ringe Leilighed for ham, til at lægge sin Dygtighed for Dagen, samt til at anvende til Bedste for Kunstkammeret de Kundskaber, han paa sin Udenlandsreise havde indsamlet. En høist sørgelig Begivenhed gav ham derimod efter nogle Aars Forløb Leilighed til paa en anden Maade at gjøre sig fortjent af Kunstkammeret.

Om Eftermiddagen den 26de Februar 1794 udbrød, som bekjendt, Ild paa Christiansborg Slot med en saadan Voldsomhed, at ingen menneskelig Magt var istand til at sætte Grændser for dens Ødelæggelse, og Luerne, men i endnu langt høiere Grad Røgen, der hvirvlede sig igiennem Værelserne og Gangene uden at kunne finde nogen Udvei, gjorde ethvert Forsøg paa at trænge ind i den brændende Bygning livsfarligt. — J. C. Spengler var ved Ildens Udbrud ilet til Brandstedet, og, da han saae den Skjæbne, der ventede den ham betroede Malerisamling paa Slottet, tog han ei i Betænkning, for at redde den, at udsætte sig for den truende Fare. Med nogle af de vagthavende Garbere, som han havde overtalt til at følge sig, vovede han sig ind i den brændende Bygning, og, skjøndt Røgen alt begyndte at fylde de Værelser og Galleriet, hvori Malerierne hang, lod han sig dog ei afskrække fra sit Forehavende. Da han indsaae, at Røgen inden kort Tid vilde gjøre det umuligt, at redde de Stykker, der hang nærmest Loftet, lod han begynde med at nedtage disse, hvorpaa han opstillede Malerierne langs Væggen. Neppe var han færdig med dette Arbeide, før Røgen aldeles fyldte Værelserne, og, for at finde de Malerier, der nu skulde bortbæres, var han nødt til at føle sig frem; men Spengler forblev ikke destomindre i Slottet, indtil Røgen gjorde et længere Ophold der umuligt, og næsten alle de betydeligere Malerier vare reddede.

For at gjøre sig et Begreb om, hvilke uhyre Anstrængelser der fordredes til, midt under Branden, at redde disse, maa man erindre, at, som oven bemærket, det saakaldte Gallerie og tre Værelser vare decorerede med tildeels meget store fastnaglede Malerier, og at deres Antal var meget betydeligt; saaledes hang til Exempel i Galleriet 60 Malerier, nemlig: „Englenes Aabenbaring for Qvinderne ved Christi Grav“ af **Ferd. Bol** (Spenglers Cat. Nr. 427), „Christi Bespottelse“ af **H. Terbruggen** (Cat. Nr. 365), „Prinds Svends Død“ af **Carl van Mandern** (Cat. Nr. 795), „Nympher der fylde Amaltheas Horn“ af **J. Jordaens** (Cat. Nr. 233), „Christus i Emaus“ af **Rembrandt van Ryn** (Cat. Nr. 405), „Slaget den 21de Aug. 1673 mellem den hollandske og den forenede franske og engelske Flaade“ af **L. Backhuysen** (Cat. Nr. 543), „levende Fjerkreaturer“ af **M. Hondekoeter** (Cat. Nr. 583), „to store Blomsterstykker“ af **Jorris van Son** (Cat. Nr. 289 og 290), „Gud der aabenbarer sig for Moses“ af **N. Pousfin** (Cat. Nr. 688), „et Portrait af **Ferd. Bol** (Cat. Nr. 428), og to andre af **Mich. J. Mirevelt**, „et Gjestebud“ af **Isac Isacs** (Cat. Nr. 228), „Jupiter dier Geden Amalthea“ af **C. Loth** (Cat. Nr. 153), „en Allegorie“ af **Pietro Liberi**, „Alexander og Roxane“ af **P. van Lint**, „Diana i Badet“ af **G. Honthorst** (Cat. Nr. 379), „en Tyr, som brydes med adskillige Hunde“ af **P. Roos**, „Hunde der opjage et Vildsvin“ af **Paulus de Vos**, „Christus for Pilatus“ af **Gjuseppo d'Arpina**, „St. Sebastian“ efter **A. van Dyck** (Cat. Nr. 238), „Blomsterstykke“ af **Maria van Oosterwyke** (Cat. Nr. 542), „Christi Indtog i Jerusalem“ af **Adrian van Nieulant** (Cat. Nr. 256), „en Bjørnejagt af **Th. Valkenburg** (Cat. Nr. 578), „dødt Vildt“ af **Jan Weenink** (Cat. Nr. 621), „de 24 Ældstes Tilbedelse“ af **Jan de Wett** (Cat. Nr. 433), „Rebecca ved Brønden“ af **J. de Wett**, „et Landskab“ af **Peter Rysbrak**, „Engelen og Hagar“ af **F. Millet** (Cat. Nr. 309), „en Landgang“ af **A. Willaerts** (Cat. Nr. 441), „et Landskab“ af **Jan Hakaert** (Cat. Nr. 580), „et Landskab“

af H. D. Hoogh (Cat. Nr. 315), „et Landskab" af J. de Heusch (Cat. Nr. 662), „et Landskab" af Peter Wouwerman (Cat. Nr. 506), „tre Bataillestykker" af J. v. Huchtenburgh, „det Indre af en reformeert Kirke" af Isaac van Nikkelen (Cat. Nr. 490), „dødt Fuglevildt" af Jan Weeninx (Cat. Nr. 622), „Christi Fødsel og Kongernes Tilbedelse" af Jean Cossiers, „to Stilleben" af F. Sneyers (Cat. Nr. 209 og 10), „en Allegorie" af J. Webber (Cat. Nr. 602), „en Søfegtning" af J. Lingelbach (Cat. Nr. 755), „et Portrait" af Barth. van der Helst, „to Landskaber" af Herm. Sachtleven (Cat. Nr. 422 og 423), „to Qvægstykker" af J. van der Does, „Spanske Fruentimmer der spille Kort", signeret J. V. Palam, „Kortspillere" af G. Honthorst, „Antonius og Cleopatra" efter P. P. Rubbens, „Loth med sine Døttre" af Vignon, „et Landskab" af Jan Asselyn, „et Landskab" af Alb. Everdingen, „Allegorie paa Freden" af Willem de Poorter (Cat. Nr. 460), „Paulus og Festus" af Knupfer (Cat. Nr. 749), „Stratenrøvere" af Jan Asselyn (Cat. Nr. 445). [1]

I Værelset ved Siden af Galleriet (det grønne Gemak) hang blandt andre Stykker: „Salomons Dom" af P. P. Rubbens (Cat. Nr. 185), „et Vandfald" af Ruysdael, „et norsk Landskab" af A. v. Everdingen, „Madonna med Jesus og Johannes" af G. Mazzuoli (Cat. Nr. 76), „L. Cybos Portrait" af samme (Cat. Nr. 73), „den hellige Familie" af C. Cignani (Cat. Nr. 124), „Spilleren" af G. Honthorst, „Marias Bebudelse" af Massucci (Cat. Nr. 351), „to Landskaber" af Moucheron, „Mercur og Argus" af G. Troppa (Cat. Nr. 122), samt „Marsyas og Apol" af samme Kunstner (Cat. Nr. 123). [2]

I Værelset ved Siden af Riddersalen (Entree-Gemakket til Riddersalen) hang blandt andre følgende Malerier: det i Speng-

---

[1]) See Kunstkammerets Inventarium af 31te Mai 1775. [2]) Ramdohrs Studien, Pag. 103—110.

lers Catalog under Nr. 8 Gjulio Romano tillagte Stykke „den hellige Moder med Barnet", og Perino del Vagas „hellige Matthæus" (Cat. Nr. 11), „Slaget ved Lützen" af Jan Asselyn (Cat. Nr. 370), „Johannes den Døbers Henrettelse" af Sebastian Ricci (Cat. Nr. 155), „et Søstykke" af S. de Vlieger, „et Landskab" af A. van Everdingen, „den hellige Catharinas Trolovelse" efter A. v. Dyck (Cat. Nr. 237), „en Bondedands" og „Rubbens Familie" efter P. P. Rubbens (Cat. Nr. 189 og 188), „Christus og den i Hoer grebne Qvinde" af C. W. E. Dietrich (Cat. Nr. 784).[1]

Endelig hang i det kongelige Laqvai-Gemak endeel Malerier, som dog rimeligviis ei have havt noget betydeligt Kunstværd.

Det lykkedes Spengler at redde alle Malerierne i Billedgalleriet paa følgende 7 nær: „en Allegorie" af Pietro Liberi, „Alexanders Formæling" af P. van Lint, „en kæmpende Tyr" af P. Roos, „en Vildsvinejagt" af P. de Vos, „to Stilleben" af F. Sneyders og „Antonius med Cleopatra" efter P. P. Rubbens, samt de 4 Dørstykker, nemlig de to Malerier af Cosfiers, „Kortspillerne" sig. J. V. Palam, og „et spillende Selskab ved Lys" af G. Honthorst. Tillige ødelagdes i Galleriet ved Branden 4 Marmorbyster af fyrstelige Personer og Stanleys Receptionsstykke i Gibs.

I „det grønne Gemak" ved Siden af Billedgalleriet brændte derimod 31 Malerier, nemlig: „en Bataille ved Nattetid" af Jacob Weyer, „to Bataillestykker" af Rugendas, „to Stykker med Fugle" efter Werner Tham, „Marias Himmelfart" efter Lanfranco, „to Batailler" af Jacob Weyer, „en italiensk Søhavn" efter Lingelbach, „Flugten til Ægypten" af Wuchter, „to Markeder" af Bout og Baudevin, „Landskab med Qvæg" af M. Carré, „det Indre af en Kirke" af Steenwick, „to Landskaber med Bjerge" af Roland Roghman, „to Blomster-

---

[1]) See Rahmdohrs Studien, Pag. 103–105.

stykker" af **Baptiste Monnoyer**, „et Landskab med Dyr" af **Roland Savary**, „dødt Fuglevildt" af **van Bloemen**, „Kjøkkenstykke" af **Sneyders** med Figurer af **Jordaens**, „to Selskabsstykker" efter **Brouwer**, „to Frugtstykker" af **Junker**, to Malerier af **Wulfrath**, forestillende „det Indre af et Værelse", „Ephiginias Offring" af **Coiffre**, „to Markeder" af **Bout** og **Baudevin**, samt „et Landskab med tamme Fugle" af **Hondekoeter**. Det sidstnævnte Stykke var anbragt over Kaminen.

I **Entree-Gemakket** til Riddersalen brændte: „Carl den IIden med sin Familie" af **d'Agar**, „Socrates og Xantippe" af **Steenwinchel**, og „Christus med Samaritanerinden ved Brønden" af **E. Quellinus**.

Endelig brændte i det kongelige **Laqvai-Gemak**: „Slaget ved Volmer", „Brylluppet i Cana" efter **P. Veronese**, „Prinds Morits af Nassau" af **Eckhout** og „Admiral Bielke med med Familie" af **Lambert van Haven**.[1]

Foruden de Malerier, der hørte til Kunstkammeret, fandtes endnu paa Slottet endeel kostbare Stykker, men disse bleve for største Delen et Rov for Luerne. Dette var saaledes Tilfældet med **Abildgaards** herlige Arbeider i Riddersalen samt med **C. van Manderns** „Christian den 4de til Hest"[2], der hang i Appartementsalen. Her hang og „Christian den 4de staaende" af **C. van Mandern** og et stort Maleri af **M. Tuscher**, forestillende „Christian den 6te, der hyldes af de nordiske Riger"[3], af hvilke det første reddedes, hvorimod det sidste ødelagdes.

Da man ei kunde vide, hvilken Retning Vinden vilde tage og det følgeligen var muligt, at den kunde vælte Flammerne af det brændende Slot henimod Kunstkammeret, maatte der dernæst

---

[1]) See Fortegnelsen over Kunstkammerets Af- og Tilgang fra 1771 til 1804. [2]) Skidsen til dette Maleri, hvis Tab gik Kong **Frederik** den 6te meget nær, eiede **J. C. Spengler**, og den blev ved hans Død kjøbt af den nu regjerende Konge. [3]) Udkastet til dette Maleri findes i Spenglers Samling af Haandtegninger af danske Kunstnere.

tænkes paa dettes Redning. **J. C. Spengler** lod derfor den største Deel af de derværende Kostbarheder, Kunstsager og Pretiosa flytte hen til Grev **Lerches** Palais, til Fru Geheimeraadinde **Stampe**, og, skjøndt denne Flytning skete midt om Natten og i den største Hast, mistedes der dog ingen Gjenstand af Betydenhed. — Derimod bleve endeel Voxfigurer ødelagde og tre Manuskripter stjaalne, da man, for at forhindre, at Ilden skulde udbrede sig til Kunstkammeret, gjennembrød Loftet og afrev Panelet i den Deel af Slottets Messanin=Etage, der stødte op til dette. — Malerisamlingen blev under Branden flyttet til Capellet ved Holmens Kirke, og siden bleve nogle af Malerierne anvendte til at pryde en Sal i det kongelige Palais paa Amalienborg, men de fleste, som vare meget store, maatte sættes til Side af Mangel paa Plads.

Skjøndt **J. C. Spengler** deeltog med sin Fader i Kunstkammerets Bestyrelse, optog dette ei hele hans Tid. Han havde kort efter sin Hjemkomst fra sin Udenlandsreise faaet en Ansættelse paa sin Svoger Agent **Johan Jacob Frølichs** Comptoir, og dette var Aarsagen til, at han i Vinteren fra 1794 til 95 i et Handelsanliggende gjorde en Reise igjennem Sverrig til Norge. Da **Frølich** derpaa i Aaret 1798 sendte Fregatskibet **Marie Antoinette** med en kostbar Ladning til Ostindien, fulgte **Spengler** med kongelig Tilladelse Expeditionen som Supercargo. Skibet afgik herfra i December Maaned, men paa Høiden af Cap Finisterre blev det det paafolgende Aar i Marts Maaned taget af en fransk Kaper, og opbragt til Bordeaux. Skjøndt Danmark var i Fred med Frankrig, blev dog Skib og Ladning under forskjellige Paaskud tilbageholdte, og først frigivne efter en Proces, der varede til Enden af Aaret 1800. Imidlertid var Ladningen for en Deel bleven bedærvet, og det gunstige Øieblik for Expeditionen var tabt, hvorfor **Spengler** vendte tilbage til Kjøbenhavn, hvor han ankom den 31te December 1800. Under sit tvungne Ophold i Bordeaux iblandt Handlende og Andre, der især havde lidt ved de politiske Omveltninger, havde han

fattet for den franske Revolution en dyb Afsky, som ei engang de senere Tidens klarere Begreber om denne store Verdensbegivenhed vare istand til at svække. Af sit Ophold i Paris drog han derimod megen Nytte; thi dette skaffede ham Leilighed til at see en stor Deel af de Kunstskatte, som vare Frugterne af de Franskes Seiervindinger, samt til at gjøre sig bekjendt med de Forbedringer, der vare indførte ved Galleriet i Louvre.

Sommeren i Aaret 1803 benyttede J. C. Spengler til endnu engang at see de Kunstværker, Berlin, Dresden og Wien indeslutte; men det var og den sidste Reise, han gjorde. Han havde i Aaret 1801, ved sin Svoger Agent Frølichs Død, overtaget Bestyrelsen af det af denne grundede Handelshuus, og da han forestod det til begge hans Søstersønner i Aaret 1811 vare blevne myndige, bandt Handelsforretninger ham for lang Tid til Kjøbenhavn. Senere, da Leilighed gaves ham til at foretage en ny Reise, havde han tabt Lysten dertil. De Kunstnere og Videnskabsmænd, hvis Bekjendtskab han havde gjort paa tidligere Reiser, vare deels døde, deels fortrængte af nye Celebriteter, der, dannede under Revolutionens mægtige Gjæring, hyldede Grundsætninger, der vare altfor forskjellige fra hans, til at han, der hørte til den ældre Generation, kunde haabe at høste nogen sand Nytte af deres Omgang.

Aaret 1802 havde en sørgelig Betydning i Spenglers Embedsvirksomhed, da Kunstkammeret i dette Aar berøvedes dets kostbareste Oldsager, nemlig de 2de berømte Guldhorn, af hvilke det ene, der var fundet den 30te Juli 1639, veiede 6 Pd. 13 Lod, det andet, fundet den 21de April 1734, veiede 7 Pd. 11 Lod; deres Metalværdi var 1870 Ducater eller 3740 Species; de vare begge prydede med Figurer og det ene tillige med Runeskrift. De nærmere Omstændigheder ved denne ulykkelige Begivenhed ere følgende:

I Aaret 1795 fratoges Kunstkammeret et Værelse, der indrettedes til Læsesal for det kongl. Bibliothek, og, da Bibliotheket i 1798 havde erholdt den betydelige Tilvæxt af Suhms hele

Bogsamling, tillodes det derhos, eftersom Plads manglede i Bibliotheket, at Bøger henlagdes paa Gulvet i det til den nye Læsesal stødende Gallerie, til hvilket derfor Bibliothekets Embedsmænd erholdt Adgang. Herved gjordes Opsynet med Kunstkammeret vanskeligt, og en listig Tyv saae Leilighed til, igjennem Bibliothekets Læsesal, at indsnige sig i Kunstkammeret. Om Morgenen den 5te Mai 1802 fandtes Stakitdøren foran Indgangen til Bibliotheket samt Døren til Læsesalen og fra denne til Galleriet aabnede; en Rude i det Skab i „Antiqvitetkammeret", hvor Guldhornene opbevaredes, var ituslagen og Hornene samt nogle mindre, ubetydelige Oldsager borttagne. Skjøndt Politiet strax satte sig i Bevægelse og endog udlovede en Belønning af 1000 Rbd. til den, der opdagede Tyveriet, bleve dog alle Forsøg paa at komme efter Gjerningsmanden frugtesløse indtil det paafølgende Aars April Maaned, da et Tilfælde bragte Tyven i Justitiens Hænder.

Ved den Tid indleverede en Guldsmed Regnell til Politiet nogle formeentligen falske Pagoder, som han havde kjøbt af Guldsmed Heydenreich, og, da nu denne i Anledning heraf var bleven stillet for Forhør, tilstod han, at det var ham, der havde stjaalet Guldhornene, og at han af disse havde støbt de Pagoder, han havde solgt til Regnell. Da han oftere var kommen paa Kunstkammeret, havde han bemærket de paa Gulvet i Galleriet henlagte Bøger, og deraf sluttet, at der existerede en Forbindelse mellem Bibliotheket og Kunstkammeret, hvorfor han havde udtænkt at benytte denne til at indsnige sig paa det sidstnævnte Sted og der begaae Tyveri. Han havde derfor gjort falske Nøgler til de forskjellige Døre, der førte op til Bibliothekets Læsesal, og passet dem, naar han saae Leilighed dertil. Til Døren fra Læsesalen ind til Kunstkammeret og til dettes Døre havde han derimod ingen Nøgler kunnet skaffe sig; dog havde han ikke destomindre besluttet at gjøre et Forsøg paa det af ham paatænkte Tyveri. Om Aftenen den 4de Mai havde han derpaa lukket sig ind i Læsesalen, hvorfra det ved en falsk

Nøgle var lykkedes ham at komme ind i Galleriet; men her var hans Forehavende nær strandet; thi, da han vilde oplukke Døren fra Galleriet ind i Heltekammeret, brak Nøglen, og Kammen blev siddende i Laasen, dog havde den alt oplukket Døren, og han kom saaledes ind i dette Værelse, der ved en utillaaset Dør stod i Forbindelse med Antiqvitetkammeret. Han havde ei forud tænkt paa at stjæle en bestemt Gjenstand; men da tilfældigviis hans Øine først faldt paa Guldhornene, slog han en Rude itu paa Skabet, hvori de opbevaredes, og udtog dem tilligemed Guldkjæden, hvori de hang, og en Sølvring; hvorpaa han forføiede sig ud af Kunstkammeret ad samme Vei, som han var kommen ind. — Han havde strax efter at have begaaet Tyveriet, hugget Guldhornene istykker og smeltet dem, og der var intet tilbage af dem i uforvansket Tilstand, da Tyveriet opdagedes, men det Guld, som endnu fandtes i Beholdd, omtrent 6½ Pd., blev tilbageleveret Kunstkammeret.[1]

Den 20de December 1807 døde Faderen Lorents Spengler, 87 Aar gammel, og nu erholdt Sønnen Joh. Conr. Spengler Kunstkammerforvalterposten; men da han, især i de senere Aar, saagodtsom ene havde bestyret Embedet, gjorde hans Udnævnelse i Virkeligheden ingen Forandring i hans Virksomhed. Heller ikke var det en Tid, hvor der kunde tænkes paa Forandringer, som vilde medføre nye Udgifter for Staten, og

---

[1]) Heydenreich havde i 1789 været dømt for falske Bancosedlers og Assistentshuussedlers Fabrication, men ved kongl. Resolution var den idømte Straf bleven forandret til taaleligt Arbeid og nøie Bevogtning paa Livstid. Medens han hensad i Arresten, havde han forstaaet at insinuere sig hos en formaaende Person, og han blev i 1797 løsladt, samt erholdt til samme Tid Borgerskab som Guldsmed og Uhrmager. Han havde derpaa giftet sig med en Pige, hvis Bekjendtskab han havde gjort i Straffeanstalten, og ernæret sig som Guldsmed samt ved sit Talent som Mechaniker, indtil han begik Tyveriet paa Kunstkammeret. Paa Grund af dette blev han, ifølge kongl. Resolution af 10de Juli 1803, uden foregaaende Dom, indsat paa Livstid i Tugthuset, og han forblev der, indtil han ved kongl. Resolution af 21de Januar 1837 blev overflyttet i Forbedringshuset, hvorpaa han i 1840 løslodes.

det vil saaledes mindre undre, om J. C. Spenglers Embeds-Tiltrædelse ikke betegnedes med Indførelsen af nogle af de Forbedringer, som Kunstkammeret saa høiligen trængte til, og som Ramdohr alt i 1792 i sine „Studien" havde omtalt som absolut nødvendige; ja det maa erkjendes, at det skyldes i det Mindste ligesaameget tilfældige Omstændigheder, som Overbeviisningen om Hensigtsmæssigheden heraf, at det endelig, mange Aar senere, undergik en total Omdannelse.

Den nærmeste Anledning til Kunstkammerets Reform var, at i Aaret 1821 Loftet over samme befandtes i en saa brøstfældig Tilstand, at en Hovedreparation snarest muligt maatte foretages derved, og at det saaledes blev nødvendigt, i det Mindste for nogen Tid, at forskaffe Kunstkammeret et nyt Locale. Hertil kom, at det store kongl. Bibliothek, nu, da en Forandring med Bygningen skulde foretages, androg paa at faae Kunstkammerets Locale forenet med sit, en Udvidelse, som det vistnok høiligen trængte til, og ikke kunde være tjent med at have noget andet Sted. — Da saaledes Kunstkammeret skulde flyttes, besluttede man sig til at foretage en fuldstændig Reform ved det. Kongen befalede derfor ved Resolution af 3die Febr. 1821, at de naturhistoriske Samlinger aldeles skulde skilles fra Kunstkammeret[1], at ligeledes alle de mathematiske, astronomiske, mekaniske og optiske Instrumenter skulde afgives til en eller anden af de Kongl. Instrumentsamlinger, og at derefter det Øvrige skulde henføres under 5 Fag eller Classer, hvis Ordning og Beskrivelse blev overdragen forskjellige Commissioner. Det blev derhos bestemt, at det egentlige Kunstkammer, der nu blev benævnt „Kunstmuseet", skulde henflyttes i den Gaard i Dronningens Tvergade, hvor det nu er. Derimod blev ingen definitiv Bestemmelse tagen med Hensyn til de kongl. Malerisamlinger, som Spengler fik Ordre til at beskrive.

---

[1]) Samlingen af Mineralier var alt den 19 Juli 1804 bleven afskilt fra Kunstkammeret.

Commissionen til at ordne og beskrive de ægyptiske, græske, etruriske og romerske Oldsager kom til at bestaae af Biskop **Münter** og Etatsraad **B. Thorlacius**, den for de nordiske Oldsager af Etatsraad **Thorlacius** og Cancelliraad (nu Justitsraad) **Thomsen**, den for Kostbarhederne, Gemmerne og andre skaarne og slebne Stene af Conferentsraad **P. J. Monrad** og Major (nu Oberstlieutenant) **Sommer**; den for de ethnographiske Samlinger af Etatsraad **Nissen** og Capitain **P. P. F. Mourier** og den for Kunstgjenstandene af Elphenbeen, Rav og Andet, som ikke kunde henføres under de andre Classer, af Etatsraad **J. D. T. Manthey** og Commerceraad **Marstrand**.

Efterhaanden, som disse Commissioner bleve færdige med Ordningen af Kunstmuseet, blev dette overleveret **Spengler**, der nu fik Opsyn med dette, ligesom han tidligere havde havt det med Kunstkammeret.

Ved Resolutionen af 3die Februar 1821 angaaende Kunstkammerets Organisation var det, som bemærket, blevet bestemt, at **Spengler** ene skulde overtage Beskrivelsen af Malerierne. Ifølge det ham saaledes betroede Hverv gjennemgik han samtlige de kongelige Samlinger og de paa de kongelige Slotte værende Malerier, med Undtagelse af den historiske Portraitsamling paa Frederiksborg, til hvis Beskrivelse en egen Commission var bleven nedsat. Den vigtigste af disse Samlinger var Kunstkammerets, til hvilken ogsaa henregnedes Etatsraad og Consul **Wests** (død 1811) og Livchirurg **Bodendicks** (død 1811) Samlinger, hvilke vare blevne erhvervede for det Offentlige i **Spenglers** Embedstid.

Den sidste henstod af Mangel paa Plads i de Værelser, som dens forrige Eier havde beboet paa Kongens Palais, og var aldeles utilgængelig for Publicum, da en af Hoffets Cavalierer beboede de Værelser, der førte til samme. Til **Wests** Samling var derimod blevet indrettet et særegent Locale, og det var i 1809 blevet bestemt, at denne Samling til visse Tider skulde staae aaben for Publicum, hvorhos der var blevet sørget for,

at Kunstnere, som vilde copiere Stykker fra de kongl. Samlinger, kunde arbeide der. Hermed var det første, skjøndt vistnok høist ubetydelige, Skridt gjort til en hensigtsmæssig Afbenyttelse af de kongl. Malerisamlinger.

Spengler beskrev omtrent 1300 af de mærkeligere Malerier, og efterat dette forberedende Arbeid var tilendebragt, blev det ved kongl. Resolution af 11te Juni 1824 bestemt, at der skulde indrettes et midlertidigt Locale for de kongl. Malerier paa det gjenopbyggede Christiansborg Slot, samt at i det nye Gallerie skulde optages nogle af de fortrinligere paa de kongl. Slotte værende Malerier. Ifølge denne Resolution, der var den første Anledning til Indretningen af det nuværende Billedgallerie, tog Spengler strax fat paa dettes Ordning.

Da der i de kongl. Samlinger fandtes et temmelig betydeligt Antal Malerier fra de forskjellige Kunstperioder og Skoler, bestemte Spengler sig til at ordne Billedgalleriet efter Skolerne, og for at det kunde give et saavidt muligt fuldstændigt Billede af de Revolutioner, Malerkunsten har gjennemgaaet, bestræbte han sig for, at deri fandtes Arbeider af de Mestere, der med mere eller mindre Grund havde vundet et berømmeligt Navn, eller kunde antages at characterisere deres Tid. Herved bleve vel endeel mindre fortjenstfulde Arbeider optagne i Samlingen; men han antog, at dette ikke vilde skade, naar kun intet fortrinligt Arbeide savnedes.

Til at forfatte Beskrivelsen over Galleriet havdes vel adskillige Hjælpemidler, men disse vare dog i det Hele faa og for den største Deel ufuldstændige. Det gamle Kunstkammers Inventarier vare nemlig meget korte og upaalidelige, hvilket endnu i en høiere Grad var Tilfældet med de kongl. Slottes Inventarier. Ikke heller var Professor Abildgaards Catalog over Samlingen paa Fredensborg meget brugbar. Derimod havdes over den West'ske Samling en af dens forrige Eier forfattet Catalog, som Spengler for en Deel fulgte ved Beskrivelsen af de Stykker af denne Samling, der bleve indlemmede i Billed-

galleriet. Fortegnelsen over den Bodendickske Samling udkom først, efterat Spenglers-Catalog alt var skreven. Naar man nu tager Hensyn til, at Galleriet kom til at indeholde Arbeider af omtrent 450 Mestere, og til hvor vanskeligt det ofte er, at gjenkjende den samme Mesters forskjellige Manerer, eller at adskille de Mestere, der høre til samme Skole, vil man vistnok indrømme, at Arbeidet var forbundet med ikke faa Vanskeligheder.

Indretningen af Localet til Malerisamlingen paa Christiansborg Slot, skete med en vistnok overdreven høi Grad af Oeconomie; thi, for at spare, bleve Værelserne hverken panelede eller betrukne, ja Væggene bleve ei engang afpudsede, men paa de raae Mure, der bleve overstrøgne med graa Farve, bleve anbragte umalede Fyrrelister til derpaa at hænge Malerierne. Localet blev saaledes langtfra ikke smukt; men da Spengler, efter tidligere Sædvane og for at vinde Plads, hang det ene Maleri tæt ved det andet, stødte Værelsernes tarvelige Udstyr ikke saameget, som ellers vilde have været Tilfældet.

I Aaret 1825 var Spengler færdig med Ordningen af de italienske Skoler, og i Aaret 1827 var hele Samlingens Ordning, Beskrivelse og Ophængning fuldendt, og samme Aar lod han sin Catalog over Billedgalleriet udkomme. Efter denne bestod nu Billedgalleriet af 921 Stykker. Af disse henhørte 160 til de italienske, 173 til den flamske, 353 til den hollandske, 23 til den franske og 79 til den tydske Skole. Endeligen indeholdt Samlingen af afdøde danske Kunstnere 113 Stykker, der, ligesom de forskjellige Hovedskoler, kom til at danne en Afdeling for sig.

Saaledes var da endeligen den længe ønskede Adskillelse af Kunstkammeret og Billedgalleriet fuldbragt, og det sidstnævnte havde erholdt et nogenlunde anstændigt Locale. Men et meget vigtigt Punct stod endnu tilbage. For at Samlingen kunde stifte nogen sand Nytte, ved at udbrede Kunstsandsen og saaledes medvirke til den almene Dannelse, maatte Adgangen til den lettes Publikum. Spengler ønskede derfor, at Samlingen paa

visse Dage af Ugen skulde staae aaben for Enhver. Men da Regjeringen ei vilde overtage de forøgede Udgivter, der under saadanne Omstændigheder vilde medgaae til Opsynet, og som, det kan ei nægtes, Spengler havde anslaaet alt for høit, blev Følgen heraf, at Adgangen til Billedgalleriet kun blev tilstedet mod Betaling.

I Sommeren 1827 blev Malerisamlingen aabnet for første Gang, og Publicum gjort bekjendt med de Kunstskatte, Landet eiede, og om hvis Tilværelse Ingen indtil den Tid havde havt noget klart Begreb. Dog var Mængden af de Besøgende ei saa stort, som man kunde have ventet det; thi Kunstsandsen, der hos os endnu ingen Næring havde faaet, var aldeles uudviklet, og den Mening var almindelig, at det kun var de egentlige Kunstkjendere, der kunde have Fornøielse af at see ældre Kunstværker. Men lidt efter lidt lærte Publicum at faae Samlingen kjær, og Antallet af dem, der besøgte den, tiltog betydeligen i Spenglers sidste Leveaar.

Skjøndt der i Samlingen fandtes af nulevende danske Kunstnere en betydelig Mængde Malerier, og **Spengler**, forsaavidt dertil var Plads, havde ophængt disse, blev dog denne Afdeling af Billedgalleriet ei aabnet for Publicum før i Aaret 1836. Men den frembød aldrig noget ret glædeligt Syn. Dog maa Grunden hertil ei ene søges deri, at Spengler ved sin Dannelse og sine Forhold hørte til en forbigangen Tid; thi skjøndt han, der havde været samtidig med **Abildgaard**, **Poulsen**, og **Cornelius Høyer**, hvad dansk Kunst angik, var noget stræng i sin Dom og ei stillede den nuværende Generation af Kunstnere saa høit, som de troede at fortjene det, vilde det dog med den bedste Villie ei have været ham muligt af den Masse af middelmaadige Arbeider, der hvert Aar indkjøbtes af Regjeringen, at danne et Gallerie, der kunde give noget Begreb om Malerkunstens nærværende Standpunkt i Danmark. At derfor Spengler ingen Interesse følte for den Deel af Malerisamlingen er vel neppe at undres over.

Ved Bedømmelsen af Spenglers Fortjeneste med Hensyn til Indretningen af den øvrige Deel af Samlingen maa det ikke tabes af Sigte, at den større Deel af de Malerier, hvoraf den kom til at bestaae, ikke tidligere havde været underkastet nogen grundig critisk Bedømmelse. Det er derfor en Selvfølge, at efterat Samlingen i en Række af Aar havde været ordnet, og flere saavel danske som fremmede Kunstkjendere havde skjenket den fortjent Opmærksomhed, kom Spengler til den Erkjendelse, at der i den fandtes Stykker, som ikke kunde udholde en strængere Critik. Han begyndte derfor, nogle Aar efter at han var bleven færdig med Malerisamlingens Ordning og Beskrivelse, paa at omarbeide sin Catalog, og benyttede herved de Erfaringer, han havde indsamlet i den Tid, Adgang til Samlingen havde været aabnet. Tillige indlemmede han i denne nye Catalog de Oplysninger, han havde samlet om enkelte af de vigtigere Maleriers Historie. Dette Arbeid, der beskæftigede ham meget i hans sidste Levetid, fuldførte han kort før sin Død, og det er siden blevet kjøbt af Regjeringen. Ved Samlingen selv foretog han derimod ingen Forandring.

Da Kunstkammerets Navn, efterat dets Indhold paa denne Maade var bleven omordnet og fordeelt imellem flere Samlinger, ei længere existerede, saa forandredes ogsaa i Aaret 1825 (30te Mai) Benævnelsen paa Spenglers Post, idet han nu fik Titel af Inspecteur ved Kunstmuseet og Malerisamlingen. Den 2den Decbr. s. A. blev han udnævnt til virkelig Justitsraad, 1829 (1 Aug.) til Ridder af Dannebrogen og 1837 (6te Mai) til Etatsraad. Da forandredes endnu engang Benævnelsen paa hans Post, idet han fik Prædikat af Directeur.

Paa en Tid da Interessen for Haandtegninger var sjeldnere her til Lands, end nu, og da vor Kunsthistorie endnu var ganske ubearbeidet, fattede Spengler den roesværdige Beslutning at søge at samle, hvad der endnu maatte findes i Landet af Studier og Udkast af Kunstnere, der ved Fødsel, ved Arbeider eller Ophold her kunde henføres til den danske Kunsthistorie.

Da han, med den ham egne Udholdenhed, benyttede enhver Leilighed, der tilbød sig, til at forøge denne Samling, er det intet Under at den i Aarenes Løb erholdt et betydeligt Omfang, og kom til at indeholde en Mængde interessante Arbeider baade af ældre Kunstnere og af alle dem, der i **Spenglers** Levetid havde havt Kunstnernavn i Danmark. Skjøndt Samlingen saaledes kom til at indeholde mange fortrinlige Sager af vore første Kunstnere, er det dog klart, at langtfra alle Tegninger i den kunde have noget egentligt Kunstværd, derimod havde de alle mere eller mindre Betydning med Hensyn til Danmarks Kunsthistorie. Samlingen bestod ved **Spenglers** Død af noget over 1500 Blade af omtrent 180 Mestere, blandt hvilke Mange, af hvem ellers ingen Tegninger haves. Hans Ønske om, at denne Samling, som han med saa stor Besværlighed havde bragt tilveie, ei paany skulde adsplittes, er blevet opfyldt, og hans Arvinger have solgt den til Regjeringen.

Stedse sysselsat med at dyrke Fædrelandets Kunsthistorie, havde **Spengler** derhos optegnet de Efterretninger, han havde kunnet overkomme, de Kunstnere angaaende, hvis Navn og Virksomhed hørte herhid. Disse Bemærkninger udgav han 1818, som et Supplement til **Weinwichs** Kunsthistorie, under Titel af „Artistiske Efterretninger, som Bidrag til dansk Kunsthistorie". Ligeledes havde han tidligere udgivet **Marcus Tuschers** Levnet, der findes indrykket i nye danske Magazin 4de B. 2det H.

Af langt ringere Betydning for Fædrelandet, skjøndt af større Kunstværd, var **Spenglers** Samling af Haandtegninger af fremmede Kunstnere. Til denne har han rimeligviis lagt Grunden paa sine Reiser, idetmindste fandtes i samme af franske og italienske Kunstnere mange Tegninger, som han maa have kjøbt i Frankrig og Italien. Ogsaa denne Samling forøgede **Spengler** til sin Død, idet han ved flere store Kunsthandlere i Tydskland lod indkjøbe Tegninger, ligesom han selv gjorde Indkjøb, hvergang Leilighed dertil gaves. Ved hans Død udgjorde den omtrent 1500 Blade. Af de italienske Skoler

var der omtrent 350, af den franske 250, af den tydske 600, af den flamske 100 og af den hollandske Skole 350 Tegninger. Den italienske, franske og tydske Skole indeholdt en Deel udmærkede Stykker, men særdeles fortrinlig var den flamske og hollandske. Denne Samling blev efter Spenglers Død solgt ved Auction her i Byen, og, skjøndt en Deel af den gik til Tydskland og England, forbleve dog mange af de bedste Sager her i Landet, og de fleste af disse bleve kjøbte af Regjeringen. — Begge Samlinger af Haandtegninger vare for Spengler en rig Kilde til Nydelse, og det saameget mere, som de, da han bestandigen forøgede dem, vedligeholdt Nyhedens Interesse for ham.

Spengler var aldrig gift, men en elsket Søster, der med det bedste Hjerte forenede en levende Følelse for de skjønne Kunster, erstattede ham Savnet af et Familieliv, og oplivede hans eensomme Hjem. Han benyttede derhos den Leilighed, hans selskabelige Talent tilbød ham til Adgang i de første Cirkler, og naar han Dagen igjennem havde været beskæftiget med alvorlige Sysler, holdt han af om Aftenen at tage Deel i det selskabelige Liv. Men den Lykke, han i en lang Række af Aar havde nydt, forstyrredes i hans sildigere Levetid. Hans Søster, der i flere Aar havde været svagelig, døde den 26de November 1835. Dette Dødsfald rystede ham stærkt, og hans forhen saa faste Sundhed knækkedes med eet. Efterat han hele Vinteren fra Aaret 1837 til 1838 havde været syg, kom han sig vel tildeels i Sommeren 1838, men om Efteraaret vendte Sygdommen tilbage med fordobblet Kraft. Dog bevarede han, selv under de sværeste legemlige Lidelser, sin fulde Aandskraft. Han saae Dødens Komme med en sjelden Rolighed, og arbeidede med utrættelig Iver til sin sidste Stund paa at ordne den Mængde af Gjenstande, der ifølge hans Embedsstilling havde været ham anbetroede, for at Intet ved hans Død skulde savnes. J. C. Spengler døde den 1ste Marts 1839.

Louis Mourier.

7. Jens Wilcken Hornemann.

Nogle Aar efterat Martin Vahl, af uforgjængeligt Minde som Naturhistoriker, og i Særdeleshed som Botaniker, var død, forelagde Hornemann det kongl. danske Videnskabernes Selskab et Mindeskrift over ham. I Oversigten over Selskabets Forhandlinger fra Maj 1818 til Maj 1819 ytres om den Skik i lærde Selskaber at hædre berømte Medlemmers Minde: „Sikkert vil det lettest kunne skee med den Videnskabsmanden egnende Sandhedskjærlighed, naar en Række af henrundne Aar allerede have mildnet de første Følelser over Tabet." Som Vahl skildredes ved en elsket og taknemmelig Lærlings Haand, saaledes tør man vist nok vente et Mindeskrift over den nu forevigede højt hædrede Botaniker, den elskelige Hornemann, af en af de udmærkede Botanikere, som han talte blandt sine Discipler og Venner. Imidlertid vil den Selvbiographi, som han for 25 Aar siden indgav til de kongl. Ordeners Arkiv, læses med Interesse, og med de af mig tillagte Anmærkninger og deres Fortsættelse for de siden henrundne Aar, tjene som Materiale for Udarbejdelsen af et fuldstændigere Mindeskrift over ham. En kort Skildring af ham er optaget i „Tidsskrift for Literatur og Kritik" 1841, 9 H. S. 238—242.

F. Thaarup.

a. „De vigtigste Begivenheder af mit Levnetsløb", skrevet af J. W. Hornemann, dat. 22 Jan. 1816.

Den 6te Marts 1770 blev jeg født i den som By ubetydelige, men som Opholdssted for en Mængde raske, vindskibelige og virksomme Sømænd mærkelige Flække Marstal paa Øen Ærø.

Min Fader Jacob Hornemann, gift med Margrethe Dorothea Sadolin, var dette Steds agtede og elskede Præst. Hans Minde dyrkes endnu i Marstal med Savnets Følelser. [1]

---

[1]) Faderen, som forhen havde været Præst i Viborg, omtales i en af hans andre Sønners, Christian Hornemanns, Karakteristik saaledes: „Han var en herlig Fader, en from retsindig Mand, med sandt Genie til Musik og Digtekunst, en god Philolog, men gammeldags Theolog; en højst ærværdig Præst, der allerede her paa Jorden

Denne fromme og gudfrygtige Mand var min Lærer til mit 14de Aar, da jeg fra mine kjærlige Forældres Huus, saa minderigt paa barnlige Glæder, og fra deres Omhed og Underviisning, saa velgjørende for min physiske og moralske Dannelse, traadte ind i en for mig ny Verden, i det jeg forlod det skovløse, af Havet snævert indskrænkede Ærø, for at opholde mig i det større, med Naturens Skjønheder saa rigelig prydede Fyen. Denne Forandring havde en des større Indflydelse paa mit

---

var som uden for denne Verden, med Tankerne i Himmelen, havde det blide Jesus Sind mod Alle, og levede et Engleliv hen i søde Andagtsfølelser, men heldede vel meget til dem, som gjøre dem en Skrupel over, at underkaste Nogen af de Religionsmeninger, de med Moders Melk have indsuget, en stræng Kritik." — „Han stod sig vel, men havde mange Børn, og ikke just noget stort Kald, men en overmaade vindskibelig og sparsom Hustru." — De havde 7 Børn, tre Sønner, og fire Døttre.

Sønnerne vare: 1) **Christian Hornemann**, fød 1759 i Viborg, hvor Faderen da var Præst; blev 1778 dimitteret fra Viborg Skole, 1786 Page-Informator, † 1793. Hans Karakteristik, skrevet af en af hans fortroligste Venner (Svogeren **Bindesbøll**), læses foran Samlingen af hans „efterladte philosophiske Skrifter" 1795. 2) **Claus Vilhelm Hornemann**, født 5te Sept. 1760 i Viborg, † 1834 som Justitsraad, Told-Overkontrollør og Ridder af Dbr. (Hans Nekrolog læses i Dagen 1834 Nr. 130.) 3) **Jens Wilcken Hornemann**, hvis Nekrolog her gives.

Døttrene vare: 1) **Ellen Kathrine H.**, kom i Ægteskab med **Morten Thomsen Bredsdorf**, Sognepræst for Vester-Skjerninge og Ulbølle Menigheder i Fyen, og Provst i Salling Herred. Hun døde 1827; Manden † 2den Marts 1841. 2) **Karen Johanne H.** blev gift med **J. Bindesbøll**, der døde 19de Juli 1830 som Sognepræst i Lidø. See Erslevs Forf. Lex. 3) **Henriette Christine H.**, var først gift med **Michael Gottl. Birckner**, Præst i Korsøer, hæderligst bekjendt ved hans Undersøgelser over Trykkefrihed; og død 1798. Anden Gang gift 1803 med Konferentsraad og Finantsdeputeret **J. Collin**, St. af Dbr. og Dbm. 4) **Jakobe Dorothea H.** er død for faa Aar siden.

silbigere Liv, som jeg blev overladt til en Mands Varetægt, der ikke alene var i Godhed min Fader, men ved Kjærlighed for Videnskabelighed i Almindelighed, og for Naturens Betragtning i Særdeleshed en sjælden Lærer. Spiren til en Tilbøjelighed, som der for første Gang fik en rigtig Retning, som siden ikke alene har venlig ledsaget mig paa min Bane, men og selv aftegnet, sikkret og forskjønnet denne, den Attraa at kjende nøjere den herlige skjønne Natur, var alt meget tidligt undfanget, og ved barnlige Undersøgelser plejet og fremvoxet, men den manglede al, endogsaa den mindste Anvisning. Hvor meget maatte ikke denne Gnist opflammes ved en Mands Vejledning, som ikke alene havde Sands for det Skjønne og Store, men og Kundskab om det Enkelte i Naturen. Denne Mand var nuværende Provst **Morten Bredsdorf**, Sognepræst i Vester-Skjerninge [1]. Insekter og Planter, som jeg havde samlet uden Plan, og lært at kjende uden Navn, bleve nu ordnede og benævnede, og mine indskrænkede Kundskabers Masse betydelig forøget med mange Gjenstande, som jeg ikke før havde seet.

Til mit 16de Aar forblev jeg i en Kreds, som sluttede mig til sig ikke alene ved Venskabs, men ogsaa ved Slægtskabs Baand. I Aaret 1786 kom jeg til Kjøbenhavn for at fuldende Forberedelsen til at optages iblandt de akademiske Borgere. Paa dette Sted blev den lærde, kraftfulde og skarpsindige **J. Bindesbøll**, som siden blev min Svoger, og som nu [2] er Sognepræst i Lidø, min Lærer og ligesaa virksomme som smagfulde Ledsager paa den akademiske Bane. Hvad jeg ved denne Forandring tabte ved sjeldnere Omgivelse af Naturen, og i mindre Undervisning om dens Værker, vandt jeg ved større Orden og mere planmæssig Methode i Studium af de egentlige akademiske Videnskaber, og ved mine tvende ældre Brødres Omgang, hvoraf især **Christian Hornemanns** var mig lærerig, og er endnu ufor-

---

[1]) Siden vor Hornemanns Svoger, som ovenfor i Noten er bemærket. [2]) Siden død. See foran.

glemmelig; mine Fritimer benyttede jeg desuden til at vedligeholde mine vel endnu ubetydelige, men dog nogenlunde grundede naturhistoriske Kundskaber, deels ved at tage Deel i Professor Brünnich's zoologiske Forelæsninger, deels ved smaa Exkursioner omkring Kjøbenhavn.

I Aaret 1787 mistede jeg min Fader, og derved den tarvelige Understøttelse, han havde været istand til at give mig.

1788 udstod jeg med Held den Examen, som giver Borgerret ved Universitetet, og det følgende Aar paa samme Maade den philosophiske og philologiske Prøve.

1789 var vigtig for mig ved tvende Tilbragelser, som havde den meest bestemte Indflydelse paa min videnskabelige Dannelse, og paa Valget af den Bane, som jeg i nogen Tid kun med enkelte Skridt havde betraadt, nemlig ved Naturhistorie-Selskabets Oprettelse, og ved mit Bekjendtskab og Omgang med Professor **Martin Vahl.** Ved dette Selskabs fortræffelige Samling af Naturprodukter, ved den Liberalitet, hvormed den blev aabnet for Naturhistoriens Dyrkere, ved de mange lærerige Forelæsninger, som bleve holdte med Flid og Orden, og uden Betaling, aabnedes for mig en Udsigt, som jeg ikke før kjendte. Af disse Forelæsninger vare **Vahls** især lærerige for mig, og dette mere ved Vigtigheden af det, han foredrog, end ved Foredraget; thi hans Gaver vare ikke heldige, og Foredraget selv manglede baade Varme og Smag, men saa umiskjendelig er Virkningen af en stor Mands Aand. Endogsaa uden disse maaskee alt for meget anpriste Vehikler, gavnede, oplyste og dannede han sine Disciple, og jeg tør sige, at Enhver, som hørte ham med Kjærlighed for Naturen, dannedes ved hans Methode, underviistes ved hans Lærdom, og meddeltes selv igjennem hans kolde Tale, en Gnist af den Flamme, som opfyldte det Indre af denne sjeldne Mand. Ved disse Forelæsninger maatte derfor ogsaa jeg vinde meget, og dette saameget mere, som jeg ved hans daglige Omgang havde Lejlighed til at erkjende baade det vidtudstrakte og det paalidelige i hans Kund-

skaber, og maatte beundre det Blik, hvormed han overfaae det Hele, og det skarpe Øje, hvormed han differentierede Naturprodukterne i Almindelighed, og Vegetabilierne i Særdeleshed.

Min Faders Død havde imidlertid sat mig i den Nødvendighed, daglig at fortjene hvad jeg daglig behøvede, og at tilsidesætte, mere end jeg ønskede det, mit Yndlings-Studium, for at opofre mig til et saadant, som gav sikrere Udsigt til et Levebrød, hvortil Medicinen forekom mig at være den mest passende. Jeg erkjender fra denne Tid indtil nu en Mands Godhed mod mig, hvis Søn jeg underviste, nemlig Kammerherre **P. Rosenørns**. Det vil altid være mig en tilfredsstillende Glæde at have fortjent, og endmere at vedligeholde en Mands Venskab, hvis blide Rolighed, og retsindige Alvorlighed udbredte Sædelighed og Tilfredshed i den Kreds som omgav ham. Da Kammerherre **Rosenørn** kom i Besiddelse af Herregaarden **Ulriksholm** i Fyen blev jeg sat i det Alternativ, enten at forlade denne agtede Mand, eller at sætte de medicinske Studier tilside, og dette foranledigede det Tilbud fra Kammerherren, at opholde mig hos ham om Sommeren, og at fortsætte mine Studeringer om Vinteren i Kjøbenhavn. Nogle Aar svandt paa denne Maade imellem vexelviis strængere Arbejdsomhed i Hovedstaden, og friere Nydelse af Naturen i Fyen indtil jeg, opmuntret af **Vahl, Abildgaard, Tønder-Lund, Rothe** og Flere, vovede at forlade Vejen til Hygæas, for ene at betræde den, der fører til Naturens Tempel, og hertil ledebes jeg ikke alene af disse udmærkede Mænd, og af min Tilbøjelighed, men ogsaa ved et Held, som paa samme Tid blev mig til Del, nemlig det, at vinde den første Pris for en dansk økonomisk Plantelære, som Geheimekonferentsraad **Johan Bülow** til Sanderumgaard havde udsat.[1]

---

[1]) **Bülow** havde 1793 udsat to Præmier for de to bedste danske økonomiske Plantelærer, og overladt det da bestaaende Naturhistorie-Selskab at bedømme de Skrifter, der efter Prisopgaven maatte indkomme. Første Pris vandt Horneman, hvis Skrift under Titel:

Jeg tænkte nu alvorligt paa, uden for Fædrelandet at forøge de Kundskaber, jeg havde samlet i dets Skiød, og var saa heldig, at erholde ikke blot offentlig Understøttelse af Hans Majestæts Naade, men ogsaa privat, da Geheime-Statsminister og Storkantsler Greve J. G. Moltke, som forhen med Raisonnabilitet havde lønnet mig for mit Arbejde ved Ordningen af hans Naturalkabinet, gav mig en ikke ubetydelig Sum til Fortsættelsen af min Rejse, uden hvilken jeg ikke havde været istand til at fortsætte den til England. [1]

Denne Rejse tiltraadte jeg i Begyndelsen af Aaret 1798, i Selskab med Henrik Steffens, nu Professor i Breslau. Den første Sommer benyttede jeg til at igjennemvandre Harz [2] og Sachsen og ved at stifte Bekjendtskaber i Jena og Göttingen med nogle af den Tids mest bekjendte Naturkyndige, af hvilke jeg blot vil nævne Professorerne Batsch og Blumenbach. Silbig paa Efteraaret rejste jeg til Paris, og benyttede, med

---

Forsøg til en dansk økon. Plantelære udkom 1796. — 2den Udgave 1806. — Tredie Udgave, 1ste Deel 1821, rec. i Lit. Tid. 1822 S. 625—634, 644—653. — 2den Deel udkom i Hæfter og sluttedes 1838. Den anden Præmie tilkjendtes C. G. Rafn, af hvis Skrift udkom to Dele 1796—1802. — Rafn døde 1807, og opnaaede ikke at faae en tredie Deel udgivet, som skulde have været en dansk Pomologie. En Planteslægt Rafnia er benævnt ham til Minde. (Krøyers naturh. Tidsskr. 1 B. 378.) Bülow, som døde 1818, og havde til Videnskabernes Bedste ofret betydelige Summer, hvoriblandt 4000 Rbd. til et Legat, for hvis Renter frie Undervisning gives i den botaniske Have i Blomstertegning, er ogsaa opnævnt i en Plante, Bylovia, fra Guinea (ibid. Pag. 583).

[1]) Geheime-Statsminister Joachim Godske Moltke, der døde 1818, var, som bekjendt, Videnskabernes og især Naturhistoriens gavmilde Mæcen, og testamenterede til Kjøbenhavns Universitets-Bibliotheks naturhistoriske Fag og dets Museum betydelige Summer. Han understøttede flere Botanikere. Professor Lehmann har benævnt en Slægt "Moltkea" ham til Minde. [2]) Hornemanns „Vandringer paa Harz" ere optagne i Neumans Danskes Rejse-Jagttagelser. Andet Bind S. 22—50.

den Flid som Materialiernes Mængde saa at sige paanødte mig, den Liberalitet, hvormed saavel offentlige som private Naturalsamlinger aabnedes for Studerende. Ikke mindre vigtig for mig var Bekjendtskab med Botanikerne i Paris, blandt hvilke de fortrinligste vare: **Jussieu, Desfontaines, L'Herittier, Lamark, Thouin, Ventenat** og **Decandolle**, og endnu til denne Tid høster jeg Frugter deraf, ved en interessant Korrespondence med adskillige af disse.[1]

Foruden saadanne for min Videnskab meget vigtige Forbindelser, som gjorde mit Ophold i denne Stad interessant, nød jeg ogsaa det Held, at drage Fordeel af andre, som vare meget behagelige; thi ikke alene fandt jeg hos Legationens oplyste Medlemmer en meget forekommende Godhed, men ogsaa hos en talrig Samling af interessante og elskværdige Landsmænd, en venskabelig Modtagelse.

Med min ærlige Ven (i Ordets alvorligste Betydning) og i Naturhistoriens Dyrkning utrættelige Medstuderende, **N. Hofman Bang**, gjorde jeg i Foraaret 1799 en botanisk Rejse til Frankrigs sydlige Departementer og botaniserede især i de højere Pyrenæer, hvor disse Egnes mærkværdige Historiograph, den ved sine Talenter og Kundskaber saa udmærkede **Ramond**[2], var

---

[1]) Breve fra Hornemann, fra Paris og Bourdeaux læses i Rafns Biblioth. for Physik, Medicin og Økon. XVI. 1—16, XVII. 143—156 og 310—311. [2]) Om Ramond, der er bekjendt af hans Rejse i Pyrenæerne, sagde Horneman i et Brev til en Ven: „Som Du seer ham i sit Skrift, saaledes er han i sit daglige Liv, varm, fyrig, dybsindig og rig paa Kundskaber. — Jeg kjender ingen, der bedre, end han, var skikket til at iværksætte den store Tanke, han selv har havt, paa Toppen af de højeste Bjerge at vælge sit Vinteropholdssted, og der være Vidne til Vinterens og Sommerens vexelvise Sejer, og alle de Phænomener som vi kun kjende saa lidet, fordi vi aldrig betragtede dem i deres virkelige Hjem. Han forener dertil baade de physiske og intellectuelle Evner; han er rask som en Stengjed-Jæger, dybsindigere end man i Almindelighed tænker sig Franskmænd, og har derhos baade en ubeskrivelig Varme for at efterspore Naturen, og en ube-

vores Ledsager. Fra Pyrenæerne igjennemrejste vi Egnen imellem Perpignan og Avignon, stiftede i det interessante Montpellier Bekjendtskab med Linnees Ven, Oldingen **Gouan**, og vendte over Lyon tilbage til Paris. Her forefandt jeg, med overraskende Glæde, min højtagtede Lærer **Vahl**, hvis Selskab paa dette Sted var mig dobbelt interessant.

Med min lærde og elskværdige Ven **Rathke**, nu Professor i Christiania, som paa Hjemreisen fra Madera traf sammen med mig i Paris, vendte jeg i Foraaret 1800 over Holland tilbage til Fædrelandet, for paany at berede mig til en anden Rejse. Efter faa Ugers Ophold gik jeg til **London**, hvor jeg i fem Maaneder benyttede de rige Samlinger af botaniske Gjenstande, som findes i denne By og dens Omegn, især det fortreffelige Banks'ske Herbarium og Bibliothek, hvis for al Videnskabelighed lige saa nidkjære som gavmilde Besidder gav mig daglig Adgang dertil med den Liberalitet, som udmærker ham blandt sine Landsmænd.[1] Sidst paa Aaret 1800 kom jeg tilbage til Kjøbenhavn, og blev strax af Direktionen for det Classenske Fideikommis ansat ved dets Godser paa Falster, til at have Opsyn med dets Skove, men jeg blev snart forhindret fra at varetage dette Embede med Stadighed, da Hans Majestæt under 5te Juni 1801 udnævnte mig til **Lektor** i Botaniken ved den kongelige botaniske Have.

Denne Ansættelse var mig ligesaa uventet, som den var mig kjær; **Uventet**, fordi jeg ganske havde opgivet Haabet derom, da det var mig bekjendt, at Havens Direktion ikke havde

---

gribelig Stadighed i at følge dens Gang." Hornemann har givet to interessante Brudstykker af sin Tour til Pyrenæerne, i Tidsskriftet for Sandhed. I et Brev (5 Bind 335—352) fortæller han om sin Fodrejse til Pic de Midi; og i det andet Stykke (6 B. 92—110) sin Rejse fra Bagneres de Luchon, en pyrenæisk Badeby, til Venasque en usseltbygget By paa den spanske Side.

[1]) Et Brev fra Hornemann, fra London, til Abildgaard læses i Rafns ovennævnte Biblioth. XVIII. S. 364—375.

indstillet mig dertil, og kjær, fordi den banede mig Vejen til med Tryghed at følge alene mit Hovedøjemed og min videnskabelige Tilbøjelighed fordi jeg sattes i det nærmeste Forhold til min Lærer **Vahl**, som da var Professor ved Haven, og fordi jeg derved fik Udsigter til at fuldføre en Forbindelse, som fra Hjertets Side alt var indgaaet paa Pyrenæernes Top, med min Niece, Frøken **Marie Hornemann**, ældste Datter af Dr. Theol. Professor **Claus Fr. Hornemann**.[1] Denne Forbindelse sluttedes d. 9de Okt. s. A. og dens Frugter have været, indtil den Dag jeg skriver dette: husligt Held ved kjerlig Omgang og sex ved moderlig Ømhed plejede Børn, hvoraf en Søn og 4 Døttre endnu ere i Live.[2]

Mit Embede og mit Ægteskab var rigt paa jevn Nydelse af videnskabelig Syssel og huslig Glæde, men fattigt paa Indkomster, især da jeg uventet mistede 300 Rdlr., som jeg havde af det Clasſenske Fideikommis, hvilket Tab jeg læste i Kollegialtidenden[3], førend det enten privat eller officielt blev mig tilkjendegivet. Som Nøden var størst, var Hjelpen nærmest. Just som mine Indkomster vare nedfaldne til 200 Rdlr. aarlig, forskaffede Hs. Durchlauchtighed **Hertugen** af **Augustenborg** mig den kongl. Naade, at de 300 Rdlr. jeg nylig havde mistet, bleve mig udbetalte af Skatkammeret; og kort efter bleve mine Indkomster atter forøgede, da Landhusholdnings-Selskabet udnævnte mig til sin Sekretair.

I Forening med Professor **Vahl**, for saavidt hans andre Arbejder tillode ham det, foretog jeg en Revision af alle den

---

[1]) Hun var iblandt de Venner, med hvilke han paa sin Udenlandsreise verlede Breve. Disse Breve vandt stedse mere Interesse fra begge Sider, og forhøjede deres Venskab til Kjærlighed. Han befandt sig just allerlængst borte fra Fædrenelandet, imellem Pyrenæerne paa de spanske Grændser, da Baandet blev knyttet imellem dem for bestandig." (Tidsskr. for Lit. og Krit. l. c.) [2]) Efterat dette blev skrevet, forøgedes Familien med 3 Børn. Af disse 8 Børn leve to Sønner og fem Døttre. [3]) Koll. Tid. 1803 S. 153.

botaniske Haves Planter, hvorved ikke faa bleve rigtigere bestemte, og tillige en Omskabning dels af Anlægget i Haven, i Forening med Gartner Holbøll [1], dels af Planternes systematiske Inddeling.

Aaret 1804 var rigt baade paa Held og paa Uheld for mig. Jeg tabte min Lærer, min Medarbejder, og min Ven Vahl [2], men igjennem denne Sorg og dette Savn fremspirede Udsigter til min Lykkes Fremme, som snart bleve virkeliggjorte. Hans Majestæt udnævnte mig nemlig kort derefter til at fortsætte Værket Flora Danica, som Vahl i 17 Aar havde været Udgiver af, og 1807 blev jeg udnævnt til Professor i Botaniken.

Hint Embede gav mig Lejlighed til at undersøge de fleste af Fædrenelandets Provindser, f. Ex. en Deel af Norge, Sjelland, Fyen, Jylland, Møen, Falster og Lolland, og dette til at sætte den botaniske Have i Forbindelse med de vigtigste udenlandske Indretninger af samme Slags, til at forøge dens Samlinger, og til at forfatte et ordentligt systematisk Katalog derover. [3]

I Aaret 1807 botaniserede jeg i Norge [4], men blev paa en sørgelig Maade afbrudt i mine ligesaa behagelige som heldige

---

1) **Frederik Ludvig Holbøll** døde 1829. „Ved hans Iver og Kyndighed — sagde Hornemann — opnaaede den botaniske Have en Anseelse blandt andre Indretninger af samme Slags, som den ikke før havde havt." To Planter bære, ham til Ære, Navnet Holböllia. Hornemann skrev hans Nekrolog i Literatur=Tidenden 1829 Nr. 8 S. 125—128. Den er optaget i „Havetidende" 1 Bind 1835 S. 77—80. 2) En Nekrolog over **Vahl** skrev **Hornemann** i L. Efterret. 1805 Nr. 1. Den blev oversat paa tydsk i Schrader's N. Journ. für Botanik 1 B. 2 St. S. 166—177. Ogsaa oversat paa Fransk af Puerari. Siden skrev Hornemann: Om **Martin Vahl's** Fortjenester af Naturkyndigheden, som Videnskabsmand og Lærer; i det kongl. danske Videnskabernes Selskabs naturhist. og mathematiske Afhandlinger, 1 Deel S. 1—22. 3) Han udgav: Enumeratio plantarum horti botanici Havn. 1807. supl. 1809. See L. Eft. 1810 Nr. 31. — Siden udkom Hortus reg. botan. Havn. in usum tyronum & botanophilorum. P. I—II, 1813—15. Med siden givne Supplementer. 4) Hans „Be=

Undersøgelser, ved Krigens Udbrud med England, og blev nødt til, medens min Kone og mine Børn i Kjøbenhavn udstode Bombardementets Rædsler, i saa fjærn en Afstand at skjælve for deres Skjæbne.

I den Tid, jeg har været Lærer ved den botaniske Have, har jeg havt den Ære at blive optagen til Medlem af adskillige lærde Selskaber, foruden dem jeg paa mine Rejser bleve optagne i, f. Ex. Halle, Gorinka, Lund, Kjøbenhavn og flere, og den Glæde at danne adskillige Discipler i mit Fag, som allerede have aflagt heldige Prøver paa deres Iver og Fremgang, blandt hvilke følgende især lønne mine Bestræbelser: (her nævnes DHrr. C. Smith i Christiania [1], C. Wallich, M. Wormskjold, Lehmann, Schouw).

---

mærkninger paa en Rejse i Norge" 1807 ere trykte i Skandinaviske Selskabs Skrifter II. 389—420; jvf. Hornemann's Beretning i Krøyers naturhistoriske Tidsskrift 1 B. S. 463—466. Rejsen gjordes i Selskab med C. Smith og M. Wormskjold, efter en af Smith, som norskfødt, og nøje bekjendt med Landet, lagt Rejseplan. Hornemann skrev tre Aartier sildigere: „For mig var denne Rejse, skjøndt dens Slutning var tragisk, overmaade interessant, thi den familiariserede mig med de nordisk-alpinske Former baade i Henseende til Bjerge og Planter, og den efterlod et Indtryk, som nu, efter 30 Aar, er lige saa uudsletteligt, som behageligt." — Den forsynede ham med Tegninger til mere end et heelt Hæfte af Flora Danica.

[1]) Christen Smith, der siden blev Professor i Botaniken i Christiania, var „en ung Mand af en sjelden Iver for sin Videnskab, Mod til at modstaae Gjenvordigheder, og af udmærkede Kundskaber." Han havde fuldendt sine akademiske Studier i Kjøbenhavn, foretog adskillige Rejser i Norge, berejste derpaa England og Skotland, fulgte senere Baron L. v. Buch til Canaria-Øerne, og blev, da han kom tilbage til London, udnævnt til Formand for de Naturforskere, som fulgte Kapitain Tukai paa hans Opdagelses-Rejse op ad Floden Congo, for at søge Nigerens Kilder. Det er bekjendt, at denne Rejse fik en sørgelig Ende, da Capitainen, alle Officiererne og Naturforskerne døde. Den berømte Botaniker R. Brown har i en Beretning om Tukai's Rejse, London 1818, Fol., meddeelt en Liste over de Planter, Smith

Under 31te Decbr. 1815 udnævnte Hs. Majestæt mig til Ridder af Danebrogordenens fjerde Klasse. Jeg glæder mig ved at slutte med en Tilstaaelse, som jeg troer ikke Mange kunne eller ville gjøre: at naar jeg kaster et Blik tilbage paa mit tilbagelagte Liv, har dets Udvikling været en bestandig Fremskriden til en højere og ædlere Nydelse, og at Barndommens Glæder for mig vare mere blandede end Ungdommens Forlystelser, og disse oftere afbrudte end Tilfredsheden i den modnere Alder. Jeg erkjender, og med Taknemmelighed mod Forsynet, at jeg saavel i husligt Held som i videnskabelig Stilling har opnaaet mine kjæreste Ønskers Opfyldelse, og at jeg — det Lucrative fraregnet — næppe kjender nogen Forfatning, jeg vilde bytte med min.

b. Bidrag til J. W. Hornemanns Levnetsbeskrivelse i de sidste 25 Aar af hans Liv (1816—1841).

Af Udgivelsen paa kongelig Bekostning af det herlige Værk Flora Danica var fra hans Formands, Vahl's, Haand det 22de Hefte, paa Text og Illumination nær, bleven færdigt [1], og det blev nu Hornemanns Sag at fuldføre og udgive dette Hefte. I de paafølgende 35 Aar udkom 17 Hefter, det 23de til 39te. Han fik saaledes det 13de Bind sluttet i Aaret 1840. — Hvert Bind bestaaer nemlig af 3 Hefter; hvert Hefte af 60 Plader; de 13 Bind af 2340 Plader, af hvilke de 1020 ved Hornemanns Omsorg. — Han selv har givet historiske og kritiske Bemærkninger over Værket, først i skandinaviske Literatur-

---

fandt og opdagede i Africa, og v. Buch har leveret en Fortegnelse over de af Smith paa Canaria-Øerne fundne Planter. En Plante, "Smithia", bevarer ogsaa hans Erindring. (Krøyers Tidsskrift 1 D. S. 582.)

[1]) Oeder, som 1761 begyndte Udgivelsen, fik i ti Aar til 1771 de ti første Hefter udgivne; O. F. Müller udgav 1772—1782, 11—15 Hefte; M. Vahl 1782—1803 16—21 Hefte.

Selskabs Skrifter [1], siden i en ny Bearbejdelse og med Fortsættelser, i Krøyers naturhistoriske Tidsskrift [2]. Til Værket hører hans **Nomenclatura Floræ Danicæ emendata, cum indice systematico & alphabetico. Havn. 1827. 8.**

Rejser i Statens forskjellige Dele vare en Nødvendighed for Udgiverne, for at finde, undersøge, og lade aftegne de Planter, der i Værket vare at optage. Den første Rejse i Aaret 1806 indskrænkede sig til Sjelland, og var egentligen kun en Excursion foretagen til Fods, i Selskab med adskillige Botanikens Dyrkere, blandt hvilke **C. Smith** og **M. Wormskjold**. Derefter gjordes endnu i samme Aar en Rejse til Møen.

1807 foretoges den større, ovenfor omtalte, Rejse til Norge. 1810 og 1811 berejste han Fyen i Selskab med Hr. **Bang Hoffmann**, og undersøgte især Øens Kyster, hvorved fornemmelig Algologien vandt. 1812 var han i Selskab med samme Botaniker i Jylland, 1813 paa Lolland og Falster, 1815 atter i Jylland, hvor Hoved-Øjemedet var at undersøge Halvøens vestlige Kyster. Han vilde ogsaa have berejst Jyllands nordligste Egne, men blev ved en Upasselighed hindret derfra. 1817 blev Bornholm besøgt og Christiansø. 1818 og 1820 berejstes Hertugdømmerne Slesvig og Holsten. Her ledsagedes han paa Botaniseringer i forskjellige Retninger af den udmærkede og nidkjære Botaniker Professor **Dr. Nolte**. 1822 og 1824 gjennemrejste han det Lauenborgske og nogle Egne af Holsten. I Sommeren 1826 besøgte han nogle af ham forhen uberejste Egne i Jylland, især var Vildmosens Undersøgelse Formaalet for hans Rejse.

I Aaret 1828 foretoges Undersøgelser i Hertugdømmerne Slesvig og Holsten, især i Marskegnen fra Tøndern og lige til Glückstadt, og paa denne Rejse undersøgtes tillige Øerne Sylt, Føhr og Amrum.

---

[1]) For 1809 S. 308—354. [2]) 1ste Bind 105—137, 417—475. Det 36te Hefte er det sidste, hvorover de historisk-kritiske Bemærkninger af ham udgaves.

I Aarene 1833 og 1834 efterspørede han i andre Egne af disse Hertugdømmer de vegetabilske Frembringelser, og har erklæret sig taknemmelig mod ovennævnte Prof. Nolte for den utrættelige Iver, han i mange Aar havde givet Prøver paa, til Fordel for **Flora Danica**.

Efter Aaret 1834 kunde Hornemann ikke benytte Kongens store Gavmildhed imod Værket; „thi den svagere Alder havde ikke blot nærmet sig, men endog ved en haard Sygdom saaledes svækket hans Kræfter, at en anstrængende Reise blev ham umulig." — „Han trøstede sig ved det Held, som ikke blev nogen anden Udgiver af **Flora Danica** til Deel, at han 17 Gange havde bereist Fædrelandets forskjellige Provindser, og hver Gang nydt gode Frugter deraf, baade for sig selv og for det Værk, han blev udnævnt til at fortsætte." At han allevegne nød Forekommenhed og Venlighed hos Enhver, som han kom i Forbindelse med, var, sagde han, ikke blot hans Pligt, men ogsaa hans Glæde at erkjende med Taknemlighed.

I Aaret 1840 ansøgte han, og fik Tilladelse til at overdrage Redaktionen af **Flora Danica** til Hr. S. T. N. Drejer.

I de 39 Aar Hornemann var Embedsmand ved den botaniske Have, først som Lektor, og i 33 Aar som Professor og Forstander, virkede han med Nidkjærhed til dens bedste Flor og Gavn. [1]. Ved den høje Agtelse, han stod i, havde han sat den i Forbindelse med fremmede nære og fjerne Steder, og seet den beriget baade med Frø og med Planter, der hørte til Sjeldenhederne.

---

[1]) I en Afhandling: Bidrag til det Kjøbenhavnske Universitets botaniske Haves Historie, og nogle Efterretninger om sammes nærværende Forfatning, med Notizer til Botanikens Historie i Danmark. Samlede af F. Thaarup. 1826, indførte i Tidsskriftet: Telegraphen (som ogsaa haves i enkelte særskilte Aftryk), er Havens Historie indtil den Tid givet, og de Hornemannske Meddelelser i ældre Tidsskrifter benyttede.

Ved Kjøbenhavns Universitet var han fra 14 Maj 1808 overordentlig, fra 1817 ordentlig Professor i Botaniken og fra 1820 Assessor i Consistoriet. Han holdt i Novbr. 1819 Talen i Anledning af Universitetets aarlige Reformationsfest, og valgte til Emne: Harmonien i Naturen eller Samstemninger af det Enkelte til et Heelt[1]. Fra hans Haand var ogsaa Indbydelses-Skriftet til Festen, de indole plantarum Guineensium[2]. Han var Rektor ved Universitetet i Aaret 1830. 1839 blev han under 12te Novbr. fritagen for de Forretninger, der havde paaligget ham i Egenskab af Docent og Examinator samt som Universitetets Skov-Inspektør.

Fra 1813 var han Medlem af det kongl. danske Videnskabernes Selskab. I dette Selskabs naturvidenskabelige og mathematiske Afhandlinger læses fra hans Haand, foruden ovennævnte Mindeskrift over Vahl, tvende Afhandlinger, om Forskjelligheden af Vegetationen i de danske Provindser[3] og om Fucus buccinalis Linnæi[4].

I Sept. 1828 besøgte han — med flere Landsmænd — de tydske Naturforskeres og Lægers Forsamling, som i det Aar holdtes i Berlin. Han gav efter sin Hjemkomst en Beretning herom[5], især om Botanikernes Deltagelse deri. Han havde i den botaniske Section foredraget en Sag, som gav Anledning til Undersøgelser her i Landet, nemlig en i et amerikansk Blad anført Bemærkning, at Lynild aldrig træffer Bøgetræer.

I Aarene 1822 til 1828 var han Medudgiver af „Tidsskrift for Naturvidenskaberne" (de andre Udgivere vare H. C. Ørsted og J. Reinhardt), hvoraf 5 Bind (15 Hefter) udkom, og hvori Hornemann skrev om Universitetets botaniske Have[6],

---

[1]) Talen, oversat paa Dansk, læses i Rahbeks Tidsskrift Hesperus, Nov. 1819, S. 385–409. [2]) 27 Sider i Qvart. [3]) 1 Deel S. 153—208. [4]) 3 Deel S. 379–390. [5]) Optagen i Tidsskriftet Tritogenia, Decbr. 1828 S. 145–172. [6]) 1 D. 1 H. S. 64–85.

og deltog i en Oversigt af Botanikens Historie og Fremskridt i dette Aarhundrede [1].

Et Aarti senere begyndte „Naturhistorisk Tidsskrift, udgivet af H. Krøyer", hvori Hornemann meddelte nogle interessante Afhandlinger, nemlig de ovenfor omtalte historisk-kritiske Anmærkninger over Flora Danica; — fremdeles: „Om de danske, norske, og holsteenske Botanikere og Botanikens Yndere, som have nydt den Ære, at deres Navne ere blevne tillagte Plante-slægter, til Erindring om dem [2]. En anden Afhandling af Hornemann i dette Tidsskrift kaldte han „Forsøg til en Fortegnelse over de vildvoxende, men i ældre Tider indførte Planter i Danmark, samt om dem, hvis Oprindelse er uvis. [3] Det var et for Plantegeographien interessant Foretagende, han her udførte. „En saadan Fortegnelse, yttrede han, er ikke let at udarbejde; thi mange ere de Tilfælde, hvor en tilsyneladende fuldkommen vildvoxende Plante virkelig er indført, og omvendt kunne undertiden Planter synes at være indførte, og dog være fuldkommen vildvoxende." Han betragtede Afhandlingen som et Forsøg, en Prøve, og haabede „at den skulde give Andre Lyst til at eftertænke Sagen og til at fremsætte af egne Erfaringer Bidrag til dens Oplysning, og derved forøge eller forkorte denne Liste."

Den Post, han i det kongl. danske Landhusholdnings-Selskab havde havt, som Selskabets Sekretair, opgav han i Aaret 1817; men for Selskabet vedblev han som dets Medlem fremdeles at virke med Nidkjærhed. Han var, i en Række af Aar, Formand i dets Kunstkommission; og han holdt Mindetalen i Selskabet den 30te Dec. 1829 over den afdøde Gehejme-Stats-

---

[1]) Af Hornemann og J. Fr. Schouw 1 D. 2. H. 127—191. Fortsat i 2det B. 1—42, og 3die B. 105—131. [2]) 1 B. 1837. S. 550—595. [3]) Afhandlingen begyndte i 2det Binds 6te Hefte 1839 S. 639—650, og blev fortsat i 3die Bind S. 59—84 og 113—206.

minister Ove Malling, blandt hvis store Fortjenester af Fædrelandet hans Virksomhed for Selskabet ogsaa hørte. [1]

Hornemann havde fra sin literariske Virksomheds tidlige Dage skrevet Recensioner over naturhistoriske Arbejder i Lærde Tidender, og i Physisk-økonomisk Bibliothek. Han vedblev hermed i Literatur-Tidenden, og i den i Aarene 1810—15 udkomne „Journal for udenlandsk Literatur". En af de udførlige Recensioner i Literatur-Tidenden fra hans Haand er den i Aaret 1822 Nr. 33, 34, 35 over Professor Schouw's vigtige Værk over Plantegeographien. I det Selskab af Videnskabsmænd, som i Slutningen af Aaret 1828 forenede sig om Redaktionen af det Tidsskrift, der fra 1829 Aars Begyndelse udkom, under Navn af „Maanedsskrift for Literatur" var han Medlem, og fra hans Haand fik Tidsskiftet i alt 22 Recensioner, iblandt hvilke over de af Landhusholdnings-Selskabet udgivne Amtsbeskrivelser.

Vi have nævnt de vigtigste af denne kundskabsrige og virksomme Mands Skrifter og Afhandlinger, men i Henseende til enkelte smaa Afhandlinger, der fra ham ere meddelte til Tidsskrifter, saasom til Minerva, til Oluffens Annaler o. fl., og Fortaler, som han skrev til Andres Arbejder, saasom til Rothes Dagbog over Gartneriet etc. 1828, og til L. Meyers tydske Oversættelse af Agardh's Lærebog i Botaniken (Kph. 1831) o. fl., maa vi henvise til Forfatter-Lexikonnerne, og bibliographiske Anvisninger.

Den 14de Maj 1830 havde han den Sorg ved Døden at miste sin Hustrue.

Den 1ste Aug. 1829 blev han Etatsraad. Den 31te Juli 1815 blev han Ridder af Danebrogen; den 28 Okt. 1836 Danebrogsmand.

Ved Kjøbenhavns Universitets Højtideligholdelse af Jubelfesten i Aaret 1836, hvorved paa engang Erindringen tilbage-

---

[1]) Denne Mindetale er trykt i „Nye landøkonomiske Tidender" 7de Bind 1830 S. 408—430.

kaldtes om Reformationens Indførelse i Danmark og om Universitetets Gjenoprettelse for 300 Aar siden, blev Hornemann tilkjendt den philosophiske Doktorværdighed **honoris causa**.

Et behageligt og højtideligt Bevis paa den almindelige Højagtelse, han nød, modtog han paa sin Fødselsdag den 6te Marts 1832, da et betydeligt Antal af hans ældre og yngre Elever havde forenet sig, for at bevidne ham, som elsket Lærer, deres Kjerlighed og Taknemmelighed. De kom om Aftenen i et festligt Tog med Fakler, fra den bagerste Deel af den botaniske Have op imod hans Bopæl, og affang en af nuværende Etatsraad Dr. O. Bang skreven Sang (indført i „dansk Ugeskrift" 1 D. S. 332).

I hans sidste Leveaar var han af et meget svageligt Helbred, efterat han var truffen af et apoplectisk Tilfælde, som særdeles svækkede hans Kræfter. Hans Dødsdag var d. 30te Juli 1841.

Et Portrait af ham fra hans yngre Dage haves stukket i Tuskmaneer af Chretien i Duodez, et andet fra hans alderstegne Aar, lithographeret af Constantin Hansen i Folio.

Nogle Planter tillagtes af Vahl, Schousbo og Wildenow, ham til Ære, Navnet Hornemannia. [1]

Vi slutte med den træffende Karakteristik over ham, som ved hin Meddelelse af Æresdiplomet fra Kjøbenhavns Universitet blev udtalt: „at han var en Lærd af store Fortjenester saavel i Henseende til sin Videnskab i det Hele, som i Henseende til den danske Flora i Særdeleshed — en Lærer, der saavel ved sine Skrifter, som ved sin nidkjære, og tillige liberale Undervisning i mange Aar har udbredt, opflammet og næret Botanikens Studium her i Danmark — en skarpsindig og heldig Iagttager — en Mand, der af dem, som ved Universitetets, ved Videnskabelighedens og de offentlige Anliggenders, ved Venskabets og Omgangens Baand vare knyttede til ham, kaldtes med Rette en indtagende og yndet Collega, den elskværdige Gamle."

---

[1]) Krøyers Tidsskrift 1 B. 594.

8. Hans Resen Steenstrup.

Stiftsprovst Hans Resen Steenstrup blev født d. 24de Dec. 1770 i Jylland paa Herregaarden Kjeldkjær, beliggende i den ved sin Naturskjønhed udmærkede og deraf bekjendte Dal, hvori Vejle Kjøbstad er beliggende. Hans Forældre vare Proprietair og Landvæsens-Kommissair Hans Severin Steenstrup og Charlotte Sophie Resen, begge fødte i Fyen. Faderen var, som en lovkyndig, landvæsenskyndig og derhos sjelden virksom Mand, ikke alene bekjendt og agtet af Kollegierne, især af Rentekammeret, og særdeles yndet af daværende Amtmand over Koldinghuus Amt, den udmærkede og højtagtede Hans de Hofman, der ideligen indhentede og benyttede hans Raad og Betænkninger, men han var ogsaa paa mange Maader ved Raad og Daad en Velgjører i sin Kreds, og en Støtte for sin og sin Hustrues talrige Familier, af hvilke de vare, hver i sin Familie, de ældste og mest formuende Medlemmer. Faderen var, tilligemed Generalkrigskommissair Wildenradt, de første Landvæsens-Kommissarier i Koldinghuus Amt, hvor Jordudskiftning af Fælledskab begyndtes og fremmedes paa en saadan Maade, at dette blev anseet som Mønster for andre Dele af Riget. Moderen var formedelst sin sjeldne Fromhed og Elskværdighed ej alene af sin Mand og sine Børn, men af hele sin Slægtskabs og Kjendskabs Kreds næsten tilbedet. Hendes Fader var den sidste mandlige Descendent af de fordum berømte to sjellandske Biskopper, Hans Poulsen Resen og dennes Søn, Hans Hansen Resen, i Slutningen af det 17de og i den første Halvdel af det 18de Aarhundrede.

Provst Steenstrups saavel Faders som Moders Forældre opnaaede alle 4 den høje Alder af over 80 Aar, og hans Moders Forældres Guldbryllup blev højtideligholdt paa Kjeldkjær i Aaret 1779 eller 1780, i mange Børns og Børnebørns glade Forsamling.

Proprietair Steenstrup havde 4 Børn, 1 Datter og 3 Sønner; hvilke sidste alle holdtes til Studeringer, og det blev dem af Faderen paalagt, ikke at søge eller modtage i Skolen, eller ved Universitetet, noget Stipendium, for ikke, som han udtrykte sig, at tage fattige Børn Brødet af Munden. Den ældste Broder, **Gert Steenstrup**, døde 1796, som Auditør ved det Sjellandske Regiment samt Hof- og Stadsrets-Prokurator, i sit 30te Aar, af en ondartet Feber. Den yngste Søn studerede først Lægevidenskaberne, men gik derfra over til Naturvidenskabernes og især Mineralogiens Studium, som var mere overensstemmende med hans Tilbøjelighed; og efter en i Aarene 1802, 3 og 4 foretagen Reise i de sachsiske, preussiske, polske, ungarske, østerrigske og hannoverske Lande, blev han ansat paa Kongsberg, hvor han blev Bjergværksdirektør, Ridder af Vasa-Ordenen, og Bestyrer af adskillige Anlæg. Den mellemste Broder var den nu afdøde Stiftsprovst. Alle tre Brødre demitteredes fra Kolbings lærde Skole.

Hans Resen Steenstrup kom til Universitetet 1789. I Aaret 1790 toges anden Examens to Dele; 1794 den theologiske Embeds-Examen. Dette var ikke efter hans eget Valg, eftersom hans Tilbøjelighed stod til de mathematiske Videnskaber, især Astronomi og Physik, men han føjede sig efter sin Faders Ønske. I denne Anledning yttrede han sig i sin 1826 skrevne Selvbiographi saaledes: „Maaskee virkede ogsaa baade paa min Fader og mig til denne min Bestemmelse, den fordelagtige Udsigt til hastig Ansættelse i dette Fag, som frembød sig deri, at min Fader ejede en Kirke, hvortil han kunde øve Kaldsret, og hvis gamle svgelige Præst ikkun ventede paa, at jeg skulde blive færdig til at afløse ham, da min Fader tillige vilde aftræde mig Herregaarden, som laa i Sognet nærved Kirken, og jeg saaledes skulde blevet paa en Gang Præst og Godsejer. At blive Præst til Bredsteen Kirke, den skjønneste Landsbykirke, jeg kiender, den Kirke, hvori jeg selv er døbt, i det Amt, hvor min vordende Svigerfader var Amtsforvalter, i det Herred, hvor min Fasters

Mand og min forhen værende Lærer var Provst, og hvor min Faders Broder, den af Skriftet: „den danske Bondes Pligter og Rettigheder efter Lovene“ fordelagtigt bekjendte Justitsraad Steenstrup, var Herredsfoged, i det Sogn, hvis Gaardes og Huses og Jorders ene Halvdeel jeg selv skulde eje, at besidde og bebo mit Fødested, der baade ved Natur og Flid i flere Hen- seender var bleven ligesaa indbringende som yndig, der fra min Faders Haand havde modtaget total Ombannelse og mangefold Forskjønnelse, og hvortil Minderne om de lykkeligste Barndoms og Ungdoms Glæder vare knyttede, — til alt dette havde jeg Udsigt. Dog ved et eneste Skjæbnens Slag styrtede denne hele Haabets glimrende Bygning sammen over mit Hoved. Den gamle Præst døde for tidlig; jeg havde endnu ikke Attestats, torde ogsaa ikke overile mig med at tage denne Embeds-Examen, hvortil jeg, efter Kaldets Beskaffenhed, nødvendigen maatte have bedste Karakteer. I denne Nød, og for dog at sikre mig nogen Fordel, bortskjænkede min Fader Kirkens jus patronatus & vocandi til Hans Majestæt, imod at jeg erholdt et kongl. Løfte om fortrinlig Beforbring efter min akademiske Karakteers Be- skaffenhed; det blev da end mere nødvendigt for mig at erholde bedste Karakteer, og dog henstod Kaldet saalænge ledigt, at den ny kaldede Præst tiltraadte Embedet blot 3 Dage tidligere end jeg havde min Attestats. Imidlertid var jeg ogsaa endnu ikkun lidet over 23 Aar. Mit Livs Vej fik nu en anden Retning. Jeg maatte sige den yndige Dal, det paradisiske Kjeldkjær, det velhavende lille Bøndergods, og den ved sin Beliggenhed og anselige Struktur over et Landskab af mere end 20 Qvadrat- Mile beskuelige, og endnu mig derved uforglemmeligere Bredsteen Kirke, at mine dyrebare Forældres Aske ved Chorets nordre Side gjemmes og bækkes af en stor, deres og deres Børns Navne, altsaa ogsaa mit Navn, bærende Steen — mit triste vale.“

1786, 29de April blev han Sognepræst for Uldum og Langschou Menigheder i Ribe Stift, hvor han tilsatte næsten alle sine Arvemidler paa at opbygge en meget forfalden Præste-

gaard, da hverken han eller hans Hustru, som bedre vante, kunde udholde at bo slet. Imidlertid skulde han der have tilbragt 7 lykkelige Aar, dersom ikke en sværmersk Sekt, deels i Sognene og deels i Omegnen, havde forvoldt ham mange Ubehageligheder, dem hans Ungdom og Uerfarenhed havde Møje med at igjennemgaae. „Men“, siger han, „som Modgangsskole er det bedste Dannelses-Institut, som Kamp fører til Sejer, og som Forsynet veed, at udlede Smil af Taarer, og Fryd af Qval“, saaledes baade nød han det Held, mod Slutningen af sin Embedstid, at see de Forvildede bedre stemte, og tillige bleve disse Anstrængelser en Grund mere til en hurtigere Beforedring, da han d. 25de Marts 1803 blev forflyttet til det Embede, han derefter indtil sin Død besad, at være Sognepræst for Karleby, Horreby og Nørre Orslef Sogne paa Falster, et af flere Aarsager besværligt, men i Henseende til Indkomster godt Kald. Dog vare Indkomsterne, ved en førend hans Tiltrædelse sluttet uheldig Tiendeforening, noget forringede. I Aaret 1806 blev han, efter den da bestaaende Indretning, enstemmigen valgt af alle Falsters Søndreherreds Præster, til Provst i dette Herred, og ved det paafølgende Landemode dertil offentlig i Maribo Kirke indsat.

I Aarene 1804, 5 og 6 var han, tilligemed to andre Præster, der havde under deres Pastorater Sogne eller Byer af det Classenske Fideikommisses falsterske Godser, sammentraadt med Godsernes Administration i en Kommission til at ordne de nye og store Forbedringer ved Skolevæsenet paa disse Godser. 1808 modtog han Kong Frederik den 6tes egenhændig undertegnede Skrivelse af 29de Marts, som indeholdt Tilkjendegivelse af Hs. Majestæts allerhøjeste Velbehag i Anledning af et frivilligt Offer til Fædrenelandet i Krigens Tid, hvilket han paa Kongens Tronbestigelsesdag, da han tilfældigvis var i Kjøbenhavn, ydede. 1815 fik han ved Bestalling af 18de Oktbr. Rang med Amtsprovster. 1823 blev han konstitueret Provst tillige over Falsters Nørreherred. I Aaret 1824 blev han, ved Bestalling af 4de Febr., beskikket til virkelig Distriktsprovst over hele Falster og

Medlem af Amtets Skoledirektion. I samme Aar tiltraadte han, efter Indbydelse, Direktionen over det Vesterborgske Skolelærer-Seminarium. Under 25de Maj 1826 hædredes han med Ridderkorset af Dannebrogordenens 4de Klasse. 1831 blev han tillige Stiftsprovst i Lollands-Falsters Stift. 1836 havde han i 30 Aar været Provst, og hans Embedsbrødre, Præsterne paa Falster, besluttede at vise deres Højagtelse og Hengivenhed for ham ved en festlig Sammenkomst, hvortil han var indbuden, paa hans Fødselsdag d. 24de Decbr. (Derom i Dagen 1837. Nr. 3.) 1840 d. 28de Juni blev han Dannebrogsmand. 1841 i Febr. døde han. I sin Selvbiographi bemærker han, at han agtede sig lykkelig som Provst i et Provsti, der, med Undtagelse af Kjøbenhavns Provsti, vel kan regnes som det første i Danmark, især af den Grund, at alle dets Præster stedse have været kaldede umiddelbart af Kronen, og da Provindsen tillige er en af Rigets skjønneste og frugtbareste, har stedse dets Præstekald næsten udelukkende været besatte med fortjente Mænd, der enten først have tjent i andre Rigets mindre begunstigede Egne, eller paa anden Maade have distingveret sig. Fremdeles regnede han det for en Lykke, at om end Bønderne ikkun i det ene af hans Pastorats Sogne ere Selvejere, i de to andre derimod hoverigjørende Fæstere, saa høre dog disse under det Classenske Fideikommis, hvis Direktions milde og kloge Behandling opretholder dem i saadan Tilstand, at Velstand er almindeligt herskende, ligesom og Fideikommissets Gaver til Fattigvæsenet og især til Skolevæsenet ere meget betydelige.

Stiftsprovst Steenstrup var gift med en Datter af forhenværende Amtsforvalter From i Kolding, **Johanne Magdale From**, ved hvem han blev Fader til 11 Børn.

Om sin Forfatter-Virksomhed bemærkede han, at af hans ved Trykken bekjendtgjorte Smaa-Arbejder, dels anonymt i Tidender og periodiske Skrifter, dels under hans Navn, ere de fleste anførte i det Nyerupske Lexikon, men at et større Arbejde end alle de øvrige tilsammentagne laa næsten færdigt fra ham

(1826) og skulde, om han maatte faae Tid til at fuldføre det, og det maatte finde en Forlægger, vorde trykt. Men dette er ikke skeet. Den Tale, der af Nyerup anføres at være holdt af ham i Selskabet til Oplysningens Fremme i Lollands-Falsters Stift, handlede om Fordelene af eller det Fortrinlige i Medborgeres frivillige Sammenskud til Almenvels Fremme; og er indført i Minerva 1816 Maj S. 34—36. Efter det Nyerupske Verks Udgivelse vides ikke at være fra Steenstrups Haand udkommet mere end et fortreffeligt lidet Skrift: „Lindbergs Seier, eller hvorvidt han kan antages at have vundet en saadan ved de i den af Generalfiskalen mod ham anlagte Sag affagte Domme, belyst." 1830. (Reitzel.) Den ædle og oplyste Forfatter har med Varme og Værdighed viist det aldeles ugrundede i de Paastande, det Skrift, han bestred, fremsatte som afgjort Sandhed.

π

Miscellер.

9. En Memorial, indsendt fra P. Rist til Kong Christian VI.

(Meddeelt af Conferentsraad Werlauff.)

Underdanigste Pro Memoria.

In Anno 1659, da Thrundhiem tilligemed de derunder beliggende Provincier af de Norske paa nye bleve bragte under den danske Krone, var den norske Armee og indfalden i Jemteland (som ligger ungefehr 40 Mile østen for benævnte Stad Thrundhiem). Udi dette Amt, Jemteland, var min afg. Far-Fader Lorents Rist Amtmand og Stiftskriver samme Tid, og som han da, der var en dansk Vasal, født i Ottensen ved Hamborg, beviiste han den Norske General Bielke al muelig Assistence, baade med sine Anstalter til Bønderne (som og Selv

ønskede igien at komme under den danske Regiering) saavelsom og med at forskaffe den norske Armee Proviant og andet meere. Da nu den svenske commanderende General derom kom udi Erfaring, lod han sig forlyde: At naar han igien kunde blive Landet mægtig, og den norske Armee faae uddreven, skulde min Far-Fader, for saadan sin Troskab mod de Norske, haardelig blive afstraffet; hvorfore bemeldte min Far-Fader, i Frygt af samme udlovede Straf, og paa de giorte Løfter af ovenberørte General Bielke: at han med lige saa god en Betiening i Norge skulde vorde forsynet, forlod han sit Embede, Huus og Hiem, samt alle sine Midler, saa han med Hustrue og og mange smaae Børn kom til Thrundhiem i største Pauvreté og Elendighed, hvor han og strax derefter med Døden afgik; udenat hverken han, eller nogen af hans Descendenter til denne Tid, derfore er vederfaret nogen Kongl. Naade. Saaledes og paa denne Maade, er da Vores Familie først geraadet i Decadence og Fattigdom. Benævnte min Far-Fader var en Broder til den vel bekiendte **Johan Rist** som i Aaret 1653 af den Romerske Keyser **Ferdinand** den 3die formedelst hans Studeringer og Erfarenhed saavel i Poesien, som i andre adskillige boglige Konster, blev udnævnt af det hellige Lateranensiske Palatio i det Keyserlige Hof og Riges Consistorio til Hof-Pfaltz-Greve; tillige blev han benaadet med Adelig Vaaben, hvilket af det i min hiemme Befindende rigtige Copie af det Keyserlige Diploma paa Latine naadigst kan fornemmes. Min afg. Fader **Knud Rist**, blev i sine u-myndige Aar hensat til Thrundhiem Latinske Skole, og fuldførte omsider sine Studeringer, dog med største Fattigdom og Trængsel, indtil han endelig blev residerende Capellan i Saltedalens Meenighed under Bodøens Hoved-Sogn i Nordlandene, øverst i Norge, hvor han udi 45 Aar var Præst, med ungefehrl. 100 Rd. til 120 Rdrs. aarlige Indkomme.[1] Han havde vel tit og ofte ved Missions

---

[1]) Af **B. Moes** Aktstykker til den norske Krigshistorie, under Friderich IV. 1. H. S. 39 sees altsaa at denne P. Rist var en Broder

Collegio giort Ansøgning om Forflytning til et bedre Levebrød, siden han paa saadant slet og ringe Stæd ikke kunde subsistere; men derpaa er intet bleven reflecteret, saa han maatte udholde derpaa Stædet, i en armelig tilstand, indtil Ao. 1727 da han ved Døden afgik.

Naar nu slige anførte Omstændigheder bleve Hans Kongl. Maj. demonstrerede, er jeg allerunderdanigst ganske vist forsikret, at jeg udi min Ansøgning reusserer, allerhelst da man seer, at Hans Majts. berømmelige Retfærdighed bevises saa tit og ofte imod adskillige af hans fattige Undersaatter. Kiøbenhafn d. 16. September 1741.

P. Rist.

---

10. Skrivelse fra J. C. Tode til Boghandler Rothe, om Censurens Ophævelse 1770.

(Meddeelt af Conferentsraad **Werlauff**.)

Geehrtester und wehrtester
Herr Gevatter.

Kund und zu wissen, das der König Imprimatur und Censur aufgehoben u. völlige Freiheit der Presse erlaubet hat. [1] Wäre ich nun nicht krank! Himmel, wie wollte ich mich über tausenderlei elende Poeten, über **Fruentimmer u. Mandfolke-tidende** [2], über das Adressecomptoir, über die Spiisecasse

---

til den 1746 afdøde og som Forfatter af „Friderichshalds Ærekrands" bekiendte **Jonas Rist**.

[1]) Ved Cabinetsordren til Cancelliet af 4de Sept. 1770 (**Lüxdorphiana** ved **Nyerup** S. 1) og Rescr. til Universitet, Biskopperne og Fl. 14de Sept. 1770 (**Hosts** Struensee III. S. 3). [2]) Udgivet af den, som Almue-Skribent, statistisk Samler og Stifter af adskillige nyttige Indretninger, bl. a. det her nævnte Adressecontoir og Spisekassen, i sin Tid virksomme og fortiente Agent **Hans Holk**, men som tillige, vel ei ganske uforskyldt, var Gienstand for allehaande ægte og uægte Vittigheder.

und wie viel andre Alfanzereien hermachen! Aber ich liege in præsepio. Itzt gibt es was für die Herren Buchhändler zu verdienen.

Unsre Bücher sind noch nicht da, werden aber ohnfehlbar arriviren.

Denken Sie der grossen Neuigkeit nach und an

Zu Bette, Ihren ergebensten
Donnerstags (d. 6. Sept. 1770) Diener
um 12 Uhr 5 Min. J. C. Tode.

---

11. Et Brev fra M. Woldike til H. Gram i Anledning af en Vacance i det hebraiske Professorat 1738 og det theologiske Facultets Indstilling i samme Anledning.

(Meddeelte af Stud. M. N. C. Kall Rasmussen.)

Det hebraiske Sprog kom under Kong Christian d. 6te tildeels som en Følge af Tidsaanden i megen Anseelse. Holberg vil derfor, at der da vare ligesaamange Hebræere som Studenter; det hebraiske Sprog, anmærker han, kom i Moden og blev dyrket med saadan Iver, at hver anden Student var istand til at forestaae en Synagoge[1]; endogsaa Adelsmænd hørte Collegier over det hebraiske Sprog og det gamle Testament i denne, som Holberg kalder den, „hebraiske Alder"[2]. Her skulle vi see nogle, under disse gunstige Forhold levende og virkende, Orientalister bedømte af (eller fornemmelig af) den lærde Theolog og Orientalist,

---

[1]) Levnet; udv. Skrifter, 21de Deel, S. 544; Epistler, T. I, S. 381; jvf. T. IV, S. 457 (ang. det hebraiske Sprogs fortrinlige Begunstigelse i den nye Universitets=Fundats). I Anledning af Rahbeks Note anf. St. i Holbergs udv. Skrifter kan det her anføres, at Studenten Oluf Bruun i et til Langebek skrevet Brev fra det her omtalte Tidsrum spørger denne om hans Mening angaaende Englenes Sprog, „som vi skulle bruge i Himlen", hvordant det er, om det er Hebraisk eller ikke. (Mscr. Nr. 2043, 4to, N. kgl. Saml. paa d. kgl. Bibl.). Det hører ogsaa til vort Æmne, at denne Brevskriver forfærdigede en hebraisk Grammatik til Brug for Rostgaards lærde Datter, Fru Conradine Sophie v. d. Maase, i hvis Huus han da var, og som han siden ægtede (anf. St.). [2]) J. Møllers Mnemosyne, 2det Bind, S. 11.

Marcus Wøldike, i Anledning af en Vacance i det hebraiske Læreembed ved Kiøbenhavns Universitet i Aaret 1738[1]. Det ved Prof. **Andr. Frølundts** Død d. 1ste Nov. 1731 ledigtblevne hebraiske Lærefag ved Kiøbenhavns Universitet var nemlig blevet overdraget til Conferentsraad og Prof. Physices **Caspar Bartholin**, som i Følge af den nye Universitets-Fundats (af 31te Marts 1732) maatte ombytte sit hidtil havte Professorat, der ikke længere skulde bestaae som saadant, med et af de Syv, hvilke herefter skulde udgjøre det philosophiske Facultet; og da han som Universitetets Senior var Prof. honorarius d. e. fritagen for at læse og disputere, blev Prof. theol. **Marcus Wøldike** beskikket til som Vicarius at forvalte disse Dele af Embedet[2]. Da Conferentsraad **Bartholin** døde d. 11te Juni 1738, var altsaa det hebraiske Professorat atter ledigt, hvorpaa det theologiske Facultet fik Befaling at træde sammen for at udfinde nogle til Embedet dygtige Personer og saa bringe disse i Forslag[3]. Det er et i Anledning af denne Vacance skrevet Brev fra **Wøldike** til **Gram** samt det theologiske Facultets, af **Wøldike**, som dets Notarius, forfattede Erklæring, hvilke

---

[1]) Blandt dem af denne Tids Hebræere, som ikke nævnes i det Følgende, kunne her anføres: **Henr. Teysen**, siden Rector i Vordingborg, Forfatter af Analysen over Genesis, **Byrge Krog**, som udarbeidede et Lexicon Ebræo-Chaldæo-Latinum, og **Sam. Friedlieb**, der sammenskrev en ikke udkommen Analyse over 1ste Mose-Bog, paa hvilken der i N. Lærde Tidender f. 1734 (Nr. 37) indbydes til Prænumeration som et „saavel Skolerne i Almindelighed som for enhver Phil-Ebræo i Særdeleshed nyttigt Arbeid". [2]) Mag. **Peder Saabye**, Rector i Aarhuus, skal først være bleven udseet til **Bartholins** Vicarius (med Succession), men i det samme været død (**Giessings** Samling af Jubellærere, 2den Deels 1ste Bd. S. 63); om **Saabye** s. **Hertels** Beskr. o. Aarhuus-Domkirke, 2den Afd. 3die H., S. 474—475; A. **Thura's** Valvæ Scholarum, Mscr. (Univ. Bibl.), p. 151, 552; **E. G. Tauber**: Historia Scholæ Cathedralis Arhusiensis, p. 76. Aarstallene hos **Hertel** ere tildeels urigtige; saaledes var han (if. Distinctions-Protoc. i Communitets-Arch. 1707—1754) født 1683 og deponerede (if. Univ. Matriklen) 1704 (22 Aar gammel); han tog som Rector i Korsør d. 4de Aug. 1710 theol. Attestats (laud.; Dimisspræd. d. 20de Juni 1711, laud.). A. **Thura** nævner anf. St. p. 552 et lærdt Arbeid, han havde under Hænder: Observationes in S. Biblia *Hebræo-Syriacæ*. — **Saabye** døde d. 22de Juli 1732; i det nye Lections-Catalog (Lections-Cataloget skulde ifølge den nye Fundats være opslaaet inden hvert Aars 16de Aug.) staaer **Wøldike** allerede som Professoris Honorarii Vicarius. [3]) Geheimeraad og Over-Secretair **Holsteins** Skrivelse til det theol. Facultet, dat. d. 17de Juni 1738 (det theol. Facultets Copibog 1733—1745, S. 530—531); ifølge Acta Fac. Theol. blev det d. 20de Juni 1738 i det theologiske Facultets Forsamling besluttet at proponere de 7 derefter i Erklæringen foreslaaede Personer.

her skulle meddeles. Af de af Facultetet foreslaaede Personer udvalgtes Joh. Chr. Kall, som d. 14de Juli 1738 blev beskikket til Professor.[1]

I.

Velædle og Velbaarne Hr Justits-Raad!
Høystærede Velynder![2]

Hvor stor Forliis universitætet igaar har taget ved sal. Hr Conferentz-Raad Bartholins Død, er vel Hr Justits-Raad allereede bekiendt, men da samme Forandring er mig i sær noget vedkommende, som nu i sex Aar paa den sal. Herres vegne har doceret linguas Orientales, saa volder Kierligheden til det studium at jeg tager mig den Frihed at spilde en liden Deel af H Justits-Raads Tiid med dette Brev. Jeg tvivler ikke paa at jo H Justits-Raad baade har talt og frembeelis taler med Hans Excellence Patrono ved Hans Nærværelse paa Friderichsborg om denne Forandring og er visse paa at baade H Justits-Raad giver de beste Forslag og hans Excellence rammer den beste Vey at remedere saa viit skee kand denne Skade. Jeg formoder dog at det ikke ilde optages om jeg giver min ringe Betænkning angaaende de Personer som kunde synes at være beqvemme eller sindede til at antage denne Forretning, Mag. Bredenberg nu Provst udi Holbeck (I.) kunde meget vel forrette den Thieneste og give Ungdommen solide fundamenter udi Hebræis, er ogsaa verseret og accurat i lectione Rabbinica, har baade Lyst og Gaver til negotia Academica, og kunde siden være des nærmere ved at komme engang i Facult. Theologicam, hvor saadan en Mand vel kunde være nyttig ja fornøden. Om Prof. Holm skulle mælde sig til denne vacance, saa kunde hand vel med Frugt og Nytte bethiene Professionen, thi i hvorvel hand i dette studio ikke excellerer, saa forstaaer hand dog gandske vel hvad dertil er fornøden, og kunde med Tiden legge meere dertil: Men ved ham kunde vi have den avantage, at vi da fik een meget habil secretarium paa Consistorio, som forstaaer Lov og Forordninger saa vel som en halv procu-

---

[1]) En Candidat til det hebraiske Professorat, som hverken nævnes i Wøldikes Brev eller Facultetets Erklæring, men dog skal have været „vis" paa samme, var efter N. D. Riegels's Beretning (Smaa historiske Skrifter, 3die Deel, S. 480) dennes Fader, Hans Riegelsen, død som Justitsraad og Ejer af Ollingsø paa Laaland. [2]) Det originale Brev findes blandt de Gramske Breve Nr. 1101 fol. Gl. kgl. Saml. — kgl. Bibl. Af de i dette Brev og i Erklæringen forekommende Personer bleve Kall, Holm og Rosenstand Goiske bekjendte som Universitetslærere (de to Sidste i Theologien); om de Andre skulle meer eller mindre udførlige Efterretninger følge.

rator, kand forfatte et got Brev, supplique eller Erklæring, og det er troeligt at den som denne finde bliver secretarius faaer Lov til at være det i lang Tiid. Marcus Fogh (II.) har anvendt baade Tiid, Penge og Fliid for at excellere i Orientalibus, og hand forstaaer gandske vel hvad en Professor LL. O. O. bør at forstaae, men synes dog ikke ad hoc studium a natura factus, sed industria adeptus hvad hand derudi forstaaer, imidlertiid om Hand bliver vores Collega meener jeg at vi faaer saadan en Mand som vores universitæt ikke har at skamme sig ved. Jens Hansen (III.) forstaaer linguas Orientales meget vel og grundig og synes af Naturen at være dannet til det studium, er og habil til at give Anviisning i Chald. Syr. Samar. Arabicis. Jeg er visse paa at der kand ikke forskrives nogen af dem som nu ere Professores LL. OO. i Tydskland der skulle kunde præstere hvad hand kand præstere end sige noget meere: Men om der kunde være noget imod ham saa kunde det være at hand er ung student, og derfor kunde det ikke være saa anstændig om hand dertil blev beskikket som een der allereede var in officio publico. Men hulde Velyndere ville i alle Maader afværge at ikke Bræms (eller nu Brunchmand) (IV.) eller Tulle (V.) bliver Cf-Raadens successor, thi hvordan enten Professionen eller secretariatet kunde blive af nogen af dem bethient kand H Justits-Raad selv vel forestille sig, og de har aflagt Prøver paa deres inventioner til at facilitere det studium, hvilke ikke letteligen skal lokke nogen til at vove sig ind i en Tornebusk. Der siges ogsaa at Mons^r Kall som er Pagernes informator [1] skal være habil og have Lyst til denne Profession. Jeg har ikke saa meget Kundskab til ham at jeg derom kunde skrive noget tilforladeligt. H Steenbuck bliver nu Prof. honorarius, og ville gierne at jeg skulle være hans vicarius i at læse og disputere [2], hvortil jeg vel trænger, da jeg mister de 100 rdl. som jeg havde for at forrette Prof. linguæ Hebrææ vices, thi af de 100 rdl. til Huusleye, som mig nu kand tilfalde har jeg dog intet at vente førend ao 1740. Men jeg ønskede ogsaa gierne herudi H Justits-Raad gode Raad for at gaae des tryggere

Vale et favere perge
Ampliss^ae Dignitatis Tuæ
cultori studiosissimo
M. Wöldike.

Kbhn d 12 Junii
ao 1738.

---

[1]) Kall var (ifølge Büschings Nachrichten von dem Zustande der Wissenschaften &c. 1ster Band, S. 431) allerede om Foraaret bleven Informator hos Kronprindsen (Frederik d. 5te). [2]) Wøldike blev ogsaa Steenbuchs Vicarius.

Udskrift:
Velædle og Velbaarne
H Hans Gram,
H. K. Ms Justits-Raad
Historiographus, Bibliothecarius,
Gr. Lingu. Prof. P. Assessor i Consist.
à
Friderichsborg.

II.

Facultatis Theologicæ allerunderdanigste Erklæring. [1]

Efter Eders kgl. Majts allernaadigste Befaling ved Hans Excellence Hr. Geheimeraad i Geheime-Conseil og Over-Secretair von Holstein til os, at vi allerunderdanigst skulde med hverandre tilsammen træde for at overveje og udfinde nogle Personer, hos hvilke vi kunde befinde at være den Capacitet, at de til den nu vacante Professionem ebrææ linguæ behørigen at forestaae ere habile og beqvemme og saa samme Personer at bringe Eders kgl. Majt i allerunderdanigste Forslag til videre Resolution og Godtfindende. Saa have vi samme med allerunderdanigste Taknemmelighed for saa stor kgl. Naade med hverandre i Gudsfrygt overvejet og understaae os allerunderdanigst efterfølgende Personer at foreslaae, som samme Embed til Guds Ære, Ungdommens Opbyggelse og Universitetets Fremtarv og Roes at betjene ere habile og beqvemme.

Mag. Anders Bredenberg, Sognepræst til Holbek og Merløse og Provst for Merløse-Herred, (I.) har i nogle Aar med meget god Frugt og Nytte privatim her ved Universitetet underviist Studiosos in Hebræis og Rabbinicis, har ypperlige Gaver til at give paa en let og tydelig Maade solide Fundamenter og da, ihvem endogsaa Deres kgl. Majt allernaadigst behager at beskikke til at være Professor hebrææ linguæ, Den tilfalder tilligemed efter Eders kgl. Majts Fundation at være i Consistorio Secretarius, saalænge han er den Yngste i Facultate philosophica, saa kunde Universitetet ogsaa udenlands have Ære af de Programmatibus, han skulde skrive, da han og fører en meget net og accurat Stiil.

---

[1]) Findes i det theol. Facultets Copibog f. 1733—1745, S. 531—534, men er ikke indskreven i Samme med Wøldikes eller nogen af de andre theol. Professorers Haand, hvorfor dens Orthographi her heller ikke nøjere er fulgt.

Marcus Fogh, Studiosus, (II.) har i et og tyve Aar baade her ved Universitetet og udenlands lagt sig efter det hebraiske og de andre orientalske Sprog med megen Flid og Bekostning og derudi opnaaet en meget god og grundig Videnskab, hvorpaa han ogsaa har aflagt en skjøn Prøve ved det nette Skrift, som han for sex Aar siden ved Trykken har udstædt.

Jens Hansen, Studiosus, (III.) har baade i det hebraiske og de andre orientalske Sprog meget ypperlig Kundskab og saa gode Naturens Gaver til dette Studium, som han dog alene her ved Universitetet har excoleret, at ikke lettelig ved noget udenlandsk Universitet skal findes Nogen, som ham derudi skulde overgaae. Han har og paa sin Videnskab aflagt en ganske god Prøve ved sine Versioner og Annotationer, som han udgav og publice som Præses defenderede, da han var Alumnus i **Walkendorphs** Collegio; han har og med god Fremgang i dette Studio underviist Studiosos. Disse tre Personer, deres Lærdom og Dygtighed til at undervise Andre og at give gode Exempler, ere især mig Underskrevne, **Marcus Wøldike**, ganske vel bekjendte. Men Lector theologiæ og Conrector i Viborg, Mag. **Peder Rosenstand Goiske**, er mig meer ved det gode Navn og Rygte, som han fortjener ved at forrette sit Embed vel, end af Person bekjendt. Dog har jeg ogsaa, da han af Facultate philosophica blev examineret for at faae Magisterii-Graden og mig tilfaldt at examinere ham i Hebraisken, fundet hos ham en meget god Kundskab derudi, som han og ydermere skal have forøget med stor Flid og desforuden siden lagt Vind paa de andre orientalske Sprog.

Mag. **Peder Holm**, theologiæ et philosophiæ Professor Extraordinarius, er vel ikke saavidt avanceret i studio hebrææ linguæ, som udi andre Videnskaber, eftersom han har anvendt mere Tid paa Philosophien og Theologien, men har dog i Ebraisken og en (saa) god og grundig Kundskab, at han med megen Frugt og Nytte har underviist Studiosos derudi og bragt dem til det i Deres Maj^ts allernaadigste Fundation foreskrevne Maal. Han er ogsaa meget beqvem til alle de Slags Forretninger, som Secretarius Consistorii har iagt at tage.

I Særdeleshed er os og bekjendt, at Monsieur **Johan Christian Kall**, hidindtil Informator ved Eders kgl. Maj^ts Pager, ikke alene er overmaade vel verseret i de fleste linguis orientalibus, sc. det hebraiske, chaldæiske, syriske, samaritanske, arabiske, æthiopiske, og i Talmud og Rabbinere saa og i antiquitatibus og ritibus judaicis, men er og begavet med en meget god Maade til at lære og disputere og derhos skikket til at holde Collegia exegetica, saa og virkeligen har holdt Collegia he-

braica til Jena, saa vi have Aarsag til at recommendere ham paa alle Maader til det bedste.

Saa er os og bekjendt, at Mag. **Christopher Bluhme**, nuværende Archidiaconus til Tønder, (VI.) har udi det hebraiske Sprog saa god Færdighed og Kundskab, at han kunde med Frugt og Nytte læse lectiones publicas og holde Collegia og bibringe Studiosis alt det, som af dem udkræves i Eders kgl. Majts Fundation og at han derhos har meget gode Gaver til at undervise.

Disse forbemeldte Personer have vi da iblandt dem, som have naaet nogen sær stor Kundskab udi det hebraiske Sprog fremfor Andre, kunnet og skullet allerunderdanigst til den vacante Professionem linguæ hebrææ foreslaae, ønskende Eders Majt Guds Naade endog til at udvælge den, ved hvis Tjeneste Universitetet bedst kunde forfremmes. Vi kunde og meldt om Studioso **Hans Larsen Tulle**, (V.) at han har god Kundskab i det hebraiske Sprog og brugt sær stor Flid i sine Studeringer. Men om hans Habilité og Arbeid kunne vi ikke give anden Betænkning end vi efter Eders kgl. Majts allernaadigste Befaling d. 28 Decembris 1736 allerunderdanigst indgivet have. Vi forblive i allerunderdanigste Ydmyghed stedse til vor Død

Tit.

Kiøbenhavn den 28de Juni 1738.

H. Steenbuch.
M. Wøldike.
J. F. Reuss.

I. **Andreas Bredenberg** havde været Hører og en ganske kort Tid Conrector ved Frue-Skole i Kiøbenhavn, derpaa i 6 Aar 2den Capellan til Frue-Kirke sammesteds, indtil han 1738 blev Sognepræst i Holbek. Han skal være bleven forflyttet fra Kiøbenhavn, fordi han var en „Fjende af Pietisterne"; han var endog, hedder det, til sin Dødsdag fortrydelig derover, „som han med egne Ord haver sagt" [1]. 1742 blev han Dr. theologiæ [2].

1) Mscr. Nr. 486, 4to **Kallske** Saml. — kgl. Bibl. Saalede skal ogsaa (ifølge Optegnelser af **Chr. Testrup**) Provsten ved Holmens-Kirke, **Andreas Wøldike**, være bleven Bisкop (i Viborg), fordi han ikke var Pietisterne god („da han buldrede mod Pietisterne"), og ligeledes Stiftsprovsten **N. Dorph**, fordi man heller ikke var fornøjet med ham. Jvfr. om **A. Bredenberg J. Møllers** Mnemosyne, 4de Bind, S. 336, 353. 2) Hans Vita i det siæll. Bispe-Archiv indeholder omtrent det samme om ham som Progr. til den theol. Doctor-Promotion 1742; begge Steder anføres 1700 som hans Fødselsaar og kun i den ovencit. Distinctions-Protoc. 1699. — Som Provst i Holbek underviste han unge Studerende i Theologien (**C. H. Brasch's**

II. **Marcus Fogh** var født i Asſens i Fyen d. 15de April 1699 [1], deponerede 1717 og tog d. 8de Febr. 1720 theologisk Atteſtats [2]. Den fuldſtændige Titel paa det af ham udgivne, til Kongen dedicerede Skrift, er anført af **Worm**; det udkom 1734 (i Facultetes Erklæring ſtaaer urigtigen: „for ſex Aar ſiden") og averteredes i N. Lærde Tidender f. d. Aar (Nr. 28), hvor der anføres en Egenſkab ved det, ſom det ogſaa med Henſyn til Tiden virkeligen beſidder, nemlig „en meget net Tryk". **Marcus Fogh** blev iſtedetfor Profesſor Byfoged i Odenſe, ſenere Herremand, Ejer af Brobygaard i Fyen, og Cancelliraad. Hans Dødsaar er rigtigen anført i **Worms** Lexicons 3die Deel, (ſee forøvrigt **Worms** Lexicon) [3].

III. **Jens Hanſen** blev Aaret efter 4de Lectie-Hører ved Frue-Skole i Kiøbenhavn [4], derefter Magiſter, Rector i Horſens og endelig i Ribe. Om ham haves fuldſtændig Underretning i **Thorups** allerede citerede Efterretninger, 6te Fortſ., S. 24 ff., hvortil her henviſes. Man ſeer (anf. St. S. 29), at det hebraiſke Sprog under **J. Hanſens** Rectorat blev i Ribe Skole „dyrket med tiltagende Iver". Som et Tillæg til Prof. **Thorups** Note anf. St. S. 27 kan her anføres, at en jævnaldrende Skolemand [5] ved Siden af de orientalſke Sprog nævner Mathematik ſom Gjenſtand for **Jens Hanſens** omhyggelige Studium [6].

---

og **J. Weſtengaards** Vitæ i det ſiæll. Biſpe-Archiv). — Det kan endnu bemærkes, at **Henr. Dorpii** Hiſtorie om Anabaptiſterne (udg. med danſk Overſættelſe Kbhvn. 1733), ſom **Worm** har anført ved **A. Bredenberg**, ifølge den ſiællandſke Stifsprovſt **Morten Reenbergs** haandſkr. Levnetsbeſkrivelſe (Nr. 2086 4to N. kgl. Saml. — kgl. Bibl.) udgaves af **Sidſtnævnte** af Henſyn til de daværende pietiſtiſke Bevægelſer.

1) Ifølge Diſtinctions-Protoc. 2) Med Characteren laud. I Diſtinctions-Protoc. tilføjes: "patriam repetit". — Dimispræd. d. 9de Mai 1723, laud. 3) Muligen kunne de orientalſke Sager, der i Sommeren 1764 ſolgtes ved Auction i Kiøbenhavn (**Werlauffs** Hiſtoriſke Efterretninger om det ſtore kongelige Bibliothek, S. 189), have været **M. Foghs** Efterladenſkab. 4) Det var altſaa ikke, medens han var Hører ved Skolen, at han blev foreſlaaet til at være Profesſor, hvilket ſaaledes angives af hans Søn i **Thorups** Blandede Efterretninger ang. Ribe-Cathedralſkole, 6te Fortſættelſe, S. 25. — **J. Hanſen** var i de ſamme Dage, han foreſloges til Profesſoratet (d. 25de Juni) Reſpondens ved en af **Wøldike**, ſom Vicarius Professoris l. hebr., holdt Diſputats. 5) **J. Høier**, Colloqvia Historico-Critica & Philosophica &c. 1749, p. 144 — "cum insigni Lingvarum Orientalium studio *Mathematicum*, quod scio, conjunxit." 6) En Anecdot om ham og hans lærde Huſtru, **Martha Lous**, i **N. L. Niſſens** Memorabilia ad res scholasticas pertinentia, fasc. I. (Skoleprogram 1813) p. 9.

IV. **Andreas Brunchmann**[1] var født i Halland[2]; som hans Fødsels-Aar og -Dag angives 1690 d. 23de Dec.[3]. Han deponerede 1710 fra Frue-Skole i Kiøbenhavn, blev det næste Aar Baccalaureus, tog 1715 theol. Attestats og prædikede for Dimis[4]; han laae sine 5 Aar (Marts 1715—Marts 1720) paa **Walkendorphs** Collegium, hvor han i de sidste 4 Maaneder tillige var Inspector[5], og var i en Række af Aar Decanus paa Communitetet[6]. I den store Ildebrand 1728 reddede han, eller bidrog til at redde den gamle Consistorii-Bygning (see nedenfor). Før og efter dette Tidspunkt underviste

---

[1]) Han kaldte sig først **Bræms** — i **Wøldikes** Brev: „**Bræms** (eller nu **Brunchmand**)" — og paa Latin Bræmsonius (eller fuldstændigen Andreas Henrici Bræmsonius — saaledes endnu c. 1723 paa Titelbladet af Skriftet: Ebræa Accentuatio); men allerede 1727 kalder han sig paa Titelbladet af sin Grammatica Ebræa tillige **Brunchmann** (Andreas Henrici Bræmsonius Brunchmann), hvilket Navn han siden ene førte. [2]) Den i **Bexell's** Hallands Historia och Beskrifning, III Delen, S. 169—170, omtalte hallandske Præst (i Hassløf ved Foden af Hallands-Aas), **Anders Hansen Brunkman**, (født 1621, død 1698), har uden Tvivl været hans Morfader, efter hvem han er bleven opkaldt og hvis Tilnavn han senere tillige har optaget. [3]) Distinctions-Protoc., i hvilken ogsaa hans Fødested angives. Fødselsaarene angaves imidlertid ligesaalidet dengang som senere altid rigtigen af de theologiske Candidater. I Universitets-Matriklen angives **Brunchmanns** Alder, da han 1710 deponerede, til 24 Aar. [4]) Attestats tog han ifølge Dist. Prot d. 9de Apr. 1715 med haud. contemn.; for Dimispræd. d. 8de Juni s. A. fik han haud. illaud. [5]) Acta Consist. 1719 18de Nov., 1720 16de Marts. [6]) Ifølge Efterretninger om Nye Bøger og Lærde Sager 1757, S. 171, var han den **øverste** Decanus paa Communitetet før Ildebranden 1728. Formodentlig er han bleven Decanus c. 1715 (eller c. 5 Aar efterat han var bleven Student), men i alt Fald tidligere end **Christ. Nannestad** (ikke anført paa Decanus-Listen i **Beckmans** Communitets-Historie), der ogsaa var Decanus indtil Ildebranden, men ifølge ovenanf. Angivelse, at **Brunchmann** var den øverste, maa have været yngre Decanus end denne. **Christ. Nannestad** blev (if. hans Vita i d. siæll. Bispe-Arch.) allerede Decanus i Aaret 1718 og **Brunchmann** var det altsaa langt tidligere end 1727, Aaret før Ildebranden, hvilket Aarstal anføres i **Beckmans** Historia Communitatis Reg. Havniens., p. 149. — I sin Grammatica Ebræa (1727) udtaler **B.** sin Taknemmelighed mod Kongen for fri Underholdning paa Communitetet. (Han synes sammesteds at antyde, at den daværende Communitets-Bygning er bleven forbedret m. m. under Kong **Frederik d. 4de** — maaskee ikke mange Aar før Ildebranden.) **Efter** Ildebranden har han uden Tvivl idethøjeste kun i nogle ganske faa Aar beklædt sin Decanus-Post. — **Worm** angiver, at **B.** blev Magister; men han var ingensinde mere end Student.

han Mange bl. a. i Hebraisk [1]) og udgav endeel, uden Tvivl ikke uden Kundskab forfattede, men ellers ved deres Indhold og Form tildeels saare besynderlige, philologiske og mathematiske Skrifter [2]. Vare end disse ei til megen Nytte for Andre, saa fandt dog den i sine ældre Aar i Armod nedsunkne Forfatter ved dem en Vei til Enkeltes Gavmildhed, idet han nemlig søgte sig en liden Indtægt i hvad han kunde „trygle sammen" ved sine Skriverier [3]; thi rigtignok havde Consistorium i Aaret 1751 tilstaaet ham en liden aarlig Understøttelse [4], som i de Dage maaskee til Nød kunde kaldes **tilstrækkelig** for en enkelt Person; men da han maatte dele denne med en gammel og elendig Søster, hvis eneste Støtte han var, og som boede og havde sit Livsophold hos ham, saa kunde den, saavidt vi kunne skjønne, agtværdige Olding [5] nok bringes til at betjene sig af ovennævnte Erhvervsmaade. Endelig gjorde Døden en Ende paa hans Træng-

---

[1]) Af Fororbene i hans Ebræa Accentuatio at dømme, har han formodentlig allerede 1722 været meget øvet i at undervise i Hebraisk, som overhovedet i at undervise. Den hebraiske Accentuations-lære kunde da læres hos ham i een Time. — I Efterretninger om Nye Bøger og Lærde Sager 1757, S. 171, siges han at have anført Mangfoldige i Theologi, Philosophi og det hebraiske Sprog. [2]) Jvfr. Recensionen over hans 1757 uden Titel udgivne mathematiske Skrift i de ovenciterede Efterretninger, S.170—174, og den korte Anmeldelse af samme i **Büschings** Nachrichten von dem Zustande der Wissenschaften &c. 3ter Band, S. 721—722. Hans samtlige Skrifter og Disputatser opregnes hos **Worm** og **Nyerup**; (hans Ebræa Accentuatio er formodentlig udkommen 1723; hans Harmonia Lingvarum &c. maa være udkommen 1756). Det kan med Hensyn til flere af hans Skrifters Indretning exempelviis anføres, at hans Harmonia Lingvarum Teutonicæ, Danicæ, Sveticæ &c. begynder med Dedicationer til Kongen, Kronprindsen og Prinds **Frederik** paa tydske Vers, hvilke tillige ere Gratulationsvers, daterede paa hvers Fødselsdag; derefter følger Fortalen paa Latin, saa Titelen paa Latin og Tydsk og endelig det øvrige af Skriftet paa Dansk. [3]) Consistorii Copibog f. 1759—1767, S. 267. Hans senere Skrifter forekomme derfor hyppig i den Tids Bogcataloger. [4]) Der tilstodes ham i Erkjendelse af, at han „i Brandens Tid reddede Consistorium, aarlig noget **Tilstrækkeligt** af Trinitatis Fattiges Penge" (Acta Consistorii f. 1751 23de Juni; Udsigt over Kiøbenhavns Universitets-Bygnings Historie (Indbydelses-Skrift 1836), S. 48); denne aarlige Understøttelse har uden Tvivl udgjort 30 Rdlr. (jvfr. **Hofmans** Samling af Fundationer, T. 8, S. 159). [5]) I ovenanførte Recension i Efterretninger om Nye Bøger &c. omtales han som „en over 40 Aar gammel ærværdig Student, hvis Lykke altid har været mindre end hans Flid"; i Slutningen siger Recensenten: „Ellers ønske vi hjertelig, at Gud vil opvække nogle Velgjørere, der vil tage vor ærværdige Forfatter under Armene i hans Alderdom".

fler i October 1761 [1]; Consistorium tog sig med virksom Omhu af hans efterladte Søster [2].

V. Hans Larssøn **Tulle** var en Normand, født den 17de Mai 1711 i Lier i Aggershuus-Stift, hvor hans Fader, **Lars Eskildsen**, (Søn af en Borger i Trondhjem), død som Sognepræst til Modum i samme Stift, da var residerende Capellan; hans Moder var **Bodil Maren Tulle**, (Datter af **Niels Tulle**, Borger i Bragnæs) [3]. Efter sin egen Beretning lagde han sig allerede i Skolen efter det hebraiske og de andre østerlandske Sprog. Efterat han 1733 havde deponeret fra Christiania-Skole, underviste han (fra 1734) i Hebraisk og Theologi [4]. Ved Jubelfesten 1736 indgav han en Memorial tilligemed et Skrift angaaende de bibelske Oversættelser til Kong **Christian** d. 6te, som sendte dem til det theologiske Facultet og forlangte dets Betænkning desangaaende samt tillige, at Forfatteren maatte faae et Stipendium ved Universitetet. Facultetets Erklæring gik ud paa, at det ingenlunde kunde tilades **Tulle** at opsætte og indrette en Version efter sit eget Hoved, saasom de Principia, paa hvilke han byggede sin Version (hvilke i Betænkningen opregnes), ikke vare aldeles rigtige; iøvrigt indrømmes, at hans „Indseende er ikke aldeles at foragte"; men han beskyldes for „al for megen Kjærlighed til sig selv og Hovmod". Imidlertid maatte han nok indgive Specimina. Regentsen havde han, og nød endnu Ligpengene, efterat han havde faaet Tilladelse til at boe i Byen. Han skulde nu faae den første ledige Plads i Communitetet, saafremt han vilde tage imod den. Kongen resolverede herpaa, at det skulde forblive ved Facultetets Betænkning, hvilket dette skulde tilkjendegive

---

[1]) Acta Consistorii f. 1761 21de Octbr. I Trinitatis-Kirkes Ligbog staaer ved 1761 d. 25de Octbr.: „**Andreas Brunchman**, Student, 70 Aar gl., fra Lille-Kiøbmagergade" &c. (Som Dødsaarsag anføres: „Svulne Been"). **Worm** har anført 1762 som hans Dødsaar. [2]) Consistorium henvendte sig angaaende **Birgitte Henriksdatter** (om hvem det nedenanf. Steder hedder, at hun „gaaer i Barndom" — „er saa godt som uden for sig selv" o. s. v.) til Directeurerne for de Fattiges Væsen, hvilke vilde have hende til Pesthuset; men da hun paa ingen Maade vilde tage til dette, hvilket hun havde megen „Aversion" for, udvirkede Consistorium at hun fik en ugentlig Hjælp af Conventhuset o. s. v. (Acta Consistorii f. 1761 21de Octbr., 1762 27de Jan., 24de April; Consistorii Copibog 1759—1767, S. 267, 301—302). [3]) Disse Data ere tagne af hans ogsaa i det følgende benyttede Vita i det siæll. Bispe-Arch. [4]) Normanden **Christopher Hammer** fik af ham Underviisning i de østerlandske Sprog (**Worms** Lexicon, 3die D., S. 290).

Tulle[1]. 1738 lod han da, kort førend det theologiske Facultet indgav sin Erklæring ang: det ledige Professorat, nok et Specimen overlevere til Kongen og endelig udgav han 1740 et til Kongen og Dronningen dediceret Skrift, kaldet: Bibel-Lys sat imod det Exegetiske Mørk (sic)[2]. Imidlertid havde han 1739 taget theol. Examen (laud.; Dimispræd. laud.), hvorpaa han det følgende Aar, efterat han havde udgivet sin ovennævnte Bog, blev Sognepræst til Hiørlunde i Siælland (Lynge-Frederiksborg-Herred); han døde allerede d. 3die Marts 1743. Han var d. 13de Decbr. 1741 bleven gift med **Magdalene Cathrine Falsen**, (Datter af Conferentsraad og Borgermester i Kiøbenhavn, **Envold de Falsen**), som 2den Gang ægtede Mag. **Bartholom. Christ. Schytte**, Sognepræst til Jersie og Solrød i Siælland, og 3die Gang **Anders Riegelsen**, Sognepræst til samme Menigheder. En Søn af **H. Tulle**, født efter hans Død (d. 29de Juli 1743) og opkaldt efter ham, var først Missionair i Grønland, derefter Sognepræst til Solberg og Sundby paa Mors og endelig i mange Aar til Strøm-Præstegjeld i Norge, Aggershuus-Stift.

VI. **Christopher Bluhme**, Søn af **Joh. Bartholom. Bluhme**, var senere tydsk Hofprædikant[3].

---

1) Det theol. Facultets Copibog 1733—1745, S. 413 f., 423 f., 431. — Tulle fik altsaa ikke saa lige Befaling at udgive flere Specimina, hvilket man efter hans Vita og Dedicationen i det af ham udgivne Skrift kunde formode; men saaledes siger han ogsaa i sit Vita, at det theologiske Facultet foreslog ham blandt faa Andre til det hebraiske Professorat. 2) I denne Bog (over hvilken Suhm — Samlede Skrifter, 7de Deel, S. 46 — fælder den Dom, at den „har intet rart ved sig uden Titelen") lover han (S. 72) endnu et hermeneutisk Skrift paa Latin. Et haandskrevet Arbeid af ham forekommer i Fortegnelsen over D. G. Zwergius's Bøger og Manuscripter, S. 178. 3) S. Zwergius's Siællandske Clerisi, S. 854—856, (Worms Lexicon) og Suhms samlede Skrifter, 14de Deel, S. 283—284.

Om

Bifkop Regner,

der forestod Odense Stift i Aarene 1252—1267[1],

af

Professor H. M. Velschow.

Historiens Venner have vistnok kun altfor god Grund til at beklage, at en omhyggelig Benyttelse og critisk Vurdering af de historiske Kildeskrifters Indhold først saa seent ere blevne erkjendte som ueftergivelige Fordringer ved al Historieforskning, og at denne Forskning først i en endnu sildigere Tid er bleven udstrakt til alle de Momenter af Stats- og Folkelivet, som behøves, for at man kan danne sig en klar og fuldstændig Forestilling om dette Livs Vilkaar og Udviklingsgang. Derved nemlig er det skeet, at medens paa den ene Side en meget betydelig Deel af Kildeskrifternes for Historiens vigtige Indhold er forblevet aldeles upaaagtet af de ældre Historieskrivere, er tillige paa den anden Side meget af det Fortalte blevet forvansket ved et unøiagtigt Referat eller ligefrem Misforstaaelse, og mange Efterretninger, der øftes af upaalidelige Kilder, eller endog kun

[1]) Nærværende Afhandling er en Omarbeidelse af en latinsk Disputats (de Regnero episcopo, qui per annos MCCLII—MCCLXVII dioecesi Othiniensi præfuit), som Forfatteren skrev i Aaret 1825, som Alumnus paa Borchs Collegium. Da den ikke kom i Boghandelen, saa har det været en naturlig Følge deraf, at den kun har været i faa Læseres Hænder, og Forf. har derfor oftere seet, at det, han troede at have beviist ved den, er forblevet upaaagtet i senere udkomne Skrifter. Han har derfor ikke ugjerne grebet Leiligheden til at give den en større Publicitet, og i den danske Dragt at give den en noget forandret Form, da den ældre nu ikke ganske tilfredsstillede ham.

støttedes paa Traditionens løse Grund, blevne satte i lige Linie med Historiens sikkre Kjendsgjerninger og tildeels indflettede i disses Sammenhæng saaledes, at vi, uden Kjendskab til de brugte Kilder, ikke kunne adskille dem derfra. Det Tab, den historiske Kundskab derved har lidt, er, navnligen hvad vor Historie angaaer, for en stor Deel uerstatteligt. Efterat nemlig saa mange af de Kilder, vore ældre Historieskrivere have benyttet, senere, som Følge af en næsten ubegribelig Ligegyldighed for deres Bevarelse, ere forsvundne eller ødelagte, er ei blot den Deel af deres historiske Indhold, som hine Skribenter reent oversaae, gaaet tabt, men meget af det, som de udtegnede deraf, er os nu kun bekjendt igjennem deres Referat. Disse Historieskriveres Arbeider ere saaledes selv blevne den Kilde, hvoraf vi maae øse mange Efterretninger om Fortidens Begivenheder, og disses Paalidelighed beroer da paa den Nøiagtighed og Critik, som ere blevne anvendte ved disse Arbeiders Affattelse, og som vi af mange Exempler kjende som høist mangelfulde. Det maa altsaa befrygtes, at der paa den Maade have indsneget sig i vor Historie ikke saa faa Feil, som vi ikke ville være istand til at rette. Dog tør vi vel haabe, at de i Almindelighed kun angaae enkeltstaaende, i det Heles Sammenhæng lidet indgribende Begivenheder, da vi ellers formodentlig i de fleste Tilfælde af det, vi vide andensteds fra, ville kunne bekræfte, berigtige eller gjendrive saadanne Efterretninger, eller dog idetmindste veiledes til at dømme om deres Paalidelighed. I ethvert Tilfælde ville de Feil, vi af den nævnte Grund maae lade staae urørte, sikkert kun være faa i Sammenligning med dem, vi kunne skaffe bort ved Hjælp af de forhaandenværende Kilder. En Mængde af disse ere vistnok ogsaa ved nyere Forskninger allerede blevne rettede; men hvo tvivler om, at der endnu ere mange flere tilbage, som, atter og atter gjentagne uden Modsigelse af nyere Historieskrivere, passere for uimodsigelige Kjendsgjerninger? En saadan Gjentagelse, endskjøndt kun en naturlig Følge af, at de yngre Forfattere ikke have undersøgt den Grundvold, hvorpaa

de ældres Beretninger hvile, bidrager dog ikke saa lidet til at forhindre Vildfarelsens Opdagelse. Thi indlemmes den først derved i det Indbegreb af historisk Kundskab, som ansees for uomtvistelig, agter man ikke let paa de svage Grunde til Tvivl, som man nu og da støder paa, og dog er det som oftest kun ved at samle og sammenstille flere saadanne, i og for sig betragtede, svage Tvivlsgrunde, at et Beviis for Vildfarelsen kan construeres.

De følgende Blade ere bestemte til at paavise en besynderlig Feil af den omtalte Herkomst, som, endskjøndt kun lidet over et Hundrede Aar gammel, er bleven ofte gjentagen lige til den nyeste Tid. Dens Oprindelse og følgende Skjæbne kan tillige afgive et mærkeligt Exempel paa, hvorledes saadanne Feil fremkomme og udvikles ved uagtsomt, ukyndigt og vilkaarligt Brug af de historiske Kilder, og hvorledes et anseet Forfatternavn undertiden har kunnet beskjærme dem, endog efterat man var bleven opmærksom paa de dem modsigende Data, men rigtignok ikke havde sammenholdt og tilbørligen vurderet dem.

1.

Det mærkeligste Tidspunkt i det romersk-catholske Hierarchies Historie i Danmark turde maaskee være det, da **Jacob Erlandsen**, imod Kongens Villie, men med Pavens Samtykke og Stadfæstelse besteg Lunds Erkebispestol. De danske Konger havde, overeensstemmende med hine Tiders Anskuelser, næsten kappedes om at overvælde Biskopperne med Rigdomme og Privilegier. Idet de gave dem omtrent Alt, hvad de havde at give, kunne de kun have gjort Regning paa, at Biskopperne vilde vise sig taknemmelige derfor, ære Kongerne som deres Overherrer, og erkjende, at de skyldte deres Gavmildhed disse Goder. En misledet Iver for at berede sig en Plads i Himmerige maa altsaa i den Grad have forblindet dem, at de ikke indsaae, hvor skjørt dog igrunden det Baand var, hvormed de tænkte at binde Biskopperne, hvor let Stolthed kunde bringe disse til at fornegte denne Taknemmelighedsfølelse, og de tydske Biskoppers Exempel

forlede dem til at unddrage sig den verdslige Magt, og det saameget snarere, som de jo maatte vide, at de i dette Tilfælde altid kunde gjøre Regning paa Pavens Understøttelse. Vist er det, at ved Midten af det trettende Aarhundrede havde den danske Geistligheds Magt og Anseelse naaet en saadan Høide, at den var nær ved at voxe Kongemagten over Hovedet; og det var ikke vanskeligt at forudsee, at, naar en Mand som Jacob Erlandsen blev Geistlighedens Hoved, maatte det snart komme til aaben Kamp imellem Hierarchiet og Kongemagten. Denne Kamp, hvis Udfald havde en saa væsentlig Indflydelse paa Forholdet mellem Stat og Kirke i den følgende Tid, er netop derved en saare betydende Begivenhed i begges Historie, og dens enkelte Omstændigheder indeholde ikke faa Oplysninger om Tilstanden paa den Tid, da Striden førtes. Men det er hidtil langt fra, at disse Omstændigheder alle ere satte i deres rette Lys. Pontoppidan har vistnok i sine **Annales ecclesiæ Danicæ** ved Fortællingen af de hidhørende Begivenheder ikke indskrænket sig til at gjentage Hvitfelds og de andre ældre Historieskriveres Beretninger, men har selv flittigen randsaget de vigtigste Kilder. Suhm har til sit store Værk over Danmarks ældre Historie benyttet samtlige bekjendte Kilder til den her omtalte Strids Historie, og underkastet dem en ny fuldstændig Revision. Men, hvormeget det herved manglede de tvende medrette høit agtede Forfattere paa et skarpt critisk Blik, vil formodentlig den følgende Undersøgelse godtgjøre. De øvrige Forfattere, som i de sidste hundrede Aar have omtalt denne Strid, indskrænke sig til at meddele Resultaterne af disse tvende Lærdes Forskninger [1].

---

[1]) Dette gjælder egentlig ogsaa om Biskop Münters Fremstilling i hans Kirchengeschichte v. Dänemark u. Norwegen, 2ter Th. (Leipz. 1831) S. 481 fgg. Ogsaa denne Forfatters Plan gik nemlig i Hovedsagen kun ud paa at meddele Resultaterne af de didindtil bekjendte Forskninger, ikke paa nye Forskninger i Kilderne. De i det Følgende omtalte Feil ere imidlertid her undgaaede, formodentlig en Følge af, at Forf. kjendte nærværende Undersøgelse i sin tidligere Form, uagtet han ikke nævner den.

2.

Det Bidrag til en nøiere Oplysning af den danske Geistligheds Kamp mod Kongemagten, som her skal meddeles, angaaer kun een af de første Hovedbeeltagere. Jeg skal nemlig samle Alt, hvad man veed om den Biskop, der forestod Odense Stift paa den Tid, da Jacob Erlandsens Strid med Kongen begyndte, og kommer derved til at omtale hans Deeltagelse i denne Strid. Hvad Pontoppidan har herom [1], er i Hovedsagen Følgende. Da Odense Bispestol i Aaret 1252 ved Biskop Jacobs Død var bleven ledig, indsattes Franciscanermunken Regner, som var meget yndet af Kong Abel, ved dennes Indflydelse til hans Efterfølger, efterat man havde formaaet en anden Franciscanermunk, Peter, som Domcapitlet først havde valgt, til at trække sig tilbage. Han synes kun at have levet nogle faa Aar [2], og havde til Efterfølger i Embedet [3] **Jens Bang**, der formedelst sin Opstand imod den verdslige Øvrighed er bleven den navnkundigste af alle Biskopper i Odense i det trettende Aarhundrede. Han var kjødelig Broder til Biskop **Peter Bang** i Roeskilde og Søstersøn af Erkebispen **Jacob Erlandsen**. Han havde været deelagtig i Kong Erik Plovpennings Mord, og indtrængte sig i Embedet paa voldsom Maade, uden at være kaldet ved ordentligt Valg [4]. Som ivrig Tilhænger af Erkebispen havde han ei blot Deel i Affattelsen af den berygtede Constitution: **Cum ecclesia Daciana adeo Tyrannorum etc.** paa Conciliet i Veile 1256, men banlyste senere, da Erkebispen 1259 var bleven fængslet, ifølge dens Indhold, Kongen og Riget, og befalede sit Stifts Geistlige paa det Strengeste at overholde

---

[1]) **Annal. eccles. Dan. I, 572 fg. 696 fg. 708. 710. 730.**
[2]) Suhm antager ogsaa først (Danm. Hist. X, 271), at Regner er død efter faa Aars Forløb; men senere (sammest. S. 517) mener han, at han har godvilligen aftakket. [3]) Suhm formoder (sammest. S. 271), at dette er skeet i Aaret 1255. [4]) Suhm siger (anf. St.), at det skeete ved **verdslig** Magt, og tilføier (sammest. og S. 285), at han indviedes af Erkebispen Jacob Erlandsen **imod** Kongens Villie.

Interdictet. Da Kong Christoffer desaarsag forfulgte ham, var han ligesaa heldig, som hans Broder Peter, at undkomme, og begav sig til Øen Als, som i det Geistlige hørte til hans Stift, men i det Verdslige udgjorde en Deel af Hertugdømmet Slesvig. Da Hertugen, Erik, Kong Abels Søn, hadede Christopher, fordi han havde berøvet ham den danske Krone, saa modtog han Biskop Jens med Velvillie, og indrømmede ham det faste Slot Nordborg. Deels herhen, deels til Kiel lod han bringe sin Kirkes Skatte, for dermed at understøtte Rigets Fjender i den kort efter udbrudte blodige Krig, ligesom han ogsaa bad Paven at støde Christopher fra Thronen og give Abels Slægt den danske Krone. — Ligesom han havde deeltaget i sin Broders forræderske Planer, saaledes deelte han ogsaa hans Skjæbne. Han tilbragte Resten af sit Liv under Farer eller i Landflygtighed, og døde 1267 et eller andet Sted i Holsteen eller paa Øen Als.

Saaledes berettede Pontoppidan i sine Annales ecclesiæ Danicæ for noget over hundrede Aar siden[1], og skjøndt denne Beretning, som jeg nedenfor skal vise, vrimler af Feil, saa har dog ingen før mig draget dens Paalidelighed i Tvivl. Dette Held har Pontoppidan imidlertid ei blot sin egen, men tillige Hvitfelds Anseelse at takke for. Ved første Øiekast synes nemlig Pontoppidans Beretning i Hovedsagen at stemme overeens med Hvitfelds Fortælling i hans Danmarks Krønike, endskjøndt man, ved at see nærmere til, vil finde, at de afvige fra hinanden i ikke saa faa Punkter. Desuagtet har Suhm, endog efterat have nøie randsaget Kilderne, dog saa aldeles holdt sig til Pontoppidan, at han ingensinde tillader sig at tvivle om Sandheden af dennes Beretning, men søger tvertimod at bringe, saa godt som det kan skee, Kildeskrifternes Ord, hvor de findes at modsige samme, i Samklang dermed[2]. Da denne Forfatter desuden behandler den hele Sag forunderligen løst, og ofte

[1]) Den første Deel af dette Værk udkom 1741. [2]) Danm. Hist. Tom. X, S. 202 fg., 271, 285, 327, 369 fg., 373, 404, 429, 517 fg., 556 og 599.

modsiger sig selv, saa er det saa langt fra, at han har redet den, at han tvertimod synes at have bragt den endnu mere i Urede. Men idet han med sin sædvanlige Sandhedskjærlighed gjør opmærksom paa de modsigende Data, han har fundet i sine Kilder, opfordrer han selv paa en Maade Andre til at løse Knuden [1].

3.

Idet jeg nu skal undersøge Paalideligheden af Pontoppidans ovenanførte Beretning i dens Enkeltheder, maa jeg strax gjøre opmærksom paa den besynderlige Hovedvildfarelse, at Pontoppidan lader Biskop Regner døe et Par Aar efter sin Udnævnelse, og giver ham til Efterfølger en Broder til Biskop Peter Bang i Roeskilde, Jens Bang, hvem han tilskriver alt det, som Odense Biskop foretog sig under Striden mellem de danske Konger og Jacob Erlandsen, uagtet det maa ansees for vist, at ingen Jens Bang paa denne Tid har været Biskop i Odense, og at den derværende Biskop ikke var Broder til Bispen i Roeskilde; thi det var ingen anden end den Regner, som Pontoppidan lader døe for tidligt, da han levede endnu 1267, og altsaa er den Biskop i Odense, der deeltog i Jacob Erlandsens Strid med de danske Konger. Dette haaber jeg at kunne godtgjøre ved Beviser, hentede fra Kilderne.

Først maa jeg gjøre opmærksom paa, at ingen af vore Annaler, intet Diplom eller andet authentisk historisk Monument fra Middelalderen nævner denne Jens Bang, ligesom dette Navn ei heller findes anført i nogen gammel Fortegnelse over Odense Stifts Biskopper [2]. Mange ville maaskee mene, at der ikke kan tillægges dette argumentum a silentio synderlig Vægt. Vistnok vil Ingen benegte Sandheden af et Factum alene af den Grund, at det ikke omtales i vore magre Aarbøger: de os levnede Diplomer og andre historiske Monumenter fra Middel-

[1]) See især anf. St. S. 518. [2]) Dette tilstaaer Pontoppidan selv, Annal. eccl. Dan. I, 572.

alderen ere maaskee for faa til at vi kunne vente i dem at finde alle mærkelige Mænd omtalte. Men naar en **Cornelius Hamsfort**, fra det sextende Aarhundrede, en for sin Tid baade lærd og omhyggelig Forsker, der samlede Materialierne til sin **Series episcoporum Otthoniensium**[1] i det rige Forraad af Diplomer og andre Haandskrifter, som endnu dengang forefandtes, og hans hæderlige Samtidige, **Arild Hvitfeld**[2], som fortjener samme Roes for Lærdom og Flid, Intet have fundet om nogen Bisp Jens Bang i Odense, saasom de slet ikke nævne nogen Bisp af dette Navn, saa tør unegteligen denne Taushed ansees for et temmelig stærkt Beviis for deres Mening, som holde for, at denne Jens Bang aldrig har existeret[3].

Ligesaalidt som vor Histories gamle Kilder kjende Noget til en Bisp i Odense af dette Navn, ligesaalidt vide de Noget af at sige, at de Bisper i Roeskilde og Odense, som understøttede Jacob Erlandsen, vare **Brødre**. Ogsaa dette Argument ville formodentlig de, der ansee det for at være kun negativt, tillægge mindre Vægt. Men naar der kunne anføres Steder, hvor dette Slægtskab **ikke** nævnes, uagtet det er klart, at Skribenterne ei vilde have undladt at fremhæve det, dersom det virkelig existerede, saa vil man, haaber jeg, indrømme, at denne Udeladelse har en ikke saa ringe Beviiskraft[4]. At ei heller Hvitfeld

---

1) **Scriptt. rer. Dan. Tom. VII, p. 216—243.** 2) S. Hvitf. Bispekrønike, S. 39. 3) Pontoppidan kalder denne Bisp paa Latin ***Janus Bang***. Men dette Navn har han ei engang kunnet finde i nogen Annal eller i noget Diplom fra Middelalderen. De Personer, som Hvitfeld kalde Johan, Jens eller Hans, hvilke Navne han bruger i flæng, hedde nemlig alle paa Latin ***Johannes***, og det er først i nyere Tider, at man har begyndt at oversætte det danske Jens ved det latinske ***Janus***. Denne Bemærkning modsiger vel ingenlunde Jens Bangs Existents, men viser dog saameget, at Pontoppidan ikke har fundet ham omtalt i nogen latinsk, det vil sige, i nogen gammel Kilde. 4) Saaledes fremhæver i de saakaldte actiones **adversariæ Erici regis et Johannis Grand archiep.** Kongens Sagfører oftere (s. **Langeb. Scr. rer. Dan. VI, 290. 313. 320. 325**), som en betydnings=

har anseet disse Bisskopper for Brødre, er klart af den Maade, hvorpaa han nævner dem ved Siden af hinanden [1].

4.

Den Kilde, hvoraf baade Hvitfeld og Pontoppidan og de andre Skribenter, der behandle denne Strid i større Udførlighed, have øst deres allerfleste Efterretninger, er den vigtige *processus litis inter Christophorum I. et Jacobum Erlandi*, som Suhm har ladet aftrykke i femte Tome af Langebeks Scriptores rerum Danicarum [2]. Dette Kildeskrift indeholder, næstefter en Fortælling om Begyndelsen af Striden imellem Kongen og Erkebispen, en Række af Aktstykker, som, endskjøndt de ere færre, end vi gjerne ønskede, og ved deres Indhold selv antyde, hvormange hidhørende Documenter der savnes, dog ikke destominbre kaste meget Lys over den fortsatte Strids Historie. I dette Skrift findes nu rigtignok den fyenske Bisskops Navn ingensteds nævnet; men den Klage over samme Bisskop, som læses her [3], og som formodentlig er tilstillet Paven i Aaret

fuld Omstændighed, at Jens Grand var en Slægtning af Erkebisskop Jacob Erlandsen og Søstersøn af Bisskop Peter Bang, der begge havde bragt Riget i Oprør; men han nævner slet ikke derved Bisskoppen af Odense, skjøndt denne var en Oprører ligesaa fuldt, som Bisskop Peter, og derfor i denne Forbindelse baade kunde nævnes, og ganske vist vilde være bleven nævnet tilligemed ham, hvis han virkelig havde været hans Broder.

1) Danm. Krønike, S. 253. 255. 2) Side 582—614. 3) Side 613 fg. Klagepunkterne ere følgende: "Quod sceleratæ interfectionis Regis Erici conscius et consiliarius fuerit. Item quod in sua prædicatione apud Slesuich de morte ipsius se excusavit et quod caperetur confessus est. Item quod procuravit per secularem impressionem, ut eligeretur in Episcopum Othoniensem. Item sciens quod electio sua facta fuisset per secularem impressionem, nihilominus eidem consentit, et procuravit se in Episcopum consecrari. Item quod de dicta intrusione scandalum passa fuit diœcesis et civitas Othoniensis, et totum regnum adhuc patitur. Item quod postquam juraverat fidelitatem Regi Christophoro et filio suo una cum Lundensi Archiepiscopo et Roskildensi Episcopo, antequam idem Ericus corona-

1261, viser dog temmelig tydeligt, at det maa være Regner, som derved er meent. Saaledes lægges det blandt Andet Bisfkoppen til Last, at han havde været Medvider i det skjændige Mord paa Kong Erik Plovpenning. Dette passer meget godt paa Regner, der, førend han blev Bisfkop, synes at have levet ved Abels Hof [1], og i alt Fald var meget yndet af denne Fyrste; thi det var hans Yndest han havde at takke for sit Bispedømme. Men derfor passer ogsaa den anden Forbrydelse, som Kongen bebreider Bispen af Odense, at han nemlig ved verdslig Understøttelse havde indtrængt sig i Embedet til megen Forargelse for Stiftet og hele Riget, ligeledes meget vel paa Regner [2]. Vil man derimod med Pontoppidan henføre det til hans Efterfølger, saa indvikler man sig i uopløselige Vanskeligheder. Man maa da for det Første antage, at to Bisfkopper ganske kort Tid efter hinanden ved verdslig Indflydelse

retur, statuit ne cononaretur. Item statuit cum iisdem, quod nullus Episcoporum interesset coronationi ipsius. Item statuit cum iisdem, quod excommunicatus esset ipso facto, quicunque Episcoporum coronationi ejus interesset. Item cum iisdem talem sententiam tulit in ipso statuto. Item quod cum Dominus Christophorus Rex Othoniæ festum faceret, in quo coronationem filii sui fieri ordinavit, aliis Episcopis vocatis venientibus, ipse vocatus venire noluit et dissensit, propter quod solum temporis ipsius coronatio fuit impedita. Item quod in Chilo Castro Comitis Holsatiæ congregavit singulis annis pecunias, ut habeat promtam pecuniam ad impugnationem regui. Item quod dicti Comites dictam pecuniam ibidem congregatam jam multis annis receperint. Item quod cum inimicis Regis et regni in Alsia in Castro proprio tenet contra Regem clandestina consilia. Item quod licet propter prædicta nec a Rege Christophoro, nec a suo filio, nec ipsorum fautoribus passus fuerit aliquam injuriam, damnum aut præjudicium: tamen presentatos ab ipsis idoneos ad Ecclesias, in quibus Rex habet Jus Patronatus, recipere renuit, aut longo tempore contradicit, imo ipsos institutos destituit ut patet in præpositura Othoniensi et Ecclesia beatæ Mariæ ibidem etc."

[1]) Suhm, Danm. Hist. X, 204. [2]) Langeb. Scr. R. D. I, 124. 289. II, 263. VII, 222 sq.

vare satte paa Bispestolen i Odense. Dersom Knudsbrødrene uden Klage have fundet sig i saadanne Indgreb i deres Rettigheder, maae de have været føieligere, end man ellers har Grund til at ansee dem for. Den sidste af disse to Biskopper, den samme altsaa, som den nylig nævnte Klage er stilet imod, maa dernæst antages at være indtrængt i Embedet, imedens Kong Christopher regjerede; thi Kong Abel døde faa Maaneder efter at den første var indsat. Det kan ikke have været nogen anden, end Kongens egen Indflydelse, som herved var virksom; thi Christopher den Første var en altfor kraftig Hævder af den kongelige Myndighed, til at han skulde have tilladt nogen anden verdslig Indflydelse at gjøre Brud paa Capitlernes Valgfrihed, som det var hans Pligt at haandhæve. Men hvorledes skulde man kunne troe, at Christopher selv, den strenge Hevner af sin Broder Eriks Mord, skulde have villet, med Tilsidesættelse af Capitlets Valgfrihed, hæve paa Bispestolen en Mand, der ansaaes for Deeltager i denne Udaad? Og dersom det endog muligen var skeet ved en Feiltagelse, saa vilde dog vist ikke Christophers Enke, i deres mindreaarige Søns Navn, have erklæret Paven, at hendes Gemal derved havde vakt Forargelse i sit Rige. Med andre Ord: den Biskop i Odense, hvortil den omtalte Klage sigter, kan ikke være bleven indsat, imedens Christopher den Første regjerede, altsaa ikke efter Julii Maaned 1252[1]. Dersom

---

[1]) Maaskee havde vi ikke behøvet at uddrage dette ved en Slutningsrække, men kunnet læse det med tydelige Ord i Klagen selv, hvis vi havde den fuldstændig i Grundsproget. Idetmindste hedder det i Hvitfelds danske Oversættelse af denne Klage (Danm. Kr. S. 261) „at hand ved verdslig mact haffver tilveye bracht, at hand er kommen til Othense stifft, ved Kong Abels Myndighed.“ Det synes altsaa, at Hvitfeld i sit Haandskrift efter Ordene “procuravit per secularem impressionem” har læst “*Abelis regis auctoritate abusus*” eller noget Lignende, som er udeladt i de nyere Afskrifter, der ligge til Grund for Udgaven blandt Langebeks Scr. R. Dan. (s. Indl. dertil V, 582). Men en Oversættelse af Hvitfeld afgiver rigtignok intet meget paalideligt Vidnesbyrd om, hvad der har staaet i Originalen.

man altsaa ingen Grund har til at antage, at Regner er død ganske kort efter sin Indvielse til Bisp, saa maa man antage, at det er ham, der menes; thi han blev først indsat et Par Maaneder før Abels Død. Men nu veed man af et Diplom, at Regner endnu 1264 var Biskop i Odense[1], og et andet historisk Monument vidner[2], at den samme Regner endnu levede 1267. Da nu den Biskop i Odense, som den omtalte Klage af Aaret 1261 sigter til, og som omtales i Kongens Appellation af 26 August 1266[3], maa antages at være samme Person, saa kan denne ikke være nogen anden, end Regner. Dette bekræftes ydermere ved et af Erkebiskop Jens Grands Indlæg i Processen mod Kong Erik Menved, hvori han nævner Regner, og kun ham alene, som den Biskop i Odense, der var Gjenstand for Christopher den Førstes og hans Søn Eriks Forfølgelser[4]. At altsaa Pontoppidan og de Skribenter, der følge ham, fare vild, naar de tilskrive en Biskop Jens Bang, hvad der tilhører Regner, er ifølge det her Anførte aldeles afgjort. At der ikke engang har siddet nogen Bisp af det Navn Jens Bang paa Odense Bispestol efter Regners Død, er vistnok ikke derved beviist; men alle gamle Efterretningers fuldkomne Taushed om en saadan Biskop gjør det dog meget sandsynligt. Denne Sandsynlighed bliver end større, naar man, som det bemærkedes ovenfor, veed, at Regner endnu levede 1267, og at Franciscanermunken Peter, den samme, der 1252 havde maattet vige Pladsen for Regner, blev indviet til Biskop i Odense i September eller October 1267 af Cardinal Guido i Lybek[5]; thi det bliver da i det Høieste kun i nogle Maaneder af Aaret

---

1) Suhm, Danm. Hist. X, 517. 2) Hist. de inchoatione et propagat. ordinis fratrum minorum in Dania. Langeb. Scr. R. Dan. V, 511. 518. 3) Ibid. V, 607—609. 4) Act. advers. Erici regis et Johannis Grand archiep. Langeb. Scr. R. Dan. VI, 299. 5) Langeb. S. R. D. VII, 223. Hvitf. Danm. Kr. S. 272. Bispekr. S. 39. Suhm, D. H. X, 599.

1267, at Jens Bang kan have været Bispop[1]. Men naar jeg nedenunder faaer forklaret, hvorledes det formodentlig er gaaet til, at han er bleven opført paa Listen over Odense Stifts Bispopper, saa vil man uden Tvivl ikke længere betænke sig paa at erklære hans Existents selv for en Fiction.

---

1) Den Maade, hvorpaa Suhm i sin store Danmarkshistorie reder sig ud af de Vanskeligheder, som de fra Kildeskrifterne hentede Data, naar de sammenholdes med Pontoppidans Fortælling, foraarsage ham, og søger at hævde Pontoppidans Auctoritet og en Bispop Jens Bangs Deeltagelse i Jacob Erlandsens Strid med de danske Konger, er ret charakteristisk for denne vor høitfortjente Historieforsker. Det maa imidlertid ikke herved forglemmes, at hiint Værk er skrevet i annalistisk Form, og at Forfatteren derfor som oftest kun samlede og ordnede saameget af sit Materiale, som vedkom det Aar, han netop behandlede. Han havde desaarsag sjeldnere Leilighed til paa eengang til at overfee en heel Række af Data, naar den strakte sig igjennem flere Aar. Derfor uddrager han ofte af de forudgaaende Data Slutninger, som han maa forandre eller tilbagekalde, naar han seer de følgende, eller har endog glemt, naar han behandler de sidste, det Resultat, de første havde ført ham til. Vor lærde Suhm var overhovedet ingen skarp Kritiker, og gav sig ikke Tid til at undersøge og sammenholde de forskjellige Kilders Meddelelser med saadan Nøiagtighed, at han enten kunde udtømme deres hele Indhold eller faae tilstrækkelig Grund til at bedømme deres forskjellige Paalidelighed. Derfor er han saa villig til at indrømme alle Vidnesbyrd omtrent lige Krav paa at troes og saa tilbøielig til at forene dem, naar det paa nogen Maade lader sig gjøre, enten ved at tilklippe dem saaledes, at de passe sammen, eller ved at henføre dem til forskjellige Tider, Steder eller Personer, istedetfor, at det Rigtige som oftest er at holde sig til den Beretning, som man har Grund til at ansee for paalidelig, og at forkaste dem, der afvige derfra. I dette Tilfælde lader han først Kongens Beskyldninger gjælde Regner (Danm. Hist. X, 141. 163. 203), men henfører siden, ifølge Pontoppidans Auctoritet, Alt, hvad der angaaer Bispen i Odense, til Jens Bang (Sammest. S. 271, 285, 327, 369, 373). Da han endelig bliver opmærksom paa Modsigelsen imellem Kildernes Vidnesbyrd og Pontoppidans Beretning, tvivler han dog ingenlunde om dennes Sandhed, men søger kun at forene den paa en eller anden Maade med hine (Sammest. S. 517 fg., 556, 599). Han er imidlertid uvis, om han

5.

Det, der især har sikkret denne Vildfarelse saa længe for at blive opdaget, er formodentlig den Kjækhed, hvormed den optræder. Man kunde dog ikke troe, at Historieforskerne havde reent ud opdigtet Navnet Jens Bang; de maatte altsaa have læst det, meente man, i et eller andet endnu maaskee ubekjendt Kildeskrift, og man maatte derfor lade det staae, indtil man opdagede den ubekjendte Hjemmel. Man kan svare hertil, at der gives andre Aarsager, end reen Opdigtelse, der kunne bevirke, at et urigtigt Navn indsniger sig i den historiske Fortælling. Skrivfeil, Hukommelsesfeil eller andre Feil af Uagtsomhed ere

skal troe, at de to Navne tilhøre to forskjellige Personer, eller kun een. Under den første Forudsætning, mener han, maatte man antage, at Jens Bang først havde fortrængt Regner, og at denne efter hiins Undvigelse eller Død atter var bleven Biskop. Men Suhm gjendriver selv denne grundløse Hypothese ved den Bemærkning, at Erkebiskop Jens Grand i sit ovennævnte Indlæg mod Kong Erik Menved (hos Langebek, VI, 299) kun nævner een Biskop i Odense (Regner) som Gjenstand for Christopher den Førstes og Erik Glippings Forfølgelser. Noget sandsynligere er vistnok, ved første Øiekast, den anden Hypothese, at Jens Bang var Bispens Fødenavn, Regner det Navn, han fik ved sin Indtrædelse i Fanciscanerordenen. Hvis man altsaa vil forudsætte, hvad der er uden Exempel i Danmark, at en Biskop kunde kaldes iflæng snart med sit Fødenavn, snart med sit Munkenavn, saa vilde derved være forklaret, hvorfor det er de samme Facta, der tillægges Regner og Jens Bang, da begge disse Navne paa den Maade kun betegne een Person. Men, for ei at tale om det Usandsynlige i denne exempelløse Forudsætning, da en Munk, der blev Biskop, ei derfor ophørte at være Medlem af sin Orden, og altsaa ei heller kunde føre andet Navn, end det, han havde antaget ved sin Indtrædelse i denne Orden, modsiges desuden denne Hypothese ved den Efterretning, at Regner var en Tydsker af Fødsel, imedens Bispen i Roeskilde, som skulde være hans Broder, uden Tvivl var en Dansk, da han var en Søn af den danske Adelsmand Skjelm Bang. Rigtignok mener Suhm at imødegaae den derfra hentede Indvending ved en ny Gisning, idet han formoder at de to Bisper kun vare Halvbrødre med fælleds Moder; men han overseer derved ganske, at det fælleds Tilnavn, Bang, netop ordentligviis forudsætter, at de havde fælleds Fader.

endog de rigeste Kilder til saadanne Vildfarelser [1]. Men herimod kan dog atter erindres, at paa den Maade er vel ofte et enkelt Fornavn forandret; her have vi derimod to Navne, af hvilke det sidste er et Slægtnavn. Vi skulde imidlertid see, at det dog er en saadan Uagtsomhedsfeil, men rigtignok forbedret ved en anden Vildfarelse, som har afstedkommet Forvirringen.

---

[1]) En saadan Uagtsomhedsfeil har netop været Aarsag til, at en Samtidig og Collega af vor Regner, Biskop **Nicolaus** af Viborg, en lang Tid var udstødt af de viborgske Bispers Række, og at en anden Person, der aldrig havde beklædet nogen Bispestol, blev sat i hans Sted. Denne Biskop Nicolaus var Kongerne Christopher den 1stes og Erik Glippings Kantsler og dësse meget hengiven under Striden med Erkebiskop Jacob Erlandsen, hvorved han blev Gjenstand for denne Geistliges Had. Hovedkilden til denne Strids Historie, den forhen omtalte processus litis inter Christophorum I et Jacobnm Erlandi, omtaler flere Gange Biskoppen af Viborg som Kongens Kantsler, men nævner ikke hans Navn. Paa eet Sted troede man imidlertid at finde dette Navn angivet, der nemlig, hvor det fortælles, at Kong Christopher (i A. 1257) lod et Brev oplæse paa Raadhuset i Lund, per clericum Viburgensis episcopi, cancellarii regis, nomine Ketillum (Scr. R. Dan. V. 587). Disse Ord ere unegteligen tydelige nok, men det lader til, at Originalen har været utydeligt skrevet paa dette Sted; thi ingen af de Afskrifter, Suhm kjendte, da han lod dette Kildeskrift aftrykke blandt Langebeks Scriptores R. Dan., havde hiin eneste rigtige Læsemaade. Imedens den ene satte cancellarium for cancellarii, havde den anden Ketelli istedetfor Ketillum. De, der fulgte den sidste Læsemaade, maatte vistnok antage, at dette Navn tilhørte Biskoppen; og Hvitfeld kalder derfor ei blot i sin Kongekrønike (S. 246, 247) gjentagne Gange Kongens Kantsler **Kjeld**, men udelader endog i sin Bispekrønike (S. 103) ganske den nævnte **Nicolaus** af de viborgske Biskoppers Liste, uagtet han dog i Kongekrøniken (S. 273) ganske rigtigt bemærker, at Biskop Nicolaus af Viborg døde 1267. Paa denne Maade blev den viborgske Biskops Skriver sat paa sin Herres Bispestol, og holdt sig en lang Tid uanfægtet i dette Sæde. Men efter at det ved flere Diplomer uimodsigeligen var godtgjort, at den Biskop af Viborg, som var Kongens Kantsler, hed Nicolaus, saa fandt Pontoppidan (Annal. eccl. Dan. I, 597) for godt, at lade Kjeld resignere nogle Aar efter at han var bleven Biskop, for at han kunde give ham Nicolaus til Efterfølger. Men efterat Suhm havde seet

Hvitfelds Mening om, hvo der var Bisp i Odense i Aarene 1252 til 1267, kan ifølge det ovenfor Anførte neppe ansees for tvivlsom. Men uagtet han virkelig ikke har tænkt sig nogen Anden siddende paa Fyens Bispestol i det omtalte Tidsrum, end netop vor Regner, saa er det dog ham, der først og fornemmelig har foranlediget den Vildfarelse, hvorved han fortrængtes fra sit Sæde af en Anden. Da han nemlig ved Aaret 1259 kommer til at omtale den fyenske Biskops Deeltagelse i Striden mellem Kongen og Erkebispen Jacob Erlandsen, har han glemt hans rette Navn, som han forhen, ved hans Udnævnelse til Biskop i Aaret 1252 har anført ganske rigtigt[1], og kalder ham i denne Strids Historie bestandigen med det urigtige Navn Jens[2]. Denne Hukommelsesfeil vil ikke forundre Nogen, der med Opmærksomhed har fulgt vor Hvitfelds Fortælling igjennem en længere Periode af hans danske Krønike; thi han vil da vide, at slige Feil ikke ere sjeldne[3]. Derimod mindes jeg intet andet Exempel paa, at en saadan Hukommelsesfeil er bleven forplantet, som denne, derved, at de følgende Hi-

---

Biskop Nicolaus af Viborg undertegnet som Kongens Kantsler under et Diplom af 6te Febr. 1253 (S. Danm. Hist. X, 232 fg.) og atter under andre Diplomer fra Aarene 1257, 1258, 1259, 1262 og 1264 (Sammest. S. 339, 361, 375, 397, 476 og 518), saa tvivlede han ikke om, at her var en Misforstaaelse, og hvorledes den var opstaaet (Sammest. S. 233, 305 og 599), og berøvede derfor Kjeld den Bispetitel, som han saa uskyldigt var kommen til. Nicolaus er formodentlig bleven Biskop i Viborg, umiddelbart efter Biskop Gunner, (der døde den 25de Aug. 1251) og beklædte denne Værdighed indtil sin Død 1267.

[1]) Danm. Rig. Kr. S. 231. Bisp. Kr. S. 39. [2]) Danm. R. Kr. S. 255, 256, 261. Eengang, S. 258, kalder han ham Johannes, men dette Navn er, som man veed, den latinske Form for Navnet Jens, hvilken Hvitfeld ofte bruger istedetfor dette Navn selv. Jvfr. ovenfor S. 360 Anm. 3. [3]) Et andet Exempel paa Feil af denne Art findes paa de samme Blade af Hvitfelds Krønike, som det her omhandlede. S. 258 fg. kalder nemlig Hvitfeld Bispen af Roeskilde fire Gange Jens Bang, skjøndt han ellers baade før og senere kalder ham med det rigtige Navn Peter Bang.

storieskrivere, som udskreve Hvitfeld, ligesaa uagtsomme, som han selv, gjentoge den. Saaledes findes den igjen baade hos Pontanus[1] og Holberg[2], og naar Meursius, Joh. Messenius, Vitus Bering, des Roches og de andre, der skreve før Pontoppidan, have undgaaet den, saa er det formodentlig kun fordi de slet ikke nævne den fyenske Biskop ved Navn. Men Pontanus og Holberg gjøre paa den anden Side ei Andet end gjentage Hvitfelds Feil. De kalde den fyenske Biskop Jens, men tilføie ikke Navnet Bang, eller tale om noget Slægtskab imellem den fyenske og den sjællandske Biskop Peter Bang. Det var Pontoppidan forbeholdt først at bekjendtgjøre disse Opdagelser ved Trykken; thi de findes, saavidt jeg veed, ikke trykt forend 1741, da den første Deel af hans annales ecclesiæ Dan. udkom. Endnu 11 Aar før den Tid synes han ikke selv at have kjendt nogen Jens Bang som Biskop i Odense[3]. Men da Pontoppidan i Almindelighed sjelden citerer de Kilder, hvoraf han øser, mindst naar de vare haandskrevne, og saaledes ei heller her fortæller os, hvorfra han har sin Viisdom, saa maa det, herefter at slutte, endnu ansees for uafgjort, om Pontoppidan ved egen Forskning er kommen til dette Resultat, eller har fundet det hos en anden Forfatter.

6.

I Begyndelsen troede jeg, at Thomas Bartholins store haandskrevne Samlinger til den danske Kirkehistorie, som tilligemed de øvrige Bartholinske Collectanea gjemmes paa Universitetsbiblioteket, og hvoraf, som bekjendt, Pontoppidan har øst det Meste af det, han har, vilde give mig den attraaede Oplysning herom. Men Bartholin har i sine Excerpter og Afskrifter til disse Aar Intet om nogen Biskop Jens Bang. Kun paa de Steder, hvor han ordret udskriver Hvitfeld, kalder han Bispen i Odense Jens. Derfra har altsaa Pontoppidan ikke hentet

[1]) Rerum Dan. Hist. p. 353. [2]) Danm. R. Hist. I, 335. Alm. Kirkehist. II, 160. [3]) See hans Theatr. Daniæ (udg. A. 1730) Side 203.

sine Efterretninger om den hidindtil ubekjendte Bisskop. At han imidlertid ikke selv har tilveiebragt dem ved egne Combinationer, kan med ikke ringe Sikkerhed sluttes af de Tillægsbemærkninger, hvormed Justitsraad og Landsdommer Jacob Birkerod ledsagede „nogle Lærdes Betænkninger om en gammel Tavle i Stubberop Kirke udi Fyen", som han har meddeelt Etatsraad Gram af sin Faders, Professor ved Gymnasiet i Odense Thomas Birkerods Papirer, og som Langebek 1747 har ladet aftrykke i Danske Magazins 3die Bind S. 194—204. Her anføres nemlig S. 202 fg. den bekjendte Marsk Stigs Slægtninge i op- og nedstigende Linie, som siges at have beboet Hovedgaarden Eskebjerg, det nuværende Schelenborg, i Stubberup Sogn paa Halvøen Hindsholm, fra det 12te til det 15de Aarhundrede, og iblandt dem „**Hr. Skialm Bang, gift med Bisp Jacob Erlandsens Søster, Forældre til Peder Bang, Bisp i Roskilde 1249, Jens Bang, Bisp i Odense 1259, og nogle Søstre**". Her have vi altsaa det hele Navn og Slægtskab, som vi have anket over, anført af en Forfatter, der døde (1737) fire Aar, før den første Deel af Pontoppidans annales ecclesiæ Danicæ udkom. Det var mig tillige bekjendt, at samme Forfatter og hans Fader Thomas Birkerod begge have arbeidet i Fyens Kirkehistorie, at Faderen navnligen har efterladt en fuldstændig Fyensk Bispekrønike i Haandskrift, og at Sønnen har fortsat Faderens Arbeide ved nye Collectanea dertil [1]. Da det saaledes var at vente, at der i disse Arbeider og Samlinger vilde findes Undersøgelser om titomtalte Jens Bang, og altsaa Oplysning om Vildfarelsens Oprindelse, eftersaae jeg de fire hidhørende Haandskrifter af de to nævnte Forfatteres Efterladenskab, som gjemmes i det store kongelige Bibliothek som Deel af dets gamle Manuscript-Samling [2]. Min Forventning blev vel ikke skuffet, men dog mindre fuldstændigt opfyldt, end

[1]) S. Dän. Biblioth. IV, 367, og John Erichsens Udsigt over den gamle Manuscript-Samling i det st. kongl. Biblioth. S. 123.
[2]) De nævnes alle hos John Erichsen anf. St.

jeg havde ønsket. I de to Haandskrifter, som haves fra Faderens Haand, findes slet Intet om nogen Jens Bang. Han har altsaa ikke vidst Noget af ham at sige. Derimod omtales han i det ene (Nr. 1093 i fol.) af de Haandskrifter, som have tilhørt Sønnen Jacob Birkerod, og navnligen i de Tillæg, som ere tilføiede paa forskjellige Steder med hans egen Haand [1]. Saaledes opføres han i den Bisperække som findes strax paa det første Blad, efter Biskop Regner, med disse Ord: „Jens eller Johannes, 1259, er Jens Bang, i Historien kaldet Broder til Bisp Peder Bang i Roeskild, Schialm Bangs Sønner. Samme Jens Bang blev noget (efter) affatt som og hans Broder for Rebellion imod Kongen.“ Længere hen i samme Haandskrift yttrer J. B. sig om Bisp Regners formeentlige Efterfølger saaledes: „Arrild Hvitfeld taler ikke (nemlig i Bispekrøniken) om en, som kaldte sig Jens eller Johannes, og levede i denne Rang, men dog nævnes han i hans Konge-Krønike ved Aar 1258, 59, 60, og det vides, at da Erkebiskop Jacob af Lund var A. 1257 kommen i Tvistighed med Kong Christopher, drog han paa sin Side Bisp Peder af Roeskilde og Jens af Odense ...., saa der tvivles ikke om denne Bisp Jens. Han kom igjen til Stiftet 1259. Samme Bisp beskyldtes af Kong Erik Glipping at have været Medvider og Raadgiver til det Mord, som skeede paa Erik Plovpenning.“ Dette er Alt, hvad der findes hos denne Skribent om Jens Bang, vistnok tilstrækkeligt til at formaae en ucritisk Historieskriver, som Erik Pontoppidan, der sandsynligviis har benyttet disse Samlinger, til at indlemme Jens Bang i den fyenske Bisperække, men ikke nok til at afgjøre, om Thomas Birkerod ved egen Forskning er kommen til dette Resultat, eller har forefundet det hos en anden ældre unævnt Forfatter, eller til at vise, hvorledes den første Opdager har udfundet dette Resultat. Æren for at have gjort denne Op-

[1]) Det Meste er nemlig nedskrevet med en anden Haand. Dog vindicerer Jacob Birkerod sig i en Anmærkning Haandskriftets hele Indhold.

dagelse i den fyenske Bispekrønike er visselig ikke stor, og Jacob Birkerod, eller hvo der ellers er Opdageren, kan godt undvære den. Men vel kunde vi have ønsket at faae bestemt Underretning om de Data og Formodninger, som havde ledet dertil, da vi saa ikke behovede, som nu, at erstatte det Savnede ved Gisninger.

Forvirringen er, som man let seer, opstaaet af tvende Feiltagelser. Den ene af disse, at Navnet Regner er ved Uagtsomhed ombyttet med Johannes eller Jens, hidrører, som vi have hørt, fra Hvitfeld. Den anden, at den fyenske Biskop gjøres til en Broder af Bispen i Roeskilde, er rimeligviis foranlediget ved den Utydelighed, hvormed vore Annalister saa ofte udtrykke sig i det latinske Sprog, eller ved den Uagtsomhed, hvormed man tidligere hyppigt læste deres Beretninger. Man kan tænke sig flere Maader, hvorpaa Misforstaaelsen saaledes kunde opstaae. I Begyndelsen af Stridighederne imellem Kongen og Jacob Erlandsen holdt en af Erkebispens Brødre, som hed Johannes eller Jens, og var Gialker i Helsingborg, sin Broders Partie [1]. Hvad der siden blev af ham, vide vi ikke: hans Navn nævnes kun et Par Gange, og forsvinder derpaa af Historien [2]. Tænker man sig nu, at Jacob Birkerod eller en anden Historieforsker før ham, som vidste, at Hvitfeld kalder Bispen i Odense Jens, men havde glemt, at Erkebispen havde en Broder af samme Navn, fandt i en gammel latinsk Beretning denne Broder nævnt i Forbindelse med de to Bisper

---

1) Hvitfeld, Side 254. Suhm, D. H. X, 359. 2) Kun den danske Oversættelse af Kong Eriks Krønike (N Danske Mag. V, 191) og den latinske Oversættelse af denne Oversættelse, som er bekjendt under Navn af Strahlii annales (Langeb. Scr. R. D. III, 313) fortælle ved Aar 1272, at en Johannes Erlandsen, som maaskee er den her omtalte, da døde i Fængsel. Jfr. Scr. R. D. III, 578. IV, 65. Denne Broders Deeltagelse i Stridighederne var fire Decennier senere saa forglemt, at Erkebiskop Jens Grand i et af sine Indlæg i Processen mod Kongen kunde sige, at af alle Jacob Erlandsens Slægtninge var hans Broder Andreas den eneste, som holdt med ham (Langeb. Scr. R. D. VI, 298).

af Roeskilde og Odense omtrent saaledes: "A parte archiepiscopi stabant nepos ejus Petrus episcopus Roschildensis episcopus Othoniensis Johannes frater ejusdem etc.", saa vilde denne Utydelighed ikke være større, end at man uden Vanskelighed skulde finde flere Sidestykker[1] dertil, men stor nok til at forlede en ikke meget ængstelig eller nøieseende Criticus til at gjøre Bispen i Odense til Peter Bangs Broder, især hvis Ordet nepos har været skrevet utydeligt eller abbrevieret saaledes, at der kunde læses nepotes. Dog skulde jeg snarere troe, at en anden Omstændighed har foranlediget denne Vildfarelse. Vi have nemlig ovenfor hørt, at Regner var Franciscanermunk. Det var Sædvane, at, naar en Munk blev Biskop, tillagdes ham af andre Munke, idetmindste naar disse vare af samme Munkeclasse eller Orden, i deres Annaler og Kroniker Brodernavnet som en Hædersstitel, der sattes umiddelbart foran hans Navn. I en saadan Munke-krønike eller Munkeaarbog vilde altsaa ved Aaret 1259 en Sætning som denne: "capto archiepiscopo, Petrus episcopus Roschildensis et frater R episcopus Othoniensis prohibuerunt, ne per dioeceses suas divina celebrarentur", være affattet i ganske sædvanlig Form.[2] Dette Kildeskrift faldt nu i en af vore ældre Historieforskeres Hænder. Dersom det var en nyere Afskrift af samme, saa havde maaskee allerede Afskriveren, der vidste af Hvitfelds Krønike, at den fyenske Biskop hed Jens, forandret det formeentligen urigtige R til J; i alt Fald maatte det rettes, da det jo var urigtigt, og altsaa maatte være en Misforstaaelse. At denne Biskop Jens nogensinde havde

---

[1]) Et saadant Sidestykke er den Utydelighed, der foranledigede, at den her omtalte Biskop Peter Bang gjordes til en Søstersøn af Fyrst Jermer af Rygen, s. Nyerups Anm. til Suhms D. H. X, S. 255. 372, jfr. S. 284. [2]) At betegne høie Geistlige blot med Begyndelses-bogstavet af deres Navn, naar man ventede, at det vilde være Læseren bekjendt, var en temmelig hyppig Brug. Jeg forudsætter, at Forfatteren har været en Munk i Odense Stift, og levet ikke meget længe efter det omtalte Tidspunkt.

været Munk, vidste man Intet om. Dersom altsaa vor Ericus endog har kjendt den omtalte Titulationsmaade, saa kunde den ikke antages brugt i dette Tilfælde. Frater maatte tages i egentlig Betydning, og altsaa Bisskoppen i Odense virkeligen have været en Broder til Peter Bang i Roeskilde. — Var man først paa denne eller hvilkensomhelst anden Maade kommen paa det Rene med dette Slægtskab, saa tog man neppe længe i Betænkning at give Bisskop Jens Tilnavnet Bang. Peter Bangs Fader hed Skjalm [1]. Genealogia Absalonis archiepiscopi et cognatorum ejus, som er skrevet ved Aaret 1524, kalder ham Skjalm Bang, og gjør ham til en Dattersøn af Skjalm Hvides Søn Toko [2]. Denne Beretnings Sandhed

---

1) Chron. Erici hos Langeb. S. R. D. I, 168. 2) Langeb. S. R. D. IV, 546. Suhm mener, at det er urigtigt (D. H. VII, 45. X, 255. Langeb. S. R. D. V, 621), og antager, at eet eller to Ætled ere udeladte. Dette er vel muligt. Men Langebeks Formodning, hvilken egentlig har givet Suhm Anledning til denne Bemærkning, at nemlig den Skialmo Barbatus (formodentlig den Schelm Skegge, som er begravet i Sørøe Kirke, s. Langeb. S. R. D. IV, 543), der nævnes af Saxo som Høvding i den danske Hær allerede i Begyndelsen af Valdemar den Stores Regjering (1159), er den samme, som denne Skjelm Bang, er uden Tvivl urigtig; thi en Nærbeslægtet af Absalon vilde ikke af Saxo blive kaldet Skialmo *quidam*, cognomine Barbatus, og Tiden synes ogsaa at tyde paa, at denne Skjalm har hørt til en med Absalon samtidig, idetmindste ikke til nogen yngre Generation. Det er formodentlig ogsaa med Hensyn til den nævnte Formodning, at Langebek paa den første Stamtavle over Skjalm Hvides berømte Slægt (Scr. R. Dan. IV, Tab. II ad pag. 545) lader den Feil være urettet, som allerede Morten Pedersen (Bisskop Absalons og Esbern Snaris Herkomst) havde begaaet ved at gjøre Skjalm Bang til en Søn af Absalons Farbroder Toko, uagtet genealogia Absalonis archiepiscopi, hvortil Langebek henviser, anfører ham som en Dattersøn af denne Toko. Men det er netop derved, at det bliver usandsynligt, at han kan være Peter Bangs Fader, medens Tiden meget vel tillader det, naar man følger Genealogiens Angivelse, hvorefter Skjalm Bang bliver Broder til Tuko Blæst (eller Pust), Abels Kammermester (Suhm D. H. X, 141, 567).

forudsat[1], førte altsaa Fader og Søn samme Tilnavn, og dette var tilstrækkeligt til at formaae en Critiker, der bedømte de ældre Tiders Brug overeensstemmende med sin Tids Sædvaner, til at ansee det for et Slægtnavn, især da det tilfældigviis var det samme, som det, en hos os i nyere Tid bekjendt Familie bærer. Han maatte altsaa ifølge heraf antage, at alle Skjalm Bangs Sønner have ført dette Tilnavn. Man kunde altsaa uden Betænkning tillægge Biskop Jens det, uagtet man ikke fandt ham benævnet dermed. En saadan Betragtningsmaade og Brug af de gamle Tilnavne er vistnok aldeles urigtig; thi Slægtnavne vare endnu ved det Tidspunkt, hvorom her tales, ikke i Brug i indfødte danske Familier, og de Tilnavne, mange af deres Medlemmer bare, vare derfor reent personlige[2]. Men desuagtet er denne Betragtningsmaade temmelig sædvanlig

---

[1]) Da man ellers Intet kjender til denne Skjalm Bang, saa beroer Rigtigheden af hans Tilnavn, saavidt jeg veed, alene paa den nævnte Genealogies (fra 1524) dog noget tvivlsomme Auctoritet. Det er let muligt, at man i en nyere Tid har tillagt den lidet bekjendte Fader den meget bekjendte Søns Tilnavn. Men, da Forfatteren af den her omtalte Genealogie ei nævner, maaskee ei engang har kjendt Sønnens Tilnavn, saa er jeg meest tilbøielig til at troe, at Faderen Skjalm har en simpel Feiltagelse at takke for sit Tilnavn, hvortil **Breve chron. Dan. ab a. 1249 ad 1290 (Scr. R. Dan. V, 571)** kan have givet Anledning. Her benævnes nemlig ved A. 1254 den nyvalgte Roeskildske Biskop ***Petrus filius Skyelm*** (skulde vel læses **Skyelmi**) ***Bang***, hvorved den gamle Forfatter meente paa ganske tydeligt Latin at have oversat det danske Peder Skjalmsøn Bang; men ogsaa andre Læsere, end de, der ei kjendte Sønnens Tilnavn, kunde herved fristes til at tillægge Faderen det. [2]) Af foregaaende Anmærkning vil det sees, at det er tvivlsomt, om man tør antage det for vist, at Biskop Peter Bangs Fader Skjalm har havt samme Tilnavn, som Sønnen bar. Men da man nu tillagde hans formeentlige Broder samme Tilnavn, saa blev en saadan fælleds Brug af et vilkaarligen dannet Tilnavn i to Generationer virkeligen et saa paafaldende Phænomen, at jeg maa tilstaae, det var dette, der først foranledigede mig til nærmere at undersøge, hvorvidt denne Benævnelse var paalidelig.

hos vore ældre Genealoger[1]. Den foranledigedes vel nærmest ved det Ønske at kunne samle de enkelte Slægters Medlemmer under et saadant fælleds Slægtnavn, og fandt nogen Retfærdiggjørelse deri, at et enkelt saadant Tilnavn stundom af senere Efterkommere blev valgt til Familienavn. Endog Udgiverne af det danske Adelslexicon følge denne de ældre Genealogers vildledende Fremgangsmaade[2].

Altsaa endskjøndt vi kun ere ufuldstændigt underrettede om, hvorledes den i det Foregaaende omhandlede Forvirring i den fyenske Bispekrønike er opstaaet, haaber jeg dog, at de ovenfor fremsatte Formodninger i Forbindelse med de oplyste virkelige Omstændigheder idetmindste have godtgjort saameget, at en ucritisk Historieforsker kunde falde paa at indskyde i den fyenske Bisperække imellem Regner og hans Efterfølger en af de Ældre formeentligen overseet Bisskop, og at kalde ham Jens Bang, uden at der i Kilderne findes det mindste Spor af en saadan Persons Tilværelse. Til den ellers sædvanlige Forudsætning, at en saa kjækt fremtrædende Paastand dog maa have havt Noget Sikkert at støtte sig til, er altsaa her ingen Anledning. Men da denne Forudsætning var det Eneste, som skulde kunne vække Betænkelighed ved at erklære Bisskop Jens Bangs Existents

---

[1]) Paa Langebeks anden Stamtavle over Skjalm Hvides Slægt (Scr. R. Dan. IV, Tab. III ad p. 515) findes en endnu stærkere Misbrug af de personlige Tilnavne, end den, vi her antage muligen at have fundet Sted, idet alle Oluf Glugs 7 Sønner, paa een nær, føre Faderens Tilnavn. Morten Pedersen (Bisk. Absalon og Esbern Snares Herkomst, udg. 1589), og maaskee andre Genealoger før ham, forsynede dem alle dermed, men der findes, saavidt jeg veed, intet Beviis for, at nogen af dem har brugt det, men derimod gode Grunde til at troe, at de ikke have ført dette Navn (Scr. R. Dan. IV, 546, 551 sq.).

[2]) Saaledes f. Ex. anføres da ogsaa (I, 183) en Familie **Glug** eller **Glugsen**. De sidste af denne Stamme, fortælles der, lode sig kalde **Skjenk**; det vil sige, en af Oluf Glugs Sønnesønner, Oluf af Bavelse, og en af dennes Sønner, Andreas Oluffen af Tiufstofte, havde Mundskjænkens Embede ved det kongelige Hof, og kaldtes derefter. Denne Embedstitel skal, som man seer, ogsaa gjælde for et Familienavn, endskjøndt kun de, der havde Embedet, benævnedes dermed.

for en Fiction, saa seer jeg nu ingen Grund til at tilbageholde en saadan Erklæring.

7.

Efterat saaledes Spørgsmaalet om, hvo der var Biskop i Odense, da Jacob Erlandsens Strid med de danske Konger begyndte, tør ansees for afgjort, og vi have faaet at vide, med hvem det er, vi have at bestille, skal jeg til Slutning samle og sammenstille de faa Data, vore historiske Kildeskrifter indeholde til Kundskab om **Biskop Regners Liv og Levnet**, hvorved vi dog ville faae Leilighed til at see Adskilligt i et andet Lys, end det hidtil er blevet fremstillet.

Regner siges at være **født i Tydskland**. Dette fortæller Hamsfort i sin Series episcoporum Otthoniensium [1], og det stemmer meget godt overeens baade med det Sted (ved Hertug Abels Hof i Slesvig), hvor han først fremtræder, og det noie og fortrolige Forhold, hvori han stod til de holsteenske Grever og deres Søster, Abels Dronning Mechtilde. Det er, netop paa Grund af denne Forbindelse, ikke usandsynligt, at han har været en **Holstener** af Fødsel, og er kommet herind i Landet i Følge med Abels Gemalinde. At Regner var **Munk af Franciscanernes Orden** [2] er allerede Læseren bekjendt. Men, at han har været **Franciscanernes første** *minister provincialis* i **Danmark**, synes mig idetmindste meget tvivlsomt [3]. Forfatteren af historia fratrum minorum in Dania a. 1232—1535 slutter sit Arbeide med en Fortegnelse over ministri provincie Dacie, og kalder den første af dem Reginkinus [4]. Derimod kaldes vor Biskop paa flere Steder i samme Arbeide, hvor han nævnes [5], Raynerus eller Raynerius.

---

1) Scr. R. Dan. VII, 222. 2) Langeb. S. R. D. I, 121, 289. II, 263. V, 517, VI, 299. VII, 222. Hvitf. Danm. Kr. S. 231, Bisp. Kr. S. 39. 3) Suhm, D. H. X, 202 fg. Petrus Olai anseer dette heller ikke for vist (Langeb. S. R. D. II, 263). Jfr. Hamsforts Ser. ep. Otthon. (l. c. VII, 222). 4) Langeb. S. R. D. V, 526. 5) Ibid. p. 511, 517, 518.

Denne Forfatter har altsaa ikke anseet dem for at være samme Person. Reginkinus og Raynerus kunne vistnok neppe heller ansees for at være blot forskjellige Former af samme Navn. Desuden seer man af et Diplom[1], at i Aaret 1251, ɔ: Aaret før Regner blev Biskop i Odense, var Broder S. Minoriternes Provindsial i Danmark. Herved menes ganske vist Broder Svend, der i hiin Fortegnelse anføres som den tredie minister prov. Dac. Hvis altsaa vor Regner virkelig har havt denne Post, saa maa han have nedlagt den, flere Aar før han blev Biskop, hvilket vel er muligt, men ikke sandsynligt. Ved Hertug Abels Hof i Slesvig synes han at have beklædt en Capellans Embede[2]. I denne Stilling paadrog han sig ved sin Deeltagelse i Hertugens Misgjerning det Had, der siden forfulgte ham. Af Kong Christophers Anklageact mod Biskoppen i Odense[3] fremlyser det, at Regner idetmindste tildeels har været Medvider i den skjændige Mishandling, som med Hertug Abels Samtykke vederfores hans Broder Kong Erik Plovpenning, og at Rygtet strax saa bestemt betegnede ham som deelagtig deri, at han saae sig nødt til i en Prædiken, han holdt i Slesvig eller i Nærheden af denne Stad (apud Slesuich), at forsvare sig imod den gjorte Beskyldning. Dog vovede han ikke at frikjende sig for al Skyld: han tilstod, at han havde raadet til at tage Kongen til Fange, men erklærede sig udeelagtig i hans Mord. Straffen fulgte dog ikke strax efter Forbrydelsen. Saalænge Abel regjerede, stode Deeltagerne i hans Forbrydelse i Anseelse ved Kongehoffet. Regner beholdt formodentlig fremdeles sin tidligere Stilling som Hofcapellan, og hørte, som saadan, til Kongefamiliens nærmeste Omgivelser[4], indtil Kongen i Aaret 1252 belønnede ham for beviste Tjenester ved at gjøre

---

[1]) Suhm, Danm. Hist. X, 195. [2]) Sammest. S. 163. [3]) Langeb. S. R. Dan. V, 613, s. ovenfor S. 361 Anm. 3. [4]) Et Diplom, som Kong Abel udstædede d. 4de April 1252 i Ribe, har Broder Regner undertegnet som Vidne tilligemed „flere Klerker og Legpersoner af Kongens Hof". (Suhm, D. H. X, 203 fg.).

ham til Biskop i Odense. Han blev paatrængt Stiftet imod St. Knuds Brødres Villie, hvilke havde valgt en anden Franciscanermunk, Peter, som nu maatte vige for Kongens Client[1]. Men kort efter blev Kong Abel dræbt paa et Tog mod Strandfriserne (29de Junius 1252), og efterat Stænderne havde erklæret det tidligere gjorte Valg af hans Søn Valdemar til Thronfølger for ugyldigt, besteg hans Broder Christopher ved deres Valg den danske Throne, til stor Skræk for Deeltagerne i Kongemordet, da disse i Kong Christopher maatte vente en streng Hevner af sin Broder Eriks Død. De meest compromitterede af dem flygtede derfor nu ud af Riget[2]. Den bispelige Værdighed synes at have tjent vor Regner til Beskyttelse, men hans Stilling var dog meget usikker; thi den nye Konge syntes ei at have stor Respect for Krumstaven. Derfor med Øiet stadigen fæstet paa den usikkre Fremtid samlede han allerede fra sit Bispe-Embedes første Aar af alle de Indtægter af sit Stift, som han kunde undvære, og sendte efterhaanden de saaledes opsparede Pengesummer til Borgen Kiel, for der at giemmes og stedse haves paa rede Haand, naar det gjordes fornødent. Det var formodentlig ei blot Frygt, men ogsaa Had, der fjernede Regner fra Kong Christopher. Paa hans Hoved saae han med Ærgrelse den Krone, der var lovet Abels førstefødte Søn Valdemar, hvem han havde kjendt fra den spæde Alder af, maaskee endog selv opdraget[3], indtil han sendtes udenlands. Men Christopher, ikke nøiet med at have frarevet Ynglingen en Kongekrone, negtede ham tillige i lang Tid det fædrene Hertugdømme, hvilket, skjøndt grundet i det danske Riges velforstaaede Interesse, maatte forekomme

[1]) Langeb. S. R. D. I, 124, 289. II, 263. V, 517, 613. VII, 222 sq. [2]) Ibid. I, 210. II, 631. Suhm, D. H. X, 147, 212. [3]) Hvor stor Regners Anseelse var i Kong Abels Familie, sees deraf, at Dronning Mechtilde efter Kong Abels Død netop i hans Haand nedlagde det edelige Kydskhedsløfte, som hun senere brød ved et nyt Ægteskab med Birger Jarl i Sverrige.

den tydskfødte Regner, der betragtede Sagen fra tydsk Standpunkt, at være en Uretfærdighed. Endelig tvang de holsteenske Grever, ved at benytte Kongens og Rigets uheldige Stilling, Christopher til at belehne Abels ældre Søn Valdemar med Sønderjylland; men, da han døde faa Aar derefter (1257), negtede Kongen, uden Tvivl med mere Ret end Klogskab paa sin Side, at opfylde den yngere Broder Eriks Fordring paa Lehnet, og inddrog atter Hertugdømmet under Kronen. Dog mere, end over noget Andet, harmedes uden Tvivl Regner derover, at det lykkedes Christopher i Aaret 1253 at formaae Stænderne til at kaare hans kun tre Aar gamle Søn Erik til hans Efterfølger; thi derved ei blot berøvedes Abels Sønner Leiligheden til ved Christophers Død at gjøre deres uimodsigelige Arveret gjældende, men lukkedes tillige for Regner og den Abelske Families øvrige Venner Udsigten til at see en Forandring i de daværende for dem trykkende Forhold indtræde. At han iøvrigen ønskede en saadan Forandring er naturligt, og Omstændighederne syntes at være gunstige for dette Ønskes Opfyldelse. Den myndige Biskop af Roeskilde **Jacob Erlandsen** blev 1253 valgt til Erkebiskop i Lund, og satte sig strax i Opposition mod den verdslige Regjering, ved at drive sin Stadfæstelse af Paven igjennem mod Kongens Villie. Snart saae man hans høitflyvende Planer — der gik ud paa intet Mindre, end at gjøre Bisperne aldeles uafhængige af den verdslige Magt, for at underkastes den pavelige Myndighed alene, og at faae Bispernes Personer erklærede for hellige og uantastelige — stedse tydeligere at udvikle sig. Da imidlertid Erkebispen mistvivlede om, ved sine egne og sine Tilhængeres Kræfter at faae dem udførte, saa optraadte han som Forsvarer af den Abelske Slægts Rettigheder i Forbund med Enkedronningen Mechthilde, og søgte at bringe Kong Christophers Fiender, Greverne af Holsteen, Fyrst Jarimar af Rügen og, om muligt, den svenske Birger Jarl i Bevægelse, for at sætte Abels yngre Søn Erik paa Danmarks

Throne [1], imedens han uden Tvivl betingede sig af Mechtilde og hendes Søn Opfyldelsen af Geistlighedens Fordringer, hvis det lykkedes, heldigen at udføre Forehavendet. Vor Regner har maaskee allerede som Biskop følt sig opfordret til at understøtte Jacob Erlandsens Planer til den danske Geistligheds Emancipation fra verdslig Myndighed. Men dersom han maaskee, ligesom flere andre danske Bisper, har draget Gavnligheden af disse Planers Udførelse i Tvivl, saa maatte dog det dertil knyttede Forsøg, paa at sætte Kong Abels Søn paa den danske Throne, nødvendigen vinde hans Bifald. Han blev derfor ogsaa en af Erkebispens ivrigste Tilhængere. Jeg tvivler desaarsag ei heller om, at han har viist sig virksom ved Udfærdigelsen i Aaret 1256 af den berygtede Veile-Constitution, endskjøndt vore Annaler ligesaalidt nævne hans, som nogen Andens Iver for at faae den bragt istand [2]. Med sikkert ikke mindre Redebonhed rettede han sig efter Erkebiskop Jacobs Villie, da denne forbød Bisperne at indfinde sig ved den Forsamling i Odense i Aaret 1258, som Kongen havde indbudt til at overvære Prinds Eriks til samme Tid berammede Kroning. Anklageacten siger udtrykkeligen, at det især var hans Fraværelse, hvorved denne Kroning blev forhindret [3] Det er fremdeles rimeligt, at Regner

---

[1]) For at interessere Fyrst Jarimar nærmere for denne Sag blev formodentlig Ægteskabet imellem Hertug Erik og Fyrstens Datter Margrethe allerede da bestemt, om det endog maaskee først et Par Aar senere fuldbyrdedes (Kbhavnske Selsk. Skrift. VI, 225): for at vinde Birger Jarl, bragtes et andet Giftermaal istand imellem ham og Enkedronningen Mechtilde (Langeb. S. R. D. V, 610). [2]) Det Eneste vi vide om Biskop Regners Foretagender i Aarene 1252—1256, er det, at han i Aaret 1253 har paa Danehoffet i Nyborg tilligemed flere Bisper udstedt en Vidisse af et Diplom af A. 1248 (Suhm, D. H. X, 234). Paa det samme Danehof var det maaskee, at han, vigende for Nødvendigheden, maatte tilligemed Rigets der forsamlede øvrige geistlige og verdslige Magnater sværge den til Efterfølger udnævnte Prinds Erik, Christophers Søn, Troskabseden. S. Kongens Anklageact, ovenfor Side 361 Anm. 3. [3]) S. ovenfor S. 362 Anm.

det følgende Aar 1259, efterat Jacob Erlandsen paa Kongens Befaling var kastet i Fængsel, har befalet sit Stifts Geistlighed at iagttage det ved Veile-Constitutionen for dette Tilfælde paabudne kirkelige Interdict, skjøndt vi ikke have hans herom udstedte Brev [1]. Dog fortjener det at bemærkes, at der hverken i Procesacterne eller i vore gamle Annaler findes noget udtrykkeligt Vidnesbyrd om, at Interdictet da blev forkyndt i Odense Stift. Tvertimod nævner Chron. Dan. ab a. 1241 ad 1410 [2] kun Lunde og Roeskilde Stifter som dem, hvori Interdictet idetmindste af Nogle blev overholdt, men undtager paa den anden Side kun Jylland, som den Provinds, hvori Interdictet slet ikke iagttoges. — At Regner formedelst denne Bansættelse blev haardt forfulgt af Kongen, hvilket Pontoppidan paastaaer [3], er ganske vist urigtigt; thi ellers kunde Kong Erik i den tit citerede Anklageact af 1261 ikke paastaae, at Biskop Regner hverken fra hans eller hans Faders Side havde lidt nogen injuriam, damnum aut præjudicium. At han, kort efter at have forkyndt Interdictet i sit Stift, forlod Fyen og begav sig til sit Slot paa Als, som Hvitfeld og efter ham Pontoppidan og Suhm antage [4], og derved muligen har undgaaet den Forfølgelse, der truede ham, er neppe heller troligt.

¹) Det er nemlig urigtigt, hvad Hvitfeld (D. R. Kr. S. 255 fg.), Pontoppidan (Annal. I, 697), Suhm (Danm. Hist. X, 369 fg.) og alle de Øvrige antage, at den Roeskildske Biskop Peters Banbrev, som anføres blandt de til Processen imellem Kongen og Jacob Erlandsen henhørende Aktstykker (Langeb. S. R. D. V, 600 fg.), ogsaa vedkommer Biskoppen i Odense. Ja Hvitfeld er saa sikker i denne Troe, at han endog paa egen Haand har tilføiet begge Bispers Navne (s. S. 256 Pontoppidan anf. St.). Han betragter nemlig de blandt Procesacterne anførte Diplomer som almindelige Formularer for de fra begge Sider udstedte Breve; men dertil findes ikke det mindste Spor. Den gamle Forfatter synes tvertimod at have meddeelt alle de Brevskaber, han havde ved Haanden. ²) Langeb. S. R. D. V, 529, og efter denne Krønike formodentlig Petrus Olai i sine Annaler og Excerpter, ibid. I, 186. II, 264. ³) Pontoppidan, Annal. I, 573. ⁴) Hvitfeld, D. Kr. S. 255. Pontoppidan anf. St. Suhm, D. H. X, 373

I den nærmest efter Erkebispens Fængsling følgende Tid afgav Øen Als intet sikkrere Tilflugtssted for Regner, end nogen af de andre til hans Stift hørende Øer; thi Als var dengang ligesom det hele Sønderjylland i Kongens Hænder siden Aaret 1257, da Hertug Valdemar døde. Hertug Erik havde søgt Tilflugt i Holsteen hos sin Moders Brødre. Det er først ganske kort før Kong Christophers Død (29de Mai 1259), at Greverne af Holsteen paa Hertugens Vegne begyndte et Indfald i Sønderjylland, og saae Leilighed til, under den paa Kongens Død følgende Forvirring i Riget, at bemægtige sig, inden Udgangen af Aaret 1259, som det synes [1], hele Hertugdømmet tilligemed Øen Als. Naar altsaa Hvitfeld og Pontoppidan lade den fyenske Biskop flygte til Als og søge Tilflugt hos Rigets Fjende [2], omtrent paa samme Tid, som Biskop Peter flygtede til Rygen (imellem den 10de og 22de Marts 1259 [3]), da skeer det aabenbart i den urigtige Forudsætning, at denne Øe allerede dengang var i Hertugens Magt. Havde Regner dengang villet søge sin Sikkerhed i Flugten, saa havde han maattet flygte over Rigets Grændse. Men derom taler Anklageacten ikke, skjøndt den neppe vilde have undladt at tale derom, hvis det var saa. Den pavelige Bulle af 4 Junius 1259 omtaler ogsaa kun Biskoppen af Roeskilde som levende i Landflygtighed [4]. Det kunde synes besynderligt, at Bispen i Odense havde andre Vilkaar, end Bispen i Roeskilde, da dog begge, som det synes, vare omtrent lige deelagtige i samme landsforræderske Planer, naar man ikke lægger Mærke til, at de to Colleger brugte en ganske forskjellig Fremgangsmaade. Den trodsige Jacob Erlandsens Søsterson, der,

---

[1]) Suhm, D. H. X, 393, 417, 432. [2]) Pontoppidan lader endog Hertugen indrømme Bispen sit Slot Nordborg, endskjøndt man af Anklageacten mod denne Biskop (s. ovenfor S. 362) tvertimod maa slutte, at han boede paa sit eget Slot, naar han var paa Als. Det er desuden bekjendt, at Hertug Erik 1261 brugte Slottet Nordborg til Fængsel for Kong Erik og Bispen af Slesvig, s. Suhm, D. H. X, 432. [3]) Suhm, D. H. X, 372, 374. [4]) Langeb. S. R. D. V, 604.

ligesom han, hørte til den fornemste Slægt i Landet, næst den kongelige, var for stolt til at lægge Dølgsmaal paa sine Hensigter. Han erklærede derfor Fædrelandet aaben Krig, og understøttede uden Skye den rygiske Fyrste Jarimar og Hertug Erik ved deres Angreb paa det danske Rige. Da Forsøget ikke lykkedes efter Ønske, maatte Biskop Peter, der aabenbart havde ført Avindskjold mod Riget, for det Første forblive i sin Landflygtighed. Den i Udlandet fødte Tiggermunk, der havde svunget sig iveiret ved et nu styrtet Hofparties Gunst, fandt det, som begribeligt, hverken med Hensyn til sin Stilling eller sin Tænkemaade, passende for sig at følge et saadant Exempel. Han understøttede vist, saavidt han kunde, ligesaa ivrigt som Biskop Peter, Hertug Eriks Sag, men Alt ganske hemmeligt. Endnu i Aaret 1261, da den i nærværende Undersøgelse saa ofte omtalte Anklageact mod den fynske Biskop synes at være skrevet, havde Regner endnu intet aabenlyst fjendtligt Skridt foretaget sig imod Regjeringen. Derfor beskyldtes han kun for at holde **hemmelige Raadslagninger** med Rigets Fjender i sin Borg paa Øen Als. Man habede og frygtede vist ikke mindre dette hemmeligsfulde Væsen, end det aabenbare Forræderie; men Regjeringen, der vidste af Erfaring, hvor farligt det var at antaste høie Geistlige, selv naar de vare aabenbare Landsforrædere, handlede unegteligen klogest, i ikke at forgribe sig paa Biskop Regners Person eller paa hans Stifts Indtægter. Men vistnok havde denne Biskop Aarsag til at frygte for sin Sikkerhed, og det er derfor rimeligt, at han i disse Aar stadigen eller dog jevnligen opholdt sig i den Borg paa Als, hvor hine hemmelige Sammenkomster fandt Sted. Da nemlig denne Øe siden 1259 var i Hertug Eriks Magt, saa var han her fuldkommen sikker, imedens han dog altid residerede paa sit eget Stifts Territorium. Han frygtede desaarsag ei heller for at chicanere ved Leilighed Regjeringen i mindre vigtige Sager. Derfor klagede Kongen [1]

[1]) See ovenf. S. 362 Slutningen af Kongens Klage.

over, at han vægrede sig for, eller gjorde idetmindste store Vanskeligheder ved at antage de duelige Candidater, som Kongen valgte og præsenterede ham til Overtagelse af Præsteembederne ved de Kirker, hvortil Kongen havde Patronatsret. Ja han havde endog flere Gange atter afsat saadanne, efterat han først havde indviet dem. Regner havde formodentlig ogsaa sin gode Deel i, at Hertug Erik skruede sine Fordringer, med Hensyn til Belehningens Vilkaar, saa høit iveiret, at Regjeringen ikke vilde indrømme dem, og en ny Krig imellem Kongen og Hertugen udbrød 1261. Det ulykkelige Slag paa Loheden den 28de Julius samme Aar, der havde til Følge, at baade Enkedronningen og den unge Konge faldt i Fjendens Hænder[1], gav denne Krig en saa uheldig Vending, at det en kort Tid syntes at skulle lykkes Erkebispens Partie, at faae Hertug Erik sat paa Danmarks Throne. Men denne Udsigt lukkedes dog snart. Erkebispens Partie synes overhovedet ikke at have været talrigt. Hertug Erik var de Danske forhadt, fordi han i Ledtog med Rigets værste Fjender vilde tiltvinge sig dets Krone; den Fremfærd, Hertugen[2] i Forbindelse med Fyrst Jarimar havde brugt paa deres Tog til Sjælland i 1259 (imedens Hertugens Morbrødre faldt ind i Sønderjylland), var vistnok intet mindre, end skikket til at forskaffe ham Folkets Velvillie. Det synes ei heller, at de holsteenske Grever have havt stor Lyst til at forskaffe deres Naboefyrste Herredømmet over hele Danmark. I alt Fald gav et Angreb af Hertug Albrecht af Brunsvig dem Andet at tænke paa. Naar det paa Grund af alt dette allerede kort efter, at Seiren paa Loheden var vundet, maatte forekomme Regner kun lidet sandsynligt, at det nogensinde vilde lykkes Hertug Erik at bestige Danmarks Throne, saa var det ham formodentlig paa den anden Side ikke ubekjendt at Pave Urben 4, som den 29de Aug. 1261 besteg Pavestolen, var ganske anderledes sindet mod Jacob Erlandsen og hans Tilhængere, end hans Forgjænger

1) Suhm, D. H. X, 428, 431 fg., jfr. Hvitf. S. 260, 262 fg. Pontoppidan, Annal. I, 709 fg.
2) Kbhavnske Selsk. Skrifter VI, 220.

Alexander 4 havde været. Under saadanne Vilkaar fandt derfor, endog efter Slaget paa Loheden, vor Regner, der uden Tvivl var en verdensklog Mand, det ikke raadeligt, at afkaste Masken, og erklære sig aabenlyst for Hertug Erik. Han vedblev formodentlig at spille den samme mistænkelige Rolle, som hidtil, imedens Regjeringen indtog den samme Stilling imod ham, som før. Saaledes da i det følgende Aar, 1262, Lunde og Roeskilde Kirkes, ja endog Kannikernes Gods lagdes under Beslag [1], forblev Odense Kirkes Gods uantastet. Under disse Omstændigheder syntes det næsten, at Striden mellem Regjeringen og den fyenske Biskop, var saa godt som bilagt. I den Bulle, hvorved Paven i Begyndelsen af Aaret 1264 gav Kongen og hans Moder det Privilegium, at de, saalænge Striden mellem dem og Biskopperne vedvarede, ikke maatte belægges med Ban [2], nævnes ikke længere Bispen i Odense ved Siden af Peter Bang og Jacob Erlandsen. At Regner nu for sin Sikkerheds Skyld ikke længere behøvede at tage stadigt Ophold paa Als, seer man af et Diplom, han undertegnede den 30te Junius 1264 i Orkil (i det sydlige Fyen), og hvorved han skjænker St. Clara Kloster i Roeskilde alt sit rørende og urørende Gods [3]. Efterat Kong Erik i anden Halvdeel af Aaret 1264 var kommen tilbage til sit Rige, udløst af sit Fangenskab, og formodentlig endnu samme Aar havde meddeelt Hertug Erik Belehning paa Hertugdømmet Sønderjylland, ophørte Regner at være en for den kongelige Regjering farlig Fjende; thi Kong Erik sad nu saa fast paa Thronen, at Hertugen umuligen kunde tænke paa at styrte ham derfra, og derfor maatte give sig tilfreds med det, han havde faaet. Men derved var ikke Biskop Regner udsonet med den kongelige Regjering. Striden imellem de kongelige og de bispelige Fordringer var endnu ikke udjevnet, og Regner havde ingen Grund til at forlade sine

[1]) Langeb. S. R. D. I, 246. Hvitf. S. 263. Suhm, D. H. X, 458
[2]) Spondani Annal. eccl. T. I, pag. 220. Liljegren, Dipl. Svec. I, 416 sq. [3]) Suhm, D. H. X, 517.

geistlige Forbundsfæller, efterat den billigt tænkende Pave Urban 4 var død (2den October 1264), og det var lykkedes Jacob Erlandsen ved sin personlige Nærværelse i Rom ganske at vinde den nye Pave, Clemens 4, for sig. Da Cardinal Guido, som denne Paves Legat, i Aaret 1266 kom til Danmark, bad han først Kongen at udvælge et for begge Parter sikkert Sted, hvor Sagen kunde paakjendes, men forandrede kort efter Sind, og indstevnede, aabenbart efter Erkebispens og hans Venners Indskydelse, Kongen og hans Moder at møde en bestemt Dag i Byen Slesvig, og der at svare paa de Klager, som Erkebispen, Bisperne af Roeskilde og Odense og Andre havde at fremføre imod dem. Da Kongen forgjæves havde bedet Legaten at gjøre en Forandring heri, efterdi Slesvig var et for ham yderst ubehageligt og ingenlunde sikkert Mødested, appellerede han i Skrivelse af 26 August 1266 til Paven. I denne Skrivelse, som er os bevaret blandt Procesacterne[1], og som tillige underretter os om de her fortalte Omstændigheder, nævnes Biskoppen af Odense bestandigt ved Siden af Erkebispen og Biskoppen af Roeskilde som Regjeringens Modstander. Legaten brød sig ikke om Kongens Appel; men fældte til den bestemte Tid, uagtet Ingen var mødt fra Kongens Side, Dom i Sagen og tildømte Erkebispen, Biskoppen af Roeskilde og tre andre Geistlige, under Navn af Skadeserstatning, betydelige Pengesummer, som Kongen og hans Moder skulde betale dem.[2] Da Biskop Regner intet Tab havde lidt, saa var der heller ingen Erstatningssum at tildømme, og kun disse Summer ere meddeelte i det korte Udtog af Dommen, som vi have tilbage. Vi vide altsaa ikke hvad Hensyn der i Dommen er taget til ham og hans Klage. Af et Brev[3], som Kongen uden Tvivl kort efter ved Biskoppen af Ribe tilstillede Cardinalen, skulde det næsten synes, at der intet Hensyn var taget til Regner, eller at han ikke var mødt, eller at han havde frafaldet sin Klage; thi han nævnes slet ikke i dette

[1]) Langeb. S. R. D. V, 607—609. [2]) Pontoppidan, Annal. I, 724. [3]) Langeb. S. R. D. V, 609.

Brev. Men naar man seer, at Erkebispen, Bispen af Roeskilde og de andre landflygtige Geistlige kun omtales, forsaavidt der tilsiges dem fuldkommen Sikkerhed til at vende tilbage, naar de ville underkaste deres Sag en ordentlig upartisk Undersøgelse under Cardinalens Tilsyn, saa maa man tilstaae, at der ingen Anledning var til at omtale Regner, som hele Tiden havde levet i sit Stift, og uanfægtet kunnet varetage sine Forretninger [1]. Alt Hensyn til Regners Klage, hvis der ellers er taget noget, faldt iøvrigt kort efter bort af sig selv ved hans Død. Han levede endnu noget ind i det følgende Aar, da han 1267 har skjenket sine Brødre, Franciscanermunkene i Svendborg et Grundstykke, beliggende imellem Brødrenes Kirke og den Gade, som førte fra Fisketorvet ned til Stranden, tilligemed flere Gaver af Bøger og andre Sager [2]. Men ikke længe derefter maa han være død, da Cardinal Guido allerede i September eller October Maaned samme Aar indviede i Lybek hans Efterfølger, den samme Franciscanermunk Peter, der i Aaret 1252 nødtvungen havde maattet vige Pladsen for Regner [3].

---

1) Der er altsaa ingen Grund til med Pontoppidan (I, 730) at henføre dette udaterede Brev til 1267 efter den fyenske Biskops Død, fordi han ei nævnes deri. 2) Langeb. S. R. D. V, 511, 518. 3) Langeb. VII, 223. Hvitf. D. Kr. S. 272, Bispe Kr. S. 39, Suhm, D. H. X, 599.

Nekrolog.

9. Jacob Henrich Schou.

Jacob Henrik Schou er født den 8de Juli 1745 i Kippinge Præstegaard paa Falster. Hans Forældre vare Jens Henrikſen Schou, Sognepræſt for Kippinge og Brarup Menigheder, og Sara Lindberg, en Datter af Jacob Lindberg, Amtmand i Bratsberg Amt i Norge. Om hans Fader beretter den af Conferentsraad Schlegel paa Sønnens Embeds-Jubilæum holdte Tale: „at han var en høiſt værdig Mand, der forenede phyſiſke og naturhiſtoriſke Kundſkaber med grundige theologiſke, og med ſtort Held anvendte hine til at indføre en bedre Agerbrug hos de Bønder, hvis Sjeleſørger han var, men tillige røgtede ſit Embede med ſaadan ſamvittighedsfuld Iver, at han var et lyſende Exempel for hele Landets Geiſtlighed, hvorfor ei alene Sognets Beboere dybt ſørgede ved hans alt for tidlige Død, men og vor ſtore Henrik Stampe flere Aar derefter ſatte ham et Eftermæle ved i en Embeds-Erklæring at anpriſe ham ſom en af de værdigſte og gavnrigſte Geiſtlige, Danmark i den ſenere Tid havde eiet."

I ſine Forældres Huus nød Schou privat Underviisning af en Student Jochum Carſtenſen, og en Skolelærer Severin Baalſe. Efter Faderens tidlige Bortgang ſørgede Moderen omhyggelig for, at Sønnen, der alt tidlig var beſtemt til Studeringer, kunde erholde den fornødne Dannelſe, og anbetroede ham, efterat han endnu i nogen Tid havde havt Underviisning hjemme, til Præſten paa Aſkø Niels Stub, ſenere Sognepræſt for Sønder Kirkeby og Sønder Alslev Menigheder ſamt Provſt i Falſter Sønder-Herred. I denne Mands Huus opholdt han og i noget over 3 Aar, indtil han 1760 kom i Vordingborg Skole. Her nød han hos Rector Holſt, der havde været en

Ven af hans Fader, frie Logi og Kost, indtil han 1762, i sit Alders 17de Aar, blev af ham dimitteret med et meget hæderligt Testimonium. Dette begynder saaledes: "Ita contingat cuilibet, qvi, favente Deo, ex magisterio nostro excedet, vobis probari, Censores gravissimi, uti nec fallere, nec falli mihi persvasum est, qvi nullus dubito, qvin præsentem, qvem primum meorum, primum inter hornos scholæ nostræ Candidatos, ex merito inprimis de meliore nota commendo, primoribus civitatis vestræ competitoribus supparem judicetis, præclaræ indolis et optimæ spei adolescentem," — og hedder det videre blandt andet: "cum ad hoc bonarum mentium seminarium traductus, supremum locum meruit, et biennio ita ornavit, ut condiscipulis rarissimo exemplo fuerit, nobis autem, fateri licet auribus non dantibus, admirationi."

Schous academiske Liv svarede fuldkommen til dette hæderlige præsagium. Ved Examen artium erholdt han, efter Datids Caracteer-Betegning, næsten i samtlige Rubriker enten optime, eller dobbelt bene, og dette samme var Tilfældet ved Examen philosophicum, hvilken han Aaret efter underkastede sig. Han lagde sig derpaa efter Theologien, og freqventerede især Conferentsraad Joh. Chr. Kalls og Professor Rosenstand Goiskes Forelæsninger. Førstnævnte, der aabnede Schou frie Adgang i sit Huus, og hvem han altid taknemligst mindedes, ei alene som høifortjent Lærer, men og som faderlig sindet Velynder, har i en ham meddeelt Attest bevidnet: „at han kjendte Schou som den, der var af usædvanlig exemplarisk Flid, af fortreffelig Fremgang i Studeringer, af et redelig Hiertelag, anstændig og behagelig Forhold, kort sagt af alt, hvad til en brav Students beste Berømmelse kunde siges, hvorudover han, der og jevnligen havde omgaaedes ham, elskede ham ret saare." 1769 tog Schou theologisk Embedsexamen med Laudabilis. Aaret efter erholdt han en Plads paa Collegium Medicæum. For at opfylde de ham som Alumnus paahvilende Pligter lod han i Aarene 1770—72

trykke trende latinske Afhandlinger: "de probationibus theologicis", hvilke han paa Collegiets Auditorium med Held forsvarede.

Imedens han saaledes fortsatte sine theologiske Studier, og i Aaret 1771 var bleven udnævnt til som Decanus at tage Deel i Bestyrelsen af Communitetets Øvelser, begyndte han i sidstnævnte Aar tillige at studere Lovkyndigheden. Allerede tidligere havde han underviist adskillige Studerende til de academiske Examina, og derved, efter **Riisbrighs** Vidnesbyrd, „givet tilforladelige Prøver saavel paa grundig og udbredt Kundskab i Videnskaben, især Philosophien, som paa meget gode Gaver til at lære andre". Han kunde saaledes vel forberedt i Aaret 1773 modtage Ansættelse som Hovmester hos Hendes Majestæt Enkedronning **Juliane Maries** Pager. Ligesom denne Embedsstilling aabnede ham Leilighed til at gavne ved sine Kundskaber og sin Læredygtighed, opfordrede den ham til videre at lægge sig efter Lovkyndighed og Statsvidenskaber, hvorfor han nu til disse opofrede al den Tid, Embedsforretninger levnede. Ogsaa i dette Fag havde han den Lykke at nyde berømte Mænds, en **Kofod Anchers**, en **Jacob Edvard Colbiørnsens** og en **Stampes** Underviisning og Veiledning, hvilket, i Forbindelse med egen Flid og Iver, satte ham i Stand til, uagtet de fleersidige Afbrydelser, hans Embedsstilling medførte, heldigen at fuldende det juridiske Studium, saa at han i Juni 1778 kunde tage Embedsexamen med Laudabilis for sammes saavel theoretiske som practiske Deel; og hedder det i den af hans Examinatorer meddeelte Attest: „at han med megen Færdighed, nøie og vel havde besvaret alle ham forelagte Qvæstioner, og derved givet berømmelig Prøve paa anvendt Flid og Duelighed." Allerede i October 1772 havde **Schou** ladet sig optage i det juridisk-practiske Selskab, hvor han, efter i det paafølgende Aar at være valgt til Underrets-Dommer, og i det næstpaafølgende til Assessor i Overretten, blev den 16de Februar 1774 udvalgt til General-Procureur, hvilket Embede han beklædede til den 7 Januar 1778.

Lige hæderligen havde nu Schou tilendebragt det theologiske og det juridiske Examens Studium. Hvad der maatte have særligen bestemt ham ved Valget mellem de forskjellige Virkekredse, han herved havde banet sig Adgang til, vides ikke, men vist er det, at et afgjørende Skridt i denne Henseende skeede saa godt som umiddelbart efter det juridiske Studiums Fuldendelse, i det han under 30te September 1778 modtog allernaadigst Bestalling som surnumerair Assessor i Kjøbenhavns Hof- og Stads-Ret, hvilket Embede han forestod saaledes, at han agtedes som et af dette Tribunals dueligste Medlemmer. Efter faa Aar anvistes ham imidlertid en anden Embedsvirksomhed, da han under 27de Juni 1781 beskikkedes til at være Toldkæmmereer ved Øresunds Toldkammer.

1783 ægtede han, i sit Alders 38te Aar, Jomfrue Susanne Beckman, en Datter af Raadmand og Brygger Diderik Beckman i Kjøbenhavn, som i næsten 57 Aar derefter var hans kierlige og trofaste Ledsagerinde paa Livets Bane.

Allerede under sin Forberedelse til juridisk Embedsexamen var Schou bleven opmærksom paa, hvor vanskeligt det da var, saavel for den Studerende, som for den practiske Embedsmand, og for Enhver, hvem saadant ellers maatte interessere, at forskaffe sig et sammentrængt og rigtigt Overblik over den bestaaende Lovgivning. Vel havde man en af Directeuren for det Kongelige og Universitets-Bogtrykkerie Høpffner foranstaltet trykt Samling af de Kongelige Forordninger og aabne Breve, samt andre trykte Anordninger, som vare udkomne efter Loven; men deels var denne Samling ikke saa fuldstændig og nøiagtig, som det kunde ønskes, deels indeholdt de enkelte Aargange, i hvilke den efterhaanden udkom, ingen Paaviisning af, hvilke ældre Anordninger ved senere vare forandrede eller aldeles ophævede, og Trangen til saadan Anviisning maatte naturlig blive føleligere, jo mere Samlingen voxte i Udstrækning, ligesom og denne, da den optog Anordningerne Ord for Ord, maatte herved blive vidtløftig og kostbar. Forestillingen herom vakte hos Schou

Tanken om, hvorledes derpaa kunde raades Bod. „Da jeg", siger han i de faa Linier, han herom har optegnet, „indsaae, hvorlidet Hesselbergs af Dons forbedrede System forslog til at bestride et Dommer-Embede [1]), begyndte jeg 1773, den 23de Juli, at gjøre et Udtog af Forordningerne. Dette raadede Conferentsraad Ancher mig 1775 at lade trykke. Trykningen begyndte først i Aaret 1776."

Den Opmuntring, Schou erfares at have erholdt af en af vore berømteste ældre Lovkyndige maatte allerede være Borgen for Hensigtsmæssigheden af et Foretagende, som, da det omfattede et Tidsrum af over et Seculum, maatte kræve megen Tid og ikke liden Umage. Efter Planen begyndtes nemlig med Aaret 1670, foruden at der optoges nogle før Christian den Femtes Tid udkomne Forordninger fra 1630 af. Hvor stadigt og ufortrødent Arbeidet er bleven fortsat, kan skjønnes deraf, at Fortalen til Værkets første Udgave er dateret Fredensborg den 23de August 1779, og det er saaledes blevet, som bemeldte Fortale viser, indtil Aaret 1777 inclusive, fuldendt i en Tid af 6 Aar, i hvilket Tidsrum Forfatteren tillige røgtede sit Embede som Hovmester for Enkedronningens Pager, fuldendte sit juridiske Studium, og blev tilsidst ansat i Hof- og Stads-Retten.

At Planen, hvorefter Værket udarbeidedes, og hvorom Fortalen til første Udgave giver udførlig Forklaring, var særdeles hensigtsmæssig til at løse den Opgave, Forfatteren havde foresat sig, og at denne Plan er udført med lige Flid, Orden og Nøiagtighed saaledes, at en passende Middelvei er valgt mellem Ufuldstændighed og Vidtløftighed, vil vist Enhver sande, som har benyttet Værket. Med et kiernefuldt Udtog af de efterhaanden udkomne trykte Anordninger forbindes en nøiagtig Paaviisning af, hvorvidt en ældre Anordning ved en senere er ophævet, forandret, eller nøiere bestemt, og i denne sidste Henseende har Forfatteren ikke indskrænket sig til de trykte Anordninger, men ofte

[1]) Han var, som forhen bemærket, paa den Tid Under-Dommer i det juridisk-practiske Selskab.

paa vedkommende Steder tilføiet Henviisning til eller Udtog af Rescripter og Collegialbreve, om hvis Authenticitet og Forhold til Anordningerne han havde forvisset sig ved Collegiernes Registranter og Protocoller, til hvilke han havde Adgang. Ved i Bredden med latinske Bogstaver at anføre de gjældende Anordninger bleve disse paa en let i Øine faldende Maade udmærkede. Og ved i et fuldstændigt og nøiagtigt Register over hele Samlingen, afdeelt, i alfabetisk Orden, efter de enkelte Retsmateriers Hovedklasser, under hver af disse at anføre vedkommende Anordninger, satte Forfatteren Enhver istand til uden møisommelig Efterleden at finde de i enkelte Retsmaterier giældende Lovbud.

Forfatterens Fortieneste vandt vedbørlig Erkiendelse ved Værkets Anmeldelse. Saaledes først i „Nye Kritisk Journal“ for 1777, Nr. 37, hvor det, efterat Man har yttret, at det formentlig vilde været hensigtsmæssigere, om Forfatteren havde rangeret Forordningerne efter Materiernes Orden, istedetfor at vælge den chronologiske, hedder: „Iøvrigt har Forfatteren anvendt stor Flid paa dette møisommelige Arbeide, og vi tvivle ikke paa, at ei allene de, hvis Pligt det er at afveie andres Handlinger efter den Vægt, der herved er giort saa meget beqvemmere, men endog andre, da enhver Borger bør vide noget heraf, vil takke ham for den herpaa anvendte Umage.“ Senere er Værket anmeldt i Kiøbenhavnske Nye Efterretninger om lærde Sager, 1778, Nr. 9; 1781, Nr. 34, og 1793, Nr. 37; og hedder det i Recensionen under 24de August 1781, altsaa kort efter at Schou var beskikket til Toldkæmmereer ved Øresunds Toldkammer: „Vi glæde os over den Rolighed og de Opmuntringer, denne indsigtsfulde, retskafne og flittige Mand ved sit nye Embede har faaet til videre Arbeidsomhed. Hoffet vidste at belønne hans Fortienester, og han vil vist vide, saa længe Kræfterne tillade det, at svare til Hoffets og Publicums Forventelser.“

I nysnævnte Aar 1781 blev Schou, efterat være udgaaet af det juridisk=practiske Selskabs ordentlige Medlemmers Tal

under 28de November udnævnt til Selskabets Æres=Medlem, „til", som det i Udnævnelsen hedder, „et billigt Høiagtelses=Tegn for den Flid og Nidkierhed han under de ham i Selskabet an=betroede Forretninger bestandig havde udviist, som og i Betragt=ning af hans Fortienester i det Juridiske udenfor Selskabet."

Ikke længe efter at Schous Værk var udkommet, nemlig i Aaret 1781, begyndte Byefoged **Fogtmann** paa at udarbeide sin Rescriptsamling, der, som og i Fortalen tilkiendegives, er i alt Væsentligt grundlagt og udført efter samme Plan som **Schou** havde fulgt. At disse tvende Forfattere, hvis Arbeide, skiønbt det angik forskjellige Gienstande, dog havde et fælles Øiemed, have staaet i venskabelig litterair Forbindelse med hin=anden, sees af Fortalen til anden Udgave af **Schous** Værk. Denne Udgave udkom 1795, og er i Henseende til Plan og Orden i alt Væsentligt liig den første, dog er, som Fortalen viser, et og andet i Viting forandret. Saaledes var det hen=sigtsmæssigt, at det bemerkedes, saavel gjennem hvilket Collegium de enkelte Anordninger ere emanerede, som hvor disse in extenso findes i de aarlige Originalsamlinger. Med hvilken ufortrøden Omhu **Schou** bestandig er vedbleven at sørge for, at Opgivelsen af de Forandringer og Tillæg, der ved hvert nyt Aars Anord=ninger skeede i hele den ældre Lovgivning, kunde blive muligst fuldstændig og paalidelig, vise en stor Mængde efterladte Op=tegnelser, som indeholde motiverede Forespørgseler desangaaende til mangfoldige forskjellige Personer i Danmark og Norge, som paa Grund af deres Stilling kunde antages derom at kunne give Oplysning, med disses derpaa meddelte Svar.

Om **Schous** øvrige litteraire Virksomhed vides intet mere, end at det i **Nyerups** og **Krafts** Litteratur=Lexicon, S. 537—38 berettes: at han har skrevet nogle Recensioner i „Fortegnelse paa Trykkefrihedens Skrifter" (1770—72), samt nogle Stykker i „politisk og physisk Magazin".

I Aaret 1804 ansøgte **Schou**, formedelst sit i lang Tid svagelige Helbred, om Dispensation indtil videre fra sit Embeds

Forretninger som Kæmmereer ved Øresunds Toldkammer, hvilket og ved Allerhøieste Resolution af 28de November f. A. bevilgedes, imod at han for Livstid skulde afgive 700 Rdlr. aarlig til den, som i hans Sted constitueredes, og udrede Embedsskatten af hele Kæmmereer=Embedets Indkomster.

Under sit Ophold i Helsingør havde Schou havt Leilighed til at virke til at betrygge det Offentlige imod Tab ved paadragen Garantie for en almeennyttig Indretning. Da nemlig Sygehospitalet sammesteds skulde opbygges, fattedes de dertil nødvendige Fonds, og der bleve i den Anledning laante betydelige Summer, hvorfor den kongelige Kasse var Garant. Da Schou befrygtede, at denne vilde lide Tab, om Hospitalet skulde gaae tilbage, opsamlede han af de fra Fattig=Uddelingen overskydende Penge Tid efter anden nogle smaae Summer, hvilke han giorde rentebringende i kongelige Obligationer. Da der mod Slutningen af Aaret 1804 vare saaledes opsparede 2800 Rdl., indgav han et Forslag til et voxende Fond for Øresunds Fattiges Kasse og Sygehospital, hvis Øiemed skulde være i Tiden at kunne afgiøre de af bemeldte Hospital med kongelig Garantie optagne private Laan. Dette Forslag bifaldtes allernaadigst ved Resolution af 3die Juli 1805, hvori det hedder: „at Hans Majestæt, ved at have ladet Sig allerunderdanigst foredrage den fra Told=Directeuren og Told=Kæmmerererne ved Øresunds Toldkammer indsendte Forklaring angaaende Oprettelsen af et Fond af Øresunds Fattiges Kasses Overskud, med Bifald og Tilfredshed har erfaret Assessor Schous udviste Nidkierhed og Omsorg ved at opsamle bemeldte Fond." Henved 20 Aar derefter, ved Udgangen af 1823, var, efter hvad Schou derom beretter, den oprindelige Sum, uagtet de mellemkomne Krigsaar, opvoxet til 4840 Rbd. Sølv og 11131 Rbd. Repræsentativer. Efter hvad derom velvilligen er meddelt, er Øiemedet med det omhandlede Fond blevet fuldkommen opnaaet, i det at der af sammes, siden dets Oprettelse opsamlede, Beholdning, ikke allene er afgiort hvad der, efterat Helsingørs Bye ved en Overeens=

komst i Aaret 1818 havde overtaget 10000 Rbd. af Hospitalets Gjæld, blev tilbage af samme, nemlig 19000 Rbd. Sølv, til hvis Indfrielse, i Aarene 1825, 1826 og 1827 er, efter de da gieldende Coursforhold, anvendt 6720 Rbd. r. S. og 14437 Rbd. 48 Sk. Repræs., men Fondet desuagtet ved Udgangen af 1827 eiede en Beholdning af 389 Rbd. 66 Sk. Sølv og 636 Rbd. 24 Sk. Repræsentativer, der, tilligemed Fondets Indtægter indtil dets Ophævelse ved kongelig Resolution af 27de October 1830, er, ifølge samme Resolution, indbetalt i Fattigkassen med i alt 389 Rbd. 66 Sk. Sølv og 2347 Rbd. 42 Sk. Repræsentativer.

Efterat **Schou** var bleven dispenseret fra sit Embeds Forretninger drog han med sin Kone til Kiøbenhavn, hvor han tilbragde sin øvrige Tid. At han senere ikke vendte tilbage til Embedslivet bliver saameget forklarligere, naar hensees til, at han i en Alder af allerede nær 60 Aar erholdt Dispensation, at de kort efter indfaldende Krigsuroligheder medførte, at Forretningerne ved Øresunds Toldkammer i en længere Tid vare saa godt som ingen, og at **Schou**, da Freden i 1814 var vendt tilbage, imidlertid havde naaet sit 70de Aar.

Indtil 1825, altsaa til sit Alders 80de Aar, vedblev **Schou** selv at udarbeide og udgive det aarlige Udtog af Forordningerne, hvilket han da først overlod til Doctor og Professor **Kolderup Rosenvinge**. Ogsaa i den senere Tid sees **Schou** at have været opmærksom paa, hvad der kunde yderligere bidrage til Værkets Fuldstændighed. Saaledes er der, fra Aaret 1820 af, ved hver Anordning henviist til det Pagina i Collegial-Tidenden, hvor Motiverne til samme findes fremstillede. Da under Kjøbenhavns Bombardement 1807 omtrent 250 Exemplarer vare brændte af de 10 første Dele af Samlingen, og saaledes intet complet Exemplar af Værket var at erholde i Boghandelen, blev i Aaret 1821 en tredie Udgave foranstaltet af disse 10 Dele, som kuns deri var forskjellig fra anden Udgave, at af de Anordninger, som blot angaae Norge, allene Titelen er anmeldt, men intet

Udtog givet, undtagen hvor saadant kunde skiønnes at tiene til nogen vigtig Oplysning eller Fortolkning af den danske Lovgivning. I Aaret 1822 udkom fierde Udgave af Registeret til hele Samlingen, saa og et Anhang til Aargangene fra 1793 til 1822.

1815 den 31te Juli blev **Schou** benaadet med virkelig Etatsraads Titel, 1824 den 16de Mai med Ridderkorset af Dannebrogordenen, og 1829 den 1ste August med Dannebrogsmændenes Hæderstegn.

I 1821 var det 50 Aar siden **Schou** udnævntes til som Decanus at tage Deel i Bestyrelsen af Communitetets Ovelser. I denne Anledning samledes, efter en af Conferentsraad **Schlegel**, Etatsraad **A. Kall**, Professor **C. F. Hornemann**, Professor **Nyerup**, Professor **Rasmussen** og Doctor **Jens Kragh Høst** udstedt Indbydelse, en Deel af den 76-aarige Oldings og Lovkyndighedens Venner, omtrent 70 i Tallet, den 4de Mai paa Skydebanen udenfor Vesterport. Conferentsraad **Schlegel** aabnede Festen med en Tale, hvori han især viste **Schous** Fortienester af Lovkyndigheden, og ved det paafulgte festlige Maaltid, hvorunder passende Skaaler bleve udbragte, havde Jubeloldingen Sæde imellem Høieste-Rets og Lands-Over- samt Hof og Stads-Rettens Justitiarius.

I Aaret 1836 tilegnede daværende Landsoverrets-Assessor og Stænderdeputeret **Algreen-Ussing** sit da fuldendte Værk „Om Servituter og andre dermed beslægtede Eiendomsbyrder", paa **Schous** 91-aarige Livsdag „Den hæderkronede Olding, hvis, igiennem mere end et halvt Aarhundrede, lige utrættelige Iver for at skabe Lys og Orden i et Chaos af Love, selv den sildigste Efterslægt taknemmelig skal erkiende."

At **Schous** Forældre i sin Tid ikke have efterladt ham noget betydeligt, maa sluttes af Rector **Holsts** Testimonium, hvori det siges: at Skolen understøttede ham, som dertil trængende og fortrinligst værdig, med fri Underviisning og Beneficier, saaledes at hans Oplagspenge ved hans Afgang til Universitetet

udgiorde 95 Rdl. 5 Mk., og af Kofod Anchers Attest, der benævner ham „fattig og ubemidlet". Ogsaa nød han under sit Ophold ved Universitetet af samme en klækkelig Understøttelse, i det han i 5 Aar var Alumnus Communitatis Regiæ, i 3 Aar Decanus, og havde i et Par Aar Plads paa Borchs Collegium. Ligesom imidlertid hans Embeds aarlige Indtægter vare, selv efterat han var bleven dispenseret, betydelige, saaledes kan det ikke paatvivles, at hans litteraire Virksomhed ved den særdeles udbredte Benyttelse, hans Udtog af Forordningerne fandt, ogsaa har været indbringende; og da han og hans Kone, hvis Ægteskab det ikke behagede Gud at velsigne med Børn, begge vare gode Huusholdere, der levede stille og uden Bram, blev det saaledes muligt for dem at erhverve en ei ubetydelig Formue.

Hvad Forsynet skienkede Schou forvaltede og benyttede han som det egner en giæv Huusholder over de jordiske gode Ting. Tidlig lagde han Grunden til en udsøgt Bogsamling, hvilken han senere stadigen vedblev at forøge og fuldstændiggiøre. Af denne, der indeholdt en Deel temmelig sielden Stykker fra ældre Tider af, skienkede han, „af Taknemmelighed for den Underviisning og Understøttelse, han i sin Ungdom havde nydt ved Kiøbenhavns Universitet", ved allernaadigst confirmeret Gavebrev af 20de Februar 1822 de til den danske Lovkyndighed henhørende Bøger til Universitets-Bibliotheket, under Navn af „dansk juridisk Bogsamling", hvorhos han tillige skienkede Bibliotheket en kongelig Obligation paa 3000 Rbd., hvis Renter, efter de nærmere Bestemmelser, Gavebrevet derom indeholder, skulle anvendes til at fuldstændiggiøre Samlingen saaledes, at man deri kan finde alt til det juridiske Fag henhørende. Den bortskienkede Samling udgiorde, efter den derover trykte Catalog, i Aaret 1824, i alt 1325 Bind, foruden en Deel academiske Disputatser, Progammer, Orationer og deslige, ordnede efter Forfatternes Navne. Ved Skrivelse af 7de Juni 1822 bevidnede Consistorium Giveren sin inderlige Taknemmelighed for denne betydelige Gave, „ved hvilken", hedder det, „De have tilføiet Deres i en lang Række

af Aar uafbrudt fortsatte almeengavnende Bestræbelser for Fædrenelandets Lovkyndighed et Bidrag, der ligesom sætter Kronen paa disse Bestræbelser, og aldeles svarer til den Agtelse, som alle Fædrenelandets Lovkyndige forlængst have været enige i at yde Dem."

Besiælet af lige Taknemmeligheds-Følelse for tidligere oppebaarne Velgierninger skienkede Schou i 1823 til Vordingborg lærde Skole 1000 Rbd., og i 1824 en lige Summa til Collegium medicæum saaledes, at Capitalerne skulde forblive urørte, og forøges aarlig med ½ af Renten, men det øvrige heraf anvendes til Stipendia efter de nærmere Bestemmelser, som de allernaadigst confirmerede Gavebreve indeholde.

Adskillige videnskabelige Instituter, saasom Sorøe Academie og det aalborgske offentlige Bibliothek sees Schou at have betænkt med ikke ubetydelige Gaver af Bøger.

Ogsaa andre offentlige og private almeennyttige Indretninger, saasom Kiøbenhavns Fattigvæsen, Almindelig Hospital, Øresunds Sygehospital, Institutet for Blinde, Asylerne og Bespiisnings-Anstalten for Trængende have nydt godt af Schous Lyst til at giøre vel, ligesom det er en bekiendt Sag, at han i en lang Række af Aar har, paa forskjellige Maader, ydet Understøttelse til mangfoldige Enkelte, som derfor stedse ville have ham i taknemmelig Erindring. Efter en specificeret Optegnelse, Schou har efterladt sig, som er overskrevet: „1 Joh. IV, 2. Math. V, 7"; og

"Nullus argento color est avaris
Abdito terris",

udgiøre de Gaver, hvormed han, Tid efter anden, har betænkt deels offentlige Stiftelser, deels Studerende og Andre, i Pengebeløb den Summa 28501 Rbd.

Endeligen have Schou og hans Hustrue, besiælede af lige ædelt og velgiørende Sindelag, ved en allerede i 1818, efter fælles Overlæg, oprettet Disposition lagt Grunden til, at endnu i Fremtiden Mange ville have Anledning til at velsigne deres

Minde. Grundtrækkene i denne Disposition, hvorpaa er erhvervet allernaadigst Confirmation, og som først skal træde i Kraft efter Begges Død, ere: at af Disponenternes efterladte Midler visse Summer skulle udredes til navngivne Trængende af deres Familie, og at hvad der, efter Fradrag heraf, saavelsom af nødvendige Omkostninger paa Skifte m. v., bliver tilovers, skal danne Grundkapitalen for en Stiftelse, der skal bære Navn af „**Johan Henrik Schous** og hans Hustrue **Susanne Beckmans** Stiftelse", bestyres paa den i Fundatsen nærmere opgivne Maade, og være til Understøttelse for dem af Stifternes Familie, som kunne trænge til Hielp, samt, naar Ingen saadanne maatte findes, da for andre Trængende, hvorhos og Noget skal anvendes til Videnskabernes Fremme og andet offentligt Gavn.

Da **Schou** i 1804 vendte tilbage til Kiøbenhavn, modtoge venlige Familie-Omgivelser ham. I disse henlevede han, om Vinteren her i Staden, om Sommeren paa et Lyststed i **Ordrup**, stille og sorgfrit, Resten af sit Liv, og opnaaede den usædvanlig høie Alder af henimod 95 Aar. Meget bidrog hertil hans stille og rolige Sind, saavelsom den tarvelige og høist regelmæssige Levemaade, han engang efter Sundhedens Regler havde ordnet og tilvant sig, og fra hvilken han ikke tillod sig nogensomhelst Afvigelse. Saaledes giorde han daglig til bestemt Tid en, som oftest næsten i Skridt afmaalt, Spadseretour i fri Luft; kuns i sine sidste Aar indskrænkede han, naar Veiret var alt for haardt, sig herved til Stuen. Han nød i det heele en sielden rolig og lykkelig Alderdom. Vel under Følelsen af den høie Alders tiltagende Svaghed, men altid med et fromt Gudhengivent Sind imødegik han den sidste Time, uden at ønske eller at frygte den. Rolig og stille henslumrede han den 10de Februar 1840 om Formiddagen, efterat han endnu kort forud havde gaaet sin sædvanlige Tour omkring i Stuen. I en hiertelig Tale tolkede ved hans Jordefærd Pastor **Smith** den Hedengangnes Værd som Menneske, Ægtemand og Borger.

Et talrigt Følge ledsagede ham til sit Hvilested. Hans fromme Hustrue begræder Savnet af sin inderligst elskede Mand. Hun takker Gud for, at hun har kunnet pleie ham til hans sidste Stund, og henlever den Tid, hun, der er født den 11te September 1756, efter Forsonets Bestemmelse her har tilbage, i det faste og glade Haab om Gienforeningen hisset.

Salig Etatsraad Schou var af Middelstørrelse, havde et svageligt Udseende, et godmodigt og blidt Væsen, der vakte Tillid hos Enhver som kiendte ham. Han var besiælet af lige ægte christeligt og fædrenelandsk Sindelag. Han var en god Borger, en kierlig Ægtemand og en oprigtig Ven. Han var en lykkelig Mand, ogsaa i den Betydning, at han følede, han var det, og takkede Gud derfor.

Fra de academiske Aar af var han en fortrolig Ven af Undertegnedes, allerede i 1808 bortdøde Fader, der i sin Tid i Helsingør, hvor han var residerende Capellan ved St. Mariæ Kirke, var Schous Skriftefader, og i dennes Huus fandt et venligt Tilflugtsted, da han havde mistet en inderligst elsket Kone. Kierlig lod Schou Venskabet for sin fordums Skriftefader gaae i Arv til sin Gudsøn. Det var hans Ønske, at jeg skulde skrive hans Levnetsløb, og derved afbenytte adskillige af ham selv samlede Materialier, som derefter skulle, tilligemed hans salig Faders Stambog, leveres til Opbevarelse paa Universitets-Bibliotheket. Den Hedengangnes Ønske har jeg stræbt efter Evne at efterkomme.

Da foranstaaende, i Sommeren 1840 nedskrevne, Nekrolog nu vorder trykt, skylder jeg det ædle Ægtepars kiærlige Minde at tilføie følgende:

Det var Forsynets Bestemmelse, at den Efterladte i nogen Tid skulde vente efter Gienforeningen med den Bortgangne. En inderlig kiær Søsters den 22de September 1842 indtrufne Død afløste imidlertid et Led af de venlige Familie-Omgivelser, i hvilke

det var forundt hende at hendrage Livet. Men, i det hun smertelig følede Savnet af de Kiære, der saaledes vare gangne forud, bevarede hun tillige stedse i ægte christeligt Sind sin fromme Hengivenhed under Guds Villie, og vedblev, i sin afdøde Mands Aand, ved ædel Godgiørenhed at virke til Manges Vel. Den høie Alderdoms tiltagende Svaghed mindede imidlertid mere og mere om, at Opløsningen stundede til, indtil hun, uden forudgaaende Sygeleie, roligt og stille henslumrede i Morgenstunden den 27de April 1843, i sit Alders 86de Aar, og efter at have overlevet sin Mand i 3 Aar, 2 Maaneder og 17 Dage. Ved hendes Jordefærd skildrede Pastor **Smith** skiønt og hiertelig hendes Værd som Christen og Dannequinde, og med kraftfulde, dybt gribende Ord gienkaldede Stiftsprovst **Trydе** i Mindet om de tre forevigede Gamle Erindringen om den hensvundne Tidsalder.

I Juni 1843.

Stellwagen.

---

10. Jubellæreren Rasmus Balslev.

Der gives Mennesker, som leve og virke i Stilhed, hvis Navne ei blive nævnede i den store Verden, men som dog alligevel fortiene at ihukommes af dem, der sætte Priis paa alt, hvad der er godt og ædelt, sandt og ærbart, reent og elskeligt, hæderligt og retfærdigt (Phil. 4, 8), og hvis Minde derfor kan blive til Velsignelse for en større Kreds; thi Sandheden pleier gierne at udøve en mægtig Indflydelse, og vender aldrig tom tilbage, naar den forkyndes i al Eenfoldighed og Oprigtighed; og et Liv i Sandhedens Tieneste, fremstillet uden Sminke, vil derfor ogsaa kunne vække en og anden Letsindig, og bringe ham til med Alvor i Sindet at spørge, hvad han lever for, og hvad der skulde og burde være det sidste og høieste Maal for

hans Virksomhed og Bestræbelser, dette nemlig, at ære og forherlige den Gud, som raader for vort Liv, som styrer vore Skiebner, som tæller vore Dage, den Gud, fra hvem vi have Alt, og uden hvem vi slet Intet kunne giøre. Denne Betragtning har bestemt mig til ogsaa i dette Skrift at sætte ovennævnte Herrens Tiener et lidet Minde, i det jeg haaber, at et tro Billede af denne Mand, tegnet efter Naturen, vil være tiltrækkende for Nogle, naar det betragtes uden Fordom og Uvillie mod Sandheden, der alene skal styre min Pen.

Stamfaderen for den Familie, til hvilken vor Balslev hørte, var en Bonde, ved Navn Anders Rasmussen, som boede i Balslev By og Sogn (paa Grevskabet Wedelsborg) i Fyen, og levede omtrent i Midten af det 17de Aarhundrede. Han hørte ogsaa til dem, der maatte lide Meget under den for Danmark saa ødelæggende Krig, som førtes imellem Kong Frederik den Tredie og Carl den Tiende af Sverrig. Thi da den svenske Konge, som bekiendt, i den strenge Vinter 1658 gik med sin Hær over Isen fra Jylland, og giorde Landgang paa Fyen i Nærheden af Middelfart, blev denne Egn især stærkt medtagen ved Udskrivning og Soldaternes Plyndring; og navnligen blev den foranførte Anders Rasmussen saa ruineret, at han i dyb Armod maatte gaae fra sin Gaard med to Døttre og en Søn, ved Navn Rasmus, som dengang kun var et Par Aar gammel. Den ældste Datter, Karen, blev gift med en Mand, ved Navn Kield, som satte Livet til i en Storm, da han seilede mellem Abel=Øe (Nordost for Bogense) og Fyen. Sønnen Rasmus blev først Skriverdreng, siden Fuldmægtig paa Amtstuen i Odense, og opnaaede tilsidst at blive Amtsforvalter for Odense og Rugaards Amters District, da hans forrige Principal, Borgermester og Amtsforvalter Jens Eriksen afstod dette Embede til ham 1688, da han var 32 Aar gammel. Samme Aar blev bemeldte Amtsforvalter Rasmus Andersen gift med Maria Elisabeth Bang, en Datter af Hr. Hans Bang, Provst og Sognepræst i Særslev ved Bogense, hvilken

sidste igjen var en Søn af Dr. Niels Bang, Biskop i Fyen. Denne Rasmus Andersen havde fire Børn, to Sønner og to Døttre, af hvilke den yngre Søn døde tidlig. Den ældre Datter Anna blev gift med hendes Faders Eftermand, Kammerraad Lauge Lund i Odense, og døde 1740 under et Besøg hos Søsteren paa Gaarden Aunsberg ved Viborg. Den yngre Datter Maria Cathrine, som døde 1744, blev gift med Commerceraad Steen Jørgensen, som først var Forvalter ved Frederiksgave Gods i Fyen, siden Eier af Herregaarden Aunsberg i Jylland, og havde i dette sit Ægteskab 10 Børn, saa at hun blev Stammemoder til en talrig Slægt, hvortil formodentlig den Steensenske Familie[1] hører, der i længere Tid derefter skal have eiet Aunsberg, hvilket jeg dog ikke veed med Vished. Rasmus Andersens ældste Søn, den Eneste, som overlevede ham, hed Jens Rasmussen, men antog Navnet Balslev efter sin Faders Fødeby. Han var tre Gange gift, først med Anna Medea Tommerup (en Datter af Præsten i Tommerup, Mag. Claus T.), med hvem han ingen Børn havde; derpaa med Maria Sophia Luja, en Datter af Lauritz L. (Professor i Philosophie og Mathematik ved Gymnasiet i Odense), som fødte ham 6 Børn, nemlig 4 Sønner og 2 Døttre; endelig med Mariane Simonsen, en Datter af Kiøbmand Rasmus S. i Randers, med hvem han havde een Datter, som døde tidlig. Jens Rasmussen Balslev var Magister og Sognepræst til Tommerup og Brylle Menigheder i Fyen 1715—1761, i hvilket sidste Aar han døde. Han er saaledes ogsaa med Hensyn til Navnet Stammefader for den vidt udbredte Balslevske Familie. Hans ældste Søn Rasmus, og dennes ældste Søn Jens igjen efter ham, bleve ligeledes Præster i Tommerup; og fra hans ældste Datter Cathrine Stoud B.

---

[1]) Denne Familie, som blev adlet 1750, men er alt uddød, maa ikke forvexles med den gamle Steensenske Familie fra Steensgaard, som nævnes allerede 1578, og lever endnu i Fyen og paa Langeland.
E. M.

(gift med Præsten Thomas Mortensen Bredsdorff i Vester-Skierninge) nedstammer den talrige Familie „Bredsdorff". — Men vi skulle dog her især nævne hans næstældste Søn Lauritz Luja Balslev, født i Odense Decbr. 1722, som 1757 blev Sognepræst til Guldbierg og Sandager Menigheder ved Bogense, 1774 Provst for Skovbye Herred, og 1778 forflyttet til Haarslev Kald ved Bogense, hvorfra han tog sin Afsked 1789, og døde den 6te Mai 1791. Thi han var Fader til Jubellæreren Rasmus Balslev, hvis Levnet vi have foresat os at skrive.

Vor Rasmus Balslev blev født i Kolshauge Præstegaard (denne har nemlig Navn efter Byen, som ligger et Par Bøsseskud fra Guldbierg Kirke) den 3die Februar 1762. I samme Time, som han blev født, var hans Livs Lys nær blevet udslukt, men Herren, som holdt sin Haand over ham, havde — efter hans egne Ord — „imod alt Udseende og Alles Formodning bestemt ham et stort Antal af Dage her i Verden". Han blev tidligen veiledet til Tro og Gudsfrygt og opdragen i Tugt og Herrens Formaning; thi hans Fader var en retskaffen og christelig Guds Ords Tiener, og hans Moder Apelone Lange (hvis Fader var Farver i Frederikssund) var ligeledes en troende og gudfrygtig Qvinde, der sørgede omhyggeligen for sine Børns timelige og aandelige Vel, og lærte sin Rasmus tidligen at faae den Herre kiær, som siden blev hans høieste Gode, og var hans Lyst og Glæde, hans Kiep og Stav, hans Trøst og Tilflugt i onde og gode Dage paa hans lange Bane i Livet. „Min Moder", skriver han, „talede ofte med mig om vor Frelser og hans Kiærlighed og om det, han havde lidt for vor Skyld, og at vi derfor vare forpligtede til at elske og lyde ham: saa vilde han ogsaa engang tage os til sig i Himmelen." Virkningen heraf var, at han allerede som Barn følte en inderlig Kiærlighed til Jesus, og kunde ofte i barnlig Fortrolighed udøse sit Hierte for ham. Forældrene søgte ogsaa bestandig at bevare deres Barn fra slet

Omgang og Forførelse, at ikke det Gode, som var nedlagt hos ham, skulde blive qvalt eller udrøddet. Den unge Balslevs Tro paa Guds kiærlige Forsyn og naadige Varetægt blev ogsaa meget bestyrket ved det, han hørte sin Fader fortælle om den forunderlige Hiælp og Redning, som var bleven Flere af hans Familie til Deel. Saaledes erfarede han, at Farfaderen, den foranførte Præst Jens Rasmussen Balslev i Tommerup (der selv havde optegnet sit Levnetsløb), havde tilligemed sin anden Kone (som blev Moder til den talrige Slægt, han efterlod sig) oftere været i Livsfare, men var hvergang bleven frelst som ved et Under. Saaledes var hans Hustru engang som Barn falden ned paa Steenbroen fra et Vindue i anden Etage af sine Forældres Gaard i Odense, — uden derved at komme til synderlig Skade. „Det er mit Ønske og mit Haab", skriver den fromme Olding i sin Levnetsbeskrivelse, „at mine Efterkommere ville efter min Bortgang tage Anledning heraf, til med troende Taknemmelighed ofte at erindre sig den naadige Beskiermelse, som saaledes er dem og deres Slægt vederfaret, og i alle Ting fortroe sig til Herren som en med os i Christo forsonet Fader, og blive ubevægelige hos ham".

Sin første Dannelse erholdt R. Balslev hiemme ved en Huuslærer, som Forældrene holdt for ham og hans yngre Broder Henrik, der døde i sin Ungdom. Thi skiøndt hans Fader havde været Hovmester for den ulykkelige Greve Enevold Brandt og hans Broder, Præsidenten i Cancelliet, saa troede han dog ikke, at hans Embedsforretninger vilde tillade ham, selv at anvende den fornødne Tid og Omhu paa Sønnens Underviisning. Allerede tidlig udmærkede vor Balslev sig ved heldige Naturgaver og Anlæg, og lagde en stor Læselyst for Dagen; ligesom han alt fra Ungdommen af udviklede den utrættelige Flid og Arbeidsomhed, som var en fremtrædende Egenskab hos ham lige til det Øieblik, da Kræfterne forlode ham, og han blev henlagt paa Helsots Leie. — Da han var i sit

fjortende Aar, blev hans Fader bekiendt med Brødremenigheden i Christiansfeldt, i det nemlig Menighedens Agent, ved Navn Pihl, tilfældigviis besøgte ham i Kolshauge. Familien fik denne Mand kiær for hans Fromhed og christelige Kiærlighed, hvorfor han oftere gjentog sine Besøg. Dette var vel den første Grund eller Anledning til den nøie Forbindelse, som sluttedes i Tro og Kiærlighed mellem den Balslevske Familie og Brødremenigheden i Christiansfeldt, for hvilken vor R. Balslev lige til sin Død vedblev at nære stor Høiagtelse og Hengivenhed. Siden besøgte Balslev selv Christiansfeldt tilligemed sin Broder og en christelig Skrædder, ved Navn Guldbrand. Han havde derved Leilighed til at giøre nærmere Bekiendtskab med Menighedens Indretning og Gudstieneste; og alt, hvad han saae, de rene Sæder, den Flid og Orden, som herskede blandt Brødrene, giorde et dybt Indtryk paa Ynglingens stille, alvorlige Gemyt; især blev han meget indtaget af deres herlige Sang og høitidelige, opløftende Kirkemusik. Dette undgik ikke Guldbrands Opmærksomhed, som var en stor Ven af Herrnhuterne, og han yttrede derfor i i sin Glæde, at Balslev eller hans Broder vilde nok engang komme til at boe i Menigheden: og virkelig opstod ogsaa dette Ønske hos vor Balslev; men det blev aldrig opfyldt, hvorimod hans Broder siden blev sendt til Christiansfeldt, hvor han døde i en ung Alder. — Kort efter, i sit femtende Aar, fulgte B. med sin Lærer Struch til Kjøbenhavn, hvor Sidstnævnte havde faaet et Skolelærerembede. Her nød han privat Underviisning, hvilken han benyttede saa troligen og flittigen, at han allerede 1778 tog første Examen (artium) med bedste Charakteer. Aaret efter tog han anden Examen med samme hæderlige Udfald, og 1783 blev han Candidat i Theologien med Laudabilis eller bedste Charakteer, i en Alder af kun 21 Aar. Dette vidner noksom om Ynglingens Flid og Kiærlighed til Videnskaberne. Thi paa den Tid vare de Studerende sædvanligen ældre, end nu omstunder, naar de toge Examen, ligesom det ogsaa hørte til de sieldnere Tilfælde, at erholde bedste Charakteer. Thi da

det, som bekiendt, var Brug, at Candidaterne, naar de meldte sig til Examen, opgave et vist Pensum eller et bestemt Affnit af de theologiske Videnskaber, hvori de ønskede at blive examinerede, og Charakteren sædvanligen blev bestemt i Forhold til det Mere eller Mindre, som de havde læst, saa kunde de Studerende paa en Maade selv bestemme Udfaldet, efter som de havde været flittige til; og det Sædvanlige var da, at især de, som havde gode Udsigter til private Kald (hvoraf der dengang vare dobbelt saa mange, som nu), meldte sig til næstbedste eller vel endog ringeste Charakteer, da denne i ældre Tider kom lidet eller slet ikke i Betragtning. Uagtet nu vor Balslev med Rimelighed kunde vente sig en god Beforbring paa Grevskabet Gyldensteen, hvor hans Fader var Præst (hvilket ogsaa virkelig blev Tilfældet), uden Hensyn til Charakteren, saa forberedte han sig dog med vedholdende Iver, Grundighed og Flid, og fuldendte saaledes til sine Forældres Glæde den academiske Bane paa en hæderlig Maade. — Da B. passede saa trolig sin Bog, havde han ikke Leilighed til ved Universitetet at giøre mange Bekiendtskaber. Blandt sine nærmeste Omgangsvenner nævner han Brødrene Fabritius, som siden sluttede sig til Brødremenigheden, Brødrene Windekilde (som siden bleve hans Svogre), der afløste hinanden som Præster i Vilstrup ved Haderslev, hvor de begge døde, og Lutje Ebbesen, der døde som Præst i Hammelev, ligeledes i det Slesvigske. Blandt sine academiske Lærere, hvis Collegier han stadigen besøgte, nævner han med særdeles Høiagtelse den elskelige (Biskop) Balle og Hector Frederik Janson, der siden blev Procantsler, og døde 1805 som Biskop i Aarhuus. Sin Fædrenetro havde han vel medbragt fra Hjemmet, men skiøndt han ønskede at bevare denne, og følte sig lykkelig ved samme, saa kunde han dog let være bleven ført paa Afveie, da Vantroen og Fritænkeriet paa den Tid begyndte stærkt at udbrede sig iblandt de Studerende. Det kom ham derfor vel tilpas, at han tidligere havde fattet Forkiærlighed for Brødremenigheden; thi derved blev han snart bekiendt med Forstanderen i Kiøben=

havn, ved Navn Stolpe, en from og troende Mand, til hvem han sluttede sig med inderlig Hengivenhed, og for hvem han udøste sit hele Hierte, hvilket bidrog meget til at styrke og befæste ham i den gamle, barnlige Tro paa Christus, som Guds eenbaarne Søn og Verdens Frelser. Han besøgte ogsaa jævnligen Brødresocietetet paa de hellige Dage, og følte sig bestandig tiltalt af deres simple, opbyggelige Gudstieneste.

Et Aars Tid efter at han havde taget Embeds=Examen, blev V. Degn hos sin Fader i Haarslev, og i denne for en Mand, som Valslev, der var fri for al Ærgierrighed og Forfængelighed, behagelige Stilling forblev han i sex Aar, indtil Faderen i Aaret 1789 resignerede, hvorefter han den 13. Nov. s. A. blev af Geheimeraad og Stiftamtmand J. H. Greve af Knuth til Grevskaberne Gyldensteen og Knuthenborg kaldet til Sognepræst i Haarslev, hvor han røgtede Embedets Gierning i over 51 Aar med samvittighedsfuld Iver og Troskab. Som Degn havde han oftere Leilighed til at prædike for sin aldrende Fader, hvilket han saameget lettere kunde faae Tid til, som han havde en Medhiælper i Skolen. I øvrigt omtaler han selv, hvorledes den Øvelse, han fik i at omgaaes med og undervise Børnene i Skolen, var for ham en gavnlig Forberedelse til Præsteembedet. — Aaret efter at han var bleven Præst, giftede han sig med **Dorthea Christine Windekilde**, en Søster til de ovennævnte Brødre og en Datter af Pastor Niels Windekilde i Vilstrup, en Miils Vei fra Haderslev (han døde 1809 i den høie Alder af 89 Aar som Jubellærer, og blev efterfulgt af begge sine Sønner). Med denne sin første Hustru levede V. et sexaarigt lykkeligt Ægteskab; men hans Kone var meget svagelig, og efter at have i det sidste Aar født ham en Søn, døde hun af Blodstyrtning 1796, og den spæde Søn fulgte Moderen i Graven et Par Dage efter, og blev begravet tilligemed hende. Aaret efter indtraadte vor V. i andet Ægteskab med **Anna Salome Lautrup** (en Datter af Joh. Chr. L., der i 27 Aar var Præst i Thystrup, tæt ved Christiansfeldt, og

døde 1803). Hun blev Moder til 7 Børn, 5 Sønner og 2 Døttre, af hvilke de 6 endnu leve. Den ældste Søn Johan Christian, er Præst i Haarslev; den anden, Lauritz Nikolai, døde 1834 som Sognepræst til Eilbye og Meelbye under Grevskabet Gyldensteen; den tredie, Carl Frederik, er Sognepræst til Veierslev og Blidstrup paa Øen Mors; den fierde, Rasmus Vilhelm, er Sognepræst til Hammer og Horsens ved Aalborg; og den yngste, Julius, er Candidat i Theologien med bedste Charakteer, og for Tiden Huuslærer hos sin Fætter, Pastor Leth i Lillehedbinge. Døttrene, som ere ugifte, opholde sig begge hos Broderen i Haarslev [1].

Mange vare de Glæder og Opmuntringer, som Herren forundte vor B. i den lange Tid, han virkede som Ordets beskikkede Tiener; men han havde ogsaa flere Sorger, saa at han paa sit eget Liv erfarede Sandheden af Digterens Ord:

Sorrig og Glæde de vandre tilhobe,
Lykke, Ulykke, de gange paa Rad,
Medgang og Modgang hinanden anraabe,
Solskin og Skyer de følges og ad.

Hvad der i de første 20 til 30 Aar af hans Embedstid meest bekymrede ham, var vel Kirkens aandelige Tilstand i det Hele ogsaa i **vort** kiære Fædreland; thi det var jo en gruelig Tid, han oplevede. Frugterne af den franske Revolution og det engelske Fritænkeri, som alt havde giennemtrængt Tydskland og de andre sydligere Lande, udbredte sig efterhaanden ogsaa til Norden. Den eenfoldige Christentro, som i fordums Dage havde aabenbaret saa store og forbausende Virkninger, ja som havde fornyet og forædlet Jordens Skikkelse, blev betragtet som en afkræftet Olding, der gik i Barndom, og havde overlevet sig selv. Den Herre Christus blev aabenbart fornegtet og nedværdiget til at være et simpelt Menneske som een af os Andre; Bibelen blev anseet for en Bog, fuld af Vildfarelser og Opdigtelser

[1]) Den ældste af Døttrene er død, efterat dette blev skrevet.
E. M.

eller Myther og Fabler, som man kunde giøre ved, hvad man vilde, og dreie og vende efter sit eget Hoved: den maatte ei længere indeholde Guds rene og uforfalskede Ord. Evangeliet blev bespottet som gammel Overtro, og var baade for Høie og Lave en Forargelse og Daarlighed, og Mangfoldige satte en Ære i, baade mundtlig og skriftlig at komme frem med Yttringer af den frækkeste Vantro. Ærefrygten for det Hellige var som oftest forsvunden fra de høiere Kredse og de Lærdes Stader, og der blev ogsaa arbeidet paa at udrødde den iblandt Almuen. Da den danske Statskirke saaledes befandt sig i en fordærvelig Tilstand (hvo erindrer f. Ex. ikke, hvad gamle Balle maatte døie, fordi han forsvarede Bibelen og den sande Christendom?), kan det ikke undre os, at vor B. og adskillige andre Præster, som endnu byggede paa Grundvolden, der ei rokkes evindelig, Jesus Christus, kastede deres Øine paa Brødremenigheden som et Samfund, hvori der dog altid fandtes noget christeligt Liv og christelig Enighed og Kiærlighed, og at de sluttede sig temmelig nær til samme, aldenstund de der fandt broderlig Deeltagelse og et Asyl for den ellers saa foragtede Christendom. Og denne Kiærlighed til Herrnhuterne, som allerede i den tidlige Ungdom var vaagnet, bevarede B. lige til det Sidste, ligesom han stedse nærede en dyb Høiagtelse for deres virksomme, utrættelige Bestræbelser og deres store Opoffrelser, for at bringe Fredens Evangelium og Frelsens Budskab til vore fierne hedenske Brødre, som sade i Mørke og Dødens Skygge, lige fra Grønlands Jisfielde til Africas Sandørkener. Familieforhold, navnlig hans tvende Giftermaal med Døttre af Præster, som boede ikke langt fra Christiansfeldt og elskede Brødrene, bidrog vist ogsaa Noget til, at B. vedligeholdt en nøiere Forbindelse med Menigheden sammesteds; thi derved fik han en dobbelt Anledning til oftere at besøge og samles med Brødrene og andre herrnhutiskfindede Christne i Sønderjylland. Gamle kiære Erindringer fra Barndommens lykkelige Dage bleve herved opfriskede; og B. indgik med adskillige slesvigske christelige Præster en Venskabs- og

Kiærligheds = Forening, der blev til Velsignelse baade for ham selv og Andre. Blandt disse Præster i Nordslesvig kunne vi nævne Lautrup i Thystrup, Windekilde i Vilstrup (Fader og Søn), Leth i Viert, Ebbesen i Hammelev, Mathiesen i Loit o. Fl. Men ogsaa i Fyen fandtes der paa den Tid — Gud være lovet — adskillige Præster, som holdt fast ved den sande Tro, og ikke skammede sig ved Korsets Ord, f. Ex. Balslevs Nabopræst og Ungdomsven, den begavede Provst J. F. Boesen, der døde som Jubellærer, R. af D. og Sognepræst i Vigerslev den 23de August 1839, Ped. K. Clausen († 1828) i Flemløse, R. Lassen († 1825) i Qværndrup, K. Knudsen († 1822) i Nørre=Næraa, Leth i Svaninge, U. C. Boesen i Faaborg o. Fl. Disse sluttede sig nu nær til hverandre, og i deres Sammenkomster tænkte de blandt Andet ogsaa paa Midler til at meddele Folket sand christelig Oplysning og derved modarbeide og sætte Dæmning for den Vandflod af umoralske og uchristelige, frivole Bøger, der banede sig Vei allevegne, og truede med reent at oversvømme det elskede Fædrelands Enemærker. En Frugt af dette Brodersamfunds Virken var da „Evangelisk Magazin for danske Sandhedselskere" (hvoraf udkom fire Bind, Kiøbenhavn 1801—1804), samlet af et Selskab og udgivet af J. F. Boesen, hvilket fortsattes under Tittel: „Christeligt Maanedsskrift", I. II. Bind, Odense 1805—1806. Foruden dette religiøse Tidsskrift af en praktisk Charakteer og folkeligt Indhold, udgave Præsterne flere Traktater eller Smaaskrifter til Menigmands Underholdning og Opbyggelse. Men herom ville vi lade Balslev selv tale, som i Prof. og Dr. J. Møllers Theologiske Bibliothek, XIX B. S. 310—19, har meddeelt en Beretning om Selskabets Virksomhed i denne Retning, hvoraf vi uddrage Følgende: „I Aaret 1800 forenede 3 à 4 Præster i Fyen sig om at ville Tid efter anden udgive smaa Opbyggelsesskrifter fornemmelig for Almuen, for at befordre sand evangelisk og praktisk Christendom. Efter Indbydelse tiltraadte nogle flere Christendoms=Venner saavel af geistlig som verdslig

Stand denne Forening, og Selskabet fik saaledes Medlemmer i flere Provindser, især i Jylland og det Slesvigske. De af Selskabets geistlige Medlemmer, som følte Evne og Lyst dertil, forsynede det deels med smaa originale Afhandlinger, deels med Oversættelser af saadanne tydske Smaaskrifter, som man, efter foregaaende Bedømmelse af nogle af Seskabet dertil udnævnte Medlemmer, ansaae passende dertil. Saavel Selskabets geistlige som verdslige Medlemmer bidroge til at fremme dets Bestræbelser baade ved Pengebidrag, og ved at udbrede de udgivne Skrifter, deels ved at bortskienke dem, deels ved at sælge dem for en ringe Priis, hvorved ogsaa — især i de første Aar — mange tusinde af disse Smaaskrifter bleve satte i Omløb, og de Efterretninger, som Selskabet Tid efter anden fik fra Adskillige, som i disse Skrifter havde fundet Opbyggelse og Siæleføde, opmuntrede os end mere til at fortsætte og forøge vor Virksomhed. Den uforglemmelige sal. Biskop Balle yttrede ogsaa sit Bifald med Selskabets Bestræbelser, og modtog selv nogle af dets Skrifter saavel som Nye Testamenter til gratis Uddeling." Efterat have meddeelt en Fortegnelse over de saaledes udgivne Skrifter, som viser, at flere af dem bleve gientagne Gange oplagte baade paa Dansk og Tydsk, og uddeelte og afsatte i Tusindviis, vedbliver Past. B. saaledes: „I Aaret 1802 besluttede Selskabet ogsaa at anvende dets Formue og Virksomhed paa Udbredelsen af Bibler og Nye Testamenter, saameget mere, som denne hellige Bog, Hovedkilden til al saliggjørende Sandhed, ogsaa er den første af alle Opbyggelsesbøger, og dens Udbredelse ikke kan være underkastet nogen Mistydning, som i mindste Maade fortiener at agtes. Det blev derfor vedtaget, at anvende aarlig 200 Rbd. til denne Bestemmelse, især til at kiøbe og uddele Nye Testamenter, som den vigtigste og mindst kostbare Deel af Bibelen, hvorved man altsaa med den bestemte Pengesum kunde udrette Mest. Denne Uddeling af N. T. blev fortsat aarlig indtil i Aaret 1813 eller 14, og derved bleve i det mindste 1700 N. T. uddeelte; foruden at det engelske

Bibelselskab, som allevegne er utrættelig virksomt, hvor det gielder at befordre Guds Ords Udbredelse, skienkede Selskabet i Aaret 1813 hundrede Pund Sterling, for hvilke bleve anskaffede 195 Bibler og 396 Nye Testamenter. — Da vort Selskab erfarede, at intet Oplag havdes i Kiøbenhavn af Islandske N. T., og at der var Mangel paa samme i Island, saa besluttede Foreningen i Aaret 1806 at lade et Oplag paa 2000 Expl. af det Isl. N. T. trykke i Kjøbenhavn. Dette Oplag blev ved det engelske Bibelselskabs Gavmildhed forøget til 5000 Expl., som bleve trykte og for det meste opsendte til Island. De af Selskabet anskaffede danske Bibler og N. T. bleve for det meste bortskienkede til fattige Guds Ords Elskere, og endeel af dem uddeelte til Børn ved deres Confirmation. Saaledes har jeg og flere af Selskabet havt den Fornøielse, flere Aar efter hinanden at kunne skienke alle eller de fleste af vore Confirmander et N. T., og have det sikkre Haab, at det hos Mange af dem ikke skal blive en død Skat, men udrette efter Herrens Løfte det, hvortil han sender sit Ord. I dets første Begyndelse havde Selskabet sit Centrum i Fyen, men da siden dets fleste Medlemmer boede i det Slesvigske, og her i Fyen nu (1821) ikke ere mere end 4 à 5 Medlemmer tilbage, er Centrummet og Bestyrelsen forflyttet til det Slesvigske. Adskillige Omstændigheder have for Resten foraarsaget, at Selskabet i de senere Aar ikke mere har kunnet virke med den Kraft, som i Begyndelsen. Deels ere adskillige af dets virksomme Medlemmer ved Døden afgaaede, andre ere formedelst Alderdom blevne uduelige til at virke eller tildeels ved mange flere Embeds- og andre Forretninger hindrede derfra. Det er vanskeligt, iblandt saa faa Medlemmer, som Selskabet har, at finde et tilstrækkeligt Antal af Personer, som have Leilighed og Duelighed til at besørge de med et saadant Selskab forbundne Forretninger og medvirke til Skrifters Udgivelse og Udbredelse. Tillige fattes det paa Penge, da næsten Enhver i disse Tider har Nok at giøre med at kunne bestaae og Lidet eller Intet tilovers fra dette Livs Fornødenheder. Selskabet er af disse Aarsager for Tiden

ikke i Stand til at foretage noget Betydeligt. — Imidlertid, uagtet Selskabets Evne til at virke i den senere Tid er ved mange sammenstødende Omstændigheder aftaget, saa tør jeg dog som Medlem af Selskabet tilligemed mine Brødre glæde mig ved, at nogen Sæd er ved dette Selskab udsaaet for Evigheden, den Herren selv ville velsigne til en glædelig Høst."

Saavidt Pastor Balslev; og man maa vistnok indrømme Prof. J. Møller, „at de af ovennævnte Forening udgivne Skrifter vare forfattede i en sand christelig Aand, forstaaelige for Menigmand og i det Hele saare hensigtsmæssige"; og jeg vilde ogsaa gierne dele gamle B.'s glade Forhaabninger om Skrifternes Virkning paa Folket, dersom jeg ikke stundom havde havt Leilighed til at erfare, at man i Almindelighed let giør sig for høie Tanker om Nytten af christelige Bøger, allerhelst hvad dem angaaer, som endnu ikke have nogen dybere Sands for det Aandelige og Evige, men som oftest kun tage en gudelig Bog i Haanden, for at fordrive en ellers kiedsommelig Time; hvorimod jeg ganske er af den Mening, at gode christelige Opbyggelses-skrifter eller historiske, sanddrue Fortællinger og Vidnesbyrd om Troens Liv ere et gavnligt og tildeels nødvendigt Middel til at luttre og styrke Troen, hvor den findes. Af hvilken Aarsag jeg ogsaa selv arbeider med inderlig Glæde i denne Retning og for dette Øiemed ved Udgivelsen af det historisk-opbyggelige Tids-skrift „Christelig Samler", som tidligere har været udgivet af Brødrene Boisen. Med Rette bemærker Prof. J. Møller, at det omtalte af sand evangelisk Christendom saa fortiente Selskab dog ofte, især i Vantroens Aar, har maattet høre ilde. Og den sædvanlige Klage, der skulde ansees for en gyldig Beskyldning, var da: at det havde Herrnhuter iblandt dets Medlemmer. I den Anledniug kan det ikke være af Veien at bringe Suhms Yttringer i Erindring: „naar Nogen taler, prædiker om Christo, ansees han for Pietist, Herrnhuter, Mæhrisk Broder. Vel muligt, at Nogle ere det; og hvad da? Men vist er det, at alle saadanne ere Christne" (Saml. Skrifter 13 D. S. 32).

I vore Dage maatte man tilføie: „skikker sig som en sand Christen"; thi nu er det blevet ganske almindeligt, at tale om Christus, i det mindste fra Prædikestolene; men Livet i Christo er dog ligefuldt Mangfoldige en Torn i Øiet.

At Erindringen om hiint Selskab og dets Virksomhed var vor Balslev dyrebar i hans Livs Aften, derom vidner et Brev, som han skrev til mig den 24 Febr. 1838, hvori det blandt Andet hedder: „det er en stor Glæde for Dem, at De lever i Nærheden af og i Omgang med saa mange kiære, christeligsindede Embedsbrødre, ved hvis Omgang De kan finde Opmuntring og Opbyggelse. For nogle og tredive Aar siden havde vi ogsaa et saadant Selskab af christelige Præster fra Fyen, Jylland og Slesvig. Vi kom sammen imellem hos hverandre, og Frugten af vore Sammenkomster var foruden egen Opbyggelse adskillige smaa Opbyggelsesskrifter, som bleve vidt udbredte. Nu ere endeel af vort Selskab hiemkaldte af Herren, Andre ere blevne gamle, saa at vi ikke mere kunne saaledes komme sammen. Dog glæder jeg mig endnu ved at have min kiære Broder Provst Boesen i Nærheden af mig. Vi komme dog undertiden sammen, navnligen især, naar vi communicere" o. s. v. (de havde været Venner og Naboer i over 50 Aar).

Foruden Bidragene til de foranførte af J. F. Boesen udgivne christelige Tidsskrifter, har vor B. udgivet flere christelige Bøger til Guds Riges Fremme, saasom: „en Prædiken paa Søndagen imellem Juul og Nytaar", Odense 1787; „Betragtninger over Christendommen, blandede med Fortællinger", Odense 1800, 2det Oplag ib. 1801, 3die Oplag ib. 1804 (er ogsaa oversat paa Islandsk); „Zum Schluß des Jubelfestes" 1800. Oversat paa Dansk, og paa ny udgiven med nogle Forandringer, ved Jubelfesten 1836; „Nytaarsgave for Christne", Odense 1801; „De unge Vandrere ved Skielveien. Et Ord til Erindring for Confirmander". En fri Oversættelse af det Tydske. Odense 1803; 3die Oplag ib. 1821 (de to første Oplag vare paa 4000 Expl.); „En lille Afhandling til Jubelfesten",

Odense 1804. Overs. paa Tydsk; „Forsøg til Morgen- o
Aftenbønner for Skolerne", Odense 1820; En Afhandling
Christelig Kirketidende 1835, betitlet: „Nogle Bemærkninger, be
træffende Skriftens Lære om Syndernes Forladelse for Chris
Skyld". Men fremfor alle maae vi dog nævne hans „Op
byggelige Betragtninger for Syge", der har giort han
Navn bekiendt over en stor Deel af Tydskland. Af denne Bo
udkom første Oplag paa 1000 Explr. i Odense 1806; 2d
Oplag Haderslev 1822; 3die Oplag ib. 1835. Skriftet
oversat og udg. paa Tydsk, første Gang 1809, anden Gan
1819 (Opl. var 8000 Expl.), tredie Gang i Bremen 1829
og endelig fierde og forbedrede Oplag, ibd. 1835, med et Tillæ
af Psalmer og en Fortale af den fortræffelige Wyrtembergs
Psalmedigter Albert Knapp. Denne Bog er affattet i et jævn
folkeligt Sprog, og den er heelt igjennem hiertelig og christeli
som Forfatteren selv, og har sikkert ogsaa fundet Indgang
flere bekymrede og lidende Hierter. Det er uden Tvivl de
bedste Bog, man har paa Dansk af dette Slags og me
dette Øiemed, nemlig at trøste og opbygge syge og seng
liggende Christne, hvorom ogsaa dens store Udbredelse i det pa
Opbyggelsesskrifter ellers saa frugtbare Tydskland nokſom vidne
Jeg og mange Præster med mig have ofte benyttet den t
megen Velsignelse i Menighederne.

Vi have ovenfor bemærket, at B. var en flittig Mand, o
vi have nylig anført adskillige Frugter af og Vidnesbyrd o
hans Flid. Men han havde ogsaa fra sin tidlige Ungdom va
sig til en streng Orden og Nøiagtighed med Hensyn til sin
Forretninger og Tidens Anvendelse, og derfor blev han i Stan
til at udrette Mere end mange Andre, skjøndt han just ikke va
hvad man kalder en hurtig Arbeider. Han pleiede gierne a
inddele Dagen i visse Affnit, og hvert havde sit Arbeide, som
samme skulde udføres. Han begyndte gierne med at grandske
den hellige Skrift, som naturligviis for ham var Bogen ov
alle Bøger, og med hvilken han derfor var saare fortroli

Siden tog han sig en vis Tid til at udføre saadanne verdslige Forretninger og Skriverier, der ere forbundne med det præstelige Embede, og der i hans folkerige Pastorat vare ikke ubetydelige; en anden Tid af Dagen var bestemt til anden nyttig Læsning og smaa literære Sysler, Brevvexling o. s. v., ikke at tale om, at han med Samvittighedsfuldhed forberedte sine Confirmander, og gav sig Tid til at tale med de Mange af Menigheden, som i forskiellige Anliggender henvendte sig til ham. Og foruden dette fik han især i sine yngre Aar stedse Tid til at deeltage i sine Børns Underviisning, i det de nemlig i Fædrenehuset bleve saa grundigen forberedte, at de kun behøvede at være et Par Aar i den latinske Skole (i Odense), for at blive modne til at dimitteres til Universitetet og bestaae Examen med Hæder. Ja endog i sit sidste Leveaar tog han megen Deel i sin Sønnesøns Underviisning, hvilken efter Faderens Død var i Huset hos ham. — For sin Sundheds Skyld og for at samle Kræfter til nyt Arbeide, bevægede han sig jævnligen i fri Luft, og benyttede da gierne Leiligheden til at besøge Syge og Andre, til hvilke han ønskede at tale et kiærligt og christeligt Ord. Selv i de allersidste Aar han levede, da Alderdoms-Svaghed forbød ham at komme vidt omkring, undlod han aldrig nogen Dag at bevæge sig i det Frie; og han gik da gierne visse Gange frem og tilbage i sin Have, indtil han havde naaet det Maal, som han havde foresat sig, hvilket sædvanligen var en Fierdingvei. Han gik tidlig i Seng og stod tidlig op igjen, og førte en i høi Grad tarvelig Levemaade, og reiste sielden ud uden i Embedsforretninger. Derfor var der Forslag i hans Tid, og derfor havde han maaskee ogsaa et sielden godt Helbred. Han betragtede Sundheden som en Gave af Gud, hvilken han skulde stræbe at bevare, for saavidt det stod til ham, paa det han kunde hellige sit Livs Kræfter til Herrens Ære og hans Ords Forkyndelse, til nyttig Virksomhed for sig selv og Andre. Selv i sine sidste Leveaar, da han nærmede sig de 80, syslede han med literære Arbeider; navnligen meddeelte han adskillige vakkre

Bidrag til „Christelig Samler", hvilket Skrift han glædede si meget over, da han dertil knyttede Erindringen om sin ege og sine Brødres tidligere Virksomhed i samme Retning, og d han deraf haabede glædelige Virkninger for Guds Riges Fremm Herom skrev han til mig 1838 saaledes: i dette Skrift („Ch Saml.") er baade De og jeg Medarbeidere; og jeg, som n kun kan udrette Lidet, tænker dog ofte paa Frelserens Ord: mi bør at arbeide, medens det er Dag, der kommer en Nat, d Ingen kan arbeide." — Han var en stor Ven af den religiøs christelige Poesie, ligesom han havde megen Sands for Kirk musiken. Derfor beskæftigede han sig i sit Livs Aften ogsa med at oversætte og omarbeide endeel Psalmer af Wallins for træffelige, svenske Psalmebog. Men disse bleve først udgivn efter hans Død.

Mine Læsere ville af det Foregaaende kunne slutte sig ti at jeg har kiendt B. og staaet i nærmere Berøring med ham ligesom ogsaa, at jeg har havt stor Kiærlighed til ham, o desaarsag agter og ærer hans Minde. Dette er ogsaa Tilfælde Hans Bekiendtskab giorde jeg første Gang i Efteraaret 1831 medens jeg opholdt mig paa Gyldensteen, en Miils Vei fr Haarslev, som Huuslærer hos afg. Kammerherre og Lehnsgrev v. Bernstorff. Jeg bekiender med inderlig Glæde, at B. baad middelbart og umiddelbart har virket gavnligt paa mit aandelig Liv og min Retning i christelig Henseende; thi han var een a de første, som talede hierteligt og eenfoldigt til mig om det en Fornødne, om Frelsen i Christo Jesu. Og skiøndt jeg dengan endnu ikke kiendte af egen Erfaring Evangeliet som en Gud Kraft til Salighed, saa var jeg dog modtagelig for Sandheden og det varede derfor ikke længe, førend Herren aabnede min Øine, og bragte mig til at see, at jeg hidtil havde sat de menneskelige og bedragelige Viisdom over ham, i hvem al Viisdommens og Kundskabens Skatte ere skiulte, ham, som e den sande Gud og det evige Liv. — Jeg fik snart en dyb Hø agtelse og Ærefrygt for den fromme Olding (Balslev), som re

havde et Johannes Ansigt, og i hvis hele ydre Væsen den Kiærlighed affspeilede sig, som boede i hans Indre. Hans hele gudhengivne, christelige Liv var mig som en Prædiken, der tiltalede mig meget og giorde et venligt Indtryk paa mit Hierte. Med inderlig Kiærlighed og Hengivenhed sluttede jeg mig til den gamle troende Lærer, der kom mig saa venligen imøde, og talede saa oprigtigt til mig om den Herre og Frelser, som boede i hans Huus og i hans Hierte; hvorfor ogsaa de stille og glade Timer, som jeg har tilbragt i Samfund med ham og hans nærmeste Omgivelse, høre til mit Livs kiæreste Erindringer, og have præget sig dybt i mit Hierte. — Da jeg saaledes har kiendt denne Mand temmelig nøie, bør det mig nu til Slutning, efterat have omtalt hans stille, bramfrie Virksomhed og berørt Hovedmomenterne af hans Levnetsløb, ogsaa at udkaste nogle Træk af hans Charakteer som Menneske og Christen, for at de Læsere, som ei have seet eller kiendt ham, deraf kunne danne sig en nogenlunde tydelig Forestilling om ham.

B. var en lille, men velskabt Mand af et saare venligt og behageligt Udvortes og med et Udtryk, fuldt af Fred, Glæde og Kiærlighed, hvorfor han ogsaa indgød Alle, der nærmede sig ham, en vis Tillid forenet med Høiagtelse og Ærefrygt: man mærkede snart, at man ei behøvede at undsee sig for ham, men kunde tale aabent og ligefrem med ham om hvad der laae En paa Hierte. Han var altid mild og venlig mod Enhver; men han var derhos stille og alvorlig, saa at han egentlig ikke hørte til de meget talende Mennesker; men naar han talede, var det altid sunde og betænksomme Ord, som udgik over hans Læber, hvad enten det var aandelige eller verdslige Ting, som forhandledes. — Som han var meget flittig og saa godt som aldrig ledig, men yderst huusholdersk med Hensyn til Tiden, saa var han ogsaa en god Oeconom med Hensyn til de jordiske Goder. Ødselhed og forfængelig Pragt var ganske mod hans Natur, thi deraf, vidste han, havde Ingen Gavn. Derfor herskede der megen Simpelhed og Tarvelighed i hans Huus,

hvilket var kiendeligt paa hans Bohave og mange andre Ting; og om han end saae, at Andre havde det prægtigere i denne Henseende, saa forandrede han dog derfor ikke sin tilvante Levemaade, hvorved han befandt sig saare vel. Men saa langt han var fra Ødselhed, saa langt var han ogsaa fra Gierrighed; thi han levede i Christo og ihukom Apostelens Ord: „Dersom Nogen haver denne Verdens Gods, og seer sin Broder lide Mangel, og lukker sit Hierte for ham, hvorledes bliver Guds Kiærlighed i ham? Lader os elske, ikke med Ord eller med Tunge, men i Gierning og Sandhed", 1 Joh. 3, 17, 18. Derfor havde den Trængende fri Adgang til ham; hans Hierte stod aabent for Brødres timelige Nød fiern og nær, og han var meget beredvillig til at afhiælpe den, saavidt hans Evne tillod det, — hvilket ogsaa fuldelig erkiendtes i det Minde, som hans Menighed satte ham kort efter hans Død i den fyenske Stiftsavis. Derhos offrede han Betydeligt til Guds Riges Fremme baade i den christne og hedenske Verden. Han understøttede bestandig baade Brødremenighedens Missionairer og det danske Missionsselskab med rundelige Gaver; thi denne vigtige Sag laae ham stedse meget paa Hierte. Derom vidne ogsaa nogle Yttringer af ham i det sidste Brev, jeg modtog fra hans Haand samme Aar som han døde. „Nu", hedder det, „da jeg paa Grund af Legemets Svaghed og Alderdommens Byrde ikke kan virke stort Mere til Herrens Ære, nu glæder jeg mig mit Livs Aften ved at læse Beretningerne om Guds Riges Udbredelse i fierne Hedningelande, da jeg seer, at Herren kalder Arbeidere til sin Høst." — Med denne uegennyttige Godgiørenhed kan det ikke undre os, at B., uagtet sin store Sparsomhed med Hensyn til sig selv, og uagtet han levede i over 51 Aar i et af de bedste Kald i Fyen, dog ikke efterlod sig synderlig Formue; hvorved dog ogsaa maa bemærkes, at han havde holdt fem Sønner til Studering, og hialp desuden flere af dem ved deres Bosættelse som Præster.

Et andet væsentligt Træk i B's. christelige Charakteer var hans barnlige Glæde i Herren og hans inderlige Taknemmelighed imod Forsynet for alle de timelige og aandelige Velgierninger, han i sin Livstid havde annammet. Glæden straalede ud af hans klare og venlige Blik, naar han talede om Guds rige og uforskyldte Naade og Jesu Kiærlighed til Syndere; og med Hensyn til sin jordiske Stilling bekiendte han ydmygelig med Jakob: jeg er ringere, Herre, end al den Miskundhed og Trofasthed, som du har beviist imod din Tiener (1 Mos. 32, 10). Han var tilfreds med det han havde; thi han vidste, at Gudsfrygt parret med Nøisomhed er en stor, ja den bedste Vinding; han syntes altid snarere at faae for Meget, end for Lidet. Et Træk til at oplyse dette, kan jeg ikke undlade at berøre. Præstemarken til Haarslev er vel temmelig stor, men sandig, saa at den især i tørre Aaringer giver kun meget ringe Udbytte i Forhold til Egnens Beskaffenhed. Men da han under saadanne Omstændigheder engang gik ud med en Ven, og betragtede de tyndtbesaaede Agre, sagde han til Vennen, ikke spøgende eller paa Skrømt, men i Hiertens Oprigtighed og levende Erkiendelse af Herrens Godhed: „see dog, hvilken Guds Velsignelse her er!" skiøndt de Fleste vilde snarere have taget Anledning til at klage og sige: „her er dog saa Lidt!" — Selv yttrede han paa sine gamle Dage som en anden Simeon: „jeg føler mig dybt bevæget ved Tanken om Herrens mange og uforskyldte Velgjerninger imod mig, og siger med David: min Sjæl, lov Herren, og alt, hvad inden i mig er, love hans hellige Navn. Min Sjæl, lov Herren, og glem ikke alle hans Velgierninger! Den, som forlader dig alle dine Misgierninger; den, som læger alle dine Sygdomme: den, som igienløser dit Liv fra Fordærvelse; den, som kroner dig med Miskundhed og Barmhiertighed (Ps. 103, 1—4) .... Jeg føler dybt mine mange Feil og Mangler, Forseelser og Forsømmelser, og min eneste Trøst og Haab og Bøn er, at Herren af sin Naade vil tilgive mig, og ikke see til mine Overtrædelser, men see til mig efter

sin store Barmhiertighed .... Jeg kan sige med Sandhed: Fra spæde Ungdoms første Dage Har det behaget dig, min Gud, Igiennem sødt og suurt at drage Min Sjæl fra Verdens Vellyst ud. Jeg midt i al min Nød blev vaer, At du selv Omhu for mig bar."

Men vor B. havde ogsaa Meget at takke Herren for. Han havde smagt hans Naade og erfaret hans Velsignelse fra Ungdommen af; han havde i saa mange Aar seet, hvor godt det dog er at høre vor Herre til og at tiene ham i Ydmyghed og i sand Hellighed og Retfærdighed. Han nød en usædvanlig god Sundhed næsten i hele sit Liv; og han havde sit tilstrækkelige Udkomme i Ungdom som i Alderdom. Og hvilke Faderglæder forundte den kiære Gud ham ikke! Hans fem Sønner giennemløbe med Hæder den theologiske Bane, opførte sig altid vel, viste ham inderlig Kiærlighed, oprigtig Lydighed og Taknemmelighed for den sieldne Omhu, hvormed han havde antaget sig deres Oplærelse og Veiledning fra Barndommen af (ligesom han overhovedet besad en sielden Gave til at omgaaes Børn og vinde deres Fortrolighed og Kiærlighed). Men fremfor Alt havde han den Glæde, at Troen gik i Arv til hans Børn, saa at de fire Sønner, som bleve Præster endnu medens Faderen levede, traadte i dennes Fodspor, og arbeidede nu i den samme Herres Tieneste, som havde aabenbaret sin Naade paa hiin. „Det er mig en ikke liden Glæde," skrev han til mig 1838, „naar jeg selv fra Prædikestolen forkynder det saliggiørende Evangelium, da at forestille mig, at ogsaa mine Sønner hver paa sit Sted staae som Sendebud i Christi Sted, og forkynde det samme Naadens og Livets Ord. Mængden er vel henreven af Ligegyldighed og et jordisk Sind; men Nogle ere dog rørte af Ordet, og deres Vandel vidner om, at Ordet har baaret Frugt hos dem." — Saaledes havde han Glæde af sine Børn med Hensyn til, at det gik dem vel i det Timelige, men ogsaa med Hensyn til deres aandelige Vel. Men hvilket herligt Exempel gav han ikke ogsaa sine Børn fra den tidlige Tid,

baade i Ord og Gierning, baade som Præst og Familiefader, baade som Christen og Menneske! — Et Aars Tid før sin Død modtog han af Grevskabets nuværende Besidder Bekræftelse paa de to foregaaende Besidderes Løfte om, at hans ældste Søn skulde blive Præst i Haarslev efter ham; og saaledes er dette Kald gaaet i Arv fra Fader til Søn og Sønnesøn. Tanken herom glædede ogsaa vor B. paa hans gamle Dage. — Han havde ogsaa Aarsag til at glæde sig over og glemte vist heller ikke at takke Gud for den Beskiermelse og Varetægt, som i flere Tilfælde vederfores hans Huus og hans Familie paa en Tid, da Faren var nær. Da han saaledes engang om Sommeren var fraværende paa et Besøg i Haderslev og Christiansfeldt, opkom der Ildebrand om Natten i et af Præstegaardens Udhuse, som vendte ud imod Marken, men ved Bymændenes virksomme Anstrængelse blev Ilden slukt, uden endnu at have anrettet betydelig Skade. Ilden kunde kun bemærkes fra et Vindue i et Huus, som beboedes af en gammel Kone. Denne vaagnede heldigviis paa samme Tid, og da hun, idet hun stod op, saae ud af Vinduet, blev hun Ilden vaer netop saa tidlig, at Folk kunde komme til Hiælp og afværge den truende Ulykke. Havde hun vaagnet et Qvarteers Tid før, vilde hun uden Tvivl være bleven liggende, uden at have faaet Ilden at see; og atter, var hun staaet op noget senere, vilde det efter al Sandsynlighed have været for silde — og Præstegaarden var da gaaet op i Flammer. Mærkeligt nok, at dette Vindue først for faa Aar siden var blevet indsat i Muren af Huset. En anden Gang brændte een Gaard, sex Huse og Skolen i Haarslev, og Præstegaarden var i øiensynlig Fare, men blev dog reddet. — Fremdeles, B's. næstyngste Søn (den nuværende Præst i Hammer) legede engang ude paa Marken, og blev slaaet af et Føl i Panden. Faderen savnede sin niaarige Søn, og efterat have ledt efter ham, fandt man ham i Marken, liggende paa Jorden uden Bevidsthed, ganske blodig. Der var vel endnu Liv i ham; imidlertid tænkte Faderen, at alt Haab var ude, og at Sønnen

vilde døe i hans Arme. Lægen, som blev hentet, tvivlede om hans Liv; alligevel kom han sig, skiøndt langsomt, til Forældrenes store Glæde. B. frygtede, at Sønnen paa Grund af dette voldsomme Slag ei vilde blive skikket til Studeringer; dog vandt han efterhaanden sine Siæls-Evner og Kræfter tilbage.

Saaledes besøgte Herren sin Tiener med Hiælp i Farens Stund, men han maatte ogsaa i andre Henseender prøve Livets Sorger og Gienvordigheder. Saaledes mistede han begge sine kiærlige Hustruer, der deelte Alt med ham i Livet, den ene i hans yngre, den anden i hans ældre Dage (hans sidste Kone døde den 15de Juli 1833, ganske uventet, efter faa Dages Sygdom); Herren bortkaldte fra Kone og tre smaa Børn hans inderlig elskede, næstældste Søn i Manddommens Kraft og Styrke, som i christelig Tro havde bestyret det hellige Prædikeembede i Faderens Nærhed (han var Sognepræst i Eilby 1828—34), og som havde været ham til saa megen Glæde og Opmuntring paa hans gamle Dage; han maatte halvtredie Aar før sin Tid see sin tredie Søn (Præsten paa Mors) at lide paa et langvarigt Sygeleie saa Meget, at Lægerne næsten havde opgivet ham — han blev nemlig smittet ved at besøge en Syg i sin Nærhed, og da han efter en lang Skilsmisse vilde glæde Familien i Fyen med sit Besøg, blev han kort efter sin Ankomst til Haarslev angreben af en heftig Typhusfeber. Men den barnlige Hengivenhed i Herrens Villie, som stedse fremtraadte hos vor B., viste sig ogsaa under disse Omstændigheder, da Korset hvilede over ham og hans Huus. Han knurrede og klagede ikke over Forsynets Veie; han var fornøiet, som Gud vilde have det — hans Naade var ham Nok. Han vidste, at hans Kiære vare gaaede hiem til den Frelser, som var Gienstand for hans Tro og Kiærlighed: og hvad Bedre kunde Gud da giøre mod dem, end tage dem bort fra denne Verdens Strid og Møie? Han trøstede og opmuntrede Familien, som sørgede, med Skriftens Forjættelser; selv var han glad og frimodig i sin Herre midt under Korset.

Vor B. var dernæst ogsaa en meget fredelskende Mand, og ønskede helst at leve og virke i Ro og Stilhed, uden at have noget udstaaende med Nogen; dette laae tildeels i hans Natur, der var meget føielig, godmodig og sagtmodig, saa at han ikke kiendte til de heftigere Sindsbevægelser af Vrede eller Hastighed. Derfor traadte han heller aldrig offentlig frem i den store og alvorlige Kamp, som førtes for hans Øine mellem Rationalismen og den evangeliske Christendom, hvormeget han end glædede sig over dennes Fremgang og hiins Nederlag; og derfor var han især misfornøiet med, at de, som ellers vare enige i Hovedsagen, stredes om det, han ansaae for mindre Væsentligt i Kirkens Anliggender. Saaledes skrev han engang til mig: „jo mere i vore Dage Vantroens Partie reiser sig til Modstand, desto mere skulde alle sande Christne holde sammen." — han var en christelig Præst af den gamle Skole, fuld af Ærefrygt for Bibelen, paa hvilken han alene grundede sin Tro og sit Haab. Skiøndt han derfor fuldt og fast troede paa Indholdet af den apostoliske Bekiendelse, som aflægges ved Daaben, da han ansaae den for overeensstemmende med den hellige Skrift, saa kunde han dog ingenlunde tilegne sig den Anskuelse, som efterhaanden har giort sig gieldende hos Flere, at Troesbekiendelsen og Daabspagten er Kirkens Grundvold, og Bibelen en hellig Bog, given alene til de Troendes christelige Oplysning og Opbyggelse. Hans Forkiærlighed for Brødremenigheden har maaskee ogsaa bidraget Noget til, at han ikke lagde den tilbørlige Vægt paa Daabspagten, hvorom følgende Yttringer i et Brev kunne vidne: „Især maa vi (Boesen og Balslev) misbillige N's. haarde Dom om Brødremenigheden, hvis Daab han forkaster, og vil ikke ansee dem for vore Brødre i Christo, forbi de ikke bruge den samme Formular ved Daabshandlingen, som vi. Det Væsentlige ved Daaben er jo dog, at der døbes efter Jesu Indstiftelse i Faderens, Sønnens og den Hellig Aands Navn. I disse Ords rigtige Forstand ligger jo og Diævleforsagelsen, og Daaben er vist lige gyldig, enten denne føies til eller ikke. Dog vilde

jeg ingenluude, at Diævleforsagelsen skulde afskaffes ved vor Daab, fordi jeg ret godt veed, at Rationalisternes Hensigt gaaer ud paa, at faae Læren om de onde Aanders Tilværelse og Virksomhed udelukket af den christelige Lære, og siden ved de samme Fortolkningskunster, hvormed de bortforklare denne Lære, ogsaa at bortforklare Christendommens vigtigste Hovedsandheder om Christi Guddom og Fyldestgiørelse" o. M.

At en saa from og elskelig Christen som B. glædede sig over det ny Troesliv, som i de senere Aar af hans Liv vaagnede og udbredte sig stedse videre, fornemmelig i Fyen, men ogsaa paa mange andre Steder i Landet, derom kunne vi ikke tvivle. Vel kom han ikke i megen Berørelse med de Opvakte, fordi han alt var gammel og boede temmelig langt borte fra dem; men naar Nogen af disse leilighedsviis besøgte ham, var det ham altid en Glæde at tale med dem; og det saarede hans ømme, kiærlige Hierte at høre og læse om de Forfølgelser, som adskillige Præster ved deres Angivelser til den verdslige Øvrighed opvakte imod dem, fordi de uden Andres Fornærmelse samles i Husene uden for den egentlige Kirketid til fælles Opbyggelse, Bøn og Lovsang. Om denne Sag yttrede han sig saaledes i et Brev til mig: „at de Opvakte ved deres Forsamlinger fremme christelig Opbyggelse, derom er jeg overbeviist, om der end tildeels kan være Lidt at udsætte paa disse gode Menneskers Fremgangsmaade. Jeg har derfor glædet mig ved at læse L's. Forsvar for deres Forsamlinger, og formoder vist, at hans grundige Forsvar for dem vil giøre deres Modstandere kiede af at forfølge dem. Det er unegteligt, at disse Folk bidrage Meget til at vække mange Mennesker op af Syndesøvnen." Efter saa mange Aars Strid og Kamp, unyttige og vidtløftige Processer, haarde Mulcter, Arresteringer, ja vel endog Vands og Brøds Straf til Afsoning af de idømte Pengebøder, troer jeg dog, at Tiden nærmer sig, da man vil lade Folk troe, hvad de vil, og bekiende Troen, som de vil, naar kun den borgerlige Orden og Fred ikke derved forstyrres eller lider Afbræk.

Den 13de November 1839 var en Høitidsdag for sal. Pastor B. og Haarslev Menighed: da kunde han nemlig holde sit Jubilæum, til Erindring om, at Herren havde forundt ham Naade og Kraft til i samfulde 50 Aar at forestaae Prædike-embedet i een og samme Menighed. Han vidnede herom med dyb Rørelse og inderlig Taknemmelighed for en talrig Forsamling af Menigheden, Slægtninge og Embedsbrødre. Kongen udnævnte ham i den Anledning til Consistorialraad. — Aaret i Forveien havde han havt den Lykke, at være samlet med alle sine Børn og Børneborn; og da han mærkede, at Støvhytten blev mere og mere brøstfældig, og at det stundede til hans Livs Aften, saa at denne Lykke ei tiere kunde blive ham til Deel i denne Verden, saa følte han sig foranlediget til at forelæse for sin Slægt sin Farfaders interessante Levnetsløb saavel som nogle Optegnelser om Herrens vise og naadige Førelse med ham selv, for derved end mere at opmuntre Børnene til at blive faste i Troen paa den Frelser, hos hvem han havde fundet det var godt at være. Han sluttede disse Betragtninger saaledes: „Nu, da jeg snart er 77 Aar gammel, tænker jeg som David: du, Herre, var min Gud fra Modersliv, paa dig haver jeg forladt mig. Forkast mig ikke i Alderdommens Tid, forlad mig ikke naar min Kraft forgaaer (Ps. 71). Og jeg trøster mig med dette Herrens Svar, med denne hans Forjættelse: ogsaa indtil Alderdommen vil jeg være den samme, og bære dig indtil de graa Haar (Es. 46). Alt tilsidst en Ende faaer, Men hans Kiærlighed bestaaer."

Snart blev vor B's. Ønske om at fare herfra i Fred opfyldt. Han følte selv førend sin sidste Sygdom, at han ikke vilde leve Vinteren til Ende; hvorfor han lod en fraværende Søn vide, at da han ønskede at see ham endnu engang, maatte han komme snart, thi næste Sommer var det forsildigt. Ved samme Tid sluttede han et Brev til nogle Venner i Tydskland med de Ord: „Imidlertid forestiller jeg mig, at mine Dages

Ende nærmer sig, og jeg beder med Disciplene: bliv hos mig, Herre! thi det stunder til Aften og Dagen helder; og til min inderlige Glæde læser jeg i Luc. 24: han gik ind, for at blive hos dem." Han var rede til at aflægge sit Regnskab for Kongernes Konge; men han erklærede dog oftere, at han ikke hos sig selv havde Noget at stole paa, men satte sit Haab alene til ham, som lever altid, til at træde frem for os. Den 29 October 1840, da han gik til Alters med sin Familie, var han sidste Gang i Herrens Huus, hvor han dvælede saa gierne. Samme Dags Aften maatte han gaae tidligere til Sengs, end han pleiede, da han ei befandt sig vel; — og nu reiste han sig ei mere. I otte Uger maatte han udholde Sygdommens Smerter, indtil Herren udløste hans Siæl af dens Fængsel. Han klagede ikke over Korset, som Herren lagde paa ham; thi han vidste, at det skulde tiene ham til Gode. Derimod talede han med Tillid og Frimodighed til sine Omgivelser og sine Venner, som besøgte ham, om det evige Livs frydefulde, uforkrænkelige Haab; og naar Nogen beklagede ham med Hensyn til hans Lidelser, svarede han: „ja vel lider jeg, men jeg seer op til ham, som har lidt langt Mere for mig i Gethsemane og paa Golgatha, og fra ham faaer jeg Styrke." Flere af hans Sognefolk, som elskede ham inderligen, kom til ham under hans Sygdom; og det var ham en inderlig Glæde, endnu fra sit sidste Leie at kunne tale et Ord til Opbyggelse for dem, og udtrykke for dem, hvad der gav ham Trøst og Frimodighed i Døden. Da hans Opløsnings Tid nærmede sig, samlede han sine Børn omkring sig, og tiltalede dem med glad Rolighed som Jakob fordum: „see, jeg døer, men Gud skal være med Eder" (1 Mos. 48, 21). Vel levede han endnu fiorten Dage efter den Tid, men talede kun Lidet, da hans Livs Kræfter næsten vare udtømte. Dog yttrede han sin Glæde over Julen, som stod for Døren; og idet han sendte en Hilsen til en af sine fraværende Sønner, yttrede han: „dette er en glædelig Fest baade for de Syge og de Sunde, og vi ville i Forening sige:

O! vær velkommen, du ædle Giest!
For Synderes Skyld du kommen est
I dette Elende herned til mig;
Aldrig kan jeg fuldtakke dig."

Til en anden Søn sendte han den Hilsen: „vi faae ikke hinanden mere at see her, men vi bygge paa een Grund, gaae een Saligheds Vei, og saa ville vi samles hisset." — Han oplevede netop Julefestens Morgen, „men" — skriver hans Søn — „han kunde vist ikke mere glæde sig derved, da Dødens Søvn alt begyndte at lukke hans Øine; og hen paa Formiddagen hensov han blidt og roligt efter Guds faderlige Villie, at høitideligholde Julefesten iblandt de Saliges Tal, hvor han paa samme Tid af Dagen som han i saa mange Aar havde forkyndt i Kirken sin Frelsers Fødsel, gik ind i den rette Helligdom, for at beskue sin Forløser og knæle for hans Trone."

Jeg slutter disse Linier med de Ord, som jeg for lidt over et Aar siden nedskrev i Anledning af Balslevs Død, hvilke dengang kom fra Hiertets Dyb, og endnu udtrykke mit Hiertes Følelser med Hensyn til denne Mand: „Ja, du fromme og elskelige Siælehyrde! Du er hiemgangen til den Herre og Frelser, hvem du her i Udlændigheden tiente med Troskab i onde som i gode Dage, i hvem du levede og rørtes fra Morgen til Aften. Aldrig skal jeg glemme, hvad du var for mig: det er dybt indgravet i mit Hierte; og jeg haaber, at dine efterladte Medvandrere, som læse dette, ville med mig velsigne dit Minde. Som jeg stod i broderligt Samfund med dig paa Jorden, saa er det ogsaa mit Haab, at vi skulle samles med hinanden i Himmelen, hvor der er Mættelse af Glæde for Guds Ansigt evindelig. Du har stridt Troens gode Strid, du har fuldkommet Løbet med Glæde: nu er Striden endt, og du har opnaaet Maalet for din Tro, din Siæls evige Frelse og Salighed. Mit Ønske og mit Haab og min Bøn til Herren er den, at jeg

engang som du maatte med Glæde og Frimodighed og livsaligt Haab kunne nedlægge min jordiske Vandringsstav og tage en god Afsked fra denne Verden, og hisset møde dig i de Dødes Opstandelse, at skue Herren, som han er, i al hans Herlighed. Ja, min Siæl døe den Retfærdiges Død, og mit Endeligt vorde som hans!"

Men den Retfærdige — siger Propheten — omkommer, og der er Ingen, som lægger det paa Hierte; og de Fromme hensamles fra det Onde, men der er Ingen, som giver Agt derpaa. Men de skal gaae ind med Fred, de skal hvile i deres Sovekamre, hver som vandrer for Gud (Es. 57, 1. 2).

Haarslev Præstegaard i Januar 1843.

E. Mau.

Misceller.

12. Hans Himmerich, i sin Tid Politimester og Borgemester i Kjøbenhavn.

(Meddeelt af Etatsraad **Thaarup**.)

I „historisk Tidsskrift", udgivet af den danske historiske Forening (3die Bd. 2det H.) læses Dr. Med. Mansa's historiske Beretning om Pesten i Kjøbenhavn i Aaret 1711. Deri forekommer om bemeldte Himmerich en Notitse, som man seer sig istand til at berigtige. Der fortælles nemlig, at blandt de Personer, som paa ulovlige Veie erhvervede sig betydelig Formue, nævner Sagnet Student Himmerich, der endeel Aar senere, 1726, blev Politimester og Viceborgemester i Kjøbenhavn. „Himlens Straf udeblev dog ikke. Da han senere, under Kong Christian den siettes Regjering, blev greben in flagranti paa en af Kjøbenhavns Kirkegaarde, maaskee paa den samme,

hvor de af ham bestjaalede Døde hvilede, blev han afskediget og forviist Landet. — Han døde som Oberst i russisk Tjeneste. Hans Portrait hænger i Stadens Raadhuus blandt de øvrige Politimesteres." Saavidt Mansa. I det Nyerupske Lexikon siges om ham: „at han var først avanceret til Oberst i polsk Tjeneste, blev 1726 Politimester, og tillige Borgemester; gik af 1731, og drog til Aalborg, hvor han døde." Derefter nævnes hvad af ham er udgivet i Trykken, nemlig: kort Begreb af Philosophien, 1726. 4. og Samling af Politiplakater, 1728. 8. En kort, men bestemtere Efterretning om ham har man faaet i Etatsraad Professor Taubers udgivne Samling af biographiske Notitser om nogle af de fra Aalborg Cathedralskole dimitterede Disciple. I første Hefte læses: at Hans Jensen Himmerich var født 1682 i Aalborg, hvor Faderen Jens Nielsen Himmerich, var Overkiøbmand. Han blev Student 1702, drog tidlig ud i fremmede Lande, og avancerede til Oberst i polsk Tjeneste, blev 1726 Politimester, og tillige Borgemester i Kjøbenhavn, gik af 1731 og drog da til sin Fødeby; døde paa Halkjer 1735, men er begravet i Budolphi Kirke i Aalborg. Han var Broder til Henrik Himmerich Grotum, der i næsten 53 Aar var Borgemester i Aalborg, og som stiftede der en dansk Skole, som endnu vedligeholdes under Navn af Grotums Skole. I tredie Hefte af bemeldte Tauberske Samling læses endvidere om Hans Himmerich, „at han var gift med Dronning Anne Sophies Kammerjomfrue Elisabeth Biørnschou, som døde 1731 i Kiøbenhavn, hvorpaa han efter adskillige ulykkelige Hændelser ved Ildebrand og Reduktion gik af 1731."

Det Sted, hvor man bedst maatte søge noget om ham, antog jeg at være Kiøbenhavns Raadstue-Archiv; og derfra meddeles her følgende Oplysninger. I den saa kaldte Vedtægtsbog [1], har han tegnet sit Navn under de Ord: 4 Oct. 1726

[1]) See dette Archiv, 1ste Hefte S. 73. Noten.

kom jeg i Raadstuen." Derunder har hans Eftermand, Torm, tegnet sig den 22 Febr. 1731. Der findes ikke nogen kongl. Resolution nævnt, eller nogen Anmærkning og Oplysning givet om hans Afgang. Derimod bevares i Raadstue-Archivet de Regnskaber, han, der var Forstander for Frue latinske Skoles Midler, har aflagt. I Kiøbenhavns Ildebrand 1728 brændte det Huus, han eiede; og han boede siden i et bemeldte Skole tilhørende Huus paa Christianshavn. Han ansøgte den 19de Marts 1731 — altsaa kort efter hans Afgang — Magistraten om at maatte fremdeles blive boende der, imod samme Leie som forhen, endskiøndt han ikke længere var Forstander for Skolen, „uden Tanke eller Vente at han fra sit Borgemester-, saavelsom Politimester-Embede tillige, kongl. allernaadigst skulde være bleven dimitteret." Under 11te Juli 1731 indsendte han i Skrivelse, dateret Christianshavn, Regnskaber for Frue Latinskoles Midler for Aarene 1729, 1730 samt til 11te Juni 1731, da han til Torm overgav alle Skolen tilhørende Bøger, Breve og Dokumenter. Efterat Regnskaberne vare reviderede og deciderede, gav Magistraten ham Qvittance, dateret 28 Dec. 1731, indført i den i Raadstue-Archivet bevarede Regnskabsbog.

Om den af Himmerich udgivne ovenfor nævnte Samling af Politiplakater maa jeg bemærke: at den indeholder i alt 25 Stykker, udgivne fra 16de Sept. 1726 til 6te April 1728. I en Indledning gives nogle historiske Notitser om Lovgivningen i Danmark, og om Politimester-Embedet. Iblandt hans Politiplakater er den af 6te April 1728 meest udførlig, bestaaende af 17 Poster, sigtende til at forekomme Ildsvaade og befordre god Orden, naar den maatte opstaae. Kiøbenhavns store Ildebrand indtraf i samme Aar i hans Embedstid.

Det synes, at Hans Himmerich har, som Politimester og tillige Borgemester i Kiøbenhavn, været en virksom og fortient Mand. Over hans pludselige Afsked hersker et Mørke. Maaskee kan han paa en eller anden Maade have paadraget sig Kong Christian den Siettes eller Hoffets Ugunst; maaskee kan hans

Hustrues og hans egne Forbindtligheder til Enke=Dronning Anna Sophia, som Kongen ved sin Regjerings Tiltrædelse viiste haard Medfart imod, have havt Indflydelse paa hans Skiæbne; og at en virksom Politimester, der pludselig faaer en unaadig Afsked, ikke vil skaanes i Fienders Omtale, er ikke at omtvivle; men det maa visthnok erkiendes, at et løst Sagn, der desuden fremføres i Forbindelse med aabenbare Urigtigheder, aldeles ikke fortiener nogen Tiltro; og at ligesom Familien **Himmerich** har et hædret Navn i Aalborgs Specialhistorie, formedelst rige Legater [1], saa vides ingen uhæderlig eller rettere skammelig Færd at plette **Hans Himmerichs** Minde. Han var vel næppe i Kiøbenhavn i Pestens Tid 1711.

I Vinteren 1706—7 opholdt sig i Kiøbenhavn en russisk Cavalleri=Oberst **Nicolaus v. Langhe**, udsendt af Czaren **Peter den Første** for at antage dygtige Fremmede i russisk Tjeneste. Af ham antoges flere danske og norske unge Mænd, blandt hvilke den bekiendte **Poul Vendelbo**, siden adlet med Navnet **Løvenørn**, **Thomas v. Westen**, **Henrik Wessel** den yngre, en Broder til **Tordenskjold** [2]. Det er ikke usandsynligt, at **Hans Himmerich** har været iblandt de saaledes af bemeldte russiske Oberst antagne unge Mænd, og altsaa førend Pestens Tid udvandret.

---

[1]) See „Dagen" 1824 Nr. 195. [2]) See Hammonds Missions Historie S. 45 o. f. — **Moes** Tidsskrift for den norske Personal=historie, 2det Hefte S. 110.

13. Breve til og fra Etatsraad og Professor Abraham Kall.

(Meddeelte af Conferentsraad **Werlauff**).

a. Breve til og fra O. H. Guldberg.

Omtrent 1773 blev det, efter daværende Geheime-Cabinets-secretaire O. H. Guldbergs Forslag, overdraget A. Kall at levere en kritisk Udgave af det Nye Testamente, som han allerede tidligere havde forberedet, og hvorved den lærde græske Philolog Lorentz Ancher, der 1772 var hiemkommen fra sin Udenlandsreise og 1773 beskikkedes til Prof. extr. i Theologien ved Universitetet, skulde gaae ham tilhaande. Dette Foretagende forhaledes ved forskjellige Hindringer, bl. a. ved Anchers Forflyttelse i November 1775 til St. Knuds Sognekald i Odense, og da Kall selv i Januar 1781 gik over fra det græske til det historiske Lærefag ved Universitetet, standsede det aldeles, efterat de 3 første Ark af Mathæi Evangelium vare trykte. Udførelsen af denne Plan blev først 1782 overdraget L. Sahl og dernæst 1783 Andr. Birch, ligeledes under O. Guldbergs Tilsyn; af hans kritiske Udgave af det N. Test. udkom alligevel kun de 4 Evangelier 1788.

Saavel dette Kallske Arbeide, som den af ham udgivne „almindelige Verdenshistorie" ere Gienstand for følgende Breve.

1.

(Uden Tvivl fra Begyndelsen af Aaret 1777).

Det giorde mig sær ondt, at jeg ikke i Gaar Aftes var hiemme for at have den Ære at modtage min Høistærede. Imidlertid, til jeg har den Fornøielse at see Dem, som De gierne kunne unde mig i Aften efter Kl. 7, da jeg uden Tvivl sikkrest er at træffe, vil jeg kort sige Dem mine Tanker.

De Mastrichtske Lettere har alt Fortrin, men lad os faae dem og forsøm ikke, K. Ven, jo før, jo hellere at bestille dem, saa at de i seneste ved Skibsfartens Aabning kunne være her. Dette raader jeg Dem ret af Hiertet til.

Varianterne, saaledes som De foreslaaer dem at blive anbragte, bifalder jeg gandske: kun at det bliver virkelige Varianter og ikke den modbydelige Mængde, som ellers sees. Den Stephani Edition, De vælger, er vel udsøgt. Summarier synes jeg ikke om; thi de kand neppe blive til. Brudte Sider have ikke mit Bifald; thi jeg er en Fiende af Versene[1].

Endnu troer jeg, at det var artigt, om gode og rare Forklaringer over de vanskeligste Steder bleve tilføiede: naar Vallet blev, som De vist traf, got, ville sligt nytte: et Bogstav (a. b. c.) eller noget saa føiet til kunde pege tilbage paa den Auctor, som havde Forklaringen beviist: og Listen paa disse Exegetici kunde settes foran med deres Tegn. Da troer jeg ikke, at nogen Vidtløftighed skulde foraarsages; thi interpretatio illa subjecta kunde da blive af muligste Korthed og man valgte ikke uden de allervanskeligste Steder. Ungdommen blev og bekiendt med de bedste Skrifter.

Stræb nu, Kiere Ven! Bereed alt dertil: skaf os Letterne og got Papir: mig synes, at Skriv-Papir skulde bruges.

300 Rdl. lover jeg med Guds Hielp, saa sikkert som noget menneskeligt er, at skaffe Dem til Letterne.

O. Guldberg.

2.

(Af en Concept til en Memorial fra A. Kall til Guldberg, som synes at være skreven kort før det følgende Brev).

Den anden Post, som jeg tager mig den Frihed at udbede mig Deres Høivelbaarenheds gunstige Hielp i, er angaaende det Nye Testamentes Trykning. Da jeg venter i tilkommende Maaned at blive færdig med Historien, saa ønskede jeg at kunne ganske og aldeles uafbrudt vedblive det N. Test's. Trykning. Hr. Prof. Ancher blev mig allernaadigst givet til Medhjelper ved dette Arbeide, men hans Helbred tillod ham ei at bidrage noget dertil. Med hans Samtykke var det, at jeg kort

---

[1]) Jvfr. Guldbergs Overs. af N. Test. I. Fort. S. XIV, hvor han kalder Verse-Afdelingen „uhelbig".

før han blev bortkaldet fra Academiet, indgav den allerunderdanigste Begiering, som D. H. modtog, om at faae en eller to Studenter til Hielp ved Correcturen, da den var af den Beskaffenhed, at den sløvede reent Agtsomheden, saa snart den kuns af een allene skulde besørges, og desaarsag den fornødne Nøiagtighed let kunde mangle. Jeg foreslog dengang, at dem maatte noget emolumentum for saadan Assistence ved Communitetet forundes, men da jeg endnu ingen Resolution derpaa har erholdet, og jeg dog ei kan svare til Trykningens Accuratesse, uden saadan Hielp, tager jeg mig den Frihed hos Deres H. V. at anholde om Deres gunstige Recommendation til samme Hielps Erholdelse.

3.

For at svare Deres Velbyrdighed rigtigen paa Deres hele Ærede vil jeg følge samme Postviis:

1. Jeg har faaet det tilsendte af Universal-Historien, og har læst det. Det forekommer mig got, og hvad meere er, ypperligt; men om der ikke ere smaae Feil, tør jeg ei staae inde for. De kiender min Tid, og den Umuelighed at kunne give til de gamle kiere Sager den mindste nøiagtige Agtsomhed. Fuldend derfor kun Selv, Kiere Hr. Professor, og for alt hvad jeg kand bede Dem, det hastigste mueligt. Der spørges for meget derom, og ved et vist Hof, hvor det behøves, gives dertil Anledning[1]. Deres Plan, endog Deres Afvigelse fra Schrøck er grundet. Neppe vil De undgaae Tabeller, for at faae den fornødne Series Regum. Og saadan Tabel burde være forved hver Periode; men ikke strække sig til andre Stater end dem, De noget omstændeligen nævnede.

2. Det er mig kiert, at det Nye Testamente dog nu kand blive med Eftertryk foretaget. Lad mig vide, naar De begynde, til hvad Tid De omtrendt kand være færdig dermed, og da skal

---

[1]) Maaskee til Underviisning for den daværende Kronprinds.

vi, hvad de to Correcteurer angaaer, ikke blive forlegne. Ogsaa synes mig, at det var bedst, hvad Anmærkningerne angaaer, at giøre dem korte, paraphrastiske og oplysende med faa Ord og Henviisninger til Forfattere, som kun med Bogstaver skulde nævnes. Alt kommer an paa, at Arbeidet kunde skride.

3. Deres Velbyrdighed giør Ret i at tale om det Fuirenske Stipendium, og at det denne Gang kunde komme en Philolog tilgode, i det mindste en Medico Philologo[1].

4. Hvad de 400 Rdl. angaaer, som D. V. har af Particuliere-Kammeret, da bliver det ej vanskeligt at faae Dem samme tilsikrede for den Tid, De endnu ei har Professor-Gage. Et Promemoria herom til Cabinettet giør denne Sag af, skiønt dermed altid vil være forbundet den Dem bevidste Vilkaar at udgive det N. Test., hvorfor D. V. alleene har faaet denne Kongl. Gratification. Et andet Promemoria ligeledes til Kongen, indsendt til Cabinettet, bringer Dem og i Rigtighed med de andre 300 Rdl.; dem De venteligen vil indtil videre faae enten fra Finants-Collegio eller Skatkammeret.

I øvrigt er jeg med største Høiagtelse Deres Velbyrdigheds

Fredensborg, Ærbødigste Tiener
d. 17. Jun. 1777. O. Guldberg.

4.

Høiædle

Allerhøistærede Hr. Professor!

Deres Velbyrdigheds Historie har jeg overleveret paa alle vedkommende Steder, og allevegne er den naadigst modtagen[2].

---

[1]) Herved forstaaes Dr. Thomas Fuirens Legat, hvis Renter, efter Fundatsen ere bestemte for en Stud. Medicinæ eller Philologiæ, og som ogsaa kunne benyttes til Ophold ved fremmede Universiteter; Scheel om Kbhvns Univers. Collegier og Stipendier (1844) S. 85.

[2]) Den første Udgave af Kalls „almindelige Verdenshistorie" haver intet Trykkeaar, men gaaer til 1777, og er altsaa, som af dette Brev erfares, udkommen i Slutningen af dette Aar, hvilket ogsaa nævnes i Worms og Nyerups Forfatterlexica; 1776 i Erslews Lex. er en Trykfeil.

I Morgen gaaer til Part. Kammer angaaende Deres Sage Ordre, saa Deres Velbyrdighed paa Løverdag kand melde sig, da den Sag er i Orden for al den Tid, der behøves. De 300 Rdl. skal jeg og sørge for.

Hvad Herodotus angaaer, saa venter jeg, at Deres Velbyrdighed skaffer os de 4 Bøger ud saaledes, at den fierde seer Lyset i Junii Maaned 1778:[1] hvad der kunde kræves af Omkostninger, er jeg vis paa, at Kongen vil erstatte, og derpaa kand De forlade Sig, saa jeg vil kun bede, at De vil drive Udgaven, og være ubekymret om det øvrige.

Jeg forventer mig dette med al Visheb, og er med største Høiagtelse
Deres Velbyrdigheds
Fred. d. 10. Sept. 1777.
Ærbødige Tiener
O. Guldberg.

5.

Det er Hans Majestæts Villie og Hans K. Høiheds uforanderlige Hensigt, at et Græsk Nye Testamente skal hos os komme ud. Deres Velbyrdighed veed det, og medens De var Prof. Græcæ Lingvæ, var dette Arbeide Dem tiltænkt. Adskilligt hindrede Dem derfra. Og nu De er gaaen over til Historien, og er i en gandske anden Cirkel: saa har Hans Majestæt allerede tillagt ved mig Deres Eftermand Prof. Sahl, siden det nu er saa Kongens Villie og siden man anseer dette Arbeide som henhørende til denne Profession, Ordre at udgive dette Testament efter det Forskrift, som ham er meddeelt. Deres Velbyrdighed vilde da overlevere til ham de Græske Typi, som Kongen har kiøbt, og ellers for denne vigtige Sags Skyld og for at see Kongens Villie opfyldt, giøre til dette smukke Arbeides Fremgang,

---

[1]) Denne Udgave af Herodots første 4 Bøger, som ogsaa udkom, var vel nærmest foranlediget af den 1774 nedsatte Commission, skiøndt den ikke nævnes i Cammissionens første Indstilling om deslige Skole-Udgaver; s. Nyerups Historie om de latinske Skoler S. 259.

hvad De kand. De veed, hvor høit jeg ærer og elsker Dem; og jeg er vis paa, at alt dette nu uden Omstændighed saaledes skeer. Thi ikke Prof. Kall, men Prof. Græcæ Lingvæ har dette Arbeide været betroet. Nu er De, Kiereste og værdigste Professor, i mit kiereste Fag. Giv nu vore Skoler til Deres anden Historie en efter Holbergs Maade, hvor hans Feil ere borte, men Methoden fulgt, og det manglende tillagt. Efter dette Arbeide, som i alle Huse og Skoler længes efter, fortset saa min Historie. De kand, og hvo kand bedre end De, og hvo har et nærmere Kald? Iøvrigt elsk altid

Fred. d. 22. Jun. 1782.

O. Guldberg.

b. Brev fra Georg Zoega.

Gøttingen d. 5 Juni 1782.

At takke Dem for al Deres mig i Kiøbenhavn beviste Godhed og at bede Dem at vedbeholde Deres Venskab for mig maae være det fornemste Indhold af mit Brev. Jeg har ofte beklaget at jeg saa silde lærte Dem at kiende, for saa fri og tillige saa lærerig en Omgang har jeg neppe funden hos nogen anden Mand, og det er en af de Ting der giør mig Tanken om Tilbagekomsten engang i mit Fædreneland behagelig at jeg igien skal finde Dem og nyde Deres Venskab. Indtil den Tid kand vores Correspondence nogenledes opreise mit Tab. De vil tillade mig at jeg skriver Dem til uden just altid at vente Brev mod Brev. Jeg skal meddele Dem mine Tanker og Observationer, naar jeg troer at samme fortiener det, og forelægge Dem mine umodne Ideer til Deres bedre Bedømmelse. Hvad De da ei finder Tid til at besvare ved Skrivelse, vil De underrette mig om naar jeg engang igien kommer til Kiøbenhavn. De medgivne Commissioner har jeg udrettet. De har uden Tvivl allerede havt Brev fra Mag. Schow, til Hr. Eckart har jeg betalt 1½ Luid. 4 ggr., og erholdet Qvittering derfor. Paa Reisen opholdt ieg mig halvtredie Dag i Ploen. Jeg blev overmaade vel modtagen

af den gamle General og kunde betiene mig af hans Cabinet efter Godtbefindende. Det indeholder herlige Ting, uagtet de han selv setter den største Priis paa ei juſt maatte tiene til at give et fordeelagtigt Begreb om det Hele. Hans Gemmer, saa mange jeg saae, er næsten uden Undtagelse moderne, og de smaae bronce Idoler vil ikke sige meget. Men foruden hans Grædske Mynters Mængde og Rarhed er den største Deel af dem meget vel conserverede, og hans Familier og Keisere, der nu ved hine forbunkles, vilde vist gjøre et andet Cabinet Ære. Det er en sær Lykke at en Mand der selv saa got som ingen Indsigt besidder i dette Fag har kunnet sammenbringe saadan en Samling. Af hans Spintriæ som han giør grumme meget af har De formodentlig seet de oversendte. De er mig allesammen suspecte, heller ikke kand deres Rarhed være saa stor som foregives, da jeg allerede her i en Samling af Keisermynter, der falbydes for 10 Luidor har funbet to deslige som han ikke besad og der altid var ligesaa ægte som hans. — En Merkværdighed jeg hendelsesviis stødte paa i Fyen havde jeg gierne før givet Dem Efterretning om, dersom min Tid havde vilbet tillade det. Jeg fandt der to egyptiske Monumenter som maaskee i deres Sort er de eeneste der existere i Europa, nemlig to Laage af Steen Sarcofager i Skikkelse af Mumier, det ene i en fortræffelig Stil og vel conserveret, det andet brekket og mishandlet, men merkværdig for en Inskription af fem verticale Linier Hieroglyfer. Maaskee har De allerede erholdet Tegninger af dem: thi Hr. **Heilmann** i Kierteminde lovede mig at tage nye Tegninger af dem tillige med Dimensionerne og oversende dem til Dem. Skulde det ikke være skeet saa vilde De behage at tilskrive ham derom. Jeg ønskede de maatte finde et beqvemmere Sted end der hvor de nu er, og hvor de, i det mindste den ene der i Byfogbens Gaard i Kierteminde tiener til Vaskctrog, altid meer nærmer sig deres Undergang. Det er juſt den med Hieroglypherne paa, den anden ligger i Haven paa Brolykke, en Herregaard ved Kierteminde, hvis Besidder har lovet mig at iagttage den, efter at

den i Svendborg, hvor han fandt den, havde havd den samme Skiebne som hin endnu har. Skulde man i Kiøbenhavn finde at de fortjente en bedre Forvaring, saa vilde de kunde faaes imod en ringe Godtgjørelse, og Transporten til Vands kand ei koste meget. Jeg ønskede at De vilde ved Leilighed tale med Statssecretæren derom, og skal i mit første til ham melde om denne Opdagelse. At deslige figurerede Sarkofager af Steen havde været brugelig hos Egypterne var mig hidindtil ei bekiendt, heller ikke har jeg i Reisebeskrivelser kundet finde nogen ret Oplysning derom. Pococke i descript of the east. t. II. p. 89 er det eeneste Sted jeg veed, og de han saae maae have været meget forskjellige fra vores, da han kunde holde dem for christne Begravelser. Hvor jeg ellers finder om egyptiske Sarkofager af Steen er det fiirkantede Kasser. Den bestconserverede af vores er af en blaaagtig volkanisch Materie, den anden af en gulagtig Kalksteen fuld af Petrefakter. Ved hvad Hendelse de er kommen til Dannemark, til Svendborg og Kierteminde, vil vel være vanskeligt at opdage. De er i alle Maader, deres concave Side saavel som den convexe, giort lige som Laagene af de Træe Mumiekasser man sædvanlig seer i Museerne; omtrent sex Fod lange, begge forsynet med den sædvanlige egyptiske Hovedprydelse, den eene ogsaa med Skieget, der paa den anden maaskee er afbrudt. Det har fornøyet mig igien at antreffe i disse to Stykker de to forskiellige Manerer af Stil, som jeg altid troede at bemerke i de originelle gamle egyptiske Værker: nemlig een hvis Karakter er Ubestemthed, en Opsvolmedhed i nogle Deele med en overmaade Tørhed i andre, som fører paa Konstens ældste mindst øvede Tider; en anden der mest bestaaer af lige Linier, der i sin Haardhed viser Simplicitæt og Adel og som jeg holder for at være den der i Egypten ved Lovene var autoriseret. Her har De mine skizzerede Tanker om disse to vist merkværdige Steene, en nøiagtigere mere systematisk og indsigtsfuld Beskrivelse venter jeg engang at læse af Dem, da jeg veed at De blant Antiqvitæterne særdeles ogsaa er opmærksom paa de

Egyptiske, hvori jeg for Mangel af Bekientskab med Morgen-landet gierne tilstaaer at være meget uvidende [1]). Jeg skal ikke erindre Deres sidste Løfter. Hvad de sender mig til Wien vil de adressere til det danske Hotel. De vil formelde min Respect til Kammerherre Suhm. Jeg er med fuldkommeste Hengivenhed Deres

Ven og Tiener
Georg Zoega.

---

14. Joachim Wasserschlebe.

(Meddeelt af Etatsraad Thaarup).

Joachim Wasserschlebe var fra Aaret 1751 af igjennem en Række af Aar en ved Virksomhed og Indflydelse vigtig, af Bernstorfferne yndet, og dem hengiven, ved Talenter og Kundskaber, ved ædel Tænkemaade, og retskaffen Færd høitagtet Mand. Da Joh. Hartvig Ernst Bernstorf i de 6 Aar 1744—50 var dansk Minister ved det franske Hof, var Wasserschlebe hans Legations-Sekretær. Bernstorf kom 1750 tilbage til Kjøbenhavn, traadte d. 14. Maj 1751 ind i Geheime-Conseilet, og blev d. 1. Oktbr. s. A. Oversekretair i det tydske Kancelli, hvor-

---

[1]) Ved A. Kalls Mellemhandling bleve disse ægyptiske Mindesmærker (over hvilke B. Thorlacius i A. 1823 lod trykke en kort Beskrivelse paa Latin) tilsendte daværende Statssecretair O. Guldberg, som eiede en Samling af ægyptiske og romerske Oldsager (hvorover haves en trykt Beskrivelse af Wiedewelt, 1ste D., Kbhvn. 1786, Fol.). Men da de kom hertil netop i den Tidspunkt da Guldberg under 14de April 1784 var entlediget fra sine Embeder og kort efter reiste til Jylland, modtoges de af Kall, i hvis Værge de forbleve og efter hvis Død de indlemmedes i det kongelige Kunstmuseum. Uden Tvivl vare de i sin Tid bragte til Danmark af en dansk Adelsmand Jesper Friis til Orbeklunde († 1643), som paa sin Udenlandsreise ogsaa i Aaret 1618 besøgte Ægypten, hvor han i Nærheden af Cairo besaae Pyramiderne, „mange ægyptiske Mumier og balsammerede Corper af de gamle ægyptiske Konger, som der ligge begravne, og meget andet". (H. Michelsens Liigprædiken over J. F. Kbhvn. 1645, S. 126).

med var forbundet Ministerposten for de udenlandske Affærer. Wasserschlebe blev Medlem af det tydske Kancelli, og fik derefter Justitsraads Karakteer.

Under sit Ophold i Paris havde han stiftet Bekjendtskab med Kunstnere, og erhvervet sig Kunstsmag; samt lagt Grunden til den interessante Kobberstiksamling, som hernedenfor vil blive nævnet. Han blev 1754 d. 1 Juli — tilligemed tre andre Kunstkiendere, og Kunstsamlere: Greve **Thott**, Kammerherre v. Stöcken [1], og Professor **Møllman** — optagen til Æresmedlem i Kunstakademiet [2].

1760, da den ældre Bernstorf havde faaet sin Brodersøn, **Andreas Petrus Bernstorf**, dengang Kammerherre, ansat i Embede, idet han nemlig d. 22. Marts udnævntes til Deputeret i det da oprettede kongl. vestindiske og guineiske Rente- og General-Toldkammer, blev Wasserschlebe Kommitteret i samme Kollegium, og d. 17. Oktbr. s. A. fik han Etatsraads Karakteer. Han vedblev dog tillige at være Medlem af det tydske Kancelli, og der især at være virksom for Hertugdømmerne Slesvig og Holsteen. Han staaer saaledes i Statskalenderen for 1761, 62 o. fr. ansat som benævnte Kollegii Medlem.

Denne Stilling bragte ham i Forbindelse med General-Landvæsens Kollegiet, især i Henseende til de i bemeldte Hertugdømmer udførte Landvæsens Operationer. Derved var han kommen i Venskab og Forbindelse med **Ulrich Adolph** Greve af **Holstein** [3], som da var Amtmand over Tøndern Amt, og hvis virksomme Aand attraaede at faae iværksat alt, hvad der kunde tjene til hans Amts Bedste. Vennerne brevvexlede herom. Endeel af Wasserschlebes Breve i Aarene 1768, 69 og 70 ere

---

1) Kammerherre **Christian** v. Stöcken blev 1760 d. 17 Okt. Geheimeraad. 2) See mit i Dagen 1835 Nr. 173 givne „Bidrag til den danske Kunsthistorie". 3) Denne Mands Levnet gav **J. Kr. Høst** i Clio 1ste Hefte 1813 S. 56—60, mest efter Gasparis Urkunden II 533—35.

trykte[1], og give Oplysninger om Et og Andet i Danmarks Historie fra den Tid. Wasserschlebe viiste sig som en varm Ven af Bondefriheden, og af hvad der kunde befordre Landboens Vel, saasom Udskiftning m. M., ligesom han ivrede for at faae Amtmandsposterne vel forvaltede. I et af Brevene beretter han, at en Amtmand, der fra et Sogn, som ønskede Udskiftning, havde faaet Opfordring til, selv at komme og see Bymarkerne, og altsaa faae lokale Kundskaber om Sagen, gav det Svar: at han dertil ikke havde kongl. Befaling, og at hans øvrige Forretninger ej heller tillode ham det. Wasserschlebe, som med Føje ansaae en god Forvaltning af Amtmandsposterne for at være en vigtig Sag for Staten, og som herved giorde den Bemærkning: „Was kann man sich in solchen Aemtern versprechen? Wann wird man doch lernen, daß Besetzungen der Amtmannschaften keine Hof-Operationes allein seyn sollten?" skriver i et andet Brev: „So lange wir in Ewigkeit weg mit Gnadenbezeugen prænumeriren, so lange bezahlen wir nicht damit. Und dabei verliert der König in der That viel. Möchte man doch einmal vernünftig öconomisiren lernen. Ich fange an in allen Pagen baldige blaue Ritter zu ehren".

Alle Brevene vise, at han var en oplyst og frisindet Mand, af gode Grundsætninger, uegennyttig Karakteer.

1768 blev, ifølge Forordn. af 15 Febr. det ovennævnte kongl. vestindisk-guineiske Rente- og Generaltoldkammer forenet med General-Land-Økonomi- og Commerce-Kollegium, under Navn af Generaltoldkammer og Kommerce-Kollegium. **A. P. Bernstorf** blev første, **Wasserschlebe** anden, Etatsraad **Cederfeld** tredie Deputeret. Wasserschlebe yttrede i flere af hine Breve, hvorledes det smertede ham, at forlade den Post i det tydske Kancelli, han havde beklædt i 17 Aar — deraf de 11 som Kollegiets 3die Medlem — og hvis Forretninger han altsaa nøje

---

[1]) I bemeldte Urkunden II. 405—505 haves en Samling af 26 af disse Breve.

kjendte. Han havde der kun havt 800 Rdl. aarligt, og havde tilsat sin Formue. Den nye Ansættelse bragte ham en Embedslønning af 1500 Rdl., men hans Ønske var dog at kunne forblive med mindre Lønning (1200 Rdl.) i Kancelliet, hvilket Kollegium han ikke, uden med yderste Utilfredshed, kunde forlade. Det var, sagde han, hans Favoritfag. Han vilde med Troskab og Nidkjerhed arbeide, hvor man vilde hensætte ham, men aldrig med Fornøielse. Han betragtede Forfremmelsen som en ugunstig Skjebne.

Det var en Periode, da idelige Afvexlinger foregik, og Reformations-Forslag hyppigen hørtes. Den daværende preussiske overordentlige Gesandt Ad. **Heinrich** v. **Borch** var ogsaa paa Færde. Han vilde have J. H. E. Bernstorf ansat som Statholder i de Oldenburgske Grevskaber, og for at Wasserschlebe kunde ledsage sin Velynder, kunde man ansætte ham i det Oldenburgske Kancelli [1].

Imod Slutningen af 1770 fik Bernstorfferne deres Afsked, og rejste herfra til deres Godser. Den ældre døde d. 18. Febr. 1772. Imidlertid var Wasserschlebe kommen tilbage til det tydske Kancelli. I Statskalenderen 1771 staaer han anført som Konferentsraad og 1ste Medlem af tydsk Cancellie, og som 5te Medlem i Kancelliets ugentlige Sessioner, hvis 4 foran, eller højere staaende Medlemmer havde andre Poster. Den yngre Bernstorf blev efter Struensees Fald tilbagekaldt 1772, og havde inden Udgangen af April 1773 igjen det udenlandske Departement under sin Bestyrelse, og var tillige Oversecretair i det tydske Kancelli; men Wasserschlebe finder man ej i Statskalenderen nævnt efter 1771. Han var vistnok afgaaet paa Pension. Han døde d. 13. Marts 1787 i **Flensborg**, i den høje Alder af 78 Aar (Adr. Av. 59).

Wasserschlebe ejede en betydelig Kobberstik-Samling, der

---

[1]) J. Kr. Høst, Geschichte der dänischen Monarchie unter der Regierung Christian d. 7ten; 3. Th. Nachtr. XIV.

udgiorde over 29000 Stkr. af fremmede Mestere. Den Samling blev i Begyndelsen af Aaret 1783, medens han endn levede, kjøbt for kongl. Regning for 2000 Rdl., som udrebed af Fonden ad usus publicos. Efter kongl. Befaling sammen traadte F. A. Müller, Wiedewelt og Clemens med Bibliothekare for at ordne Samlingen efter de forskjellige Skoler [1]. Den nu i den kongl. Kobberstiksamling.

I det Moldenhaverske til det kongl. Bibliothek skjænkede litera riske Efterladenskab vare mange til de europæiske Staters, ogsa til Fædrenelandets, Historie henhørende Samlinger, som havd tilhørt Wasserschlebe [2]. Jeg har ikke i samme fundet noge Mærkeligt, i det Hele kun Afskrifter af Et og Andet, der Midten af 18de Aarhundrede havde temporair Interesse, ikk Breve eller andet Originalt.

I Kunstakademiets Samling af Portraiter af dets Med lemmer var Wasserschlebes Portrait malet af Portraitmale Toque. Ligeledes ejer Akademiet hans Buste af Saly.

I den af **F. A. Müller** indrettede Kobberstiksamling i de store kongl. Bibliothek er i tre Aftryk et Portrait af Wasserschlebe; gravé en 1776 par son ami, d'apres le buste de *Jaque François Joseph de Saly*, fait à Copenhague en 1754. I. M. Preisler cel. & sc. lille Fol.

Som Æresmedlem af Kunstakademiet førte han deels Correspondence med de unge Kunstnere, som havde Akademiets Stipendier til Udenlands-Reiser, deels var han dem behielpelig med Raad og Daad. Derom vidne to Breve, af 6te Apr. 1754 og 8 Apr. 1758 til Historiemaleren **Mandelberg**, meddelte i „Minerva" Sept. 1786 S. 333 o. f. Derom vidne fremdeles Breve fra ham til Wiedewelt i Tidsløbet 1754—58; af hvilke jeg ejer 7 Stykker. Et af disse bliver her meddeelt.

---

[1]) Werlauff, om det store kongl. Bibl. 2 Udg. S. 215. [2]) Werlauff ibid. S. 332 og 336.

Copenhague le Xbr. 1755.

Celleci Monsieur n'est que pour Vous donner avis, que Mr. Gallencamps, Secretaire d'Ambassade Chargé des Affaires du Roi a la Cour Imple. Vous fera tenir de Vienne une petite Boete en toile cirée, contenant les dessins & les Plans du Mr. Jardin d'une Eglise, que le Roi se propose de faire construire a Ses fraix. Comme ce sera un des Monuments du siecle de Frederic V, que rien n'y sera epargné, que tout l'Edifice sera de marbre, il est juste, avant que les approuver, que nous communiquions les Idees de l'Architecte aux Maitres des arts, & que nous leur en demandions leurs Sentiments. C'est pour les obtenir, que S. E. de Bernstorff, envoit les Dessins a Rome, & comme Mr. le Baron de Bernstorff, gentilhomme de la Chambre du Roi, Son Neveu, y arrivera incessament, j'ai ordre, Monsieur, de Vous prier, de Lui remettre la Boete telle que Vous la recevrez, ou s'il n'y etait pas encore, lorsqu'on Vous l'apporteroit, de la garder jusqu'a Son arrivée. Ce Seigneur est instruit des Intentions du Roi & du Ministre, et il y a des raisons essentielles, qui exigent, que ces Papiers non seulement passent par Ses mains, mais qu'ils ne soient meme vus de Personne avant lui. Il Vous les montera ensuite Monsieur, & en demandera en particulier le Sentiment de Monsr. de Nattoire, et de ceux d'entre les architectes de Rome, qu'il voudra bien lui indiquer. Comme il Nous importe de savoir au juste, ce que les Artistes pensent des dessins de Mr. Jardin, je Vous prie de Nous aider a avoir leur jugement au vrai, & principalement d'engager Mr. de Nattoire de me donner le Sien librement. Il ne sera pas nommé, s'il l'exige, & nous ferons, s'il le veut, notre profit de Sa critique sans le citer. On a envoié les memes Dessins à Paris. Mr. Gallencamp affranchira le boete, de sorte que Vous n'aurez point de fraix a faire pour elle. En tout

cas si elle Vous occasionne des Depenses, Vous pourre me les marquer, & j'aurai Soin de Votre Remboursemen

Votre Basrelief n'est pas encore arrivé. S'il ne vien pas bientot, Nous ne pourrons plus l'attendre qu'au Prin tems prochain.

J'ai vu dans les Nouvelles Litteraires, que le Cardina Passionei fait travailler au Catalogue des Manuscrits d la Bibliotheque du Vatican, & que le premier volume contenant les Msct. Hebreux, etoit sorti de la Presse Comme cet ouvrage ne sauroit etre pour le Public & pou des Particuliers, je m'imagine, que son Impression se fai aux Depens de l'Etat, qu,on n'en tirera que peu d'Exem plaires, qu'on ne le vendra pas, mais qu'on en fera Presen aux Bibliotheques des Souverains, comme on a fait du Catalogue de la Bibliotheque Roiale de Paris. Si cela est, je serais bien aise, que la Bibliotheque du Roi, qui commence a etre fort considerable, en eut un Exemplaire Si Vous avez de l'acces aupres de Mr. Assemann, arche-veque d'Apamée, chargé de cette ouvrage, & qui, a juger de Son Nom, doit etre allemand, & de Nos Compatriotes, Vous pourrez, Monsieur, le lui demander. Si de Notre Coté Nous avions quelqu' ouvrage, qui puisse convenir ou manquer a la superbe Bibliotheque dn Vatican, je m'offre & me fera un vrai plaisir de le Lui procurer.

La gravure brille t'elle a Rome? Y a t'il de beaux Portraits de ces Personnes respectables & plus illustres encore par leurs qualités personelles, que par leur dignité? Je serois charmé d'avoir une bonne Estampe du Pape aujourd'hui regnant, des Cardinaux Passionei, Querini etc. J'ai une assez belle Collection d'Estampes de l'Ecole françoise & flamande moderne; mais je n'ai rien d'Italie. Si Vous en rencontrez, gravées à Rome, qui meritent la Peine, je Vous prie de m'en choisir quelquesunes des plus belles Epreuves. Mr. le Baron de Bernstorff, qui

sans doute enverra de Rome quelque chose a Monsr. Son Oncle, Vous permettra bien de les y joindre, & je Vous fera tenir toujours exactement tout ce, que Vous aurez eu la Bonté de debourser pour moi. Pour le choix je n'en rapporte a Vous, Monsieur, de meme que sur la Maniere de les arranger & les envelopper, pour qu'elles ne puissent ni se frotter, ni prendre de faux plis, qui dans mes yeux gatent les plus Estampes. Le Dessin, que Vous m'avez fait l'Honneur de m'envoier, avoit un peu souffert de l'une & de l'autre façon.

J'espere, que Vous aurez reçu ma precedante du 8 Sbr. et que Vous avez actuellement M. Mandelberg aupres de Vous.

L'Academie a proposé au Roi M. Als, Peintre de l'Histoire, qui a eu le grand Prix au commencement de cette année, pour etre Pensionaire et aller a Paris. Je compte, qu'il sera agréé.

J'ai l'Honneur d'etre avec Estime & Amitié

Monsieur

Votre tres humble & tres

obeissant Serviteur

Wasserschlebe.

Udskriften var:

A Monsieur

Monsieur Wiedewelt

Sculpteur, au Caffé Anglois sur la Place

d'Espagne a Rome.

Personal-Register.

(T. foran Sidetallet henviser til Stamtavlen.)


0209403